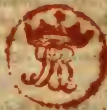


DE VITA
S. UDALRICI
AUGUSTANORUM
VINDELICORVM EPISCOPI.

PLERAQUE ANTEHAC NUNQUAM EDITA.



HOC LIBRO CONTINENTUR

VITA ET MIRACULA S. UDALRICI, *ſcripta anno poſt ejus obitum xx. nondum exacto, ab auctore incerti nominis, de quo, quæ aliâs comperimus, in præfatione explicavimus. Nunc primùm ex tribus manuſcriptis codicibus bibliothecæ monaſterii SS. Udalrici & Afræ edita.*

BULLA CANONISATIONIS S. UDALRICI, *antea quidem edita, ſed jam ad manuſcriptum exemplar correcta.*

Vita Udalrici imperfecta, ſcripta à Gebhardo Auguſtano Epiſcopo. Ex mſ. bibliothecæ S. Udalrici nunc primùm edita.

Ditmarus Chronic. lib. 4. Anno, uti videtur, 995. vel 996.
In illo tempore Luidolfus Auguſtenſis Epiſcopus venerabilis 8. Cal. Aug. obiit, & Gevehardus Elabangenſis Abbas ordinatur.
Berno in præfat. vitæ S. Udalrici.
Venerandæ memoriæ Gebehardus, qui poſt beatum virum quartus ejusdem Vindelicæ Auguſtæ eccleſiam rexit, nulli modernorum doctorum ſecundus &c.
Trithem. de vir. illuſtr. ord. S. Bened. lib. 4. c. 237.
Gebehardus Abbas in Elvangen, in diœceſi Auguſtenſi (quod nunc ab ordine translatum eſt) & poſtea Epiſcopus Auguſtenſis, vir doctus & nobilis, qui moribus & ſcientia utrumq; cornu decoris ornavit. Claruit ſub Ottone Imp. III. Anno Domini 990.

VITA S. UDALRICI *à Bernone Augienſi ſcripta. Ex F. Laurentii Surii tomo IV.*

Hermannus Contractus in Chron. Bernardum appellat An. 1048.
Dominus Bernardus Abbas Augiæ, vir doctrina & moribus inſignis, anno promotionis ſuæ XL. in ſenectute bona morbo confectus VIII. Idus Junias diem ultimum clauſit, & in baſilica S. Marci ſepultus quieſcit.
Sigeb. de Eccleſ. ſcript. c. 157.
Berno Abbas Augienſis in humana & divina ſcientia claruit.
Plura Trithem. de viris illuſtr. Ord. S. Benedict. lib. 2. c. 77. de ſcript. Eccleſ. An. 1020.

INVENTIO ET TRANSLATIO *corporis S. Udalrici, cum miraculis quibusdam, auctore, ſive auctoribus incertis. Editus olim codex cum mſ. collatus.*

STEMMA KYBURGENSIUM *Comitum. Ex mſ. S. Udalrici.*

VENE-



VENERABILI CLERO SANCTÆ ECCLESIÆ AUGUSTÆ VINDELICORUM.

Ecclesia vestra antiquissimis temporibus Martyrum sanguine, quæ Dei bonitas, fundata & consecrata, multos deinde Episcopos tulit, Exemplum fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate: *quos cum religiosè vivos venerata, tum vita functorum nominis memoriam, sacrasq́; corporis reliquias, piè asservatas, eximio cultu est prosequuta. Unus autem præ cæteris Udalricus, natus ante annos abhinc amplius septingentos, ita eminuit, ut cæterorum famam haud equidem fregisse, magnis tamen post se spatiis reliquisse videri possit. Apud Augustanos præcipuè: sed & apud reliquas Christiani orbis gentes universas. Augustani profectò à multis retrò sæculis, ab eo fere tempore, quo is rebus humanis exemptus est, honorem illi, qui homini cœlestium religioni consecrato summus haberi potest, impartiti sunt, nam* Civitatis Patronum *publico consensu appellavêre. Quo in consilio quam illustres caussas sequuti fuerint, nihil attinet hoc loco disserere, istæ, quæ præ manibus sunt, commentationes explicabunt. De me habeo dicere, me qui Augustanus sim, & fama tanti viri, & honestissimo* Patroni *titulo excitatum motumq́; esse, ut in ejus historiam mihi diligentius censuerim inquirendum.* 1. Tim. 4.

Versatur omnium manibus vita à Bernone scripta, qui cum quinto & septuagesimo anno post Udalrici mortem diem suum obierit (obiit enim Berno anno MXLVIII.) ideoq́; credi potuerit, pleraq́; ab iis, qui Udalrico in terris agente familiariter usi sunt, accepisse; quoniam tamen ad hos testes non provocat, sed se vetustiori niti commentario, quæ ille impolitiùs tradiderit, in paullò concin-

niorem speciem mutasse profitetur, visum est rudem quantumvis veterem, à tineis & blattis, ubicumq; lateret, vindicare: næ enim ego tam delicatus nunquam fui, ut ut de cætero ab aliqua orationis munditia non abhorreo, ut scriptores historiæ vetustos, incorruptos & horridos, adde etiam barbaros, politis aliis nuperis, qui cum à verbis discessum ad res ventum est, priores illos sequi necesse habent, postposuerim, frequentibus nimirum exemplis doctus, id præsentissimo veritatis periculo fieri. Commodum itaq; reperi in bibliotheca monasterii SS. Udalrici & Afræ exempla chirographa veteris vitæ omninò tria; membranea duo, chartaceum unum; sed præter membraneum alterum, reliqua Bernonis quædam perperam habebant assuta. Tum verò primus propemodum aspectus & attactus, mox documento fuit, quam me ratio non fefellerit, & quam non temerè neque frustra hæc à nobis opera impensa fuerit; adeò multa Berno, brevitatis opinor caussâ, intacta præteriit, quæ omnium ætatum memoria digna, antiquus scriptor accuratè collecta in litteras retulerat.

Cujus nomen & vitam ea occasione sedulò investiganti (ut gratiam hac saltem parte rependerem) de nomine nihildum mihi compertum est, sit verisimile studio celatum, pro illorum temporum modestia. Cæterum sese aperit, fuisse Udalrico æqualem, & in illa ecclesia vixisse, quæ tunc adhuc temporis solius Afræ nomine noscebatur, sic enim perorat in epilogo, Eja nos, qui inquilini hujus Ecclesiæ sumus, & tanti patroni faciem sæpissimè vidimus, & ejus doctrinam benedictionemque sæpissimè accepimus, & in eo optima exempla conspeximus, & nunc in retributionem ejus bonorum operum, assidua miracula & diversa signa in liberatione multorum videmus & audimus, &c. *Neque sim difficilis suspicari, Congregationis S. Afræ (siquidem illud collegium ante familiam divi Benedicti introductam ita appellabatur) fuisse Præfectum; est in præfatione, plerosq; qui res à S. Udalrico perpetratas averent cognoscere,*

ſcere, legatos ad ſe hujus ergò miſiſſe, quod hominis ſcilicet auctoritati tributum exiſtimo. Scripſiſſe verò mox ab Udalrici morte, anno vigeſimo nondum elapſo, inde certum habeo, quia litteræ quibus Joannes XV. Pontifex Maxim. Udalrico cœleſtes honores decrevit, perſcriptæ Anno CMXCIII. meminere libelli De vita & miràculis venerabilis Udalrici ſanctæ Auguſtanæ Eccleſiæ dudum Epiſcopi, *qui hic ipſus eſt, cum auctor ſtatim ab initio oſtendat, ſe hoc argumentum principem aggredi. Fidei præclarum illi teſtimonium perhibuit, in ampliſsimo ſummi Pontificis & Cardinalium conſeſſu, Luitolfus tunc ætatis Auguſtanus Epiſcopus,* Spiritus ſancti teſtatur præſentia, & congregatio ſacerdotum, certum eſſe, quod legitur. Ex bulla Can. *Gebhardus deinde, ejusdem ſedis paullò poſt Epiſcopus, illuſtrem virum, ſanctæ ſimplicitatis & meriti appellavit, in quo præter ſtyli ruditatem & diffuſam prolixitatem, quod reprehenderet, invenerit nihil. Berno demum libellum* veraci quidem, ſed ſimpliciori quam oportuit ſermone editum *eſſe pronunciavit. Quæ elogia mixtimque cenſuras, non abjudico; & quod primum erat, auctorem ob teſtatam fidem ſimplicemq; veritatem enixius diligo: Quod alterum, ſermonis ſordes nemo excuſat, ego ultrò accuſo, imò quod Berno præterea de oratione humi jacente adjecit, mihi modeſtè moderateq; dictum, & ſe illa ſub terram potius condere, atque quodammodo illatebrare videtur, uſque adeò nihil unquam iſto charactere memini legere humilius, abjectius, inquinatius, & rara credo eſſe ſermonis vitia, quorum hìc exempla non ſint confertim obvia, ſive caſus & tempora perverſa reſpicimus, quod creberrimum peccatum eſt, ſive verba agendi patiendiq; ſignificatione promiſcuè uſurpata, ſive genera nominum mutata, & inflexiones tum nominum tum verborum corruptas, ſive pronomina & reliquas particulas præpoſterè poſitas, ſive idiotiſmos, ſive barbariſmos alios, ſive ſolœciſmos, ſive quodcumque denique, uti dicere*

 cœpe-

cœperam, orationis vitium. Verum enimverò prudens lector verborum delitias & sententiarum flosculos quæret alibi, in hujus generis scriptionibus scit sola rerum pondera esse spectanda. Teneris admodum utatur auribus oportet filius, qui patre peregrè mortuo, eligat de eo narrantem audire, hominem suaviore copiosum & disertum, qui patrem cognorit nunquàm, de vita illius & obitu vix ea norit, quæ ex quorundam rumoribus hinc inde hausta corrogaverit, præ cordato alio, qui quamvis infans, aut balbus & blæsus etiam, viventi morientiq; præsens, individuus usquequaque comes hæserit. In hoc equidem scriptore, paucis pagellis evolutis, omnes intelligent, quam magna utilium rerum copia, quantamcumque verborum scabritiem & asperitatem compenset.

Egregiæ inprimis utilitatis est, publicam privatamq; vitam ejus Episcopi, qui unus reliquorum exemplar & norma audire meruit, quiq; à Romana Ecclesia encomium tulit, viri miræ abstinentiæ, largitatis & vigilantiæ, ac miraculorum gratia illustris, *à puero ad extremam usque senectutem sanctè & innocenter actam, minutatim introspicere, difficillimis præsertim temporibus insignitis casibus, pace & bello, civili & barbarico, ut res fuit, continenter exercitam. Inde nullus futurus est, non modo vestri ordinis, quod minus miretur aliquis, sed omninò ex populo, cui maximum pulcherrimorum præceptorum cumulum quotidiano usui non liceat depromere. Nam probè iis verbis erga Udalricum in cœlestium sedes receptum nunc uti possumus, quibus olim patres Ingelheimensis synodi superstitem alloquuti*, Ex te Canonici, & monachi, & sanctimoniales, & cæteri Christiani, ad rectitudinis statum debent constringi, qui ex semetipsis per climata cadere festinant; qui autem incautè ambulando ceciderunt, ex te Deo juvante erigi posse sperandi sunt. *Præstantem præterea dignitatem habet, antiquitatem plerorumq; Ecclesiæ vestræ rituum hìc planè & distinctè*

Martyrol. Rom. 4. Julii.

Cap. 23. Vitæ Uterii.

ſtinctè proditam recognoſcere; in quam rem ego non ſatis ſcio an alibi tam certa, tam clara, tamq; vetuſta teſtimonia ſit reperire. Acceſſionis non pœnitendæ loco deputo, quod publicæ illius ævi hiſtoriæ illuſtrandæ nonnulla hinc eruenda ſuperſunt, quæ apud alios auctores, quantum horum vidi, fruſtra quæras. Sed ſatius eſt ſibi lector hæc omnia ipſius operis inſpectione approbet.

Quod noſtrum fuit, uti uſus fructusq; promptu foret expeditior, appegimus oræ notulas, morantem interdum hærentemq; lectorem monituras: nam eam edentium comitatem & humanitatem aliâs commendari ſentiebamus.

Conſultum verò viſum, eodem libro reliqua, quæ de S. Vdalrico ſuperſint, ſimul concludere. Addidimus itaq; litteras Pontificias de illo, in ſanctorum numerum relato: Vitam à Gebhardo Epiſcopo inchoatam, at morte prævento non abſolutam, quam in manuſcriptis duobus veteri conjunctam repereramus: Vitam aliam à Bernone ſcriptam, hactenus legi ſolitam. Cum uterq; horum veterem ſcriptorem præ oculis habuerit, interpretum quodammodo vice fungentur. Poſtrema inventio & translatio ſacri corporis, cum nonnullis diverſorum temporum miraculis: Inventionem & translationem manifeſtùm ſcriptam à monacho, qui rei geſtæ anno MCLXXXIII. interfuit: miraculorum non unus idem auctor videtur, ſed ea prout deinceps evenére, fuiſſe annotata, nam id vel ex ſcribendi ratione proclivè intellectu eſt.

Scio ad hæc, impuram neſcio cujus nebulonis epiſtolam Vdalrici aliquando nomine venditatam. Sed cum ea Nicolao Pontifici inſcripta ſit, Nicolaus autem primus plusquam viginti annis ante Vdalricum natum fuerit mortuus, Secundus Pontificatum octogeſimo & quod

excurrit anno poſt eum mortuum inierit, ferrei ſit oris oportet, qui tantum mendacium auſit aſſerere, plumbei cordis, cui poſſit imponere: In hoc ei certè opere locus nullus vacaturus eſt. At Æneæ Sylvii auctoritatem objiciunt, qui Pontificem ab Udalrico de concubinis reprehenſum ſcripſerit. Primum, vacillans illa lectio, neque omnium codicum fides hæc verba tuetur: deinde ut genuina ſint, malitia intellectum ejus valde mutaverit neceſſe eſt, qui ad impudentem epiſtolam, quam ad inſignem puritatis & caſtimoniæ laudem, qua Udalricus per omnem vitam clarus habitus, referre malit. Vixit illo ævo Joannes XII. Pontifex, Alberici principis Romæ viri filius, fratrem etiam Albericum habuiſſe, * vetuſtus auctor ſcriptum reliquit: Hic cum nulla dignitatis ratione habita, ſeſe libidinibus palam quodammodo mancipandum traderet, adeò quod publicè etiam feminas tenebat (eo nomine concubinas Archiepiſcopi Conſentini Chronicon barbarè deſignat) frequenter per Imperatorem & clerum de ſua correctione eſt admonitus. Qua id nimirum ſpe religioſus princeps fuerit aggreſſus, ejus apud Liutprandum Ticinenſem verba oſtendunt: Facile bonorum immutabitur exemplo virorum. Spero eum objurgatione honeſta, ſuaſione liberali, facile ex illis ſeſe emerſurum malis. Jam cum Udalricus vitæ ſanctimonia & auctoritate inſigni, gratia apud Ottonem ſumma, Romæ crebrò verſatus, * Alberico familiariter uſus fuerit (liquent enim hæc omnia ex hiſtoria, quam damus) quid ſit, cur non eum potiſſimùm iſto officio adverſus Joannem functum eſſe, eoq; Æneæ verba, ſi is tamen illa unquam ſcripſit, pertinere credere debeamus? Verum longius non abeo.

Æn. Sylv. Apol. ad Mayer.

Abſunt ea verba ab edit. Rom. anni 1584.

* Fragmentum hiſt. Aquitan. à Pithæo editum.

Liutp. lib. 6. cap. 6.

* Cap. 14. vita vet.

Hic porrò cauſſæ demum reddendæ videbantur, cur vobis præſertim, alumnis Eccleſiæ martyrum conſtantia purpuratæ, confeſſorum innocentia candidatæ (utriusque decoris memoriam Eccleſiæ veſtræ inſignium colores continenter

nenter

nenter repræsentant) quicquid istud libri est, putaverim inscribendum. At ea sua ipsa sponte manifesta & perspicua, etiam invitos ultrò oculos incurrunt, ut nostra interpretatione nihil opus habeant, neq; ego verba amo perdere. Majus operæ sit pretium, orare & obsecrare vestrûm deinde singulos, quod equidem facio vehementer, si quis ex hac editione ad vos fructus pervenerit (perventurum dubium nullum est, nam cum id in vestra potestate situm sit, vobis certè ipsi non deeritis) ut eum cujus illa studio & cura elaborata, sacrosanctis sacrificiis & piis precibus, Deo non gravemini commendare.

Valete.

Is, qui hanc editionem procuravit.

TEM-



TEMPORUM RATIO.

STEPHANO, QUI QUINTUS DICTUS EST,
ROM. PON. ARNOLPHO GERMANIÆ REGE,

ADALBERONE AUGUSTÆ VIND. EPISCOPO,

An.890. Udalricus natus. Puer in monast. S. Galli eruditus est.

An.899. LUDOVICUS ARNOLFI F. REX.

*An.*** Udalricus Adalberonis Episcopi Camerarius factus.*
An. 909. Romam adiit. Marinum postea Pontif. convenit.
Eo anno Adalbero Augustanus Episc. obiit. Hiltinus successit.

An.912. CONRADUS REX.

An.919. HENRICUS AUCEPS REX.

An.923. Hiltino mortuo, Udalricus Augustæ Episcopus suffectus, V. K. Jan. ordinatus est.

An.936. OTTO MAGNUS REX ET IMP.

An. 948. Ingelheimensis synodus, cui Udalricus interfuit.
An.953. Menchingæ obsessus est.
An.954. Pacem inter Ottonem & Luitolfum filium conciliavit.
An.955. Prælio affuit, quo Ungari IV. Id. Aug. internecione cæsi.
*An.*** Romam iterum adiens, ab Alberico honorificè acceptus est.*
An. 971. Denuò Romam adiit. Rediens Ottonem Ravennæ convenit.
Adalbero ex sorore nepos, successor illi destinatus est.
An. 972. Synodus Ingelheimensis Adalberonis causa, circa autumnum.
An.973. Adalbero circa Pascha obiit.
Eo anno Ottone Magno Non. Maji mortuo, successit.

OTTO SECUNDUS IMP.

Eod. anno Udalricus ætat. 83. ordinationis L. IV. Non. Jul. obiit.
An. 993. A Joanne XV. Pontif. in sanctor. numerum relatus est.

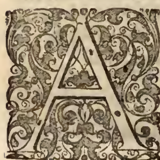
VITA



VITA S. UDALRICI, AUGUSTANI EPISCOPI,

Auctore incerto, qui ei tum æqualis tum familiaris fuit. Ex codicibus membraneis duobus, chartaceo uno.

PROLOGUS IN VITAM SANCTI UDALRICI EPISCOPI.



AUres plurimorum cùm fama miraculorum Christi, quæ per servum suum sanctum Udalricum in honorem suæ sanctissimæ genitricis * Mariæ fieri concessit, frequentissimè pulsaret, & adhuc mentes eorum dubitatio occuparet, missis ad me legatis rerum veritates ex meis responsionibus cognoscere cupiebant, rogantes me, ut ea, quæ ego in veritate scire potuissem, lucidâ descriptione eis manifestarem. Cumq; interrogantium tanta pluritas me undique interrogationibus cinxisset, ut omnibus singulariter responsa scriptis dare me non posse æstimarem, cogitare tacitus cœpi intra memet ipsum, ut cum tacita experientia experiri studuissem originem ortus ejus, ut descripto ejus ortu, vitam subsequentem & obitum veraci relatu interrogantibus & legere volentibus omnibus in commune notum facere potuissem, non meis antecedentibus meritis confidens, nec sagacitati mentis meæ, sed in Dei misericordiā omnipotentis sperans, qui dixit, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud, ut per merita præfati episcopi irrigatione Spiritus sancti & divini ignis fervore sensum meum dirigere dignetur, ut id, quod ad excogitandum mihi inspiravit, ad perficiendum vires non subtrahat, nisi prædestinatâ animo idoneâ taxatione edere concedat, ut diligentibus Deum exempla ædificationis anteponant, & Dei præcepta spernentibus conversionis emolumentum, vel damnationis interminationem adaugeant. Ista pro certo in amore

* *Quæ scilicet princeps patrona Augustanæ diœcesis.*

amore Christi legentibus, auxilium Dei omnipotentis adesse confidimus, ut per servum suum sint in isto sæculo freti, & eo juvante fiant ad æterna gaudia perducti.

INTERPRETATIO NOMINIS UDALRICI.

OPortet inprimis, ne reticeamus tanti talisque viri Spiritu sancto juvante nominis interpretationem. Theuticâ itaque linguâ hæreditas à proavis derelicta Alt vodal dicitur, Ric divitias sonat, ideò non incongruè * Vodalricus à paternâ hæreditate dives interpretari potest, nam æterni Patris hæreditate ditatus floret, de quo Patre quotidie in oratione nostra dicimus, Pater noster, qui es in cœlis, & reliqua. Ad cujus hæreditatis sanctus Paulus possessionem in Dei voluntate perseverantes consolatur dicens, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, de quâ etiam hæreditate scriptum est, quod oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se; cujus compendio non solùm sibimet fruitur, verum etiam plurimos multimodis beneficiorum consolationibus in hac peregrinatione vivens traxit, & nunc melius vivens, multimodis juvaminibus & continuis miraculis ad hanc introducet, sicut in sequentibus reperitur.

* *Aliæ aliorum etymologiæ sunt: Avent. in Nomenclat. Ulricus, Hyldericus, Chyldericus pro eodem nomine accipit, & Amorem regni, sive divitem amoris interpretatur.*



INCI-



INCIPIUNT CAPITULA.



CAPUT



Caput I.

De ortu sancti Udalrici, & qualiter hebdomadâ duodecimâ ablactatus est: & ubi ad scholam commendatus est: & quomodo episcopatum accepit: & de visione Ramberti presbyteri.



Eatæ igitur memoriæ S. Udalricus excelsa prosapia Alamannorum ex religiosis, & nobilibus parentibus ortus, patre scilicet *Hupaldo & matre * Thetpirga nuncupata: qui solito more lactatus, & summo studio nutritus, quamvis statura corpusculi elegans, tali tamen macilentia confectus erat, ut nutritoribus verecundia esset, si aliquis ignotorum faciem ejus inspexisset.

* *Al. Hucpaldo & Dietpirch. Pater Comes Kyburgensis, mater Burchardi Sueviæ ducis filia. Ex geneal. Comitum de Kyb. ms. Vide etiam stemma hujus familiæ apud Stumpf. lib. 5. c. 30. Videtur hic Burchardus primus, is ipse, quem Hermannus Contractus An. 911. in conventu suo occisum ait: Errant, qui confundunt cum Burchardo 2. occiso in Italia an. 926. vel 927. ut est apud Contract. Regin. & Ursperg. Porrò S. Udalricus natus est an. 890. Sigeb. habet an. 893. qui cur eum in Bajoaria natum scripserit, nescio.*

Mirantibus verò patre & matre, quare tanta tenuitate & informitate corporis occuparetur, & sæpe inde cogitantibus, hebdomada interim duodecima ejus nativitatis quidam ignotus clericus casu adveniens, supplicabat, ut ab eis aliquantos dies in hospitium reciperetur: qui benignè susceptus, & cum eis in atrio domus suæ hora refectionis sedens, audiebat in cubiculo infantulum vagientem, sciscitabatur quis aut cujus esset, præ pudore verò maciei illis nolentibus indicare, dixit, si salvum illum esse cupiatis, celeriter ablactetur. Qui parvipendentes ejus locutionem, eum lacti non subduxerunt. Altera verò die iterum audiens eum dixit, quare non fecistis secundum consilium meum:

qui adhuc contemnentes ejus consilium non crediderunt ei. Tertia autem die audiens vagitum ejus infirmiorem quam antea, dicebat ad eos, pro incuria vestra perditioni traditur infantulus iste, pro certo sciatis, quia si uberibus non subtrahitur, in ista nocte morietur: si autem subtractus, salvabitur, in posterum à Domino aliquid magnum in eo manifestabitur. Tunc demum ei obtemperantes aliis eum escis sustentare cœperunt: qui statim recreatus de die in diem proficiens, talem corpus formositatem accepit, ut ipsi sui parentes gratantes eum intuerentur & aliis ostenderent, qui laudantes Dominum die noctuque pro sospitate pueri, & pro eo, quod talem ad eos direxit hospitem, qui istius rei discretionem cognoscebat & illis innotescebat. De præteritis ergò futura credentes, tractaverunt ubi vitam religiosissimam & docendi studiosissimam invenire potuissent, acceptoque consilio commendaverunt eum ad S. Galli monasterium, quia ibi nobilium Dei servorum multitudo, & religiositas discendi docendique studium tunc temporis habebatur. Commendatus verò cuidam religioso viro grammaticæ artis edocto, Waning nuncupato, à quo bene procuratus quotidianam religionis atque lectionis doctrinam accepit, & in intimis sui cordis inseruit, adeò ut paulatim fratres in eo doctrinæ fructificationem nimis proficere sentirent, & ob hoc eum in suæ fraternitatis consortium flagitando assumere conarentur. Horum itaque petitionibus sæpe commonitus, inducias respondendi postulavit. Tunc itaque ad quandam ibi commorantem inclusam * Wiberat nominatam consilium quærendo accessit: quæ respondens dixit ei, post triduum ad me veniens, si Deo placet, meum poteris animadvertere consilium.

* *Herman. Contracti edit. 916. Apud S. Gallum beata virgo Wiborada arctius est inclusa. Ergò etiam antea inclusa fuit, sed non tam arctè. Udalricus eam consuluit ante an. 916 imò ante an. 909. quod ex sequentibus certum fit. Trithem. de vir. illust. Ord. S. Benedict. lib. 3. cap. 224. Wiberadem nominat, ait claruisse an. 920. Ab Ungaris perempta est an. 925. Contract. Cœnobiolum ejus nomine conditum, cujus meminit Brusch. in descript. monast. Vinear.*

Inde illo recedente ipsa devotæ orationis studio Dominum flagitabat, ut statuto die certi veracisque consilii indicium sibi manifestare potuisset. Cumque ille responsum accepturus advenisset, dixit illi, ultra hæsitatio tuam non occupet mentem, quia istius cœnobii spiritualis Pater à Deo decretus ad regendum nullo modo constituêris: Sed in orientali parte ubi quidam * fluvius duas dividit regiones, in futurum Episcopali ministerio DEO militare debebis, & in eodem loco

* *Lycus Sueviam & Bavariam discriminat.*

loco multa talia perpessurus es laboriosa, qualia nunquam antecessores tui sustinuerunt à paganis & malis Christianis, quæ tamen omnia DEO juvante in ultimis decentissimè superabis. Hæc audita secretissimis fratribus intimavit, & eorum suasionem suavi colloquio mitigavit, totamque spem pristinæ destinationis in sua mente deposuit, & ob hoc tamen discendi studium non omisit, sed inibi cum omnibus charitativè versabatur; donec congruo tempore duplici sagina scientiæ ac religionis repletus, communi omnium oratione consolatus, & fraternitatis amore fretus, parentes suos amativè dimissus revisitavit. Qui tunc sapienti capto consilio, eum præsulis Augustensis ecclesiæ * Adalberonis dominio subdiderunt, quem multa tunc temporis sapientia repletum, musicaque arte præ cæteris præditum, gubernaculaque regni pæne omnia cum * Rege disponentem agnoverunt. Ipse verò propter nobilitatem parentum, & bonam ejus indolem & formositatem, læto animo suscipiens, ministerium * camerarii sibi commendavit. Quo suscepto, & aliis secundum suam dignitatem beneficiis, sicuti præcoquus erat in omnibus, prosperè agens de die in diem proficiebat. Interim verò libuit eum limina visitare beatorum Apostolorum Petri & Pauli. Cumque illuc pervenisset, à venerando Papa * Marino bene susceptus est, & ab eo interrogatus, de qua provincia vel civitate esset nativus.

** Electus A. 887. Regino A. 895. concilio Triburiensi septimo loco subscripsit Cōc. tom. 4. Sedit ad an usque 909. Contr.*

** Rege Ludovico IV.*

** Onuph. de vocib. eccles. obscuris, Camerarium interpretatur, qui pecuniarum curā gerit, ego verò hic cubicularii intelligo.*

** Hæc Marino nondum Pontifice facta, iniit enim Pontificatum an. 942. Contigere hæc autem an. 909. quo Adalbero obiit, qua ratione Sigeb. etiam conciliandus in Chron. an. 942.*

Qui respondens dixit: De provincia Alamannia, & de Civitate Augusta oriundus sum, versorque in servitio Adalberonis ejusdem civitatis Episcopi. Ne turberis inquit animo ô * frater, ille, de quo mihi dixisti, Senior tuus Adalbero migravit à sæculo, & Deo jubente te ejusdem * matriculæ decet esse pastorem. Eo quidem renuente, infit, cur recusas destinationem Dei? Si nunc inconcussam & indesolatam accipere & gubernare refragaris in tranquillitate, inante verò destructam & deprædatam in perturbatione accipies, & cum labore gubernabis & reædificabis. Altera verò die sine licentia Papæ, propter tristitiam defuncti Domini sui, & ne ab eo plus * verbis constringeretur, exivit è Roma, Augustamque revisitavit, & invenit ita, sicut præfatus Papa prædixit. Tunc Hiltine Successor Adalberonis effectus est, qui tamen tantæ non fuit celsitudinis, ut suo se vellet applicare servitio. Interim verò patre ejus defuncto, rediens suscepit procurationem matris suæ, recordans præcepti Domini dicentis, honora patrem tuum & matrem &c. Tanta itaque eam dili-

** Marinus si Pontifex fuisset, S. Udalricum tunc temporis filium, non fratrem appellasset.*

** Ecclesia cathedralis.*

** Hoc etiam indicio est, Marinum tunc temporis nondum fuisse Pontificem, Pontifex enim nō tam verbis, quam re potuisset cogere.*

diligentia & omnia sua custodivit ac disposuit, prout ei vires à Domino concessæ suppetebant. Post xv. annos * defuncto Hiltine Episcopo, machinatione nepotis sui, * Burchardi Ducis, & aliorum propinquorum suorum, * Heinrico Regi præsentatus, ejusq; sublimitati nota facta est decessio Episcopi, supplicatumq; est, ut præfato Domino Udalrico Episcopalis potestas ab eo concederetur. Rex verò intuens * herilitatem staturæ illius, & comperiens doctrinæ suæ scientiam, petitioni eorum assensum præbens, regio more in manus eum accepit, muneréq; pontificatus honoravit. His verò ita peractis hilari animo de Rege revertentes, & ad Augustam pervenientes, secundum Regis edictum potestativa manu investituram Episcopatus sibi perfecerunt. Succedente verò tempore Nativitatis Domini, in die * solennitatis Innocentum consuetudinario ritu ordinatio ejus peracta est. Inde verò prospero reditu domum veniens, conspiciensque muros ecclesiæ undique depositos, omniaq; ædificia nimis dilapsa, sicut sub priori antistite igne sunt consummata: nimia tunc mentis anxietate fluctuans, cogitabat, qualiter convenientissimè tam penitus destructa reædificare potuisset, quia maxima pars familiæ à paganis fuerat occisa, & oppida exusta & deprædata, pars autem familiæ, quæ remanserat, in magno egestatis labore erat afflicta. Acquisitis tamen architectis & multitudine congregata familiæ, cœpit sagaciter diruta restaurare: satisq; sensibiliter ordinare, magnoq; animi fervore studens, ut cœpta perficere non desisteret. Cum verò vir magnæ suavitatis inchoatum opus quamvis pressa supellectile, divinò tamen fretus adminiculo ardenter implevit: omniaque ipsius templi interiora omnigeno, quantum valuit, decoramine ornare contendit: Nec non etiam frequenter sagaci oculorum acie intus & forinsecus positiones ecclesiæ cautè perlustrans, parvitatem non lucidæ cryptæ vilitatemq; sibi nimis displicere conquestus, seq; professus est competentius decentiusq;, si Deus annuerit, positurum. Cumq; opus cœptum satis crescere videretur, Ramberto cuidam fratri in ecstasi mentis videbatur, se, sicut solebat, cum illo psalmos decantare debuisse, & interim Adalberonem Episcopum in aquilonari parte cryptæ missatico apparatu vestitum, sibi apparentem annuentemq; ut ad se veniret, sed ille ancipiti timore septus viventis atq; defuncti Domini, cœpit oculis pavens in eum conspicari: interrogatusq; ab eo, quare sic oculis in me inflecteris? At ille respondens dixit: Ecce video seniorem meum Adalberonem episcopaliter paratum ad missam, meq; vocantem ad se. At ille, festina, inquit, jussionem suam implere. Cui venienti ad se dixit ad eum, Ramberte dic Domino tuo Episcopo, mercedem à Domino accepturũ pro orationibus & eleemosynis, quas

* A. Ch. 923. Errat Bruschius qui Hiltinũ 15. tantum menses præfuisse scribit, tot enim an. præfuit, non tamen integris.

* Burchard. 2. Suevia D. ob. 926. Cõtr. quo cognationis gradu S. Udalr. attigerit, nondum cognoscere potui.

* Henrico Aucupi.

* Herrliche Präsentz.

* An. nimirum 924. ineunte, inde est in veteri Contr. edit. An. 924 S. Udalric. August. Episc. ordinatur. Corrigendus Ursperg. qui Udalricum Hiltino Anno 925. successisse scripsit.

quas mihi fideliter transmisit, & hoc signum dicito illi, quod * Fortunatus & ego in proxima Cœna Domini Domino concedente cum illo chrisma sanctificabimus, & quod operatio hujus cryptæ est ruitura: ob hoc tamen non debet omittere, quin studeat in posterum stabiliter perpetrare.

* *Fortunati plures; hæc opinor de Fortunato Pictaviensi Episcopo accipienda, quem Augustæ aliquando fuisse scripsit Paulus Diac. lib. 2. cap. 9. sive 13. Quod enim quidam nescio quem Fortunatum Augustanum Episcopum prodidere, ex Episcoporum catalogis probari non potest.*

Fratres quoque recordari moneto, quod sine vi & sua sponte, sedula & assidua oratione pro me laborare spoponderunt, & quod sic non fecerunt, & si hoc emendaturi non fuerint, sciant se esse de hoc in conspectu Domini rationem reddituros. Et tu quotidie unum pro me psalmum cantabis, sine cautela, & hoc te emendare monebo. Ipse verò Episcopus interim Regiis occupatus obsequiis cursum direxit ad curtem, ibiq; apud aulicos digno honore diu retentus, tandemq; requisita salubri licentia domum repedavit, opusq; cujus effectum sese cernere speravit, totum penitus dilapsum reperit ac subversum, secundum prædictam rationem præfati Ramberti. Tum verò cautioribus fundamentis positis, stabiliter perfecit.

CAPUT II.

Item de visione ejusdem Ramberti.

ALia autem vice cum in oppido Waringa vocitato primo mane consuetudinario more psalmodiam cum eodem Ramberto studuisset explere, idem frater cœpit reflexis oculis timidè moveri. Interrogatusq; ab eo respondebat dicens, ecce video seniorē meum Adalberonem eodem modo, sicut antea eum vidi præcipientem mihi, ut illi ministrem ad missam. Qui statim surgens retractis foribus recessit de ecclesia, donec hæc visio finiretur. Aliam verò visionem, quam de multis fratribus in veritate dicentibus accidisse didicimus, oblivioni nos tradere non oportet. Quia cum religiosus vir die sancto paschæ ministerium sacramentorum studiosè perficere decertaret, multitudine clericorum adjuvante, & cuidam Heilrico presbytero cantore existente, apparuit dextera cum dexterâ Episcopi sacramenta sanctificans. Expleta verò missa, ille præfatus Heilricus sequens eum in cubiculum suum cecidit ad pedes ejus, & incautius quam debuisset in præsentia laicorum hanc visionem explanavit. Cui ille respondens dixit: Utilius tibi fuisset, ista reticere quam loqui. De hac verò responsione stupefactus recessit ab eo, & in * scena, quæ ante cubiculum ejus est sita, consedit, & statim oculi

* *Portica, lauben.*

ejus magna nimietate cœperunt lacrumas effundere, & in ea effusione permanſerunt, uſque dum in totum præſenti lumine privati ſunt.

CAPUT III.

De viſione ſancti Epiſcopi. Et de obitu regis. Et de Adalberone, & conſuetudine ſuæ ſervitutis.

ALio tempore in nocte antecedente diem ſanctum Cœnæ Domini quaſi in ſomnis audivit vocem ſibi loquentem, Udalrice Epiſcope, ſcias te hodie hoſpites eſſe ſuſcepturum. Et expergefactus à voce, qui eſſent illi hoſpites cœpit tractare. Cum autem dormiret, loquentis ſibi verba audivit, Orationes tuas & eleemoſynas tuas oculi Domini conſpexere, & ideò binis * anteceſſoribus tuis Fortunato & Adalberoni es commendatus, ut tibi hodie & poſthinc in iſtis ſacris ſollennitatibus ſacra myſteria celebranti aſſiſtant, & ea tecum benedicant.

* *Hoc verbum largo modo ſumendum videtur, cum nullus Fortunati nomine in Auguſtanorum Epiſcoporum catalogo extet; caterum Pictavienſis ille Epiſcopus CCCC. circiter annis ante S. Udalricum vixit.*

Mane autem facto aliis, ſicut mos eſt, peractis miniſteriis, circumſtantibus miniſtrorum ordinibus, cum ſacramenta conſecraret, ipſe & quidam de circumſtantibus devotiores viderunt dexteram Domini cum eo ſacramenta conſecrare, & ſignum crucis imponere, quibus, quia per ſpiritum eos ſciebat, cum viaticum ab eo accepturi accederent, digitum ori ſuperpoſuit, ut de viſione tacerent, quibus etiam poſtea ad ſe vocatis, quæ ei in nocte dicta ſunt, ſecreto nunciavit, & præcepit, ut eo vivente neque viſa neq; ab eo ſecretè audita alicui manifeſtarent, ſi præſentem adhuc vitam habere voluiſſent.

Majoris etiam viſionis ſibimet ipſi manifeſtata miracula ſub ſilentio recondendum bonum eſſe non æſtimo. Quia quadam nocte, cum corpus lectulo ad dormiendum collocaſſet, vidit ſanctam Afram in magna formoſitate, pulchra tunica indutam atque ſuccinctam, ſtantem ante ipſum dicentemque ſibi, Surge & ſequere me. Et hæc dicens eduxit eum in campum, qui vulgò dicitur Lechfeld. Ibi enim ſanctum Petrum principem Apoſtolorum invenit cum multitudine magna Epiſcoporum & aliorum ſanctorum, & eorum, quos ille ante non videbat, & tum nutu Dei cognoſcebat bene, ſynodale colloquium cum eis facientem, & magna & innumerabilia diſponentem, * Arnolfumq; Ducem Bavariorum adhuc viventem, de deſtructione multorum monaſteriorum, quæ in beneficia laicorum diviſit, de multis ſanctis accuſatum legaliter judicantem, & enſes duos valdè * heriles,

* *Otto Friſ. lib. 6. c. 18. ſimile illi elogium tribuit: Hic eſt Arnolf. qui eccleſias & monaſteria Bajoaria crudeliter deſtruxit, ac poſſeſſiones earum militibus diſtribuit.* * Herlich.

les, unum cum capulo & alterum ſine capulo ſibi oſtendentem, & ſic loquentem, Dic regi Hainrico, ille enſis, qui eſt ſine capulo, ſignificat regem, qui ſine ** benedictione pontificali regnum tenebit, capulatus autem, qui benedictione divina regni tenebit gubernacula.

** *Friſing. lib. 6. cap. 18. & Gebhardus Epiſc in vita S. Udalric. enſe ſine capulo Arnolfum ducem ſignificatum exiſtimant, Ditmarus lib. 1. Henricum ipſum Aucupem, quod eſt utiq; verius, is enim Epiſcopalem unctionis benedictionem accipere neglexit. Hanc etiam explicat. ſecutus eſt Siffrid. Presbyt. epitom. lib. 1.*

Finita itaque ſynodo præfata, Dei martyr monſtravit illi loca caſtrorum, ubi poſtea Otto Rex adhuc manens regalem locutionem cum populis diverſarum provinciarum habuit, ubi Rex Perengarius de Longobardia & filius ejus Adalbertus cum multis Epiſcopis ſe præſentaverunt & ſuo Domino * ſubdiderunt. Indicavitque ei venturam ſupergreſſionem Ungarorum, & loca belli, & quamvis laborioſè, tamen victoriam Chriſtianis conceſſam eſſe nunciavit. Hac viſione peracta, reductum eum in lectulo collocatum dimiſit. Ipſe verò ad ſe reverſus cogitabat, reverenter in recordationem ſuam ducens illud illuſtris verbiſatoris rapti ad ſecreta tertii cœli dicentis, ſive in corpore, ſive extra corpus, & reliqua. Hæc verò viſio ab eo paucis prudentibus ac ſibi familiaribus manifeſtata eſt. Poſtea autem curtem regis adiens ſolito more ſervitio ejus ſubdebatur, uſque dum Rex Heinricus præſentem vitam * finiret. Ottoni itaque filio ejus in Regnum ſublimato, eandem quam patri ſedulitatem ſervitii & fidei firmitatem in cunctis impertiri ſtudebat. Tunc verò temporis habebat Epiſcopus Udalricus filium ſororis ſuæ Luitgardæ bonæ indolis, Adalberonem nomine, cuidam doctiſſimo Magiſtro Benedicto Monacho, ad erudiendum ſcientiam grammaticæ artis & aliorum librorum commendatum. Cumque ille ab eo in omnibus profectibus bonæ ſcientiæ & diſciplinæ doctus atque educatus in virile robur deveniſſet, ſtatim de ſchola exemptus, ab avunculo ſuo Epiſcopo Imperatori præſentatus, & in manus ejus miſericordiæ commendatus, regali ſervitio tam ſtudioſè atque decēter inſiſtebat, uſq; dum Imperatori ejus miniſterium in eccleſiaſticis & ſæcularibus bene placuiſſet. De hac pro certo ſedulitate ejus ſervitii quotidiani conceſſum eſt ejus avunculo ſancto Udalrico Epiſcopo, ut præfatus Adalbero in ejus vice itinera hoſtilia cum militia Epiſcopali in voluntatem Imperatoris perageret, & in curte Imperatoris ejus vice aſſiduitate ſervitii moraretur, ea videlicet cauſſa, ut præfato præſuli Dei ſervitio,

** Berengarius Rex una cum filio ſe Ottoni Auguſta dedidit an. 951. Contract. Witich. Dietmar. & alii.*

** An. 936.*

tio, & custodiæ gregis commendati, & utilitatibus ecclesiæ, & orationibus, & eleemosynis secundum suum desiderium immorari licuisset. Ille verò quantum sæcularibus curis se absolutiorem esse persensit, tantum se ipsum in Dei voluntate facere nitebatur obligatiorem: Cursus scilicet quotidianus cum * matricularis in choro ejusdem matriculæ ab eo cautè observabatur, quandocumq; ei domi manendum aliæ occupationes consenserunt. Insuper autem unum cursum in honore sanctæ Mariæ genetricis Dei, & alterum de sancta Cruce, tertium de omnibus sanctis, & alios psalmos plurimos, tumq; psalterium omni die explere solitus erat, nisi si eum impediret aliqua inevitabilis necessitas. Missas autem ** tres vel duas aut unam, secundum spatium temporis, cantare quotidiè non desiit, si infirmitas corporis aut aliquod studium bonum ei non subtraxit.

** Matricularii clerici matricis ecclesiæ.*

** *Liberum olim erat sacerdotibus, quot vellent una die missas celebrare, quod ex Valafrido colligas c. 21. & fortaßis ex D. Leonis etiam ep 79. ad Dioscor. c. 2. Concil. verò Salegunstad. cui Bruno episc. August interfuit an. 1023. constituit cap. 5. ne quis trium numerum excederet, Alex. 2. Pont. qui obiit an. 1073. cap. Sufficit, de consecr. D. 1 ad unam revocavit. Etsi adhuc quoque aliquot casus, quibus duas celebrare licet, excepti.*

Multis temporibus carne abstinuit, sed tamen aliis cum eo manducantibus abundanter donavit. In quotidianis refectionibus quando cum suis ad mensam sedebat, prima appositio panum atque ciborum, ex maxima parte per aliquem clericum, cui hæc commendata sunt, pauperibus dividebatur: exceptis his mancis atque debilibus, qui in grabatulis & in lectulis & in scamellis ambulantes, & in sperulatis lectulis, quotidianum victum in ejus præsentia acceperunt de optimis escis & potibus. Aliorum * autem nemo qui in sua præsentia, sive notus fuisset, sive ignotus, cibum sumpserunt, esuriens aut sitiens recedebat, nisi aliquando incuria aut tenacia ministrorum contigisset contra Episcopi voluntatem. Hospites autem cum ad eum devenissent, tripudio & tanta hilaritate vultus & animi suscepti sunt & in omnibus procurati, veluti eis optimè conveniebat, sciens in eis Christum se suscepisse, illo dicente, hospes fui & suscepistis me. * Vasalli autem Imperatoris ab eo pergentes, vel ad eum redeuntes, summo honore suscepti & in tantum sunt opulentati, ut in nullo eos aut jumenta eorum ulla indigentia fatigaret, acceptisq; secum stipendiis itineris eorum necessariis, læti ab eo redirent. Monachos autem atque clericos & sanctimoniales eum visitantes more filiorum amavit, & spiritualibus eos atque corporalibus escis abundanter recreavit, & cum illo manere concessit, quamdiu eorum voluntati complacuit, & congruo tempore in omnibus hilaratos ire dimisit. Clericos autem suos ex familia, vel libe-

** etiam.*

** Al. lectio habet, Vasalli autem ejus in propria ab eo.*

liberos mediocres vel nobiliores, ſumma diligentia nutrire & docere præcepit, & quoſcumque inter eos honore dignos cognovit, miniſteriis & congruis beneficiis ditiores fecit. Laici autem ſuæ dominationi ſubjecti, ſemper cum eo omni honore & lætitia commorabantur, nullam deceptionis fraudem ab illo fieri timentes, ſed firmiter credentes atque certe ſcientes, quidquid eis promiſerat, hoc Domino annuente compendioſè perfecerat. De familia autem ei commiſſa quicumque ante eum venerat ſe exclamando injuſtè eſſe oppreſſum vel exſpoliatum, aut aliquo modo injuriatum de Domino proprio, cui in beneficium conceſſus erat, ſive de conſervo ejus, vel de alio aliquo, ad rationem ejus cautè auſcultavit, & ubi cognovit injuſtè contra eum factum fuiſſe, firmiter confeſtim præcepit, ut iniquitas ei facta citò emendaretur, & non omiſit, donec perficeretur. Legitimum verò jus totius familiæ, quo pro anteceſſoribus ſuis utebatur, firmiter eam tenere conceſſit, & nullius poteſtatis hominem ſub ſuo regimine degentem hoc ei tollere permiſit; & non niſi rectum cenſum de omnibus locis aliquem ſuorum miniſtrorum ab ea exigere non conſenſit. Otio inani nullo tempore animum ſuum ſubjacere patiebatur, niſi aliquid utilitatis excogitaret, aut perpetraret, ſive de eccleſia, quam undique dilapſam invenit, vel de ejus ornatu, vel de paraturis altarium & clericorum, & de diſciplina canonicorum & de ſchola, & de ſuſtentatione & ſalvatione familiæ, & qualiter civitatem, quam ineptis valliculis & lignis putridis circumdatam invenit, muris cingere valuiſſet, quia in his temporibus Ungarorum ſævitia in iſtis provinciis more dæmoniorum graſſabatur. Hæc verò omnia cum exterius ſuorum fidelium conſultu pertractaret, æſtu tamen interius divini amoris ſuccenſus, vigiliis & orationibus & jejuniis & eleemoſynis Deo ſe ſociare ſtudioſiſſimè feſtinabat, ſemper cuti ſuæ laneum apponens veſtimentum, & regulam ſequens monachorum. Poſt completorium nunquam propter ullius hominis petitionem eſcam vel potum, delectationi corporis ſuæ conſentiens ſumpſit. In mollitia plumatii non dormivit, ſed * pſiathio & ſago aut tapetiis ſuppoſitis requievit. In nocte primum ſonante ſigno ſurrexit, & prædictos curſus maxima cautela complevit.

* *ψίαθος storea teges, utitur pſiathii vocabulo Caſſian. de gaſtrimarg. c. 35.*

CAPUT IV.

Qualiter quadrageſimæ tempus celebraret, & tempus indulgentiæ, diemq; Cœnæ Domini, & deinde uſque ad finem Paſchalis hebdomadæ.

Tempus verò quadrageſimæ quanta devotione celebraret, ſermo mihi non ſufficit ad narrandum, ſed tamen ea, quæ vidimus, non decet nobis in totum omittere. Matutinis namque laudi-

laudibus expletis, aurora diei prima illucescente aliis orationibus expletis psallere psalterium cœpit, quo expleto & letania expleta, aliis orationibus firmiter insistebat, usque dum signum ad vigilias defunctorum sonaret, quo audito statim surrexit, & cum fratribus vigiliam celebravit & primam : prima verò expleta fratribus solito more crucem portantibus, ipse remanens in ecclesia codiculum breviatum ex psalmis cum aliis orationibus interim decantavit, usque dum fratres cum cruce redirent, & missam sacrificationis celebrare cœpissent, ipse primum devotè Deo sacrificium offerens, manum sacerdotis humiliter osculans. Expleta verò missà, tertiam cum fratribus explevit, fratribus verò ad capitulum pergentibus, ipse solito more in ecclesia remansit, donec signum ad sextam sonaret. Sexta autem hora expleta altaria circuibat cum venia, cantans Miserere mei Deus, & de profundis, tunc demum ad cubiculum rediit ad lavandam faciem suam & ad missam se præparandum. Missarum autem celebrationibus expletis & vesperis decantatis, ad hospitiolum pauperum pervenit, & XII. pauperum pedes lavit, & unicuique eorum de urceolo pretium unius denarii donavit. Inde rediens ad mensam pransurus consedit, ibi lectio non defuit, nec prædictorum pauperum multitudo copiosa: apposita cum gaudio sumpsit, & cum eo manentibus maxima hilaritate distribuit, recordans illud Apostoli, Hilarem enim datorem diligit Deus. Unicuique enim præbebat, quod eum libentissimè sumere æstimabat. Cibo verò consumpto, & omnibus cum eo commorantibus lætificatis, congruo tempore completorium recitavit, insuper aliis orationibus peractis secreta cubiculi cum silentio repetivit, & omne colloquium, nisi cum Deo & sanctis ejus, usque ad alterius diei primam peractam omninò devitavit. Hoc modo dies quadragesimæ explevit, usque in diem indulgentiæ, quem dicunt Pascha Palmarum, eo die mane diluculo ad sanctam * Afram veniebat, si in præterita nocte ibi non manebat, missam de sancta Trinitate cantabat, & ramos palmarum diversarumque frondium benedicebat, evangelioque & crucibus & ** fanonibus, & cum effigie sedentis Domini super asinum, cum clericis & multitudine populi ramos palmarum in manibus portantis, & cum cantationibus ad honorem ejusdem diei compositis, & cum magno decore pergebat, usque ad collem, qui dicitur Perleich, ibique obviam ei veniebat chorus canonicorum cum pulchritudine magna & cum civibus, qui in civitate remanserant, & qui de oppidis circumjacentibus ipsis se jungere voluerunt, ibi ad imitandum humilitatem puerorum, cæterorumque populorum, ramis palmarum & vestimentis suis viam sternentium. Iis expletis vir sanctus congruentissimam admo-

Ecclesia S. Afræ ea, quæ nunc vulgò S. Udalrici, cœnobitis SS. Udalrici & Afræ dicitur, urbe tunc non comprehendebatur.

*** Fanones vexilla.*

admonitionem de paſſione Domini ad omnes fecit, eouſq; ſæpe, ut ille fleret, fletuque ſuo multos flere feciſſet. Admonitione peracta omnes ſimul Deum laudantes ad eccleſiam matriculam pervenerunt, ibique miſſam cum eo celebraverunt, & inde omnes in ſua redierunt. Poſtea autem his tribus diebus contiguis ſynodale colloquium habere conſuevit, eo quod * canones bis in anno Epiſcoporum concilia fieri præcipiunt, unum xv. K. Octobr. & aliud quarta hebdomada poſt paſcha, hoc in iſto tempore perficere decrevit, ne in antea ei aliquod obſtaculum illud perficiendum impedimentum faceret, & ut in Cœna Domini cum eadem multitudine clericorum & populi plenius & honorificentius chriſma & oleum ſanctificaretur. Eo verò die hora tertia omnes clerici ſollenniſſimis paraturis induti venerunt in eccleſiam, & ipſe ſuo more glorioſiſſimè ad Dei ſervitium paratus, cum eis ſacrum myſterium agere devotiſſimè cœpit, perlectoq; Evangelio, & admonitione facta ad populum, & confeſſione populi accepta, indulgentiam humilimè eis fecit, & tota ſynodo oblationem offerente ſecundum ordinem, cautiſſimè implevit uſq; ad benedictionem chriſmatis & olei, hoc fecit magna reverentia ſibi apportari, cum crucibus & cum pueris portantibus ſub palliolo occultatis, & cereis, cum verſibus ad hoc miniſterium compoſitis formoſiſſimè decantatis, & cum proceſſione xii. presbyterorum, qui cum eo uſq; in finem miſſæ in ſuo miniſterio perſeverare debuerunt. Rite autem ſibi allato, humilimè ſuſcepit, & totam ſynodum rogavit, ut quando ille crucem benedicendo ſuper illud faceret, & ipſi cum eiſdem presbyteris qui in proceſſione erant & ſibi aſſiſtebant, benedicere non deſiſterent, cæterumq; populum Pater noſter cum magna humilitate decantare rogavit. Quo benedicto, & populo ſacro viatico recreato, veſperaq; expleta, ad ſacrarium venit chriſma & oleum clericis diſpenſandum. His diſpenſatis, ad hoſpitium pauperum venit, & eis ſolito more miniſtravit. Inde autem in eccleſiam ambulavit, & ante ſacrarium venit, ibiq; à camerario allatis veſtibus novis, xii. pauperes veſtivit, & acervulũ aceoli aliis diſpenſavit, & eo die nullum ab eo vacuum abire dimiſit, quamvis eorum multitudo magna adeſſet. Poſtea ad cibum venit, cibatiſq; omnibus cum eo manentibus, exemplo Domini pedes diſcipulorum ſuorum lavare cœpit. Lavationeq; cum antiphonis congruentibus & verſibus & lectionibus decentiſſimè peracta, pocula optima in ſuis cellariis recondita cum magna charitate & humilitate ſufficienter porrexit, & completorio expleto, membra in Dei ſervitio fatigata quieti lectuli commendavit. Die autẽ paraſceve horis ſecundum ordinem cautè expletis, omiſſis aliis curſibus ſicuti in Cœna Domini, niſi ad eundem diem pertinentibus, mane diluculo

** Diſt. Inſt. 18. c. 4. Primum poſt tertiam hebdomadam Paſcha, ut in quarta compleatur: Secundum Idibus Octobris. Apparet itaq; hic 15 K. Octob. ſcriptũ pro 15. die Oct. quam phraſim etiam aliàs in ſcriptoribus parum latinis eſt obſervare.*

pſalterium explere feſtinavit, & ſacro Dei miniſterio perpetrato, populoque ſacro Chriſti corpore ſaginato, & conſuetudinario more quod remanſerat ſepulto, iterum inter eccleſias ambulando pſalterium explevit decantando, & veſpertina hora ſine menſa atque menſalibus in cubiculo ſuo pane & cerviſia ſe recreare cœpit, & unicuiq; qui ſecum erant panem & cerviſiam juxta eorum voluntatem exhibere præcepit. Sanctiſſimo autem ſabbati die expletis nocturnis officiis, & amando pſalterio perlecto, præparatum ſibi balneum intravit, quo nunquam uti ſolebat eo tempore, niſi in ſabbato ante quadrageſimam, & in media quadrageſima, & eo die. Lavatione autem corporis peracta, & præparatione veſtimentorum induta, ad ſacrum officium ſollenniter ſe præparavit, & totum clerum hora diei nona cum eo paratum eſſe deſtinavit, ſtatimq; perlecta trina letania, cereoque ſanctificato, lectionibusq; & tractis conſummatis, cum quina letania & cum omni honore ad baptiſmum conſecrandum ad eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ perrexit, baptizatiſque ibi ab eo tribus pueris cum ſeptena letania regreſſus eſt in ſacrarium ad miſſam ſe præparandum, clero interim pſallente in choro. Miſſarum verò ſolenniis ſollenniter cum veſpera peractis, corporeque Chriſti diſpenſato, & ſacris veſtibus depoſitis, eo die menſa appoſita ad refectionem cum magna multitudine conſedit, & omnibus abundanter refectis cum gaudio ad manſiunculas redire permiſit. Deſiderantiſſimo atque ſanctiſſimo Paſchali die adveniente, poſt primam intravit eccleſiam ſancti * Ambroſii, ubi die paraſceve corpus Chriſti ſuperpoſito lapide collocavit, ibique cum paucis clericis miſſam de ſancta Trinitate explevit: expleta autem miſſa clerum interim congregatum in * ſcena juxta eandem eccleſiam ſitam ſollenniſſimis veſtibus indutum anteceſſit, ſecum portato corpore Chriſti & Evangelio & cereis & incenſo, & cum congrua ſalutatione verſuum à pueris decantata per atrium perrexit ad eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ, ibiq; tertiam decantavit, indeq; cum antiphonis ad honorem hujus diei congruentiſſimè compoſitis, ad * tuomum formoſiſſima proceſſione, binis & binis ſecundum ordinem ſimul ambulantibus miſſam celebraturus pervenerat; miſſa itaque devotiſſimè religioſiſſimeque decantata, cunctiſq; ſacramenta Chriſti accipientibus & in ſua revertentibus, ille ad cibum acceſſit, ibi menſas tres omni decore præparatas invenit, unam cui ille cum quibus volebat adſedere ſolebat, & aliam * matriculis, * tertiam congregationi ſanctæ Afræ. Sanctificato itaque cibo, carnes agni & particulas lardi inter miſſarum ſollennia benedicti omnibus diſpenſavit, & tunc demũ cibum cum eis omni gaudio ſumpſit. Tempore enim ſtatuto ſymphoniaci venerunt, quorum

** Hujus eccleſiæ memoria quod ſciam alia nulla ſupereſt, videtur ſtetiſſe prope cathedralem.*

** Porticu.*

** Superſcriptum erat, ad ſummũ, Germanicum ſcilicet cathedralis eccleſiæ nomẽ reſpexit,* thuom.

** Hoc eſt Clero eccleſiæ cathedralis.*

** Clerici regulares id temporis eccleſiam S. Afræ, quæ nunc S. Udalrici eſt, obtinebant.*

rum tam copiosa multitudo fuit, ut pæne intercapedinem aulæ secundum ordinem stando implevissent, & tres modos symphonizando perfecerunt. His ita gaudiis multiplicatis, canonici præcipiente Episcopo charitatem accipientes & rogantes, unum responsorium de resurrectione Domini interim decantaverunt. Et hac charitate expleta, ad alteram mensam congregatio sanctæ Afræ similiter fecit. Appropinquante verò vespera, ille sibi & secum sedentibus lætanter pocula porrigere præcepit, & tertiam charitatem omnes charitativè bibere rogavit, acceptaque ea charitate, tertium responsorium omnis clerus simul cum lætitia decantavit. Quo decantato, hymnum decantando canonici surrexerunt, ut aptè præparati ad vesperam devenire potuissent. Vespera autem peracta, Episcopus cum hospitibus & militibus ad suam ædem omnes exhilarandos revertebatur. Mane verò, quod est die lunæ, clerus totus ad sanctam Afram congregabatur, ut Episcopum venientem formosissimis paraturis indutus honorificè suscepisset, quia ejus consuetudo erat, ut eo die ibi sacrarum solenniis missarum Deo militaret, & post peracta sacrarum missarum sollennia multitudinem populi illuc congregati, sacro chrismate confirmaret: Et his ita peractis ad civitatem rediit, & ibi totam paschalem hebdomadam devotissimè celebravit.

CAPUT V.

Qualiter per loca sua pergere consuetus esset.

Finita paschali sollennitate, cū alicujus rei necessitas poposcisset, ut ad alia loca vel ad monasteria pertinentia ad Episcopatum legitimè pergere debuisset, * Vuhtinwanc, Staphense, Fauces, Wissintesteiga, Hewibach, quæ nunquam in beneficium laicorum concessit, nisi de exterioribus locis ad eadem monasteria pertinentibus alicui de isto pago, in quo monasterium situm est, concessisset, ut ibi advocatum monasterii habere potuisset, ut ecclesiasticæ ab eo res defenderentur, sed ad suam potestatem optima quæque detinuit, ea videlicet caussa, ut facultatem ea visitandi & ibi manendi, & quæ necessaria erant corrigendi in stipendiis habuisset. Sedebat itaque in solio super carpentum composito de humerulis plaustri in ferro pendente, & cum eo unus clericus de capellanis ejus, qui cum eo totos dies psalmos decantasset. Non ideò quando inprimis tali modo pergere cœpit, * nisi adhuc caballicare potuisset, sed ut à populis sequestraretur, ne à cantatione psalmorum eorum colloquiis ineptis impediretur. Comitari verò semper cum illo aliquos suos presbyteros prudentissimos, & de capellanis tantum, ut quotidie servitium Dei decorè perficere potuisset, præcepit. Similiter

* *Al. Staphense, Wisintesteigia, Howibach, Fauces, Suichwanc, vel Fuichwanc. Al. Scaphense, Vuisintessbeia, Hobiwibach, Fauces, Sinchwanc.*

* *Nisi pro quod non.*

& de vasallis suis semper secum aliquos sapientissimos habere voluit, si ei aliquod negocium de ecclesiasticis rebus vel sæcularibus ad tractandum devenisset, ut eorum consilio cautè tractare & regere semper paratus esset. Fuerunt etiam electi de familia semper, qui trahentibus bubus ductores fuissent, & eum ante & retro ad dexteram & ad lævam cautè observassent, quibus ille quotidie tantam annonæ copiam per se ipsum & per ministros ejus dari fecit in præsentia ejus, ut triplici numero virorum sufficere potuisset. Amantissimus quoq; comitatus pauperum semper cum eo inter sua loca ibat, qui virtutem caballicandi habebant, in cautissimis ambulatoribus pergebant, alii autem his vehiculis, in quibus soliti erant pergere, cum carpentis episcopalia ministeria portantibus perrexerunt, quorum * verò mansiunculas & totas procurationes ipse per aliquem suorum fidelium quotidiè cautè disposuit. Nunquam verò in aliquo prædictorum monasteriorum otiosus manebat, nisi in ædificiis ecclesiæ, vel claustrorum, vel aliorum ædificiorum, vel murorum antea præparatis & collectis supellectilibus laborasset: vitam verò in eodem monasterio Deo militantium monachorum sive canonicorum & stipendia eorum omninò regere & componere studuit, & jus familiæ dissolvere omnimodò non concessit. Dona etiam sancti Spiritus tradere, ubi necessitas fuit, cum confirmatione chrismatis non omisit.

* Abundat.

Caput VI.
Qualiter diœcesim visitavit.

GRatum autem & necessarium iter populis, cum * quarto anno secundum constitutionem canonum ministerium suum adimplendum, caussa regendi & prædicandi atque confirmandi diœcesim sibi commissam visitare decrevisset, eodem modo, sicut superius diximus, in solio carpenti superposito sedebat, psalmosq; solito more decantabat, eunuchum illum imitans, qui legens Esaiam Prophetam super currum suum sedens per viam pergebat, cui præcipiente Spiritu sancto Philippus adjunctus est, qui ab eo prædicatus & baptisatus fidem sanctæ Trinitatis accepit, æstimans pro certo quantum se colloquiis humanis subtraxisset, ut tantum se divinis propinquiorem facere potuisset. Ad loca autem illa cum pervenisset, ubi concilia sua denunciata fuerant, cum Evangelio & aqua benedicta & sonantibus campanis & tanta honorificentia susceptus est, quantum illis, qui ibi congregati sunt, virtus suppetebat. Statim verò missâ celebratâ in concilio considens populum ante se vocari fecit, prudentioresq; & veraciores sacramento interrogare præcepit, quæ in illa parochia emendatione digna fuissent, & contra jura Christianitatis perpetrata peccata, ut ei veraci relatu nota fierent

** Fort. quoque, pro unoquoque, Canones enim diœceses annuè ab Episcopis visitari volunt. 10. q. 1 c. 9. & 10. Capitula etiam Caroli M. & Ludov. Pii consentiunt lib. 7. cap. 360.*

fierent facta. Ut autem ab eis aliqua normam rectitudinis supergredientia cognita audivit, sine perceptione personarum, secundum judicium clericorum ad tramitem rectitudinis, quantum omnipotente DEO juvante potuit, retrahere festinavit, & malè pullulata surcula vitiorum falcastro verbi DEI studiosissimè resecare, ne virgulta malorum germinum segetem Christi sibi commissam suffocare licentiam habuissent, & morbis vitiorum aptissima fomenta emendationum opposuit, sed tamen secundum Verbum Dei dicentis, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Ea verò quæ difficilia & insuperabilia ministris suis esse ab eis comperit, in præsentia sui omnium cum eo manentium adjutorio, percauta directione finiri contendit. Quæ autem ab eis sine obtrectatione aliorum in statum rectitudinis converti persensit, eorum regimini perficiendum firmiter commendavit. Ille autem sequens regulam sui ministerii, Spiritus sancti donum populo ad hoc illuc congregato, sacræ unctionis confirmationem studuit imponere. Si autem his adhuc imperfectis nox solito more subrepens advenit, ne aliqua pars ovium sibi commissarum detrimento privationis cœlestis doni gravaretur, incensis luminaribus in Nomine Domini cœpta perficere decertavit. Interdum autem cum de refragatoribus justitiæ tanta contentio excrevisset, ut decedente die tenebræ noctis funderentur in mundo, ne pro eo concilia inibi ventilata remanerent incorrecta, luminibus incensis regulas Canonicas legere præcepit, ut feris justitiæ ora refragatorum opilarentur, & justis judiciis omnia in Dei voluntate consummarentur. Cum autem completo concilio vel confirmatione ad mansiunculas rediit, corpus reficiendum non prius prandium gustavit, quam pauperibus eleemosynæ ab eo clerico, cui illa obedientia erat commendata, erogabantur. Debilibus autem cum eo advenientibus in sua præsentia collocatis, abundantem refectionem apponi præcepit. In quibusdam autem diebus capitula cum clericis habere disposuit in his locis, ubi hæc aptissimè fieri archipresbyteri putaverunt, & ubi eum ab aliis mundanis conciliis absolutiorem esse arbitrabantur. Congregatis ante se clericis, archipresbyteros & decanos, & optimos quos inter eos invenire potuit, cautè interrogavit, qualiter quotidianum Dei servitium ab eis impleretur, & qualiter illis populus subjectus ex eis regeretur in studio prædicandi docendiq;, quantaq; cautela infantes baptizarentur, infirmi visitarentur & ungerentur, defunctorum etiam corpora quanta compassione sepulturis traderentur, qualiter de decimis & oblationibus fidelium pauperes & debiles recrearentur, viduis & orphanis in universis necessitatibus subvenirent, quantoque studio in hospi-

tibus & advenis Christo ministrarent: Si subintroductas mulieres secum habuissent, & inde crimen suspicionis inciderent, si cum canibus vel accipitribus venationes sequerentur, si tabernas caussa edendi vel bibendi ingrederentur, si turpes jocos in usu haberent, si ebrietates & commessationes supra modum amarent, si rixis & contentionibus & æmulationibus deservirent, si nuptiis sæcularibus interessent, vel si aliqui eorum ministeria indecentia in consuetudine haberent, si per Calendas more antecessorum suorum ad loca statuta convenirent, ibiq; solitas orationes explerent, suasq; ecclesias ad tempus revisèrent, si obedientiam eorum magistris præbuissent, & in toto suo ministerio devoti & apti manere studuissent. Responsione autem de interrogatis facta, & ratione veritatis percepta, stantibus in rectitudine dulcissimæ consolationis gratia gratificavit, & ut deinceps à normula justitiæ ne deviarent suavi colloquio admonuit, errones autem per devia incedentes fratres, dignis terruit correptionibus, & ut postea consueta vitia omitterent, præcepit.

Caput VII.

De confirmatione Ecclesiarum.

HOrum autem, qui in suo episcopatu proprietates habebant, quisquis religiosorum propter amorem Christi ecclesiam componere cupiebat, & cum concessa licentia ab eodem sancto Episcopo eam ædificaverat, consecrationemque habili tempore ab eo fieri flagitavit, aptissimè unius cujusque petitioni præbuit assensum, si confestim ille consecratæ ecclesiæ legitimam dotem in terris & mancipiis in manum ejus celsitudinis dare non differret, in conspectu civium suorum & testium veridicorum, ne postea gestæ rei veritas offuscaretur, ea etiam ratione, ut aliis circumjacentibus ecclesiis jura earum in nullis rebus propter illam novam minuerentur. Consecrationeque peracta, doteque contradita, comprobato illic presbytero altaris procurationem commendavit, & ecclesiæ advocationem firmiter legitimo heredi * panno imposito commendavit. Alicujus oblationem muneris non exposcebat, nisi presbyter ejusdem ecclesiæ aliquid propter honorem suum, & bonam voluntatem suam sponte eum accipere impetraret.

* *Observa ritum tradendæ advocationis ecclesiæ.*

Caput VIII.

*Qualiter in * Albegovve ecclesiam consecravit.*

* *Vulgo Algoja* Algew.

JESU verò quodam tempore præceptis obediendo, cum in pago Albegowe nominatum ministerii sui officium implere decrevisset, venerunt quidam homines de eodem pago ad eum lamen-

lamentando dicentes, Patres nostri in sua proprietate, quam nobis reliquêre, de lapidibus & cæmento & lignis ædiculam construxerunt, quam DEO & sanctis ejus dedicari voluerunt, & ut ipsi ibi sacrorum officiorum celebrationem audire meruissent, quia locus iste in magna vastitate eremi est situs, sed propter difficultatem viæ & pauperiem substantiæ eorum, nunquam Episcopum ad consecrandam præfatam ædiculam introducere potuerunt. His auditis Dei Servus hilari vultu dicebat, potestis nunc ad tempus, quæ consecrationi ecclesiæ sunt necessaria, acquirere? Qui amicorum consolationibus freti responderunt, possumus. Quibus ille infit, Cautum mihi viæ ductorem dimittendo antecedite, & quæ sunt ordinanda ordinate, ecce vestræ subveniendum necessitati illic perveniam, & DEO juvante ecclesiam consecrabo. Die verò altera consecratione peracta, cives ipsi secundum suam facultatem munera offerentes ante eum veniebant, quæ videns subridens dicebat, non propter amorem alicujus muneris, sed ut vestræ necessitati consulerem, & servitium Dei in hoc loco multiplicaretur, huc veni, hæc nobis oblata vestræ utilitati servantes & in DEI servitio crescentes, manete in pace. Hæc dicens recessit, & de scrupulo viæ nullam nisi quasi lætando querimoniam fecit.

CAPUT IX.

De multiplici ejus admonitione; & de ratione octo vitiorum, & de timore in die judicii, & de consolatione justorum.

HIS verò bonorum operum studiis insistens, omnes apud eum commanentes exhortatione benignissima spiritualiter recreavit, docens non solùm in verbis, sed etiam in operationibus, ut uniusquisq; Dominum ex omnibus viribus perfectè diligeret, & ejus amori nihil præferret, & proximum tanquam seipsum, patrem & matrem honoraret, insuper omnes bonæ voluntatis homines, de quibus angelica canit multitudo dicens: Et in terra Pax hominibus bonæ voluntatis; malignis autem in omnibus eorum malis actibus resistere secundum sanctum prophetam David dicentem, ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, timentes autem Dominum glorificat. Quod quisque sibi noluisset, alteri non faceret, ecclesias Dei cum devotione mentis & humilitate, & cum oblationibus crebrò visitaret, ibiq; cum effusione lacrymarum & pro remissione peccatorum suorum, & pro omnibus justis suis necessitatibus DEUM flagitare satageret, inimicis insuper indulgentiam postulare monebat, secundum orationem dominicam dicentem: Dimitte nobis

debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & secundum Evangelium, sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris, & iterum, dimittite & dimittemini. Decimas omnium laborum suorum Domino & sanctis ejus, ecclesiisq; quibus sunt terminatæ, ne reatum Cain fratricidæ inciderent, cum magna cautela præsentare festinarent; dominicas etiam dies & cæteras solemnitates in anno, non solùm in abstinentia servilium operum, sed & omnium vitiorum devotissimè venerari monuit; Eucharistiam quemque assidue accipere, atque ante acceptionem purgatum se exhibere, & post acceptionem mundum se custodire certaret. Dies quadragesimæ cæteraque jejunia antiquitus constituta, & noviter cum consensu inventa, omni monuit devotione ab omnibus custodiri, abnegationem sui facere & Christi vestigia sequi, corpus castigare, delitias non amare, esurientes & sitientes escis & poculis recreare, nudis vestimenta præbere, infirmos & in angustiis constitutos visitare, egenis & vagis mansiunculas concedere, & quæ sunt necessaria propter amorem Christi præbere, pupillos & viduas in tribulationibus visitare, atque in cunctis eorum necessitatibus subvenire, malitias in corde non retinere, & verbis aliquem ad iracundiam non provocare, iram deponere, vindictamque Domino concedere, nulli malum pro malo reddere, nec aliqua læsione exacerbare, maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere, & persequutionem pro justitia sustinere, discordantes & inimicitias inter se habentes ad unanimitatis concordiam revocare, Deo resistentibus resistere, & sibi cum fide militantibus juvamina præbere, nullo octo vitiorum principalium, quæ omne genus hominum infestant, scandalo laqueari. Quærentibus autem, quæ essent octo vitia principalia, respondit non solùm illis, sed & his, qui adhuc in hæsitatione manent, quæ sint octo vitia, dicens: * Primum est gastrimargia, hoc est, ventris ingluvies, cum sua prole commessatione & ebrietate: Secundum est fornicatio, cum sua prole turpiloquio, scurrilitate, ludicris, quæ etiam sunt stultiloquia: Tertium est philargyria, hoc est, avaritia sive amor pecuniæ cum sua prole, mendacio, fraudatione, furto, perjurio, turpis lucri appetitu, falso testimonio, violentia, inhumanitate, voracitate ac rapacitate: Quartum ira cum sua prole, homicidio, clamore & indignatione: Quintum tristitia cum sua prole, rancore, pusillanimitate, amaritudine, desperatione: Sextum accidia cum sua prole, otiositate, somnolentia, importunitate, inquietudine, pervagatione, instabilitate mentis & corporis, verbositate & curiositate: Septimum cenodoxia, hoc est, vana gloria cum sua prole, contentione, hæresi, jactantia ac præsumptione novitatum: Octavum superbia cum sua prole, contem-

* *Hæc principalium vitiorum divisio etiam Cassiano & quibusdam aliis placuit.*

contemptu, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratione, detractione, inimicitia. Beatum verò dicebat, qui in istis vitiorum pedicis non offendebat. Octo verò notissimas beatitudines à Deo in Evangelio enumeratas, auribus cordis cautè percipere, & intimis cogitationibus firmiter inserere, ut in tempore tentationis malignis spiritibus eas evellere virtus non concedatur, sed unusquisque ad spem cœlestium desideriorum eorum consolationibus sublevetur, agno verò omnipotentis Dei Christo tollenti crimina mundi semper die noctuque multiplices laudes & gratias totis desideriis & omnibus viribus referre, quia dignus est sua incarnatione & nativitate, & baptismo, & crucifixione, & sepultura, & resurrectione, & ascensione solvere signacula septem libri signati, in visione sancto Joanni Apostolo in Pathmos insula ostensi. Intentè autem & subnixè omnium in commune benevolentiam postulavit: Si qui essent, qui in semet ipsis segetem aliquarum virtutum excrevisse sentirent, non suis meritis, sed omnipotentis Dei misericordiæ applicarent, ne subitò jactantiæ grandine in eis necaretur, sed tempestiva maturitate, protegente Spiritu sancto, in horreis Christi collocaretur. Os à malo vel pravo eloquio custodire, lectiones sanctas libenter audire, mala sua præterita cum gemitu & lacrymis quotidie in oratione Deo confiteri & deinceps emendare, desideria carnis non perficere, voluntatem propriam frangere, sacerdotum præceptis obedire, etiamsi ipsi, quod absit, aliter agant, eos imitantes, de quibus Dominus dicit: Dicunt enim, & non faciunt. Castitatem amare monuit, nullum odire, invidiam & zelum non habere, contentiones non colere, elationem odire, venerari seniores, diligere juniores, timorem Domini in corde & animo sine intermissione habere, credere oculos Domini omnia videre, & aures ejus omnia audire, psalmista dicente: Ecce oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Diem verò obitus sui & diem extremi judicii, in quo dicturus est Dominus his, qui eum recreare & vestire & visitare in suis pauperibus quotidie festinant, qui ab auditione mala non timebunt, illud: Venite benedicti Patris mei, &c. Illis autem hæc negligentibus, & Deo in suis membris non ministrantibus: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus, ante oculos semper suspectam & timidam habere, & pœnas maledictis præparatas oculis mentis sæpissimè intueri, & locum pessimum, qui semper est sine refrigerio, & sine splendore, & sine dulcedine, & erit sine fine, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur, ubi fletus & stridor dentium sine intermissione semper auditur, ubi urens flamma machinationibus diaboli semper renovabitur,

bitur, ubi consolationis spes omninò non habetur, sed de hora in horam tristitia augetur, quia finem manendi invenire non possunt, sed cum his, quibus in hoc sæculo ministravere, in angustiis sine fine perseverant. Dei autem benedictis & in ejus dextera collocatis quanta gaudia atque tripudia maneant, semper, quantum humanis mentibus possibile est, cogitare oportet, de quibus scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, ubi hymnidici angelorum chori inenarrabili claritate fulgebunt, ubi celsitudo patriarcharum digno honore remunerata gaudebit, ubi verax prophetarum ordo, prophetiis suis in toto expletis, Deo gratias agere non cessat, ubi judex Apostolorum chorus accepta ante promissa mercede perenniter exultabit, ubi martyres palma martyrii eorum coronati, consolatione perfruuntur æterna, ubi confessores præmiis suis multiplicatis in Dei laudibus perseverant, ubi virgines centesimi fructus retributione abundant, & viduæ sexagesimi fructus restitutione honorantur, ubi monachi ex resignatione sæcularium omnium, cum esurientibus justitiam Dei expletis eorum desideriis satiati, Dei laudibus insistere non cessabunt, ubi pœnitentes depositis delictorum suorum oneribus sine fine Deum laudantes congaudent, ubi pueri agnum in albis sequentes sub throno Angelis concordantes Deum laudare cantando non cessant, ubi gloriosissima virgo Dei genitrix Maria, super choros Angelorum exaltata, inæstimabili claritate & formositate omnes hilarans conspicitur, ubi justi sicut sol fulgebunt, & omnes sancti creatorem suum & omnium creaturarum, in sua claritate facie ad faciem gaudendo videbunt, ab eis auferentem omnem metum & omnem mœrorem & tristitiam atque omnem adversitatem. In illo regno lux solis & lunæ & stellarum non est necessaria, fames & sitis nulli nocebunt, frigus vel æstus nullum fatigabunt, infirmitas & dolor nulli adveniunt, venturæ senectutis miseria non timetur, sed sicut in die judicii corpora mortuorum in mensura ætatis plenitudinis Christi resurgent, in ea possibilitate & pulchritudine permanebunt. Nuptiæ ibi non celebrabuntur, & progenies hominum postea non multiplicabitur, sed completus numerus justorum non minuitur, sed sine fine in gaudio servabitur, insidias diaboli ultra non timet, indulgentia peccatorum ultra non indigebit, sicut Angeli in primæ conditionis possibilitate permanebunt; sic & homines post resurrectionem æquales angelis, in sobrietate & in commutabilitate perseverant in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus ædificata, quæ dicitur XII. lapidibus pretiosis esse ornata atque fundata, quorum nomina & ordinem sanctus Joannes Apostolus & Evangelista in Apocalypsi enumerat, ubi jaspidem in primo funda-

fundamento poſitum dicit , quem dicunt omnia phantaſmata fugare,in quo fidei viriditas deſignatur : Sapphirum in ſecundo, qui ſpem cœleſtis beatitudinis deſignat ; Calcedonem in tertio, qui flammam internæ charitatis figurat : in quarto ſmaragdum, qui ejusdem fidei fortem inter adverſa confeſſionem figurat : in quinto ſardonichum , ſanctorum inter virtutes humilitatem ſignificantem : in ſexto ſardium, in quo ſanctorum martyrum cruor exprimitur : in ſeptimo chryſolitum, in quo ſpiritualis inter miracula prædicatio figuratur : in octavo beryllum, in quo prædicantium perfecta operatio ſignificatur : in nono topazion, in quo eorundem ardens contemplatio monſtratur : in decimo chryſopaſum, qui beatorum martyrum opus pariter & præmium ſignificat : in undecimo hyacinthum , qui cœleſtem ad alta ſublevationem, & propter humilem ad humana deſcenſionem figurat : in duodecimo amethyſtum, qui cœleſtis ſemper regni in humilium animo memoriam deſignat. Hæc poſitio XII. lapidum figurat firmitatem Apoſtolorum, qui in fundamento eccleſiæ ſunt poſiti,ſicut Salvator mundi beato dixit Petro : Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Hæc dicendo ad Petrum omnibus notum fecit Apoſtolis,quod ſuper eos eſſet eccleſia ſua ædificanda , quorum ſonus in omnem terram exivit , & in fines orbis terræ verba eorum. Si Apoſtoli fundamentum domus Dei ſunt, & omnis Chriſtianitas ædificatio ejusdem templi manere debet dicente Apoſtolo : Templum Domini ſanctum eſt,quod eſtis vos,& Dei ædificatio eſtis, & reliqua, ſtudeamus omnes totis viribus nos ædificatori & inhabitatori conjungere, ut doctoribus noſtris in fundamentum poſitis, eo donante ſuperædificari mereamur, ut inter electos lapides poſiti, & præfatis ordinibus juncti videamur, ut creatorem & redemptorem noſtrum judicem vivorum & mortuorum facie ad faciem videntes, cum eis laudare mereamur per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

CAPUT X.

Qualiter inter Luitolfum & Heinricum diſcordia oritur.

LOngè lateque cum fama ejus bonitatis dilataretur, & diabolus eum in hoc culmine virtutum ſtantem videret, omnigenis malitiæ ſuæ aſtutiis nitebatur in aliquam difficultatis voraginem immergere , & ab inceptis bonis impedire. His verò temporibus Luitolfus filius Ottonis glorioſi regis * Dux erat Alamannorum, cui pater ejus antea gentes omnes regionum ſuæ ditioni ſubjectarum ſacramento poſt finem vitæ ſuæ ſubjugaverat: Patruus autem ejusdem Luitolfi Heinricus frater regis, Dux exiſtit

** Ducatum adeptus matrimonio Ida Hermāni Sbevorum Ducis filia unica Luitp. Tit. Dietm. Witichind,*

** Abundat.*

** Caussas dissensionis habet Witichind.*

stit Noricorum, qui * verò inter se propter confinia regionum ex suasione malignorum hominum * rixas & contentiones exercere cœperunt. Cumque eos Rex nullatenus ad concordiam & pacem revocare potuisset, objecit se filio, & in adjutorium fratris convertitur. Cum autem filius ejus cum universis, quos congregare potuerat, ei resistere niteretur, atque extorrem regalis potentiæ agere moliretur, Heinricus præfatus dux, commendata civitate Ratispona, totaq; regione Noricorum * Arnolfo Palatino comiti, & cæteris insuper suis fidelibus, perrexit ad Regem. Moram autem illo ibi faciente, præfatus * Arnolfus cum multitudine populi fraudulenter Ratisponam cum cæteris urbibus, & cum frequentia populorum, & cum omnibus, quibus potuit, Luitolfi potestate subegit. Quibus compertis Rex cum fratre suo Heinrico Bajoariam hostiliter invasit, ad restituendum eum in honorem prioris potestatis. Præfatus autem antistes Udalricus, cujus fidelitatis firma stabilitas nunquam ab adjutorio Regis separata est, hæc comperiens, dimissa parte in Augusta civitate vasallorum suorum, cæterisq; rebus collocatis, cum quibus potuit, omisso vehiculo carpenti, equitando in servitium Regis in regionem Noricorum sagaciter venit, * carmulaque prolongata, possibilitatem redeundi aptè non potuit habere. Arnolfus autem prædictus interim accepta multitudine * Augustam adiit, & despoliavit rebus omnibus, quas secum abducere potuit, comprehensosq; quosdam milites Episcopi secum Bajoariam revexit. Rex autem cum de regione Bajoariorum revertisset, & Episcopus in sua redire voluisset, non confidebat se in Augusta civitate posse cum multitudine parva defendere, quia totum pæne episcopatum in beneficium extraneorum dividebatur à Luitolfo & sequacibus ejus, milites autem Episcopi quidam comprehensi, quidam verò sollicitatione iniqua divisi ab eo, quidam deprædationibus in pauperiem deducti, ita ut ei secundum suam voluntatem in adjutorio esse non potuissent. Hi autem, qui cum illo remanserunt, suis colloquiis roborati salubre consilium inierunt, ut relicta Augusta civitate castellum quod dicitur * Menchingen ædificare, & ab adversariis eorum ibi se defendere studuissent. Tum verò una tantummodo nocte in Augusta civitate manebat inclusus, altera die statim perrexit ad prædictum castellum, quod erat in toto interius exteriusque sine ædificiis desertum. Quamvis certè hyems dura fuisset, tamen in illo loco in tabernaculis & in tuguriis festinanter compositis, expectavere, donec congregata familia castellum ligno circumcinxere, & intus secundum possibilitatem eorum ædificia apta composuere. Arnolfus itaque, & omnes qui cum eo erant, regiæ potestati undique contradicentes, hæc comperientes legationes miserunt, si sospita-

** Filius Arnolfi ducis Bavariæ, Arnoldum vocat Reg. An. 953.*

** Hæc copiosè exequitur Witichind. lib. 3.*

** Augustani annales urbem A. 953. captam produnt.*

* Menchingen.

ſoſpitatem ſui ſuorumque habere voluiſſet, poteſtati Luitolfi ſe ſine dubio ſubdere non diſtuliſſet, & ut prædictum caſtellum cum ſuis componere deſeruiſſet; quia eo tempore in tota regione Suevorum nullus in Regis adjutorio remanebat, niſi Adalpertus comes cum ſibi ſubditis, & * Theodpaldus frater religioſi Epiſcopi, & ideo æſtimabant, ut eorum decreto virtutem reſiſtendi nullo modo adquirere potuiſſet. Qui ſapienti cum ſuis utens conſilio, diverſis promiſſionibus & humillimis reſponſionibus, & interdum obſidibus datis iterumque receptis ad ſe, eorum iras & obſidiones omnimodo mitigavit, donec ædificato caſtello vallibusque renovatis, in munitione ejusdem loci ab eorum cum ſuis ſævitia ſe poſſe defendere æſtimaret. Cùm verò induciæ rationibus reſpondendi ultra prolongari non potuiſſent, tunc manifeſtè confeſſus eſt, ſe, ſicut cœpit, in voluntate Regis velle perdurare. Tunc præfatus Arnolfus filius Arnolfi ducis, congregata multitudine eorum infauſtorum, qui antea Auguſtam civitatem deprædati ſunt, & aliorum, in quorum tunc confidebat adjutorium, voluit obſeſſo caſtello venerandum Epiſcopum vi coactum cum ſuis ditioni ſubdere Luitolfi. Hac re comperta, Epiſcopus econtra legatis miſſis, multa pecunia promiſſa, flagitabat, ut revertentibus eis illi licuiſſet in pace ſubſiſtere, ſin autem pace contradicta redire noluiſſent, præcepit eisdem legatis ſuos parochianos banno Chriſtianitatis conſtringere, ne loca ſanctæ Mariæ in ſuo epiſcopatu ſita ullo modo invadere præſumerent. Qui verò pecunia contradicta bannoque Chriſtianitatis poſtpoſito, male incepta omittere noluerunt, ſed ad internecionem eorum ea * Dominica, in qua mos eſt clericorum ante quadrageſimam carnes manducare, & deinceps uſque ad ſanctum tempus Paſchæ devitare, hoſtiliter invaſerunt prædium ſanctæ Mariæ, & Epiſcopum obſiderunt. Qui verò die noctuque in Dei ſervitio ſtudioſè permanens, timore abjecto in Deum confidens, obſeſſiones eorum pro nihilo ducens, in prædeſtinatione inita firmiter perſeveraverat. Hæc verò obſeſſio ut comperta fuiſſet * Adalperto comiti & Theodpaldo fratri Epiſcopi, congregata phalange populi, prima die quadrageſimalis temporis, quod eſt dies lunæ, mane diluculo caſtra inimicorum invaſerunt. Sed illi hæc antea poſſe fieri non putantes, imparati ad bellum inventi ſunt, & repentino timore perculſi, relictis ſpoliis fuga inimicos evadere ſtuduerunt. Illi autem eos ſequentes, Hermannum fratrem Arnolfi apprehenderunt, quosdam in caſtris ceciderunt, quosdam verò ulterius ſubſequentes interfecerunt. Maxima autem parte eorum interfecta cæterisque fugatis, nullus eorum ad ſe defendendum fiduciam accepit, niſi unus nomine Egilolfus, fugiendo bra-

** Al. Dietpaldus.*

** Vulgò quinquageſima.*

** Geneal. Kyburg Albertum vocat, alterum fratrem S. Udalrici, quod neſcio quam verũ ſit, ex hoc ſanè loco id non eſt colligere.*

** Contractus à Pist. editus habet an. 953. Adelbertus comes occiditur.*

chio * Adalperti comitis modicum vulnus infecit, de quo etiam vulnere mortuus est: vulnerator etiam ejus statim occisus est ab Luitperto, vasallo ejusdem Adalperti. Paucissimi autem eorum ictibus contusi ac diversis modis vulnerati, periculum tamen mortis equis eorum eos asportantibus, eo die vix evaserunt, quidam verò eorum gelu miserabiliter astringente, nudi in desperatione vitæ proprias mansiunculas repetierunt. Corpus verò Adalperti in Dei voluntate occisi, reverendus Episcopus ad Augustam civitatem vexit, & animam honorificè Deo commendans, in ecclesia sanctæ Mariæ sepelivit. Nullus * enim eorum, qui antea sibi spolia Augustæ civitatis in contrarietatem sanctæ Dei genitricis Mariæ vendicaverunt, impunitus evasit, nisi qui se suis propriis rebus cum indulgentia reverendi Episcopi redimere non distulerunt.

** Enim pro autem.*

Caput XI.

De His, qui Augustam prædati sunt.

MAnus proprias unus ex his lacerando, vicinis suis in veritate dicentibus, perdito sensu spiritum exhalavit. Alius autem cum ablato de Augusta civitate libro caballum sibi bene placentem comparavit, & secum adduxit in domum suam, uxorique suæ monstravit & dixit: Melius mihi placet istum formosum caballum habere, quàm librum, cum quo hunc comparavi, in Augusta relinquere: Cujus verbis respondit uxor ejus dicens: Utile tibi forte fuisset, si manus tua hunc librum injustè non tetigisset, interim verò ille levigando manu in posteriora tangebat caballum, & statim ab eo percussus mortuus est. Novis & improvisis his cladibus, & aliis multis formidolosis rebus in reis peractis à multitudine populi compertis, timor magnus invasit eos, qui se esse reos cognoverunt de prædicta prædatione Augustæ civitatis, non solùm in eos, qui illuc pervenerunt, sed & qui aliquid de injustè adquisitis ab eis acceperunt, & ideò ad pœnitentiam & lamentationem conversi, digna emendatione & restitutione abstractarum rerum, & cum efflagitatione indulgentiæ Episcopi, studuerunt se cum Christo & cum sancta Maria Matre ejus pacificare. Non post multum verò temporis præfatus Arnolfus, qui se præsumpsit res sanctæ Mariæ hostiliter invadere, & incorrigibilis sine pœnitentia perduravit, obsessa Ratispona civitate paratus ad prælium exivit, & statim in articulo tumultus * occisus est. Quidam etiam homo de episcopatu qui dicitur * Eihstetten, partem vilissimi mensalis inde ad suam proprietatem portavit, & statim à dæmonio occupatus, nullum abscondendi locum ab eo invenire potuit, neque in ecclesia neque extra ecclesiam, neque aspersus aqua benedicta,

** Witich. lib 3.*
** Al. Eichstetten.*

quin

quin juxta eum ſemper videretur manere, donec Auguſtam regrediens, injuſtè inde rapta reportavit, & Epiſcopum cum ſcopis ei flagella imponere pro Chriſti nomine poſtulavit, & inſuper indulgentiam præfati delicti condonare, ſicq; liberatus à dæmonio ſalvatus receſſit.

CAPUT XII.

*Qualiter * ſanctus vir & Hartbertus Ottonem & filium ejus pacificarunt. Et de occiſione * Ungrorum.*

** Contracti enim edit. ſic quoq; habet, Ottonē & Luitolfum à ſanctis Epiſcopis reconciliatos.*

NE diu me ab incepta taxatione ſubtraham, libet ſtylum retrahere ab enumeratione ex utraque parte obſeſſarum urbium & bellorum undiq; furentium, & viciſſitudine * ſtromatum diverſorum, ſed potius quomodo Dominus omnipotens per merita ſervorum ſuorum, ſuum dignaretur populum liberare, libet recenſere, ne diaboli machinationibus ad ſuum perveniret exitium. Cum Rex Otto in Alamannia, propter eos, qui cum Luitolfo filio ejus ditioni ſuæ regalis poteſtatis contradicere voluerunt, cum exercitu converſaretur juxta flumen, quod Hilara vocatur, in campo oppidi, quod dicitur * Tuſſa, & ibi ſæpedictus filius ejus Luitolfus cum alio exercitu obvius ad pugnandum contra eum deveniret, & cum tanta vicinitate conjuncti eſſent, ut nulla ambiguitatis ſpe detenti manerent in utrarumq; partium multitudine, ni bellum ab eis committeretur, tunc amabilis Deo Udalricus Epiſcopus in Deum tota fiducia confidens, aſſumpto Curienſis eccleſiæ * Hartberto religioſo Epiſcopo, legationes inter eos facere cœpit, & ad pacis concordiam exorare, & ne populus, qui à Deo illis commendatus eſt ad regendum, pro eorum reatu duceretur ad perditionem. Deo autem annuente duræ amborum mentes, patris ſcilicet Ottonis & filii ejus Luitolfi, de proficua admonitione & doctrina venerandorum Epiſcoporum in mollitiam verſæ, * pactum pacis inter ſe placitaverunt, & turbine belli mitigato, in ſua cum pace redierunt.

** Al Ungarorum*

** pro ſtratagematum.*

** Tüſſen cis Hilarā prope Dietenheim / quod ultra eſt.*

** Hardobertus Bruſch. de Epiſc. iniit an. 948. ſedit an. 21.*

** Pax conciliata an. 954. Mar. Scot. & Regino. 953. Contract. edit. n. Marianus diem conciliatæ pacis 16. K. Jan. notavit. Cæterum hæc paulò aliter videntur narrare Witich. & Dietmar. Luitolfum ſcilicet Reginoburgi pacem obtinuiſſe; ſed ex Witich. colligas eas inducias potius quam pacem fuiſſe, & omninò multa, quæ ad hiſtoriam illius temporis pertinent, intercidere.*

Tantis autem tunc præfatis tumultuum fatigationibus ſuperatis, æſtimaverunt ſe aliquod ſpatium temporis in pace poſſe quieſcere. Altero pro certo ſtatim anno, quod eſt anno incarnationis Domini noſtri JESU Chriſti * DCCCCLV. * tanta multitudo Ungrorum erupit, quantam tunc temporis viventium hominum nemo ſe antea vidiſſe in ulla regione profitebatur, & * No-

** In hunc A. 955. cōſentiunt ferè omnes hiſtorici, ſed Sigebert habet 957. Marian. 956.*

** Regino. Ut non niſi terra eos dehiſceret, vel cælum eos obrueret, ab aliquo ſe vinci poſſe dicerent.*

* Noricorum regionem à Danubio flumine uſque ad nigram ſylvam, quæ pertinet ad montana, ſimul devaſtando occupavit, & cum Licum tranſcenderet, & Alemanniam occuparet, eccleſiam ſanctæ Afræ concremavit, & totam provinciam à Danubio uſq; ad ſylvam deprædavit, & maximam partem uſq; ad Hilaram fluuium igne combuſſit, Auguſtam autem civitatem obſedit, quæ tunc * imis ſine turribus circumdata muris, firma ex ſemetipſa non fuit. Sanctus autem antiſtes magnam valde multitudinem optimorum militum ſecum intra ſepta civitatis collocatam habebat, ex quorum agilitate & audacia civitas fortiter firmata Deo juvante conſiſtebat: qui ut exercitium Ungrorum ad expugnandam civitatem circumdare viderunt, eis obviam exire voluerunt, ſed hoc Epiſcopus eis non conſentiens, portam, ubi maximus aditus intrandi manebat, firmiter occludere præcepit. * Porta autem orientalis plagæ, unde itur ad aquam, ſic à denſitate Ungrorum bello occupata eſt, ut ipſi æſtimarent, ſe ſtatim poſſe intrare, milites enim Epiſcopi ante portam viriliter pugnātes eis reſiſtebant, uſque dum * unus Ungrorum, qui cæteros pugnando antecedebat, & ex cujus ductu & anteceſſione maximam præliandi in illa hora confidentiam habebant, occiſus occubuit, cæteri denique cum eum terra tenus mortuum cadere viderunt, magno clamore & lamentatione eum rapientes ad caſtra reverſi ſunt. Hora verò belli Epiſcopus ſuper caballum ſuum ſedens ſtola indutus, non clypeo aut lorica aut galea munitus, jaculis & lapidibus undiq; circa eum diſcurrentibus intactus & illæſus ſubſiſtebat. Bello verò finito regrediens circuivit civitatem, & domos belli in circuitu civitatis congruenter ponere, & in tota nocte eas ædificare, & vallos, quantum tempus ſuppetebat, renovare præcepit. Ille autem totum ſpatium noctis in oratione pernoctans, religioſas mulieres in civitate congregatas concitabat, ut una pars earum cum crucibus ad Dominum devotè clamando intra circumirent, & altera pars clementiam ſanctæ Dei genitricis Mariæ pro defenſione populi, & pro liberatione civitatis, ſtudioſiſſimè pavimento proſtrata flagitaret. Ipſe autem minimam particulam noctis ante matutinam horam corpus requiei ſoporis indulſit, ut matutinis laudibus expletis, aurora primum irrumpente ſalutaris ſacrificii hoſtiam Deo libare licuiſſet. Miniſterio ſacro peracto, viatico ſacro omnes recreavit, humilique admonitione perſuaſit, ut in fide recta perſiſtentes, ſpem ſuam in Dominum componere non dubitarent, indicens eis omnigenam ſponſionem conſolationis, & annuncians pſalmigraphi David verba dicentis: Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Salutari autem admonitione Epiſcopi peracta, cum jubar radiantis ſolis primum

* *Bavariam intelligit.*

* *Humilibus*

* *Porta quã Jacobaam dicimus.*

* *Veteri famâ proditū, textores Auguſtanos egregiam hoc bello operā navaſſe, primario Ungarorum regulo occiſo (hic ipſe videri poſſit) cujus clypei inſigne luteo & rubro colore diſtinctum, Otto illis virtutis teſtimonium conceſſerit.*

primum latitudinem telluris irradiaret, exercitus Ungrorum inenarrabili pluralitate ex omni parte ad expugnandam civitatem circumcinxit, diversa ferens instrumenta ad depositionem murorum. Cumque undique parati essent ad bellum, & cuncta propugnacula civitatis repugnantium plena fuissent, quidam Ungrorum flagellis alios minantes ad pugnandum coëgerunt, & illi tantam multitudinem in propugnaculis resistentium eis videntes, muris se conjungere adeò perterriti non audebant. Interim cum interius exteriusq; parati essent ad bellum, Perchtolfus filius Arnolfi de castello * Risinespurch vocitato, venit ad regem Ungrorum, adnuncians ei adventum Ottonis gloriosi Regis. Qui ut hoc audivit, suum classicum omni exercitui notum clangere præcepit, de cujus sonitu exercitus totus pugnam civitatis omisit, & ad colloquium eorum Regis se conjungere festinavit, qui cum eis autumatione facta Deo donante à pugna civitatis cessabat, & in occursum gloriosi Regis ire cœpit, ea ratione, ut illo cum suis superato, victor rediens civitatem & totum regnum liberè habere potuisset. Regi Ottoni venienti Dietpaldus comes frater Episcopi, cum * cæteris, qui in civitate erant, nocte exiens in occursum venit. Rex igitur cum tantum exercitum Ungrorum perspexisset, æstimavit, non posse ab hominibus superari, ni DEUS omnipotens eos occidere dignaretur, in cujus adjutorium confidens, suorumque consolationibus principum roboratus, * bellum viriliter cum eis agere cœpit, & cum mutua cæde utrobique cecidissent, & his interfectis, qui ad occisionem à Deo prædestinati erant, gloriosa victoria Ottoni Regi à Deo, cui nihil impossibile est, data est, ita ut exercitus Ungrorum in fugam versus virtutem præliandi ultra non haberet, & quamvis incredibilis numerus illorum occisus fuisset, tantus tamen adhuc exercitus eorum remanebat, ut hi, qui de propugnaculis Augustæ civitatis eos venire conspexerunt, non pugna lacessitos eos redire æstimaverant, donec prætereuntes civitatem ulteriora Lici fluminis littora festinando repetere cognoverunt.

Al. Risinspurch.

* *Inter quos fortasse S. Udalricus quoq;, nam Dietm. Ottonem ante pugnam sacram communionem ab egregio porrectam Othalrico confessore suo sumpsisse scribit.*

* *Hoc prælium in S. Laurentii festum incidit. Vide cum alios illorum temporum historicos, tum præcipuè Witich & Dietmar. Regino scripsit, nunquam ante apud nostrates talem victoriam auditam. Incredibile est, quod Frising. tradidit, ex omnium hostium num. 7. tantum effugisse; Viterb. unum etiam demit, sex enim tantùm barbaros superfuisse scripsit.*

Rex autem cum suis eos sequens, & quibus se conjungere potuit occidens, vespertina hora diei ad Augustam pervenit, ibique cum Episcopo illam noctem ducens, eique magnam consolationis relevationem faciens, de Dietpaldo fratre ejus, qui in bello occisus est, & de aliis ejus propinquis ibidem interfectis,

*In Geneal. Kyburg. est Richwinus.

* Rihgwinum filium Dietpaldi comitatibus patris honoravit, Episcopiq; fido adjutorio, in quibuscunque ejus desiderium cognovit, dignam mercedem restituit. Mane autem facto fugitivas barbarorum acies sequendo, regionem * Bajoariarum revisit, festinisque legatis missis, tota remigia & vada fluminum observare præcepit ad occisionem eorum, quod & ita factum est. Illi autem nocte illuc venientes, quidam eorum ab his, qui in navibus erant fluminibus immersi sunt, quidam occisi sunt, qui autem ad littus pervenerunt, ab his qui littora observabant, interfecti sunt, nulla eis via, & nullum devium ab eis inveniri potuit, quin in omni loco vindicta Domini super eos manifestè maneret, ita etiam, ut non post multos dies * reges eorum & principes comprehensi & ad Ratisponam perducti, in ignominiam gentis eorum cum aliis multis eorum comprovincialibus, eculeo suspenderunt.

*Al. Babariorum.

Tres Ungarorum duces jussu Henrici Bavariæ ducis suspensos habet Witich. Reges eorum in patibulis Ratisponæ suspensos, est in edit. n. Contracti. Regulos appellat Sigeb.

Caput XIII.

De reversione regis ad Saxoniam, & de ædificatione ecclesiæ sanctæ Afræ.

REx autem * Otto potentiam in Deo tenens, Heinricum fratrem suum potestativa manu in regnum confirmavit, & ipse in Saxoniam victor, sicut solebat, revertebatur.

Otto Henricum fratrem ante pugnam Ungaricam in Bavariæ ducatum restituit: post victoriam autem in Saxoniam abiit. Witich. Atque Henricus eodem anno 955. obiit, Regino, Contract.

Venerandus autem Episcopus Udalricus, cum Rex ab Augusta discederet, abiit ad loca, ubi bellum peractum est, quærens prædictum Dietpaldum fratrem suum, & nobilem Reginboldum filium * sororis suæ, & inveniens eos ad Augustam perduxit, & in ecclesia sanctæ Mariæ ante altare sanctæ Waldpurgæ Virginis in sede unius * taphi ambos fideliter sepelivit. His ita, sicut prælibatum est, peractis, Episcopus quamvis multis adversis fatigatus fuisset, sicut optimè omni speranti in Deo decet, bonæ consolationis effectum assumens, cum suis pertractare cœpit, qualiter imminentia damna aptissimè superare potuisset. Inprimis qualiter deprædatam congregationem clericorum sustentaret, ad implendum quotidianum ministerium servitii Dei in ecclesia, sciebat enim eos cibaria non habere, & ideò cum his, quæ ipse sic deprædatus habere potuit, & quæ à benevolis populis ei transmissa sunt & oblata, assiduè in sua præsentia eos secundum suam facultatem mandere & bibere fecit, & omnimodis adjutoriis stabilivit, eo usque, dum ex semet ipsis deprædationis miseriam tempera-

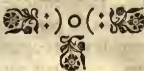
*Luitgardæ.

*sepulchri.

peraverunt, & loca eorum ex iterata laboratione ſuſtentationis ſubſidium attulerunt; ſua autem loca ignibus exuſta, & conſumptis frugibus in deſolationem redacta, ſtudioſis laboribus in agris & in ædificiis renovare præcepit, ſtrenuitas autem familiæ juſſioni ejus parendo ſic inchoabat, & congruo tempore utilitatis uſu, quantum poſſibilitas ſufficiebat, reſtituit. Eccleſiam autem ſanctæ Afræ, quæ à paganis fuerat cremata, adhuc reædificata non erat, ſed tugurium * gloſſibus tectum altaria ab imbribus & intemperiebus defendebat: ſepulchrum Simperti Epiſcopi in choro juxta gradus ſitum, adhuc ſine tecto remanebat, de cujus operimento in viſione admonitus, lignis more operculi arte conjunctis tegebat. Non poſt multum verò temporis decurſum, iterum admonitus, ut domum ſanctæ Afræ reædificare non tardaret. De cujus inſtauratione cum ſæpiſſimè tractaret, qualiter congruentiſſimè fieri potuiſſet, & qualiter ſub poſitione cryptæ orientalem plagam eccleſiæ convenientiſſimè decoraret, & nullus certitudinis effectus ei animo irrepſiſſet, continuis orationibus & jejuniis cum domeſticis & religioſis presbyteris, devotiſſimè miſericordiam Dei ſecretò deprecari cœpit, ut ei monſtraretur locus, in quo corpus ſanctæ Afræ collocatum fuiſſet, & ſi cryptam in eo loco, ubi voluntas ejus complacuit, fas componere maneret. Ut orationem ejus & jejunium ad aures Domini pervenire dubium non eſſet, ſecundum cantationem ſancti David Prophetæ: Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum, quadam nocte in viſu ei ſancta Afra apparuit, & locum collocationis corporis ejus, ſicut in ſcriptura paſſionis ejus eſt ſcriptum, ab Auguſta civitate, in ſecundo milliario * in eccleſia monſtravit. Cryptam autem in prædeſtinato loco fieri prohibuit, propter ſanctorum reliquias, quæ in illo loco in requie diem expectare debent judicii. Hac revelatione perdoctus, quid ſibi eſſet faciendum, muros ex maxima parte ab ignibus depoſitos cum magna feſtinatione reædificare fecit, & priori altitudini menſuram unius cubiti ſuperpoſuit, cryptaque congruenti occidentalem partem eccleſiæ decoravit, ſuper ædificia in ſua præſentia cautè menſurata, ſummo ſtudio incidere & adducere præcepit, & non tardavit, donec imbricibus eam ex toto cooperuit, & interius ædem eccleſiæ laqueariis veſtivit, & lucida pictura decoravit, & ornamenta eccleſiæ, quæ propter barbaros in civitatem fuerunt deportata, & in matrici eccleſia ſervata, reſtitui fecit.

** ſ. pro ſcandulis.*

** Autographum hic alia manu ad oram habet, à loco ubi paſſa eſt.*



CAPUT XIV.

De Hortulano ejus, & de itinere ejus ad Romam, visitatione Eberhardi solitarii.

QUam in magna obſervatione Dei illè locus orientalis partis eccleſiæ ſemper maneat, certis ſit indiciis manifeſtatum, hîc mihi congruum videtur innectere. Quidam hortulanus nomine Adelpoldus, ibi deambulando inter gramina ſpeluncam invenit, in quam intrans formoſam ædiculam ſub terra muratam conſpexit, & veniens nunciavit Epiſcopo dicens: In hoc loco poſſum olera mea & alia neceſſaria reponere. Cui ille reſpondit denunciando dicens: Si hoc facis, ſenſum & ſoſpitatem membrorum tuorum te perdere dubium non eſt. Hortulanus autem verbis Epiſcopi non credens, ſine ejus ſcientia præfatas res in eandem ſpeluncam congregare cœpit; hoc faciendo ſenſum cum auditu & viſu perdidit. Hoc autem cum Epiſcopo nunciatum fuiſſet, juſſit adduci ſibi hortulanum, & dixit ei: Quare occupare voluiſti illum ſanctum locum, ſpernendo meum præceptum? Cui ille quamvis ſenſu careret, non inficior, ait, ſcio enim, quod pro illo reatu, quod mandatis tuis non obedivi, iſtam tribulationem incurri. Cujus tribulationibus benevolus Epiſcopus condolens, indulgentiam ei cum benedictione donans, Deo concedente ſanitati reſtituit. Mirabile dictu, ille hortulanus poſtea illam ſpeluncam nullo modo invenire potuit. Poſtea autem Epiſcopus pollinctoribus accerſitis, in auſtrali parte exterioris muri eccleſiæ ſepulchrum ſibi fodere, & exterius muro cingere, & perrupto muro eccleſiæ arcum muratum deſuper curvare præcepit, & arcam aptam componere ad cooperiendum corpus in ſepulchro, & inſuper tabulatum denſum longo tempore imputribile cauta conjunctione vinctum ſuperponi decrevit. His præparationibus exequiarum ſuarum perpetratis, omni hebdomada de hinc ipſum locum die Veneris viſitare, & ibi hoſtias immolare conſuetus erat, ſi alia aliqua ei occupatio vel abſentia impedimentum non fecit. Interea verò Dei donante clementia iſtas regiones concordia pacis illuſtrabat, & benevolas mentes turbo perſequutionum à ſervitio Domini non prohibebat, ideò ipſe Romam pergere decrevit, & illuc feliciter pervenit, liminaque beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli devotionis ſtudio humiliter viſitavit, ibique precibus profuſis, eleemoſynarumque largitate pauperibus diſpenſata, ab * Alberico Principe Romanorum honorificè ſuſceptus eſt, frequentique miniſterio & oblatione cumulatus, aliquantos dies ibi perduravit. Cumque ibi morando reliquias ſanctorum ſe velle comparare indicaſſet, quidam clericus ad eum veniens, perduxit eum in ſilentio noctis, ubi caput

** De Alberico Liutpr. Tic. lib. 3. c. 12. lib. 4. c. 1. lib. 5. c. 1. item Sigeb. an. 930. Liutprand. ait, eum Roma monarchiam obtinuiſſe.*

caput sancti * Abundi martyris in quadam ecclesia altari inclusum servabatur, cujus passionem ei ostendens & caput præsentans, sacramento firmitatem fecit super reliquias, quas Episcopus secum attulerat, ejusdem Abundi caput esse, cujus passio præsentialiter fuit perlecta. Cum autem sacramentum peractum audisset Episcopus, placitam mercedem clerico donavit, caputq; sancti Abundi accipiens, ad Augustam secum reportavit, ibiq; ad consolationem multorum gloriosè inclusit. Monasterium verò sancti Galli, ubi ille scientias litterarum fuerat perdoctus, assidue visitavit, ibique Deo militantibus cœnobitis convivium fecit, & inde ad cellam sancti Meginardi perrexit, ad videndum servum Dei sanctum * Eberhardum, ejusque necessitatibus sibique subjectis monachis subveniendum, in quibuscumque potuit eorum cognoscere voluntatem. Ultima verò vice Eberhardo vivente, cum inde recedere debuisset, expleta multimodo amabilitatis loquutione, acceptoq; cum orationibus in ecclesia * permisso, ad vehiculum suæ reportationis egressus est, cumq; paratus esset ad pergendum, & eo die sanctum Eberhardum amplius videre non putaret, subito post eum quasi festinando veniebat, & oscula charitatis iterans cum flebilibus oculis ajebat: Ex hac hora ultra me non videbis, donec exempti corporibus in præsentia Dei nos videre merebimur. Cujus verbis respondens Episcopus dixit: Dulcissime Pater, nunc scis, me certè cito de hoc sæculo esse migraturum, cui ille respondit, finis adhuc vitæ tuæ tibi non imminet, verba autem quæ tibi nunc dixi, vera esse non dubites. His verbis expletis Episcopus remeavit, & antequam iterum eandem cellam revisitaret, Eberhardus feliciter migravit à sæculo.

De hoc capite vide notas collegii Rom soc. Jesu ad histor. SS. Abundii & Abundantii sub littera C. fuere enim plures Sancti hujus nominis.

Eberhard, ex Decano Argentinensi eremita, Stumfius lib. 6 c. 31, & Brusch. de monast. Eremum ingressus An. 923.

Accipere permissum, Urlaub nehmen.

CAPUT XV.

*De Itinere ad Burgundiam * pro reliquiis sanctorum.*

Regionem quoque Burgundionum tempore alio adiit, & ad * Agaunensium locum, ubi sanctus Mauritius cum suis sequacibus propter nomen Domini martyrium sumpsit, magnæ humilitatis studio visitavit, qui antea à * Rege Burgundionum promissionem accepit, ut unum de sanctis martyribus ex ejus datione & adjutorio inde ad Augustam referre mereretur. Et cum illuc die sabbathi perveniret, monasterium noviter à * Sarracenis exustum invenit, & nullum de habitatoribus ibi conspexit, nisi unum ædis * ædilem, combustum monasterium custodientem. Cumq; ille sacram noctem in Dei laudibus ibi permaneret, & mane cum radius solis primum latitudini terræ lucem diffun-

Gabr. Palæotus Archiep. Bonõ. part. 4. de sec. translat. meminit S. Udalrici reliquias peregrè conquirentis.

Agaunense S. Mauritii cœnobium Sigismundus Rex condidit Vigner. Chron. an. 515.

Reges Burgundiæ fuerunt ab An. 912. ad an. 990. Rodulfus & Chonradus. Vign. Chron.

De Sarracenis Burgundiam turbantibus tempore Conradi Regis vide Stumf. ex Eggardo lib. 4. c. 36, hist. Helvet.

Al. Senilem.

diffunderet, miſſam de ſancta Trinitate celebravit, qua expleta, cum * alteram ſtatim venerationi diei Dominici congruentem celebrare cœpiſſet, duodecim clerici cum multitudine populi advenientes miniſterii ſui celebrationem audientes perſiſterunt. Quo peracto, ſanctus Epiſcopus eoſdem fratres ſalutavit & muneribus honoravit, & ob quam rem illuc deveniret notum fecit. Qui hilaritatis ejus dulcedinem & ſanctitatis religionem perſentientes, ne delectabili deſiderio privatus abiret, aperta collocationis ſanctorum ſpelunca in ſcopulo exciſo, plurima parte ſanctarum reliquiarum donatum lætificaverunt. Cum verò optabili licentia clericorum, & amantiſſima dimiſſione populi inde rediret, Conſtantiam civitatem cauſſa orationis viſitavit, & inde ad Augiam inſulam venit, & ab * Alewico Abbate charitativè ſuſceptus & omnimodis commodis bene procuratus eſt. Cumque amabili colloquio inter ſe ſermocinarentur, omnia, quæ ei in itinere acciderunt, nota fecit. Benevolentia autem abbatis, cum audiret eum pro amore ſanctarum reliquiarum exire, deſiderio ejus ſatisfaciens, non modicam partem de corpore ſancti Mauritii & de aliorum multorum ſanctorum reliquiis ei donans, lætum abire permiſit. Auguſtæ verò civitati cum appropinquaret, præmiſſis nunciis demandavit, ut ad * optivum donum ſanctarum reliquiarum, quod ſecum attulerat, honorificè clerici cum populo, & cum crucibus & incenſo pigmentorum, aquaque benedicta occurrerent, & ſuſcipiendo glorioſè, cum laudibus & melodiis congruis perducerent honorificè cum illo in eccleſiam in honore ſanctæ Dei genitricis Mariæ conſecratam. Illuc cum perductum eſſet, ab Epiſcopo cautè collocatum eſt in arcam auro & argento coopertam, ad laudem Dei omnipotentis, & in auxilium populi advenientis in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti, cui eſt honor & gloria per infinita ſæcula ſæculorum, Amen. Talibus & his ſimilibus ſtudiis ſemper in Dei voluntate ſerviens, decertavit qualiter epiſcopatum, quem ad regendum ſuſcepit, omnigenis honoribus ſublimare potuiſſet, & ſervitium Dei & ſanctæ Mariæ Dei genitricis amplificare indefeſſus laborabat, & ideo ubique Gratia Dei præventus, ſicut in pſalmis ſcriptum invenitur: Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſalvos faciet eos: Et ſecundum Apoſtolum dicentem: Scimus, quomodo diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & reliqua. Multiplicibus enim Dei magnificentiis honoratus, & firma fide confortatus, deſideria voluntatis ejus percipiens, multis in ſuis neceſſitatibus profuit, & poſſibilitatis ſuæ potentiam, quantum potuit, humiliter celavit, quia multi, qui caduco morbo vexabantur, ſanctitatis ejus benedictione percepta, ſoſpitati reſtituebantur, ſi pro qua re bene-

Vide notata de pluribus una die miſſis ſupra ad cap. 3.

Bruſchio Alawicus Abbas Augienſis ab A. 933. ad an. 958. quo eũ obiiſſe Contracti vetus editio habet.

Pro exoptatum.

re benedictionem expetivere, non indicavere, qui autem necessitatis eorum afflictionem manifestè nunciaverunt, benedictione subtracta, caussâ humilitatis abire permisit, dicens: Ego non sum dignus de hac infirmitate vos posse liberare.

Caput XVI.

De Oleo à sancto viro sanctificato.

Sanctificatum verò oleum in die Coenæ Domini ab eo tam salubre effectum est, ut multi in infirmitate positi, ab eo uncti celeriter sanitati restituerentur, & multi caliginem oculorum habentes, & præsentis luminis se in hoc sæculo manere carentes putavere, à tactu hujus olei serenitati oculorum iterum uti meruerunt. Hæc verò nemine dicente comperiebam, sed propriis oculis in quam plurimis peracta conspiciebam. De ipsius autem Episcopi * recuperatione non oportet reticere, quia cum quodam tempore de monasterio sancti Galli redire ad Augustam civitatem decrevisset, Campidonam veniens tam gravi infirmitate detentus est, ut ex se sine adjutorio aliorum ambulare non potuisset, & cibum ad recreationem corporis sumere vires non sufficerent; missis nunciis celeriter ad Augustam civitatem, oleum ab eo consecratum sibi inde reportare præcepit, cumque in vigilia Pentecosten nunciis revertentibus hora diei nona, cum adhuc congregatio monachorum sollenni officio missæ interfuisset, & ipse intra cubiculum sacrum mysterium auditum habuisset, oleum ei repræsentaretur, peracto sacro mysterio monachi ad eum introducti sunt, præsentibus clericis, qui cum eo illuc devenerunt, & cantatis pro ejus infirmitate septem psalmis, letaniaque devotè expleta, quendam sanctum monachum Hiltine nominatum, ad claustrum revertentes fratres ad ungendum eum oleo sancto cum suis duobus presbyteris dimiserunt. Unctione verò peracta secundum doctrinam Jacobi Apostoli, infirmatur quis in vobis, inducat presbyterum ecclesiæ & rel. dixit Episcopus præposito, istis unctoribus meis cum cæteris meis comitibus, in mea vice servitium congruenter exhibete, cum his bonis, quæ nobis hodie concessit Deus. Cum verò ad mensam prandendum consedissent, & adhuc prandium peractum non fuisset, nuncius de Episcopo venit dicens: Læto animo estote, & recreamini cum gaudio, quia Dominus noster Episcopus, quamvis hebdomada præterita vel buccellam panis ad refectionem accipere non potuisset, nūc Deo donante se reficit, & reducta sanitate est melioratus. Qui audito delectabili nuncio omnes simul Deū laudantes & Deo

*Recuperatio, Erholung von der Kranckheit.

gratias

gratias dicentes hilares effecti sunt. Vespertina autem hora adveniente, & signo vespertinali in primis sonante, statim surrexit & ad ecclesiam ambulavit, & ibi in Dei laudibus infatigatus permansit, donec vespertinalis laus à fratribus secundum cursum monachorum prolixè perficiebatur, & postea de die in diem confortatus, ex integro pristinæ sanitati citò restitutus est. O quam magna multitudo dulcedinis Dei, qui illi hoc tanta velocitate ad remedium concessit, quod ille aliis ad medicinam & ad indulgentiam peccatorum præparavit, ut cum ejus fide perfecta cæteris plurimis fides confirmaretur.

Caput XVII.

*Qualiter super * Vindicem & in Danubio liberatus est.*

**Vindonem apellavit Fortunatus, quidam Virdonē, vulgò Werten.*

TRadere huic quoque me aliam rationem in hoc loco oportet, quam Herewigo Capellano ejus dicente comperi. Quadam die cum pro aliqua utilitatis caussa super fluvium Vindicem nominatum caballicare debuisset, & ipse ab illuvie elevatus fuisset, & comites Episcopi universi vadum rectitudinis devitarent, & alia vada aptiora quærerent, & idem ipse prænominatus Herewigus solus cum eo remaneret, ipse vadum, quod alii omiserunt, sine trepidatione transcendit, soccis de sago factis indutus propter frigus, quia hyems erat. Præfatus verò Herewigus flumine transgresso, ex cingulo deorsum, quamvis super altiorem caballum sederet quam Episcopus, udus effectus est, & prospiciens in vestimenta Episcopi, si aqua infunderentur, sed nec in soccis unum pilum humidum conspexit, & ad Episcopum dixit, ego uditate perfusus sum, & tuæ celsitudini pilus in soccis non est madefactus: Cui dixit Episcopus, hæc, quæ vidisti, me vivente nemini dicere præsumas. Alio verò tempore, cum ad colloquium Ottonis Imperatoris ad Ratisponam civitatem navigando per Danubium venire decrevisset, quodam die nautis incautè ante se conspicientibus, navis cuidam ligno importunè conjuncta, aquis repleta immersionē omnibus minabatur. Perturbati verò omnes & timore perculsi, ad littus magno studio navem perducere festinarunt: Navi verò aridæ adducta, quæ intra erant ad littus portaverunt, illius verò Episcopi, in posteriori rostro navis sedentis, obliti sunt. Unus verò clericorum Mesi nominatus, magno stupore attonitus dixit: Heu nobis miseris, quia seniori nostro in isto periculo adjutores non fuimus, & his dictis currens per profunditatem aquæ, quæ in navi fuerat congregata, assumptis brachiis Episcopi super humeros ejus, evexit eum extra navem, omnibus itaque expositis & illo novissimè egresso, navis in posteriori parte profunditati demersa est. Quid mirum si navis onusta

eo insedente mergi non potuit, sed eo jubente super aquam stetit, qui beato Petro Apostolo undas maris ad super ambulandum propria voluntate firmavit? sic non ex sua conditione, sed ex meritis in ea sedentis navis interim super aquas natare cogebatur, donec cunctis stipendiis & oneribus relevaretur, postea verò immersa nunciabatur.

CAPUT XVIII.

Qualiter * *Tar fluvium transivit.*

*Tarus Plinio Italiæ Cispadana fluv.

ROmam visitate itaque cum quodam tempore æstuanti animo desideraret, & ad fluvium nomine Tar cum perveniret, tam periculosum ex inundatione aquarum factum invenit, ut nullus ex utraq; parte advenientium eo die vel alio se posse * venire super eum speraret: Sanctus Episcopus in Deum confidens, paratura missatica se indui festinavit, & in littore fluminis cum suis comitibus missam devotè celebravit, & post missam præfatum fluvium tanta commoditate transivit, ut nulli ejus comitum aliquid adversitatis eveniret, sed omnes salvi & incolumes Deum laudantes gaudendo ibant per viam.

* Venire super eum über ihn kommen.

CAPUT XIX.

Qualiter una sanctimonialis infirmabatur & sanata est.

MUltimodis Christi servitiis cum ferventissimè insisteret, & undique amplificare studuisset, Deo donante excogitavit, propter cujusdam sanctimonialis religionem * Emoza nominatæ, ad ecclesiam sancti * Stephani protomartyris sanctimonialium congregationem componere, & regulæ sanctitatis subdere, & sancto velamine Christo Deo desponsatas conjungere.

* Al. Hicila, vel Lucila.

* *Brusch. de monast. scribit, hoc monasterium circa an. 966. conditum, ineptè verò addit, Stephanum Ungarorum regem ibi à S. Udalrico baptisatum. Eleusinia S. Udalrici sive soror sive cognata (utrumq; Brusch. lib. de monast. & lib. de Episc. prodidit) prima Abbatissa præfuisse creditur.*

Quod cum factum fuisset, quædam mulier cum consensu connubia mariti despiciens, eidem congregationi ob futuræ beatitudinis mercedem obedientiam professa se admiscuit, litterarum verò scientia ad perfectionem docta non manebat, ad exteriora autem necessitatis opera strenuitatem magnam habebat, & ideò aliæ sanctimoniales eam cellerariam facere voluerunt, qua renuente, Episcopo nunciatum est, & supplicatum est, ut cum sua potestate ministerium cellarii commendaretur. Episcopus verò supplicationi assensum præbens, præfatam sanctimonialem cellerariam esse præcepit: Illa autem præcepto Episcopi non obedivit, sed in pristina refragatione conata est persistere:

 Sequen-

Sequenti verò nocte in somnis audivit vocem dicentem sibi, quia non obedisti præceptis Episcopi, ideò usu ambulandi privaris tamdiu, donec ab eo absolveris. Expergefacta autem dissolutam membris ita se esse persensit, ut nullum ambulandi effectum habere potuisset. Hac infirmitate ligata, laboriosè expectabat adventum Episcopi. Interim verò appropinquabat tempus synodalis colloquii, & Episcopus ad Augustam revertebatur; hoc cum infirma sanctimonialis audiret, rogavit se portari in ecclesiam sanctæ Mariæ, & obtutibus ejus repræsentari: Cumque ad ejus præsentiam veniret, humillimis precibus ejus misericordiam deprecari cœpit, ut ab affligentibus alligationibus infirmitatis ab eo absolvi mereretur. Audita ejus deprecatione Episcopus, de inobedientia eam increpavit, & munere benedictionis simul & indulgentiæ donatam dimisit. Cumque ab ea reverteretur Episcopus, statim sanitati restituta currendo præcessit Episcopum, antequam ille perambularet ecclesiam, & ante celsitudinis ejus præsentiam prostrata, Deum pro reddita sanitate laudando, promisit de inobedientia ultra sese fore emendaturam, & ad proprias mansiunculas læta rediit.

Caput XX.

De Constructione ecclesiæ Sancti Joannis Baptistæ.

** Pro honorans, colens.*

* Hymnizans sanctus Dominum Episcopus, habili tempore postea ecclesiam in cœmeterio sanctæ Mariæ in modum crucis ædificare cœpit, & ædificatione peracta, altaribusque quinque in ea compositis in honore sancti Joannis Baptistæ dedicavit, & dolium baptizandi de petra excisum in ea constitui fecit, & dote legitimatam, presbytero ad procurandum in divinis officiis commendavit, & præcepit, ut matricularii in omni hebdomada die sabbathi & in aliis sollennibus festivitatibus, cum Evangelio & crucibus & cereis cum Dei laudibus reverenter visitarent, & in paschali hebdomada, quam dicunt infra albas, quia tunc consuetudo est tres cantare psalmos ad vesperam, remanentes duos illuc deambulando cum antiphona & tono formosa modulatione perpsallere, & ipse persæpe ibi salutares hostias Deo immolare consuevit.

Caput XXI.

De Itinere ejus ultimo ad Romam.

** Zoam pro vita, vitam pro anima usurpavit.*

* Zoam in ultimis temporibus suam salvare cupiendo, animo decrevit, quamvis vires corporis de die in diem decrescere sentiret, ut limina Apostolorum Petri & Pauli devota intentione laborasset visitare. Cumq; aliquantulum itineris peregisset

gisset in carpento, & ad difficiliores vias perveniret, non potuit ultra iter peragere, antequam in lecto collocatus equis superpositus pergere cœpit: sicque pergendo, quamvis comitibus ejus ubique periculosum videretur, Deo juvante & sancto Petro Apostolo, sine periculo pervenit ad Romam, votorumque ibi antea dispositorum & promissionibus devotissimè expletis, & gratissimorum emolumentorum & indulgentiarum donis acceptis, * permissoque salubri à sancto Petro & vicario ejus Pontifice, cæterisq; Deo ibi & sancto Petro militantibus honorabiliter accepto, felicem reditum iniit, & Ravennam visitare disposuit. Illucque cum appropinquaret, Imperatorem gloriosum * Ottonem cum Imperatrice Adalhaida ibi manere comperit, & ante se misso nuncio adventum ejus illi indicavit, & ille statim nuncium sequendo ad ostium cubiculi Imperatoris pervenit. Imperator verò cum eum in tanta vicinitate manere agnovisset, uno pede calceato & alio adhuc incalceato, caussa humilitatis & flagrantia divini amoris, eum ad suscipiendum amabiliter festinavit. Cumque in cubiculo accersita imperatrice suavi colloquio fruerentur, & alternis locutionibus diversarum rerum proventus terminarent, vir sanctus Imperatorem cum auxilio Imperatricis flagitare cœpit, ut filio sororis suæ Adalberoni procurationem sui episcopatus, regimenque super familiam & omnia negotia sæcularia ad eum pertinentia, fideliter firmiterque commendaret, & ut à celsitudine ejus Imperialis potentiæ promissum consolationis accipere mereretur, ut post ejus discessum cathedram episcopalis potestatis ei donaret, ut sibi majoris otii ad studium orationis & ecclesiastici regiminis & Christianitatis stabilitatem facultas concederetur. Cujus petitioni gloriosus & benevolus Imperator assensum præbens, sæcularium negotiorum commercia * Adalberoni commendavit, & episcopalis honorem cathedræ post vitam Episcopi, si Deus vellet, ei donare permisit, & insuper multis libris auri Episcopum donatum, amabiliter abire permisit, & ejus mansiones cum alio servitio necessario, cum suis fidelibus usque ad finem illius provinciæ cautè disposuit.

*Permissum Urlaub.

*Otho ab A. 968. ad An. 972. in Italia egit. Sigon. de regno Italiæ.

*Contractus editio nova habet an. 971. Adalberoni episcopatum ab Imp. concessum, quod de hac nimirum promissione intelligendũ.

CAPUT XXII.

De reversione ad Augustam.

EPiscopus autem & præfatus Adalbero, cum lætabundi ad Augustam reverterentur civitatem, honorificè sicut decuit suscepti sunt, & omnes qui ibi inventi sunt, comperta eorum prospera reversione, & honorificatione ab Imperatore eis facta, valde lætificati sunt. Tunc verò præfatus Adalbero congregatis militibus Episcopi, desideravit ut ei sacramenta fidelitatis

jurarent, quod & fecerunt in præſentia Epiſcopi, ſimiliter & familia per totum epiſcopatum fecit. Epiſcopus autem indumento more monachorum formato induebatur, quorum antea regulam multimodis virtutibus ſequi conſueverat. Cumq; hæc ita agerentur, propter quorundam clericorum æmulationem, qui ſe æſtimabant poſt obitum ſancti Epiſcopi, Imperiali celſitudine concedente epiſcopatum poſſe acquirere, ferulam epiſcopalem publicè portare præſumpſit, ut eis tota ſpes acquirendi epiſcopatus adimeretur.

Caput XXIII.

Qualiter ſynodus Adalberonem degradari voluit.

**Otto ex Italia in Germaniam poſtremum rediit A. 972. Sigon.*

**Otto ſecundus primi filius, Imperator appellatus vivente patre an. 968. Sigeb.*

POſtea verò revertentibus de Italia * Imperatoribus, patre ſcilicet & ipſius * prole ad Franciam, facta eſt * ſynodus in loco qui dicitur Ingilunheim, ad quam Archiepiſcopi cum cæteris ſuis ſuffraganeis ſanctum Udalricum cum ſuis legatis honorificè invitaverunt, Adalberonemque ejus nepotem cum eo venire decreverunt.

** Synodus Adalberonis cauſſa habita an. 972. Contract. in ea S. Udalricus & Adalbero tranſgreſſionis canonum accuſati, cauſſa dicta abſoluti ſunt. Alia autem fuit Synodus Ingelheim. an. 948. Cui etiam S. Udalricus interfuit, ut eſt in Frodoardi Chronico.*

Illuc verò cum pervenirent, & antiſtites ibidem congregati Adalberonem baculum Epiſcopalem publicè portare cognoviſſent, irati ſunt contra eum, & dicebant, ut contra canonicæ rectitudinis regulam in hæreſim lapſus fuiſſet, & quod Pontificalis honorem ſublimitatis vivente Epiſcopo ſibi plus juſto vindicaret, & ideò ultra eum Epiſcopum ordinari non deceret. Quibus ille auditis, prima die ſynodale colloquium intrare devitavit, & in alia domo cum cæteris clericis Epiſcopi remanebat: Antiſtes autem cum paucis ſuis capellanis ſynodum intravit. Cumque inter ſe Pontifices colloquia habere cœpiſſent, uniuſcujuſq; rationem per latinitatis locutionem voluerunt terminari: Cumque cauſſa ſancti Udalrici fuiſſet ventilanda, & ille pro * infirmitate, tam ſonora voce, ut tota ſynodus audire potuiſſet, rationem proferre non poſſet, advocabatur unus ſuus clericus nomine * Gerhardus, qui extra ſynodum cum Adalberone remanebat, ut pro eo deſiderii ſui rationem per latinitatis locutionem manifeſtaret. Cumq; vix pro denſitate multitudinis, in præſentia Imperatorum & Epiſcoporum præſens ſtetiſſet, interrogabatur, quid deſideraret Dominus ſuus. Quibus interrogationibus multiplicatis, dixit, non debeo interrogationibus veſtris reſpondere pro Domino meo, niſi illo præcipiente. Cui dixit Epiſcopus, frater, bene tibi notum eſt deſiderium meum, enarra hoc, & ob-

**Agebat enim annum octuageſimũ ſecundum.*

**Codex mſ. hic alia manu ad oram habet, iſte Gerhardus ſcripſit legẽdam, quod mihi neutiquam probatur, hic enim matricularius, uti auctor huj9 vitæ appellat, videtur, cum clericus S. Udalrici vocetur, vitæ verò auctor ex congregatione S. Afræ fuit, ut ipſemet in epilogo indicat.*

& obſecra, ut eorum conſiliis & permiſſionibus, Deo juvante, expletum fiat. Tunc præfatus clericus Gerhardus in præſentia omnium dixit: Excellentiſſimi Imperatores & religioſiſſimi antiſtites, deſiderium Domini mei eſt relinquere ſæculum, & ſecundum regulam ſancti Benedicti ſanctam inire vitam, & in contemplativa vita diem expectare obitus ſui, in indumento pro certo habitus exterioris, poteſtis cognoſcere voluntatem animi interioris. Iſtis & aliis rationibus in voluntate Domini ſui in finem deductis, terra tenus cecidit ante pedes Imperatorum & Antiſtitum, obſecrans ut petitionem Domini ſui ſecundum Dei voluntatem implere non dedignarentur. Qui ſimul reſpondendi inducias usque in craſtinum diem poſtulaverunt, & poſtea inter ſe æſtimaverunt, qualiter cauſſa Adalberonis terminaretur. Quidam verò Epiſcoporum adjutores Adalberonis fuerunt, ne prorſus à ſpe epiſcopalis ordinationis, poſt vitam avunculi ſui excluderetur. Hæc cum inter ſe prolixè ſermocinarentur, ultima in unum ratione coadunati, omnes ſimul firmaverunt, niſi Adalbero ſe ſacramento excuſaret, quod non ſciret hæreſim manere, quia epiſcopalem potentiam cum baculo arripuit, nullo modo ulterius legaliter Epiſcopus fieri potuiſſet. Altera verò die cum Epiſcopo etiam Adalbero ſynodali interfuit colloquio, & cum ei prædictum crimen imputaretur, multis objectionibus diverſorum colloquiorum cum ſuis adjutoribus à prædicto crimine ſe defendere ſtatuit. Hoc cum ei adunatio omnium Epiſcoporum non conſentiret, ſecundum prædictam deſtinationem Epiſcoporum ſacramentum perfecit, per nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti ſuper quatuor Evangelia. Tunc iterum Epiſcopus Udalricus petitionis ſuæ reſponſa, quæ pridie procraſtinata fuerunt, per prædictum ſuum clericum expetivit, quia deſideravit, ut prædictus ſuus nepos Epiſcopus ordinaretur, & ille ſecundum regulam ſancti Benedicti, in monaſterio cum eorum conſenſu deſervire mereretur. Epiſcopi autem, quamvis eis ex toto non placeret, apertè ei in ſynodo contradicere noluere petitonem ſuam, ſed ſapientiſſimi ex ipſis, cum conſilio aliorum * extra ſynodum eum ambulare cum illis poſtulaverunt, ibiq; cum eo & cum ſuis clericis ſapientiſſimis ſecretam locutionem habuere, dicentes: Reverende Pater, cui nota eſt omnium eccleſiaſticorum librorum normula, qui ſemper callem rectitudinis ambulaſti non deviando, non decet, ut nunc iſtam viam, quam ſemper tenuiſti, omittens, ſeminarium ex te ſumat talis error, ut alius in loco tuo te vivente ordinetur, quia ſi ex te talis conſuetudo incipit perpetrari, in poſterum multis reverendis & bonis Epiſcopis, ab eorum nepotibus & clericis talia deſiderantibus, multa concreſcunt adverſa; melius

*extra ambulare auſtretten.

tibi eſt, ut in eo miniſterio, in quo cœpiſti, Deo ſervire permaneas, quam tuam voluntatem ſequens aliis plurimis ſcandalum facias, quia ex te canonici & monachi & ſanctimoniales & cæteri Chriſtiani ad rectitudinis ſtatum debent conſtringi, qui ex ſemet ipſis per climata cadere feſtinant, qui autem incautè ambulando ceciderunt, ex te, Deo juvante, erigi poſſe ſperandi ſunt. De nepote autem tuo Adalberone tuæ voluntati ſatisfaciendo, in commune firmamus, ut nullus alius à nobis poſt tuum diſceſſum, ad illum locum, in quo tu paſtor exiſtis, eo vivente ordinetur, niſi ipſe. His conſiliis conſentiens ſanctus Epiſcopus Udalricus, cum eis in ſynodum regrediebatur, & tunc cum conſenſu aliorum antiſtitum, fecit ab Imperatore Adalberoni commendari in eorum præſentia, procurationem ſui habere, & ſub ipſo totius epiſcopatus cautam diſpoſionem in omnibus adimplere. Taliter verò iſtis terminatis, finita ſynodo Epiſcopus & Adalbero cum ſuis ad Auguſtam revertebantur. *

* Miraculũ quoddam in altero exemplo hic ſequebatur, quod quoniam infra iterum repetitur, viſum omittere.

Caput XXIV.

Qualiter Adalbero vitam finivit.

PRædicta verò ſynodus in autumnali tempore peracta eſt; & inantea Paſchali tempore adveniente & ſancta hebdomada finita, Epiſcopus & Adalbero, amabiliter vocante * Rinwino comite Dietpoldi fratris Epiſcopi filio, ad caſtellum Dilinga nominatum venerunt, ut ibi aliquantos dies charitativè cum eo, & cum * femina ejus Hiltegart nominata manerent. Paucis itaque diebus tranſactis, Adalbero ibi cum phlebotemo ſibi phlebotemando ſanguinem minui fecit, & poſtea cum Epiſcopo ad cœnam conſedit, & de cœna ſurgens in lectum ſe ad requieſcendum depoſuit: cumque unuſquiſque ad ſuas divertiſſet manſiones, eadem nocte ſubitanea morte Adalbero * defunctus eſt, * Herewingus ejus presbyter, cum ad nunciandum hoc Epiſcopo cubiculum ejus intraret, Epiſcopus ſermonem ejus præveniens, dixit illi: Ecce Adalbero defunctus eſt: Cui ille reſpondit: Ideò ego huc intravi, ut tibi hoc nunciarem, nullus alius me præibat ad te, & quomodo hoc ſcire potuiſti? Cui ille reſpondit: Vade & ſuſcita Riwinum & omnes, qui nobiſcum ſunt, ut cito præparent vehiculum, ut corpus ejus ad Auguſtam ducamus civitatem. Epiſcopus autem miſſis ad Auguſtam legatis, præcepit, ut in eccleſia ſanctæ Afræ ſepulchrum ejus juxta ipſius ſepulchrum præpararetur, quod & ſic factum eſt. Ille autem cum his, qui cum ipſo erant, impoſuit corpus carpento, & antepoſitis equis vexit ad Auguſtam cum frequentia populi. Matricularii autem, cum crucibus & aqua benedicta & cereis & incenſo, & cum magna multitudine familiæ, cæteriq; populi appropinquanti occurrerunt,

* Al. Ribwino.

* Femina Weib / id eſt uxor.

* An. 973. Contradicit editio nova.

* Al. Perewicus.

rerunt, & honorificè ſuſcipientes, cum congruis orationibus & modulationibus perduxerunt ad locum ſepulchri, & ibi expletis vigiliis, & ſalutaribus pro ejus anima Deo oblatis hoſtiis, Epiſcopo animam omnipotenti Deo commendante corpus devotiſſimè ſepelierunt. Commendatione autem corporis peracta, & Epiſcopo cum triſtitia redeunte, univerſi fletu & lamentatione & magna mœſtitia in ſuas reverſi ſunt manſiones, pro eo quod ex nobili genere ortum & formoſum, & grammaticæ artis bene doctum, & in Dei ſervitio ſtudioſum, & in bonis operibus ſtrenuum, & in eloquentia dulciſona cautum, in donando largum, in adverſis aliorum triſtem, multarum virtutum opulentia cumulatum, in adjutorio miſerorum feſtinum, multimoda benevolentia ornatum virum, tam citò depoſitum omiſerunt.

CAPUT XV.

Qualiter Utinburam abbatiam reddit.

Religioſus autem antiſtes, miſſo legato nunciavit Imperatori obitum prædicti nepotis ſui, & Abbatiam Utenbura nominatam, quæ * ipſi à ſua imperiali potentia conceſſa erat, poſtulavit ſibi donari, non cauſſa avaritiæ, ſed eà intentione, ut cœnobitis ibidem Deo ſervientibus deliberationem, quam ille eis anteà conſcriptam & ſigillatam ab eodem Imperatore donari impetravit, reſtituere potuiſſet. Imperator autem per eundem nuncium * abbatiam conceſſit, & conſolationem magnam, & multimodam ſalutem remandavit. Nuncius autem cum reverteretur, invenit Epiſcopum in loco, qui dicitur Staphenſe, & hæc prædicta narravit. Paucis verò diebus poſtea revolutis, adhuc ipſi in eodem loco manenti, per nuncium quendam, orationis ſuffragia pro anima Imperatoris poſcentem, * obitus ejus illi annunciabatur. Inde verò cum ad Auguſtam rediret, venerunt nepotes ſui, Riwinus comes filius fratris ſui Dietpaldi, & Hupaldus comes filius fratris ſui Manegoldi, & rogaverunt illum, ut pergeret ad oppidum, quod nominatur * Witeſelinga, & illis monſtraret eccleſiam ibi ſitam, ubi corpora ſuorum * parentum terræ commendata fuerant, de qua ipſe ſæpe eos antea præmonuit, ut eam meliorarent, & eadem corpora in illam concluderent, ne ultrà à pluviis * domatum infunderentur, ordinare, & quantæ magnitudinis eam facere debuiſſent. Sanctus verò Epiſcopus, quamvis certiſſimè ſciret in proximo manere ſequeſtrationem corporis & animæ ſuæ, tamen pro divino amore, & pro eorum amabilitate illuc perrexit, & provida ordinatione eandem eccleſiam ſuper præfata corpora amplificari perdocuit, ibique cum nepotibus ſuis aliquantis diebus moratus eſt, & inde ad caſtellum * Sunnemotinga nominatum, propter petitionem Manegoldi fratris

*Bruſch. de monaſt. ait Adalberonē an. 941. Abbatia præfect.

*Bruſch. ait S. Udalricū Abbatiam A. 971. accepiſſe, verum ex hujus hiſtoria ſerie apparet an. 973. reſtituendum eſſe.

* Otto magnus Imp. ob. an. 973. Nō. Maij. Contractus.

*Al. Witegiſlinga.

* Parentes generatim videtur pro conſanguineis capere. Cæterum Dietpaldus Rivvini pater Auguſtæ ſepultus eſt, ſupra c. 13.

*Al. Sunnēnotinga.

prædicti Adalberonis pervenit. Cumq; in itinere, antequam illuc pervenirent, in campo propter herbam, juxta villam, quæ dicitur * Gerilehova castrametati fuissent, cum sol occasui radios suæ lucis inserere cœpisset, venit quidam homo, qui dixit* Chunradum Episcopum certissimè defunctum fuisse, & nominavit diem obitus sui, & diem collocationis corporis ejus in sepulchrum. Hac fama audita, clerici & alii comites ejus stupefacti effecti sunt, & statim æstimaverunt nuncium ad Augustam mittere, ut pro ejus anima solitæ orationes explerentur: quibus sanctus Episcopus blando sermone infit, certissimè rei veritatem sciens, desistite adhuc nuncium mittere, mane diluculo comperietis, qualiter circa Episcopum maneat. Crastina verò die diluculo quidam de Constantia venit, & de obitu Episcopi veraciter contradixit, & ejus possibilitatem secundum suam consuetudinem esse nunciavit. Sanctus autem Episcopus Udalricus cœptum iter peregit, & ibi quasi ad convivium vocatus, post expletionem salutaris hostiæ, quam quotidie per se, quamvis viribus corporis valde esset destitutus, Deo persolvere satagebat, cum convivantibus quotidie ad mensam sedebat, & nullum corpori cibum exhibuit, nisi micas panis aquæ infusas in os misit, quas etiam sæpissimè aquis exspoliatas de ore rejecit, haustibus verò aquæ interdum corpus, cum adhuc ad mensam sederet, reficiebat. Consummatisq; ibi rebus, pro quibus illuc vocatus est, abire cœpit, altera die ad locum qui dicitur * Utiuntiga pervenit, & ibi ad se convocatis monachis de monasterio Uttenbura nominato, autumare cum eis & cum suis fidelibus providè cœpit, quomodo deliberationem, quam eis antea sicut prædixi, ab Imperatore impetraverat, restituere potuisset, & dixit eis: Eligite ex vobis unum ad Abbatem, qui in Dei servitio utilis, & vestris necessitatibus possit cautus inveniri. Si illum eligitis, qui mihi ad hoc placet, commendabo illi Abbatiam usque in præsentiam Domini mei Imperatoris: sin autem alium nisi mihi placentem eligitis, non illi commendabo. Qui respondentes dixerunt: Nominet nobis sanctitas tua hunc, qui tuæ dominationi placitus sit ad electionem nostræ unitatis. Tunc dixit eis, * Rudvugum fratrem vestrum ad hoc nominabo ministerium. Quibus auditis fratres inducias postulaverunt, donec omnes simul loquerentur, si hæc electio cum omnium fratrum consensu fieri potuisset. Cumque in loco destinato collecti fratres colloquia inter se habere cœpissent de præfata electione, quibusdam fratribus placuit, quibusdam displicuit, sed tamen cum consilio amicorum roborati, Episcopi voluntati parentes, in unum coadunati Rudvugum ad Abbatem elegerunt, & cum eo ad Episcopum regredientes, unitatis eorum electionem ei nunciaverunt. His auditis Episcopus, assumpto

baculo

* Al. Gerilihova.
* Conradus Constantia Episcopus iniit A. 934. obiit 974. Contract.

* Al. Otinga.

* Al. Ruodungum. Al. Rupertum, Brusch habet Rudungum electũ an. 972. restitue an. 973.

baculo commendavit abbatiam præfato Rudvugo usq; in præsentiam * Imperatoris, qui tunc in Imperio patri suo æquivoco successerat, & illum commendavit suis nepotibus & aliis suis fidelibus, ut eum celsitudini Imperatoris præsentarent, & illis cum fide ei juvantibus, ab eo hæc confirmarentur. His ita expletis propriam sui episcopatus revisitavit sedem.

Ottonis secundi, qui iniit an. 973.

CAPUT XXVI.

Quam formosè obitum suum in Augustâ exspectaret.

MOenia autem Augustæ civitatis introgressus, magna tristitia septus est pro morte Adalberonis sui nepotis, & pro obitu Imperatoris, cui semper fidem in omnibus servavit, cujus etiam amor pectori ejus firmiter conglutinatus est. Pro requie verò animarum amborum multas eleemosynas largitus est pauperibus, & multas orationes & preces ad Dominum quotidie effudit, ut eis misereri dignaretur: missarum verò officia quotidie celebrare non desistebat, quoad usque vires corporis sic subtrahebantur, ut nullo modo ultra per se stare potuisset. Ad mensam verò sedebat, & sedentibus cum eo convivium faciebat, & ille quasi jejunus absistebat, & postea in ecclesia vel in cubiculo suo dulci cantatione psalmorum, vel auditione lectionum sacrarum recreatus est. Vires verò corporis cum ei ita defecissent, ut per se missam cantare non potuisset, quotidie in ecclesiam introductus devotissimè eam audire, & interim orationibus intentis insistere non desistebat. Pro certo post missam expletam cum cubiculum intraret, repausationi lectuli se non commendavit ante horam vespertinam, sed super sedile suum calceatus sedit, & interdum se super pulvillum in dexteram partem reclinavit, interdum ad sinistram, & interdum sedens ad dorsum super posteriora sedilis, in quo sedebat, reclinavit. Et post expletionem cursus & totius psalterii, legente Gerhardo * Præposito sacrorum lectiones librorum audivit, & interdum cum eo inde dulci eloquio fruebatur. Cuidam verò eloquio inter ipsos finito, præfatus clericus interrogavit eum dicens: Habes spem pro ista infirmitate, Domine, obitum tuum tibi imminere? Cui ille quasi eum increpando respondit: Quare sic dixisti? non spero, sed certissimè cognosco diem obitus mei non post multos dies mihi evenire. De qua re presbyter contristatus, indulgentiam postulavit & dixit illi, Domine, quem Episcoporum præcipis vocare ad commendationem corporis tui? Cui ille respondit: Eo tempore, quando anima mea derelictura est hoc corpus, non potestis ullum eorum huc advocare, quia * conprovincialis meus Chunradus Episcopus tanta infirmitate detentus est, ut huc venire non possit,

Puto significare præpositum ecclesiæ cathedralis.

Augustanim & Constantia in eadem provincia Moguntina.

possit, Episcopi verò * Bauuuariorum ad regale colloquium ad Franciam sunt congregati.

* *Bavariorum, Otfridus monachus in præfat. Evang. quæ German. vertit, de proprietate ejus linguæ inquit, Interdum tria, uvu, ut puto, quærit in sono, priores duo consonantes ut mihi videtur, tertium vocali sono manente.*

At ille inquit, Domine, quid tunc facere debemus? Cui sanctus Episcopus dixit: Nostis corpus hominis terræ commendare? At ille ait: Si talis persona esset, super quam commendatio nostra fieri debuisset, timorem inde non haberemus. Cui Episcopus dixit: Facite de hac re, cum tempus advenerit, sicut optimè potestis, Dominus commendatorem corporis mei providebit. Et his dictis præfatus presbyter iterum lectionis usum assumpsit, & in ea sicut solitus erat, usque dum sonante signo vespertinalis laudis hora annunciabatur. Lectiones verò fuerunt Vitas patrum sanctorum, & liber sancti Gregorii, quem dialogorum vocant, cujus ultimus liber disputat multum de his, qui de corpore rapti in spiritu multa viderunt, & iterum ad corpus redierunt. Taliter verò conversando formosissimè exspectabat diem obitus sui, & interdum in Spiritu plurima videbat, de quibus pauca his, qui cum eo erant, narravit. Interea verò Werinhario Abbati de monasterio * Vulta nominato, caussa visitationis ad eum venienti, inter alia dixit: Tu post me hic deberes Episcopus fieri, omnes te elegerunt, nisi duo, hi verò duo si aliis concordarent, electio tua sine dubio perfecta fuisset. Et his dictis manus Attelini tunc * Vicedomini, & manus Hiltini camerarii comprehendens suæ fidelitati commendavit, & cum charitate eum abire permisit. Altera verò vice quadam die quasi de gravi somno expergefactus, ei assidentibus & hæc audientibus ait: Heu, heu quod illum nepotem meum Adalberonem unquam vidi, quia pro eo, quod ei secundum suum desiderium consentiebam, nolunt me impunitum in suum recipere consortium, & his dictis statim tacuit. Virtus verò corporis de die in diem decrescens, in tantum deficiebat, ut ecclesiam intrare nisi à duobus sustentatus non potuisset. Cum verò in die natali sanctorum Marci & Marcelliani, quod est XIV. K. Julii, ecclesiam introduceretur, ut missam audiret, peracta missa, ad sanctam crucem tapetium sibi deponi præcepit, & se super illo prosternebat. Ibi verò cum quasi dimidiam horam jacuisset, surrexit, & camerarium Luitpaldum presbyterum ad se venire fecit, & cunctas suas res, quas ille in ministerio habebat, in præsentiam sui portare præcepit, & ponere ante altare, nisi unam paraturam domus & mensarum, & unum coopertorium mardrinum ad servitium sui successoris dimisit. Cum verò ante eum posita fuissent, & ille ea conspexisset, dixit: Quid mihi hæc omnia nunc debuerunt? Quamvis verò illi plurima viderentur, numerus

** Al. Fulda, rectè Brusch. ait Werinharium filium fuisse materteræ S. Udalrici, Abbatem factum An. 969. ob. 982*

** Vicentius Borg. de eccl. Florent. observavit Vicedominos ante an. millesimum fere ex clero fuisse, eam dignitatem post ad laicos transiisse, Onuph. de vocib. ecclesiast. obscuris, ait etiam Majores domus appellatos. Verum dist. 89. cap. Volumus. Gregor. Vicedominum à Majore domus distinguit, ibi glossa œconomum interpretatur.*

rus eorum major non fuit nisi pauca camisalia, & VII. vel octo mensalia, & duo sarcilia, & x. solidi argenti, quos in manum Gerhardi Præpositi commendavit statim ad erogandum pauperibus. Cætera verò omnia dispoſuit dividi inter clericos ejusdem loci. De vestimentis suis misit * Antonio venerando viro, quem ille antea ad Utenburam in Deì nomine inclusit. Cuidam etiam * Ruozoni, mobilitate membrorum carenti nisi de brachiis sursum, cui domicilium in cœmeterio * Kampidonensis monasterii more lectuli à terra sublevatum ædificatum erat, ut ea, quæ ab eo digesta fuerant terratenus cadendo, à domicilio separarentur, vestimenta transmisit; quia antea * cum Episcopus in eodem monasterio moraretur, prædictum pauperem per se ipsum sæpe visitavit, & ejus locutionis dulcedinem libenter audivit, quia idem ipse prædictus pauper clauso ostiolo semper in Dei laudibus & orationibus die ac nocte morabatur. O quæ lingua virum tantæ benignitatis enarrare potest, qui in ultimis positus tanto spatio interposito Christum vestire non omisit, pro eo certè, quia ei semper aderat, qui ab eo sua membra vestiri volebat. His verò prædictis dispensatis, præcepit Vicedomino cæterisq; quibus voluit suis fidelibus ac ministris, ut in cunctis locis ad suum servitium pertinentibus, cuncta quæ in eis inventa fuissent, in tres partes dividerentur, & tertia pars presbyteris pauperibusque provida dispensatione statim eo vivente donarentur, quod & factum est. Pro certo quamvis corpus gravi infirmitate detentum fuisset, sensus & animus & voluntas occupari non potuerunt, * nisi piis insisterent intentionibus.

**Al. Hattoni, quod probo.*

**Al. Ruzoni.*

**Al. Campidonensis.*

**Bruschius scribit S. Udalr. Campid. monast. aliquandiu in commendis (uti vocant) habuisse, post an. nimirũ 941.*

**Pro, ut nõ.*

CAPUT XXVII.

Qualiter die nativitatis sancti Joannis Baptistæ ultimam missam celebravit.

DIe itaque sancto nativitatis sancti Joannis Baptistæ hora diei prima, quasi repente de somno beatus Udalricus suscitatus, dixit camerariis suis, induite me vestimenta mea & calceamenta: qui hæsitãtes propter magnam ejus infirmitatem, si hæc in ecstasi mentis vel incapacitate sensus ejus præciperet, implendo tamen præceptum ejus, induerunt eum vestimenta ejus & calceos: statim autem paratura se missatica indui præcepit, cumque paratus fuisset, perambulavit matricem ecclesiam, & ad ecclesiam sancti Joannis Baptistæ, quam ipse antea ædificaverat, & in honore ejus consecraverat, pervenit, ibiq; * missam, quam anniversariis sollennitatibus mane diluculo consueverat cantare, potenter & cautè explevit, illaq; finita statim publicam missam iniit, & devotissimè Deo juvante in finem stando gloriose peregit: ambas missas cum stando sine adjutorio aliorum cum benedictionibus decenter

**Antiquitus tres missæ celebrabantur in festivitate S. Joã. Bapt. una sc. in vigilia reliquæ duæ*

in die. Vide Albinum & Amalarium lib.3.c.38.

ter ad finem perduceret, consedebat, & astantibus sibi clericis dicebat: Hæc ministeria, quæ nunc Deo donante peregi, ex possibilitate corporis mei non assumpsi, sed ex præcepto: hodie enim cum in lecto quasi sopitus somno jacerem, steterunt coram lectulo meo duo viri juvenes formosissimi aspectu, è quibus mihi uns dicebat: Quare non surgis, debes enim hodie ad sanctum Joannem Baptistam missam celebrare: Cui alter respondit: Quomodo potest hoc fieri, quia pro impossibilitate corporis primam adhuc non explevit? At ille qui antea locutus est, ad me dixit: Surge, & secundum meum sermonem Dei ministerium in præfata ecclesia implere festina, quia hodie præter te nullus alius ibi missam cantabit, his verò dictis ad cubiculum regressus est. Cumque diem obitus sui devota mente & læto animo, & secundum verba psalmographi David dicentis: Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus, expectaret, quamvis verbis non dixisset, factis tamen manifestavit, quod de hoc sæculo se migraturum esse in Vigilia Apostolorum Petri & Pauli putavit. Eadem die, antequam vespertinalis laus inciperet, & cum à custodibus omnes simul campanæ ad sonandum moverentur, balneatus & paratura, quam ad obitum suum conservatam habuit, indutus, se quasi defuncturum deposuit. Finita autem vespertinali laude aliis juvantibus se à terra levavit, & quasi secretò dixit: O sancte Petre, nunc non fecisti, sicut ego æstimavi: Et quasi animo aliquantum de hac re mente consternatus manebat. Præfatus autem presbyter Gerhardus dixit ad eum, Domine noli contristari, sed recordare, quia aliis sanctis Episcopis similiter contigit, ut enim dictum est: Circa natale Apostolorum de hoc sæculo ad requiem es perducturus, is cum speraret se in natale Apostolorum obiisse, induciæ ei prolongabantur usque in octavum diem, & tunc defunctus est. * Cassio Narniensi Episcopo per quendam presbyterum ab angelo flagellatum dictum est: Non cesset manus tua, non cesset pes tuus, age quod agis, operare quod operaris, natali Apostolorum venies ad me. Episcopus autem æstimans in sollennitate Apostolorum, quæ tunc proxima erat, sibi obitum suum imminere, in quibuscumque potuit, ad depositionem corporis sui præparare se studuit. Sollennitate itaque adveniente sanus permanebat, & incolumis, & sic mansit, donec curricula septem annorũ præterirent, & tunc in eodem die, sicut ei dictum est, multis bonis præmissis, & sacro ministerio expleto, feliciter migravit à sæculo. His auditis sanctus Episcopus vera esse recordatus est, & respondit ei dicens: Benedixisti frater, & relevatus mente bono animo manebat, & cum eo manentibus dulcem & commodum se exhibebat, nullum objurgans, nullum

**De Cassio Greg. dial. lib.4. c.56. & homil.37. in Evang.*

nullum increpans, nulli iratus, nulli moleſtus, nulli adverſus, nullum verbum alicujus lamentationis ab eo audiebatur, ſed bona omnia, quæ tunc potuit, præſentibus & abſentibus fecit. Nemini indulgentiam negavit, gratia ſuæ benedictionis omnes conſignavit. Prædictus verò Richuuinus comes nepos ejus, adhuc de regali locutione non revertebatur, de quo interdum dicebat: O Richuuine, utinam me vivente venires, ut te viderem. Eo anno ſollennitas Apoſtolorum Petri & Pauli dominica die eveniebat, de qua optimis moribus ſicut prædixi exſpectabat, donec dies quintæ feriæ pertranſiſſet; in illa nocte, antea quam aurora VI. feriæ bene cognoſci potuiſſet, aſperſo cinere in modum crucis, & aqua benedicta aſperſa, ſe deponi fecit, & ſic jacebat, uſque dum aurora cunctam latitudinem orbis illuminaret. Tunc Richuuinus de palatio rediens intravit, & legationem Imperatoris eo audiente recitavit. Eo ſcilicet viſo, legationeque audita, oculos levans ſecundum ſuam poſſibilitatem gratias agebat Deo omnipotenti, qui ſecundum dicta David prophetæ, voluntatem timentium ſe faciet &c. Richuuino autem exeunte, ſtatim eadem hora clericis letaniam devotè canentibus animam Deo commendans, * Anno incarnationis Domini noſtri JESU Chriſti DCCCCLXXIII. ætatis LXXXIII. ordinationis autem L. quarto die Julii IV. Non. ejuſdem menſis, die veneris, felici obitu quaſi ſomno ſuavi ſoporatus, ergaſtulo corporis exemptus migravit ad requiem. Pro certo ſanctum corpus, cum ad lavandum more ſolito denudatum fuiſſet, ſuavi odoris fragrantia nares omnium ibi manentium replevit, & tam diu permanſit, quoad uſq; corpus levatum, prædeſtinatisq; veſtibus indutum, & feretro impoſitum, in eccleſiam portaretur. Clerus nempe cùm audiret, quod Epiſcopi * Bauuuariorum de prædicto colloquio redirent ad ſuam provinciam, miſſo legato voluerunt Archiepiſcopum * Fridricum ad commendationem ſacri corporis vocare. Cumq; ad illum nuncius perveniret, invenit eum tanta infirmitate febrium detentum, ut nullo modo advenire potuiſſet. Miſſo autem cum triſtitia inde revertente, audivit quod venerandus Epiſcopus * Wolfgangus ad locum, qui dicitur Nordilingga, venire voluiſſet, in occurſum ejus feſtinavit. Ad eum certè cum perveniret, ſalutatus ab eo audivit, quod Auguſtam civitatem pergere voluiſſet, viſitare ſanctum Dei ſervum Udalricum in infirmitate detentum. Cui ille reſpondit, Dominus ſanctitati tuæ præcepit viſitare eum, & ego ad hoc veni, ut nunciarem tibi, quia defunctus eſt, & de omni congregatione ibi Deo militante te flagitare, ut feſtinè venires, & ſanctum corpus Deo commendares. Quo audito ſanctus Epiſcopus magna mœſtitia ſeptus eſt, in eadem nocte diluculo

** Conſentit in omnibus utraq; Contracti editio, unde ii, qui aliter ſcripſerunt, corrigendi, præſertim Sigeb.*

** Al. Babarorum.*

** Al. Fridericum, Hundius in metrop. Fridericum Archiepiſcopū Salisburgēſem ha. et electum an. 956 qui ſedit an 33.*

** Wolfgangus Epiſc Ratiſponen. electus an. 968. ob. an. 994. Hund.*

ſurrexit, & ad Auguſtam pergere cœpit. In itinere verò cum cognoviſſet, quod ad congruum tempus illuc pervenire non valeret, præmiſſo eodem legato nunciavit adventum ejus. Interim verò corpus in eccleſia ſanctæ Mariæ à congregatione die noctuque, cum orationibus & miſſarum celebrationibus, cautè & devotè cuſtodiebatur usque in diem Dominicam. Die verò Dominica poſt primam miſſam pro ejus anima celebrata, congregato clero, & ſanctimonialium congregatione adveniente, & magna de provinciis multitudine populi, presbyteri levaverunt corpus, & ad ſanctam Afram, ubi antea ſepulchrum ejus præparatum fuerat, portare cœperunt. Cumque venirent ad collem, qui dicitur *Pereleich, præfatus nuncius venit, & adventum Wolfgangi Epiſcopi nunciavit. Illi autem perducentes corpus in eccleſiam ſanctæ Afræ, & item miſſam ſacrificalem cum omni devotione pro requie ejus animæ celebravere. Epiſcopus verò cum adhuc non veniret, & hora diei non tardaret, niſi tempus celebrationis publici Dei miniſterii immineret, & hoc cum omni devotione à congregatione clericorum perficeretur, venit præfatus Epiſcopus, qui cum honorificè ſuſceptus fuiſſet, & orationi finem impoſuiſſet, ſalutatis à ſe fratribus dixit: Quid vobis videtur, an hodie ſacrum corpus commendamus, vel ad alterum diem procraſtinemus. Cui fratres reſpondentes dixerunt: Si tuæ ſanctitati placet, nobis bonum videtur, ſi omnibus, qui nunc hîc in præſentia ſunt, annũciatur, ut mane congrua hora huc ad commendationem ſacri corporis conveniant, & à te ſalutaris hoſtiæ munus nobis ſacrificantibus pro requie ejus animæ Deo offeratur, quia congrua hora præterita eſt, & tu es magna laſſitudine ſeptus. Quibus auditis Epiſcopus conſilio eorum libentiſſimè aſſenſum præbens, alterum diem exſpectavit. Ea verò nocte Hiltegart uxor præfati Richuuini comitis, quamvis nupta, tamen ſatis religioſa, venit camiſaleq; cera perfuſum attulit, & ſublimiſſimos clericos petiit, ut ſacro corpori cautè ſecretò circumdaretur, ne ſacerdotalis paratura, qua indutus erat, citò à terra conſummaretur, quia ipſe adhuc vivens præcepit, ne tabulatum lignum corpori ejus ſuppoſuiſſent, ſed puræ terræ imponerent, & ligneo operculo copperirent: qui ſecundum ejus petitionem camiſale corpori ſacro circumdederunt. Mane autem facto magna multitudine populi adveniente, & clericis ſanctimonialibusque ibidem Deo militantibus congregatis, ſed & de provinciis multis ſacris officiis utentibus adjunctis, Antiſtes, cunctis pro ejus anima ſacrificantibus, magna contritione cordis & humiliatione ſalutarem obtulit hoſtiam Deo, inſuper etiam publica miſſa expleta, omnes in commune ſobrio & cauto ſermone admonuit, ut pro illa ſancta anima intima

*Al. Perelico.

intima intentione cordis devotè exorent, ut ab omni vinculo delictorum absoluta, Deo donante perenni gaudio in ævum cum sanctis & electis Dei perfrui mereretur. Oratione autem secundum verbum ejus ab omnibus peracta, Episcopus corpus * sepelivit, & animam omnipotenti Deo devotissimè cum lacrymis commendavit.

* *Carolus à Basilica Petri in vita Card. Borromæi lib. 5. c. 6. scribit, Mediolani in Basilica SS. Apostolorum inventum esse corpus S. sive Ulrici sive Arderici, incertum an Mediolanensis an Augustani Episcopi, an etiam alterius alicujus civitatis. S. Udalricum Augustanum Episcopum non fuisse, quisquis aliàs fuerit, ex hac tota historia satis liquet; ne quis tamen aliquando erret, monendum putavimus.*

Ministri autem, sicut prædictum est, operculo ligneo corpus cooperuerunt, & super hoc gradibus murati sepulchri densum lignum tabulatum superposuerunt, in superficie autem terræ cum lapidibus conjunctis firmiter clauserunt. His ita peractis, Episcopus ad Augustam caussa orationis perrexit. Orationibus multipliciter consummatis, à fratribus per charitatem rogatus, paraturam missaticam quæ fuit sancti Udalrici, quarum opulentia ille vivens abundabat, propter ejus sanctitatem suscepit, & honorificè, sicut optimè dignus erat, dimissus, Deo comite ad propria reversus est.

CAPUT XXVIII.

Qualiter Heinricus successor ejus ad Episcopatum venit, & qualiter interiit.

POst obitum sancti Udalrici Episcopi, Heinricus filius * Purchardi comitis successor ejus effectus est, non providè in ovile ovium intrando, sed aliunde ascendendo, quia * Purchardo duce Alamannorum, qui filiam materteræ ejus habuit uxorem, & aliis plurimis, sed & quibusdam militibus, qui ab eo beneficia sua augeri astuta arte cupiebant, consiliantibus, subtili cœpit consilio æstimare, qualiter prædictum locum sibi potuisset usurpare; quamvis in ejus scientiam deveniret, quod Werinharius * abbas in quadam invisibili carnalibus oculis congregatione, ubi sanctus Udalricus in ecstasi mentis adjunctus, audivit: Si duo aliis concordarent, ab omni illa congregatione ad hoc ministerium fuisset destinatus, ut ejus successor efficeretur, sicuti antea * prædixi. Quidam clerici, * Advocato & aliis quibusdam militibus de eodem Episcopatu secum comitantibus, ad curtem Imperatoris baculum Episcopalem ferendo iter agere cœperunt. Cumq; ad Wormacensem civitatem ad monasterium sancti Cyriaci venirent, invenerunt ibi Purchardum ducem cum uxore sua in infirmitate occupatum. Cumque ei indicarent studium itineris sui, quibusdam machinationibus callida ratione ab

** Al. Burch.*
** Burchard. 3. Luitolfo successit in Suevia Ducatu A. 957. ob. 973. Ut Cōtr. auctor est. Primò Luitgardem sororē S. Udalrici, deinde Hedwigem filiam Henrici Bojorum D. uxorē habuit cujus mater Hērici Episcopi Augustani matertera fuerit fieri potest. Vide Stumf. lib. 4. c. 38.*
** Abbas Fuldensis.*
** Supr. c. 26.*
** Advocatus Episcopatus Kastenvogt, defens. Meminere huj9 muneris Capitula Karoli M lib. 2. c. 62. & lib. 7. c. 303.*
** Al. Wormacensium.*

ab eo illusi sunt, quia dixit eis, Imperatorem his diebus prope in ultimis finibus regni ejus morari, & in ea via, quam pergere debuerunt, omnia supra modum chara, & herbam undique in defensione manere, & ideò semetipsos & eorum caballos nulla commoditate posse sustentari: non post multos dies Imperator noster vult regale colloquium habere ad locum, qui dicitur * Erinstein, illuc facile potestis ire, ideò revertimini nunc, & quando meus certus nuncius vobis prædictæ locutionis diem nunciaturus advenerit, illuc venire ne dubitetis, ibi enim me invenietis firmum vobis fore adjutorem, & in electione Episcopali sine ambiguitate me sciatis vobis concordari. His verbis auditis, vera esse æstimantes, & consiliis ejus consentientes reversi sunt. Non post multum verò temporis nuncius ducis venit, & regale colloquium in prædicto loco manere indicavit, eosque illuc venire admonuit. Qui statim aliis fratribus secum sumptis, ad præfatum locum, pergere festinaverunt. Cumque appropinquassent ad locum, qui ad balneos nominatur, quidam nuncius ejus obvius dixit, Hainricus filius Purchardi, quem Imperator cum suis fidelibus, & dux Purchardus ad Augustam antistitem esse decreverunt, nunc citò occurret vobis. Hac ratione audita contristati fratres, eò quod de prædicta electione Episcopi privari debuerunt, ultra non sunt progressi, sed revertentes in loco opportuno exspectaverunt, usque dum præfatum Heinricum inde comitarentur. Eo statim die, cùm ad castra venirent milites, qui de duce Purchardo cum Heinrico venerunt, adjunctos sibi clericos rogare cœperunt, ut Hainricum in commune Episcopum esse comprobarent in eodem loco. Qui inducias petierunt, usque in communi capitulo domi cuncti fratres in unum se coadunarent. Cumq; milites hoc refutarent, & longa inter se locutione contenderent, reversi ad Hainricum cum quibusdam clericis, elegerunt eum super se esse Episcopum, quidam verò eum non eligentes ad Augustam pervenerunt ad cæteros fratres. Cumq; ad Augustam pervenirent sic sequestrati in electione ejus, venit quidam comes Wolveradus nomine cum aliis quibusdam hominibus, quasi legationem ab Imperatore ferendo ad congregationem, dicens: Imperator demandavit vobis gratiam & misericordiam & omnia bona, & postulavit, ut istum Dominum Hainricum, quem ille cum suis fidelibus decrevit in isto loco esse pastorem, ut & vos ob amorem sui Antistitem vobis eligere unanimiter non renuatis. Legatio autem hæc fraudulenti consilio composita erat. Cui respondentes dixerunt: Veniat ille cum vobis ad capitulum nostrum, ad audiendum responsa nostra. Cumq; vix obtinuissent, ut in capitulum intrarent, legebant lectiones canonicas de electione Antistitum. Præfatus

* Al. Eristein

fatus Hainricus cum audisset de lectionibus in præsentia recitatis, quod in potestate esset canonicorum eum eligere vel refutare, cum venia humiliter postulavit, ut eum Episcopum eligere non dedignarentur, promittens eis, si ejus postulationi consentirent, in posterum omnigenæ commoditatis impensionem. Qui ejus promissionibus credentes, quidam verò sponte, quidam verò dissensiones vitando, omnes tamen in commune decreverunt eum esse Episcopum. Hæc verò electio cum in ecclesia militibus & familiæ nota facta fuisset, sonantibus campanis ab omnibus confirmabatur. Tunc demum præfatus Heinricus assumptis quibusdam canonicis perrexit ad Imperatorem, & in præsentia ejus aliorum testimonio roboratus, de electione ejus nunciavit, humiliter flagitans, ut à celsitudine ejus Imperialis potestatis Pontificium prænominatum ei concederetur. Imperator autem ejus petitioni non contradixit, neque continuo adimplevit, sed promisit, ut post quinque dies in sollennitate sancti Mauritii ejus petitioni assensum præberet, sicut & fecit. Postea verò statuto tempore ad Maguntiam venit, & à * Rudperto Archiepiscopo & suis suffraganeis benedictionem Episcopalem accepit. His verò temporibus * Otto filius Luittolfi filii * Ottonis Imperatoris, Dux fuit Alamannorum, & Heinricus filius Hainrici * fratris ejusdem Imperatoris Dux Bauuariorum erat, qui quamvis ex vicina propinquitate charitate conjuncti fore debuissent, ex machinatione male suadentis Satanæ invidias & * dissensiones inter se exercere cœperunt. Heinricus itaque Episcopus æquivoco suo Duci aptior mansit in omnibus, & ipsius consiliis plus consentiens quam Ottoni Duci, quamvis civitas Augusta in suo Ducatu sita maneret. Pro hac verò re Otto Dux contra eum iratus esse cœpit, & cum fidelibus suis consiliari, ut ei in quibuscumque potuisset adversaretur, quod & fecit. Insuper Episcopus quibusdam militibus nepotibus Sancti Episcopi Udalrici, Manegoldo & * Hulpaldo voluit beneficia abstrahere, propter quorundam consilia, sine illorum reatu. Ipsi autem quia Episcopo Sancto Udalrico adhuc vivente ab eo missi sæpe in auxilio Imperatoris cum * herili multitudine militum venerunt, & in ejus servitio voluntatem ejus strenuè in omnibus adimplentes, tam diu permanserunt, usque cum illius gratia muneribus honorati redire dimissi sunt, Regina etiam profitebatur eorum se esse propinquam, ideò beneficia accepta, Episcopo contradixerunt, & in eorum potestate eo nolente tenuerunt. Episcopus itaque his & aliis multis adversis fatigatus, tristis effectus est. Quodam tempore cum Imperator Otto gentem * Sclavorum cum exercitu invadere voluisset, & Otto, qui tunc dux erat Alamannorum & Bauuariorum, Heinrico deposito,

** Decimus septimus à S. Bonifacio ejus sedis Archiepiscopus.*

** Burchardo successit an. 973. Contract.*

** Ottonis Magni.*

** Henricus I. Bavariæ dux, frater fuit Ottonis Magni, uti supra vidimus.*

** Contracti edit. enim an. 977. Discordia inter Ottonem ducem Suevia & Henricum ducẽ Bajoariæ commota est*

** Al. Hucpaldo.*

* Herrliche Anzahl.

** Sigebert. an. 976. Otto Imp.*

 in

contra Sclavos proficiscitur.

** Al. Nuunburch, Neuburg.*

** Quæ vulgò Patavia, antiquus Batava.*

** Al. Persolfi.*

** Contracti edit. vet. an. 977. habet Henricos duces & Henricum Episcopum missos in exilium.*

** Al. Wirdiam, Sur. in vita S. Ludgeri Werthinense & Werdenense monast. appellat.*

in adjutorium ejus venire cum Alamannis & Noricis paratus esset, Hainricusq; Episcopus ire se cum illo promitteret, expectavit cum suis militibus, donec recederet exercitus, & sicut antea consiliati sunt, occupavit cum militibus suis civitates, quas potuit, & ipse in * Nuuuingburg intravit. Heinricus autem, qui antea Dux fuit, * Pazouuam civitatem introivit, ea ratione, ut Ottone cum exercitu recedente provinciam sibi adjutorio nepotis sui Episcopi subjugaret. Hoc itaque consilium cum Ottoni duci notum factum fuisset, reversus est cum exercitu ambarum provinciarum, & obsedit eum in præfata civitate Pazowa. Imperator autem Otto cum Dei clementia liberatus à Sclavis, venit post eum ad eandem civitatem in obsidionem ejus. Cumq; obsidione finita & carinula mitigata, Imperator ad Saxoniam reverteretur, postea statuto tempore Heinricus filius Hainrici, & æquivocus ejus filius * Perhtolfi ad colloquium Imperatoris vocati sunt, cum quibus etiam Heinricus Episcopus ad Imperatorem, se ad excusandum de prædicto reatu venit, ut restitutus gratiæ ejus ad propria redire mereretur. Peracto itaque colloquio * Heinricus & æquivocus ejus in exilium missi sunt: Heinricus autem Episcopus ad * Vurdinam, ubi sanctus requiescit Luitgerus, Abbati ad custodiendum commendatus est. Cumque ibi de Pascha usque post nativitatem sancti Joannis Baptistæ cum magna cautela custodiretur, factum est Imperiale colloquium in oppido, quod dicitur Trutmanna, illuc venerunt duo presbyteri Gerhardus & Anamotus de Augusta, & cum interventu Ottonis Ducis & Episcoporum ibi inventorum, supplicaverunt non solum de semetipsis, sed de omnibus clericis & laicis in eodem Episcopatu habitantibus, ne diu Episcopali custodia privarentur. Imperator autem petitioni Ottonis ducis & aliorum suorum fidelium præfatorumque clericorum satisfaciens, Episcopum de exilio reduci præcepit, & in præsentia sua iterato fidelitatis suæ sacramento, cum gratia sua ad Episcopatum suum redire concessit. Restitutus autem in suum locum Episcopus, tractare in animo suo cœpit, pro quibus reatibus ei tam diversa adversa sic frequenter accidissent, qui à Duce multipliciter plus quam antecessores sui injuriabatur, & quia principes militum beneficia sua contra voluntatem ejus habere præsumebant, & electissimi de paterna sua familia ministratores diverso modo repente interierunt, secreto à familiaribus clericis interrogavit, si sanctus Udalricus de Werenhario Abbate diceret, ut successor ejus fieri deberet, sicuti ei antea dictum est. Cumque in veritate verum esse cognovisset, quod antea credere noluit, expavit se vehementer, sed publicè non manifestavit, pro eo plus expavit, quia tunc frequenter signa magna & mirabilia ad sepulchrum sancti Udalrici Episcopi Deo conce-

concedente fiebant. Tunc demum in meliora multipliciter mutatus, cum Deo se pacificare conatus est, & matricem ecclesiam novo tecto cooperire præcepit, & super Licum fluvium ad sanctam Afram pontem composuit, & ut nullus ex familia de ponte teloneum aut ullam redhibitionem acciperet, præcepit, sed in eleemosynam ejus, quicumq; voluissent, sine contradictione & occupatione pergerent. Postea autem Romam & limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli pro remissione delictorum suorum visitavit. Et antea quam illuc pergere cœpisset, proprietatem, quam pater suus * Purchardus in Geisinhausa habere visus est, & quam Etichoni fideli suo sub testimonio contradidit, ea videlicet ratione, ut eam illuc firmiter transfuderet, ubi eum filius ejus Heinricus Episcopus rogaret, tunc pro certo * Etih, postulante Episcopo tradidit cum manu ejus præfatam proprietatem legitimè secundum legem Noricorum, sanctæ Mariæ super altare ejus in Augusta civitate situm, & super capsam deauratam, lapidibusque inclusis decoratam, eum ecclesia & totis ædificiis, cum agris, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, viis & inviis, civitatibus, sylvis, tonsis & intonsis, quæsitis & adhuc inquirendis, & cum familia, & cum omnibus ad eandem proprietatem jure pertinentibus, nisi xx. hubas extra traditionem dimisit, & eas servituti sancti Magni ad Fauces decrevit, Canonicisq; placitavit, ut potestatem haberent, si vellent easdem hubas x x. cum x. in ista provincia in bono loco sitis hubis concambire, in manum Werinharii advocati, & in manum Gerhardi præpositi, pro remedio animæ suæ, & patris matrisque suæ, & materteræ suæ, cæterorumque propinquorum & parentum suorum, in eam placitationem, ut in jure & potestate Canonicorum perpetualiter in oblatione permaneat, salvo in omnibus eorũ quotidiano stipendio, & ut ipsi pro requie ejus animæ annis singulis ante anniversarium diẽ ad horam vespertinam vigiliam plenam de voce celebrent, & in anniversario die iterum vigiliam expleant, & celebrata missa altaris, hostiæ oblationem omnes in commune Deo offerant, & insuper centum pauperes sufficienti stipendio edendi & bibendi procurent, & ex eis xii. vestiant, in uno anno lineis vestimentis, & in altero anno laneis induant, & caligas calceamentaque præbeant. Si autem aliquis Successor * ejus antistes hanc placitationem irrumpere tentaverit, & prædictam proprietatem Canonicis auferendo in suam utilitatem aliquo modo redigere conatus fuerit, & ista ratione ei comperta statim non restituerit, hæredes ejus legitimi liberam habeant potestatem, tres ponere super altare denarios, & eandem proprietatem inde redimere & in jus proprium possidere, omnibus in futurum generationibus. Actum in Augusta, in ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ ante altare, Episcopo Hainrico perpetrante, in præ-

*Burchardo in Gisenhausen, de Comitibus in Geisenhausen consule Hundii Geneal. Bav.
*Al. Ethich.
*Al. meus, & sic postea.

præſentia Canonicorum, coram frequentia populi, & coram teſtibus ſubnotatis. Signum * Etih, qui hanc traditionem fecit. Signum Adalbero. Signum Jagob. S. Marahuurat. S. Willehalm. S. Hunurid. S. Engilmar. S. Wezzi. S. Pilgirim. S. Gundachar. S. Çadolt. Iſti de provincia Noricorum.

** Al. exempl. hæc nomina habet, Etich, Adalbero, Jacob, Marahuuart, Willehalm, Hunfrid, Engilmar, Wezſi, Pilegrim, Gundechar, Cadolt, Werinhere, Gerhardi, Hiltepold, Gotepold, Reginhard, Suidger, Arebo, Vrolf. Dies & annus non eſt aſcriptus. Sed & hæ appellationes inverſæ ſunt, iſti de provincia Alamannorũ, iſti autem de provincia Noricorũ.*

Iſti autem de provincia Alamannorum. Signum Werenhere advocatus, qui hanc traditionem cum manu * Kerhardi Præpoſiti accepit. S. Hiltipold. S. Gotebold. S. Reginhar. S. Suidger. S. Aribo. S. Vrolf. Anno incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti nongenteſimo octuageſimo, indictione VIII. IV. Nonas Octob. * & xx. die Jovis. Ego igitur Gerhardus indignus presbyter * notavi diem & annũ. His ita, ſicut prædixi, expletis ad Romã perrexit, & votis ſuis peractis ſanus ad propria venit. Adhuc autẽ intus magna anguſtia mentis angebat, pro eo quod à Duce Ottone, quamvis exterius pacificati eſſent, plus cogebatur, quam anteceſſores ſui, ei ſervitium facere de rebus ſanctæ Mariæ; & pro eo quod quidam milites beneficia eccleſiaſtica ad illius poteſtatem jure pertinentia contra ejus voluntatem poſſidebant. Quia ille ex nobilibus parentibus ortus eſt, & Grammaticæ artis aliorumq; librorum magnam ſcientiam habebat, ſuaviq; colloquio & bene ſonante loquela valde congruè exuberabat, in ſanctis ſollennitatibus in Dei ſervitio & in prædicatione ſtudioſus fuit. Herili ſervitio ad menſam ſuam utebatur, & cum eo manentibus copiam manducandi atq; bibendi hilari vultu & placida mente porrexit. Familiæ autem plus juſto ſævior extitit, eorum jus tollendo, & in quibuſdam locis novum cenſum creando. Tunc demum cognoſcebat, quod prælibata adverſa niſi Deo adjuvante, & Imperialis celſitudinis gratia machinante ſuperare non potuit, & toto niſu ſervitio Imperatoris ſe innectere ſtuduit, ut acquiſitione ejus gratiæ omnes contrarietates ei ab aliis undique imminentes, cum ejus clementia & cum ejus præceptis mitigarentur. Ideò igitur ſæpius cum Imperialibus muneribus eum viſitavit, & * drudes ſuos donis congruis ſibi complacare ſatagebat, & inſuper hoſtilia itinera cum eo pergebat, taliter ſicuti ei optimè æſtimabat placere. Anno itaque incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti * DCCCCLXXXIII. Imperator cum exercitu Calabriam provinciam adiit, illuc etiam Epiſcopus Hainricus cum eo pervenit: Cumque ibi pugna cum Sarracenis ageretur, plurimis ibi ex utraq; parte occiſis, heu dolor, ſive captus, ſive occiſus, etiam ibi remanſit. Supra modum eſt lamentandum perditio ejus, quia locus ejus à clericis ſuis, & propinquis & cognatis & amicis inveniri & viſitari non poteſt. Peri-

** Gerhardi.*

** Et xx. videtur delend.*

** Hinc quibusdam creditum, Gerhardum hujus vitæ auctorem eſſe: Ineptè, eſt enim iſta inſtrumenti ſubſcriptio.*

** In uno exempl. ſupra ſcriptũ erat gratos, in alio, conſiliarios; in tertio drudes ſeu conſiliarios. Videtur eſſe à Germanico* draut *antiq.* drut/ *quod fidem ſignificat.*

** Contr. habet An. 982. Mariã. Scot. 983. præliũ commiſſum Idib. Jul. Lãb. Schafn. III. Id. Dietmar.*

Periculoſum eſt valde, decretum Dei per ſuos ſanctos revelatum ſupergredi,&prophetias ſpernere,dicente ſcriptura,Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite ſpernere. Werenharius autem poſtea ab Imperatore interrogatus, ſi Epiſcopatum accipere vellet,ſicut S. Udalricus antea decrevit, qui cum adhuc eſſet ſanus & incolumis reſpondit, ſe ultra hunc Epiſcopatum non velle accipere. Poſt contradictionem autem Epiſcopatus,ut à miniſtris ejus comperi, paucis horis interpoſitis infirmari cœpit, & ad * Luggam vitam * finivit, & corpus ejus portatum eſt uſq; ad * ſanctum Domninum,&ibi honorificè eſt ſepultum.Otto autem dux etiam ad Luggam defunctus eſt,& à ſuis * ſuper montana portatus, & uſque ad Aſchaffenburg perductus, cum magno honore & nimia lamentatione ibi terræ commendatus eſt.

* Fort. Lucâ Hetruriæ.
* Lambert9 auctor eſt, in prælio obiiſſe; ſi codex vitio tamen caret.
* Nunc Burgum S. Domnini appellant prope Parmam.
* Super mōtana, hoc eſt trans Alpes, ex Italia nimirum in Germaniā.

MIRACULA SANCTI UDALRICI.

De cereo,qui cecidit ſupra tapetium,miraculum primum.
De eo,qui de febre ibi liberatus eſt in primis. II.
De multitudine à febribus liberatorum. III.
De eo,qui unum de baculis abſtulit. IV.
De Adalgero presbytero. V.
De his,qui de baculis fulciebantur. VI.
De multitudine baculorum. VII.
De cujusdam mulieris filia ſanata. VIII.
De eo,cui aures & lingua ſolutæ ſunt. IX.
De ſimulario Epiſcopi Heinrici. X.
De eodem,qualiter de vulnere ereptus eſt. XI.
De Adalhardo,qui charitatem S. Udalrici bibere recuſavit. XII.
De Waldkero,qui etiam charitatē contempſi & mortuus eſt. XIII.
De Hereuunſo,qualiter ſanitati reſtitutus eſt. XIV.
De Hiltepaldo,qui lumen oculorum recepit. XV.
De Ruodperto,qui primum in itinere,poſtea ad ſepulchrum ſanatus eſt. XVI.
De Luiterico,qui viſum recepit. XVII.
De clerico,qui loquelam amiſſam recepit. XVIII.
De cæco,qui lumen in via recepit,& ductorem ſuum ad ſepulchrum portavit. XIX.
De matrona à dæmone liberata. XX.
De filio Woltzlawi ducis. XXI.
De Miſcone duce,quomodo liberatus eſt. XXII.
De muliere,quæ à dæmonio liberata eſt. XXIII.
De eleemoſynaria Abrahami Epiſcopi liberata. XXIV.
De cæco,quem ductor ſpoliatum dimiſit. XXV.
De puerulo,qui de ponte cecidit in amnem. XXVI.
De eo,cui fœnum in ſavillas mutatum eſt. XXVII.
De muliere,cui manus contractæ ſunt. XXVIII.
De claudo,cui caballus in pedibus vitiatus eſt. XXIX.
De infirmo,qui cōtra voluntatē portantiū de lecto exilivit. XXX.

CAPUT

Caput I.

Qualiter tapetium sepulchro superpositum ignis non tangebat.

POst commendationem pretiosi thesauri sacri corporis Udalrici, tapetium sepulchro superponebatur, & assiduum lumen appositum sine intermissione ardebat. Quidam autem custodum ardentem cereum incautè posuit juxta sepulchrum, quo recedente cereus cecidit in transversum super tapetium sepulchri, & ardens permansit, donec illa pars cerei, quæ super tapetium jacebat, ab igne consummebatur, & cum anteriori parte tapetii, quæ sepulchro eminebat, conjunctus arderet, & flammam sursum per tapetium emitteret, custos advenit, & hoc videns tremefactus obstupuit, & quod adhuc remanebat de cereo timens abstulit, tapetiumq; sollicitè inspexit, si ab igne aliquid læderetur, vestigium ignis de minimis micis cerei invenit, unum verò pilum in superficie & in latere sepulchri in tapetio exustum invenire non potuit. Hoc miraculum cum magistro suo & fratribus nunciaret, & vestigium cerei monstraret, & tamen tapetium illæsum ostenderet, admiratione & gaudio repleti Deum omnes glorificaverunt & sanctum Udalricum.

Caput II.

De Reginuualdo sanato.

QUamvis adhuc nullum inibi apertè fieri miraculum comperiretur, utriusque sexus familiæ multitudo jugiter pavimento prostrata, positioni sancti corporis adjuncta, necessitatis suæ suffragia precabatur, deprehendensque ei multa omnigenæ commoditatis auxilia inde evenire, frequentius eundem cœpit visitare locum. Itaque cum ab assiduitate visitantium, domino concedente, plurimis ille commendaretur locus, venit quidam homo de provincia Noricorum nomine Reginuualech, qui integro anno febre fatigatus ad nimiam infirmitatem deductus, ad Wicfredum Præpositum ejusdem loci venit, interrogans eum, si aliquod liberationis suæ medicamentum ei indicare potuisset. Qui respondens dixit: Vade & acquire tibi baculum, & porta eum ad sepulchrum Domini mei sancti Udalrici pro sospitate tua. Qui ambulans inde concìdit sibi baculum de ligno bidullaneo, & portavit eum ad præfatum Præpositum, qui ambulans cum eo duxit eum ad sanctum sepulchrum, & monstravit ei baculum ponere super illud, oratione etiam clericorum fretus, & doctrina eorum in fide confortatus, eadem hora à febre liberatus sanitati manifestè redditus est.

Caput

CAPUT III.

Item de miraculis.

EOdem verò tempore in istis regionibus incredibilis multitudo populorum febribus fatigabatur: qui cum audirent præfatum hominem ad sanctum sepulchrum, sicut prædixi, fore liberatum, quidam cum baculis, quidam etiam additis aliis oblationibus, festinaverunt pro sanitate sua sanctum visitare sepulchrum, qui omnes, undecunq; venirent, celeriter sanitati restituebantur.

CAPUT IV.

*De * Hisenhardo à febre fatigato.* *Al. Isendardo.

QUidam de familia sanctæ Mariæ Hisenhart nomine, unum de baculis, qui ad sepulchrum de infirmis portabantur, tulit, & eum in manu portando inde ambulare cœpit: cumque ad collem, qui dicitur * Perileich, veniret, à febre acriter fatigari cœpit. Tunc persentiens, pro quo reatu infirmitati concederetur, regressus ad sepulchrum baculum restituit in locum, ubi eum tulit, votumq; fecit, ut ultra nullum inde auferre præsumeret, votoque peracto à febre dimissus est. *Al. Perleich. al. berleich.

CAPUT V.

*Qualiter * Aldilger bacellos à sepulchro tulit.* *Al Adalger.

DE congregatione sanctæ Afræ presbyter unus Adelger nominatus, tulit de sepulchro duos bacellos speciosos ad videndum, & aptos in manibus ad portandum, & sui obliviscens portavit eos in domum suam, ibiq; cum sedisset, invasit eum oscitatio crebra, & obripilatio cutis maxima, & omnia membra tædio occupata sunt, ita ut virtutem sedendi, neque ambulandi, nec saltem jacendi aptè non potuisset habere: qui intra semetipsum æstimare cœpit, pro qua re tam subita solutione membrorum gravaretur, & surgens venit ad Wicfredum præpositum, & nunciavit illi eventum rei, cui ille dixit: Tu ne istos bacellos de sancto sepulchro tulisti? Qui dixit: Ita feci. Festina, inquit ille, reponere eos in locum suum. Hoc cum factum fuisset, omni incommoditate corporis fugata, presbyter confestim sanitati pristinæ restitutus est.

CAPUT VI.

De his, qui de apportatis baculis in ecclesia tollere præsumebant.

QUicumq; etiam de multitudine vulgi de apportatis baculis in manus suas acceperunt, ut inter sacra mysteria se super eos inclinarent, ut facilius finem mysterii expectarent, repentina invasione febris quassati sunt, compertaq; caussa eventus, rejectis baculis eadem hora liberati sunt.

CAPUT

Caput VII.

De baculis multiplicibus.

HIS casibus divulgatis, & in notitiam undique omnium deductis, nullus præsumebat vel minimum bacellum sine licentia inde auferre, & ideo tanta multitudo baculorum excrevit, ut facile dinumerari non potuisset, nec sine impedimento in angulis ecclesiæ collocari. Unde factum est, ut super trabes ejusdem exedræ, ubi sepulchrum situm est, ponerentur. Mansionarii itaq; præcipiente eorum magistro frequenter eos ad focum portant, & eis ardentibus ceram in mollitiem redigunt, * candelas multiplicandas ad servitium Dei, super trabes tamen plurimi semper remanebunt, & hi, qui eos conspiciunt, non putant numerum eorum in aliquo minorari. Sustentacula eorum, qui gratia Dei concedente per merita sancti Udalrici à diversis infirmitatibus ibi sunt liberati, plurima pendent, & aliorum analogiæ secundum membra diversa infirmantium figuratæ etiam plurimæ ibi videri possunt. Vehicula etiam eorum, qui carris superpositi multimoda debilitate membrorum manci illuc veniebant, & in omnibus membris perfecta sanitate donabantur, relictis ibi carris cum tuguriis, pedestri itinere læti redierunt, ante fores ecclesiæ conspici possunt.

* deest ad.

Caput VIII.

De sanata filia cujusdam mulieris.

CUjusdam verò mulieris filia in brachio in totum debilis facta in pago * Geltenstein, cui quadam nocte in somnis dictum est: Quare filiam tuam cum lucerna non perducis ad sepulchrum sancti Udalrici pro sanitate sua? Quæ expergefacta somnium nunciavit filiæ suæ, & ut celerius potuit eam illuc cum candela perduxit, & perfecta sanitate recepta, eam inde lætam ad propriam possessionem revexit.

* Al. Geltenstein.

Caput IX.

De quodam viro auditum recipiente.

DE eodem verò pago de oppidulo * Toningeuue vocato, quidam homo, cui aures clausæ sunt, ut nihil audire potuisset, & lingua ligata ita, ut nunquam ullum verbum proferre potuisset, ad sepulchrum sancti Udalrici à fratribus suis deductus est, & ibi prostratus diu jacuit lacrymas fundendo, elevatus autem à fratribus per altaria deductus est. Cumque ambulare cœpisset, & perveniret ante altare sancti Donati, quod est situm ad occidentalem partem ecclesiæ, audivit sonitum canentium in choro clericorum, & infirma adhuc voce dixit fratribus suis: Ecce audio & loqui possum. Qui cum peracto Dei ministerio hæc clericis

* Al. Tuningeuue.

ricis annunciarent, & ipsi veraciter hæc ita esse cognoscerent, campanas sonare fecerunt, & ipsi in communem Deum laudare cœperunt, laudationeq; finita cum perfecta loquela & integro auditu donatus, præfatus infirmus abire promeruit.

CAPUT X.

De Luitnoto.

EX familia Episcopi Hainrici * similarius quidam Luitnot nominatus, reatu proprio gratiam Domini sui perdidit, pro eo, quia farra, per loca Episcopi sibi commendata, magna incautela dissipavit. Qui cum à ministris Episcopi vehementer territus maximum timorem incideret, ad sepulchrum sancti Udalrici pro liberatione imminentis angustiæ nudis pedibus accessit, & ibi diu cum lacrymis adjutorium ejus postulavit. Inde autem cum reverteretur, paucis diebus interpositis, facilius quam credere potuisset, gratiam sui Domini recepit. Deinde in auxilium ejus firmiter ubique confidens, in recreatione sui pro amore ejus frequenter bibebat, & alios bibere postulare consuevit.

*Pistor panis primarii, Semmelbeck.

CAPUT XI.

*De quodam * Razone.*

*A. Rasone.

IDem Luitnotus quadam die ad domum Razonis, qui tunc potens minister Episcopi fuit, in oppido * Pobingga venit, & ibi cum eo prandium sumpsit. Qui cum saturatus abire voluisset, præfatus Razo cogebat eum plus ad bibendum. Cujus petitioni ille contradicere non audebat, sed vas, quod illi porrigebatur, accepit dicendo, istam siceram bibere pro charitate sancti Udalrici, per cujus adjutorium de maximis angustiis liberatus sum, volo. Cumq; poculum hausisset, & vas cum manu deorsum verteret, dixit: Cum ista charitate signatus, certus sum, quia nullius adversitatis pravitas mihi hodie poterit nocere, sed neque gladius corpus meum vulnerare. Cui Razo dixit, da mihi digitum tuum, ut videam, si cultellus meus tuum possit vulnerare membrum: Qui statim magna fide digitum suum ei porrigebat, ipse autem apprehenso ejus digito, alia manu cultellum de vagina extrahere conabatur, ad vulnerandum digitum prænominati pistoris, propriæq; suæ manui cum eodem cultello grande vulnus infecit, digitumq; apprehensum simul & cultellum festinè dereliquit, & suam manum vulneratam lamentari cœpit, pistor autem in fide confortatus sanus recessit.

*Al. Popinga.

CAPUT XII.

*De quodam * Adelhardo.*

*Al. Adalhardo.

ALius autem ex familia nomine Adelhardus, cum de Augusta civitate ad suam mansionem, quæ est sita in oppido * Eitingen nominato, pergere voluisset, ante portam civitatis qui-

*Al. Eitinga, al. Ettinga.

dam homo eum cum aliis bibere rogavit, cumque bibere cœpissent, quidam ibi manentium pro charitate sancti Udalrici postulavit eos potum accipere, præfatus autem Adelhardus sordidum verbum ex ore suo emisit, & poculum rogatæ charitatis accipere renuit. Cumq; paululum inde recederet, in planitie viæ equo suo cadente crus ejus fractum est, & ita ad suam domum cum labore deductus longo tempore debilis permansit. Postea verò votum ad sepulchrum sancti Udalrici vovit, & Deo donante sanitati est redditus, & deinde charitatem, quam antea sprevit, alios frequenter bibere postulavit.

CAPUT XIII.

Aliud.

IN præfata villa Eitinga quadam die cum multi ex familia simul ad bibendum in unum congregati fuissent, fuit inter eos unus nomine * Walterih, discipulus Wicfredi Præpositi de sancta Afra, qui cum audiret ibi postulare sancti Episcopi Udalrici charitatem, profano ore quasi insaniendo stultissimè locutus est: Quid mihi prodest charitas illius Episcopi, quia ille signa facere non potest plusquam unus canis. Illo verbo emisso, diabolo concessus loquelam hominis amisit, & more canis furendo sonare cœpit, & ganniendo atque latrando parvo tempore evoluto heu miserabiliter vitam finivit.

*Al. Walterich.

CAPUT XIV.

De Hereuunso sanato.

IN civitate Augusta quidam faber * Hereuuns vocatus, longo tempore magna infirmitate totius corporis detentus, ita ut ambulare non posset, nisi aliis adjuvantibus, & interdum cum duobus sustentaculis sustentatus, prope terrâ tenus inclinato capite ad necessaria corporis vix pervenit. Qui cum audisset multos infirmos ad sepulchrum sanctum sæpe sanari, cœpit illuc ultra vires repere, & mane diluculo de mansione sua exire, & illuc ante horam diei tertiam vix pervenire. Cumq; hoc frequenter fecisset, quodam tempore in quadragesima die Veneris, cum ad portã, cui cappella sancti Michaelis est superposita, veniret, ultra modum lassus & universis viribus destitutus subsistit dicens: Domine Deus, Pater omnipotens, cognoscere dignare, quanta difficultate nunc istum adii locum, & per merita sancti confessoris tui Udalrici miserere mihi, & aliquantulum pausatus repsit usq; ad sepulchrum, finita ibi oratione, dum acceptis sustentaculis adjuvante comite suo surgere voluisset, unum sustentaculum in pavimento lapsum est, & ipse ad terram iterum dejectus est, & in dejectione genua ejus retrò in contractione nervorum more fractorum malleorum sonitum fecerunt, & crura per

*Al. Hereuunsus. Al. Harisstein.

pavi-

pavimentum extensa sunt. Comes autem illius cum solito more eum levare voluisset, dixit illi: Exspecta paulisper, ut mihi videtur, ex me ipso surgere possum & ambulare. His dictis, dimissis in pavimento sustentaculis surrexit & ambulavit. Qui statim ibi accepta cruce, clericis civibusq; cæteris cnm eo comitantibus, sine baculo potenter ad sanctam Mariam in Augustam civitatem perambulavit, ibiq; Dei laudibus in commune peractis, eadem hora ad sanctam Afram crucem portando regressus est.

Caput XV.

De * *Hiltipaldo illuminato.*

** Al. Hildibaldo.*

** Al. Messinga.*

NAtivus quidam pauper de oppido, quod dicitur * Messlinga, Hiltibaldus nomine, cæcitate perculsus est, & in illa cæcitate duos annos perduravit: tertio autem anno quidam homines, de eodem pago, pergere decreverunt ad Augustam civitatem caussa orationis, qui invenerunt eum in eodem itinere cum duce suo victum per oppida quærentem, & dixerunt ei: Perge nobiscum ad Augustam civitatem & ad sepulchrum sancti Udalrici, forsitan ibi misericordiam consequi poteris. Quibus ille respondit, Stipendia mihi & ductori meo, & oblationes ad illa sancta loca deferendum non habeo. Qui respondentes dixerunt: Si nobiscum ieris, quantum possumus auxiliatores tui sumus. Quorum consentiens suasionibus cum eis perrexit ad Augustam, & eadem nocte juxta sanctum sepulchrum foris ecclesiam diem expectavit futurum. Mane autem facto, infra ecclesiam ad sepulchrum deductus devotè oravit, & antea amissum lumen oculorum Dei gratia donante recepit, levataq; cruce comitante cum eo magna multitudine populi, ad sanctam Mariam pervenit, & qualiter sit illuminatus, civibus suis ei testimonium dantibus recitavit.

Caput XVI.

De quodam * *Ruperto sanato.*

** Al. Rutperto.*

** Hoc miraculum in uno exempl. etiam sub finem cap. 23. Vita S. Udalrici relatum. Porro minimum duabus Ingelheimens. Synodus S. Udalricus interfuit; Posterioris, quæ acta a. 972. mentio fit in Vita c. 23. Prioris meminit a 948. 7. Id. Jun. Frodoardus in Chron.*

QUodam tempore cum sanctus Episcopus ad synodum Ottonis Imperatoris in Ingilunheim congregatam pergeret, quidam pauper de oppido Affelterbach Rudpret vocatus juxta viam ei conjunctus est, ilia sua de ventre prolapsa in loco umbilici portans in sinu suo: cumq; ea aperto sinu Episcopo ostenderet, præcepit ei denarium dari & dixit illi: In pace Dei perge, qui non multo post tempore meliorari de die in diem cœpit, & sanato ventre de prædicta infirmitate liberatus est. Postea autem idem ipse claudus factus est, ita, ut nisi scamellis sustentatus ambulare potuisset, utilitate etiam dextræ manus in lineamentis totus privatus est. Hac infirmitate cum quatuor annis detentus mansisset, desideravit venire ad sepulchrum sancti Udalrici, & comparavit

 ceram

ceram, quam secum ad sepulchrum deferret, comparata autem cera virtus ei in sustentaculis baculorum, dimissis scamellis, ambulandi concessa est. Illuc autem taliter cum perveniret, manus ejus & genua sanitati restituta munia sua receperunt, ita, ut idē homo sine sustentaculis erectus gradiens tripudiando rediret.

CAPUT XVII.

*Qualiter quidam * Liutiricus visum recepit.*

* Al. Luitharius. * Al. Luitharii. * Al. Lutarius.

DE regno etiam * Lottharii quidam * Lutericus, qui multo tempore luce oculorum caruit, ad sanctum sepulchrum venit, & orationibus peractis clarum visum recepit.

CAPUT XVIII.

De quodam clerico sanato.

CLericus quidā, qui in Augusta civitate studio discendi sæpe inter scholares morabatur, cum ad propinquos suos reverteretur, mutus effectus est, cumq; ab eis ad sepulchrum sanctum deductus fuisset, emissis de ore suo duobus denariis super sepulchrum, loquelam, quam amisit, recepit.

CAPUT XIX.

De quodam cæco visu recepto.

* Al. Smuturam al. Schmuturā.

CÆcus quidam cum valde parvulo ductore ad sanctum locum hyemali tempore studuit pergere, qui cum * Smutturam fluvium transgrederetur, & ad longum rivulum de fonticulis congregatum super viam decurrentem veniret, ductor ejus ei auxilium præbere non potuit, sed de frigore & lassitudine defectis viribus cecidit. Cæcus autem ductore cadente magna cura & tristitia per decursum rivuli cum baculo undiq; palpando ambulavit, & magna voce clamando ad sanctam Mariam & sanctam Afram, & ad sanctum Servum Dei Udalricum, adjutorium & misericordiam sibi dari intenta mente flagitavit, cumq; sic palpando & clamando pæne usq; ad finem rivuli perveniret, Dei donante clementia subito apertis oculis lumen aspexit, & regrediens ductorem suum levavit, & usque ad sanctum sepulchrum, omnipotentem Deum & sanctos ejus laudando, portavit, ibiq; manifestè clericis & omnibus præsentibus, quæ ei in via acciderant, recitavit.

CAPUT XX.

De matrona sanata.

FUit quædam matrona in Francorum provincia prædives & nobilis, quæ arrepta à diabolo nimiè laborabat. Ad cujus ereptionem quinq; Episcopi cum aliis plurimis convenerunt, qui cum diabolum orationibus & conjurationibus arctarent, ut obsessum corpus dimitteret, clamans & ejulans dixit, nisi aliquio de

rebus Episcopi Udalrici huc venerit, propter vestrum præceptum possessum vas non dimitto. Cumq; iterum atq; iterum eadem responsa iteraret, æstimare cœperunt, ut legatos ad Augustam mitterent, ut aliquid acquirerent de rebus Episcopi. Interim verò cum hæc inter se arbitrarentur, clamavit diabolus per os matronæ: Væ mihi, Væ mihi, hic in vicinitate est presbyter unus, qui habet humerale, quod fuit præfati Episcopi: quamvis non sponte, sed Deo jubente nominavit presbyterum & locum, ubi habitavit. Cumq; accersitus presbyter cum humerali veniret, antequam domum intraret, dæmon dixit: Væ, væ nunc venit humerale Episcopi. His dictis, clamando & dolendo corpus matronæ valde fatigatum reliquit. Interrogatus autem presbyter, unde ei humerale veniret, respondens dixit: Episcopus aliquando ad regale colloquium pergendo, ad nostram ecclesiam venit, & nos sibi missam cantare rogavit, cumq; alba nos indui sine humerale velle videret, dixit: Ubi est vestrum humerale: Cui ego respondi, non habeo humerale, tunc ille istud humerale jussit mihi donari. Matrona autem à dæmonio liberata, & sensui sanitatiq; restituta, tota vestimenta sua, quibus eo die induebatur, cum caligis & calceamentis ad sepulchrum sancti Udalrici per nuncios misit, quibus etiam præcepit, ut ibi nunciarent, qualiter Domino concedente per ejus merita est liberata. Wicfredus ejusdem loci præpositus, qui etiam & custos ecclesiæ eo tempore mansit, de froco ejusdem matronæ dalmaticam fieri fecit, & alia ejus vestimenta, sicut congruum fuit, ad Dei servitium composuit, ut hoc signum misericordiæ Dei frequentius posteris in recordatione maneret.

CAPUT XXI.

*De filio * Wolezlauui ducis.*

*Al. Wolezlaus.

IN regione * Sclavorum, filius * Wolezlauui ducis in valetudinem incidit, & in tantam infirmitatem deductus est, ut pater ejus & mater cæteriq; præsentes amici, præsentem vitam eum ulterius habere posse desperarent. Cumq; pater in his angustiis versaretur, admonitus est de * matre pueri & de aliis, quibus notum fuit, quam multipliciter multi per merita sancti Udalrici de diversis angustiis liberati essent, continuò votum vovit, si filius ejus ad vitam rediret, ut missis legatis sepulchrum sancti Udalrici cum oblationibus visitaret.

Bojemiæ scilicet.
Boleslaum interpretor, Piũ cognomine, Bojemiæ principem, cui Boleslaus cacus filius fuit. Vixit autẽ sub Ottonibus. Vide Dubravium lib. 6.

** Hemma ex Saxoniæ princip. uxor Boleslai. Dubrav. Visitur Augustæ in ecclesia cathedrali donarium, cui hi versus inscripti sunt,*
Hanc zonam Regina nitens pulcherrima Hemma,
Witgario tribuit sacro spiramine plenum. Verum ea alia Hemma fuit, uxor Ludovici II. quod ex nomine Witgarii Augustani Episcopi constat, quem Regino an 887. obiisse scripsit.

Eodem verò die filius ducis converſus ad vitam, conſolationem patri non minimam obtulit. Qui cognoſcens miſericordiam Dei in filio, nuncios ſtatim mittere & votum ejus implere ſtuduit. Qui venientes ad ſepulchrum * obtulerunt v. libras argenti,&aureos quam plurimos,&de cera quantum unus fortis ſaumarius portare potuit: mater etiam pueri ſeorſum aureorum denariorum bonam partem pro filio miſit. Legati etiam altare ſanctæ Mariæ cum aureo & aliis oblationibus, ſicut eis præceptum eſt, devotè viſitaverunt, ſimiliter & altare ſanctæ Afræ, & narraverunt,pro qua re miſſi ſunt,dicentes, ante quam ipſi exirent de ſua provincia, ut filium Domini ſui ambulantem & ſanum dimitterent.

Boleslaus valde munificus in ſacra loca fuit, eccleſias viginti condidit & dotavit. Dubrav. Aen. Sylv. hiſt. Bojem.

Caput XXII.

*De * Miſicone vulnerato.*

ALio quoque tempore quidam dux * VVandalorum * Miſicho nomine, cum ſagitta toxicata in brachio vulneratus eſt. Qui cum ſentiret ſeſe veneno nocivo eſſe percuſſum, & ſibi imminere mortis interitum eadem hora putaret, cum magna fide & conſtantia votum vovit, ut brachium argenteum cum manu quantocyus potuiſſet ad ſanctum Udalricum mittere non differret. Qui ſtatim poſt votum relevatus à periculo ad domum ſuam rediit, & brachium ſecundum ſuum votum componere præcepit. Cumque fabri brachium fabricare cœpiſſent, & manum in eo fingerent, dux continuo de imminenti periculo liberatus ſurrexit, Deum laudans, qui eum per merita ſui ſancti Epiſcopi de mortis periculo liberavit, votum ſuum perficiens, mittendo brachium cum manu ad viri ſancti ſepulchrum.

Al. Miſechone.
Polonos ſignificat.
Polonicis ſcriptoribus Michovio, Jani Crom Mieska, Mieſco & Miezulaus, ultimus Ducum ejus gentis, primus Chriſt. religionem in eam intulit, perſuaſus ab uxore Dobrava, quæ Boleslai Bojemi ſoror fuit. Obiit an. 992. ut eſt apud Dietm. lib. 4. Polon. ſcript. habēt an. 999.

Caput XXIII.

De muliere à dæmonio vexata.

QUædam mulier de Curienſi Rætia, relicto proprio marito cuidam viro de pago Albegeuue * Durinc vocato in matrimonium juncta eſt. Cumq; cum illo aliquantulnm temporis maneret, à dæmonio obſeſſa eſt, & ab eo nimiè vexabatur. Quæ cum in multis ſanctis locis liberationis ſuæ adjutorium quæreret, & non inveniret, conſilium accepit,ut ad ſepulchrum ſancti Epiſcopi Udalrici veniret, quod & fecit. Cumque appropinquaret Auguſtæ civitati, & eccleſiam ſanctæ Afræ bene aſpicere potuiſſet, clamans & fremens cecidit in terram, & facta eſt quaſi mortua. Præfatus autem Durinc cum comitantibus ſibi ſtuduit levare eam,levata autem,reddito ſenſu à dæmonio eſt liberata.

Al. Durinch al. During.

CAPUT

Caput XXIV.

De eleemosynaria Episcopi Abrahæ sanata.

ELeemosynaria quædam * Abrahami Frisingensis Episcopi civitatis, de villa quæ dicitur Camera, cui maxilla pectori fuit inserta, & loquela in toto negata, cui etiam manus brachiis replicatæ & conglutinatæ erant, ut figuræ digitorum vix cognosci potuissent, cum veniret ad sanctum sepulchrum, & inde revertendo super pontem Lici fluminis ambularet, quidam homo ei obvius venit, & interrogavit eam, unde pergeret, cui illa respondere non potuit, sed vertebat se inclinando ad ecclesiam sanctæ Afræ, ut ei monstraret, unde pergeret: cum autem se ad illum verteret, maxilla de pectore solvebatur, & loquela ei ad respondendum concessa est.

** Abraham Episcopus Fris. ob. an. 992. Hundii metrop.*

Item Caput XXV.

QUidam cæcus cum perveniret cum ductore suo ad fluvium qui dicitur Vindex, interrogavit eum, si adhuc videre potuisset civitatem & * monasterium. Cumq; audiret in proximo fuisse sanctum locum, abstrahere sibi fecit caligas & calceamenta, ut nudis illuc perveniret pedibus, ductor autem ejus raptis calceamentis & aliis rebus ejus, furtivè recessit ab eo; qui æstimans, ut pro aliqua necessitatis caussa oppidum juxta situm intraret, & statim sibi in adjutorium rediret, cumq; diu expectaret, vociferando eum nominare cœpit, ut veniret. Interim etiam quæsivit zabernas & calceamenta, & non invenit, tunc persensit à ductore suo se esse despoliatum, flendo & orando clamare cœpit ad sanctam Mariam Matrem Domini, & ad sanctam Afram, & ad sanctum Udalricum, ut sibi aliquod consolationis supplementum eveniret. In hac cum prolixè afflictionis tribulatione laboraret, subito ignotum conspexit oculis lumen, & statim crucicula de viminibus facta eundem denotavit locum, & tunc lætus destinata visitavit loca, gratias omnipotenti Deo & sanctis ejus agens pro perceptione luminis, cives autem de * Houarchuchusa in eodem loco, ubi cruciculam monstratam invenerunt, majorem crucem pro signo posuerunt.

** Monasterium hoc olim clerici regulares tenuere, Benedictini Monachi introducti demum an. 1012 à Brunone Episcopo Brusch. de monast. & privati annales.*

** Al. Houarahusa, nūc est Oberhausen.*

Item Caput XXVI.

QUodam tempore cum populus undique concurreret ad Augustam in vigilia nativitatis sanctæ Mariæ, ut sanctum diem ibi sollenniter celebrarent, quædam mulier inter alios cum puerulo suo parvulo studuit & illuc venire, ut illum ad sepulchrum sancti Udalrici * cum oblationibus ibi præponderaret pro sua sospitate. Cumq; super pontem Vindicis carpento superpositum puerulum cum aliis rebus ducere voluisset, pro inæqualitate pon-

** Cum oblationibus præponderare, est ceram offerre ejusdem cū puero ponderis.*

pontis carpento inclinato, puerulus cecidit in amnem, qui pro nimia illuvie vehementer elevatus, universis super eum meantibus exitium minitavit. Cumque mater tristissima in perniciem sui in amnem post puerum cadere voluisset, & vix à circumstantibus comprehensa teneretur, populi in utraque parte fluminis in ripa festinaverunt in adjutorium infantis. Qui cum à nemine eorum adjuvari potuisset, flumine submersus ob oculis omnium occultabatur. Mater autem ab amne vi abducta, & quantum possibile fuit, consolatione recepta, flendo & lamentando adjutorium sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ inprimis quæsivit, & postea ad sepulchrum sancti Udalrici cum oblationibus, quas antea pro sospitate filii sui illuc referre decrevit, & eas pro requie animæ puerculi cum bona fide donavit. Sequenti verò nocte cum triste corpus mulieris sopor occuparet, quidam valde venerabilis senex in vestitu Episcopali apparuit ei dicens: Pœnitet ne te mulier valde infantulus tuus? Quæ respondit: Etiam Domine. Cui ille, Mane diluculo, inquit, vade ad fluvium, & ubi ultima vice in amne videretur, quære eum in ripa fluminis inter frutices. Quæ expergefacta venturum cras vix expectans, cum adjuvantibus sibi ripam fluminis adiit, & secundum verbum sancti viri infantem suum sanum & incolumem invenit. Tunc læta Deum laudans rediit, & rem gestam in civitate & ubique publicè recitavit.

Caput XXVII.

De eo, qui festum non celebravit.

QUidam verò homo juxta Danubium, cum cunctus populus sua sponte natalitium sancti Udalrici sollenniter celebraret, fœnum cum rastellis congregavit in cumulos, diem sanctum spernendo. Qui cum altera die cum plaustris veniret, ut hoc in fœnarium suum duceret, exterius formosum invenit, cum autem bidenti ligno interius tangeret, totum in favillas immutatum invenit, & diem sanctum, quem antea celebrare non voluit, postea præ timore contemnere non audebat.

Caput XXVIII.

*De * Gerbirt.*

* *Al. Gerbirga.*
* *Al. Gerbirch.*

EOdem verò tempore ancilla cujusdam matronæ * Gerbirc nuncupatæ, telum suum dum in texendo laboraret, subitus dolor cœpit contrahere manus ejus, quod cum lamentando aliis diceret, responderunt ei, depone textile ferrum, quia pro reatu hodierni operis hic labor tibi accidit, quæ vix manibus de ferro absolutis lectum intravit. Cumq; ibi requiem non haberet præ contractione manuum, conservæ ejus nunciaverunt Dominæ suæ: illa verò præcepit, ut mane diluculo duceretur pro libera-

liberatione ſua ad ſepulchrum ſancti Udalrici. Cumq; in itinere laſſæ circa horam nonam in planicie Lechfeldici campi ad reficienda corpora conſediſſent, dolor cœpit minui in manibus laborantis, ita ut antequam de ipſo loco ſurgerent, uſui prioris rectitudinis redderentur. Quæ tunc lætæ pervenerunt ad prædeſtinatum locum : & inde in civitatem ad eccleſiam ſanctæ Mariæ Genitricis Dei poſt veſperam venientes, hæc ſicuti geſta ſunt nobis annunciaverunt, & lætæ ad propria redierunt.

* Caput XXIX.

** Quæ ſequuntur in duobus exempl. non habentur.*

Nobilis quædam matrona de Burgundionum provincia, dum decreviſſet pergere ad Auguſtam civitatem cauſſa orationis, quendam claudum eleemoſynarium præcepit comitari ſecum, cujus caballum duobus miniſtris ſuis commendavit, ut pedes ejus, ſicuti mos eſt pergentibus, ferro munirent. Qui fraudulenter pedes caballi cum clavis vulneraverunt, ne delator eorum in itinere actuum ſuorum pro fidelitate Dominæ ſuæ, ſicut ſolitus erat, maneret. Dixeruntque claudo, caballus tuus claudicat, & ideo hîc te neceſſe eſt remanere. Quibus claudus reſpondens dixit, quamvis caballus claudicet, tamen non conſentio hic me remanere, qui omnia poteſt Deus omnipotens, etiam me valet, ſicut ſibi placet, ad loca perducere deſtinata. Cumque cum aliis pergere cœpiſſet, ſano & apto caballo ad Auguſtam pervenit. Cumq; ibi ad ſepulchrum ſancti Udalrici devotam orationem prolongaret, & firma fide pro ſoſpitate ſua clementiam Dei imploraret, in præſentia multorum ſanitati redditus eſt. Hoc videntes præfati homines, qui impedire iter ejus in caballo voluerunt, ceciderunt terra tenus, confitentes clericis cæteriſq; qui in præſentia aderant delicta ſua, veniam poſtulantes, quod eum claudum impedire voluerunt, ne perveniret ad locum, ubi Dominus per merita ſancti Udalrici eum ſanare dignatus eſt. Et accepta pœnitentia ſequuti ſunt claudum, ſanatum crucem portantem, uterque ſaxum tantæ magnitudinis portans, quantum levare potuit, uſq; in eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ eſt ſita in civitate, ibiq; peccata ſua lamentabantur multum cum lacrimis veniam poſtulantes. Cumq; hoc ſignũ in præſentia omnium recitatum fuiſſet, clerici Te Deum laudamus, & populi Kyrie eleiſon cantantes, gratias & laudes Deo referebant.

Caput XXX.

Quidam homo juvenis cujusdam filius Comitis, tanta infirmitate eſt detentus, ut nec in lecto niſi ab aliis adminiculatus in aliud ſe vertere potuiſſet latus, nec cibum multo tempore valeret accipere, niſi paucis oblatis refocillaretur. Cum verò immani labore fatigaretur, à fidelibus ſuis in lecto ad ſepulchrum

chrum sancti Udalrici deductus est, oblationibus oblatis lacrymabiliter ibi misericordiam deprecatus est. Cumq; eum in lecto ad sanctam Mariam portare cœpissent, in medietate viæ cœpit rogare portantes, ut deponeretur ad ambulandum. Qui non credentes eum posse ambulare, noluerunt deponere. Ad portam verò civitatis iterum rogavit, ut deponeretur, dicens, se posse ambulare, qui iterum ei non consenserunt. Ad gradus verò atrii ecclesiæ cum perveniret, in nomine Dei omnipotentis omnes in commune flagitavit, ut deposito lecto eum ambulare dimitterent. Ipsi verò in fide hæsitantes petitioni ejus assensum non dederunt. Ille autem cognovit infirmitatem ab eo esse separatam, & virtutem nutu Dei concessam, exilivit de lectulo, & inde strenuo gressu ad ecclesiam pervenit, & sospes ad propria rediit.

Hæc pauca prælibata miracula sufficiant studiosis ad bona exempla lectoribus, ita ut etiam tardis & segnibus nimii * nausii fastidium non inculcent. Quomodo si cœpero cuncta beneficia adeuntibus ad sepulchrum sancti Udalrici & inde revertentibus, vel juxta sepulchrum infirmis atq; debilibus à Deo concessa sigillatim enumerare, nullius adjutorio nisi solius Dei, qui omnia potest, possum perficere. In tantum namq; multiplicia sunt, ut sensibilitas humanæ agilitatis dinumerare ea non possit. Quia quibusdam post vota devotè peracta illuc cum oblationibus veniendi, statim in laribus suis donata sunt, quibusdam in itinere adhuc longè positis, quibusdam illuc appropinquantibus, quibusdam illuc pervenientibus, quibusdam inde redeuntibus compendiosè adimpleta sunt. Quorum auditus bono rumore non solum propinquas, verum etiam longè sitas regiones advolavit, quod frequens frequentia adventantium undiq; populorum sæpissimè manifestat, indicans in istis locis in suis regionibus multa magnalia Dei per merita sancti Udalrici facta, quorum vera cognitio nos propter nostras necessitates ad ista loca veniendum incitavit. His auditis, eja nos qui inquilini hujus ecclesiæ sumus, & tanti patroni faciem sæpissimè vidimus, & ejus doctrinam benedictionemq; sæpissimè accepimus, & in eo optima exempla conspeximus, & nūc in retributionem ejus bonorum operum assidua miracula & diversa signa in liberatione multorum videmus & audimus, cur non expergiscimur, & tædium nostri desidii non deponimus? Eum verò, de quo loquimur, quantum Deo donante possumus imitantes, ejus adjutorio iter rectitudinis ineamus, per quod pervenire mereamur ad eum, qui in tribus personis in divinitatis æqualitate unus, incommutabilis, omnipotens Deus permanet, sine fine in sæcula sæculorum, Amen.

*Pro nausea.

BULLA

BULLA CANONISATIONIS S. UDALRICI EPISCOPI, AD FIDEM MANUSCRIPTI EXEMPLI RESTITUTA.



Oannes Episcopus Servus Servorum Dei, omnibus Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus in Gallia & Germania commorantibus salutem in Domino, ac Apostolicam benedictionem. Cum conventus esset factus in palatio Lateranensi pridie Kalendas Februarias, residente Joanne sanctissimo Papa cum Episcopis & presbyteris, astantibus diaconibus & cuncto clero, surgens reverendissimus Luitolfus Augustæ Episcopus inquit, Domine sanctissime præsul; si vobis placet, & omnibus Episcopis & presbyteris hic residentibus, libellus, quem præ manibus habeo, coram vobis legatur, de vita & miraculis venerabilis Udalrici sanctæ ecclesiæ dudum Episcopi, & quid libitum vobis fuerit decernatur, quia Spiritus sancti testatur præsentia & congregatio sacerdotum, certum esse, quod legimus, quia nec potest veritas nostra mentiri, cujus in Evangelio ista sententia est: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorum. Quod cum ita sit, nam nec huic tam brevi numero Spiritus sanctus deest, quanto magis eum nunc interesse credamus, quando in unum convenit turba sanctorum, sanctum namq; est pro debita veneratione collegium. Cumq; perlecta esset vita prædicti sanctissimi Episcopi, ventum est ad miracula, quæ sive in corpore, sive extra corpus gesta sunt, videlicet cæcos illuminasse, dæmones ab obsessis corporibus effugasse, paralyticos curasse, & quam plurima alia signa gessisse, quæ nequaquam calamo & atramento illustrata sunt. Quæ omnia lepida satis urbanitate expolita recepimus, & communi consilio decrevimus memoriam illius, id est sancti Udalrici Episcopi, affectu piissimo & devotione fidelissima venerandam; quoniam sic adoramus & colimus reliquias martyrum & confessorum, ut eum, cujus martyres & confessores sunt, adoremus, honoramus servos, ut honor redundet in Dominum, qui dixit: Qui vos recipit, me recipit, ac perinde nos, qui fiduciam nostræ justitiæ non habemus, illorum precibus & meritis apud clementissimum Deum jugiter adjuvemur. Quia divina saluberrima præcepta; & sanctorum canonum ac venerabilium patrum instabant efficaciter documenta, omnium ecclesiarum Dei pio considerationis intuitu, imò Apostolici moderaminis annisu, utilitatum commoditatem; atque firmitatis perficere integritatem; quatenus memoria

* Decimus quintus hujus nomi-nis, Platina XVI.

moria Udalrici jam præfati venerabilis Epiſcopi divino vultui dicata exiſtat, & in laudibus Dei diutiſſimè perſolvendis ſemper valeat proficere. Si quis interea, quod non credimus, temerario auſu contra ea, quæ ab hac noſtra autoritate piè ac firmiter per hoc privilegium conſtituta ſunt, contraire tentaverit, vel hæc, quæ à nobis ad laudem Dei, pro reverentia jam dicti Epiſcopi, ſtatuta ſunt, refragari, aut in quoquam transgredi, ſciat ſe autoritate beati Petri principis Apoſtolorum, cujus vel immeriti vices agimus, anathematis vinculo innodatum. At verò qui pio intuitu obſervator extiterit, benedictionis gratiam à miſericordiſſimo Domino Deo noſtro multipliciter conſequatur, & æternæ vitæ particeps efficiatur. Scriptum eſt per manum Stephani * notarii regionarii & ſcriniarii ſanctæ Romanæ eccleſiæ, in menſe Februario, indictione ſexta, Anno nongẽteſimo nonageſimo tertio.

** Notarii regionarii, quod per ſeptem regiones diſtincti, ídẽ frequenter Scriniarii erant. Onuph.*

Ego Joannes, ſanctæ Romanæ catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ Epiſcopus, huic decreto à nobis promulgato conſenſi & ſubſcripſi.

Joannes Epiſcopus ſanctæ Anagninæ eccleſiæ conſenſi.
Benedictus Epiſcopus ſanctæ Pipernienſis eccleſiæ conſenſi.
Dominicus Epiſcopus ſanctæ Ferentinæ eccleſiæ conſenſi.
Creſcentius Epiſcopus ſanctæ ſilvæ candidæ eccleſiæ conſenſi.
Anniſo Epiſcopus ſanctæ Cerenſis eccleſiæ conſenſi.
Bonizo Archipresbyter & Cardinalis ſanctæ Luciæ conſenſi.
Benedictus Presbyter & Cardinalis ſancti Stephani conſenſi.
Leo Presbyter & Cardinalis ſancti Nerei conſenſi.
Joannes Presbyter & Cardinalis ſancti Damaſi conſenſi.
Leo Presbyter & Cardinalis ſancti Sixti conſenſi.
Joannes Presbyter & Cardinalis ſanctorum Apoſtolorum conſenſi.
Joannes Presbyter & Cardinalis ſanctorum quatuor coronatorum conſenſi.
Joannes Presbyter & Cardinalis ſancti Clementis conſenſi.
Creſcentius Presbyter & Cardinalis ſancti Calixti conſenſi.
Benedictus Archidiaconus.
Joannes Diaconus & * oblationarius.
Benedictus Diaconus.
Joannes Diaconus: Hi omnes conſenſerunt & ſubſcripſerunt.

** Oblationarius ſuſcipiebat oblationes Pontifici ſacrificanti factas. Onuph.*

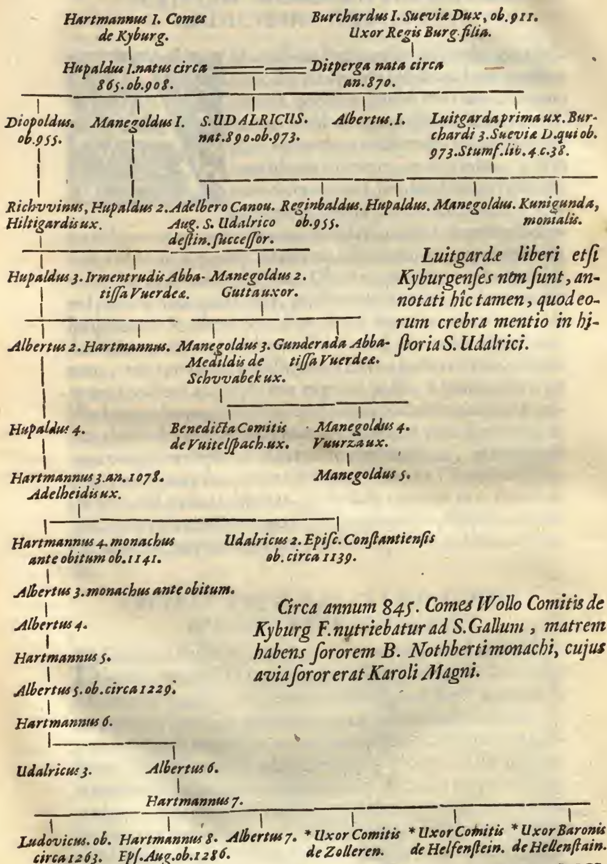
Data tertio * Kalendas Februarii, per manum Joannis Epiſcopi ſanctæ Nepeſinæ eccleſiæ, & * bibliothecarii ſanctæ ſedis Apoſtolicæ. Anno Pontificatus Domini noſtri Joannis ſanctiſſimi xv. Papæ octavo, menſe dicto, & indictione ſexta.

** Legerim Nonas, nam in principio dictum conventum Pr. K. Febr. factum, & ſub finem, has litteras menſe Febr. ſcriptas. * Idem Cancellarius, Onuph.*

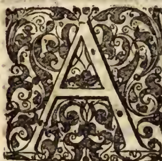
STEMMA

STEMMA KYBURGENSIUM COMITUM,

Ex codice manuſcripto vetere bibliothecæ S. Udalrici. Cujus fidem præ quibuſdam aliis ſequi viſum.



INCIPIT PROLOGUS IN VITAM S. UDALRICI EPISCOPI ET CONFESSORIS, A GEBEHARDO, AUGUSTANO ETIAM EPISCOPO SCRIPTAM. MANUSCRIPTIS DUOBUS CODICIBUS COLLATIS.



Mantissimi Patris nostri discendæ vitæ desiderio diu multumq; suspirans, hanc tandem reperi à quodam illustri viro non inconvenienter quidem compositam, sed ita nominum virorum ac mulierum, villarum etiam confusione fuscatam, ut non solum, si in pace dicere liceret, prudentioribus tædium, sed pæne videretur puerile ludibrium: Cujus insuper operis increvit adeo diffusa pluralitas, ut potius bellorum eventum, Regum Cæsarumq; historiam, quam propositum videretur ordinare negotium. Quod nequaquam improbando, vel per hoc mea, quod absit, præferendo dixerim, sed vir sanctæ simplicitatis & meriti non aliter dictis suis æstimavit accommodari fidem, nisi tot nominum sibi conscisceret velut astipulationem, nec veritatem subsistentium rerum judicavit plus propriè quam facillimè ac simpliciter exprimi posse. Opusculum ergò istud aggredientes, superfluis quibusque postpositis, obscura prolata clarius & competenter enodare, prolixius verò digesta quantum congruere videtur, abbreviare contendimus, quatenus lectori compendiosius pateat, quicquid virtutum Christi confessoris scire, vel imitari delectat. Schedula utraque præ manibus, quid quis velit nemine urgente vel improbante deliberare poterit: Sed illud meritò dignitate præstabit, quod jam libitina sacravit.

INCIPIT VITA SANCTI UDALRICI EPISCOPI ET CONFESSORIS.

BEatissimi Patris & Domini nostri conversatio si altius ab ineuntis ætatis serie quæritur, clarissima Ducum & Comitum Alemanniæ prosapia oriundus extitisse dignoscitur: quorum licet potentia sæcularis ubertim emineat, religiositatis tamen prærogativa apud religiosos incomparabiliter ac supernè præponderat. Hoc igitur taliq; religiosæ propaginis surculo succrescens in medium pretior palmes, lignum secus decursus aquarum plantandum, jam divinum redolens quiddam præmaturæ virtutis spirabat opobalsamum. In baptismate ergò vocabuli sui nomine Udalricus adepto, ignoto quodam clerico superveniente, vagientisq; pueri meritum per spiritum deprehendente, fœmineis

etiam uberibus pasci (nihil enim his spectatæ indolis pignus huc usque profecerat) interdicente , duodecima ablactatus hebdomada, satis magna parentibus dedit intempestivi profectus miracula. In eo siquidem, quantum in id ætatis puero, grata luculentas, una cum affectuosa proceritate conveniens, magnum aliquid præsagiens, omnium conciliabat obtutibus. Quocirca nihil aliud dignius quam divino servitio hunc mancipari judicantes, sancti Galli cœnobitis ipsum erudiendum crediderunt attentius. Ubi duplici, litterarum videlicet diviniq; cultus institutione proficiens, ab adamantibus monachis in sui consortium esset fere persuasus, nisi à quadam inibi inclusa commonitus, de suscipiendo quoque Episcopatus edoctus regimine, quamvis ingratè, desisteret ab appetitu vitæ theoricæ. A qua etiam quantum à paganis perversisq; Christianis perpessurus esset laboris, quam decentissimè etiam hæc cœlitus aspirante gratia superaturus foret, audivit, fervore tamen, quo cœperat, in studio liberali persistens. Adepta tandem non minima litterarum notitia, parentum revisit limina. Dehinc Adelberonis Episcopi, qui tunc præerat Augustæ Vindelicæ, dominio traditus, ad omnia sibi credita virili præcluebat industria. Interim Romam adiens, vota persolvens, à venerando Papa Marino & obitum præsulis tristis agnovit, ac se succedente tempore ejusdem loci fore pastorem ingratus expavit. Inde post quindecim annos Hiltine antistite, qui eidem ecclesiæ per hæc spatia præerat, obeunte, Heinrici Regis munificentia, imò cœlestis Imperatoris gratia, Domino Udalrico Augustæ sedis cessit regenda monarchia. Huc usque puerilis indolis florem, juvenalisq; processus vigorem stilo quasi feriante prælibavimus, protinus moralitatis ejus dicturus insignia, longè viribus majora vereor attentare negotia, quippe quibus probè differendis nec subtilitas Aristotelica, nec sufficeret Tulliana facundia. Vir quidem tantæ sublimitatis ac meriti non nisi à digno condignè valet effari. Sed licet oneri profecto succumbam, per arduam materiæ semitam, quamvis intricatis inscitia pedibus, pedetentim cœptis insistam. Prædestinatione ergò divina in Episcopatus promotus munia, opum quietis & commodi tot ac tanta præ manibus offendit opposita, ut hæc incidisse apprime defleret, ac tristem inclusæ illius prophetiam in munere sentiret. Muros namq; ecclesiæ dirutos, dilapidata mœnia civitatis, occisam à paganis familiam, villas exustas, inopiam rerum, & obstupescens ingemuit, & ingemiscens flevit. Quibus tamen instaurandis quam strenuus ac impiger fuit, nullatenus explicari poterit. Thesauro sacrarii nullo, sed divino hinc inde suffultus auxilio, quod supellectilis angustia negabat, providè rationis sedulitate supplevit. Sic importunus properavit ad singula, velut sui negligentia inacta essent

essent omnia. Dici omnimodo nequit, quanta in familiam sibi creditam suavitas, quanta familiaritas fuerit, sciens scriptum: Esto in illis quasi unus ex illis. Injunctum à prædecessoribus censum nusquam augeri permisit, quod si ipsum præ inopia minorari contigit, pepercit, æquanimus tulit. De gubernatione verò Canonicorum, de rudimentis puerorum, sic operosè fervebat, velut immunis à cæteris quibusq; vacaret, dicitur enim, qui Deum timet, nihil negligit. Singulis competentem honorē, omnibus paternum exhibebat amorem. Disciplina ecclesiastici vigoris, excepto sicubi hanc forte ratio flagitabat, nulli gravis, nemini importunus instabat. Quid verò referam ejusdem præcipuam in divites ac mediocres hospitalitatem, in pauperes officiosam liberalitatem? Hi quidem è contiguo caballis insidentes, illi autem plaustris innitentes, tanti pontificis nusquam deesse videbantur hospitiis: quibus alacer indefessus adeò magnificis ministravit impensis, ut præter hos illum nihil aliud attendere crederes: multoties fere nihil habens, tantum erat in erogando profusus, ut ipsum Crœsi regis divitias alicubi occultasse putares, sed quod est verius, in manus pistici dispensatoris, quod fideliter prærogaret gratia divina transfudit. Sed jam de illustris viri activa qualitate quibusdam succinctè præmissis, quis vel quantus in contemplationis fastigia creverit, licet ordine præpostero commemorare delectat, alternantibus quippe flagrantium commatum sertis, ad ea quæ paulisper intermittimus è vestigio redire maturabimus. In tantum namq; lectionis sedulitate profecerat, ut cum ratione conveniente facundia, nulla viderentur deesse probitatis insignia. Otio nunquam resolutus inani, vel ecclesiastici quippiam negotii, vel spiritualis aliquid palato ruminabat exercitii. Totus itaq; in se se teres atque rotundus, nihil rancoris, nihil admisit inæqualitatis, hinc inde velut immota silex unus & idem perstabat ad omne diversum, facies quoq; lætabunda notabat, quis Spiritus intus agebat. Mundani ergò sapientes milleformem Protheum poëticis extollant næniis, Christiana verò simplicitate gaudentes uniformem antistitem hymnidicis præferant ad æterna præconiis. Quæ autem orationis assiduitas, quæ compunctionis & lacrymarum gratia, divina sibi largiente clementia fluxerit, quis unquam dignè explicare poterit? His videlicet noctem in diem, huncq; vertebat in illam, quarum nisi ex divino amore concepta limpidissima scaturiret vena, vel ipse lacrymarum liquor actutum aruisse, aut vir desideriorum jam dudum totus per distillantes sinus poterat effluxisse. Quod verò in illo magis mirabere, incolatus sui diuturnitate suspirans, hilaritatem, ridens etiam vultu prætendebat gravitatem. Sic enim quadrifidæ virtutis specierum temperabat amorem, ut nullam præ cæteris appetere, nullam

 vide-

videretur omninò deſerere, nulla denique in eo ſolivaga bonitas, una quæque parilem gaudebat inveniſſe jugalem. Vir quippe clariſſimus, unus de propheticæ viſionis animalibus, alis pennatorum operum utrimq; diſtentis, duabus etiam faciem contemplativè levantibus, adeò binis, timoris ſcilicet ac pœnitentiæ tegebat, quin imò affligebat corpus, ut apud ignaros veri, omnium reus poſſet æſtimari. Quis ipſo feſtivos miſſarum apparatus exquirente temperaret à lacrymis? quis ſaxei cordis rigor non liquefieret tanti patroni ſuſpiriis? Tantus ſanè compunctionis increverat ardor, ut nimirum cunctis eſſet venerabilis horror: de quo quid plura conferimus? inceſſus ejus & habitus vitæ cujuslibet informandæ proponebant monitus, doctrina verò vel exhortatio, erat lucidiſſima veteris noviq; prolatio, & ut innumera ſtrictim tentemus exprimere, in illo cernere erat, quicquid apud ſe quis minus habebat. In his igitur ac talibus indefeſſa ſpiritus devotione perſiſtens, divina ſe viſitante gratia jam ſenſim fulgurantium miraculorum eventibus paſci, jam ſpiritualium viſionum dulcedine viciſſim cœperat refoveri. Quadam namq; dominicæ reſurrectionis die inter ſacramentorum ſolennia, ad quæ, ſi fieri poterrat, plus ſolita devotione fervebat, cuidam presbytero apparuit quaſi dextera, quæ ſacroſancta myſteria una cum tanto pontifice videbatur benedicere. Quam viſionem dum expletis miſſarum officiis idem inprovidè in præſentia laicorum manifeſtaret clericus, magis, inquit Epiſcopus, tibi conpeteret hęc reticere, quam minimè profutura garrire. Cujus increpationis jaculo dirè perculſus, vix dum cubiculi limen exceſſit, cum primò lippientibus, dehinc cæcutientibus oculis, jam ſibi penitus diſparuit viſus. Inter quæ animadvertere libet, quanto tunc mentis exceſſu venerabilis Pater cœli ſecreta penetraverit, cum in celebrando myſterio ſuffragia ſibi viſibiliter ſuperna conſcivit. Nimirum hic cum Apoſtolo dicere poterat: Noſtra autem converſatio in cœlis eſt. Protinus intercalato modici temporis interſtitio, dum quadam noctium paulatim conniventibus oculis membra quieti locaſſet, ſanctam martyrem Afram videre ſibi videbatur induviarum mira venuſtate ſuccinctam, ſeq; ut propere ſurgens ſequeretur hortantem. Sub nocturni igitur conticinii divûm prævia duce progreſſus, innumeram ſanctorum reperit multitudinem, quorum aliquot in carne quondam viventes noverat, plures verò tunc primum viſos in ſpiritu ſe cognoviſſe ſtupebat: in quorum medio principem Apoſtolorum mirabatur Petrum, velut cum æthereo collegio habito ſynodali colloquio de plurimis & arduis rebus admodum diſtricto examine decernentem, duosq; ſibi congruæ proceritatis gladios oſtendentem, & ad Heinricum regem hujuſcemodi verba mandantem: Hìc, inquit, enſis

ensis capulatus regem significat, qui benedictione divina possidebit imperium, frustratus verò capulo, illum denotat, qui sine benedictione pontificali regni invasor existet, Arnolfum ducem Noricorum profectò significans, qui post hæc malignorum toties votorum cassus, regias leviter involaverat partes: Hujus enim detestabilis ambitio à multis arguebatur in præsenti concilio, præsertim de ecclesiarum destructione, quarum reditus in beneficium suæ dedit habere militiæ. Rarescente itaq; ipso synodali conventu, à præfata comite sese producente Pannonicam didicit superventuram barbariem, loca etiam belli, gravissimum utrimque discrimen, cœlitus tamen concessum Christianæ parti triumphum. His ac similibus sufficienter instructus, & in lectulo, à quo sibi videbatur egressus, inopinatè repertus, satis de qualitate visione admirans, illud secum tacitus reputabat Apostolicum: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio. Interea vir Apostolicus omnigenæ probitatis elegantia dietim ad interiora proficiens, per exteriora nequibat occultari miracula, quantum hunc interius superna illustrasset clementia, tantus namq; divini cultus hunc comitabatur & insignibat effectus, ut olei, quod in Cœna Domini consecraret, attactus caligantibus visu, obtusis auditu, cæterisq; diversa infirmitate gementibus diceretur medicina perhabilis. Ipse quoq; aliquando trahens ægra suspiria, ac fere ad extrema usque perveniens, hujus liquoris invisibili suavitate delibutus, pristina sospitate est improvisè donatus. Qua in re creperum saperes, utrumnam medicinalis effectus, an plus infirmitatis accelararet excursus. Legitur etiam multoties irradiasse virtutibus, quarum nec ipse potentiam, nec in se aliquam attendit periergiam: frequenter namq; epileptici desiderata ab ipso benedictione potiti, mirabātur, se nequaquam ulterius execrabili peste jactari; qui si incautius subsistentium malorum exprimerent afflictionem, benedictione subtracta nullum gaudebant obtinuisse remedium, diligentia quidem humilitatis exterritus; ajebat hoc operis Apostolicæ singulariter dignitati, non suæ congruere parvitati. O mira hominis istius excellentia, qui idcirco in summis potenter enituit, quandoquidem tutus sic providè humilitatis convalle subsedit.

Auctor morte præventus non absolvit.

VITA S. UDALRICI EPISCOPI AUGUSTÆ VINDELICORUM, EDITA A BERNONE ABBATE AUGIENSI, EX F. LAURENTII SURII TOMO QUARTO.

PROLOUS.

REverendiſſimo Patri Frideboldo, ac vero ſanctæ Matris Afræ alumno, Berno Dei Matris mancipium, cum omni contubernio Augienſium fratrum, ſummum & indeficiens bonum: Miræ charitatis virtus, ex dulcifluo pectoris tui emanans fonte, id exiguitati meæ injunxit officii, ut libellum de vita ter quaterque beati Patroni noſtri Udalrici, veraci quidem, ſed ſimpliciori, quàm oportuit, ſermone editum, cultiori ſtylo reddam luculentum. Pius quidem jubentis affectus eſt, ſed non æquè facilis parentis eſſe poterit effectus: quippe cùm tarditas ingenii & exteriorum curæ, amaro, ut ſic dictum ſit, ſapore conditæ, me prohibeant tam arduum opus aggredi.

Accedit etiam, quòd venerandæ memoriæ Gebehardus, qui poſt beatum virum * quartus ejusdem Vindelicæ Auguſtæ eccleſiam rexit, nulli modernorum Doctorum ſecundus, idem negocium corrigendi ſtudio attentavit, ſed infectum, morte præventus, dereliquit. Cui ſi ipſe manum extremam impoſuiſſet, parvitas mea omninò ſuper hoc digitum ori impoſuiſſet. Idipſum tamen, quod compoſuit, licet eloquii venuſtatem redoleat, tamen ita verborum ac ſententiarum ſublimitate ſe in altum extollit, ut vix aliquis exinde aliquid percipere poſſit. Alterius verò oratio, etſi rerum veritate ſubnixa, ſic tamen penè videtur humi jacere, ut quiſquis ſapientium ſemel hinc potuerit quiddam guſtare, pigeat ſe ulterius ad hanc inclinare. Quocirca, venerande Pater, tibi tuiſque placuit hujusmodi onus mihi imponere, ut inter utroſque medius incedens, talem moderato ſermone materiam componam, ut ex utraque parte ad ſe venientes, media charitate conſtrata, & parvuli lac, quod ſugant, & fortes valeant invenire cibum, quem comedant. Quod ego omnimodis abhorrerem, niſi ſcriptum eſſe ſcirem: Melior eſt obedientia, quàm victimæ. Nunc verò ſi data interceſſionis tuæ manu, manui meæ ducatum præbere ſpoponderis, adjunctis tecum beati viri meritis, omnipotentis Verbi, quod aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas, fretus auxilio,

*Convenit cũ Bruſchio, qui poſt S. Udalricum Epiſcopos Henricum, Eutychum, Luitbolfum, & Gebhardũ habet. Aliqui duos præterea interſerũt, quibus Gebhardus ſextus eſt. Sed Bernonis tã vetuſti ſcriptoris non nulla eſt auctoritas: Cũ præſertim antiquiſſ. Auguſt. Epiſcopo. catalogo bibliothecæ S. Udalrici confirmetur.

auxilio, obedire tentabo, initium narrandi ab ipsius viri Dei infantia sumens, ac orationis cursum ita ad finem usque perducens, ut nihil de propriis addam, præter exempla antiquorum Patrum, atque sententias sanctarum scripturarum, quæ suo decore solent dictorum seriem venustare. Hoc tamen solum mihimet ex proprio sudore injunxi, ut latius diffusa, modesta brevitate arctius coërceam: strictius digesta, moderata prolixitate dilatem: minus regulariter prolata, ad rectitudinis lineam corrigam. Quæ tamen omnia tui examen judicii expectant, ut te benigno judice valeant rata consistere. Opto Pater beatissime, ut in Christo valeas, meiq; memor semper existas.

VITÆ HISTORIA.

EGregius Christi Confessor Udalricus, ex Alamannorum prosapia extitit oriundus. Cujus parentes, Hupaldus scilicet ac Thietburga, ambo quidem secundum seculi hujus dignitatem clari & nobiles, sed fide atque divina religione multò clariores fuerunt atque nobiliores. Qui talis ac tantæ prolis fœcunditate divinitus ditati, mox eandem cuidam fideli ad alendum, ut Moysen, commendaverunt nutrici. Ubi inter ipsa nativitatis primordia, cœlestia non defuêre auspicia. Nam licet blando nutriretur affectu, fœda tamen macies quædam apparebat in vultu. Qua ex causa dum nimiùm tristes ejus efficerentur parentes, ac in angustis illorum pectoribus curæ versarentur ingentes: quidam hospes peregrinus, officio clericus, secundum quod illorum ostium semper viatori patuit, benignè ab ipsis suscipitur, per aliquod temporis spatium humanè tractatur: dum interim quadam die hora refectionis residens, prædictum infantulum nondum duodecim hebdomadarum dies ab ortu ad plenum habentem, audivit inter vagitus vocem emittentem. Ex qua providus futurorum, tale edidit oraculum: Nisi, inquit, iste infans celerius fuerit ablactatus, non poterit esse salvus. Cumque semel ac secundò admoniti, minus tanti præconis dicta vellent exequi, tertia demùm die cum prædictum ac sæpè dicendum infantulum adhibita aure persensisset adhuc infirmiorem, hanc præsagam coram omnibus intulit vocem: Sciatis pro certo, quòd nisi continuò à lacte fuerit suspensus, hac nocte erit moriturus. At verò si eo, quo dixi, ordine morti subtractus fuerit, magnus in futurum coram Domino erit. Hujus prophetiæ mysteria qualiter sint adimpleta, non nostri styli eget officio designari: quod tam assiduè ad ejus sepulchrum coruscantibus miraculis potest probari. Cap. I.

Tandem igitur amotus à lacte, cœpit corpore & animo in admirationem omnium ita proficere, ac circumquaq; manentibus Cap. 2.

tibus tantum de ſuo profectu gaudium conferre, ut id, quod de Iſaac ejusq; Patre Abraham ſcriptum eſt: Crevit igitur puer, & ablactatus eſt, fecitq; Abraham grande convivium in die ablactationis ſuæ: non incongruè ejus quoque poſſit perſonæ aptari. Meritò tantus patriarcha in ablactatione filii, quem ex promiſſione à Deo ſuſcepit, grande convivium fecit. Meritò Pater cœleſtis ſanctæ Matris Eccleſiæ filiis in iſtius ablactatione convivium fecit grande, invitans eos hujuſmodi voce: Comedite amici, & inebriamini chariſſimi. Hic itaque myſteriorum Dei diſpenſator futurus, jam ſolido cibo opus habebat confortari, ut in menſa altaris Chriſti, velut ad cœleſte convivium quandoq; conſiſtens, poſſet in tempore ſuo tritici menſuram dare conſervis ſuis. Incipiebat enim tunc inter coævulos modeſtè converſari, timorem Dei habere, honorem parentibus deferre, laſciviam declinare, ac in quantum poſſibile tali adhuc erat ætati, in corporis motu, geſtu, inceſſu foris oſtendere, qualis habitus formaretur intus in mente. Videntes autem parentes ejus tantam Dei gratiam in eo fulgere, commendaverunt eum in monaſterium ſancti Galli fratribus religioſis, ut eorum magiſterio tam ſæcularium literarum ſtudiis, quàm cœleſtibus inſtrueretur diſciplinis. Ubi inter egregios regularis diſciplinæ magiſtros, dulces theoriæ carpebat quotidie fructus, cùm verba, quæ in ſacris codicibus legebat, mox in opera vertebat. Jam ſummitatem illius Jacob ſcalæ virtutum gradibus aſcendendo tangebat: jam à Salvatore audiebat: Vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Et jam tunc monachicæ converſationis habitum ſumpſiſſet, niſi divina revelatione admonitus deſiiſſet.

Cap. 3. Erat tunc temporis in eodem monaſterio quædam ancilla, pro Chriſti nomine incluſa, Vuiberata nuncupata, quæ die noctuq; jejuniis, orationibus ac vigiliis vacans, caſtum in arcano pectoris ſui Domino præparabat templum, in quo gratum creatori omnium mactavit ſemper holocauſtum, dicens cum Pſalmiſta: In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Huic ſanctus adoleſcens dum ſui deſiderii ſecretum panderet, illa rem à Deo quærendam ſtatuit, ac trium dierum inducias ſuper hoc poſtulavit. Poſt triduum verò Spiritu inſtructa divino, hujusmodi uſa eſt reſponſo: Non, inquit, vir religioſe, divinæ eſt voluntatis, ut hoc in loco detinearis: ſed eſt in plaga Orientali locus, ubi quidam fluvius duas dividit regiones, in quo, Deo jubente, Epiſcopalis apicem dignitatis debes conſcendere. Et licet multa tam à paganis, quam à malis Chriſtianis ſis paſſurus adverſa, tu tamen, confiſus in eo, qui dixit: Confidite, ego vici mundum: ſuperabis univerſa, dicens cum Pſalmiſta: In Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros. Hæc auditu perci-

percipiens ac mente pertractans, quibusdam, qui sibi familiarius amicitiæ causa adhærebant, secretò pandit, & ut interim silentio tegerent, admonuit. Ipse verò per diversos sacrorum librorum campos, ceu prudentissima apes, flores sententiarum carpens, ac in alveario pectoris sui recondens, summa cœpit ope niti, ut spiritualia posset mella conficere, quæ postmodum in populos illum deceret eructare, juxta illud Psalmistæ: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & favum ori meo. Et quod de prædicatoribus dicitur: Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt. Dehinc ad unguem instructus, cum omnium fratrum conniventia remeavit ad propria. Parentes verò de ejus profectu nimiùm gaudentes, ac Deo gratias agentes, iterum commendant eum Adalberoni, Augustensis ecclesiæ præsuli venerando, viro fidei dote ac vitæ merito multis præferendo: quatenus reverendæ illius præsentiæ jugiter assistens, velut in quodam disciplinæ speculo conspiceret, si quid in ipsius moribus adhuc corrigi deberet. Quem ut prædictus Dei pontifex fide firmum, spe robustum, charitate radicatum & fundatum, omnique morum probitate decoratum agnovit, familiarius illum ascivit, ejusq; domi forisq; in omnibus uti consiliis cœpit, quatenus ejus prudentia, totius Episcopatus disponerentur negocia, tam publica, quam privata.

Libuit interim viri Dei animo Romam pergere, Apostolorum limina visitare, ut se suaq; omnia ipsorum aliorumque sanctorum precibus posset attentius commendare. Quò cum venisset, ab Apostolicæ sedis Præsule, nomine Marino, apud Deum & homines magnifico & glorioso, officiosè susceptus, ac requisitus, quis esset, aut unde venisset, respondit, se ex Alamannorum stirpe progenitum, Adalberonis Augustensis ecclesiæ esse clericum. Ad hæc Apostolicus: Ne durè, inquit, accipias, quæ dico: quia idem, de quo retulisti, tuus pontifex Adalbero jam migravit de hoc seculo, ac Dei ordinatione dispensante, oportet te hujus regiminis curam suscipere. At ille propriæ conscius infirmitatis, imò non immemor illius mandati: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: judicavit seipsum indignum fore, ut tanti honoris pondus subiret. Tunc Papa divino Spiritu repletus ait: Si nunc delitescendo subterfugis, quo minus in hoc pacis ac tranquillitatis tempore Ecclesiæ navem gubernes, veniet dies, in qua nullo modo statuta Dei præterire valebis, verùm etiam inter multiplices ac fluctivagas varii laboris, mœroris, anxietatis undas regendam suscipies, ac Deo præsule, ad littus placidæ quietis ac si nimiũ fessus, perduces. His auditis, ad metatũ perrexit, atq; inter sacra orationum libamina, tam se, quàm defuncti Cap. 4.
senio-

fenioris animam cum lacrymis Deo ac ſanctis Apoſtolis ejus commendavit: ſicq; poſtera die, neſciente Papa, latenter diſceſſit, etiam in hoc Dominicæ actionis exemplum ſequens, de quo ſanctus Johannes Evangeliſta refert, quia cum voluiſſent eum rapere & regem conſtituere, ſtatim fugit. Sed mox, ut bonæ memoriæ Adalbero ex hac vita migravit, Hiltinus ei in Epiſcopatu ſucceſſit. Quo poſt quindecim annorum curricula ex hac luce ſubtracto, volente Domino hoc, quod de ſervo ſuo Udalrico per ora ſuorum fidelium antea prædixit, adimplere, totius cleri ac populi voto in unum concurrente, & Henrici regis voluntate in idipſum conſentiente, idem vir Dei ſanctus in cathedram Epiſcopalem hac in urbe eſt ſublimatus.

Cap. 5. Adepto verò tantæ dignitatis honore, qualis quantusve extiterit, nullius ſermo ad integrum explicare valebit. Totus erat ſemper in oratione, totus in lectione, & maximè attendens, quibus virtutum ornamentis Apoſtolus deſcribebat Epiſcopum decoratum eſſe debere, ubi ſic ait: Oportet enim Epiſcopum eſſe ſine crimine, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum: ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, juſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem: ut potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos, qui contradicunt, arguere. Harum duarum virtutum ita vicaria utebatur ſucceſſione, ut niſi inevitabili alicujus neceſſitatis articulo intercedente, nullum tempus tranſire ſineret ocioſum, quo minus aut orationi inſiſteret, aut lectioni operam daret: ſicque penè ſemper optatis Rachel amplexibus uteretur, niſi Liæ interpoſitione interim à tantæ ſedulitatis dulcedine ſuſpenderetur. Suberant ei curæ maximæ de reparandis eccleſiæ muris, de reædificandis domorum ac ipſius civitatis ædificiis, quæ ſub anteceſſorum ſuorum temporibus aut nimia vetuſtate dilapſa, aut igne fuerant conſumpta. Sed & familia maxima ex parte à paganis occiſa, & pars, quæ remanſerat, egeſtate nimium erat afflicta. Inter hæc venerabilis heros, velut ante & retro oculatus, cœpit cauta mentis intentione circumſpicere, providam omnium curam gerere: ac ſapienti uſus conſilio, materialibus quidem ædificiis prudentes ac idoneos magiſtros præfecit: ipſe verò quaſi ſapiens architectus, cum Apoſtolo Chriſtum fundamentum poſuit, ſuper quod ædificavit aurum, argentum, lapides precioſos, & cætera hujusmodi: ut ſanctarum animarum ædificatio, per ejus prædicationem conſtructa, creſceret in templum ſanctum Domino. Et quoſcunque ad tale ædificium verbo & exemplo præparabat, cætera humanitatis officia, prout illi facultas ſuppetebat, præbere non deſinebat, non ſolùm his, qui præſentes aderant,

manum

manum misericordiæ porrigendo, verum etiam eis, qui ægritudine præventi, vel carceribus inclusi longè aberant, ministrando.

Nulli itaq; avarus, omnibus extitit largus, ita ut illud beati Job posset dicere: Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Et paulò post: Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum. Et iterum: Flebam quondam super eum, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Unde in refectione quotidiana semper ejus mensæ chara sibi intererat pauperum turba, quam & victu pavit, & indumentis vestivit. Seipsum verò nimia maceratione castigavit, ita ut carnem non manducaret, & intrinsecus super nudam cutem laneam vestem portaret, illud Apostoli opere proclamans: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Et nocte quidem in oratione pervigil, seipsum in ara cordis per orationis studia mactavit: die verò super altare visibilem ac salutarem hostiam Domino immolavit, quò ejus sacrificium redemptori omnium esset gratum & acceptum. Die cum Martha Domino in membris suis ministrabat: nocte verò cum Maria sedens secus pedes Jesu, audiebat verbum illius, sciens scriptum: Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. Erat ei solennis consuetudo, post Completorium nil cibi aut potus sumere, silentio studere: sciebat enim à Domino dictum: Ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Unde jugiter à Domino postulabat: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis. Sed si quando necessario ei loquendum fuit, erat illius sermo sapientiæ sale conditus, modestus, humilis, & ad persuasionem utilis, &, ut quidam sapiens dicit, in sermone pondus, atq; in verbis modus. Quando verò membra in Dei servitio fatigata necesse habuit quiete aliqua recreare, non hoc in plumarum mollitie, sed subterposito psiathio, tapete, vel sago, parum quid indulgebat somno. Et ut brevitatis compendio utar, sic exteriùs gerebat officium sacerdotis, ut interius non omitteret religionem monasticæ conversationis. Erat etiam ei moderata ciborum parcitas, ac quidam singularis abstinentiæ modus, quo solebat religiosa arte secum convivantes circumvenire. Sæpius enim sperantibus, quod cum illis manducaret, ipse ablata carnalium epularum mensa surgens, ad ecclesiam perrexit, Missarum solennia celebravit. Unde adhuc quasi recenti sit actum memoria, ore multorum refertur, quod dum quadam die ipse venerandus pater cum Conrado divæ memoriæ Constantiensis ecclesiæ Episcopo, ad prandium apud sanctam Afram martyrem consedisset: postquam consumptis cibis ab utrisque discessum est, quædam causa extitit, qua prædi-

Cap. 6.

ctus pontifex ad virum Dei mittere debuisset. Ad quem cùm legatus ipsius venisset, invenit eum sacro altari adstantem, ac salutarem hostiam Domino immolantem. Quo peracto, nuncium audivit, atque absolutum redire ad Dominum suum permisit. Cumq; reversus interrogaretur, cur tamdiu moratus fuisset, respondit, quia virum Dei tandiu expectasset, donec ter Missarum solennia peregisset. At ille ipsum verbum ab illius ore arripiens: Missarum, inquit, solennia celebravit? Tunc quasi subridendo intulit: Et verè nullus illo saturior ad mensam altaris hodie accessit. Sed utrumnam joco, an seriò hoc protulerit, tamen verum fuit, quod dixit. Cibavit namque Dominus illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potavit illum, ita ut rectè cum Psalmista possit proclamare & dicere: Eructavit cor meum verbum bonum, & iterum: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est? Vox psalmodiæ tam jugis in illius ore dulciter resonabat, ut non solum ipse, sed & illi, qui eam soliti erant cum illo pura mentis intentione cantare, tantam cordis munditiam ex ea conciperent, ut quædam ex revelatione divina occulta cognoscerent, quæ aliis manifestarent. Unde exempli causa quædam subternotabo, quatenus vera esse approbentur, quæ dico.

Cap. 7. Quodam tempore cum artifices ecclesiæ cryptam in melius reparare vellent, erat quidam clericus nomine Rambertus, sancti viri obsequio deditus. Hîc quadam die in excessu mentis effectus, videbatur sibi cum Domino suo Episcopo solito more Psalmos canere, necnon Adalberonem quondam, ut supra diximus, pontificem ad Aquilonarem ejusdem cryptæ plagam sacerdotalibus indutum vestibus propè assistere, sibique, ut ad se veniret, innuere. At ille mente perculsus, ac inter vivum & mortuum quid ageret, dubius & anceps, tandem in viventem pavens figit obtutus, velut sciscitans quid esset facturus. Tunc Episcopus: Ut quid, ait, sic in me oculos defigis? Cui ille respondens, dixit: Ecce Dominus meus Adalbero Episcopus ad celebrandum divinum mysterium paratus adstat, & me ad se vocat. Cui Episcopus: Festina, inquit, ire, ejusque jussis in omnibus obedire. Qui mox ut propius accessit, hęc ab eo audivit: Ramberte, dic Domino tuo, quia magnam à Domino mercedem habebit, pro orationibus ac eleemosynis, quas pro me fideliter exhibuit. Et hoc sibi sit in signum, quod ego & Fortunatus in proxima Cœna Domini, concedente Deo sacrosanctum chrisma cum illo sanctificabimus: Insuper ædificatio istius cryptæ ruet citissimè. Ipse autem propter hoc ab incepto non desistat opere, quin illud firmioribus studeat fundamentis stabilire. Fratres quoque admonere curato, quia orationes, quas sua sponte se facturos pro me spoponderunt, nequaquam, sicut promiserunt,

rant, impleverunt. Et nisi hoc studuerint emendare, sciant se pro hoc in conspectu Domini rationem reddituros esse. Episcopus autem à civitate regia revertens, (nam tunc temporis ibi morabatur) ita de crypta contigisse reperit, sicuti per visionem Ramberto ostensum fuit. Tunc ille impatiens moræ, non antea à labore cessavit, quàm omnia in meliorem statum reparasset. Iterum alia vice cum prædictus Rambertus juxta morem in oppido Vuaringa cum sancto viro Psalmodiam decantaret, cœpit terrore nimio concuti, ac reflexis oculis Deo dignum antistitem intueri. A quo requisitus quidnam sibi esset, respondit seniorem suum Adalberonem eodem, quo & antè, ornatu paratum se videre, sibiq; præcipere, ut illi sacri altaris mysterium celebranti assistat, solitæque servitutis officium impendat. Verè impleta est prophetia, quæ dixit: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

Nec prætereundum puto, qualiter cœlestis signi visione ipsum etiam voluerit Dominus mirificare. Nam in ipsa solenni die sancti Paschæ, multa fratrum caterva adstante, dum sanctus sacerdos divina celebraret mysteria, dextera quædam apparuit superna, quæ cum ipsius dextera divina sanctificavit sacramenta. Expletis verò Missarum solenniis, quidam Henricus presbyter, qui eo die cantoris officium agens, tanto interfuit miraculo, sequens Episcopum usque in cubiculum, ad ejus pedes cecidit, atque in præsentia popularium personarum eandem visionem minus cautè explanavit. Cui vir Dei: Melius, inquit, tibi esset tacere, quàm talia in aures vulgi proferre. Mox ille rubore perfusus exiit, & in vestibulo cubiculi residens, tantas lachrymas emisit, ut ex illarum suffusione cogeretur lucis hujus dispendia sustinere. Vir autem Dei memor suæ fragilitatis, cavebat favorem humanæ laudis, ne caderet in præcipitium elationis, semper gratias agens Deo super inenarrabili ejus dono: & sicut de sanctis scriptum est: Ibunt de virtute in virtutem, velut cœleste animal, ante faciem suam gradiebatur, ut eò mente conscenderet, quò eum impetus spiritus duceret. His virtutum gradibus ad alta proficiens, quadam nocte, quæ antecedebat diem sanctum, quem diem indulgentiæ vel Cœnam Domini Christiana religio vocare consuevit, vox quædam beato sic ait in visu: Udalrice Episcope, scias te hospites suscepturum esse. Expergefactus, cœpit secum admirando tractare, quinam illi hospites futuri essent. Non enim erat inanis sopor ille, qui solet aliquoties hominum mentes illudere: sed talis potius, quali sponsa se dicit in amoris Cantico obdormire: Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat. Talis igitur somni dum vir Dei frueretur quiete, iterum vocem in hæc verba meruit audire: Orationis tuæ Cap. 5.

Fff 2 & elee-

& eleemosynæ, Udalrice, Deo sunt acceptæ, qui binis antecessoribus tuis, Fortunato scilicet atq; Adalberoni, te commendavit, ut tibi hodie & deinceps sacra mysteria celebranti assistant, & ea tecum benedicant. Mane autem facto, hora, qua inclytus mysteriarches divina sacramenta celebravit, quibusdam etiam, qui ad videndum digni erant, cernentibus dextera Domini denuò apparuit, quæ cum sancto Episcopo signo Crucis imponendo eadem consecravit. Iidem ipsi cùm ad percipiendam sacram communionem ad sacrum altare accederent, & sanctus Dei illos hujus secreti conscios esse per spiritum non ignoraret, quando panem eis Dominicum porrexit, ori singulorum digitum superposuit, ut per hoc intelligerent, quod visa minimè divulgare deberent: quin etiam expleto sacrorum officio, ad se vocatis revelati sibi in nocte præterita mysterii ordinem exposuit, & tam hoc, quàm quod ipsi viderant, alicui dicere, donec ille maneret in carne, interdixit sub interminatione præsentis vitæ.

Cap. 9. Alio verò tempore, dum iterum sub cujusdam noctis silentio membra quieti commendaret, sancta Afra martyr pulchra facie, veste decora, tunica succincta apparuit, eiq; dixit: Surge, & sequere me. Et statim eduxit illum in campum, qui ex nomine ibidem decurrentis fluvii, Lecfelt dicitur, ubi sanctum Petrum Apostolorum principem velut in synodali colloquio sedentem invenit cum magna Episcoporum aliorumq; sanctorum multitudine, vel quos olim in carne vidit, vel tunc primùm, revelante sibi gratia divina, cognoscere cœpit. Ibi inter alia, quæ tractabuntur, sicut olim in Apocalypsi sancti Johannis, audita est vox animarum, de suis interfectoribus vindictam expetentium: ita tunc clamor ortus est sanctorum de Arnulpho Duce Noricorum adhuc vivente, ob destructionem ecclesiarum atq; monasteriorum, quorum res distribuit in beneficia laicorum. Quapropter dictante omnium sententia, damnatus est pœna. Proferebantur in medium etiam duo enses: unus quidem cum capulo, alter verò absque capulo. De quibus princeps Apostolorum ait ad beatum virum: Dic Regi Henrico: Ensis absque capulo, significat illum, qui sine unctione regnat in populo. At alter capulatus, illum, qui per sacræ benedictionis ordinem divinitus fuerit coronatus. Finito sanctorum concilio, prædicta Dei martyr sanctissima monstravit illi adhuc loca, in quibus Otto Rex postea castra posuit, & generale colloquium cum suis habens, Berengarium regem Longobardorum, cum multis aliis præsentatum, in suum suscepit dominium. Prædixit etiam efferæ gentis Hungarorum irruptionem, durissimamq; cum nostratibus congressionem, nec non & loca certaminum: & licet

cum

cum magno suorum detrimento, tamen victoriæ triumphum promisit populo Christiano. O beatum virum, cœlesti visione dignum, in talibus etiam sanctis Apostolis, Petro videlicet ac Paulo, conferendum: quorum alter in linteo cœlitus demisso, electionem gentium per visionem didicit: alter verò, sive in corpore, sive extra corpus, usq; ad tertium cœlum raptum se esse asserit, ubi & arcana Dei audivit & vidit. Iste verò sanctus & in ostensione dextræ sacræ super altare, & in hac visione, & postmodum in aliis, ut ante exitum nostri sermonis satis patebit, & arcana Dei vidit & audivit, & salvationem non tantum suæ gentis, sed & multorum populorum cognovit. Hæc non passim tunc vulgi auribus se inaniter jactando divulgavit, sed paucis, quos ad hoc dignos duxit, secretò manifestavit. Ipse verò sentiens se tanto divinæ gratiæ dono præventum, non se erigebat in altum, sed omnia referebat ad illum, à quo acceperat, quicquid boni habebat, vel esse poterat, dicens cum Apostolo: Gratia Dei sum id, quod sum.

Cœpit igitur commissi sibi gregis curam agere, talentum sibi creditum non sudario illigatum terræ commendare, sed ut bonus verbi Dei dispensator, ad usuram accommodare. Unde suæ diœcesios terminos sæpius lustravit, ac congregatis coram se clericis ac laicis, pervigili studuit cura investigare, inprimis qualiter ipsi ecclesiarum presbyteri cum suis ministris viverent: utrum populum rectè ac secundum catholicam doctrinam docerent, ac quod prædicabant ore, & opere implerent: ne forte aliis prædicantes, ipsi reprobi efficerentur, & ob hoc à suis auditoribus contemnerentur. Deinde discutiebat, si laici eorum doctrinæ obedirent, si in Dominicis diebus & aliis sanctorum sollennitatibus ab opere illicito vacarent, si ecclesiarum limina ea, qua deberent, devotione frequentarent, aut decimas rectè darent: multaque id genus. His ita investigatis, quæque erant rata & bene ordinata, laudavit & confirmavit: quæ verò aliter, correxit & emendavit. Simoniacorum hæresin quasi perniciosam pestem devitandam esse admonuit, asserens perpetuæ tradendos pœnæ, qui hæresi huic nequissimæ studerent animos inclinare. Unde nunquam pro clericorum ordinatione, vel ecclesiarum consecratione quippiam muneris accepit: sed sicut in sacri chrismatis unctione per impositionē manus Spiritum sanctum paracletum gratis dedit, ita & ista concessit, sciens à Domino præceptum: Gratis accepistis, gratis date: nisi fortè ipsi ecclesiarum fundatores aliquid pro bona voluntate offerrent, & hoc illum pro gratiarum actione suscipere rogarent. Jus verò legitimum sanctæ Mariæ semper virginis familiæ, ab antecessoribus suis antiquitus concessum, statuit inviolabiliter conservandū, nec quenquam in

Cap. 10.

sua ditione degentium lædi permisit oppressione præpositorum: sed ita inter suos omnia ad æquitatis ac justitiæ normam perspicaciter correxit, ut nullum alteri aliquid inferre sineret, quod ipse sibi fieri nollet, juxta illud præceptum : Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. Et Dominus in Evangelio: Omnia quæcunq; vultis, ait, ut vobis faciant homines, eadem & vos facite illis.

Cap. 11. Cum in his & hujusmodi virtutum gradibus sanctum virum semper ad altiora conscendere omnium bonorum hostis invidus cerneret diabolus, quacunq; potuit arte, cœpit satagere, ut ejus animum vel quantulumcunq; posset impedire. Accidit igitur tunc temporis, ut inter Luidolphum Ottonis Magni Imperatoris filium, qui Alamannorum genti præerat, & ejus patruum Henricum Noricorum Ducem, oriretur lis odiumq; per instigationem satanæ, & ex malignorum hominum persuasione. Quos cum Imperator ad concordiam minimè revocare potuisset, fratri adjutorio contra filium fuit. Tunc quidam Arnulphus Comes Palatinus, Arnulphi quondam ducis filius extitit, cujus fidei prædictus Dux Henricus totam Bajoariam cum ipsa metropoli Ratispona commendavit, ac in Saxoniam ad Imperatorem se contulit. Ibi eo moram faciente, ille velut perfidus transfuga, se cum ipsa civitate & multitudine populi, Ludolphi subegit potestati. Hæc cum sancto Pontifici comperta fuissent, relicta militum custodia in civitate Augusta, in Noricorum regionem properè contendit, ubi tunc Imperatorem cum exercitu consistere audivit. Præfatus verò tyrannus Augustam adiit, ac rebus circumquaque direptis, quibusdam Episcopi militibus captis, præda onustus, & quod verius est, peccati pondere gravatus, in Bajoariam est reversus. Interim verò ipsum Dei famulum postquàm comperit à regia servitute reversum, in castello, quod Mantachinga dicitur, non timuit obsidere : sed non cessit ei in prosperum, quod talia præsumpsit contra Dei Servum. Nam parvo interjecto dierum spatio, à Comite Adalberto ac Episcopi fratre Thietbaldo ab obsidione cum detrimento suorum coactus est secedere, & debita respersus confusione, in patriam redire, etiam ibi capto ejusdem fratre Herimanno. Sed & fortissimus pugnator Adalbertus, velut alter Machabæus, pro Ecclesia Dei acriter dimicando, cecidit in eodem bello, ut veraciter est credendum, per mortalitatis dispendium transiens ad immortalitatis compendium. Cujus corpus sanctus Udalricus Augustam deferens, in ecclesia sanctæ Mariæ semper Virginis condidit : Spiritum verò per sacræ immolationis hostiam Domino commendavit.

Cap. 12. Ex hoc tantus omnium mentes timor invasit, ut nullus de rebus ecclesiæ sanctæ Mariæ semper Virginis ad Augustam pertinentibus, aliquid usurpare præsumeret: quia nullus eorum, qui

qui antea inde aliquid injuſtè abſtulerunt, vel in ſanctum Dei deliquerunt, impunitus evaſit, niſi qui per dignam ſatisfactionem per miſericordiam Dei, Epiſcopo intercedente, promeruit abſolutionem. Ut enim ex pluribus pauca exempli cauſa proferamus, unus ex his, vicinis in veritate conteſtantibus, tandiu perdito ſenſu proprias manus laceravit, quousque vitam finivit. Alius verò librum quendam de civitate Auguſta rapuit, ex cujus precio caballum emit. Quem cum domum perduxiſſet, uxori ſuæ ait: Melius mihi fuerat, ut iſtum tam præſtantis formæ equum emiſſem, quàm librum, quo illum comparavi, in Auguſta dimiſiſſem. Cui illa: Utilius, inquit, ut ſpero, tibi fuiſſet, ſi nunquam manus tua ipſum librum tetigiſſet. Ille verò, dum molli tactu per poſteriora dorſi, ut aſſolet, equo blandiri voluit, mox ab eodem percuſſus interiit. Poſt non multum temporis præfatus Arnulphus pro injuriis, quas viro Dei ingeſſit, etiam ipſe juſti judicis iram ſenſit. Obſeſſa namq; civitate Ratiſpona, paratus ad prælium exiit, ibique occiſus interiit.

Quidam homo de Epiſcopatu, qui Eiſtete dicitur, partem viliſſimi menſalis de ſæpedictis rebus injuſtè uſurpavit, ſecumque aſportavit. Sed mox à dæmonio occupatus nullum neque intra neq; extra eccleſiam abſcondendi locum invenire potuit: nec benedicta adſperſus aqua, carere valuit ejus præſentia, quin ſemper juxta eum videretur individuus comes manere, donec Auguſtam rediens, rem injuſtè ablatam reddidit, ſeſeque emendari obnixè rogavit. Cui Epiſcopus, ut totus erat viſceribus pietatis plenus, & indulgentiam pro Chriſti amore tribuit, & à dæmone liberatum, ad propria redire permiſit.

Interea dum contentio inter Ottonem Imperatorem, propter fratrem ipſius Henricum, ut ſupra diximus, & Ludolphum exorta, in tantum accreviſſet, ut non aliter niſi ferro finiri potuiſſet, jamq; acie utriuſq; partis ordinata, ut cominùs committi deberet pugna, athleta Dei Udalricus, ſciens quia beati ſunt pedes pacem portantes, & quod ipſe Dominus in Evangelio ait: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur: aſſumpto Hartberto, Curienſis eccleſiæ Epiſcopo religioſo, ſe in medium injecit: ac tanta eos arte ſuadendi aggreſſi ſunt, ſpiritu patris in amborum ore loquente, ut facilè ad pacis fœdera revocarent, & veræ charitatis donum firma ſtabilitate in illorum pectoribus conſolidarent. Non aliter tunc Otto pœnitentem Ludolphum, quàm ille evangelicus pater olim ſuſcepit revertentem filium. Uterque enim filius mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus eſt. Fit gaudium ingens & exultatio in exercitu cuncto. Laus & gratiarum actio reſonat in ore omnium: quia per ſervos ſuos liberavit Dominus populum ſuum. Cap. 13.

Cap. 14. Sequenti verò anno, id est, Dominicæ incarnationis nongentesimo quinquagesimo quinto, gens Hungarorum omni bellua crudelior, juxta quod viro Dei cœlitus antè fuerat revelatum, cum innumerabili multitudine erupit, omnemq; Noricorum regionem à Danubio usq; ad nigram sylvam, quæ ad montana pertinet, & partem provinciæ Alamannorum usque Hilaram fluvium, devastando occupavit. Quæ Licum transiens, ecclesiam sanctæ Afræ igne combussit, atq; civitatem Augustam obsidione circumdedit. Sanctus autem Dei pontifex nequaquam, visis tot lupis, instar mercenarii, sui gregis custodiam fugiendo dereliquit, sed ex adverso se opposuit ac totam causam Domino commendavit. At militibus circumquaque per murum & ante portam acriter contra hostes dimicantibus, ille super equum sedens, non clypeo protectus aut galea, sed stola indutus, intrà lapidum ac sagittarum imbres incedebat securus. Videres novum Josue arcam Domini circumferre, buccinis concrepare: nisi quod Josue extra muros urbis Jericho, iste verò intus erat cum Dei populo. Sed meritò noster Josue, jam coruscante gratia Christi, intus in domo Rahab ad Deum conversæ, hoc est, Ecclesiæ, manebat, & civitatem diaboli foris manentem expugnabat. Josue duce sacerdotibus, qui arcam Domini ferebant, buccinis clangentibus, ac cunctis populis clamantibus vociferatione maxima, muri Jericho funditus corruerunt. Isto arcam Domini in pectore mundo gerente, & cum sacerdotibus ac Levitis tubis, id est, psalmis, hymnis & canticis spiritualibus sonantibus, cunctisque populis maxima prece ad Deum & ad ejus sanctam Genitricem Mariam semper Virginem pro sua ereptione clamantibus, Hungari, qui erant civitas diaboli, ceciderunt. Comperto namq; Ottonis gloriosissimi Imperatoris adventu, retracta obsidione, obviam pergunt, armisq; decertare contendunt. Inito prælio, Deo, juxta viri Dei præsagium, victoriam populo Christiano donante, multa millia Hungarorum ceciderunt: cæteri fugam arripuerunt. Quos Christianorum exercitus tandiu cædendo persecutus est, donec principes eorum cum aliis multis una caperentur, atque Ratisponam perducerentur, ubi ad ignominiam suæ gentis postmodum suspensi sunt in eculeis. His ita gestis, præsul venerandus Deo in omnibus gratias agens, velut ex arce quadam mentis cœpit dispicere, ac subditorum necessitates pertractare, non sibi ratum æstimans, si solummodò ea, quæ sua essent, quæreret, suorumq; causas negligeret, juxta illud Apostoli: Qui suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est deterior infideli. Unde suorum congregationes clericorum, quæ hostium deprædatione ad tantam fuerunt inopiam redactæ, ut ad quotidianæ refectionis usum nil possent habere,

secum

ſecum retinuit, ac inquantum potuit, pauper ipſe præſentis vitæ neceſſaria pauperibus miniſtravit: & non ſolùm illis, ſed & omnibus ſepetentibus, prout habuit, miſericordiæ manum porrexit, juxta illud Dominicum præceptum: Omni petenti te, tribue.

Eo tempore admonetur in viſione, ut eccleſiam ſanctæ Afræ, quæ à paganis fuerat concremata, non tardaret reparare, nec non & Simperti Epiſcopi ſepulcrum, quod ſitum erat juxta gradus in choro, congruo procuraret tecto. Ex hoc cœpit Dei famulus in jejuniis & precibus cum cordis contritione, aliis quoque viris religioſis ſecum aſſumptis, ſe Deo mactare, ſupplicans devotè, quatenus omnipotens Deus per miſericordiam ſuam dignaretur ſibi manifeſtare locum, ubi ſanctiſſimæ martyris ſuæ corpus eſſet reconditum, vel ſi in parte orientali crypta eo loci eſſet ædificanda, ubi ſuadebat ei voluntas ſua. Ergò ut Dominus verum comprobaret, quod per os ſancti David dixit: Ecce oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: & in alio loco, Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: quadam nocte in viſu ei ſancta Afra apparuit, & locum ſui corporis in eccleſia demonſtravit. Cryptam verò illo in loco fieri prohibuit propter reliquias ſanctorum, qui illic in pace quieſcentes, adventum juſti judicis expectant. Hac revelatione perdoctus, cœpit deſtinato operi vigilanter inſiſtere, eccleſiæ muros inſtaurare, cryptam in occidentali parte conſtruere: nec anteà à labore ceſſavit, donec brevi omnia perfecto decore conſumavit. Cap. 15.

Dignum eſt nunc demonſtrare, qua veneratione dignus ſit locus ille, in quo ſancta Dei martyr prohibuit cryptam fieri. Erat quidam hortulanus, qui inter gramina ibi deambulando, ſpeluncam quandam reperit, in qua & transformatam ædiculam ſub terra muratam conſpexit. Et veniens, Epiſcopo nunciavit, eique dixit: Si tuæ placeat ſanctitati, hìc olera mea & alia, quæ mihi ſunt neceſſaria, poſſunt recondi. Cui ille in ſpiritu dixit: Si hoc feceris, mox ſenſu & membrorum ſoſpitate carebis. Sed miſer hæc parvi pendens, ſupellectilem ſuam in prædictam ſpeluncam congregavit, ſtatimq; ſenſum cum viſu & auditu perdidit. Qui ad ſanctum Dei perductus, ut reatum ſuum agnovit, veniam petiit, ac indulgentiam cum ſanitate promeruit. Mira dicturus ſum. Ex illa namq; hora nunquam ab hortulano ipſa reperiri potuit ſpelunca. Ex eo tempore cœpit vir Dei ſanctum illum locum magis frequentare, ſibiq; ſepulcrum ibi præparare. Ubi omni ſexta feria, ſi domi eſſet, ſolebat ſalutarem hoſtiam Domino immolare.

Interea orationis cauſa Romam perrexit, ubi & caput S. Abundii martyris acquiſivit, ſecumque religioſa cum devotione Auguſtam reportavit. Solebat loca ſancta viſitare, ac præcipuè mona- Cap. 16.

monasterium sancti Galli, ubi nutritus erat & eruditus. Inde cum quodam tempore ad cellam S. Meinradi, ad videndum servum Dei Everhardum venisset, post sacra orationum libamina, post fraternæ collationis dulcia colloquia, cùm jam prælibatis osculis sanctus Episcopus disposuisset redire in sua, & ea vice speraret Dei famulum non amplius esse visurum, jamque ire cœpisset, festinatò anhelus cucurrit, atque iterans oscula charitatis, in hanc vocem lachrymabundus erupit: Ex hac hora non videbimus nos ulterius in hac vita, donec corporibus exempti, videre nos mereamur in præsentia Dei. Cui Episcopus dixit: Pater venerande, scis nunc pro certo tempus meæ resolutionis instare, quo debeam ex hac vita migrare? Cui ille respondit: Finis quidem vitæ tuæ adhuc non erit: sed verum esse quod dico, exitus rei comprobabit. Tunc discessum est. Sed antequam Episcopus eandem cellam iterum visitavit, ille Dei famulus Everhardus de hoc seculo migravit. Processu quoque temporis locum Agaunensium, ubi S. Mauricius cum sacra legione quiescit, orandi gratia adivit, ac non modicas Thebæorum martyrum reliquias acquisivit. Quas cum summo honore Augustam attulit, ac in oratorio sanctæ Dei Genitricis cum hymnis & psalmodiis religiosè collocavit. His quoque diebus venerabilis heros ad monasterium Insulanense, quod Augia dicitur, venit, ubi tunc temporis Dominici gregis vir venerandus, nomine Aluuigus, curam gessit. Qui eum digno, ut par erat, honore suscipiens, multiplicibus sanctarum reliquiarum, quarum gratia illo advenerat, pignoribus donavit, sicq; ad propria lætum redire permisit.

Cap. 17. Nec prætereundum, quod propter ipsius merita, plurima infirmis præstabantur beneficia: & maximè qui caduco gravabantur morbo, per ejus benedictionem à tanto liberabantur incommodo. Quod ita humilitatis causa studuit occultare, ut si fortè aliqui illorum hanc sanitatis gratiam palam postularent, donum benedictionis subtraheret, hoc magis asserens Apostolicæ dignitati, quàm suæ congruere parvitati. Per oleum, ab eo in Cœna Domini consecratum, variis languoribus detenti, pristinæ restituti sunt sanitati: nec non & oculorum caligine obtenebrati, hujus sancti olei unctione merebantur illuminari.

Operæ precium est inferre, qualiter etiam ipse per efficientiam hujus sancti liquoris, consecutus est gratiam sospitatis. Quodam itaque tempore ad monasterium Campidonense veniens, tanta infirmitate tenebatur, ut non nisi inter aliorum manus sustentatus, quoquam posset gressum movere, vel quid cibi pro recreatione virium percipere. Tunc sub omni celeritate Augustam mittitur: oleum, ab eo consecratum, defertur. Quo in ipsa sancta Pentecostes vigilia hora diei nona delibutus, intantum

tum

tum per gratiam Dei contra ſpem omnium ſubitò convaluit, ut ſe reficeret cibo, ac cum fratribus veſpertinæ ſynaxi incolumis intereſſet, totamq; inſtantis feſtivitatis diem ſpiritali jucunditate celebraret. Sicq; omnibus in commune gratulantibus, ipſe ſoſpes in ſuam ſedem eſt reverſus.

Quodam tempore cùm vir Dei Vindicem fluvium eſſet transiturus, intantum alvei ejus curſum excreviſſe invenit, ut nullus ſuorum auderet tranſire per illum. Tunc ſociis ſui itineris abeuntibus, & vadum, ſicubi poſſet reperire, ad tranſeundum quærentibus, ipſe cum uno clerico ſolus remanſit, ac prædictum fluvium ſine aliqua trepidatione in nomine Domini tranſivit. Et ut magis mireris, clericus altiori caballo reſidens, à cingulo deorſum ſe totum in aqua infuſum : de Epiſcopi autem ſoccis è ſago factis, quos propter frigus induerat, nec ſaltem unum pilum madefactum perſpexit. Cui valdè ſuper hoc admiranti interminatus eſt, dicens : Cave, me adhuc manente in carne, hoc alicui dicere: humilitatis magiſtrum ſequens, qui de ſemetipſo diſcipulis præcepit, ut viſionem, quam vidiſſent, nemini dicerent, donec filius hominis à mortuis reſurgeret. Tua ſunt hæc ô Chriſte opera, tuarum gratiarum inſignia, qui in ſanctis tuis etiam nunc antiqua coruſcare facis mirabilia. Qui enim illi antiquo Hebræorum populo quondam diviſo mari rubro aridum iter præbuiſti : tu hunc famulum tuum per idem elementum ſiccis veſtibus traduxiſti : niſi quod illis aquæ erant pro muris à dextris & à ſiniſtris, ut ſiccis veſtigiis per medium tranſirent : iſte verò per medias tranſiens aquarum undas, in nullo madefactus, te duce, pervenit ad litus. Alio item tempore dum Ratisbonam navigio per Danubium tenderet, ex incuria nautarum navis ſuper quoddam impingitur lignum : ex quo patentibus rimis cœpit paulatim impleri aquis. Timore perterriti nautæ, ad litus contendunt properè. Quo pervenientes, omnibus quæ in navi erant, exportatis, obliti ſunt Epiſcopi in puppi reſidentis. Tunc unus ex clericis trahens ſuſpiria ex intimo cordis, ait : Væ nobis miſeris, quia in tanto periculo obliti ſumus noſtri ſenioris. Et hæc dicens, velociùs cucurrit, & humeris impoſitum ad litus expoſuit. Quo egreſſo, navis in poſteriori parte mergitur, & mirum in modum navis, quæ plena hominibus cæterisque ſupellectilibus ſuper aquas nataverat, viro Dei cum ſuis egrediente, non potuit diutius, quin mergeretur, ſubſiſtere: ut inde colligeretur, quia hanc omnipotens Deus ſua manu tenuerat, quando vir Dei cum ſuis in ea manebat. Item alia vice vir Dei Romam pergere deſiderans, venit ad fluvium Tar nominatum : quem tam periculoſa reperit inundatione effuſum, ut nec equo, nec navigio aliquis poſſet tranſire illum. Sed

ſanctus

Cap. 18.

ſanctus pontifex fiduciam habens in Deo, celebratis in ipſius fluminis ripa Miſſarum ſolenniis, prædictum fluvium tranſuadavit cum incolumitate omnium ſuorum.

Cap. 19. In illis diebus electus Dei pontifex ſacræ religionis ſtudio incitatus, divini amoris igne ſuccenſus, cœpit in eccleſia S. Stephani protomartyris Chriſti, quæ extra urbis mœnia ſita eſt, religioſas fœminas congregare: quatenus in ſancto propoſito tanto liberius ibidem Deo ſervirent, quanto longius à mundanæ actionis labore diſtarent. Ad quod monaſterium dum quædam matrona ad converſionem veniret, & à congregatione ſuſcepta fuiſſet, cœpit in Dei ſervitio manere devota: & licet literarum ſcientia minus inſtructa, tamen ad exteriora providenda ſatis erat idonea. Unde ſorores ei voluerunt officium cellerariæ commendare, ſed illa noluit conſentire. Tunc res ad Epiſcopum defertur. Qui cum eidem juberet obedire, noluit, ſed in obſtinatione mentis perduravit. Sequenti verò nocte hujuſmodi verbis corripitur in ſomnis: Quia, inquit, non obediſti Epiſcopi præceptis, tamdiu ambulandi uſu carebis, quouſq; ab illo abſolvi mereberis. Expergefacta, omninò permanſit debilis & clauda: & revertente ad civitatem Epiſcopo, ante ejus præſentiam in lectulo eſt deportata. A quo de inobedientia pariter correpta eſt & ſanata. Ipſa autem, ut ſe ſenſit ſanatam, currendo antequam ad eccleſiam Epiſcopus veniret, præceſſit eum, laudans & benedicens Deum.

Quodam tempore dum omnipotentis Dei famulus ad ſynodum Epiſcoporum, quæ in villa regia, Ingelenheim dicta, erat congreganda, pergeret, quendam pauperem nomine Rotbertum, obvium habuit, qui ventris ſui interiora foris prolapſa, in ſinu geſtavit. Quem ut conſpexit, miſericordia motus, ei denarium dari juſſit, dicens: In nomine Domini accipe, & vade in pace. Qui mox eleemoſynam accipiens, perrexit ac meliorari in tantum cœpit, ut poſt aliquod temporis ſpatium ſoſpitati redderetur ad integrum. Idem etiam poſt mortem viri Dei, aliis iterum præoccupatus infirmitatibus, ad ſepulcrum ejus veniens, ſanari meruit, ſicut lector ſuis locis plenius ſcriptum invenire poterit.

Cap. 20. Igitur ſanctus Dei, cœleſti deſiderio afflatus, cœpit ea, quæ ſunt hujus mundi, faſtidire, terrenarum rerum lucra Chriſti amori poſtponere: & licet hìc retineretur corpore, in cœleſtibus tamen converſabatur mente: ut meritò in illorum cenſeretur numero, quì dicere poſſent cum Apoſtolo: Noſtra converſatio in cœlis eſt. Unde zelum Dei habens, licet non ſecundum ſcientiam, cœpit apud terrenas poteſtates totis viribus agere, ut quidam clericus, Adalbero nomine, ſuæ ſororis filius, totius Epiſcopatus curam ſuſciperet: ipſe autem ſub monachicæ religionis habitu ſoli Deo vacaret, quod & impetravit. Sed ille miſerandus neſciens,

ens, aut ſcire nolens, à ſapientiſſimo Salomone dictum: Hæreditas, ad quam in principio feſtinatur, in noviſſimo benedictione carebit: milites Epiſcopi, totamque familiam ſtatim ſacramento ſibi ſubjiciebat, ac virgam paſtoralem publicè manu geſtabat. Quod cæteri Epiſcopi indignè ferentes, ambos ad ſynodum vocaverunt, atque prædictum Adalberonem hæreticæ arguunt præſumptionis, quod Domino ſuo adhuc ſuperſtite, talia non pertimuiſſet uſurpare. At ille dum de objectis ſibi criminibus ſe vellet purgare, ab omnibus inventum eſt, id aliter fieri non poſſe, niſi allatis ſanctorum Evangeliorum in medio libris, ſacramento firmaret, ſe neſciſſe hæreſin fuiſſe, quod talia præſumpſiſſet facere. Quibus omnibus, quæ ad hoc negocium pertinebant, expletis, in ſua redierunt ambo Epiſcopus & Adalbero, tali à ſancta ſynodo conſolatione percepta, ut Epiſcopo decedente ab hac vita, nullus pro eo alius eſſet ordinandus, niſi ipſe Adalbero. Sed non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Nam eodem anno poſt aliquot menſes, dum quadam die jam ad veſperam inclinante prædictus clericus ad menſam cum viro Dei noviter ſecta vena reſideret, ac quiddam moleſtiæ propter inciſionem venæ ſuſtineret, è conſeſſus medio concitus ſurgens, cubitum ire perrexit, ſtatimque in ipſa nocte præſentis vitæ terminum clauſit. Quod Epiſcopus mox per ſpiritum cognoſcens, eum, qui ad annunciandum mortem ſibi intraverat, præveniendo dixit: Scio, quod Adalbero mortuus eſt. Feſtina, & fac vehiculum præparari, ut poſſimus illum Auguſtam deferre. Morabantur autem tunc temporis in caſtello, quod Dilinga dicitur. Corpus verò ejus exanime à ſancto Pontifice Auguſtam perlatum, in eccleſia ſanctæ Mariæ eſt humatum. Inter cætera miſericordiæ bona, quæ pro requie animæ ſui nepotis agebat, etiam Abbatiam, Utenbura dictam, quam ille dum viveret, in beneficium tenebat, ſibi adquiſivit, & tandiu tenuit, quouſq; ipſius ſtudio donata eſt libertatis privilegio.

Die quadam ſancto Dei iter agenti homo quidam adſtitit, *Cap. 21.* qui Conradi Conſtantienſis Epiſcopi obitum certiſſimum indicavit. Illis verò, qui aderant, ſperantibus, quod ſtatim pro requie illius ſolita exequiarum officia vellet celebrare, ille per ſecretum nuncium, ſibi adeſſe ſolitum, ſciens quid ex hoc eſſet verum, ait eis: Manete interim animæquiores, manè comperietis, quid inde credere debeatis. Craſtina die diluculo quidam Conſtantia venit, qui prædicti viri ſoſpitatem annunciavit. Et omnipotentis Dei famulus, licèt tempus reſolutionis ſuæ jam inſtare non ignoraret, tamen quandiu potuit, vehiculo ſuperpoſitus, divini verbi ſemina in audientium corda ſpargere

non cessavit. Quem equitandi usum, etiam dum adhuc sanus esset, habebat, ut quocunque sibi eundum fuisset, sella super quadrigam posita solus sederet, comite uno tantum clerico, cum quo, absque impedimento aliorum, posset liberius vacare decantationi psalmorum. Festinabat autem quantocyus Augustæ civitatis mœnia ingredi, ut ibi, sicut bonus mercenarius, præstolaretur finem operis sui. Quò cum pervenisset, quamdiu vires sufficiebant, inter quotidiana Missarum solennia, salutarem hostiam Domino exterius immolabat, ac seipsum interius victimam in ara cordis mactabat. Ad mensam cum aliis sedens, illis manducantibus & bibentibus, ipse benè manebat jejunus. Erat ei cibus aut dulcis psalmorum suavitas, aut sacrarum lectionum assiduitas: inter quas maximè delectabatur audire ex quarto libro Dialogorum sancti Gregorii, qualiter multi è corporibus exempti, in spiritu rapiebantur, ac iterum revertebantur. Inter hæc præcepit suarum rerũ procuratoribus, ut in omnibus omninò locis, ad suum jus propriè pertinentibus, quæcunq; invenire possent, in tres portiones partirentur, & unam ex his, ipso adhuc vivente, presbyteris & pauperibus largirentur. Ipse autem quadam die se ad audiendam Missam in ecclesiam deferri jussit. Qua audita, unum tapete coram sancta Cruce sterni fecit, seseq; super hoc in orationem dedit, & quasi post dimidiam horam surgens, quicquid supellectilis habere potuit, coram se importari præcepit, præter paraturam unius domus ac mensarum, & unum opertorium, quæ reliquit ad sui successoris servitium. Cætera cum perspexisset, ingemiscendo dixit: Ah, quid mihi hæc omnia? Fuerunt tantum pauca camisalia, & septem vel octo mensalia, duo sarcilia, & de argento decem solidi: quos statim per manus præpositi præcepit inter pauperes dividi, cætera verò clericis erogari, sicq; vigilanter studuit se ad hoc præparare, ut pulsanti confestim posset aperire.

Cap. 22. Talia meditando, aliquoties ad superna rapiebatur in spiritu, ac quædam vidit & audivit, quæ etiam ex parte sibi assistentibus narravit. Nam Wernhero Fuldensium Abbati se visitanti annunciavit, ut si duo in electione ejus cæteris concordarent, sibi in Episcopatu successurus esset. Item alia vice quasi de gravi somno excitatus, ait coram omnibus: Heu, heu, quod illum Adalberonem nepotem meum unquam vidi: quia pro eo, quod ei consentiebam secundum suum desiderium, nolunt me impunitum in suum recipere consortium. Legimus huic simile, sancto Gregorio in libro Dialogorum referente, quod quidam Paschasius, Apostolicæ sedis miræ sanctitatis Diaconus, cujus post mortem dalmatica feretro ejus superposita, dæmoniacum tetigit, & sanatus est: loco pœnali deputatus est, ob nihil aliud, nisi quod

quod in illa contentione, quæ inter Symmachum Papam & Laurentium facta est, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium post unanimitate superatus, in sua tamen sententia usque juxta diem sui exitus perstitit, illum amando atque præferendo, quem Episcoporum judicio præesse sibi Ecclesia refutavit. Qua in re quia similis penè fuerat amborum culpa, (nam sicut ille Laurentium, etiam Symmacho ordinato: ita & iste, se adhuc in carne manente, licet simplici oculo minus rectum intuendo, voluit contra statuta Patrum Adalberonem fieri Episcopum) hoc idem sentire possimus de hoc viro sanctissimo, quod ille de Paschasio. Nam Petro super hoc quæstionem moventi, cur is, qui tantæ sanctitatis exstiterat, quod ejus feretri vestis tangi potuit, & malignus spiritus ab obsesso homine fugari, post mortem ad pœnalem locum ductus sit, ita respondit: Hac in re magna debet omnipotentis Dei dispensatio, & quàm sit multiplex, agnosci, cujus judicio actum est, ut idem vir Paschasius & ipse intus aliquanto tempore reciperet, quod peccasset, & tamen ante humanos oculos mira per corpus suum post mortem faceret, qui ante mortem eis quoque cognoscentibus pia opera fecisset: ut nec hi, qui ejus bona viderant, de eleemosynarum illius æstimatione fallerentur, neque ipsi sine ultione laxaretur culpa, quam nec esse culpam credidit, & idcirco hanc fletibus non extinxit. Sic quondam dux ille magnus Israëliticæ plebis Moyses, cum quo, sicut scriptura refert, loquebatur Dominus facie ad faciem, sicut loqui homo ad amicum suum, & Aaron frater ejus sacerdos, propter culpam incredulitatis, à Domino audire meruerunt: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis: ut infirmiores quidam perpendant, qua pœna in ultimo examine districtus judex graviter delinquentes feriat, cum etiam sic eos hîc corrigat, quos in electorum numerum ante secula prædestinavit. Sed de his hactenus; nunc ad intermissa redeamus.

Aderat namque toti orbi venerandus dies, videlicet Præcursoris Christi natalitius, & vir Dei gravi infirmitatis oppressus languore, quasi de somno evigilans, cœpit adstantibus dicere: Vestibus me induite, & calceamenta pedibus meis præbete. Qui licet illum per excessum mentis putarent talia præcipere, tamen studuerunt obedire. Insuper etiam pontificalibus indutus ornamentis, cum omni, ut mos est, Clericorum officio contra spem omnium processit in publicum, & sic ad Ecclesiam beati Johannis Baptistæ, quam ipse construxit, veniens, tandiu sine aliquorum sustentatione hominum invictus perstitit, donec bis, sicut ea die statutum est, sacra Missarum solennia celebravit. Cap. 21.

Quibus ritè expletis consedit, atque coram adstantibus clericis dixit: Hujus celebrationem officii non mearum virium possibilitate, sed ex divinitate præsumpsi Christi atq; jussione. Nam hodie cum dulci quiescerem somno, adstiterunt coram lectulo meo juvenes duo aspectu formosi, quorum unus dixit mihi: Quare non surgis? debes enim hodie ad S. Johannem Missam celebrare. Cui alter respondit: Quomodo potest hoc fieri? quia pro impossibilitate virium adhuc Primam non explevit? Tunc ille, qui prius: Surge, ait, & secundum meum sermonē in præfata ecclesia divinum mysterium festina implere: quia præter te nullus ibi cantabit hodie. His dictis, ad cubiculum rediit, atque imminentem vocationis suæ diem lætus expectavit, atque illud Psalmistæ sæpius iterando dicebat: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Interim dum ab eo, qui coram se lectoris fungebatur officio, interrogatus fuisset, utrumnam præ infirmitate, qua detinebatur, se de hoc seculo migraturum speraret, respondit: Certissimè scio, quia brevi de hoc transiturus sum mundo. Cui cum mœrens diceret, quem Episcoporum vellet ad corpus suum sepeliendum vocare, maximè cum nullus comprovincialium remansisset antistitum, qui non esset invitatus ad regale in Francia colloquium, ait: Nostis terram terræ commendare. Vos tantum, cum tempus fuerit, quod vestrum est, facite: Dei est, mei corporis commendatorem providere.

Cap. 24. Paucis verò diebus interpositis, in vigilia Apostolorum, quæ illo anno evenit quarta feria, certissimè sperabat se migraturum de hac vita. Quod licet nominatim non exprimeret, verbis tamen quibusdam aperuit, ac signis evidentibus declaravit. Sanè signis omnibus ad vesperam circumquaque sonantibus, ipse balneatus & sacris vestibus ad hos usus paratis indutus, humi se prostravit, ac si hora eadem moriturus. Finita ergò synaxi vespertina, cum aliorum adjutorio se levavit, & quasi quodammodo mente consternatus, dixit: O sancte Petre, nunc non fecisti, sicut ego æstimavi. O beatum virum omni laude prosequendum, cujus spiritus quidem erat promptus, licet caro infirma: cui vivere Christus fuit, & mori lucrum. Unde tantoperè corporeæ inhabitationis molem velut carcerem quendam abhorrens, cupiebat dissolvi & esse cum Christo. Iterum spiritu recreatus, per continuos quinque dies mansit quietus, petens ab omnibus indulgentiam, & benedictionem tribuens, donec finita quintæ diei feria, ac vespere lucescente in sextam sabbati, aurora jam diei latitudinem terræ illuminante, clericis canentibus & flentibus, in manus Domini spiritum suum commendans, anno incarnationis Domini nostri JESU Christi nongentesimo septuagesimo tertio, ætatis suæ octogesimo tertio, ordinationis

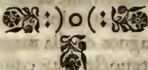
verò

verò quinquagesimo, velut in Jubileo, hoc est, plenæ remissionis anno, verus Hebræus transit de hujus mundi Ægypto liber, in æternum victurus cum Domino suo. Transiit autem 4. Nonas Julii, tempore Ottonis secundi Imperatoris Augusti. Cujus corpus cum ex more ad lavandum esset denudatum, tanta de eo manavit suavissimi odoris fragrantia, ut cunctorum ibi adstantium perfunderet nares & pectora. Cujus odoris suavitas tandiu permansit, quousq; lotum ac vestibus indutum, in ecclesiam fuit deportatum. Post hæc autem adveniente Vuolffgango, Ratisbonensis civitatis Episcopo venerando, sancti viri corpus in ecclesia sanctæ Afræ martyris cum magna gloria est humatum: ubi ipse, dum adhuc viveret, sibi sepulcrum præparari fecit. In quo loco multa per ejus merita fiunt assiduè miracula, multa infirmis præstantur beneficia, donante Christi gratia: Qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per infinita sæcula sæculorum, Amen.

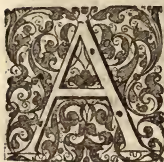
Hæc tui examen judicii expectant, ut te benigno judice valeant rata consistere. Opto, Pater beatissime, ut in Christo valeas, meiq; memor semper existas.

Quædam editio vitæ à Bernone scriptæ sequens caput insertum habet, quod etsi neque Surius edidit, & Bernonis esse mihi non constat, quoniam tamen ad historiam pertinet, & speciem imaginis S. Udalrici explicat, placuit hoc loco adjicere.

Quodam autem tempore, cum idem sanctus Pontifex cum felicis recordationis Antistite Constantiensi beato Conrado, die Jovis apud sanctam Afram cœnaturus consederat, ambo de cœlestibus rebus continuum habentes sermonem, corruptibilis immemores cibi, spiritu refecti, usq; in sequentem sextam feriam divina habuere colloquia, non appositas attendentes carnes. Unde contigit Bajoariæ Ducum bajulum quendam sanctum accedere virum. Cui, absoluto pro quo venerat negotio, abeunti carnis frustum dedit, non advertens sextæ observantiam feriæ. Qui nuncius Dominum adiens proprium, volens malitia stimulatus sanctos diffamare Episcopos, quasi sexta ab carnium esu feria non abstinuissent, in testimonium illico carnis partem à sancto viro acceptam protulit, & ecce, dictu mirabile, species carnis in piscis speciem est conversa, temerarii arguens bajuli detractionem, & sanctorum ostendens innocentiam. Qua de causa gloriosi effigiei Pontificis piscis in perpetuum hujus miraculi memoriam conpingi solet.



DE INVENTIONE ET TRANSLATIONE CORPORIS S. UDALRICI; EDITO CUM MANUSCRIPTO CODICE COLLATO.



ANno Dominicæ incarnationis MCLXXXIII. Indictione prima, XVI. Kal. Julii circa horam nonam, cum nimius esset æstus, fabrica quædam in valle posita vicinas domos, & inde omnes officinas, tandem claustrum & ecclesiam sancti Udalrici & sanctæ Afræ mira celeritate in favillas redegit, ita ut proxima cœna nec panis ad victum superesset, nec tugurium, in quo proxima nocte fratres quiescerent. Dispersi ergò per civitatem fratres, præ nimia afflictione spiritus tædebat eos vivere, donec resumptis viribus, domicilia cœperunt ædificare, in quibus ad divinum servitium & ad cultum religionis peragendum se pro posse receperunt. Sepulchrum etiam beati Udalrici trabibus desuper cadentibus confractum, & à sanctissimo ipsius corpore vacuum inventum est, nisi quod quatuor tabulæ, sicut solent fieri in loculis mortuorum, aromaticum habentes odorem ibidem repertæ sunt. Unde opinamur, quod in illis reconditum fuisset sacratissimum corpus ejus, quando à sæculo decessit. Pro eo igitur, quod non est inventum corpus ejus in sepulchro, dubietas magna cœpit oriri, & mœror maximus tenuit animos omnium. Ex præcepto autem & consilio * Hartuigi Episcopi, quæsitum est corpus beati Udalrici pæne per duas septimanas, & inventa est specus murata quadris lapidibus, & sub illa alia specus murata, minor tamen superiore, & utraque tamen erat vacua, quæ res auxit dubietatem & mœrorem, adeò ut plerique dicerent, corpus beati Udalrici in illo loco non haberi. Tandem, quando placuit sancto confessori, in anniversaria nocte sancti patris sui Hupaldi voluit revelari, in tertia videlicet specu murata, quæ & minima & sub duabus superioribus erat. Cessatum est igitur usque ad diem S. Laurentii, in quo ad præceptum memorati Episcopi vocato Præposito S. * Georgii & aliis religiosis, & clausis ecclesiæ januis inducti sunt biblii & cæmentarii * confessione & flagellis curati: per totum igitur diem laboraverunt, ut locum mundarent, & lapides quadros admodum magnos de illa magna profunditate ejicerent, & vix imminente nocte opus compleverunt. Quid ibi miraculi Dominus per merita sui confessoris ostenderit, operæ pre-

*Brusch de Epi c. scripsit hunc an. 1167. iniisse, obiisse an 1184.

* In ms. est Georii.
*Editus habet confessione & pænitentia.

pretium ſcribere eſt. Cum lapidem quadrum miræ magnitudinis cæmentarii ad ſuperiora funibus traxiſſent, funibus ruptis lapis ipſe ruit ſuper quendam bonæ indolis adoleſcentem nomine Cunradum, in inferioribus ſtantem, & eum ita proſtravit, ut jam non ſolum mortuum, ſed etiam per membra & per articulos totum diſſipatum & confractum crederes. Heinricus, qui tunc Prior cœnobii erat, & alii religioſi ad pedes ſancti Udalrici in fovea ſtantes & pſalmis operam dantes, mente conſternati ſunt, & omne conſilium penitus ab eis receſſit. Porro viri, qui in ſuperioribus ſtabant, præcipites ſaltus in foveam dederunt, ut jam non vivo corpori, ut ſperabant, ſed exanimi & colliſo per membra ſubvenirent. Mira dicturus ſum, avulſo lapide adoleſcens quaſi in extaſi vivus invenitur, ac de terra ſublatus ſanus & incolumis, cum pauſare aliquantulum juberetur, ipſe indefeſſus ad opus rediit, & mœrorem gaudio commutavit. Benedictus Deus, qui eſt in ſæcula. Ipſa die Epiſcopus ſolo pane & aqua contentus rei expectabat eventum. Imminente autem nocte purgatis omnibus, & aditu patefacto ad ſepulchrum, vocatus venit cum paucis in eccleſiam. Epiſcopus ſacris veſtibus indutus, cum magna reverentia nudis pedibus dimiſſus eſt in foveam, & ibi ſtans ſuper ſanctum ſepulchrum, oratu Prioris cœnobii ſub anathemate interdixit, ne quis furtim de tantis quippiam ſubtraheret reliquiis. Inventum eſt igitur corpus ſanctiſſimi confeſſoris ſuper aurum & topazion pretioſum, cum quibusdam particulis pontificalium induviarum necdum vetuſtate conſumptarum, & in dextro latere ad caput pixis argentea admodum nitens in ſaccello holoſerico, & in pixide (ut quidam dicebant) ſanguis Domini, & alia ſancta continebantur. Inventa eſt etiam ciſtella ſerata admodum magna, quæ omnia plena erant & referta reliquiis ſanctorum. Corpus igitur beati Udalrici cum univerſis reliquiis oſtro involutum, in geſtatorio ligneo recluſum eſt, donec aliud geſtatorium cupreum ex toto firmum factum eſt, in quo ſanctiſſimum corpus diligenter eſt reconditum, pixide argentea ad caput poſita cum cæteris reliquiis. In ipſo ſepulchro Epiſcopus os quoddam de coſta ſancti confeſſoris temerè ſurripuit, & in fruſta comminutum indecenter pro reliquiis marſupio impoſuit. Per omnia etiam animo immutatus, valde infeſtus loco extitit, & quod reliquiarum ſancti Udalrici pro ſua voluntate compos exiſtere non potuit, congregatione ſanctæ Afræ vehementer renitente, perſecutionem magnam adverſus locum movit, unde & Dominus eum eodem * anno vita privavit, ſicut in conſequentibus patebit. Quidam Udalſcalci famulus Præpoſiti majoris eccleſiæ, qui poſtmodum

* Anno nimirum Sextente.

dum Episcopus factus est, à quo & hoc ipsum quod narramus audivimus, vidit beatum Udalricum in visu, quasi turbatum & ira commotum: Cui inquit, O sancte Udalrice, quid causæ extitit, quod sic in mœrore & non in vultus tui hilaritate videris? Ad hæc beatus Udalricus, super Episcopo illo, qui os de costa mea arroganter comminuit, & cum aliis reliquiis corporis mei temerè & indignè egit, moveor, & movebor, & tamdiu divinitati conquerar, donec ipse pœnas exsolvet. Non multo post, cum sanus & incolumis esset, subito arreptus febribus infra paucos dies defunctus est: & post mortem viris religiosis sæpius apparuit, exponens, quali judicio subderetur, & quibus tormentis afficeretur, pro eo quod in sanctum Udalricum peccavit, & locum ipsius ac fratres sæpius infestavit, frequenter monens & rogans, ut ab ipsis indulgentiam consequi posset. Qui fratres, intuitu misericordiæ, sicut pro inimicis jubemur orare, sæpius veniam optant & pro ipso preces fundunt. Libet etiam inserere, quod Præposito sancti * Georgii in ipsa inventione corporis sanctissimi, ut ipse nobis testatus est, accidit. Dum sibi innotum foret in adjutorio & testimonio esse prædictæ inventioni sancti confessoris, omni desiderio æstuabat, ut majorem digitum pedis pio quodam subtraheret furto, & fratres sui, eodem desiderio laborantes, sacculum holosericum, in quo reconderet easdem reliquias, sibi præstabant. Igitur dimissus in foveam & ruinam passus, suum articulum in pollice pedis, secundum quod ipse sancto Udalrico voluit furto subtrahere, magnum passus dolorem confregit, unde ipse hodie, sicut asserit, debilitatus est. Marsupium etiam, quod habuit clam collo dependens, palam amisit, unde adeò verecundatus est, quod pæne doloris oblitus est. Non sunt tamen fraudati à desiderio suo idem Præpositus & venerabiles sui fratres, quia de sacrosanctis cineribus, & dentem unum fratres cœnobii sancti Udalrici pro reliquiis contulerunt. Interim longè lateque fama percrebuit corpus sancti Udalrici inventum, & cœperunt exstruere & dedicare ecclesias & altaria in honore ipsius, quibus etiam de sacrosanctis reliquiis, quantum ausi sunt prædicti fratres cœnobii, intuitu charitatis dispertiti sunt. Concursus etiam tam de longinquis quam de vicinis locis tantus factus est, ut dictu sit incredibile. * Præter illa etiam quæ in occulto facta sunt miracula per merita sanctissimi confessoris, quorum non est æstimatio, plurima sunt, quæ in publico sunt celebrata, quorum aliqua digna duximus paginæ commendare.

Al. Georii.

** Hæc suspicor recentiora esse, addita pio studio præterita scriptioni.*

* *In ms. codice nullum sequebatur miraculum, in edito autem sequebantur, cum illa quæ nos supra post vitam incerti auctoris dedimus, tum alia quoque intermixta, quæ huc asscripsimus; ea variè hinc inde collecta, non eodem tempore scripta videntur.*

In

In vigilia Assumptionis sanctæ Dei Genitricis Mariæ, dum diversi sexus, ætatis & conditionis homines in ecclesiam sancti Udalrici confluerent, mulier quædam ex regione Noricorum, sacrificium sancto confessori oblatura venit in pontem Lyci, qui tunc temporis adeò succreverat, & ab alveo suo tam valida inundatione se diffuderat, ut omnibus sive hominibus sive jumentis in ipso venientibus non nisi interitum minaretur. Prædicta ergò mulier à turba concurrente impulsa, cecidit de ponte, eo videlicet loco, quo fluvius profundissimus & vehementissimus erat. Mox omnium clamor tollitur ad sydera, pedites & equites descendunt juxta alveum rei finem præstolantes. Sed miro modo & dictu mirabile, ex virtute Altissimi & meritis sanctissimi confessoris, à superiori ponte usque ad inferiorem (quibus interest fere milliarii spatium) ipsa mulier deducta, ita sana & incolumis in arena quievit, ut nullum corporis vel rerum, sed & * sacrificii, quod in manibus ferebat, pateretur dispendium. *Donarii scilicet.* Testata est advenientibus sibi beatum Udalricum in aquis visum, se suaque usque ad littus deduxisse. Interea tota pæne ruit civitas ad spectaculum, mulieremq; primo cum laudibus ad sanctum deducunt Udalricum, deinde ad matricem ecclesiam, benedicentes Deum, qui est gloriosus in sanctis suis.

Circa tumulum venerandi patris credi non potest, quanti infirmi, quanti præcipuè energumeni jacuerint, ut aliquod suæ miseriæ remedium consequi possent. Nam si universa velim stylo perstringere, quæ per merita beati Udalrici frequenter Dominus operatur, nimietas forte pareret fastidium, quia nunquam deerit copia narrandi, semper enim illius sepulchrum novis mirabilibus fœcundatur, nec deest gratiæ impertitor, si adest exquisitor in veritate. Illa ergò tantum, quæ videntur in publico celebrari, posteritati commendanda sunt, ne, ut diximus, offensam tædii incurramus.

Catervatim per singulos dies ecclesiam beati Udalrici populorum turmis adeuntibus, homines variis languoribus detenti pariter cum illis inferuntur. Ex illis ergò quædam mulier arreptitia, dum prolixæ orationi ferventius intenderet, sopore deprimitur, cruorque de naribus prorupit. Ille igitur ab initio homicida, ostendit se ipsum esse, qui primo suasit terram fraterno sanguine pollui, neque enim hic sine sauguinis effusione à plasmate Dei recessit. Evigilans autem mulier clamare nititur, sed vox ejus quodam secreto dolore intercipitur. Accurrunt igitur turbæ, jamq; morituram æstimant, sed subito per merita B. Udalrici ab omni molestia corporis & animæ liberatam conspiciunt. Mirantur itaque potentiam confessoris beatissimi, quam specialiter adversus immundos spiritus exercet, quoniam

& ipsi meritis ejus se vehementer affligi proclamant. Istum credimus & speramus nostris subvenire animabus contra spirituales nequitias, cum corruptibile hoc carnis deposuerimus indumentum. Verum ut talis nostra spes augeatur, aliquid de hujuscemodi rebus breviter intimare curabimus.

3. Erat in pago * Uttenbura dicto temporibus felicis memoriæ * Ruperti Abbatis quidam dæmoniacus, qui universa fratrum commissa in eodem loco commanentium, quodam occulto Dei judicio prædicto Abbati revelabat: siquidem & ipse Abbas quadam potenti virtute imperabat dæmonibus. Quadam ergò die dum prædictus dæmoniacus mitius se haberet, & altera die juxta solitum torqueretur, ille beatus Abbas, ubi heri fuerit, percunctabatur. At ille, in orientalem, inquit, regionem properavimus, quendam de corpore exeuntem, & innumeris obrutum flagitiis excipere volentes, sed Udalricus Augustensis antistes & Vitus * Lucanus, qui discurrunt per omnem terram, magnum nobis impedimentum in acquirendis animabus facientes, etiam hunc monachali habitu per quendam religiosum investientes, nostræ subtraxerunt potestati. Hoc quia piè credenti nihil obest, sed magis fidem & spem in Deum & sanctum ejus auget, in fine signorum, quæ uno & eodem anno Dominicæ incarnationis MCXLV. facta sunt, annotavimus, quia & ipsum veraci relatione ab iis, qui audierant & viderant, agnovimus: De iis ergò, quæ dicta vel dicenda sunt, nullus dubietatis anfractus cuiquam in corde resideat, quoniam auditus & visus nos minimè fefellit.

* Est ibidem monast. Ordinis S. Bened.

* Rupertus, quem Uttenburani sanctum nominant, electus in Abbatem an. 1104. ob 1145. Bruschb. de monast.

* S. Vitus passus in Lucania ad fluvium Silarum. Martyrol.

4. Libet etiam huic operi inserere, quod uno dierum illorum, quando tantæ virtutes ad sepulchrum B. Udalrici factæ sunt, duæ mulieres à spiritibus immundis afflictæ ultra solitum confusis clamoribus ecclesiam replebant, unde colligi poterat, quod ipsarum redemptio instabat. Etenim turbis attentius orationi vacantibus, * sonitus, qualem supra designavimus, duabus vicibus circa laquearia templi exoritur, & mulieres à maligno possessore eripiuntur. Interea talis timor ac tremor omnes in ecclesia consistentes obtinuit, ut dictu sit incredibile. Porro extra ecclesiam manentibus mirabile visum est prodigium: Cernebant namque supra tumbam confessoris Christi quasi circulum apertum, circulum videlicet rubei, & postmodum crocei coloris, & de circulo aquilam magnarum alarum in partes orientis properantem. Sed quid hoc fuerit, nobis non licet definire: viderint ipsi, qui merita B. Udalrici vilipendunt, quantus apud Deum habeatur, cujus cineribus talis honor cœlitus defertur.

* Multis indiciis fit credibile ordinem in his miraculis esse perturbatum, istud crediderim collocandum infra post mirac. II. in quo fragoris ejusmodi fit mentio.

5. Judicia tua abyssus multa, ô clementissime Deus, & quis agnoscet ea? Ibi humana excluditur prudentia, ubi divina sapientia omnem creaturam ineffabili & incomprehensibili guber-

nat

nat providentia. Sunt enim quædam indicia sive dispensationes divinæ humanis sensibus absconditæ, & quamvis occultæ, tamen nulli dubium quin justæ, unde magis laudari quam temerè, imo periculosè investigari debent. Hæc autem ideò prælibavimus, quia narraturi sumus rem mirandam, rem stupendam, rem inauditam nostris temporibus, in qua illud Prophetæ potest agnosci, Terribilis Dominus in consiliis super filios hominum.

Erat in pago Riedlingen dicto quædam puella, quæ sub æstivo tempore, ut mos est rusticorum, ad colligendam mentam montes sylvasque petiit. Habebat autem in comitatu plerosq; servulos & ancillas, prædictæ rei gratia secum conviantes. Et ecce vir quidam nudus, ac toto corpore niger horrendusque aspectu, ut nihil aliud videretur nisi diabolus, de proxima egreditur sylva, pileum capite gestans. Qui ex omnibus arripiens per capillos memoratam puellam, iter unde venit repedavit. At illa præ magnitudine doloris incurrens oblivionem mentis, dum nesciret quid faceret, tandem miseratione divina recordatur, quod mancipium esset B. Udalrici, & hac solummodo voce proclamat, O sancte Udalrice: tum ferus ductor, heu me inquit, quoniam ad invocationem tanti nominis furorem in te meum minimè valeo exercere. Hæc dixit, & relicta puella nusquam comparuit. O quanta beatissimi præsulis Udalrici sanctitas, ad cujus invocationem nominis ita nequitiæ contremiscunt spirituales. Hic est tui laboris fructus ô electe Dei palmes Udalrice, quoniam mansisti in vite, quæ est Christus, unde & opera, quæ ipse fecit & tu facis, & majora horum facis. Et quia honor tuus redundat ad Dominum, quid in prædicto miraculo egeris, plenius exequemur. Igitur memorata puella ad domum reversa, illo quidem die nil molestiæ pertulit, altera verò die locuta est aliena, tertia die à dæmone cœpit vexari. Ecce hæc sunt judicia, quæ superius diximus, inscrutabilia. Quis enim inde audeat disputare, quod puella pridem erepta, iterato in potestatem dæmonis cessit? Ad sepulchrum ergò beati Udalrici festinato deducitur, ut subveniat miseræ, quam & antea misericorditer liberavit. Ubi dum sero cogeretur templum egredi, illa cum magna animi contritione caput sub pallium altaris occultans, non egrediar, inquit, donec misericordiam B. Udalrici experiar. Et protinus per auras instar cujusdam horrendi spiraminis egressus est humani generis inimicus.

Alia quoque miracula quamplurima circa hos dies facta perhibentur, quæ ideò calamo non sunt illustrata, quia certiori astipulatione illa non agnovimus. Igitur clerus & populus Augustensis exiit à matrice ecclesia cum crucibus & letaniis, ad referendum grates Salvatori nostro Jesu Christo, & ejus almifico confessori

fessori

fessori Udalrico. Testati sunt autem Augustanæ civitatis seniores processionem se talem nunquam vidisse vel auditu didicisse, in qua tanta cleri ac populi multitudo convenerit. Verum congregatio sanctæ Afræ obviam illis processit cum decenti apparatu, pariterq; intrant ecclesiam, & sic tota illa dies in Dei laudibus expenditur.

** Apparet hic principium esse alterius commentationis. * Udalscalcus iniit an. 1125. ob. 1151. Brusch. de monast.*

6. * Anno Dominicæ incarnationis MCXLVI. præsidente Abbate * Udalscalco ecclesia beatorum Udalrici & Afræ multis divinæ gratiæ illustrata est beneficiis, pro quibus testimonio non eget nostri stili officium, dum non solum Augustensis provinciæ, sed & totius Germaniæ populi, qui supersunt, nostræ ætatis horum meminerint. De illis ergò pauca narrabimus, ut omnes noverint, quam sacer sit iste locus, in quo tantæ virtutes exuberant.

Inter catervas hominum ex diversis regionibus ad memoriam venerandi patris Udalrici confluentium, clauda quædam affuit paupercula, quæ recto incessu carebat, & vix baculi sustentaculo iter aliquo modo carpebat. Hæc fere totius diei spatium spe recuperandæ salutis juxta mausolæum B. Udalrici sola decumbebat: sole autem jam ad occasum vergente, cum omnes limen templi cogerentur egredi, illa quasi frustranda foret patrocinio B. Udalrici ingemiscens, quid faceret ignorabat. Tandem altiori usa consilio baculum arripit acriter, in gyro tumbam confessoris Christi peragrat, quasi tanti mercedem laboris exoptans. Vincit ergò clementissimum confessorem magna fides mulierculæ, & protinus sanitatem integerrimam consecuta est.

7. Extitit quædam mulier de Dachofen à maligno spiritu nimium fatigata, quæ cum vicinis ad ecclesiam B. Udalrici veniens tota die illa voces dabat ineptas. Certum enim habebat, qui voces per illam emittebat, quod cum magno tormento ad obsessa propellendus foret. Maximum namque tormentum spiritus immundi patiuntur, cum eos deserere coguntur, quorum vexatione pascuntur. Igitur evoluto magno diei spatio, mulier arreptitia per merita B. Udalrici salvatur, & grates ei referuntur, qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

8. Erat quidam languidus in civitate Augusta, qui non potuit venire de domo, nisi portaretur in gestatorio, infirmitatis exigente molestia. Hic ad ecclesiam beati Udalrici delatus, ante sepulchrum ipsius in modum crucis, sub spe quæ non confundit exponitur. Interim ipso orante pro incommodo, quo laborabat, adest virtus divina, & obtinentibus meritis beatissimi præ-

sulis

sulis in momento est sanitati restitutus. Surgit denique, & repentinam in semetipso virtutem admirans, benedixit Deum, qui in sanctis suis est mirabilis.

Supervenerat universali ecclesiæ veneranda dies Cathedræ 9.
sancti Petri, in qua utriusque sexus & ætatis ad ecclesiam B. Udalrici innumerabiles irruunt turbæ, miraculorum gloria invitatæ. Erat enim quasi commercium nundinarum per integrum fere annum in civitate Augusta, undique adventantibus populis propter famam miraculorum, quæ fines totius Galliæ & Italiæ resperserat. In præfata itaque die ad memoriam confessoris Christi veniunt duæ mulieres, quarum singulæ à muto vexabantur dæmonio, & pro illis enixius turbæ invocant gratiam Redemptoris. Nec mora, urgentibus meritis beatissimi Antistitis exeunt dæmonia, & omnes in commune grates referunt Salvatori. Calumnientur nunc si possunt Scribæ & Pharisæi, quod Jesus in Beelzebub principe dæmoniorum ejiciat dæmonia, & viderint, in qua potestate servus ejus beatissimus Udalricus, trabea carnis absolutus, hæc ejecerit.

Nam ut magis erubescant infideles, eadem die illuminatæ 10.
sunt duæ mulieres, quarum una cæca fuerat à nativitate. Causabantur enim, quod à sæculo non esset auditum, quia quis aperuerit oculos cæci nati, nisi Christus: Udalricus hoc potuit, potuit autem per Christum.

Altera die duæ mulieres à malignis spiritibus obsessæ, sepul- 11.
chrum confessoris Christi expetunt una fide parique devotione. Et ecce juxta fidem ipsarum actum est, nam misericordia Redemptoris per meritum alumni sui Udalrici, & illas à potestate spirituum immundorum eripuit, & vasa munda spiritui sancto effecit. Erat autem una illarum de oppido, quod vulgo Bobingen, altera de vico, qui Silembach vocatur. Et mirum in modum, dum una ex eis liberatur, inauditus fragor circa tabulas ecclesiæ generatur, omnesque intra septa templi consistentes nimio timore percelluntur. Indicium hoc miseriæ, imò nequitiæ suæ dederunt spiritus nequam, qui dum nocere moliuntur, & cum in pœnis hominum delectentur, ipsi sine intermissione cruciantur, vinculis igneis reservandi in diem magni judicii Dei.

Contulit denique mira Dei providentia per sancti sui meri- 12.
ta & aliud ægris medicamen corporibus. Nam graviter febribus laborantes, à rabidisque offensi canibus, si ex calice, qui in sarcophago supra sacrum divi patroni pectusculum inventus est, devotè biberint, sanctum Udalricum cordialiter oraverint, misericorditer eis sanitatis gratiam conferri consuetum est. Nec non

peregrinari volentibus tutamen utriusque hominis collatum multoties compertum est.

13. Postremo & miseris mulierculis partu laborantibus, remedium sanctum conferre præsulem exploratum est sæpissimè. Eædem namque lethiferè pariendo deficientes, ac omni humano destitutæ auxilio, mox ut prædicto ex calice biberint, seu vinum calici prius infusum acceperint, benignè tantis à periculis liberantur. Atque cum varias propter causas secundina pellicula non exeundo parturientes dirè suppresserit, & ad mortales coangustaverit molestias, eodem potu misericorditer curantur, & omni incolumitati illicò restituuntur.

14. Concessum est denique huic sancto Pontifici & alia quam maxima à Deo prærogativa, contra offensivos glirium incursus. In toto namque territorio, quod inter Vindam & Lycum fluvios situm est, nullum unquam vivum permanere posse manifestissimè comprobatum est, quod meritis gloriosi Pontificis impetratum esse nulli sit dubium. Sæpius enim à nonnullis curiosis, sancti potius tentatoribus, experientia inventum est, ut quam cito ultra præfatos deportati fuere fluvios, illico fuisse mortuos, & hoc in toto communi territorio.

15. Est verò & alia quasi miraculosa contra prædictos subventio glires, in toto pæne orbe promulgata. * Terra namque (quæ sancti Udalrici dici consuevit) in qua sanctum ejus corpus mediantibus sacris vestibus (quæ omnes inconsumptæ, omnique sine læsione cum eo inventæ fuerunt) humatum fuit, si cui fidelium donata, ab eoque dignè, ut sanctorum Dei reliquias decet, venerata fuerit, mox omnes ac si pestem fugientes habitationem relinquunt, & eidem nequaquam deinceps appropinquare audent. Hæc toties ubique terrarum vera esse inventa sunt, ut numerum excedere videantur. Nonnunquam etiam complures proprias relinquere voluerunt habitationes, seu igni cremare, propter maximam prædictorum infestationem animalium, qui prænominata acquisita terra, devotè eam venerantes, auxilium Dei omnipotentis per meritum sui confessoris impetratum sensere, adeò ut eorum deinceps nullus approximare audere visus sit domibus. Nec non aliquando tanta eorum multitudo mortua est inventa, ut te lectorem, si in hoc veritatem proferre conarer, incredulum reddere timerem. Ad hanc verò impetrandam gratiam plurimum profecit, cum quis se solum per vitam suam annali obligavit censu, ac eleemosynas aliaque pia opera in laudem & honorem sancti Pontificis est largitus. Nec tamen aliquem moveat, si non semper, nec omnibus eandem largiatur omnipotens

** Plura hujus generis exempla in sanctorum historiis obvia, illud valde illustre de Hieremia propheta, ad cujus sepulchrum fideles (ut refert S. Epiphanius) supplicare consueverũt, indeque sumpto pulvere, aspidũ morsibus medentur. Sic est in martyrol. Rom.*

potens ſubventionem. Nonnunquam enim poſſeſſas ſemel non derelinquere videntur manſiones, quod ex occultis talium hominum demeritis, vel ex divina ſic diſponente providentia evenire credendum eſt. Nec mirum, nec ſancto debet eſſe detractivum, cum non omnes apud aliorum ſepulchra ſanctorum & loca ſanari videmus, nec omnia inde tolli morborum genera, ſed his tantum præſtari incolumitatem, qui bonis operibus ſe dignos reddiderunt. Nulli igitur inde detrahendi ſumenda eſt occaſio, ſi frivolè judicantis non vult incurrere cenſuram.

Hæc hactenus ex edito codice miracula; quibus tamen pleraque ex prioribus illis, Vitæ incerti auctoris à nobis ſubjunctis, intermixta erant, ſed perverſo ordine, nobis ea iterare non placuit. Viſum verò hoc loco addere ſupernumerarium unum, ex Chronico Pauli Langii monachi Bozavienſis, edito à V. C. Joanne Piſtorio inter illuſtres Germaniæ hiſtoricos veteres. Capitis inſcriptio ſic concepta eſt.

Ex Chronicis Doringorum excerpta.

ANno Domini MLXV. Luduicus Saltator, filius Luduici cum barba, ſecundus Comes Doringorum, interfecit Fridericum Comitem Palatinum, fundatorem monaſterii Goſetzen, qui habitabat in caſtro Schipplitz, propter uxorem ſuam venuſtiſſimam, quam amabat Adelhaidem. *Et aliquibus interjectis*: Cæterum cur Luduicus Saltator nuncupetur, cauſam dicunt, quod inſtantia Adelberti Archipræſulis Bremenſis, qui occiſi Germanus fuerat, ipſe Luduicus captus ſit, & ab Henrico Imperatore in caſtro * Gibelſtein in turri quadam biennio cuſtodiæ mancipatus: tandem ſemel ob recreationem ad ſuperiora turris poſitus, voto ſancto Udalrico facto per feneſtram in Salam uſque ſaltaverit, indeque enatans in Sangerhauſen veniens dominium ſuum, in rei memoriam eccleſiam pulchram in honorem dicti ſancti conſtruxerit.

* *Infra eſt Gebichenſtein, Gibichenſteniũ appellat Groizius in deſcript. Sala flum.*

Hiſtoria Erphesfordenſis anonymi ſcriptoris de Landgraviis Thuringiæ, cap. 15.

ANno Domini MLXX. Archiepiſcopus Bremenſis, frater Friderici Comitis Palatini Saxoniæ, interfecti à Ludovico Comite Thuringiæ, & alii cognati & amici ſuper morte ejus dolentes, querelas Regi Romanorum Heinrico quarto de Ludovico comite Thuringiæ offerunt, qui juſſu Regis per inſidias captus in caſtro Gebichenſtein absque mancipatione cippi per bien-

nium custoditur & detentus est. Ibique interemptus fuisset, si non suffragiis beati Udalrici, * cui voluit basilicam ædificare in Sangirhausen, civitate fratris sui Beringeri. Nam audiens se non posse evadere mortem, per famulum scilicet, qui Episcopum respexit, ordinavit, ut duos equos certa hora prope Salam fluvium adduceret. Qui cum vidit expletum per famulum, mox de cœnaculo ejusdem castri seipsum cum veste ampla, qua fuit indutus, vento intrante, in Salam præcipitavit, & sic liberatus discessit.

*Supple evasisset, aut aliquid simile.



HISTO-

HISTORIA AB EUGIPPIO ANTE ANNOS CIRCITER MC. SCRIPTA.

Qua

Tempora, quæ Attilæ mortem conſequuta ſunt, occaſione vitæ S. Severini, illuſtrantur.

Ex Bibliotheca S. Emmerani Reginoburg. nunc primùm edita, cum ſcholiis.



ADMODUM REVERENDO ET PRÆSTANTI VIRO,

D. GEORGIO LAUTERIO

SS. Theologiæ Doctori, Præposito Monachiensi, Canonico Batavensi, Sereniss. Bojorum Duci à consiliis, Scholiastes S. D.



ETSI opera à me in hac editione posita, Vir Reverende, tanti non erat, ut nomen meum adderem, tanti tamen erat Eugippius, ut ei tuum præscriberem, tanti tu ipse ut Eugippius in tuo potissimùm, post tot iterum sæculorum curricula apparere vellet. Accedebat mei respectus (siquidem consilium non dissimulo) cui cum jam diu occasio quæreretur testandi affectus, quo te valde merentem mirificè veneror, ista quæ se primùm sub manum dedit, negligenda scilicet non fuit. Neque credo huic fini interest meum in vulgus nomen nesciri, de quo tibi interim constet uni, docuere enim nos rerum divinarum periti, etiam in sacris donaria, quæ offerentium nec nomen nec insignia præferunt, Superis nihilò minus accepta, quin contra quibus illa adsint, dedicantium sæpenumerò videri ambitione, non pietate extorta. Locus hîc deinde erat recepto sollenniq; more in virtutum tuarum laudes excurrere, quod quam copiosè, quam verè, quam faventibus omnibus, quam invidente nemine facere mihi facultas sit, omnes norunt, quam te non volente, ego scio; ausculto itaque modestiæ huic, & te (qui pulcherrimus laudandarum actionum fructus est) conscientiæ tuæ relinquo: Tu hominem tui observantem, & incredibiliter amantem ne omninò negligas, unum rogo; ut enim Deum pro me depreceris, quod maximi beneficii loco deputo, inde ultrò consequetur. Vale. Augustæ Vind.



SCHOLIASTES LECTORI S.



Uctor hujus historiæ Eugippius; de quo Isidorus Hispalensis Episcopus, libro de viris illustribus cap. 13. scripsit, Eugippius Abbas *(Eugipium nonnulli, nonnulli Eugypium legunt, Lazius Eugippum, Sabellicus Ennead. 8. lib. 2. Egisippum perperam, ineptius Irenicus, Exeges. Germaniæ lib. 3. c. 14. Cregiptium appellavit)* ad quendam Paschasium diaconum libellum de vita Sancti monachi Severini transmissum, brevi stylo composuit. Scripsit etiam regulam monachis consistentibus in monasterio sancti Severini, quam eisdem moriens quasi testamentario jure reliquit. Claruit post consulatum Importuni junioris *(Importunus consul anno Christi 509. aut sane circiter)* Anastasio Imperatore regnante. *Isidorum sequutus Honorius Augustodunensis, de luminaribus ecclesiæ cap. 13.* Eugippius Abbas composuit vitam sancti Severini monachi & regulam monachis. *Scio Lazium jactasse Herulorum Eugippi historiam, & de eorundem in Norico sedibus: sed & compertum habeo, Severini hanc vitam isto verborum ambitu significasse. Quæ Fulgentii Ruspensis Episcopi de charitate ad Eugippium quendam epistola extat, ad hunc ipsum nostrum pertinet, opinor, siquidem temporum ratio congruit. Noricum Aventinus dixit, Batavis quidem natum, uti in Germanicâ Annal. editione retulit: mihi constat in Norico aliquamdiu moratum, hanc illi patriam fuisse non constat.*

Alius Eugippius, itidem Abbas, ætate paullò inferior, sub Tiberio Thrace vixit, uti annotatum à Sigeberto cap. 39. de viris illustrib. Is hortatu Renducis Neapolitani Episcopi, quædam ex Augustino collecta Probæ virgini inscripsit: Plerique, inprimis Trithemius, cum priore temere confundunt.

Severini sanctitatis opinione clari plures fuere; hujus, qui monachus in Norico egit, meminere historiarum scriptores Paulus Diaconus, Sigebertus, Gotfridus, Vincentius, Otto, Liechtenavius: posteriores nihil necesse enumerare: Martyrologium præterea Rom. VI. Id. Jan. quod fidei faciendæ, cum totius vitæ epitomen quandam complectatur, exscribam: Eodem die apud Noricos sancti Severini Abbatis, qui apud eam gentem Evange-

lium

lium propagavit, & Noricorum dictus est Apostolus. Ejus corpus ad Lucullanum prope Neapolim divinitus delatum, inde postea ad monasterium sancti Severini translatum est. *Meminit reliquiarum S. Severini Gregorius Magnus Pont. lib. 2. ep. 58. & lib. 7. ep. 85. Monasterii & oratorii S. Severini in castro Lucullano lib. 2. ep. 40. & lib. 8. ep. 18. Quin Gregorium Severino Romæ ecclesiam dicasse, quæ prius Arianorum fuerit, ex lib. 2. ep. 40. cognoscimus. Quod porrò Gotfridus Viterb. & Otto Frising. Severinum istum Ravennatem Episcopum nominavere, eos errasse palam est, idq; à Cuspiniano & Lazio, qui auctoritatem ratam habuere, non animadversum miror. Mitto argumenta alia. Eugippius utiq; cap. 1. eum ex orientis partibus in Noricum & Pannoniam venisse, cap. 9. Episcopatus honorem delatum recusasse, disertè scripsit. Qui paullò post Severus Ravennas sanctimoniæ laude illustris vixit, Severinum equidem à quibusdam appellatum Hier. Rubeus hist. lib. 4. prodidit, sed neque Episcopus lectus est, neque in Noricum venit. Aventinus Annal. lib. 2. Severinum Africâ oriundum, fratrem Victorinum habuisse retulit: Æquè in utroq; falsus, Africa quippe Norico ad meridiem est, neutiquam ad orientem: deinde, etsi unus aut alter Severinus, & quidam in Africâ Severus, fratres Victorinos habuere, ii tamen longè alii à Norico Apostolo, quod ex martyrologiis in promptu.*

Pleraq; autem Eugippii Aventinus Annalibus suis paraphrasi quadam intexuit. An sententiam ubique proximè assequutus, cum fide reddiderit, jam nunc ipsius Eugippii editio optimè commonstrabit, constaturum est enim pretium operæ illis, qui collationis laborem non defugerint.

Cuspinianus etiam Austriæ descriptioni vitam Severini ex Eugippio, compendio excerptam inseruit.

Eum Lazius item in commentariis Reip. Rom. & libris rerum Viennensium persæpe testem laudat, duplici exemplo usus, uti Viennens. lib. 1. cap. 4. ait, vetusto uno membraneo, ante ducentos fere annos scripto, altero papyraceo recentiori, ante annos octoginta. Sigonius præterea libris de occidentali imperio sive Eugippium sequutus est, sive eos, qui sequuti Eugippium.

Primus verò Surius quædam Eugippii capita, hist. sanctor. tomo 1. edidit, plura vitio codicis, quem mancum nactus erat, omisit, idq; cum ipsemet facile subodoraretur, lectori significavit. Cæsar Baronius eadem, quæ à Surio edita, apud se quoque manuscripta esse, aucta epistolâ Paschalis (Paschasii rescribendum) diaconi, testatur in notis ad martyrologium.

Nos adepti amicorum beneficio librum chirographum veterem, ex bibliothecâ monasterii S. Emmerani Reginoburgensi, in quo cum plerisq; aliis sanctorum vitis, Severini quoque perscripta erat,

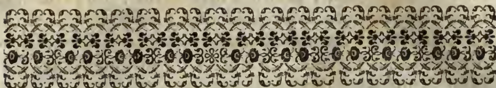
erat, gratiam inituros speravimus, apud priscæ primùm pietatis studiosos, inde apud homines antiquæ historiæ amantes, quæ ex fontibus, non dubium est purius quam ex deductis rivulis hauritur, si auctorem multis laudatum, pluribus expetitum, publico hactenus non visum, primi integrum vulgaremus. At quoniam codicem quibusdam subinde locis corruptum, quibusdam hiulcum animadvertimus, visum conferre Surii capita, & sanè quædam ad eorum præscripta correximus, aliqua explevimus, ut tamen illa, quæ utrovis modo legerentur, ad sensum nihil interesset, non attingenda, neque variantem saltem lectionem, præterquam propriorum nominum, annotandam duxerimus, quando eum auctorem tractaremus, apud quem non verborum & sermonis elegantiæ conquirendæ, sed rerum momenta pensitanda essent. Ubi à Surio destituti, ibi ingenii interdum conjecturis nitendum fuit: parcè omnino, neque eâtenus, ut vel in hominum locorumq; nomina, vel cæteram historiam nobis quidquam licere voluerimus, unam aut alteram aliquando voculam, constituendæ sententiæ, quæ pendêret, restituisse contenti.

Scholia demum adjecimus. Etsi autem uberrimus ex sanctorum historiis excitandæ & promovendæ inprimis pietatis fructus est, & verò hæc multa complectitur, quæ tum ad cognoscendos antiquos Christianæ ecclesiæ ritus pertinent, tum inflammandæ pietati igniculos, imò faces subijcere possunt, nam pleraq; profectò omnia Severini dicta, facta, aptè prorsus conveniunt, qui nunc rerum status, iis propemodum ipsis regionibus, quibus ille olim vitam egit, & verè Thraseæ illud apud Tacitum usurpare licet, Omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora *nati sumus*, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis: *nos tamen certo consilio eam partem in præsens non delibavimus, alteram solum prosequuti, quæ secundarii quodammodo fructus loco haberi possit, ac chorographiæ, & publicæ temporum historiæ ferè illustrandæ faciat, uvis nimirum mustum non expressimus, sed lotis acinis loram facere nunc temporis satis habuimus.*

Vale.



PRÆ-



PRÆFATIO
IN
VITAM SANCTI SEVERINI.



Domino ſancto ſemperque chariſſimo Eugippio presbytero Paſchaſius diaconus. Frater in Chriſto chariſſime, dum nos peritiæ tuæ facundiâ & otii felicitate perpendis, amaritudines occupationesque multiplices peccatorum retracta, & ne condemnes, pudoris jacturam dilectione ſuſtine. Direxiſti commemoratorium, cui nihil poſſit adjicere facundia peritorum; & opus, quod eccleſiæ univerſitas poſſit recenſere, brevi reſeraſti compendio, dum beati Severini finitimas Pannoniorum provincias incolentis, vitam moresque verius explicaſti, & quæ per illum divina virtus eſt operata miracula, diuturnis manſura temporibus tradidiſti memoriæ poſteritatis. Neſciunt facta piorum præterire cum ſæculo, ut omnes præſentem habeant, & ſecum quodammodo ſentiant commorari, quibus eum revelatio pervexerit lectionis. Et ideò quia tu hæc, quæ me narrando poſcebas, elocutus es ſimplicius, explicaſti facilius, nihil adjiciendum labori veſtro ſtudio noſtro credidimus: Siquidem aliter audita narramus, aliter experta depromimus, facilius virtutes magiſtrorum à diſcipulis exponuntur, quæ ſuggeruntur crebrius converſatione dicentium. Divinis chariſmatibus inſpiratus, ſcis ſanctis bonorum mentibus excolendis quantum geſta ſanctorum utilitatis impertiant, quantum fervoris attribuant, quantum puritatis infundant, de qua re Apoſtolicæ vocis auctoritas latius innoteſcens, forma, inquit, eſtote gregi, & beatus Paulus Timotheo præcepit, forma eſto fidelibus, unde idem Apoſtolus juſtorum catalogum ſummâ brevitate contexens, ab Abel incipiens inſignium virorum pergit narrare virtutes; ſic & ille fideliſſimus Mathathias, morti glorioſiſſimæ jam propinquans, filiis ſuis hæreditario jure ſanctorum exempla diſtribuit, quorum certaminibus admirandis celerius excitati, animas ſuas pro legibus ſempiternis ſanctitatis fervore contemnerent. Nec paterna liberos fefellit inſtructio, tantum enim profuerunt memoratis facta piorum, ut apertiſ-

ſimâ

ſimâ fide armarentur, principes deterrerent, caſtra ſacrilega ſuperarent, cultus araſque dæmoniacas longè lateque diruerent, civicamque coronam, ſertis decoratam perennibus, ſplendenti patriæ providerent. Unde & nos ornamentis ſponſæ Chriſti quiddam fraterno miniſterio providere gaudeamus, non quod ullis, ut credo, temporibus defuerit clarior vita majorum, ſed quod domum magni regis plurima vexilla trophæorum habere conveniat. Non enim vera virtus excluditur numeroſitate virtutum, ſed optatis exceſſibus eâtenus ampliatur.

Explicit prologus.



INCIPIT



INCIPIT VITA S. SEVERINI,

ab Eugippio Abbate ſcripta.

Caput I.

TEmpore, quo Attila Rex Hunnorum defunctus eſt, utraq; Pannonia, cæteraq; confinia Danubii rebus turbabantur ambiguis: ac primum inter filios ejus de obtinendo regno magna ſunt exorta certamina, qui morbo iniquæ dominationis inflati, materiam ſui ſceleris accepere patris interitum. Tunc itaque ſanctiſſimus Dei famulus Severinus de partibus orientis adveniens, in vicinis ripenſis & Pannoniorum partibus, quod Aſturis dicitur, oppido morabatur, vivens juxta Evangelicam Apoſtolicamque doctrinam, omni pietate & caſtitate præditus, in confeſſione Catholicæ fidei venerabile propoſitum ſanctis operibus adimplebat. Dum ergò talibus exercitiis roboratus palmam ſupernæ vocationis innocuè ſequeretur, quadam die ad eccleſiam proceſſit ex more, tunc presbytero, clero, & civibus requiſitis, cœpit totâ mentis humilitate prædicere, ut hoſtium inſidias imminentes orationibus ac jejuniis, & miſericordiæ fructibus inhiberent: ſed animi contumaces ac deſideriis carnalibus inclinati, prædicentis oracula infidelitatis ſuæ diſcrimine probaverunt. Famulus autem Dei reverſus ad hoſpitium, quo ab eccleſiæ fuerat cuſtode ſuſceptus, diē & horam imminentis excidii prodens, de contumaci, ait, oppido & citius perituro feſtinus abſcedo. Inde ad proximū, quod Commagenis appellabatur, oppidum declinavit. Hoc barbarorum in-

trinsecus consistentium, qui cum Romanis fœdus inierant, custodiâ servabatur arctissimâ, nulliq; ingrediendi aut egrediendi facilis licentia præstabatur. A quibus tamen Dei famulus, cum esset ignotus, nec interrogatus est, nec repulsus. Itaq; mox ingressus ecclesiam, cunctos de salute propriâ desperantes, jejunio & orationibus atq; eleemosynis hortatur armari, proponens antiquæ salutis exempla, quibus divina protectio populum suum contra opinionem omnium mirabiliter liberasset. Cumq; salutem omnium in ipso discriminis articulo promittenti credere dubitarent, senex qui dudum in Asturis tanti hospitis susceptor extiterat, venit, atq; à portarum custodibus sollicitâ interrogatione discussus, interitũ sui oppidi habitu verboq; monstravit, adjiciens eâdem die, quâ quidam homo Dei prædixerat, barbarorum vastatione fuisse deletum. Quo audito solliciti responderunt: Putás ne ipse est, qui desperatis rebus Dei nobis subsidia pollicetur? Mox igitur in ecclesiâ recognito Dei famulo, senex ejus pedibus prostratus ajebat, ipsius se meritis liberatum, ne cum cæteris oppidaneis subiret exitium.

CAPUT II.

HIS auditis habitatores oppidi memorati incredulitati veniam postulantes, monitis viri Dei sanctis operibus paruerunt, jejuniisq; dediti in ecclesiâ per triduum congregati, errata præterita castigabant gemitibus & lamentis. Die autẽ tertio, cum sacrificii vespertini solennitas impleretur, facto subito terræ motu, ita sunt barbari intrinsecus habitantes exterriti, ut portas sibi Romanos cogerent aperire velociter. Exeuntes igitur cuncti diffugerunt, æstimantes se quam vicinorum hostium obsidione vallatos, auctoq; terrore divinitus, & noctis errore confusi; mutuis se gladiis conciderunt. Tali ergò adversariis internecione consumptis, divino plebs servata præsidio, per sanctum virum armis didicit pugnare cœlestibus.

CAPUT III.

EOdem tempore civitatem nomine Favianis sæva fames oppresserat, cujus habitatores unicum sibi remedium affore crediderunt, si ex supradicto oppido Comagenis hominem Dei religiosis precibus invitarent. Quos ille ad se ventum ire prænoscens, cum hæsitaret, utrum pergeret cum eis, necne, à Domino, ut cum eis pergeret, commonetur. Quo cum venisset, cœpit civibus suadere dicens, poteritis pœnitentiæ fructibus à tantâ famis pernicie liberari. Qui cum talibus proficerent institutis, beatissimus Severinus divinâ revelatione cognovit, quandã viduam nomine Proculam fruges plurimas occultasse, quam productam in medium arguit vehementer. Cur, inquit, nobilissimis natalibus orta, cupiditatis præbes te ancillam, & extas avaritiæ mancipium, quæ est

docente Apostolo servitus idolorum? Ecce Domino famulis suis misericorditer consulente, tu quid de male partis facias non habebis, nisi forte frumēta diu denegata in Danubii fluenta projiciens, humanitatē piscibus exhibeas, quam hominib' denegasti. Quamobrem subveni tibi potius quam pauperibus, ex his, quæ adhuc te æstimas Christo esuriente servare. Quibus auditis magno mulier pavore perterrita, cœpit servata libenter erogare pauperibus. Igitur non multo post rates plurimæ de partibus Retiarum mercibus onustæ quam plurimis, insperatè videntur in littore Danubii, quæ multis diebus crassâ Eni fluminis glacie fuerant congelatæ: Quæ Dei imperio mox solutæ, ciborum copias fame laborantibus detulerunt. Tunc cœperunt omnes Deum insperati remedii largitorem continuatâ devotione laudare, qui malo diuturnæ famis interire credebant, fatentes rates extra legitimum tempus à glaciei resolutas frigore servi Dei precibus advenisse.

CAPUT IV.

PEr idem tempus inopinatâ surreptione prædones barbari, quæcumq; extra muros hominum pecudumq; repererant, duxere captiva. Sicq; plures de civibus ad virum Dei cum lachrymis confluentes illatæ calamitatis exitium retulerunt, simul ostēdentes indicia recentium rapinarum. Ille verò Mamertinum percunctatus est, tunc Tribunum, qui post Episcopus ordinatus est, utrum aliquos secum haberet armatos, cum quibus latrunculos sequeretur instantius. Qui respondit, Milites quidem habeo paucissimos, & ideò non audeo cum tantâ hostium multitudine confligere. Quod si tua veneratio præcipit, quamvis auxilium nobis desit armorum, credimus tua nos fieri oratione victores. Et Dei famulus ait; Etiamsi inermes sunt tui milites, nunc ex hostibus armabuntur: nec enim numerus aut fortitudo humana requiritur, ubi propugnator Deus per omnia comprobatur, tantum in nomine Dei perge velociter, perge fidenter, nam Domino misericorditer præeunte, debilis quisq; fortissimus apparebit, Dominus pro vobis pugnabit, & vos tacebitis. Vade ergò festinus, hòc unū ante omnia servaturus, ut ad me, quos ex barbaris ceperis, perducas incolumes. Exeuntes igitur in secundo milliario super rivum, qui vocatur Dicuntia, prædictos latrones inveniunt, quibus in fugam repente conversis, arma omnium sustulerunt: cæteros verò vinctos ad Dei famulum, ut præceperat, adduxerunt captivos. Quos absolutos vinculis, cibo potuq; refectos paucis alloquitur: Ite, & vestris denunciate complicibus, ne aviditate prædandi ultra huc audeant propinquare, nam statim cœlestis vindictæ judicio punientur, Deo pro suis famulis dimicante, quos ita consvevit divina virtute protegere, ut tela hostium non eis inferant vul-

nera, ſed arma potius ſubminiſtrent. Dimiſſis itaq; barbaris, ipſe de Chriſti miraculis gratulatur, de cujus miſerationibus promittit, nunquam illud oppidum hoſtium prædas ulterius experturum, ſi cives tantum ab opere Dei nec proſpera nec adverſa retraherent. Deinde beatus Severinus in locum remotiorem ſecedens, qui ad vineas vocabatur, cellula parva contentus, ad prædictum oppidũ remeare divina revelatione compellitur, ita ut quamvis eum quies cellulæ delectaret, Dei tamen juſſis obtemperans, monaſterium haud procul à civitate conſtrueret, ubi plurimos ſancto cœpit informare propoſito, factis magis quàm verbis animas inſtruens auditorum. Ipſe verò ad ſecretum habitaculum, quod Purgum oppidum appellatur ab accolis, quinq; à Favianis diſtans milliariis, ſæpius ſecedebat, ut hominum declinata frequentia, quæ ad eum venire conſueverat, oratione continua Deo protinus inhæreret. Sed quanto ſolitudinem incolere cupiebat, tanto crebrius revelationibus monebatur, ne præſentiam ſuam populis denegaret afflictis. Proficiebat itaq; per ſingulos dies ejus meritum, creſcebatq; fama virtutum, quæ longè lateq; diſcurrens, cœleſtis gratiæ in eo ſigna pandebat. Neſciunt enim latere, quæ bona ſunt, cum juxta ſententiam Salvatoris, nec lucerna ſub modio contegi, nec in monte poſita civitas poſſit abſcondi. Inter cætera enim magnalia, quæ illi Salvator indulſerat, præcipuũ abſtinentiæ munus accipiens, carnem ſuam plurimis ſubjugabat inediis, docens corpus, quod cibis abundantioribus enutritur, animæ interitum protinus allaturum. Calceamento nullo penitus indutus, ita mediâ hyeme, quæ in illis regionibus ſæviore gelu torpeſcit, nudis pedibus ſemper ambulare contentus, ſingulare patientiæ dabat indicium. Ad cujus immanitatem frigoris comprobandam, teſtem conſtat eſſe Danubium, ita ſæpe glaciali nimietate concretum, ut etiam plauſtris ſolidum tranſitum ſubminiſtret. Qui tamen talibus per Dei gratiam virtutibus ſublimatus, intimam humilitatem fatebatur dicens: Ne putetis mei meriti eſſe, quod cernitis, veſtræ eſt potius ſalutis exemplum. Ceſſet jam humana temeritas, elationis ſupercilium comprimatur, ut aliquid boni poſſimus, eligimur, dicente Apoſtolo: Qui elegit nos ante conſtitutionem mundi, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus. Orate imò pro me, ut non ad condemnationis cumulum, ſed ad juſtificationis augmentum Salvatoris mei dona proficiant. Hæc & his ſimilia ſolebat proferre cum fletibus, miro erudiens homines humilitatis exemplo, cujus virtutis fundamento munitus, tanta divini muneris claritate fulgebat, ut ipſi quoq; hoſtes hæretici reverentiſſimis eum officiis honorarent.

CAPUT V.

RUgorum siquidem Rex, nomine Flacciteus, in ipsis regni sui cœpit nutare primordiis, habens Gothos ex inferiore Pannonia vehementer infensos, quorum innumera multitudine terrebatur. Is ergò beatissimum Severinum in suis periculis tanquam cœleste consulebat oraculum. Ad quem dum vehementissimè turbaretur adveniens, deflebat se à Gothorum principibus ad Italiam transitum postulasse , à quibus se non dubitabat, quia hoc ei denegatum fuerat, occidendum. Tunc ergò à viro Dei hoc responsum prædictus accepit. Si nos una Catholica fides annecteret, magis me de vitæ perpetuitate debuisti consulere, sed quia de præsenti tantum salute sollicitus, quæ nobis est communis, interrogas, instruendus ausculta. Gothorum nec copia nec adversitate turbaberis, quia cito securus eis discedentibus tu desiderata prosperitate regnabis, tantum ne humilitatis meæ monita prætermittas. Non te itaque pigeat pacem appetere etiam minimorum, & nunquam propriis virtutibus innitaris. Maledictus, inquit scriptura, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. Disce igitur insidias cavere, non ponere, in lectulo quippe tuo pacifico fine transibis. Qui cum tali admonitus oraculo lætus abscederet, perlato sibi quod turba latrocinantium & barbari aliquos captivassent ex Rugis, ad virum Dei misit protinus consulendũ, qui sanctis eum mandatis, ne prædones sequeretur, Domino sibi revelante præmonuit, dicens: Si eos sequutus fueris, occidêris, cave, ne amnem transeas, & insidiis quæ tibi tribus locis paratæ sunt, inprovida mente succumbas: nam cito nuncius fidelis adveniet, qui te de his omnibus efficiet certiorem. Tunc captivorum duo ab ipsis hostium sedibus fugientes, ea per ordinem retulerunt, quæ à beatissimo viro, Christo sibi revelante, erant prædicta. Igitur frustratis insidiis adversantium Flacciteus incrementis auctus prosperioribus vitam rebus tranquillissimis terminavit.

CAPUT VI.

POst hæc autem quidam Rugus genere, per annos duodecim incredibili ossium dolore contritus, omni caruerat incolumitate membrorum, cujus cruciatus intolerabilis, circumquaq; vicinis factus erat ipsa diuturnitate notissimus. Itaque nihil proficiente diversitate remedii, tandem vidua mater ad sanctum virum vehiculo filium deduxit impositum, & ante januam monasterii projiciens desperatum, continuatis fletibus reddi sibi unicũ filium precabatur incolumem. Sed vir Dei sentiens à se magna deposci, fletu commotus ajebat: Quid opprimor opinione fallaci, cur æstimor posse, quod nequeo? Non est virtutis meæ præstare

tam grandia, consilium tamen do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Tunc mandat mulieri, ut pauperibus aliquid pro suis viribus largiretur. Illa nihil morata, vestem qua induta erat, se velociter exuens, egenis dividere properabat. Quo audito vir Dei, fervorem ejus admirans, iterum mandat, ut suis operiretur amictibus, dicens: Cum tuus filius tecum Domino sanante perrexerit, opere vota supplebis. Igitur indicto paucorum dierum de more jejunio, fusis ad Deum precibus, illico sanavit infirmum, atque incolumem suis gressibus ambulantē remisit ad propria. Qui cum postea nundinis frequentibus interesset, stupendum miraculum cunctis videntibus exhibebat: nonnulli enim dicebant: Ecce ille, qui fuerat corporis putredine fractus: Aliis autem, quod ipse esset omninò negantibus, grata contentio nascebatur. Ex illo enim tempore, quo est reddita sanitas desperato, universa Rugorum gens ad Dei famulum frequentans cœpit gratulationis obsequium reddere, & opem suis postulare languoribus. De aliis etiam gentibus, ad quas tanti miraculi fama pervenerat, multi Christi militem videre cupiebant.

CAPUT VII.

QUA devotione etiam ante hoc factum quidam barbari, cum ad Italiam pergerent, promerendæ benedictionis ad eum intuitu diverterunt: inter quos & Odovachar, qui postea regnavit Italiæ, vilissimo tunc habitu, juvenis statura procerus advenerat. Qui dum se, ne humile tectum cellulæ suo vertice contingeret, inclinasset, à viro Dei gloriosum se fore cognovit. Cui etiam valedicenti, Vade inquit ad Italiam, vade, vilissimis nunc pellibus coopertus, sed multis citò plurima largiturus.

CAPUT VIII.

FElecteus quoq; Rex, qui & Fava, memorati filius Flacitei, paternam sequutus industriam, sanctum virum cœpit pro regni sui frequentare primordiis. Hunc conjux feralis & noxia nomine Gisa, semper à clementia remediis retrahebat. Hæc ergò inter cætera iniquitatis suæ contagia, etiam rebaptizare quosdam est conata Catholicos, sed ob sancti reverentiam Severini, non consentiente viro, à sacrilega quantocyus intentione defecit. Romanos tamen duris conditionibus aggravabat, quosdam etiam Danubio jubebat abduci. Nam cum quadā die in proximo à Favianis vico veniens, aliquos ad se transferri Danubio præcepisset, vilissimi scilicet ministerii servitute damnandos, dirigens ad eam vir Dei, ut eos dimitteret, postulabat. Verum illa facibus fœminei furoris exæstuans, mandata reportari jussit asperrima, Ora, inquit, tibi serve Dei in tua cellula delitescens, liceat nobis de servis nostris ordi-

ordinare quod volumus. Hæc igitur audiens homo Dei, confido, inquit, in Domino JesuChristo, quia necessitate compellitur explere, quod prava voluntate despexit. Velox itaq; sequuta correptio, animum prostravit arrogantis, quosdam enim aurifices barbaros, pro fabricandis regalibus ornamentis clauserat arcta custodia, ad hos filius memorati regis admodum parvulus nomine Fridericus, eodem die, quo regina servum Dei contempserat, puerili motu concitus introivit. Tunc aurifices infantis pectori gladium imposuere dicentes, quod si quis ad eos absq; juramenti præfixo ingredi conaretur, parvulum regium primitus transfigerent, & semetipsos postea trucidarent, quippe cum sibi nullam spẽ vitæ promitterent, macerati diuturnis ergastulis. His auditis regina crudelis & impia, vestibus dolore conscissis, talia clamabat: O serve Dei Severine, sic à Deo tuo illatæ vindicantur injuriæ? Hanc mei contemptus ultionem effusis precibus postulasti, ut in mea viscera vindicares? Itaq; multiplici contritione ac miserabili lamentatione discurrens, fatebatur se pro scelere cõtemptus, quod in servum Dei commiserat, plagæ præsentis ultione percelli; confestimq; directis equitibus veniam petitura, & Romanos, quos ea die tulerat, pro quibus rogantem contempserat, transmisit, & aurifices protinus accipientes sacramentum, ac dimittentes infantulum, pariter & ipsi dimissi sunt. His auditis reverentissimus Christi servus gratias creatori referebat immensas, qui ob hoc interdum differt vota petentium, ut fide, spe & charitate crescente, dum minora petuntur, majora concedat. Id namque egit virtus omnipotentis ac salvatoris, ut dum liberos sæva mulier subjecit servituti, servientes cogeretur reddere libertati. Quibus mirabiliter impetratis, regina statim ad servum Dei properans cum marito, monstrat filium, quem fatebatur illius orationibus de mortis confinio liberatum, promittens, se ejus nequaquam ultrà jussionibus obviare.

CAPUT IX.

MAgna quoq; Dei famulo, prophetiæ gratiâ prædito, in redimendis erat captivis industria. Studiosius etenim insistebat barbarorum ditione vexatos genuinæ restituere libertati. Interea cuidam cum conjuge liberisq; redempto, præcepit transvadere Danubium, ut hominem ignotum in nundinis quæreret barbarorum: quem in tantum divinâ revelatione didicerat, ut etiam signa staturæ, capillorumq; colorem, vultus ejus ac vestis habitus indicaret, & in quâ parte nundinarum reperturus eum foret, ostenderet, addens, ut quiquid reperta ei diceret persona, reversus sibi maturius intimaret. Profectus itaq; cuncta, sicut vir Dei prædixerat, miratus invenit. Is ergò ab eodem homine, quem reperisse se

mirabatur, interrogatus audivit dicente: Putasne possum invenire hominem, qui me ad virum Dei, cujus ubiq; fama diffunditur, quâ voluerit mercede perducat? Diu est enim, quod ipsos sanctos martyres, quorum reliquias fero, suppliciter interpello, ut à tali ministerio tandem aliquando solvar indignus, quod huc usq; non temerariâ præsumptione, sed religiosa necessitate sustinui. Tunc nuncius hominis Dei, ejus illum aspectibus præsentavit, qui debito sanctorum Gervasii & Protasii martyrum reliquias honore suscipiens, in basilicâ, quam in monasterio construxerat, collocavit officio sacerdotum. Quo in loco martyrum congregavit sanctuaria plurimorum, quæ tamen præeunte semper revelatione promeruit, sciens adversarium sæpe subrepere sub nomine sanctitatis. Episcopatus quoq; honorem ut susciperet postulatus, præfinitâ responsione conclusit, sufficere sibi dicens, quod solitudine desideratâ privatus, ad illam divinitus venisset provinciam, ut turbis tribulantium frequentibus interesset. Daturus nihilominus monachis formam, sollicitior admonebat beatorū patrum vestigiis inhærere, quibus sanctæ conversationis adquireretur instructio, adhibendamq; operam, ne is, qui parentes reliquit & sæculum, pompæ sæcularis illecebras retrorsum respiciendo cuperet, quas vitaverat, & ob hoc uxoris Loth exemplum terribile proponebat. Memorabat etiam timore Dei mortificanda esse incentiva libidinum, nec aliter superanda corporalis delectationis asseruit incendia, nisi fuissent per Dei gratiam lacrymarum fonte restincta.

Caput X.

QUidam verò nomine Maurus Basilicæ monasterii fuit æditus, quem beatus Severinus redemerat de manibus barbarorum; huic quadā die præcepit vir Dei dicens, Cave, ne hodie transgrediaris alicubi, alioquin imminenti periculo non carebis. Hic ergò contra præceptum tanti patris, sæcularis cujusdam hominis persuasu, meridie ad colligenda poma in secundo à Favianis milliario egressus, mox à barbaris Danubio transvectus est cum suo persuasore captivus. In illâ horâ vir Dei dum in cellulâ legeret, clauso repente codice, Maurum, ait, cito requirite: quo nusquam reperto, ipse quantocyus Hystri fluenta prætermeans, latrones properanter insequitur, quos vulgus Scamaros appellabat. Cujus venerandam præsentiam non ferentes, supplices, quos ceperant, reddidere captivos.

Caput XI.

CUm adhuc Norici ripensis oppida superiora constarent, & pæne nullum castellum barbarorum vitaret incursus, tam celeberrima sancti Severini flagrabat opinio, ut certatim eum ad

ſe caſtella ſingula pro ſuis munitionibus invitarent, credentes quod ejus præſentiâ nihil eis adverſi eveniret. Quod non ſine gratia divini muneris agebatur, ut omnes ejus monitis quaſi cœleſtibus terrerentur oraculis, exemploq; illius bonis operibus erudirentur. In caſtellum quoque, cui erat Cucullis vocabulum, devotionibus accolanis vir ſanctus venerat advocatus, ubi factum grande miraculum nequeo reticere, quod tamen Marciani poſt presbyteri noſtri, cujus ejusdem loci ſtupenda miracula, relatione cognovimus. Pars igitur plebis in quodam loco nefandis ſacrificiis inhærebat. Quo ſacrilegio comperto vir Dei, multis plebem ſermonibus alloquutus, jejunium triduanum per presbyterum loci ſuaſit indici, ac per ſingulas domos cereos afferre præcepit, quos propriâ manu unuſquiſq; parietibus affixit eccleſiæ. Tunc pſalterio ex more decurſo, ad horã ſacrificii presbyterum & diaconum vir Dei adhortatus eſt, totâ cordis alacritate ſecum communem Dominum deprecari, quatenus ad ſacrilegos diſcernendos lumen ſuæ cognitionis oſtenderet. Itaq; cum multis largiſſimis fletibus, cumq; fixis genibus precaretur, pars maxima cereorum, quos fideles attulerant, ſubitò eſt accenſa divinitus, reliqua verò eorum, qui prædictis ſacrilegiis infecti fuerant, volentesq; latêre negaverant, inaccenſa permanſit. Tunc ergò qui eos poſuerant divino declarati examine, protinus exclamantes ſecreta pectoris ſuis factionibus prodiderunt, & ſuorum teſtimonio cereorum manifeſtâ confeſſione cuncti propria ſacrilegia teſtabantur. O clemens potentia creatoris, cereos animosq; inflammans, accenſus ignis in cereis refulſit & in ſenſibus. Viſibilis lux liquabat ceras in flammas, at inviſibilis corda fatentium ſolvebat in lacrymas. Quis credat, amplius eos, quos ſacrilegus error involverat, poſtea claruiſſe bonis operibus, quam eos, quorum cerei fuerant accenſi divinitus!

CAPUT XII.

ALio rurſus tempore in finibus ejuſdem caſtelli, locuſtæ frugum conſumptrices noxiis morſibus cuncta erant vaſtantes. Tali ergò peſte perculſi, mox presbyteri cæteriq; manſores ſanctum Severinum ſummis precibus adierunt dicentes, ut tantæ plagæ auferatur atrocitas, orationum tuarum experta ſuffragia poſtulamus, quæ magno dudum miraculo in accenſis cereis multum apud Dominum valere conſpeximus. Quos ille religioſius allocutus, non legiſtis, ait, quid auctoritas divina peccanti populo præceperit per Prophetam, Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio & fletu, & poſt pauca, Sanctificate, inquit, jejunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate eccleſiam, & cætera quæ ſequuntur, hæc explete, ut dignis operi-

operibus malitiam præſentis temporis facile evadatis;nullus à me ad agrum exeat, quaſi humanâ ſollicitudine locuſtas vetiturus, ne divina amplius indignatio provocetur. Nec mora: ergò omnibus in eccleſiam congregatis, unusquisq; in ordine ſuo pſallebat ex more. Omnis ætas & ſexus, quæ etiam voce non poterat, precem Deo fletibus offerebat, eleemoſynæ fieri non ceſſabant, quidquid bonorum operum præſens neceſſitas exigebat, ſicut Dei famulus præceperat, implebatur. Omnibus ergò hujuscemodi ſtudiis occupatis, quidam pauperrimus opus Dei cœptum deſerens, ad agrum propriæ ſegetis inviſendæ cauſſa; quæ perparva inter aliorum ſata jacebat, egreſſus eſt, totaq; anxius die locuſtarum nubem impendentem, quâ potuit, exturbavit induſtriâ, moxq; eccleſiam communicaturus intravit; ſed ſegetem ejus exiguam, multis vicinorum circundatam frugibus, locuſtarum denſitas devoravit. Quibus eâ nocte ab illis finibus exterritis imperio divino, probatum eſt, quantum valeat fidelis oratio. Mane quippe ſancti operis temerator atq; contemptor, rurſus ad agrum ſuum malè ſecurus egrediens, eum locuſtarum pernicie funditus invenit abraſum, & omnium circumquaq; ſationes integras vehementer admirans, ad caſtellum lamentoſa vociferatione revertitur, cumque id, quod acciderat, indicaſſet, ad hujuscemodi videndum cuncti exiêre miraculum, ubi quaſi ad lineam regularem contumacis hominis ſegetem locuſtarum morſus oſtenderant. Ob quam rem monendi occaſionem homo Dei reperiens, docebat univerſos, ut omnipotenti Deo diſcerent obedire, cujus imperiis obtemperant & locuſtæ. Pauper verò prædictus flebiliter allegabat, poſſe ſe mandatis obedire de cætero, ſi ulla ſpes, quâ viveret, ſibi remanſiſſet. Tunc ergò vir Dei cæteros allocutus, juſtũ eſt, inquit, ut qui proprio ſupplicio humilitatis vobis & obedientiæ dedit exemplum, liberalitate veſtra anni præſentis alimenta percipiat. Collatione itaq; fidelium correptus homo pauperrimus & ditatus, didicit quantum diſpendii incredulitas inferat, quantumq; beneficii ſuis cultoribus divina conferat largitio.

CAPUT XIII.

ITem juxta oppidum, quod Juba appellatur, cum quadam die intrantes baſilicam, æſtatis tempore, ſolemnitatem veſpere redituri, ad accendenda luminaria ignem minime reperiſſent, flammam concuſſis ex more lapidibus elicere nequiverunt, in tantum alterutra ferri ac petræ colliſione tardantes, ut tempus veſpertinę ſolemnitatis efflueret. At vir Dei genubus humi fixis orabat attentius. Mox igitur in conſpectu trium ſpiritualium, qui aderant tunc, virorũ, cereus, quem idem Severinus ſanctus manu tenebat, accenſus eſt. Quo lucente, ſacrificio veſpertini temporis ex more ſupple-

ſuppleto, gratiæ Deo referuntur in omnibus. Quod factum, licet vir memoratus hos, qui huic interfuere miraculo, celare voluerit, ſicut & multa magnalia, quæ per illum divinis ſunt effectibus celebrata, claritas tamen tantæ virtutis occultari non potuit, ſed ad magnam cæteros fidem excellenter accendit.

Caput XIV.

Accidit etiam ejusdem loci quandam mulierem diutino languore vexatam jacere ſeminecem, exequiis jam paratis; cujus proximi mœſto ſilentio voces funereas quodã fidei clamore preſſerunt, & ante oſtium cellulæ ſancti viri corpus jam exanime pæne depoſuêre. Videns ergò homo Dei clauſum aditum oppoſitione lectuli, ait ad eos: Quidnam eſt, quod facere voluiſtis? Reſponderunt: Ut oratione tua vitæ reddatur exanimis. Tunc ipſe lacrymabundus exclamans ait: Quid à parvo magna depoſcitis? Cognoſco me prorſus indignum, utinam merear veniam pro meis invenire peccatis. Et illi, Credimus, inquiunt, quod ſi oraveris, reviviſcit. Tunc ſanctus Severinus fuſis illico lacrymis, in oratione proſtratus eſt, & muliere protinus reſurgente allocutus eſt eos: Nolite quidquam horum meis operibus applicare, hanc enim gratiam fervor fidei emeruit, & hoc fit in multis locis & gentibus, ut cognoſcatur, quod unus ſit Deus, faciens in cœlo & in terra prodigia, excitans perditos in ſalutem, & mortuos vitæ reſtituens. Mulier verò ſanitate percepta, opus ſacrale die tertio juxta morem provinciæ propriis cœpit manibus exercere.

Caput XV.

Quintanis appellabatur ſecundarum municipium Retiarum ſuper ripam Danubii ſitum, huic ex alia parte parvus fluvius Quintana nomine propinquabat. Is crebra inundatione Danubii ſuperfluentis excreſcens, nonnulla caſtelli ſpatia, quia in planum fundatum erat, occupabat. Eccleſiam etiam loci ejus manſores extra muros ex lignis habuere conſtructam, quæ pendula extenſione porrecta, defixis in altum ſtipitibus ſuſtentabatur & furculis, cui ad vicem ſoli tabularum erat levigata conjunctio, quam quoties rivus exceſſiſſet, aqua ſuperfluens occupabat. Quintanenſium itaq; fide ſanctus Severinus illuc fuerat invitatus, ubi cum tempore ſiccitatis veniſſet, interrogabat, cur tabulata nudatis obſtaculorum tegminibus apparêrent. Accolæ reſponderunt, quod frequenti fluminis alluvione, quidquid fuiſſet ſuperſtratũ, cõtinuo laberetur. At ipſe, ſternatur, inquit, ſuper tabulata in Chriſti nomine nunc pavimentũ, nam videbitis amodo fluvium cœleſti juſſione prohibitũ. Pavimento itaq; perfecto, ipſe vir Dei acceptâ ſecuri ſubter deſcendens, poſtes factâ oratione percuſſit, atq; ad

ad aquam fluminis, venerandæ crucis expresso signaculo dixit: Non te sinat Dominus meus Jesus Christus hoc signum crucis excedere. Ex illo itaq; tempore cum ex more fluvius crevisset in cumulos, ambissetq; viciniam, quam solebat, ita spatiis ecclesiæ erat inferior, ut nunquam sancti patibuli signaculum, quod impresserat homo Dei, prorsus excederet.

CAPUT XVI.

ACcidit autem, ut castelli presbyter memorati admodum venerabilis, Silvinus nomine moreretur, & cum in ecclesiâ feretro posito noctem psallentes duxissent ex more pervigilem, jam crescente diluculo, rogavit vir Dei fessos presbyteros & diaconos universos parumper abscedere, ut post laborem vigiliarum somno se aliquantulum recrearent. Quibus egressis, Dei homo ostiarium Maternum nomine interrogat, utrum omnes, ut dixerat, abscessissent. At illo respondente cunctos abiisse, nequaquam ait, sed latet hîc quidam. Tunc janitor ecclesiæ secundo perlustrans, nullum intra eam mansisse testatur. Verum Christi miles Domino sibi revelante, nescio quis, ait, hic delitescit. Tertio itaque diligentius perscrutans, quandam invenit virginem consecratam locis se occultioribus abdidisse, hanc ergò memoratus sic increpavit æditus: Cur istic famulo Dei posito tuam credideris potuisse latêre præsentiam? At illa, pietatis, inquit, me amor talia facere persuasit, videns enim cunctos foras expelli, putavi mecum, quod servus Christi invocatâ divinâ majestate præsentem mortuum suscitaret. Exeunte igitur memoratâ virgine, homo Dei cum presbytero & diacono janitoribusque duobus, in oratione curvatus postulavit fletu largissimo, ut opus solitæ majestatis divina virtus ostenderet. Tunc oratione completâ à presbytero, ita cadaver vir beatus alloquitur: In nomine Domini nostri Jesu Christi sancte presbyter Silvine loquere cum fratribus tuis. Et subitò oculos defunctus aperuit. Vix verò præsentibus homo Dei tacere præ gaudio persuasit, & denuo ad eum: Vis, inquit, rogemus Dominum, ut te adhuc servis tuis in hac vitâ condonare dignetur? At ille ait: Per Dominum te conjuro, ne diutius hîc tenear, & frauder quiete perpetua, in qua me esse jam cernebam. Statimq; reddita oratione quievit exanimis. Hoc autem factum sancti Severini adjuratione ita celatum est, ut ante mortem ejus non potuisset agnosci, ego tamen hæc, quæ retuli, Marci subdiaconi & Materni janitoris relatione cognovi. Nam presbyter & diaconus tanti testes miraculi, ante sanctum virum, cui juraverunt nulli se, quod viderant, prodituros, obiisse noscuntur.

CAPUT

CAPUT XVII.

TAlibus igitur beatus Severinus per Christi gratiam opulentus muneribus, captivorum etiam egenorumq; tantam curam ingenita sibi pietate susceperat, ut pæne omnes per universa oppida vel castella pauperes, ipsius industria pascerentur, quibus tam læta sollicitudine ministrabat, ut tunc se crederet tantummodo saturari, vel abundare bonis omnibus, quando videbat egentium corpora sustentari. Et cum ipse hebdomadarum continuatis jejuniis minimè frangeretur, tamen esurie miserorum se credebat afflictum. Cujus largitionem tam piam in pauperes plurimi contemplantes, quamvis ex duro barbarorum imperio famis angustias sustinerent, devotissimè tamen frugum suarum decimas pauperibus impendebant. Quod mandatum licet cunctis ex lege notissimum sit, tamen quasi ex ore angeli præsentis audirent, grata devotione servabant. Frigus quoque vir Dei tantum in nuditate pauperum sentiebat, siquidem specialiter à Deo perceperat, ut in frigidissima regione mirabili abstinentia castigatus, fortis & alacer permaneret. Pro decimis autem, ut diximus, dandis, quibus pauperes alerentur, Norici quoq; presbyteros missis exhortabatur epistolis. Ex qua consuetudine cum nonnullam ad eum erogandarum vestium copiam direxissent, interrogavit eos, qui venerant, si ex civitate quoque Tiburnia similis collatio mitteretur. Respondentibus etiam inde protinus affuturos, vir Dei nequaquam eos venire signavit, sed dilatam eorum oblationem prædixit barbaris offerendam. Itaque non multo post cives Tiburniæ, vario cum obsidentibus Gothis certamine dimicantes, vix initi fœderis pactione inter cætera etiam largitionem jam in unum collatam, quam mittere famulo Dei distulerant, hostibus, ut prædixerat, obtulerunt.

CAPUT XVIII.

CIves quoq; ex oppido Lauriaco crebro quondam sancti Severini exhortatione commoniti, frugum decimas pauperibus offerre distulerant. Quibus fame constrictis, jam maturitate messium flavescente, vicina subsidia monstrabantur. At ubi rubiginis improvisa corruptio frugibus nocitura comparuit, mox ad ipsum convenêre prostrati, pœnas suæ contumaciæ confitentes. Miles verò Christi, fessos verbis spiritualibus allevabat dicens: Si decimas obtulissetis pauperibus, non solum æterna mercede frueremini, verum etiam commodis possetis abundare præsentibus: Sed quia culpam confessione propria castigatis, de Domini pietate polliceor, quod rubigo præsens tam validè penitus non nocebit, tantum fides vestra non vacillet. Verum cives ad persolvendas ex illâ die decimas hæc promissio reddidit prom-

ptiores. Tunc, ut ſolebat, hortatus eſt indici jejunium, quo expleto, placidus imber deſperatæ meſſis amputavit incommoda.

CAPUT XIX.

PAtavis appellatur oppidum, inter utraq; flumina, Enum videlicet atq; Danubium conſtitutum, ubi beatus Severinus cellulam paucis ſolito more fundaverat, eo quod ipſe illuc ſæpius rogatus à civibus adveniret, maximè propter Alamannorum incurſus aſſiduos, quorum Rex Gibuldus ſummâ eum reverentiâ diligebat. Qui etiam quodam tempore ad eum videndum deſideranter occurrit, cui ſanctus obviam, ne adventu ſuo eam civitatem prægravaret, egreſſus eſt, tantaq; conſtantiâ regem allocutus eſt, ut tremere corā eo vehementius cœperit, ſed & poſtea ſuis exercitibus indicavit, nunquam ſe nec re bellica nec aliqua formidine tanto tremore fuiſſe concuſſum. Cumq; Dei famulo daret optionem imperandi quæ vellet, rogavit doctor piiſſimus, ut ſibi potius præſtaturus, gentem ſuam à Romana vallatione cohiberet, & captivos, quos ſui tenuerant, gratanter abſolveret. Tunc Rex conſtituerat, ut ex ſuis aliquem dirigeret, ad id opus maturius exequendum; ſtatimq; miſſus Amantius diaconus, è veſtigio regem ſubſequitur, ejusq; pro foribus excubans, multis diebus non potuit nunciari. Cui pro re, qua directus fuerat, non peracta triſtiſſimo revertenti, apparuit quidam effigiem ſancti præferens Severini, qui eum minaci appellatione perterritum ſequi ſe juſſit. Cumq; pavens atq; concitus ſequeretur, pervenit ad januam regis, ſtatimq; dux ille prævius ex oculis mirantis evanuit. Verum regis iterum nuncius diaconum, unde eſſet, & quid ſperaret, interrogat: Ille rem breviter inſinuans, oblatis regi, receptisq; remeavit epiſtolis. Dimiſſus igitur, revexit fere ſeptuaginta captivos, inſuper promiſſionem regis gratam deferens, qua ſpopondit ſe, cum diligenter provinciam peragraverit, remiſſurum quantos in eadem reperturus fuiſſet numero captivorum. Pro qua re poſtmodum ſanctus Lucillus presbyter deſtinatus magnam miſerorum copiam à captivitate revocavit.

CAPUT XX.

PEr id tempus, quo Romanum conſtabat imperium, multorum milites oppidorum pro cuſtodia limitis publicis ſtipendiis alebantur. Qua conſuetudine deſinente, ſimul militares turbæ ſunt deletæ; cum milite Batavino utcumq; numero perdurante, ex eo perrexerunt quidam ad Italiam, extremum ſtipendium commilitonibus allaturi, quos interemptos à barbaris nullus agnoverat. Quadam ergò die, dum in ſua cellula legeret ſanctus Severinus, ſubito clauſo codice, cum magno cœpit lacry-

mare

mare suspirio, astantes juvenes jussit ad fluvium properanter excurrere, quem in illa hora humano firmabat cruore respergi, statimq; nunciatum est, corpora præfatorum militum fluminis impetu ad terram fuisse delata.

Caput XXI.

PAulinus quidam ad sanctum Severinum fama ejus latius percurrente pervenerat, hic in consortio beati viri diebus aliquot remoratus, cum redire vellet, audivit ab eo, Venerabilis presbyter festina, quia scito dilectionem tuam, populorum desideriis, ut credimus, obluctantem, dignitas episcopatus ornabit. Mox remeante ad patriam, sermo in eo prædicentis impletus est. Nam cives Tiburniæ, quæ est metropolis Norici, coegerunt prædictum virum summi sacerdotii suscipere principatum.

Caput XXII.

BAsilicæ extra muros oppidi Batavini, in loco nomine Boitro trans Enum fluvium constitutæ, ubi cellulam paucis monachis ipse construxerat, martyrum reliquiæ quærebantur. Ingerentibus ergò se presbyteris, ut mitterentur ad sanctuaria deferenda, hęc beatus Severinus monita proferebat: Quamvis cuncta mortalium opere constructa pereant, hæc tamen ædificia præ cæteris celerrimè relinquenda sunt; & ideò pro reliquiis sanctorum nullum laborem debere suscipere, quia ultro sancti Joannis eis benedictio deferetur. Interea beatum virum cives oppidi memorati suppliciter adierunt, ut pergeret ad Favianam Rugorum principem, mercandi eis licentiam postularet. Quibus ipse, tempus, inquit, hujus oppidi appropinquavit, ut desertum, sicut cætera priora castella cultore destituta, remaneat. Quid ergò necesse est locis mercimonia providere, ubi ultra non poterit apparere mercator? Respondentibus illis, non se debere contemni, sed consueto sublevari regimine, quidam presbyter hæc diabolico spiritu repletus adjecit, Perge quæso sancte, perge velociter, ut tuo discessu parumper à jejuniis & vigiliis quiescamus. Quo dicto, vir Dei lacrymis urgebatur ingentibus, quod in ridiculam vanitatem cunctis audientibus sacerdos eruperat. Aperta namque scurrilitas latentium est testificatio delictorum. Sanctus itaq; vir, cur ita fleret, interrogatus à fratribus; Video, inquit, plagam gravissimam nobis absentibus huic loco protinus eventuram, & Christi sacraria, quod non sine gemitu cogor exprimere, humano sanguine redundabunt, in tantum, ut etiam locus iste violandus sit, nam in baptisterio loquebantur. Ad antiquum itaq; & omnibus majus monasterium suum, juxta muros oppidi Favianis, quod centum & ultra millibus aberat, Danu-

bii navigationibus descendebat. Mox igitur eo discedente Chunimundus paucis barbaris comitatus, oppidum, ut sanctus prædixerat, Batavis invasit, ac pæne cunctis mansoribus in messe detentis, quadraginta viros oppidi, qui ad custodiam remanserant, interemit. Presbyterum quoq; illum, qui tam sacrilege contra famulum Christi in baptisterio fuerat elocutus, ad eundem locum confugientem, insequentes barbari peremerunt. Frustra enim illuc offenso Deo veritatis inimicus accessit, ubi tam imprudenter excesserat.

Caput XXIII.

IGitur sanctissimus Severinus dum in monasterio Favianis evangelium legeret, oratione suppleta consurgens, scapham sibi illico jubet præparari, & mirantibus his, qui aderant, ait: Sit nomen Domini benedictum, reliquiis beatorum martyrum oportet nos occurrere. Nec mora, transmeant Danubium, inveniunt hominem considentem in ripa ulteriore fluminis, ac multis eos precibus postulantem, ut ad servum Dei, ad quem fama vulgante olim venire cuperet, duceretur. Mox itaq; ei Christo servi demonstrato, suppliciter sancti Joannis Baptistæ reliquias obtulit, multis apud se servatas temporibus. Quas Dei servus debita veneratione suscipiens, basilicam sancti Joannis, sicut prædixerat, ultronea benedictione collata, sacravit officio sacerdotum.

Caput XXIV.

AD habitatores præterea oppidi, quod Jopia vocabatur, septuaginta & amplius à Batavis millibus disparatum, solitâ vir Dei revelatione commonitus, Moderatum nomine cantorem ecclesiæ destinavit, præcipiens, ut habitationē loci illius omnes sine cunctatione relinquerent, mox enim perituros fore, si contemnerent imperata. Aliis ergò de tanto præsagio dubitantibus, aliis non credentibus prorsus, iterum misit Quintasium quendam, cui lacrymans ait, Perge velocius, denuncians eis, si in hac nocte remanserint, sine dilatione capientur. Sanctum quoq; Maximum spiritualis vitæ presbyterum instantius imperat admonere, ut saltem ipse contemptoribus derelictis, properaret à cœlesti misericordiâ liberari, de quo sibi Dei famulus magnam dicebat inesse mœstitiam, ne forte salutiferum differendo mandatum, imminenti subjaceret exitio. Prædictus itaq; pergens imperata supplevit, & reliquis incredulitate nutantibus, nuncius viri Dei presbytero retinenti se, atq; hospitalitatem præbere cupienti, nullatenus acquievit. Quâ nocte Heruli insperatè protinus irruentes, oppidumq; vastantes, plurimos duxere captivos, presbyterum verò memoratum patibulo suspenderunt. Quo audito servus Dei graviter doluit præmonitus non curasse.

Caput

CAPUT XXV.

DEinde quidam de Norico, Maximinus nomine, servum Dei frequentare solitus erat. Et cum pro familiaritate quam meruerat, in monasterio sancti viri diebus aliquot moraretur, ejus informatur oraculis, patriam suam grave repente exitium subituram. Qui acceptis litteris ad sanctum Paulinum Episcopum designatis, remeavit instantius. Igitur memoratus antistes litterarum tenore perstructus, universas dioeceses sive castella, scriptis propriis vehementer admonuit, ut triduano jejunio quod litteræ viri Dei signaverant, exitio venturæ cladis occurrerent. Quibus jussa complentibus, terminato jejunio ecce Alamannorum copiosissima multitudo feraliter cuncta vastavit, castella verò nullum sensere periculum, quæ lorica fidelis jejunii, & laudanda cordis humilitas adversus hostium ferociam fidenter armaverat.

CAPUT XXVI.

POst hæc leprosus quidam Mediolanensis territorii, ad sanctum Severinum, famâ ejus invitante perrexerat, hunc sanitatum remedia implorantem suppliciter, monachis suis indicto jejunio commendavit, qui continuo Dei gratiâ mundatus est. Cumq; recepta sanitate redire suaderetur ad patriam suam, prostravit se pedibus sancti viri, petens ne ulterius ad sua redire cogeretur, cupiens scilicet, ut lepram quoq; peccatorum, sicut carnis effugeret, vitamq; in eodem loco fine laudabili terminaret. Cujus animum vir Dei vehementer admirans, paucis monachis paterna jussione præcepit, frequentatis cum eo jejuniis in oratione continua permanere, ut Dominus ei, quæ essent opportuna, concederet. Tantis itaq; remediis præmunitus, intra duorum mensium spatium vitæ mortalis est compedibus absolutus.

CAPUT XXVII.

EOdem tempore mansores oppidi Quintanensis, creberrimis Alamannorum incursionibus defessi, sedes proprias relinquentes in Batavis oppidum migraverunt. Sed non latuit eosdem barbaros confugium prædictorum, qua caussa plus inflammati sunt, credentes duorum populos oppidorum uno impetu prædarentur. Sed beatus Severinus orationi fortius incubans, Romanos exemplis salutaribus multipliciter hortabatur, prænuncians hostes quidem præsentis Dei auxilio superandos, sed post victoriam, eos, qui contemnerent ejus monita, perituros. Igitur Romani omnes sancti viri prædictione firmati, spe promissæ victoriæ adversus Alamannos instruxerunt aciem, non tam materialibus armis, quam sancti viri orationibus præmuniti. Qua congressione victis ac fugientibus Alaman-

 nis,

nis, vir Dei ita victores alloquitur, Filii, ne vestris viribus palmam præsentis certaminis imputetis, scientes vos Dei nunc præsidio liberatos, ut hinc parvo intervallo temporis, quasi quibusdam concessis induciis discedatis mecum. Itaq; ad oppidum Lauriacum congregati descendite. Hæc homo Dei plenus pietate commonuit. Sed Batavinis genitale solum relinquere dubitantibus, sic adjecit: Quamvis & illud oppidum, quo pergimus, ingruente barbarie sit quantocyus relinquendum, hinc tamen nunc pariter discedamus. Talia commonentem sequuti sunt plurimi, quidam reperti sunt contumaces, nec defuit contemptoribus gladius inimici. Quicunque enim ibidem contra hominis Dei interdictum manserunt, Thuringis irruentibus in eâdem hebdomade alii quidem trucidati, alii in captivitatem deducti, pœnas dedere contemptus.

Caput XXVIII.

IGitur post excidium oppidorum in superiore parte Danubii, omnem populum in Lauriacum oppidum transmigrantem, qui sancti Severini monitis paruerant, assiduis hortationibus præstruebat, ne in suâ virtute confiderent, sed orationibus & jejuniis atque eleemosynis insistentes, armis potius spiritualibus munirentur. Præterea vir Dei quadam die cunctos pauperes in unâ basilicâ statuit congregari, oleum, prout poscebat ratio, largiturus, quam speciem in illis locis difficillimam negotiatorum deferebat advectio. Igitur tamquam benedictionis accipiendæ gratiâ major egenorum turba confluxit, pretiosum quippe ibidem hujus liquoris alimentum, auxit turbam numerumq; poscentium. Tunc beatus oratione completa, signoq; crucis expresso, solitum sibi scripturæ sanctæ sermonem cunctis audientibus exprimens ait: Sit nomen Domini benedictum. Tunc cœpit oleum propriâ manu ministris implere portantibus, imitatus servus fidelis Dominum suum, qui non ministrari venerat, sed potius ministrare, sequensq; vestigia Salvatoris, gaudebat augeri materiam, quam officio dextræ sinistrâ nesciente fundebat. Completis itaq; vasculis pauperum, nihil minuebatur in manibus ministrantium. Tantum igitur Dei beneficium dum circumstantes tacitè mirarentur, unus eorum, cui nomen erat Biennius, magno timore perterritus exclamavit dicens, Domine mi, crescit hic cacabus olei, & in modum fontis exundat. Sic liquor ille gratissimus, proditâ virtute, subtractus est. Cui statim Christi famulus exclamans ait: Quid fecisti frater? Obstruxisti commodum plurimorum, ignoscat tibi Dominus Jesus Christus. Sic aliquando mulier vidua debitis onerata, Helisei Prophetæ jussis instruitur, ex olei stillâ quam habebat, vasa replere quamplurima. Quod cum fecisset, &

adhuc

adhuc vasa à filiis deposceret, ubi audivit numerum defecisse vasorum, mox stetit oleum.

CAPUT XXIX.

PEr idem tempus Maximus Noricensis, cujus fecimus superius mentionem, fidei calore succensus, mediâ hyeme, qua regionis illius itinera gelu torpente clauduntur, ad beatum Severinum audaci temeritate, vel magis, ut postea claruit, intrepidâ devotione venire contendit, conductis plurimis comitibus, qui collo suo vestes, captivis & pauperibus profuturas, quas Noricorum religiosa collatio congregaverat, bajularent, itaque profecti ad summa alpium cacumina pervenerunt, ubi per totam noctem nix tanta confluxit, ut eos magnæ arboris protectione vallatos, velut ingens fovea demersos includeret. Et cum de vita sua penitus desperarent, vidit ductor comitum per soporem in effigie virum Dei, stantem ac dicentem sibi: Nolite timere, pergite quo cœpistis. Hac verò revelatione protinus animati, cum cœpissent etiam fide magis quam gressibus proficisci, subitò divino nutu ingentis formæ ursus è latere veniens viam monstraturus apparuit, qui se tempore hyemis speluncis abditare consuevit, & mox cupitum gerebat iter; & ducenta fere millia non ad sinistram devians, non ad dexteram, viam demonstravit optabilem. Tanta enim eos intercapedine præcedebat, quanta regente vestigio semitam præpararet. Itaque progrediens bestia per heremi vastitatem, viros, qui egenis deferebant solatia, non reliquit, sed usq; ad habitacula hominum, qua potuit, humanitate perduxit, & mox in unam partem officio divertit expleto, ostendens tanto ducatus officio, quid homines hominibus præstare debeant, quantumque charitatis impendere, cum desperantibus iter bestia sæva monstraverit. Igitur cum servo Dei nunciarentur qui venerant, ait, Ingrediantur, quibus viam, qua venirent, ursus aperuit. Quo audito illi stupore repleti, mirabantur enim virum Dei referre id, quod in absentia provenerat.

CAPUT XXX.

CIves item oppidi Lauriaci, & superiores transfugæ castellorum, ad suspecta loca exploratoribus destinatis, hostes, quantum poterant, humana sollicitudine præcavebant. Quos servus Dei divinitatis instinctu commonitus, præsaga mente præstruxit, ut omnem paupertatis suæ sufficientiam intra muros concluderent, quatenus inimicorum feralis incursio, nihil humanitatis inveniens, statim fame compulsa immania crudelitatis cœpta desereret. Hæc per triduum contestatus, advesperascente jam die,

Valentem nomine monachum mittens ad ſanctum Conſtantium ejusdem loci pontificem, & ad cæteros commanentes. Hac, inquit, nocte diſpoſitis per muros ex more vigiliis diſtrictius excubate, ſupervenientis hoſtis caventes inſidias. At illi nihil adverſi per exploratores ſentire ſe affirmabant. Sed Chriſti præco præmonere non deſinens, dubitantibus voce magna clamabat, eadem nocte eos aſſerens capiendos, niſi imperiis fideliter obedirent, ſæpius repetens, me, inquit, lapidate, ſi mentitus fuero. Itaq; tandem aliquando muris invigilare compulſi, expleta conſueti operis in noctis principio pſalmodia, cum celeberrimo cœpiſſent vigilare concurſu, acervus fœni cominus poſitus, ex facula bajuli nolentis accenſus, lumen, non incendium reddidit civitati. Qua occaſione vociferantibus cunctis, hoſtes ſylvarum occultatione morantes, ſubito ſplendore clamoreque perterriti, putantes ſe præcognitos quieverunt, ac mane facto circumdantes civitatem & ubique diſcurrentes, cum nihil victualium repeririſſent, diripuerunt animalium gregem cujusdam hominis, qui ſervo Dei prædicente contumax, ſua fugare contempſerat, & receſſerunt. Illis autem abeuntibus cives portas egreſſi, haud procul à muris ſcalas jacentes inveniunt, quas ad urbis excidium præparantes barbari, vigilantium clamore turbati in nocte jactaverant. Quapropter memorati cives veniam à Chriſti famulo precabantur humiliter, confitentes corda ſua lapidibus eſſe duriora, qui rebus præſentibus agnoverunt in ſancto viro gratiam viguiſſe propheticam, atq; in uno impetu eſſet plebs inobediens univerſa captiva, niſi eam liberam viri Dei conſueta conſervaſſet oratio, Jacobo Apoſtolo proteſtante, Multum, inquit, valet deprecatio juſti aſſidua.

CAPUT XXXI.

FEletheus Rugorum Rex, qui & Fava, audiens cunctorum reliquias oppidorum, quę barbaricos evaſerant gladios, Lauriacū ſe per Dei famulum contuliſſe, aſſumpto veniebat exercitu, cogitans repente detentos abducere, & in oppidis ſibi tributariis atq; vicinis, (ex quibus unum acceperat Favianis) quæ à Rugis tantummodo dirimebantur Danubio, collocare. Quamobrem graviter univerſi turbati, ſanctum Severinum adière ſuppliciter, ut in occurſum regis egrediens, ejus animum mitigaret. Cui tota nocte feſtinans, in viceſimo ab urbe milliario matutinus occurrit. Rex ergò adventum ejus protinus expaveſcens, teſtabatur illius ſe fatigatione plurimum prægravatum, cauſſam repentinæ curſionis inquirit. Cui ſervus Dei, Pax tibi, inquit, Rex optime, Chriſti legatus advenio, ſubditis veniam precaturus. Recole gratiam, divina beneficia recordare, quibus pater tuus ſe

frequen-

frequenter ſenſit adjutum. Nam cunctis regni ſui temporibus nihil me inconſulto gerere præſumebat. Qui monitis non reſiſtens ſalutaribus, crebris proſperitatibus recognovit, quanti valeret obedientis animus, quantumq; triumphatoribus proſit, ſuis non tumere victoriis. Et Rex, inquit, hunc populum, pro quo benivolus precator accedis, non patiar Alamannorum aut Thuringorum iniquorum ſævâ deprædatione vaſtari, vel gladio trucidari, aut in ſervitio redigi, cum ſint nobis oppida & caſtella, in quibus debeant ordinari. Cui ſervus Chriſti conſtanter ita reſpondit, Nunquid arcu tuo & gladio homines iſti à prædonum vaſtatione creberrima ſunt erepti, & non potius Dei munere, ut tibi pauliſper obſequi valeant reſervatiùs? Nunc ergò Rex optime conſilium meum ne reſpuas, fidei meæ hos committe ſubjectos, ne tanti exercitus compulſione vaſtentur potius quam migrentur: Confido enim in Domino meo, quod ipſe, qui me fecit horum calamitatibus intereſſe, in ducendis eis idoneum faciet promiſſorum. His auditis, Rex modeſtis legationibus mitigatus, cum ſuo remeavit exercitu. Igitur Romani, quos in ſua ſanctus Severinus fide ſuſceperat, deſcendentes de Lauriaco pacificis diſpoſitionibus, benivolâ cum Rugis ſocietate vixerunt. Ipſe verò Favianis degens in antiquo ſuo monaſterio, nec admonere populos, nec prædicere futura ceſſabat, aſſerens univerſos in Romani ſoli provinciam abſq; ullo libertatis migraturos incommodo.

Caput XXXII.

HIſdem temporibus Odobagar Rex ſancto Severino familiares litteras dirigens, ſi qua ſperanda duceret, dabat ſuppliciter optionem, memor illius præſagii, quo eum expreſſerat quondam regnaturum. Tantis itaq; ſanctus alloquiis invitatus, Ambroſium quendam exulantem rogat abſolvi. Cujus Odobagar gratulabundus paruit imperatis. Quodam etiam tempore dum memoratum regem multi nobiles coram ſancto viro humana, ut fieri ſolet, adulatione laudarent, interrogat, quem regem tantis præconiis prætuliſſent, reſpondentibus Odobagarum Regem. Odobagar, inquit, interim inter tredecim & quatuordecim annos videlicet integros regnabit, finem verò regni ejus ſignificans, & his dictis adjecit, citius illos, quod ipſe prædixerat, probaturos.

Caput XXXIII.

AB oppidaneis Comagenſibus, apud quos primum quondam innotuerat beatus Severinus, ſuppliciter rogatus advenit. Cujus compertâ præſentiâ, unus ex optimatibus Felethei Regis filium ſuum adoleſcentem diuturno languore vexatum, cui

jam

jam parabat exequias, transjecto Danubio pedibus ejus projecit, & lacrymans, credo, inquit, homo Dei, te filio meo velocem impetrare divinitus posse sanitatem. Tunc data oratione, qui semivivus allatus fuerat, statim patre mirante surrexit, & perfecta protinus revertitur sanitate.

Caput XXXIV.

Elephantiosus quidam, Telo nomine, de longinquis regionibus sancti Severini invitatus virtutibus venit, rogans ejus orationibus mundari. Accepto itaq; ex more præcepto, jubetur Deum totius gratiæ largitorem sine cessatione lacrymabiliter exorare. Quid plura? precibus beati viri idem leprosus divina opitulatione mundatus, dum commutat mores in melius, mutare meruit & colorem, regis æterni magnalia tam suis quam plurimorum vocibus longè lateq; denuncians.

Caput XXXV.

Bonosus quoq; monachus beati Severini, barbarus genere, qui responsis ejus inhærebat, oculorum imbecillitate plurimum prægravatus, medelam sibi præstari ejus oratione poscebat, ægrè ferens adventitios & externos salutaris gratiæ sentire præsidia, sibiq; nullam remediorum opem aliquatenus exhiberi. Cui servus Dei, non tibi, inquit, expedit fili corporeis luminibus aciem habere perspicuam, & exterioris oculi clarum præferre conspectum, ora magis, ut obtutus vegetetur interior. Talibus ergò monitis informatus, dedit operam corde magis videre quam corpore, meruitq; absque ullo fastidio mirabiliter in orationibus perfici jugitate continuus, & per quadraginta fere annos in monasterii excubiis perseverans, eodem, quo conversus est, fidei calore transivit ad Dominum.

Caput XXXVI.

In loco Boitro superius memorato, quosdam tres monachos sui monasterii doctor humilis superbię fœditate respersos, dum pro suis singulos excessibus increpatos, durare in pernicie comprobasset, oravit, ut eos Dominus in adoptionem recipiens filiorum, paterno dignaretur flagello corripere. Prius ergò quam orationem effusis lacrymis terminaret, uno momento iidem monachi dæmone corripiente vexati, contumaciam suam pectorisque fastum, ac superbiam cordis miserabilibus vocibus fatebantur. Absit, ut cuiquam hoc crudele videatur aut noxium, quia traditi sunt hujusmodi Satanæ in interitum carnis, sicut docet beatus Apostolus, ut spiritus salvus sit in die Domini

nostri

nostri Jesu Christi, cum beatus Ambrosius Mediolanensis Episcopus servum Stiliconis, auctorem falsarum epistolarum deprehensum, dixerit oportere tradi Satanæ, ne talia imposterum auderet admittere, quem eodem momento, cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis, spiritus immundus arreptum cœpit discerpere. Severus quoq; Sulpitius refert ex relatione Posthumiani, virum quendam magnis virtutibus signisq́; mirabilem, ad expellendam de corde suo jactantiæ vanitatem quam incurrerat, exorasse, ut permissa in se mensibus quinq; diaboli potestate, similis his fieret, quos ipse curaverat. Idem post pauca, Itaq; correptus à dæmone, tentus in vinculis, omnia, quæ energumeni ferre solent, perpessus, quinto demum mense curatus est, non tantum à dæmone, sed quod illi erat utilius atq; optatius, ab elationis vanitate. Prædictos itaque monachos vir Dei delegatos fratribus per dies quadraginta arduis abstinentiæ remediis mancipavit. Quibus expletis, datâ super eos oratione, à potestate dæmonis eruit, nec solùm corporis sanitatem, sed & mentis impertit. Quo facto sancto viro reverentia & terror accrevit, & cæteros major disciplinæ metus obtinuit.

Caput XXXVII.

MArcianum monachum, qui postea presbyter ante nos monasterio præfuit, ad Noricum cum Renato fratre direxerat. Et cum dies tertius laberetur, ait fratribus, Orate charissimi, quia gravis hac horâ Marcianum tribulatio comprimit & Renatum, de quâ tamen citius Christi liberabuntur auxilio. Tunc monachi quæ ab eo dicta sunt protinus annotantes, illis post menses plurimos redeuntibus, diem horamq́; periculi quâ barbaros evaserant, indicantibus, sicut signaverant, approbaverunt.

Caput XXXVIII.

ITem beatissimus Severinus monacho Urso nomine, repente præcepit quadraginta dierum districtiore jejunio, venturæ calamitati, abstinentiâ ciborum & lamentis occurrere, dicens: Imminet tibi corporale periculum, quod Dei præsidio parvi panis & aquæ remediis expiabis. Quadragesimo itaq; die mortifera papula in brachio jejunantis apparuit, quam mox ad ipsum ingressus suppliciter demonstravit. Cui sanctus Dei famulus, Noli metuere prænunciatum tibi ante dies quadraginta discrimen, statimq́; propria manu signo crucis obducto, mirantibus, qui aderant, papula lethalis evanuit. Hoc unum de domesticis sanitatibus narrare sufficiat, prolixi operis fastidium declinando. Nam sæpius suorum ægritudines monachorum Christo sibi revelante prænuncians, hisdem quibus prævidebat muneribus & sanabat.

CAPUT

CAPUT XXXIX.

ADiſcipulorum ſuorum quoq; cellulâ ſpiritualis doctor non longius habitabat, in orationibus & abſtinentia jugiter perſeverans, cum quibus tamen matutinas orationes, & propriam noctis principio pſalmodiam ſolemniter adimplebat, reliqua verò orationum tempora, in parvo complebat oratorio, quo manebat. In quibus ſæpe cœleſtibus informabatur oraculis, multa futura per Dei gratiam prædicabat, multorum etiam occulta cognoſcens, ut opus erat, proferebat in medium, & ſingulis remedia, prout poſcebat modus ægritudinis, providebat. Stratus ejus unum erat in oratorii pavimento cilicium, omni tempore ipſo quo veſtiebatur amictu, etiam dum quieſceret utebatur. Nunquam ante ſolis occaſum niſi certa ſolvit feſtivitate jejunium. Quadrageſimæ verò temporibus una per hebdomadem refectione contentus, æquali vultus hilaritate fulgebat. Aliena quaſi propria errata deflens, quibus poterat præſidiis temperabat.

CAPUT XL.

DEinde poſt multos agones & diuturna certamina, cum ſe beatus Severinus de hoc ſæculo tranſiturum Deo revelante ſenſiſſet, memoratum Rugorum regem Favam cum uxore ejus crudeliſſima nomine Giſa ad ſe venire commonuit. Quem cum ſalutaribus exhortatus eſſet affatibus, ut ita cum ſibi ſubjectis ageret, quo ſe jugiter cogitaret pro ſtatu regni ſui rationem Domino redditurum, aliiſq; verbis intrepidè monuiſſet, protenta manu regis pectus oſtendens, reginam interrogationibus arguebat his: Hanc, inquit, animam Giſa an aurum argentumq; plus diligis? Cumq; illa maritum ſe diceret cunctis opibus anteferre, Vir Dei ſapienter: Ergò, inquit, deſine innocentes opprimere, ne illorum afflictio veſtram magis diſſipet poteſtatem, etenim tu ſæpe manſuetudinem regis convellis. At illa, Cur, inquit, nos ſic accipis ſerve Dei? Cui ipſe, Conteſtor, ait, vos ego humilis, jam profecturus ad Deum, ut ab iniquis actibus temperantes, piis mores honeſtetis operibus. Huc uſque regnum veſtrum auctore Domino proſperatum eſt, jam ex hoc vos videritis. His monitis Rex cum conjuge ſufficienter inſtructi, valedicentes ei profecti ſunt. Tunc ſanctus non deſinebat de ſuę migrationis vicinia ſuos alloqui dulcedine charitatis, quod quidẽ facere nec ante ceſſaverat. Scitote, inquit, fratres, ſicut filios Iſraël conſtat ereptos eſſe de terra Ægypti, ita cunctos populos terræ hujus, oportet ab injuſta barbarorum dominatione liberari. Etenim omnes cum ſuis facultatibus de his oppidis emigrantes, ad Romanam provinciam abſq; ulla ſui captivitate pervenient. Sed memẽtote præcepta ſancti Joſeph Patriarchæ, cujus ego vos indignus & infimus atteſtatione convenio,

venio, visitatione visitabit vos Dominus, & tolletis ossa mea hinc vobiscum, quod non mihi, sed vobis est profuturum. Hæc quippe loca nunc frequentata cultoribus, in tam vastissimam solitudinem redigentur, ut hostes æstimantes auri se quippiam reperturos etiam mortuorum sepulturas effodiant. Cujus vaticinii veritatem eventus rerum præsentium comprobavit. Levari ergò suum corpusculum pater sanctissimæ probitatis providis argumentis præcepit, ut dum generales populi transmigrationes provenissent, indivisa fratrum, quos adquisierat, congregatio proficiscens, obtentu memoriæ ejus in uno societatis vinculo permaneret.

Caput XLI.

DIem etiam, quo transiturus esset idem beatus Severinus è corpore, ante duos & amplius annos, hac significatione monstravit. Epiphaniorum die cum sanctus Lucillus presbyter abbatis sui sancti Valentini, Retiarum quondam Episcopi, diem depositionis annua solemnitate in crastinum celebraturus sollicitus intimasset, idem famulus Dei ita respondit: Si beatus Valentinus hęc tibi celebranda solemnia delegavit, ego quoq; tibi in eodem die vigiliarum mearum studia observanda migraturus è corpore derelinquo. Ille his sermonibus tremefactus, cum se magis, utpote homo decrepitus, enixius commendaret, quasi primitus transiturus, adjecit: Hoc erit, sancte presbyter, quod audisti, nec enim Domini constitutum humana voluntate præteriet.

Caput XLII.

PRæterea cum Friderichus à fratre suo Rugorum Rege Favâ ex paucis, quę super ripâ Danubii permanserant, oppidis unũ acciperet Favianis, juxta quod sanctus Severinus, ut retuli, commanebat, & ad eum idem Friderichus ex more salutaturus accederet, cœpit ei miles Christi iter suum enixius indicare, sub contestatione hæc proloquens, Noveris me, inquit, quantocyus ad Dominum profecturum, & idcirco commonitus præcaveto, ne me discedente aliquid horum, quæ mihi commissa sunt, attaminare pertentes, & substantiam pauperum captivorumque contingas, indignationem Dei, quod absit, tali temeritate sensurus. Sed Friderichus insperatâ commonitione perculsus, cur, inquit, hac contestatione confundimur, cum non optemus tantis orbari præsidiis, & sanctæ largitioni tuæ, quæ omnibus nota est, conferre aliquid nos deceat, non auferre, quatenus solitâ, sicut & pater noster Flacciteus, tuâ merear oratione muniri, qui experimento didicit sanctitatis tuæ meritis se fuisse semper adjutum. Et ille, qualibet, inquit, occasione meam cellulam volueris lædere, & hîc

ſtatim probabis,& in futuro ſolves,quam non opto,vindictam. Tunc Friderichus promittens ſe Chriſti famuli monita ſervaturum,remeavit ad propria. Doctor verò dulciſſimus non ceſſabat ſuos alloqui per monita diſcipulos, dicens, Confido de gratiâ Chriſti mei Jeſu,quia vobis in opere ſuo durantibus, & meæ memoriæ pacatâ ſocietate conjunctis,æternæ vitæ bona tribuet, nec ſolatia præſentium denegabit.

Caput XLIII.

NOnis itaq; Januariis cœpit tenuiter lateris dolore pulſari,quo durante per triduum, medio noctis tempore fratres adeſſe præcepit, quos de corpore ſuo commonens, & paternâ informatione corroborans inſtanter ac mirabiliter talia proſecutus ajebat,Filii in Chriſto chariſſimi, ſcitis quod beatus Jacob conditione mortis inſtante,filios ſuos adeſſe præcipiens,propheticæ benedictionis affatibus ſingulos quosq; remunerans, myſteriorum arcana prodidit futurorum. Nos verò infimi ac tepidi, tantæque impares pietati, hanc prærogativam noſtris uſurpare viribus non audemus, unum tamen, quod humilitati congruit, non tacebo, mittens vos ad exempla majorum, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem, Abraham namque vocatus à Domino,fide obedivit,ut exiret in locum, quem accepturus erat in poſſeſſionem, & exiit neſciens quo venturus eſſet. Hujus igitur beati patriarchæ imitamini fidem, imitamini ſanctitatem, terrenam deſpicite patriam, cœleſtem ſemper inquirite. Confido autem in Domino, quod mihi de vobis æterna lucra provenient. Video enim vos gaudiũ meum fervore ſpiritus ampliaſſe, amare juſtitiam, fraternæ charitatis vincula diligere, caſtitati operam dare, humilitatis regulam cuſtodire, hæc quantum ad hominis ſpectat intuitum, laudo confidenter & approbo. Sed orate, ut quæ humanis aſpectibus digna ſunt, æternæ diſcretionis examinatione firmentur,quia non,ſicut videt homo,videt Deus. Ille ſiquidem,ſicut divinus ſermo denunciat, omnia corda ſcrutatur, & omnium mentium cogitationes antevenit. Aſſiduis ergò precibus hoc orate,ut oculos cordis veſtri Dominus illuminet,eosq;,ſicut oravit beatus Heliſeus,aperiat, quo poſſitis agnoſcere,quanta nos circumſtent adjumenta ſanctorum,quanta fidelibus auxilia præparẽtur,Deus enim noſter ſupplicibus appropinquat. Non deſit militantibus jugis oratio,non pigeat agere pœnitentiam, quos non puduit facinus perpetrare, non pigeat lugere peccantes, ſi quomodo offenſa divini judicii lacrymarum veſtrarum inundatione placetur, quia ſpiritum contribulatum ſuum eſt dignatus vocare ſacrificium. Simus igitur corde humiles, mente tranquilli, delicta omnia præcaventes, ac divinorum ſem-

per memores mandatorum, ſcientes non prodeſſe nobis cum humilitate veſtis nomen monachi, vocabulum religionis, ſpeciem pietatis, ſi circa obſervantiam degeneres inveniamur & reprobi. Mores igitur, filii chariſſimi, propoſito ſuſcepto conſentiant, grande nefas eſt peccata ſectari hominem ſæcularem, quanto magis monachos, qui blandimenta ſæculi quaſi atrocem beſtiam fugientes, Chriſtum cunctis affectibus prætulerunt, quorum inceſſus & habitus creditur eſſe documentum. Sed quid vos ultra demoror, filii chariſſimi, longi ſermonis affatu? Supereſt, ut beati Apoſtoli ultimâ oratione vos perſequar, ita dicentis: Et nunc commendo vos Deo, & veræ gratiæ ejus, qui potens eſt conſervare vos, & dare hæreditatem in ſanctificationibus. Ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

CAPUT XLIV.

POſt hujuſmodi igitur ædificationis alloquium, cunctos per ordinem ad oſculum ſuũ juſſit accedere, & ſacramento communionis accepto fleri ſe penitus prohibet, totumque corpus ſigno crucis extenta manu conſignans, ut pſallerent imperavit. Quibus mœroris effuſione cunctantibus, ipſe pſalmum protulit ad canendum, Laudate Dominum in ſanctis ejus, omnis ſpiritus laudet Dominum. Sextis itaque Januarii Idibus, nobis vix præ fletu reſpondentibus, in hoc verſiculo quievit in Domino. Quo ſepulto, credentes omnimodo ſeniores noſtri, quæ de transmigratione prædixerat, ſicut & multa alia, infecta præterire non poſſe, locellum ligneum paraverunt, ut cum prænunciata populi transmigratio proveniſſet, prædictoris imperata complerent.

CAPUT XLV.

FRiderichus verò beati Severini morte comperta, pauper & impius, barbarâ cupiditate ſemper immanior, veſtes pauperibus deputatas, & alia nonnulla credidit auferenda. Cui ſceleri ſacrilegium copulans, calicem argenteum, cæteraq; altaris miniſteria præcepit auferenda. Quæ cum impoſita eſſent ſacris altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus ſuas manus extendere, quendam militem Avicianum nomine compulit diripere memorata. Qui quamvis invitus præcepta perficiens, mox tamen inceſſabiliter vexatus omnium membrorum tremore, dæmonio quoque corripitur. Is ergò velociter conſilio meliore correxit errata, ſuſcepto namq; profeſſionis ſanctæ propoſito, in inſulę ſolitudine armis cœleſtibus mancipatus, militiæ commutavit officium. Friderichus autem immemor conteſtationis & præſagii ſancti viri, abraſis omnibus monaſterii rebus, parietes tantum, quos Danubio non potuit transferre, dimiſit. Sed mox in

eum ultio denunciata pervenit, nam intra mensis spatium à Friderico fratris filio interfectus, prædam pariter amisit & vitam. Quapropter Rex Otachar Rugis intulit bellum, quibus etiam devictis, & Friderico fugato, patre quoque Fava capto, eum ad Italiam cum noxiâ conjuge supra memoratâ, videlicet Gisa transmigravit. Post audiens idem Odachar Fridericum ad propria revertisse, statim fratrem suũ misit cum multis exercitibus Aonulfum, ante quem denuo fugiens Fridericus, ad Theodoricum regem, qui tunc apud Novam civitatem provinciæ Mesiæ morabatur, profectus est, Aonulfus verò præcepto fratris admonitus, universos jussit ad Italiam migrare Romanos. Tunc omnes incolæ tamquam de domo servitutis Ægyptiæ, ita de quotidianâ barbarie frequentissimæ deprædationis educti, sancti Severini oracula cognoverunt. Cujus præcepti non immemor venerabilis noster presbyter Lucillus, dum universi per comitem Pierium compellerentur exire, præmissa cum monachis vesperæ psalmodiâ, sepulturæ locum imperat aperiri. Quo patefacto, tantæ nos svavitatis flagrantia omnes circumstantes accepit, ut præ nimio gaudio atq; admiratione prosterneremur in terram; deinde humaniter æstimantes ossa funeris invenire disjuncta, nam annus sextus depositionis ejus effluxerat, integram corporis compagem reperimus. Quo miraculo, immensas gratias retulimus omnium conditori, quia cadaver sancti, in quo nulla aromata fuerunt condita, cum barbâ pariter & capillis usq; ad illud tempus permansisset illæsum. Linteaminibus igitur immutatis, in loculo multo jam tempore ante præparato funus includitur, carpentum trahentibus equis mox evehitur, cunctis nobiscum provincialibus idem iter agentibus, qui oppidis super ripam Danubii relictis, per diversas Italiæ regiones varias suæ permigrationis sortiti sunt sedes. Sancti itaq; corpusculum ad castellum nomine Montem Feletem multis emensis regionibus apportatum est.

CAPUT XLVI.

PEr idem tempus multi variis occupati languoribus, & nonnulli à spiritibus immundis oppressi, medelam divinæ gratiæ sine ulla mora senserunt. Tunc & mutus quidam ad id castellum suorum miseratione perductus est, qui dum in oratorium, quo sancti viri corpusculum super carrum positum adhuc permanebat, alacer pervenisset, ac sub eo clauso oris sui ostio in cordis cubiculo supplicaret, illico lingua ejus in oratione resoluta laudem dixit Altissimo. Cumq; reversus ad hospitium, quo suscipi consveverat, interrogatus fuisset ex more, nutu signoq; pulsatus, & orasse se, & laudẽ Deo obtulisse clarâ voce respondit. Quo loquente pavefacti, qui eum noverant, ad oratorium cum clamore

curren-

currentes, sancto Lucillo presbytero, simulq; nobis, qui cum illo eramus, ignorantibus quid evenerat, indicarunt. Tunc omnes exultantes in gaudio, divinę clementię gratiarũ retulimus actiones.

Caput XLVII.

IGitur illustris fœmina Barbaria beatum Severinum, quem fama vel litteris cum suo quondam jugali optimè noverat, religiosa devotione venerata est. Quæ cum post obitum ejus audiens corpusculum sancti in Italiam multo labore perductum, & usq; ad illud tempus terræ nullatenus commendatum, venerabilem presbyterum nostrum Martianum, sed & cunctam congregationem litteris frequentibus invitavit. Tunc sancti Gelasii sedis Romanæ Pontificis auctoritate, & Neapolitano populo exequiis reverendis occurrente, in castello Locullano per manus sancti Victoris Episcopi, mausoleo, quod prædicta fœmina condidit, ex parte collocatum est. Qua celebritate multi languoribus diversis afflicti, quos recensere longum est, receperunt protinus sanitatem. Inter quos quædam venerabilis ancilla Dei Processa nomine, civis Neapolitana, cum gravissimum ægritudinis pateretur incommodum, sancti funeris provocata virtutibus, in itinere properanter occurrit, ingressa sub vehiculum, quo corpus venerabile portabatur, statim caruit omnium languore membrorum. Tunc & Laodicius quidam cæcus, inopinato psallentis populi clamore perculsus, sollicitè suos, quid esset, interrogat, respondentibus, quod cujusdam sancti Severini corpus transiret, compunctus ad fenestram domus, in qua manebat, se duci rogat, de qua poterat à sanis eminus multitudo psallentium atq; vehiculum sancti corporis contemplari. Cumq; fenestræ enixius incumberet atq; oraret, protinus prospicit sigillatim demonstrans omnes notos atq; vicinos. Quo facto, cuncti, qui audierant, gratias Deo lacrymantibus gaudiis retulerunt. Marinus quoq; primicerius sanctæ ecclesiæ Neapolitanæ cum sanitatem post immanissimum capitis dolorem recipere non posset, caput vehiculo credens apposuit, & mox à dolore liberum sublevavit, memorq; illius beneficii, semper in die depositionis ejus occurrens, devotum sacrificium Deo cum gratiarum actione reddebat. Verum multis plura scientibus, sufficiant ista de innumeris, quæ in ingressu ejus gesta sunt, beneficiorum virtutumq; retulisse miracula. Monasterium igitur eodem loco constructum ad memoriam beati viri hactenus perseverat, cujus meritis multi obsessi à dæmonibus curati sunt, & diversis obstricti languoribus receperunt ac recipiunt operante Dei gratia sanitatem: Cui est honor & gloria per infinita sæcula sæculorum, Amen.

SCHOLIA IN VITAM S. SEVERINI, ab Eugippio ſcriptam.

AD PRÆFATIONEM.



X inſcriptione pâret, hanc Paſchaſii diaconi eſſe, cui Eugippius Severini vitã commentarii, ſive, ut ipſe loquitur, commemoratorii vice transmiſerat, rogans pro illorum temporum modeſtiâ, ut diligenter politam, & copioſè ornatam, in litteras referre vellet: at eam Paſchaſius provinciam deprecatus, cauſſam addidit, quia tu hæc, quæ me narrando poſcebas, elocutus es ſimplicius, explicaſti facilius, nihil adjiciendum labori veſtro ſtudio noſtro credidimus. *Deceptus ergò Vigul. Hund, qui in metrop. Salisburgenſi prodiderit, Paſchaſium diaconum ſcripſiſſe Severini vitam, ad petitionem Eugippii.*

AD PRIMUM CAPUT.

Attila Rex Hunnorum defunctus eſt) *Anno Chriſti 454. aut ſi forte uno alterove prius, neq; enim auctoribus admodum convenit.*

Inter filios ejus de obtinendo regno magna ſunt exorta certamina) *Hæc fuſius apud Jornandem de rebus Geticis,* Ut ſolent animi juvenum ambitu potentiæ concitari, inter ſucceſſores Attilæ de regno orta contentio eſt, & dum inconſultè imperare cupiunt cuncti, omnes ſimul imperium perdidêre. Sic frequenter regna gravat plus copia quam inopia ſucceſſorum. *Filiorum autem Attilæ ex innumeris uxoribus, ut hic ait*, per licentiam libidinis pæne populus fuit. *Maximus natu Ellac nomine.*

De partibus orientis) *Oriens poſtremis rei Romanæ temporibus triplici fere ſignificatione acceptus, ſive pro omni eo terrarum ſpatio, quod ad Conſtantinopolitanum, hoc eſt, orientis imperium pertinebat: ſive pro parte illius imperii, quæ ſub proprio Præfecto Prætorio quinq; diœceſes complectebatur, ſive etiam deniq; pro unâ iſtarum quinq; diœceſium, cui quindecim provinciæ inerant, puta Palæſtina, Phœnice Syria, & reliquæ in Notitiâ enumeratæ, ex qua hæc diviſio petita eſt. Iſto loco ſi primam, eamq; maximè univerſalem orientis interpretationem accipimus, minimè errabimus.*

In vicinis ripenſis & Pannoniorum partibus) *Liquet legendum* in vicinis Norici ripenſis, *uti habet Lazius Comment. Reip. Rom. lib. 12. ſect. 6. cap. 8. ubi plura Eugippii verba refert, atq; ea vocula tutò interſeri poterat, niſi nobis in præfatione legem præſcripſiſſemus, in hominum locorumq; nominibus nihil mutare. Noricum autem ripenſe eſt, quidquid ab Oeno, Rætiarum & Vindeliciæ termino ad Pannones uſque in Danubii ripâ jacet.*

Aſturis) *Surius legit Caſturis: ego noſtram lectionem præfero, quoniam in Notitiâ ſub Duce Pannoniæ primæ & Norici ripenſis Auſturis invenio, ubi Ortelius in theſ. Aſturis agnoſcit. Aventinus Annal. 2. Aſturum in confinio Norici ripenſis & Pannoniæ oppidum tunc periiſſe ſcripſit. Cuſpinianus in Auſtriæ deſcript. vitâ S Colomanni, Aſturum nunc Stokerau eſſe. Lazius Caſtuns hic, paulòpòſt Caſturis legit, & primo quidem loco Caſtuns corruptè pro Auguſtis, ſecundo Caſturis pro caſtris ſcriptum opinatur, ut ſcilicet Caſtra Auguſta aut Auguſtana ſignificentur: Sed hæc audax, & infelici nimium conatu huc detorta conjectura.*

Commagenis) *Rectius alii Comagenis, puta caſtris. Horum meminere Notitia & Antoninus. Multa de iis Lazius, hodie Holenburg vocari ad ripam Danubii octavo aut nono ſupra Viennam milliario, & ad Friſingenſis Epiſcopi ditionem pertinere. Cuſpiniano Kaumberg videbatur, quod Lazius minus probat.*

Hoc barbarorum intrinsecus consistentium, qui cum Romanis fœdera inierant, custodia servabatur arctissima) *Quam misera & deplorata illis temporibus harum provinciarum fuerit conditio, ex isto uno fœdere satis superq; colligi poterat, nisi reliqua omnis historia in id argumentum conspiraret. Romanos verò accipio tum præsidiarios milites, tum provinciales etiam omnes.*

AD CAPUT III.

Civitatem nomine Favianis) *Surio, & Lazio Comment. lib. 12 sect. 3. c. 7. Item sæpe libris rer. Viennens. Fabianis, quam ego differentiam tanti non æstimem, notum quippe B & V. vicissim commutari. Cuspinianus Flavabis Gothico vocabulo dictam scripsit, persuasus opinor à codice parum emendato. In confesso, quod pluribus ostendit Lazius, Fabianis, truncatis extremis utrimq; syllabis, & A. in E. mutatâ, Wien vulgo esse, Vindobona aliâs; Castra Fabiana dicta à cohorte fortassis Fabiâ aut Fabianâ, quam stativa ibi habuisse antiqua inscriptio indicio, castrorum inde nomine obsolescente. quod assolebat, Fabianæ, aut Fabianorum verius, solùm mansit. Quæ de reliquis clarissimæ urbis nominibus Lazius disputat, scholiorum brevitas non capit. Istud capit, ut admoneam, hunc capite de Vindobonâ egregiè dormitasse, cum retulit Severinum à Gelasio Pontif. & Justiniano Imp. in Noricum & Pannoniam ad Feletheum Herulorum Regem missum, quod nec verum est, nec per temporum rationem esse potuit.*

De partibus Retiarum) *Rhetiarum Sur. lapides antiqui Ratiam habent; quæ posterioribus temporibus, ut ex Notitiâ est intelligere, in primam & secundam secta, plurium numero appellari cœpit.*

Eni fluminis) *Melius Oeni, quidam Æni, Oenus Ratos à Noricis distinguit, & ad Batava miscetur Danubio, ad cujus ripam Fabiana, id est, Vienna.*

AD CAPUT IV.

Mamertinum percunctatus est, tunc Tribunum, qui post Episcopus ordinatus est) *Aventinus Mamertinum & Pierium Vindeliciæ & Norici præsides fuisse scripsit. De Pierio post videbimus. In Mamertino hunc Eugippii locum sequutus, malè prorsus interpretatus est: liquet ex Notitiâ, quod ex rerum ipsa conditione intelligi poterat, multos fuisse per provinciarum præsidia Tribunos, uti Præfectos quoque. at Præsidem unum tantum. Lazius Mamertinum primum Viennæ Episcopum hinc eruit, suffragatorem nactus, ut ait, librum Chronicum bene veterem; cujus ego auctoritati eo minus debeo accedere, quod profectò Eugippius, si nostrum codicem sequimur, Mamertinum Episcopum ordinatum universè dixerit, de Fabianis nihil addiderit: Sin Surianum inspicimus, hunc in modum conceptum,* Mamertinum tribunum percunctatus est, utrum aliquos secum haberet armatos, *appareat illam de Episcopo narrationem ex glossemate irrepsisse, quod credibile natum occasione Mamerti, Viennæ in Gallia Episcopi, qui hoc ævo sanctitate celebris, illis maximè supplicationibus innotuit, quæ ante diem Ascensioni Christi sacrum celebrari consuevere. Meminere ejus Gregor. Turon. hist Franc. lib. 2. c. 34. Ado Vien. in Chron. an 396. & 452. Sidonius in epistolis aliquoties, præter etiam alios multos.*

Dicuntia) *Sur. Taguntia. Vestigent regionis periti, cuinam ad secundum à Vienna milliarium fluvio alterutrum ex his nominibus conveniat.*

Ad vineas) *Lazius comment. lib. 12. sect. 6. c 9. prodit, rudera cellæ S. Severini ad Vineas. superesse in pago Siferingâ, magno milliario à Viennâ dissito, sub jugo Cetii vitifero. Villam Severini Cuspinianus appellat, pulchram, populosam, vineis & hortis excultam, quam ipsemet possidebat, veneratione memoriæ S. Severini ad eam emendam impulsus.*

Monasterium haud procul à civitate) *Lazius ait, haud procul à cella cœnobii rudera conspici. Sæpe verò posthac istius monasterii mentio, interdum nudè Monasterium, nonnunquam Monasterium Favianis appellatur, cap. 22.* antiquum & omnibus majus monasterium suum, juxta muros oppidi Favianis.

Purgum oppidum) *Burgum Cuspinianus, Burckensdorf interpretatur, & Flaccitheum Rugorum regem ibi habitasse asserit, credo iis adductus, quæ initio proximi capitis narrantur. At eà Burgi contigisse qui constat? Et contigerint Burgi, non consequitur Flaccitheum ibi habitasse, siquidem ad Severinum advenisse dicitur. Minimè verò omnium regiæ civitati conveniunt,*

quæ Eugippius, verba subdit, Burgum sæpius secedebat, ut hominum declinatâ frequentia, quæ ad eum venire consueverat, oratione continua Deo protinus inhæreret.

AD CAPUT V.

Rugorum) *Sur. Rugiorum; quæ præferenda scriptio, cum Tacitus libro de morib. German. Rugios ad Oceanum habeat. Inde illi profecti (quamquam non omnes, mansere enim reliquiæ in semen) prope Danubium consedere, Paulus Diacon. lib. 1. de gestis Langobard. cap. 19.* (Feletheus *Rugorum Rex Flaccitei filius*) illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam à Norici finibus idem Danubius separat. *Aliquot interjectis versibus, eum tractum appellat* Rugiland, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur. *Jornandes, describens provincias, à populis Attilæ parentibus post ejus obitum variè discerptas & occupatas*, Rugi verò aliæq; nationes nonnullæ Biozimetas, Scandiopolim, ut incolerent, petivere. *Quæ verborum monstra quid sibi velint, ego non capio: Neq, quorundam interpretatio, Biozimetas Europææ Scythiæ populos Scandiopolim habitare, videtur exsculpi posse, ut exsculpatur, vix intelligo quid id ad Rugios.*

Flacciteus) *Sur. Flacitheus, infra cap. 8. Flaciteus, cap. 42. Flaccitheus; sed nimia forsan nostra diligentia, minutas hasce differentias in barbaris nominibus annotare.*

Gothos ex inferiore Pannoniâ) *Sur. Gotthos, quod non probo. Jornandes auctor, Gothos post Attilæ mortem Romanis volentibus in Pannoniâ consedisse, sub tribus Regibus fratribus*, nam Walemir inter Scarniungam & Aquã nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Widemir inter utrosq; manebat.

AD CAPUT VII.

Odavachar) *Cap. 32. Odobagar, c. 45. Otachar, Jornandi Odovacer, Surio Odoacer, quam usu dudum receptam orthographiam, quicquid de etymo sit, sequendam existimamus. Odoacer porro Anno Christi 476. Italiæ Rex appellatus.*

AD CAPUT VIII.

Felectheus quoq; Rex qui & Fava, memorati filius Flacitei) *Sur. Feletheum, uti quoq, Eugippius infra cap. 31. Paulus Diac. c. 19. Feletheum & Fethiam, Cassiodorus in consulibus Febanum, Aventinus Filitheum, Faviam & Favianum appellat.*

AD CAPUT IX.

In nundinis quæreret barbarorum) *Nundinæ non ex consuetudine latini sermonis, sed pro vico hic pagano accipiendæ, quod scilicet Germanis* Marckt *appellentur tum nundinæ, tum vici ejusmodi, Emporium Græcorum.*

AD CAPUT X.

Hystri) *Surius rectè Istri.*

Scamaros) *Sur. hoc nomen omisit, quod nec gentis alicujus, sed latrocinii, etsi vim & originem non invenio. Est in Longobard. legib. tit. 1. de publicis criminibus paragr. 5.* Si quis Scaram (*ubi quidam codices Scamuram*) intra provinciam celaverit, aut annonam dederit, animæ suæ incurrat periculum. *Germanis* Schar *turba est.*

AD CAPUT XI.

Nullum castellum barbarorum vitaret incursus) *Sensus apertus, nullum ex his castellis à barbarorum incursionibus fuisse eximium. At Sur.* barbarorum intraret incursus, *quod planè rejicerem, nisi didicissem ex primo cap. eo tunc has cisdanubianas provincias miseriarum recidisse, ut interdum finitimos etiam barbaros intra munitiones recipere coacta, quorum præsidio nihilo tutius agerent, quam ovium greges lupis in caulas admissis. Et ne quis hæc nimium miretur, an non idem exemplum publicè provinciarum fuit, in quas Imperatores Gentes & Gentiles hoc est barbaros tutelæ nomine admisere, at illi captata occasione veteres inde dominos exegere.*

Cucullis) *Sur. Cocullis, Lazius Catullis; quæ mihi lectio vix est ut probari possit. ineptis præsertim conjecturis firmata: nam qui sit credibile, castra Catulina à Valerio Catulino dicta, quem in has oras unquam venisse nemo serio affirmare queat! Spartianus in Juliano, eum à Senatu successorem Severo in Illy-*

Illyricum destinatum quidem ait, sed frustra, quod Severus jam antea captis armis descivisset. Est tamen mirum, quantopere nonnullos quantumvis absurdæ hujus generis fabulæ delectent. Lazius hodie Tulnam esse arbitratus.

Marciani post presbyteri nostri) *Hinc Lazius ausus asserere, Marcianum ex monacho cœnobii S. Severini Fabianensium Episcopum, proximè post Mamertinum constitutum; quod profectò Eugippius non scripsit.*

AD CAPUT XIII.

Oppidum, quod Juba appellatur) *Lazius legit unâ syllabâ auctius Juvavo, & Juvaviam interpretatur, at id mihi suspectum, Eugippium enim ab initio cap. 11. ad finem usque cap. 14. res in Norico ripensi gestas scribere existimo, quo Juvavia non pertinet: deinde, si narratio cap. 24. Juvaviam spectat, nam Lazio, Aventino & multis aliis videtur, nec ego præfractè negare ausim, clarum opinor Jubam hic aliam esse, Eugippius quippe iis ibi verbis utitur, quæ urbi, de quâ jam antea sermo fuerit, non satis aptè conveniant. Risi Lazium, qui in montium anfractu positam collegerit, ex iis, quæ de lapidibus eliciendo igni collisis narrantur. Ego, an extet, quæq; ea sit, amplius quærendum censeo.*

AD CAPUT XIV.

Opus sacrale) *Agnosce vulgare* fronen/ *ad verbum opus sacrale* Fron-Arbeit/ *glossa spec. Saxon. lib. 1. artic. 53.* Fronbote: heist der Frone aus zweyerley Ursachen. Zum ersten: Daß er zu seinem Amt schweren muß. Zum andern/ daß er GOttes Rächer ist. *Sacrum ergò* Fron *est.*

AD CAPUT XV.

Quintanis) *Anton. Quintianis, Notitia Præfectum alæ 1. Flaviæ Rætorum ibi collocat. Küntzen Aventino & Lazio, quibus hactenus accedo: At quod cum isti, tum Panvinius, Coloniam Augustam Quinctanorum id loci somniant, nihil planè est, quo nobis persuadeant; habeat vetus lapis & Nervæ nummus hoc nomen, docendum erat, id ad Quintana ista castra pertinere, nam de cætero Quintanæ, Quintianæ, Quintianum in Italia etiam fuere, & plura ejusmodi alibi vel fuere, vel certè esse potuere.*

Secundarum municipium Retiarum) *Non necesse municipiorum conditiones ex antiquitate repetere, cum proprius usus hujus vocabuli dudum ante istud scriptum exoluerit: Municipia postea dicta urbes, quarum exiguitas urbis aut civitatis nomen vix sustineret. Secunda Rætia (Vindelicia olim) à lacu Brigantino ad Oenum pertingebat, nec ea appellatio, ut antiquissima sit, Hadriano videtur anterior. Scio alios Rætiam secundam, sive, quod idem fere est, Vindeliciam, Lyco & Oeno definire, quorum sententiam etsi inprimis gravi auctore Ptolemæo nixam, nos nunquam probare potuimus, sed caussas in hac scriptionis brevitate exequi longum. Eæ ex Velseri rerum Augustanarum Vind libro 1. petendæ.*

Fluvius Quintana nomine) *Placet Surii Quintanica, nomen enim à Quintanis derivatum.*

AD CAPUT XVI.

Castelli) *Cogitent, quorum inter est, an hæc loquutio Coloniæ conveniat.*

Castelli presbyter memorati admodum venerabilis, Silvinus nomine) *Lazio Silvinus, Sylvinus & Sylvius, variè enim variis locis scribit. Magnam autem rerum ecclesiasticarum imperitiam ostendit, cum Sylvinum Episcopum nominat, qui castelli presbyter, & à Severino quidem consecratum ait; cum Severinus, uti in præfatione docuimus, Episcopus ipse nunquam fuerit. Minimè omnium ferendum, quod decipiendis lectoribus maximè valet, hæc tamquam ex Eugippio hausta, proferri. Aventinus addit, templum id loci extare, ubi Sylvinus humatus colatur.*

AD CAPUT XVII.

Oppida vel castella) *Observa Eugippium oppida & castella distinguere, nec temerè per totam historiam confusa reperies, quod vellem Lazius & alii quidam animadvertissent.*

Norici) *Cum ripensis adjectio abest, fere mediterraneũ Eugippio significat. Noricũ universum circumscribitur à Ptolemæo occasum versus Oeno, septentrionem Danubio fluviis, ortum Cetio, meridiem Carvancas montibus provinciis vero, ad occasum Rætiâ, Germaniâ magnâ ad septentrionem, ad orientem & meri-*

& meridiem Pannoniâ atq; Italiâ: Ea pars, quæ ad Danubium vergit, ripensis, reliqua mediterraneum dicta est, Posterioribus sæculis (caussam non necesse nunc exquirere) Norico nomini adjecere barbari scriptores, quidquid Bojorum ditione contineretur, eum scilicet inprimis Ratiæ secundæ tractum, qui inter Oenum & Lycum, nam Paulus Diac. scripsit lib. 3. c. 19. Noricorum siquidem provincia, quam Bajoariorum populus inhabitat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Svaviam &c. *Guntherus Ligurini lib. 2.*

——————— Qua Norica lambit
Rura Lycus ———————

Et sunt multa in hanc sententiam passim obvia. Sed Eugippii ævo eam consuetudinem nondum tenuisse, quin illum Norici appellationem propriè usurpasse, certum fit ex cap primum 3. ubi narrat glacie Oeni fluminis soluta, rates ex Ratiis in Danubium delatas, quod fieri non poterat, si utraq; Oeni ripa Norica, deinde ex cap. 15. ubi Quintana, quæ inter Lycum & Oenum sita, secundarum Ratiarum muncipium appellat.

Tiburnia) *Sur. Tigurina, Lazio Tiberina & Tiberia. Ut Surii lectionem veram præstare nolim, ita nostram & Lazianas falsas esse nihil dubito. Erroris caussas has deprehendi; cum cap. 21. Tigurina Norici metropolis dicatur, Reginoburgum autem sive Ratispona Bojorum itidem, aut quod pro usu temporum eundem sensum habuit, Norici ducatus metropolis fuerit, sic enim appellat Otto Frising. de reb. gestis Friderici primi lib. 2. c. 6. & 28. atq; Guntherus lib. 1.*

——————— hac Noricus urbe ducatus
Præcipua gaudet ———————

Porrò Reginoburgum Tiburniam (Tiberinam opinor rectius) à Tiberio olim dictam, diploma Leonis III. Pont. quod apud monachos S. Emmerani est, confirmet, neutiquam visum dubitabile, Eugippium de ea loquutum esse: Leviter profectò, nam Reginoburgum inter Lycum & Oenum sita, proximum proinde scholium evincit Eugippii ætate ad Ratiam, non ad Noricum pertinuisse. Aventinus Tiburniæ nomen agnoscit, verum caput extitisse ait Norici, quod Charini, Chariones & Carni nunc possident, *non prorsus male; etsi hi populi antiquum Noricum neq; solùm, neq; soli obtinent, certum est tamen, magnam illos ejus partem obtinere. Cæterum an hæc civitas mutato nomine adhuc superfit, an perierit an cum Teurniâ, cujus Plinius & Ptolemæus in Norico meminêre, quidquam commune habuerit, non habeo asserere. Aventinus quidem, Tiburniæ vestigia apud Charionas superesse, regionis peritos affirmare ait Annal. 2. in Tiberio, Editionis Germanicæ libro item 2. interpretatur* S. Veit in Kernten.

AD CAPUT XVIII.

Ex oppido Lauriaco) *Quidam Laureacum usurpant, & ita in antiquo lapide legi affirmant. Sæpe id nomen Anton. habet & Notitia, quæ præter classem & militare præsidium, scutariam ibi fabricam constituit. Lorch videtur Simlero, qui ad Anton. itinerarium scripsit, Ensium Lazio multis argumentis, vulgo nimirum postremas tantum Laureacensium syllabas assequente. Cum verò Noricum in duas provincias sectum, duos præsides acceperit, quod ex Notitiâ constat, Laureaci ripensis Norici Præsidem conventus egisse valde est credibile, atq; eò facit, quod æquè ac Tigurina, mediterranei Norici caput, Episcopum habuit, id enim tum ex 30. Eugipii capite, tum aliunde liquet.*

AD CAPUT XIX.

Patavis appellatur oppidum) *Infra cap. 20. 22. 24. & 27. Batavis, rectè, à cohorte nempe novâ Batavorum, præsidio illic collocatâ, ut est in Notitiâ: Nunc vulgò Patavia.*

Enum) *Lege Oenum.*

Alamannorum incursus assiduos) *Alemannorum validæ per hæc tempora res, qui ultra Danubium in Germaniâ magnâ latè imperarent, & in Romanis etiam provinciis, Argentoratensi nimirum tractu, ac Ratiâ, quæ inter Brigantinum lacum & Lycum pedem fixissent, inde tam proximos, quam longius etiam dissitos infestos haberent. At paucis post annis, à nato Christo 499. Clodoveus Francorum Rex illorum spiritus, memorabili pugna, ad Tolbiacum commissa, fregit, pars sub jugum coacti, pars se in Gothorum, qui in Italia flore-*

florebant, clientelam contulerunt, pauci pristinum libertatis decus tuiti, aliquantisper refloruere: demum omnes, Gothorum exciso regno, sub Francorum imperium concessere.

Rex Gibuldus) *Cujus, quod ego sciam, nomen alibi non extat. Gentile Alemannis fuisse plures habere simul Reges, ex Ammiano Marcellino discas.*

SanctusLucillus presbyter) *Meminit ejus iterum c. 41. & 45. Mirum quid Lazio in mentem venerit, cum hisce omnibus locis presbyter appelletur, Episcopum primo Batavensem, deinde etiam Fabianensem dicere. Inaudierat credo Episcopos aliquando presbyteros dictos, verum id Severini ætate in usu non fuit, & qua in usu fuit, neutiquam tamen consequens, quicunque presbyteri nominantur, omnes Episcopos extitisse.*

AD CAPUT XX.

Perrexerunt quidam ad Italiam, extremum stipendium commilitonibus allaturi) *Augustinus lib. 18. de civitate Dei cap. 18. ait Raticam annonam appellari, quæ militibus in Ratiis constitutis ex Italia deferatur, credibile stipendium eadem opera delatum.*

AD CAPUT XXI.

Paulinus, &c.) *Ab hoc Episcoporum suorum catalogum auspicantur Reginoburgenses; omninò temerè, nam ex iis, quæ ad caput decimum septimum annotavimus, liquidò constat, Tigurinam Norici metropolim, Reginoburgum non esse. Conradus quidam Reginoburgensis canonicus, qui ante ducentos annos vixit, primus istius sententiæ auctor, eum cæteri, uti fit, re parum examinata sequuti. Ne sibi verò Reginoburgenses, quorum beneficio Eugippium vulgamus, expuncto Paulino injuriam fieri conquerantur, genuinos duos, pro suppositio hoc uno, Episcopos dabimus, in illorum fastos hactenus non relatos; Joseppum primum, cujus isto loco nemo meminit, Cyrinum deinde, cujus Hund. in metrop. subobscurè; at is in vita S. Emmerani, quam scripsit, sive Heimerammi, ut antiqui codices habent, sub finem Joseppum Episcopum decessorem suum disertè appellat, & ex hac ipsa vita colligas Gaubaldo, qui sub Pipino, utrumque fuisse supparem.*

Tiburniæ) *Sur. hic quoque Tigurinæ.*

AD CAPUT XXII.

Boitro) *Sur. & Lazius Bojotro. Bojodurum Ptolemæi, qui Vindeliciæ ascribit, perperam, nam Norici est, Oeno Norici & Vindeliciæ limite inter Batava & Bojodurum fluente. Antonius una aut altera littera peccante Bolodertum. Notitia Bojodorum. Audio rivulum ibi superesse, in cujus nomine veteris vocabuli vestigia agnoscas, ecclesiam item S. Severino sacram, quæ cella, cujus hic Eugippius meminit, memoriam servat.*

Enum fluvium) *Sur. in contextu pessimè Rhenum, rectè ad oram, Oenum.*

Ultrò sancti Joannis benedictio deferetur) *Severino hæ reliquiæ, regresso ad magnum illud monasterium prope Favianensium muros; demum allatæ; promittit enim eas presbyteris & monachis, quos secum fugientem abduxisse credibile, haudquaquam Bojoduriis. Atque hoc ex sequenti capite apparet.*

Favianam Rugorem principem) *Restitue Favam Rugorum.*

Monasterium suum, juxta muros oppidi Favianis, quod centum & ultrà millibus aberat) *Batava & Bojodorum utique ultra centum milliaria à Fabianis sive Vindebona absunt; Antonius circiter CC. numerat, hoc modo;*

Vindobona.
Comagenis M. P. XXX. *sive XXIV.*
Cetio M. P. XXX. *sive XXIV.*
Arlape M. P. XX. *sive XXII.*
Lacu Felice M. P. XXV. *sive XXII. sive XXVI.*
Lauriaco M. P. XXV. *sive XX.*
Ovilabis M. P. XVI. *sive XXVI.*
Joviaco M. P. XXVII.
Stanaco M. P. XVIII.
Bolodero *sive Bojoduro* M. P. XX.

Quæ ratio fere iis convenit, qui hodie quadraginta milliaria Germanica *plus minus constituunt, numeratis in singula quinque Romanis milliaribus.*

Chuni-

Chunimundus) *Hunimundus Jornandi, Svevorum Rex, qui à Theodemiro Gotho, quem lacessierat, victus & captus, pro filio adoptatus est, neque ea tamen facilitate flexus, cum Scyris deinde, Alarico itidem Svevorum Rege, & pluribus præterea adversus Gothos conspiravit.*

Presbyterum quoq; illum, &c.) *Hunc Aventinus cur Pontificem appellet, caussam non habet, Eugippius de eo paullò etiam ante loquutus dixit, quidam presbyter, quo verbo in Episcopo usus non fuisset.*

AD CAPUT XXIV.

Oppidi quod Jopia vocabatur, septuaginta & amplius à Batavis millibus disparatum) *Pro Jopia Juvaviam legunt (ea nunc nomine mutato Salisburgum est) Lazius & Aventinus, quos sequuti Münsterus, Hund. in metrop. & alii quidam: Ego ad horum omnium auctoritatem hæreo; sed si tantilla Salisburgensis ecclesiæ accedit auctoritas, si hæc nimirum Maximum, qui post deinde sequitur, & reliquam narrationem ad se trahit, quod innuit opinor Aventinus, cum Maximum & symmystas in æde inibi olim D. Amandi, jam D. Margaritæ, humatos haberi scribit, verbum non addo.*

Moderatum nomine cantorem) *Psaltes Batavensis Aventino, mihi non constat Batavensem fuisse, quamvis eum Severinus ad oppidum LXX. amplius pass. m. à Batavis disparatum miserit. Quod verò Lazius Comment lib. 12. sect. 6. c. 9. Juvaviam agnoscit, quæ hic nobis Jopia, eodem lib. sect. 7. c. 3. Vilobiam legit, & Ovilabis interpretatur, ac Moderatum ibi Episcopum à Severino constitutum ausus asserere, uno uti videtur Eugippii verbulo,* destinavit, *inductus: quid tandem est, si hoc non est, suo otio, aliorum abuti patientia, neque mentem neq; frontem scribendis libris afferre?*

Sanctum quoq; Maximum spiritualis vitæ presbyterum) *Juvaviensem hinc Episcopum aut Archiepiscopum Aventinus & Lazius nunquam eruent, etsi uterq; Eugippium sententiæ auctorem laudat.*

Heruli insperatè protinus irruentes) *Lazius hanc irruptionem Alemannis tribuit Gibolpho duce, levissimam suspicionem sequutus, quod cap. 19. Gibuldi facta mentio; Aventinus, Gothis, Herulis, Turogis, Alemannis, Nariscis, & aliis Germanorum nationibus Vidomaro duce, nescio qua conjectura usus, nos Eugippii Herulis (quos Germanos fuisse nemo tamen ambigat) contenti simus, & minimũ in isto genere audere, pulcherrimum existimemus. Meminit Paulus Diac. lib. 1. c. 20. edit Aug. Rudolfi Herulorum Regis, qui his temporibus si rectè conjicio, paullò inferior, tametsi æqualem quoque credere nihil fortasse impedit. Heruliam, sic appellat Rugiis & Longobardis propinquam fuisse idem ostendit Diaconus, atq; istud illis demum tribuit elogium:* Erant siquidem tunc Heruli bellorum usibus exercitati, multorumque jam strage notissimi. Qui **, sive ut illatum ab hoste vulnus contemnerent, nudi pugnabant, operientes solummodo corporis verecunda. *Odoacer Rugius Herulos inter auxilia habuit, ut est apud Jornandem.*

Presbyterum verò memoratum patibulo suspenderunt) *Aventinus,* Maximum in crucem agunt, amplius quinquaginta quinque cum ipso symmystas contrucidant, è rupiumque cavernis, quo fugerant, sicut adhuc monstratur, præcipites agunt. *Hæc cum ex Eugippio hausta non sint, fide ecclesiæ Salisburgensis prodita existimo.*

AD CAPUT XXV.

Maximinus) *Hic cap. 29. Maximus. Quod supra diximus, Paulinum Episcopum fuisse, non Reginoburgi, sed alicujus in Norico mediterraneo civitatis, collatione etiam hujus capitis, & capitis infra 29. sciri potest, hoc enim Paulinus Maximini Episcopus dicitur, at Maximinum in mediterraneo Norico vixisse, inter ipsas quidem alpes, quisquis lecto cap. 29. dubitat, oculos & animum parum intenderit necesse est.*

Alamannorum) *Aliâ manu suprascriptum erat,* Swaba, *& sanè Alemanni Svevorum pars.*

AD CAPUT XXVII.

Eodem tempore mansores, &c.) *Hæc Aventinus contigisse prodit ante illa, quæ cap. 22. narrantur, & aliâs etiam Eugippii ordinem invertit, credo quod Eugippium qui vitam scriberet, temporum ordinem servare nihil necesse habuisse, sibi pro captu & libitu omnem historiam demutare atque retenere*

xere licere putaret. Verum id sine gravi caussâ ne conandum quidem, cap. 22. Batava à Chunimundo capta & direpta narrantur, non excisa, neque barbarorum præsidio firmata, quos prædâ onustos, urbe relictâ abiisse credibile est, eam à provincialibus dein receptam ex hoc cap apparet, & cum prior calamitas ab Alemannis, ista posterior à Thuringis aut si forte Turcilingis, illata fuerit, urbem his captam quomodo potest ambigi?

Thuringis) *Ii longè hinc dissiti, malim Turcilingis, quos Jornandes & Paulus una cum Rugis, Herulis & Scyris Odoacri paruisse narrant, in proximis itaq; Germaniæ trans Danubium oris coluisse videntur, quamquam novi Rhenanum & plerosq; alios Thuringos & Turcilingos pro uno eodem populo accipere. Mirari autem soleo Bojorum nomen, inter tam diversas gentes, quæ Noricum & Rætias provincias tunc infestas habuere, non commemorari. Nam quod Aventinus principio 3. Annal. asserit, Suevos & Bojos communi vocabulo Alamannos vocatos, vereor paucos probare posse.*

AD CAPUT XXIX.

Maximus Noricensis) *Is, qui cap. supra 25. Maximinus.*

AD CAPUT XXX.

Ad sanctum Constantium ejusdem loci pontificem) *Aventinus Archiepiscopum appellat. Ex isto loco, & cap. 21. item 25. atq; 41. discant Lazius & reliqui, Eugippium Episcopos à presbyteris rectè scivisse distinguere.*

Hostes &c.) *Ista paullò aliter Aventinus, qui hostes Alemannos, Svevos, Nartscos, Turogos fuisse, unde rescire potuit?*

AD CAPUT XXXI.

Feletheus Rugorum Rex) *Flaccitei filius. Vide supra cap. 8.*

In oppidis sibi tributariis atque vicinis, ex quibus unum acceperat Favianis) *In oppidis provinciæ Norici & Pannoniæ, Danubio proximis, quæ transdanubianis barbaris tributa coacta pensitare. Est verò paullò obscurius id, quod sequitur:* Ex quibus unum acceperat Favianis, *& quod cap. postmodum 42. narratur, Favianis oppidum Friderico fratri à Rege Feletheo esse concessum; nam Lazii sententia, Rugios Favianis regiam constitutam habuisse, non placet, cum Eugippius Rugios etiam tunc trans Danubium habitasse ostendat, & infra cap. 45 significet, Fridericum despoliato monasterio S Severini, quod Favianis proximum, prædam trans Danubium avexisse Lucem ergò huic rei ex ipsius Eugippii capite primo, & ex scholio nostro capitis undecimi fœnerer, atq; existimem, Feletheum icto cum Romanis fœdere, præfecturam tuendi ejus oppidi, pacto stipendio recepisse, quam in fratrem postea transtulerit, siquidem amico illum in Romanos animo fuisse, ad speciem saltem, totum hoc caput comprobat.*

Thuringorum) *Forte hic quoq; melius legas Turcilingorum.*

Asserens universos in Romani soli provincias &c.) *At jam tum in Romanâ provinciâ agebant: Certè nomine tenus, re in mediâ barbariâ, barbarorum quippe inimicorum perpetuis populationibus expositi, amicorum nihilo minus perfidiam vereri cogebantur.*

AD CAPUT XXXII.

Odobagar inquit interim &c.) *Surius,* Odoacer integer erit inter tredecim & quatuordecim annos, videlicet integrum regnum ejus significans. *Hæc commodam explicationem habent, Odoacer anno 476. Italiam ingressus, eam ad annum usq; 489. solus tenuit, exin, etsi ad annum 493. superfuerit, Theoderici tamen armis regnum divexatum & quodammodo conscissum est. Nostra lectio manifestò corrupta, quam repræsentavimus, quod in eâ videbamur agnoscere vestigia tum ejus prædictionis, quam Surius commemorat, tum alterius præterea de regni omninò fine, quæ tamen, si qua fuit, librarii vitio nunc in litura est, sic enim propemodum legendum conjiciebamus,* integer erit inter tredecim & quatuordecim annos, videlicet integer regnabit, finem verò regni ejus significans.

----------------- & his dictis &c.

AD CAPUT XXXIV.

Telo) *Sur. Thegio.*

AD CAPUT XXXV.

Bonosus) *Sur. Bonos.*

AD CAPUT XXXVI.

Boitro) *Sur. Barotro. Vide, quæ diximus ad cap. 22.*

AD CAPUT XL.

Ut ita cum sibi subjectis ageret) *Meminit hujus orationis à Severino ad Feletheum Regem & uxorem Gisam habitæ Paulus Diac. lib. 1. c. 19.*

AD CAPUT XLI.

Abbatis sui sancti Valentini, Rætiarum quondam Episcopi) *Sur. Rhetiarum; quam lectionem antiqui lapides præferant, cap. 3. ostendimus. Rætiarum Episcopus appellatur hic, qui certa in Rætiis sedis Episcopus uti ab Adone Vien. in Chron. Donatus Epiri Episcopus, qui Sozomeno & Martyrologiis Evoreæ Epiri Episcopus, à Hieronymo in Chron. Paulinus & Rhodanius Galliarum Episcopi, Gregorius Hispaniarum Episcopus, atq; eodem modo ab aliis alii aliàs. Valentinum autem ex Abbate Episcopum lectum videmus, & Episcopum quidem, quod liquet ex antiqua historia, quam Surius in 4. tom. retulit, Batavensem, ut mirari subeat quid illo catalogo adhuc usq; exulet Batavis pulsus, in Alpibus postea vixit, ibiq; mortuus, in castro Magiensi (Aventin' Majis habet) sepultus, inde Tassilone Duce ad Batava translatus est. VII. Id. Januarii obiisse ex isto capite clarum, Molanus ejus meminit in additionibus ad Usuardi martyrol. cum hac die, tum iterum IV. K. Novembr. Auctor vitæ apud Sur. Prid. Non. Aug. Credibile posteriores translationes respexisse, bis enim est translatus. Quod in Surio Batava Norico tribuuntur, ad illam rationem pertinet, quam cap. 17. explicavimus.*

AD CAPUT XLII.

Unum acciperet Favianis) *Ad cap. 31. nostram de his verbis sententiam explicavimus, quæ si cui minus placet, cum sanè sensum sequatur licet, quem prima frons ostendit.*

AD CAPUT XLV.

Friderichus) *Sur. Fridericus.*

Avicianum) *Sur. Anicianum.*

Parietes tantum, quos Danubio non potuit transferre) *Observavimus cap. 31. hinc videri Friderici sedem ultra Danubium fuisse, cum Faviana citra sint.*

A Friderico fratris filio) *Regium Rugiorum stemma, quæ ex Eugippio sciri potest, sic habuit, mirè autem ab Irenico lib. 3. c. 14. inversum & confusum est.*

Flacciteus Rex = ...

Feleteus, qui & Fava, sive Febanus, Rex, ab Odoacre captus. =	*Gisa uxor, ab Odoacre capta.*	*Fridericus, occisus à Friderico fratris filio.*

Fridericus, patre captivo in Italiam abducto, ad Theodericum Gothum fugit.

Rex Otachar Rugis intulit bellum &c.) *Anno Christi 487. Boetio Consule, Cassiodorus,* Hoc Cos. Odoacer Febano Rege Rugorum victo captoq; potitus est. *Vetustus Chronographus, à Cuspiniano primum repertus*, Boetio unico consule, pugna facta est inter Odoacrem regem, & Febanum Regem Rugorum; & vicit Odoacer, & adduxit captivum Febanum regem, sub XVII. Cal. Decembris. *Paulus Diac. lib. 1. c. 19.* Adunatis igitur Odoacar gentibus, quæ ejus ditioni parebant, id est, Turcilingis (*Basil. editio habet Turgilingis seu Turingis*) & Herulis, Rugorumq; partem, quos jam dudum possidebat, nec non etiam Italiæ populis, venit in Rugiland, pugnavitq; cum Rugis, ultimaq; eos clade conficiens, Feletheum insuper eorum regem extinxit (*cæteri captum dicunt*) vastataq; omni provinciâ, Italiam repetens, copiosam secum captivorum multitudinem abduxit. *Aimonius, si tamen Aimonius est, mihi enim ex multis pannis cento consutus videtur, hanc victoriam Odoacri ante captam Italiam perperam ascribit, & ea, quæ Eugippius cap. 7. narravit, huc transfert, cap. 9. lib. 1. de gestis Franc.* His quoq; diebus Odoacer, qui Herulis aliisq; nationi-

nationibus, qui Danubii ripas incolunt, imperitabat, victoria elatus, quam Felethæo Rugorum rege bello devicto adeptus erat, Italiam à parte Pannoniorum invadere cogitabat. Cumq; fines Noricorum ingrederetur, colloquium cujusdam servi Dei nomine Severini petiit: qui his in locis monasterium sibi construxerat. A quo petitâ benedictione & impetrata, dum domum egredi vellet, & se ad limen ostii, ne caput offenderet, inclinasset (erat enim statura procerus) hæc ab eodem viro Dei audivit. Vade Odoacer vilibus nunc animantium pellibus vestitus, Italiæ Dominus mox futurus. Qua viri Dei prophetia ille audita, Italiam ingressus non ut debuit, sed ut voluit, cædibus ac rapinis cuncta vastavit. *At Odoacrem & regem & victorem vili scortea vestitum quis credat? Eugippii narratio uti verior, ita etiam est credibilior.*

Post audiens idem Odachar &c.) *Cum Feleteus anno 487. captus fuerit, ea, quæ hic narrantur, non multò post contigisse necesse, contigère enim procul dubio ante Theodorici in Italiam ingressum, is verò in annum 489. incidit.*

Aonulfum) *Sur. Onulfum, Avent. Anulfum.*

Apud Novam civitatem provinciæ Mesiæ) *Sur.* Nonas civitatem provinciæ Mesiæ. *Notitia Novas & ad Novas in Pannoniâ & Mæsiâ plures habet, hæc illa Mæsiæ secundæ est, quam Marcellinus Comes in Chron. voluit, de Theoderico itidem rege verba faciens,* ad Novensem Mæsiæ civitatem, unde advenerat remeavit, *paullò ante dixerat,* creditam sibi ripensis Daciæ partem, Mæsiæq; inferioris, cum suis satellitibus pro tempore tenuit. *Ubi creditas provincias eodem sensu interpretor, quo traditum oppidum cap. 31.*

Per Comitem Pierium) *Sur. Pigerium. Hunc inter Vindeliciæ & Norici Præsides refert Aventinus, quemadmodum ad cap. 4. monuimus; sed frustra, nisi Noricum & Vindeliciam rectores Comitum nomine tunc habuisse docere poterit, quod non poterit; ejusdem scilicet fidei Pierium Præsidem, & Lucillum aut Lucilium Episcopum affirmare. Cum pleraq; autem Comitum genera fuerint, uti ex Notitiâ & posteriorum Imperatorum legibus pâret, ego hic Comitem aliquem militarem aut militum, quem vocabant, accipio, qualis Bracila Comes ab Odoacre occisus, item Viator & Ovida Comites, qui Nepotem peremere, quorum Marcellinus in Chron. meminit.*

Annus sextus depositionis ejus effluxerat) *Migratio post Feleteum captum, ante motum à Theoderico bellum in annum forte 487. an. 488. incidit Severini mors sexennio anterior, in annum credo 481. aut 482. Aventinus 481. definit, Sigonio lib. 15. de an. 490. quomodo ratio constare possit, non video.*

Castellum nomine Montem Feletem) *Asterisco notavit hoc nomen Surius: Ego nihil expedio, Montefeltre Piceni Umbriave oppidum nunc quidem est, sono qui huc alludat, at id olim Montem Feretrum aut Feretratum dictum ex Procopio & Luitprando scimus.*

AD CAPUT XLVII.

Martianum) *Sur. Marcianum. Quod Lazius Viennensem Episcopum appellat, consuetæ temeritatis est.*

Sancti Gelasii sedis Romanæ Pontificis auctoritate) *Gelasius Pontificatum an. 492. iniit, cum verò S. Severini corpus minimum quadriennio antea in Italiam venerit, quemadmodum ad 45. cap. diximus, existimare licet ad Montem Feletem interim servatum, sub Gelasio demum in Lucullanum translatum.*

In castello Locullano) *Melius Sur. Lucullano. In præfatione lectorem monuimus, meminisse Lucullani castelli* Gregorium *Magnum Pontif. Marcellinus scripsit Augustulum illuc in exilium ab Odoacre actum. Qua hodie appellatione utatur, quærendum, mihi verisimile fit, S. Severinum esse nomine à tutelari divo ducto, uti plerumq; contigit, id verò sive castellum sive oppidum, in Campaniâ Picentinorum, proxime Nuceriam, illustri inprimis Severinatum gente nobilitatum est.*

Laodicius) *Sur. Laodiceus.*

Marinus quoq; primicerius sanctæ ecclesiæ Neapolitanæ) *Sur. Marianus quoq; primicerius cantorum.*



ELEN-

ELENCHUS CHRONICUS.

Anni Chr.

454. *Attila mortuus est cap. 1.*
Eo tempore S. Severinus in Pannonia & vicinis regionibus versabatur.

476. *Odoacer Italiæ Rex appellatus.*
Is antequam eo proficisceretur, S. Severinum convenit.

481. aut 482. *S. Severinus VI. Id. Jan. in monasterio prope Favianensium muros obiit. cap. 44.*

487. *Odoacer Rugios vicit, Rege Feleteo capto. cap. 45.*

487. aut 488. *Odoacer Aonulfum fratrem adversus Fridericum Feletei Regis F. misit, qui eo non expectato ad Theodericum Gothum in Mæsiam profugit. Aonulfus autem Romanos in provincia agentes abduxit: qua occasione S. Severini etiam corpus eo pervenit c. 45.*

489. *Ad hunc annum Odoacer regnum in Italia solus tenuit, uti Severinus futurum prædixerat. cap 32.*
Eodem anno Theodericus Gothus Italiam ingressus est.

492. *Gelasius Pontificatum iniit. Cujus auctoritate corpus S. Severini per manus S. Victoris Neapolitani Episcopi, in castello Luculiano, mausoleo, quod Barbaria Illustris fœmina condiderat, collocatum est. cap. 47.*

493. *Odoacer interiit. Theodericus Italiæ Rex dictus est.*



NAR-

NARRATIO
EORUM, QUÆ CONTIGERUNT
APOLLONIO TYRIO.
EX MEMBRANIS VETUSTIS.

EDITORIS CENSURA.

SI quis aurum paratus & gemmas ex stercore legere, is demum aptus huic libello continget lector: quem nos, alia occasione excußis armariis bibliothecæ SS. Udalrici & Afræ (celebre hic Augustæ cœnobium est) forte quadam invenimus, & Apollonii allecti nomine cum avidè cœpissemus evolvere, statim à princicipo apparuit, quod veteri verbo dicunt, Carbones thesaurus erant. Multa in ipsa fabula absurdè excogitata, multa in sermone barbarè posita, quæ tamen quibusdam melioris interdum notæ stellulis distincta, & antiqui moris ritusq́ue vestigiis nonnullis interspersa: tanti sanè visa, ut, ne interciderent, editionis placuerit consilium.

De auctore vix hoc solum afferimus, græcè scripsisse, nam id multis se aperit indiciis, unò maximè, quod Latinus interpres aliqua prioris sermonis verba retinuit, tribunarium pro veste sordidâ, quæ Græcis τρίβων est, sabanum pro balneari linteo, apodixin pro specimine, aporiatum pro turbato dixit. Græcum exemplar Byzantii adhuc superesse existimo, quæ enim in Constantinopolitanâ bibliothecâ inter Manuelis Eugenici libros memoratur, Historia Apollonii sapientißimi & fortißimi viri, cum figuris, hujus profectò Apollonii credenda est, cujus hic toties sapientia prædicatur: Sed & in catalogo Cæsareæ Viennensis bibliothecæ, Apollonii de Tyro historiam reperio. Figuris noster quoque codex ornatus erat, omninò Græcissantibus, cæterum oppidò ineptis.

Interpretem Christianum fuisse scias, qui Dei nomine nunquam plurium utatur, & quodam loco Apollonium ab angelo in somnis monitum narret.

Stylus, uti dixi, plerumque barbarus, sed si quid judico, neutiquam novitius, quin morienti propemodum rei Romanæ synchronus, plures namq; ejus ævi formulas eruditus lector me tacente observabit.

Quædam inter describendum obiter mutavimus, volente nimirum sententiâ, & veteri lectione ad oram notatâ, quantumvis ferè apertè falsa, ne cui de nostra tamen fide querendi relinqueremus locum, quam lectori ubiq; probatam cupimus.



NAR-



NARRATIO
EORUM, QUÆ CONTIGERUNT APOLLONIO TYRIO.

IN civitate Antiochia fuit quidam Rex Antiochus, à quo ipsa civitas Antiochia nomen accepit. Hic accepit ex amissa conjuge filiam virginem speciosissimam, in qua nihil rerum natura erraverat, nisi quod mortalem statuerat. Quæ cum ad nubilem pervenisset ætatem, & species pulchritudinis accresceret, multi eam in matrimonium rogabant, cum magnâ & inæstimabili dotis quantitate. Sed cum pater deliberaret, cui potentissimo filiam suam daret in matrimonium, nescio quâ iniquâ concupiscentiâ, crudelitatisque flamma, in amorem filiæ suæ incidit, & cœpit eam amplius diligere, quam patrem oporteret. Qui dum luctatur cum furore, pugnat cum pudore, vincitur amore. Excidit illi pietas, & oblitus se esse patrem, induit conjugem. Sed cum sævi pectoris sui vulnus sufferre non posset, quadam die prima luce evigilans, irrupit cubiculum filiæ suæ, & omnes longè secedere jussit, quasi cum filia sua secretum colloquium habiturus. Stimulante furore libidinis, diu repugnanti filiæ suæ nodum virginitatis * rupit, perfectoq; scelere evasit cubiculum. Sic scelesti patris impietatem puella mirata, cœpit celare, sed in pavimento coitus signa videntur, ubi guttæ sanguinis ceciderunt. Cumque puella quid faceret, cogitaret, nutrix subitò introivit ad eam. Quam ut vidit flebili vultu, pavimentumq; roseo rubore perfusum, ait: Quid tibi vultus turbatus vel animus tuus? Puella ait, chara nutrix, modo hîc in cubiculo duo nobilia nomina perierunt. Nutrix ait ignorans, Domina, quare hoc dicis? Puella ait: Quia ante legitimum nuptiarum mearum diem sævo scelere violata sum. Nutrix hoc cum audisset atque vidisset, inhorruit & ait: Et quis fretus tanta audacia virginis thorum & reginæ ausus est violare? Puella ait, impie-

* *erupit.*

tas fecit hoc ſcelus.Nutrix ait:Cur ſtas &non indicas patri?Puella ait:Et ubi eſt pater? Si intelligis,periit nomen patris in me.Itaq;ne hoc ſcelus genitoris mei gentibus pateat, mortis mihi remedium placet.Nutrix ut audivit eam mortis remedium quærere, blando eam ſermonis colloquio revocavit, ut à propoſito ſuo recederet, & in vita patris ſui voluntati ſatisfaceret, cohortatur.

Inter hæc impiiſſimus pater, cum ſimulata mente oſtenderet, ſe civibus pium genitorem, intra domeſticos parietes maritum ſe filiæ lætatur. Et ut ſemper impius filiæ thoris frueretur,ad expellendos petitores novum genus nequitiæ excogitavit. Quæſtiones verò proponebat dicens: Si quis quæſtionis meæ nodum vel ſolutionem invenerit, filiam meam in matrimonium accipiet, alioquin decollabitur. Plurimi undique Reges & Principes patriæ,propter incredibilem & inauditam puellæ ſpeciem, contempta morte properabant. Et ſi quis forte prudentia litterarum quæſtionis ſolutionem inveniſſet, quaſi nihil dixiſſet,decollabatur, & caput ejus ad faſtigia portæ ſuſpendebatur, ut advenientes imaginem viderent mortis,& conturbarentur,ne ad talem conditionem venirent.Et cum tales crudelitates exerceret Antiochus, interpoſito brevi temporis ſpatio, adoleſcens quidam Tyrius patriæ ſuæ princeps,locuples valde,Apollonius nomine, fidens abundantia litterarum, navigans attigit Antiochiam, ingreſſusq; ait: Ave Rex. Et Rex ut vidit,quod videre nolebat, ad juvenem ait:Salvi ſunt nupture parentes tui? Juvenis ait: Ultimum ſignaverunt diem, & addidit, Regio genere ortus filiam tuam in matrimonium peto.Rex ut audivit,quæ audire nolebat,reſpiciens ad juvenem ait:Noſti nuptiarum conditionem? Juvenis ait,novi,& ad portam vidi.IndignatusRex ait,audi ergò quęſtionem;Scelere vehor,materna carne veſcor, quæro fratrem meum, matris meæ virum,nec invenio.Puer accepta quæſtione paullulum ſeceſſit,& cum doćto pećtore quæreret,lućtatur cum ſapiętia.Dumq; ſcrutatur ſcientiam,Deo favente invenit quęſtionis ſolutionem,&reverſus ad regē ait: Bone Rex propoſuiſti quæſtionē,audi ergò ſolutionē:Nam quod dixiſti,ſcelere vehor,nō es mentitus,te ipſum intuere,materna carne veſcor,filiam tuam reſpice.Rex ut audivit quæſtionis ſolutionē,juvenem ſolviſſe,timens ne ſcelus ſuum patefieret,irato eum vultu reſpiciens ait:Longè es juvenis à quęſtione, erras, nihil veri dicis, decollari quidem promerueras, ſed ecce habebis xxx. dierum ſpatiū,recogita tecum,reverſus dum fueris, & quæſtionis ſolutionē inveneris, accipies filiam meam in matrimonium,ſin aliàs,legem agnoſces. Juvenis conturbatus,accepto commeatu navim aſcendit, tendens in patriam Tyrum. Sed poſt diſceſſum adoleſcentis,vocavitRex diſpenſatorem ſuumThaliarchum nomine, cui ait, Thaliarche ſecretorum meorum miniſter fidiſſime,ſcias,quiaTyriusApollonius invenit quæſtionis meæ ſolutio-

lutionem: aſcende ergò confeſtim navim ad perſequendũ juvenem, & cum perveneris Tyrum, quære inimicum ejus, qui eum ferro vel veneno interficiat, reverſus dum fueris, præmium magnum accipies. Thaliarchus ſtatim ſumens pecuniã, ſimulq; petiit navi innocentis patriã. Apollonius verò prior attigit patriã ſuam, introivit in domum, apertoque * ſcrinio codicum ſuorum, inquiſivit omnium quæſtiones auctorum, & philoſophorum, & pæne omnium Chaldæorum. Cumq; nihil aliud inveniſſet, quam quod reperierat, ait ad ſemetipsũ: Ni fallor Antiochus Rex impio amore diligit filiam ſuam, & recogitans ſecum dixit; Quid agis Apolloni? quæſtionem regis ſolviſti, filiam non accepiſti, ideò * dilatus es, ut neceris. Continuoq; juſſit ſibi naves præparari, & eas centum millibus modiorum frumenti onerari, & multo pondere auri & argenti, & veſte copioſa, & cum paucis ſecum fidiſſimis hora noctis tertia navim aſcendit, traditq; ſe alto pelago. Alia verò die quæritur à civibus, & non invenitur, mœror ingens naſcitur, quod amantiſſimus princeps patriæ nuſquam comparuit, ſonat per totã civitatẽ planctus. Tantus verò amor civiũ circa eum erat, ut multo tempore tonſores ceſſarẽt, publica ſpectacula tollerentur, balnea clauderentur, nõ templa, nõ tabernas quiſquã * ingrederetur.

*Scrinco codicorum.

*dilatatus es, ut non neceris.

* ingredi-tur.

Et cum hæc Tyro agerẽtur, ſupervenit Thaliarchus, qui à rege ad necandum eum miſſus fuerat: & videns omnia clauſa, dixit cuidam puero, Indica mihi ſi vivas, ex quâ cauſſa hæc civitas in luctu moratur. Puer ait, ô hominem improbum, ſcis ne & interrogas? Ideò civitas hæc in luctu moratur, quia Apollonius princeps patriæ hujus ab Antiocho Rege regreſſus nuſquã comparuit. Tunc Thaliarchus hoc ut audivit, gaudio plenus redit ad navim, & certâ navigationis die attigit Antiochiam, ingreſſusq; ad Regem ait, Domine Rex lætare, quia Apollonius timens regni tui vires, ſubitò nuſquam comparuit. Rex ait, fugere quidem poteſt, ſed effugere non poteſt, continuoq; hujusmodi edictum propoſuit. Quicumq; * Tyrium mihi Apollonium, regni mei inimicum & contemptorem, vivum exhibuerit, accipiet quinquaginta talenta auri, qui verò caput, centum accipiet. Hoc edicto propoſito, non tantum inimici, ſed etiam amici, cupiditate ſeducti, ad perſequendum juvenem properabant. Quærebatur verò Apollonius per mare, per terras, per ſylvas, per univerſas indagines, & non inveniebatur. Tunc Rex juſſit ſibi claſſes navium præparari ad perſequendum juvenem. Sed moram facientibus, qui claſſes navium præparabant; Apollonius Tarſum devenit, & deambulans juxta littus, viſus eſt à quodam cive ſuo Hellanico nomine, qui ſupervenerat in ipſa hora, & accedens ad eum ait: Ave Rex Apolloni. Ille ſalutatus, fecit ut potentes facere conſueverunt, ſprevit hominem plebejum. Tunc ſenex indignatus eſt valde, & iterum ſalutavit eum, & ait, ave Apolloni, reſaluta, & noli deſpi-

*Tyrum Apollonium, & ſic deinceps.

cere paupertatem honestis moribus decoratã, si enim scis, cavendum est tibi, si verò nescis, moneo te, audi, forsitan quod nescis, quia proscriptus es. Cui Apollonius ait: Et quis patriæ suæ proscripsit principem? Hellanicus ait, Rex Antiochus. Apollonius ait, quâ ex caussa? Hellanicus ait: Quia quod pater est, tu esse voluisti. Apollonius ait: Et quanti me proscripsit? Hellanicus ait: Ut quicumque te illi vivum exhibuerit, quinquaginta talenta auri, qui verò caput pertulerit, centum * accipiat, atque ita moneo te, fuge in præsidium. Hæc cum dixisset Hellanicus, discessit. Tunc jussit Apollonius rogare senem & ad se venire, & centum talenta auri ei dari, & ait: Accipe exemplum paupertatis meæ, quia meruisti, & puta te ut paullò ante dixisti, caput mihi à cervicibus amputasse, & pertulisse gaudium regi, ecce habes centum talenta auri, & puras manus à sanguine innocentis. Cui senex ait: Domine, absit à me, ut hujus rei caussa ego præmium accipiam: apud bonos homines præmio amicitia non est comparanda, & valedicens discessit. Post hæc Apollonius cum spatiatur in eodem loco supra littus, vidit hominem contra se venientem, dolentem & mœsto vultu, Strangulionem nomine. Is ut accessit ad eum, protinus ait Apollonius, Ave Strangulio, & ipse ait, Ave Domine Apolloni, & rursum ait: Quid itaque his in locis turbatâ mente versaris? Apollonius ait, proscriptum me vides * ab Antiocho. Strangulio ait, quæ est caussa? Apollonius ait, quia filiam ejus, & ut verius dixerim conjugem, in matrimonium petivi. Itaque si fieri potest, in patriâ vestrâ volo latêre. Strangulio ait, Domine Apolloni, civitas nostra pauperrima est, & non potest tuam nobilitatem sustinere: præterea duram famem, & sævam sterilitatem patimur annonæ, nec etiam civibus ulla spes salutis, sed crudelissima mors est ante oculos nostros. Apollonius ait, agite gratias Deo, qui me profugum vestris finibus applicuit. Dabo civitati vestrę centum millia frumenti modiorum, si fugam tantum celaveritis. Strangulio ut hæc audivit, prostravit se ad pedes ejus & ait, Domine Apolloni, si esurienti civitati subveneris, non solùm fugam tuam celabimus, sed si necessitas fuerit, pro tuâ salute dimicabimus. Ascendensq; Apollonius tribunal in foro, præsentibus cunctis civibus ejusdem civitatis dixit, Cives Tarsenses, quos annonæ penuria turbat & opprimit, ego Tyrius Apollonius relevabo. Credo enim vos hujus beneficii memores fugam meam celaturos, Scitote enim, non me * legibus Antiochi esse fugatum, sed vestra felicitate faciente huc sum delatus. Dabo itaq; vobis centum millia frumenti modiorum, eo pretio, quo sum in patria mercatus, octo æreis singulos modios. Audito hoc, cives Tarsenses, quod singulos modios æreis octo mercarentur, hilares effecti sunt, ac gratias agentes statim frumenta portabant.

* accipiet.

* deest, ab Antiocho.

* à legibus.

Tunc

Tunc Apollonius, ne depositâ regiâ dignitate mercatoris magis quam donatoris nomen videretur assumere, pretium, quod acceperat, ejusdem civitatis utilitatibus redonavit. Cives autem, ut tanta viderunt ejus beneficia, bigam ei in foro statuerunt, in quâ stans dextrâ manu fruges daret, sinistro pede modium calcaret, & in base scripserunt, CIVITAS. * TARSUS. TYRIO. APOLLONIO. DONUM. DEDIT. EO. QUOD. CIVITATEM. A. SÆVA. FAME. LIBERAVERIT. *Tharsia, sic & deinceps.

Deinde interpositis paucis diebus, hortante Strangulione & Dionysiade ejus conjuge, ad Pentapolim Cyrenorum navigare proposuit, ut illic lateret, eo quod bene firma, cum opulentiâ & tranquillitate * ageret. *agerentur. Igitur cum ingenti honore deducitur ad mare, & valedicens omnibus ascendit ratim. Sed tribus diebus noctibusque totidem ventis prosperis navigans, subitò mutatum est pelagus, postquam littus Tarsi reliquit. Nam paucis horis ventis concitatis, Aquilone vento Euroque instante, clauso cœlo nimia * pluvia erupit, *sic pluvia. Populus * Tyri procellâ corripitur, *Tyria. ratis pariter dissolvitur, Zephyri fretum perturbant, grando ac nubes tenebrosa incumbebant, flant venti fortiter, ac crebris fulminibus micantibus pelagus intonat, fit mugitus ingens, & * mortis timor cunctos occupat. *mors sedula. Tunc unusquisque rapuit sibi tabulas mortem morantes. In illâ verò caligine tempestatis omnes perierunt. Apollonius verò unius tabulæ beneficio in Pentapolitanorum * littora est pulsus. *littore. Stans autem in littore nudus, intuens mare tranquillum, sic ait, ô pelagi fides! ô crudelitas Antiochi! facilius incidam in manus crudelissimi regis, quam patriam quæram. Quis notus huic ignoto auxilium dabit? Hæc dum loqueretur Apollonius, aspexit juvenem venientem contra se, quendam robustum piscatorem sordido sago coopertum. Cogente necessitate prostravit se ad ejus pedes, profusisque lacrymis ait, Miserere quicumque es, succurre nudo naufrago, non humilibus natalibus genito, & ut scias, cui miserearis, ego sum Tyrius Apollonius, patriæ meæ princeps. Audito nunc trophæo meæ calamitatis, * aspice, *deest aspice. quomodo genibus tuis provolutus deprecor auxilium vitæ. Piscator ut vidit speciem juvenis, misericordiâ motus erigit illum, & duxit * intra *infra. tecta domus, posuit epulas, quas habere potuit. Et ut plenius pietati suæ satisfaceret, exuens se tribunarium in duas partes divisit, & unam dedit juveni dicens: Tolle quod habeo, & vade in civitatem, ibi invenies forsitan, qui tui misereat: si non inveneris, huc ad me revertere, paupertas quæcumque sufficiat nobis, piscemur simul. Illud tamen admoneo te, ut si quando dignitati tuæ redditus fueris, ne despicias tribunarii paupertatem.

Apollo-

Apollonius ait, ſi non memor tui fuero, iterum naufragium patiar, nec tui ſimilem inveniam. Et hæc dicens, demonſtratâ ſibi viâ ille carpens iter, portas civitatis ingreditur. Dumq; cogitaret, unde vitæ peteret auxilium, vidit per plateam puerum nudum currentem, oleo caput unctum, ſabano præcinctum, ferentem ludos juveniles ad gymnaſium pertinentes, voce magna clamantem & dicentem: Audite cives, audite peregrini, ingenui & ſervi, qui ablui vult, gymnaſium patet. Audito hoc Apollonius, exuens ſe tribunarium ingreditur lavacrum, utitur liquore, & dum ſingulos intuetur, quærit parem, nec invenit. Et ſubito * Alciſtrates Rex totius illius regionis, ingreſſus cum turba famulorum eſt. Cum Rex ludum * ſphæræ cum ſervis ſuis exerceret, admiſit ſe Apollonius Regi, & decurrentem ſuſtulit ſphæram, & ſubtili velocitate percuſſam ludenti Regi remiſit. Tunc Rex ſuis famulis ait: Recedite, hic enim juvenis, ut ſuſpicor, mihi comparandus eſt. Apollonius ut audivit ſe laudari, conſtanter acceſſit ad Regem, & accepto ceromate cum docta manu circum lavit ei cum ſubtilitate, deinde in ſolio gratiſſimè fovit, & eo exeunte, ab officio diſceſſit. Dixitq; Rex ad amicos ſuos poſt diſceſſum adoleſcentis, Juro vobis per communem ſalutem, melius me nunquam abluiſſe quam hodie, beneficio adoleſcentis neſcio cujus: & reſpiciens ad unũ de famulis ait, Juvenis ille, qui mihi officium fecit, vide quis ſit. At ille ſequutus juvenem vidit eum ſordido tribunario indutum, reverſusq; ad regem ait: Juvenis ille naufragus eſt. Rex ait, unde ſcis? famulus ait: Tacente illo habitus indicat cauſſam. Rex ait, vade celerius & dic ei, rogat te Rex, ut venias ad cœnam. Apollonius, ut audivit acquievit, & deducente famulo pervenit ad regem. Famulus prior ingreſſus ad regem ait: Naufragus adeſt, ſed propter ſordidum habitum introire confunditur. Statimq; juſſit eum Rex veſtibus dignis indui, & ad cœnam ingredi. Ingreſſus Apollonius triclinium regis, contra regem aſſignato loco diſcubuit. Infertur prandium, deinde cœna regalis. Apollonius cunctis epulantibus non epulatur, ſed aurum & argentum in miniſterio Regis diu flens intuebatur. Tunc unus de diſcumbentibus ad regem ait, ni fallor juvenis iſte fortunæ tuæ invidet. Rex ait, male ſuſpicaris, nam meæ fortunæ non invidet, ſed plura perdidiſſe teſtatur. Et reſpiciens Apollonium hilari vultu ait, Juvenis epulare nobiſcum, & meliora de Deo ſpera.

Alciſtratis.

ſpera, ſic etiam deinceps.

Et dum hortaretur juvenem, ſubito introivit filia Regis, virgo jam adulta, deditq; oſculum patri ſuo, deinde cunctis diſcumbentibus amicis. Quæ dum oſcularetur ſingulos, reverſa eſt ad patrẽ & ait, Bone Rex & pater optime, quis eſt iſte juvenis, qui contra te locum honoratum tenet, & neſcio quid flebili vultu dolet? Rex ait: Nam dulcis juvenis iſte naufragus eſt, & * gymnaſtico mihi officio

* *gymnaſio.*

officio gratiſſimè fecit, propter quod ad cœnam vocavi illum, quis, aut unde, ſit, neſcio, ſed ſi vis ſcire interroga eum, te decet omnia noſſe, & forſitan dum cognoveris, miſereberis ei. Hortante verò patre puella venit ad juvenem, & verecundo ſermone ait: Licet taciturnitas tua ſit triſtior, generoſitas tamen nobilitatem oſtendit, ſed ſi moleſtum non eſt, indica mihi nomen & caſus tuos. Apollonius ait: Si nomen quæris, in mare perdidi, ſi nobilitatem, Tyro reliqui. Et ait puella, Apertius dic, ut intelligam. Tunc Apollonius nomen ſuum & omnes caſus expoſuit, finitoq; ſermonis colloquio fundere lacrymas cœpit. Quem ut vidit Rex flentem, reſpiciens ad filiam ſuam ait: Nata dulcis peccaſti, dum vis nomen & caſus adoleſcentis agnoſcere, veteres ejus dolores renovaſti. Ergò dulcis filia quatenus agnoviſti veritatem, juſtum eſt, ut liberalitatem quaſi regina oſtendas. Puella ut audivit à patre ultrò promiſſa, quæ illi præſtare volebat, reſpiciens ad juvenem ait: Noſter es Apolloni, depone mœrorem, & quia hoc indulgentia patris mei permittit, locupletaberis. Sic Apollonius cum gemitu ac verecundia gratias egit. Tunc Rex ait filiæ ſuæ, defer lyram, ut cantu exhilares convivium. Puella juſſit afferri ſibi lyram, & cœpit cum omni dulcedine chordarum miſcere ſonum. Omnes laudare cœperunt & dicere, non poteſt melius, non poteſt dulcius. Inter quos ſolus Apollonius tacuit. Ad quem Rex ait: Apolloni, fœdam rem facis, omnes filiam meam in arte muſica laudant, quare tu ſolus vituperas? Apollonius ait: Bone Rex, ſi permittis, dicam quod ſentio, filia tua in artem muſicam inceſſit, & nondum didicit. Igitur jube mihi tradi lyram, & ſtatim ſcies, quod neſciſti. Et ait Rex, Apolloni, video te eruditum eſſe in omnibus. Et juſſit * illi tradi lyram, & egreſſo foras, corona capitis eum decoravit. Accipienſq; * Apollonius lyram introivit in triclinium, & ita ſtetit, ut diſcumbentes cum rege non Apollonium, ſed Apollinem exiſtimarent. Etenim diſcumbentes cum Rege dixerunt, quod nunquam melius audiſſent nec vidiſſent, & placuit homo regi & omnibus diſcumbentibus.

*ſibi.

*deeſt Apollonius.

Inter hæc filia regis ut vidit juvenem omnium artium ſtudiorumque eſſe cumulatum, incidit in amorem infinitum, & ait ad patrem ſuum, Chare genitor, permiſeras mihi paullò ante, ut quidquid voluiſſem de tuo juveni darem. Et ait Rex, & permiſi & permitto. Puella Apollonium reſpiciens ait, Magiſter Apolloni, accipe ex indulgentiâ patris mei auri ducentas, argenti libras cccc. veſtemq; copioſam, ſervos xx. ancillas x. quibus ait, afferte quod promiſi, & præſentibus amicis exponite in triclinio. Juſſu reginæ illata ſunt omnia, laudant omnes liberalitatem puellæ, peractoque convivio levaverunt ſe omnes, & valedicentes regi & reginæ diſceſſerunt. Apollonius ait: Bone Rex miſerorum miſe-

misericors, & tu regina amatrix studiorum, valete. Et respiciens famulos, quos sibi regina donaverat, ait: Attollite hæc famuli, quæ mihi donata sunt, & eamus, hospitium quæramus. Puella timens, ne amatorem perderet, tristis est facta, & respiciens ad patrem ait: Bone Rex & pater optime, placet tibi, ut Apollonius hodie ditatus abscedat, & quod illi donavimus, à malis hominibus rapiatur? Tunc Rex festinus jussit illi assignari aulam, ubi dignè quiesceret. Puella verò amore incensa inquietem habuit noctem, nec somnum oculis, nec membris cura dat quietem, primaq; luce evigilans irrupit cubiculum patris. Quam ut pater vidit, dixit: Quid est, quod præter consuetudinem tam mane evigilasti? Puella ait, hesterna studia excitaverunt me, peto itaque pater charissime, ut me tradas hospiti nostro, studiorum percipiendorum gratiâ. Rex gaudio plenus jussit ad se juvenem vocari, cui ait: Apolloni, filia mea studiorum tuorum à te artem discere cupit, itaque si desiderio parueris, & ei ostenderis studia litterarum & cætera, quæ nosti, quidquid tibi iratum mare abstulit, ego restituam. Apollonius hoc audito, docuit puellam, sicut ipse didicit. Interposito brevi tempore, cum puella non posset vulnus amoris tolerare, multâ infirmitate * membris pervictis, cœpit imbecillis jacere in thoro. Rex ut vidit filiam suam subitaneam incurrisse valetudinem, sollicitus adhibuit medicos. Qui venientes tentant venas, tangunt singulas corporis partes, nec aliquas inveniunt ægritudines.

* *membra pertractans.*

Post paucos dies cum Rex cum Apollonio loqueretur, tres juvenes nobilissimi, qui per longum tempus filiam suam in matrimonium petierant, regem una voce salutaverunt pariter: Quos intuens Rex ait: Quid est, quod una voce me pariter salutatis? Unus ex illis ait, petentibus nobis filiam tuam in matrimonium, tu sæpius differendo crucias, propter quod hodie simul venimus, cives tui sumus, locupletes & bonis natalibus geniti, itaque de tribus elige, quem vis habere generū. Rex ait, non apto tempore me interpellatis, filia mea studiis vacat, & ob amorem studiorum imbecillis jacet. Sed ne videar vos sæpius differre, scribite in* codicillis nomina vestra, & dotis quantitatē, quæ transmittam filiç meæ, ut ipsa eligat, quem voluerit. Scripserunt illi nomina sua, & dotis quantitatem. Rex accepit codicillos & legit, signavitque & dedit Apollonio dicens: Tolle magister præter injuriam hos codicillos, & perfer discipulæ tuæ, hic enim locus te desiderat. Apollonius acceptis codicillis introivit cubiculū. Puella ut vidit, quem diligebat, ait, Magister, quid est, quod solus introisti cubiculum? Apollonius ait; Sume hos codicillos, quos misit tibi pater tuus, & lege. Puella resignavit codicillos & legit trium nomina petitorum, perlectisque codicillis respiciens Apollonium dixit: Magister

* *codicellis, & eodem modo sæpe postea.*

ſter Apolloni,ita non * tibi dolet, quod ego alii nubam? Apollo- *te.
nius ait,imò gratulor,quod abundantia ſtudiorum docta me*do- *dolente.
cente nubis. Cui puella ait, Magiſter,magiſter, ſi me amares,doleres. Hæc dicens reſcripſit & ſignavit codicillos, tradiditque Apollonio, ut eos regi deferret; ſcripſerat autem hæc:Rex & pater optime,quoniam clementia tua permiſit mihi,ut reſcribam, reſcribo:Illum volo conjugem naufragum,fortuna deceptum,& ſi mireris facti,quod pudica virgo tam imprudenter ſcripſit, quæ indicare non potui,per ceram mandavi,quæ ruborem non habet. Rex perlectis codicillis ignorans, quem naufragum diceret, reſpiciens ad juvenes ait : Quis veſtrûm naufragium paſſus eſt? Unus ex illis nomine Andronius dixit: Ego ſum paſſus naufragiũ. Alius ex illis ait, tace, morbus te conſumat, nec ſalvus nec ſanus ſis, cum ſciam te coætaneum meum mecum litteris eruditum, portum civitatis nunquã exiſſe,ubi naufragium feciſti? Rex cum non inveniſſet, quis eorum naufragium feciſſet, reſpiciens Apollonium ait, tolle codicillos & lege, poteſt enim fieri, quod ego non novi, tu intelligas, qui præſens fuiſti. Apollonius acceptis codicillis velociter perlegit,& ut ſenſit ſe amari,erubuit. Cui Rex ait, Apolloni, inveniſti naufragum? Apollonius ait: Bone Rex, ſi permittis, inveni. Et his dictis videns Rex Apollonii faciem rubere, intellexit & ait: Quod filia mea concupivit,votum meum eſt.Et reſpiciens Rex tres juvenes ait: Certè dico vobis, cum nubendi tempus fuerit,mittã ad vos, & dimiſit eos à ſe. Ipſe verò introivit ſolus ad filiam ſuam & ait, quem tibi elegiſti conjugem? Illa autem proſtravit ſe ad pedes patris ſui & ait : Pater chariſſime,quia cupis audire deſiderium natæ tuæ, illum volo & amo naufragum Apollonium magiſtrum meum, cui me ſi non tradideris,amiſiſti filiam.Itaq;cum Rex lacrymas filiæ ſuæ ſufferre non poſſet, erigit eam à terra & alloquitur dicens, nata dulcis,noli de
aliqua re cogitare, quia talem concupiſti,quem & ego, ut * eum *enim vidi quod.
vidi,cui & amando factus ſum pater, diem ergò nuptiarum ſine mora conſtituam. Poſtera die vocantur amici vicinarum urbium ditionis regni ejus, quibus conſidentibus ait: Amici, qua ex
cauſſa vos vocaverim, diſcite,ut ſciatis: Vult filia mea * nubere *nubi.
Apollonio Tyrio præceptori ſuo, peto itaq;, ut omnium ſit lætitia,quia filia mea prudenti viro ſociatur. Hæc igitur dicens diem conſtituit nuptiarum. Numerantur dies,& convivia prolixa tenduntur, celebranturq; nuptiæ regiæ dignitatis. Interpoſitis autem diebus & menſibus, cum haberet puella ſexto jam menſe ventriculum deformatum,Rex Apollonius dum ambularet in littore juncta ſibi puella, vidit navim ſpecioſam, & dum utriq; laudarent,cognovit eam Apollonius eſſe de patria ſua, & converſus ad naucierum ait:Dic mihi,ſi valeas,unde venis? gubernator ait,à

Tyro, Apollonius ait, patriam meam nominaſti, gubernator ait, ergò Tyrius es tu? Apollonius ait, ut dicis, gubernator ait: Noras aliquem patriæ illius principem Apollonium nomine? Apollonius ait, quaſi me ipſum, gubernator ait, peto, ubicumque illum videris, ut gaudeat & exultet, quia Rex Antiochus fulmine percuſſus arſit cum nata ſua, opes autem regni Antiochi Apollonio reſervantur. Apollonius ut hoc audivit, gaudio plenus ad conjugem ſuam ait: Quod aliquando mihi naufrago credidiſti, modo probaſti, peto itaque, ut me abire permittas ad regnum percipiendum. Illa ut audivit, profuſis lacrymis ait, Chare conjux, ſi alicubi in longinquo itinere eſſes conſtitutus, ad partum meum feſtinare debueras, at nunc cum ſis præſens, diſponis me relinquere? Sed ſi hoc velis, pariter navigemus: & veniens ad patrem ait, Chare genitor, lætare & gaude, quia ſæviſſimus Rex Antiochus, cum filia concumbens, Dei fulmine percuſſus eſt, opes autem & diadema ejus compari meo reſervantur, permitte me navigare cum viro meo. Rex autem exhilaratus naves jubet produci in littus, & omnibus bonis impleri, præterea nutricem ejus nomine Ligoridem, & obſtetricem propter partum ejus, ſimul navigare præcepit. Et data proficiſcendi copiâ deduxit eos ad littus, oſculaturq; filiam & generum, & ventum eis optat. Aſcenderunt naves cum multâ familiâ multoq; apparatu, & vento proſpero flante navigant. Qui dum per aliquantos dies totidemq; noctes Auſtris flantibus * pelago detinerentur, ſeptimo menſe, cogente infirmitate enixa eſt Lucinâ favente puella; ſed ſecundis ventis mox euntibus, coagulato ſanguine concluſoque ſpiritu effecta eſt ſicut mortua. Quod cum videret familia, exclamavit voce magna & ululatu. Concurrit Apollonius, & conjugem ſuam vidit exanimem jacentem, & ſcidit à pectore veſtes, unguibus primas adoleſcentiæ genas diſcerpſit, & profuſis fletibus jactavit ſe ſuper corpus ejus & ait, Chara conjux, Alciſtratis regis filia, quid reſpondebo patri tuo pro te, qui me naufragum & egenum ſuſcepit? Et cum hæc dixiſſet, introivit ad eum gubernator & ait, Domine, tu pietatis cauſſâ facis, ſed mortuum corpus navis ſufferre non valet, jube hoc corpus in pelagus mitti, ut poſſimus evadere. Apollonius dictũ hoc indignè ferens ait ad eum: Quid narras, peſſime hominũ? Placet tibi ut hoc corpus mittam, quod naufragum me & egenum ſuſcepit? Erant autẽ ex ſervis ejus fabri navales, quibus convocatis jubet conſecari & conpaginari tabulas, rimas & foramina bitumine liniri præcepit, & facere loculum, & charta plumbea intus poſita obturari juſſit. Perfecto loculo, regalibus ornamentis exornat puellam, & in loculo poſuit, & xx. * ſeſtertia auri ad caput ejus poſuit, & dedit oſculum funeri, fundens ſuper eam lacrymas. Tunc infantẽ

juſſit

* pii pelago.

* ſeſtertias, uti & poſtea ſemper.

juſſit tolli & diligenter nutriri, ut haberet in malis ſuis jucundum ſolatium, & pro filia neptem regi oſtenderet. Et juſſit loculum mitti in mare cum magno fletu. Tertia verò die unda maris ejecit loculum ad littus Epheſiorum, non longè à prædio cujusdam medici * Chæremonis nomine, qui cum diſcipulis ſuis eâdem die in littore ambularet. Tunc vidit loculum effuſis fluctibus jacentem ad oram maris, & ait ſervis ſuis, tollite hunc loculum cum omni diligentia, & ad villam perferte. Quod cum ita feciſſent ſervi, medicus leniter aperiens vidit puellam, regalibus ornamentis decoratam, & ſpecioſam valde, & in falſa morte jacentem, obſtupuit & ait: Quas putamus lacrymas hanc puellam parentibus ſuis reliquiſſe? Et vidit ſubtus caput ejus pecuniam poſitam, & ſub pecunia chartulam ſcriptam, & ait, perquiramus, quid deſiderat aut mandat dolor: * quod cum reſignaſſet, invenit titulum ſcriptum: Quicumque hunc loculum inveneris, habes xx. ſeſtertia auri, peto ut x. habeas, x. funeri impendas, hoc enim corpus multas lacrymas reliquit parentibus, & dolores amaros: quod ſi aliud feceris, quam quod dolor expoſcit, ultimum diem incidas, nec ſit, qui corpus tuum ſepulturæ commendet. Perlectis autem chartulis ad ſervos, ait, præſtemus corpori, quod dolor expoſcit, juro vobis per ſpem vitę meæ, in hoc funere amplius me erogaturum, quam dolor imperat. Continuò jubet inſtrui rogum; ſed cum rogus ædificatur atque componitur, ſupervenit diſcipulus medici, aſpectu adoleſcens, & quantum ad ingenium pertinet ſenex. Hic cum corpus ſpecioſum ſuper rogum vidiſſet poſitum, * intuitus magiſter eum, ait: Bene veniſti, hæc enim hora expectavit te, tolle ampullam unguenti, & quod ſupremum eſt, defunctæ beneficio, ſuperfunde ſepulturæ. Venit juvenis ad corpus puellæ, detraxit à pectore veſtes, * fudit unguenti liquorem, tractans manu corpus omne, præcordia vivere ſenſit & obſtupuit, pulpat venas & indicia rimatur narium, labia labiis probat, ſenſit vitam cum morte luctantem, & ait ad ſervos ſuos, ſupponite faculas per quatuor angulos, lenteque & temperatè ſupponite. Quo facto, ſanguis ille, qui coagulaverat, liquefactus eſt. Quod ut vidit juvenis, ait magiſtro, puella, quam dicis mortuam eſſe, vivit, & ut facilius mihi poſſis credere, experimento ſatisfaciam. His dictis tulit puellam, & in cubiculum ſuum poſuit, calefaciens oleum madefecit lanam, & poſuit ſuper pectus ejus, ſanguis verò ille, qui intus coagulatus fuerat, accepto tepore liquefactus eſt, cœpitque ſpiritus per medullas deſcendere, venis itaque patefactis aperuit oculos, & recipiens ſpiritum leniebat verbum, lentoque ſermone ait: Quisquis es, ne contingas me aliter, quam oportet tangere regis filiam, regisq; uxorem. Juvenis ut vidit, quia magiſtrum fallebat, gaudio plenus ait ad

*Cerimonis.

* quos.

* intuitus magiſtrum.

* fundit.

*accipe. eum, Magister *incipe discipuli tui * apodixin præclaram lauda-
* apodexin. re. Et introivit magister cubiculum,& vidit puellam vivam,&ait discipulo suo, probo artem, laudo prudentiam, miror diligentiam,&audi discipule,nolo te artis tuæ esse ingratum,accipe mercedem,hæc enim puella multam pecuniam secum attulit:&jussit eam salubribus vesci cibis,& fomentis optimis recreari.Post paucos dies ut cognovit eam genere regio ortam esse, adhibitis amicis filiam sibi adoptavit,& ut rogabatur ab ea cum lacrymis,ne ab aliquo contingeretur, inter sacerdotes Dianæ templi eam cum fœminis misit,ubi inviolabiliter servaretur.

Inter hæc Apollonius dum navigat cum ingenti luctu,gubernante Deo applicuit Tarso,& descendens à rati petiit domũ Stranguilionis & Dionysiadis. Quos cũ salutasset,omnes casus suos exposuit eis dolenter,dicens: Quantum in amissa conjuge flebam, tantum in reservata mihi filia consolabar; & intuens Stranguilionem & Dionysiadem ait ad eos, Sanctissimi hospites,post amissam conjugem,regnum,quod mihi servatur,accipere nolo,neque ad socerum revertar,cui in mari perdidi filiam, sed agam potius opera mercatoris,ideoq; vobis commendo filiam meam,ut cum filia vestra * Philomatia nomine nutriatur.Quam ut bono animo suscipiatis, peto,ut patriæ vestræ nomine agnominetis Tarsiam, præterea nutricem uxoris meę Ligoridem nomine,cura sua puellam custodire volo.Hæc dicens tradidit Stranguilioni infantem, deditq; aurum & argentum vestesq;copiosas,& juravit neq; barbam neq; capillos nec ungues tonsurum, nisi prius filiam suam dedisset nuptum. At illi stupentes,quod tam graviter juraverat, cum magna diligentia educaturos se puellam repromittunt. Apollonius autem navim ascendit,altumq; pelagus petens,ignotas & longinquas terras petiit Ægypti regiones. Interea puella Tarsia expleto quinquennio traditur liberalibus studiis, una cum Philomatiâ filia eorum coætanea sua,& docebantur grandi ingenio. Cumq; ad XIV.annos venisset, reversa de * auditorio invenit nutricem suam Ligoridem, subitaneam valetudinem incurrisse, & sedens juxta eam caussas infirmitatis plorat. Cui nutrix, audi nutriculæ morientis verba suprema, domina Tarsia, hæc pectori tuo commenda: Interrogo namque te, quem tibi putas patrem aut matrem vel patriam? Puella ait,patriam Tarsum, patrẽ Stranguilionem, matrem Dionysiadem. Nutrix ingemuit & ait: Audi stemmata & originem natalium tuorum,ut scias,quid post mortem meam agere debeas. Est tibi pater nomine Apollonius, & mater * Alcistratis regis filia, quæ cum te enixa est,statim præcluso spiritu ultimum diem designavit,quam pater tuus Apollonius, effecto loculo, cum ornamentis regalibus in mare misit, & XX. sestertia auri posuit sub caput ejus, ut ubicumque fuisset devo-

luta

* Philonitate.
* adjutorio.
* Lucina Alcistratis.

luta* ipsa sepulta fuisset. Navis quoq; luctantibus ventis cum patre tuo lugente, & te in cunabulis posita, pervenit ad hanc civitatem. His ergò hospitibus Strangulioni & Dionysiadi una mecum te commendavit Tyrius Apollonius pater tuus, votumq; fecit, nec capillos nec ungues detonsurum, nisi prius te nuptum tradiderit. Nunc ergò moneo, ut si post mortem meam hospites tui, quos parentes tuos appellas, aliquam forte tibi injuriam fecerint, ascende in forum, & ibi invenies statuam patris tui stantem, apprehende illam & proclama, filia ejus sum, cujus est statua. Cives verò memores beneficiorum patris tui, injuriam tuam vindicabunt. Cui Tarsia, chara nutrix, Deum testor, quia si forte aliquis humanus casus evenisset, antequam hæc mihi dixisses, ego penit[us] non scirem, unde essem. Et cum hæc invicem loquuntur, nutrix emisit spiritum. Tarsia verò corpus nutricis suæ sepelivit, atq; die annuo lugebat. Post deposito luctu, induit priorem dignitatem, petiit scholas ad studia liberalia reversa; non prius sumebat cibum, quam nutricis monumentum introisset, & ferens ampullam vini ingrediebatur, & ibi manes parentum suorum invocabat. Et cum hæc agerentur, quadam die Dionysiades cum filiâ suâ Philomatiâ & Tarsiâ transibat per publicum: videntes omnes cives speciem Tarsiæ & ornamentum dixerunt, felix pater, cujus filia Tarsia est, illa verò quæ adhæret ei, turpis est & dedecus. Dionysiades ut audivit Tarsiam laudari, suam filiam vituperari, versa in insaniam furoris, sola sedens secum cogitavit, Pater ejus, ex quo hinc profectus est, habet annos XIV. non venit ad recipiendam filiã suã, nec litteras misit, reor, quod mortuus sit, nutrix ejus* decessit; neminem habeo æmulum, tollam eam de medio, & ornamentis ejus filiam meam ornabo. Et hæc cogitans, nunciatur ei villicus venisse de villâ, nomine Theophilus. Quem convocans ait: Si cupis libertatem cum præmio accipere, tolle Tarsiam de medio. Villicus ait, quid peccavit innocens virgo? Scelerata est, ait, jam mihi negare non potes, fac quod jubeo, si negligis sententiam meã, me tibi scias iratam. Villicus ait, qualiter, domina, hoc fieri potest? At illa, consuetudo illi est, mox ut venerit de scholis, nõ prius sumere cibum, quam nutricis suę monumentum introierit, ibi te cum pugione* acutissimo paratũ inveniat, * crines ex occulto comprehendens à vertice astringe & interfice, & corpus ejus mitte in mare, cum adveneris, & de facto nunciaveris, libertatem cum præmio accipies. Villicus tulit pugionem, & latere suo celans intuetur cœlum & ait: Ego non merui libertatem, nisi per sanguinis effusionem innocentis virginis? Et gemens & flens ibat ad monumentum, & ibi latere cœpit. Puella autem rediens de scholâ tulit ampullam vini, & ingressa in monumentum casus suos exponebat: & dum invocat manes parentum, villicus impetũ fecit,

* ipsa sibi fuisset.

* discessit.

* altissimo.

* cujus.

&apprehendens crines puellæ jactavit eam in terram, dum autē vult percutere, ait ad eum Tarsia, ô Theophile, quid peccavi, ut in manu tuâ moriar? Cui villicus ait, tu nihil peccasti, sed pater tuus, qui te cum magnâ pecuniâ & ornamentis regiis reliquit. Cui puella ait, peto Domine, ut si nulla spes est vitæ meæ, permittas mihi Deum testari. Villicus, testare, & Deus ipse scit, me coactum facere hoc scelus. Sed cum precatur, apparuerunt piratæ, & videntes puellam sub jugo mortis stare, hominem armatum volentem percutere eam, clamaverunt, Parce, crudelissime barbare, hæc nostra præda, non tua victima est. At ille ut talia audivit, fugiens post monumentum latuit in littore maris. Piratæ verò raptâ virgine petunt mare. Villicus rediit ad dominam suam, & ait: Quod jussisti, factum scias: tu verò propter civium curiositatem ad præsens indue lugubrem vestem, sicut & ego, & falsis lacrymis dicamus eam stomachi dolore fuisse imbecillem, & prope suburbanos exitus fuisse defunctam. Strangulio ut audivit, tremor & stupor cepit eum, atq; ita dixit: Equidem da & mihi vestes lugubres, ut lugeam, quia tali *sceleri sum junctus. Heu quid faciam! Cum *Apollonium suscepissem, & civitatem à periculo mortis & famis *ille eripuisset, *hanc quasi suam ingressus est civitatem. Propter hanc naufragium pertulit, bona perdidit, exitium & penuriam perpessus est. Adeò verò restitutum est ei malum pro bono, filiam suam, quam nobis commisit bonâ fide nutriendam, *cui nomen caussa nostri amoris imposuit nostrę civitatis, scelesta & sæva lea devoravit. Heu cæcatus sum, Lugeam puellam innocentem & me, qui junctus sum ad pessimam venenosamq; serpentem: & in cœlum oculos elevans ait, Deus tu scis, quia purus sum à sanguine Tarsiæ, & requiras in Dionysiade, & intuens Dionysiadem ait: Quomodo suffocasti filiam regis, inimica Dei, hominumq; opprobrium? Dionysiades induit se & filiam suam lugubres vestes, falsasq; lacrymas fundunt, & unito populo, ad cives clamavit & ait: Cives charissimi, ideò ad vos clamamus, quia spes oculorum nostrorum Tarsia, quam bene à nobis educatam scitis, dolore subitò defuncta est, & nobis cruciatus & amaros fletus reliquit, quam dignè sepelire facimus. Tunc pergunt cives ubi figuratum erat, & pro meritis fabricant loculum ex ære *collato, & scripserunt DII. MANES. CIVES. TARSIÆ. VIRGINI. PRO. BENEFICIIS. PATRIS. EJUS. SEPULCHRUM. EX. AERE. * COLLATO. FECERUNT. Igitur qui Tarsiam rapuerant, advenerunt in civitatem Mitylenen. Deponitur illa inter cætera mancipia venalis. Audiens eam leno infaustissimus, mollis & impurus & dives, contendere cœpit; ut emeret eam. Sed Athenagoras princeps ejusdem civitatis, nobilem & sapientem & pulchram cernens puellam, obtulit x. sester-

*scelere.
*cum susce-pissem.
*deest ille.
*& hanc.
*cujus.
*collatum.
*collatum.

tia

tia auri. Leno ait: Ego dabo xx. Athenagoras dixit, ego xxx. Leno, ego xl. Athenagoras l. Leno, lx. Athenagoras lxx. Leno octoginta, Athenagoras xc. Leno: Ego in præsenti c. sestertia auri, & ait, si quis amplius, x. dabo super. Athenagoras ait: Ego si hîc cum lenone contendere voluero, ut unam emam, plures venditurus sum, permittam eum emere, & cum eam prostituerit, in lupanar intrabo prior ad eam, & eripiam nodum virginitatis, & erit mihi, sicut emerim eam. Quid plura? Advertitur in salutatorium, ubi * leno habuit Priapum aureum ex gemmis, & ait, * deest leno. Adora præsentissimum numen; at illa: Nunquam tale numen adoravi, & ait: Domine nunquid civis Lampsacenus es tu? Leno ait: Quare? At illa, quia cives Lampsaceni Priapum colunt. Leno ait, nescis misera, quia in domum lenonis avari incurristi? Puella ait, prosternens se ad pedes ejus: Miserere, Domine, virginitatis meæ, ne prostituas hoc corpus sub tam turpi titulo. Cui leno ait, nescis, quia apud lenonem & tortorem nec preces nec lacrymæ valent? Et vocavit villicum puellarum & ait, Ancilla, quæ præsens est, exornetur diligenter, & scribatur ei titulus: Quicumque Tarsiam deviolaverit, mediam libram dabit, postea ad singulos solidos populo patebit. Villicus fecit, quod jussum fuerat. * A lenone tertia die, antecedente turba cum symphoniacis deducitur ad lupanar. * cum lenone. Sed Athenagoras princeps civitatis primum ingreditur velato capite. Introivit cellam & assedit. Et adveniens Tarsia procidit ad pedes ejus, & ait: Miserere mei Domine, per juventutem tuam & per Deum te adjuro, ne velis me violare, contine impudicam libidinem tuam, audi casus infelicitatis meæ, & originis meæ stemmata considera. Cui cùm universos casus suos exposuisset, princeps confusus & pietate plenus ait ei: Erige te, scimus fortunæ vicissitudines & casus, homines enim sumus: habeo & ego filiam tibi similem, de quâ similes casus metuo. Hæc dicens, dedit ei xl. aureos dicens, ecce habes amplius, quam virginitatis tuæ propositum sit, dic advenientibus similiter, quousq; liberêris. Puella profusis lacrymis ait: Ego pietati tuæ gratias ago, & * rogo, ne alicui narres, quæ à me audisti. * deest rogo. Athenagoras ait, si narravero, filia mea, cum ad talem venerit ætatem, similem * casum patiatur, & cum lacrymis discessit. * deest casum. Cui exeunti obvius ejus collega ait: Quomodo tibi convenit cum puellâ? Athenagoras ait, non potuit melius, erat enim tristis. Exeunte Athenagora intrat juvenis, & puella more solito ostium clausit. Cui juvenis ait, quantum tibi dedit juvenis ille? Puella, xl. aureos. Juvenis ait, accipe integram libram auri. Athenagoras audivit & ait, quanto plus dabis, tanto plus plorabit. Puella ut accepit nummos, procidit ad pedes ejus, & casus suos indicavit. Aporiatus juvenis ait, Domina alleva te, homines sumus, casibus subjacemus. Hæc di-

cens exiit. Vidit itaq; Athenagoram ridentem, & ait illi, Magnus homo es, non habes, cui lacrymas propines, nisi mihi? Et jurabant ne hæc verba cuiquam proderent, & cœperunt aliorum eventum expectare, * insidiantes per occultum aspectum: omnes qui introibant dantes pecuniam flentes exibant. Postea * puella obtulit lenoni pecuniam dicens: Ecce pretium virginitatis meæ. Leno ait, vide, ut tantas quotidie pecunias afferas. Alterâ die item ait ad eum, ecce pretium virginitatis meæ, quam lacrymis & precibus custodio. Iratus leno, audito quod virgo mansisset, vocat villicum puellarum & ait: Duc eam ad te, & eripe nodum virginitatis, si virgo tantum, quantum mulier * offeret? Cumque eam villicus duxisset in cubiculum, dixit ad eam, dic mihi, adhuc virgo es? At illa, quam diu Deus vult, virgo sum. Villicus ait, unde tantam attulisti pecuniam? Puella ait, lacrymis profusis, exponens omnes casus meos, rogavi homines ut misererentur virginitatis meæ, & prosternens se pedibus ejus ait: Miserere mi Domine, subveni captivæ regis filiæ, ne violes me. At ille, nimiũ avarus est leno ille, nescio, si possis virgo manere. At illa, studiis liberalibus erudita sum, & in lyra possum modulari, duc me in forum, ibi facundiam meam poteris audire, proponam quæstiones populo, * propositas solvam, & hac arte quotidie pecunias applicabo. Quod fecit villicus, & omnis populus cucurrit ad virginem videndam. At illa aggreditur facundiam studiorum, quæstiones sibi proponi jubet, & acceptas cum multo favore solvit. Tunc ingens clamor populi circa eam excrevit, ut multa pecunia ei ab omnibus daretur. Athenagoras verò illam integrâ virginitate ut unicam filiam custodiebat, ita ut eam villico donis multis commendaret. Cum hæc Mitylene agerentur, venit Apollonius decimo quarto anno jam transacto, ad domum Strangulionis & Dionysiadis in civitatem Tarsum. Quem cũ vidisset Strangulio, perrexit rapido cursu, dixitq; Dionysiadi uxori suæ, certè dixeras Apollonium naufragium fecisse, ecce venit ad repetendã filiam suam, quid dicturi sumus patri de filia? Et illa dixit, miser conjux, confiteor, nostram cum diligerem, perdidi alienam: accepi, verò consilium, ut veste lugubri induerer, fictas funderem lacrymas, & dicerem in villâ suburbanâ periisse Tarsiam, cum nos ipse viderit tali habitu, credet nobis. Cum hæc ita diceret, introivit Apollonius, ut verò vidit eos lugubri indutos, ait: Fidelissimi hospites mei, quid in adventu meo tam longas funditis lacrymas? aut certè istæ lacrymæ non sunt vestræ, sed meæ. Scelesta mulier cum mœrore expressit lacrymas, & ait: Utinam ad aures tuas alius pertulisset, & non ego, aut conjux meus, nam Tarsia filia tua subito dolore stomachi defecit. Apollonius hoc audiens, totum corpus suum contremuit, diuque defixus stetit, tandem resumpto spiritu

* insidiantibus.
* deest puella.
* offert.
* proposita solve.

intuens mulierem ait: Dionysiades, si filia mea, ut dicis, mortua est, nunquid & pecunia ac vestes, simulq; ornamenta perierunt? Scelesta ait, ex parte sunt, ex parte perierũt: tunc aliqua ex eis proferuntur, dixeruntq; Apollonio: Crede nobis, quia credidimus, ut filiam invenires; & ut scias nos non esse mentitos, habemus testimonium, cives enim nostri memores beneficiorum tuorum, in proximo littore ex ære * collato filiæ monumentum fecerunt, quod potes videre. Apollonius credens eam defunctam, ad famulos ait: Tollite hæc famuli & ferte ad navim, ego vadam ad filiæ meæ monumentum. Et ubi venit, legens titulos, CIVES. TARSENSES. TARSIÆ. APOLLONII. FILIÆ. OB. BENEFICIUM. EJUS. MONUMENTUM. EX. AERE. * COLLATO. DEDERUNT, Perlectis titulis stupente mente constitit, & dum se non flere miraretur, maledicens oculis ait: O crudeles oculi, potuistis titulum filiæ meę cernere, non potuistis lacrymas fundere! Et veniens ad navim, famulis suis ait, projicite me quæso in sentinam navis, cupio enim in undis exhalare spiritũ. Et dum prosperis navigat ventis Tyrum reversurus, subitò mutatum est pelagus, & per diversa maris discrimina naves jactabantur. Omnibus autem Deum rogantibus, ad Mitylenem civitatẽ venerunt. Gubernator cum omnibus dedit plausum. Apollonius ait, quis sonus hilaritatis aures meas percutit? Gubernator ait, gaude Domine, quia hodie Neptunalia celebrantur. Apollonius ingemuit & ait: Ergò omnes diem festum celebrent præter me. Tunc vocavit dispensatorem suum, & ait illi: Ne nõ lugens, sed avarus, videar, sufficiat famulis meis ad pœnam, quod tam infelicẽ sortiti sunt Dominum, dona x. aureos, & emant, si quid volunt, & diem festũ celebrent, me autem veto à quocumq; vocari, quod si quis fecerit, crura illi frangi jubebo. Dispẽsator itaq; emit necessaria, & rediit ad navim. Cum igitur inter omnes navis Apollonii honoratior foret, & cum * diem festum magno convivio melius cæteris * celebrarent nautæ Apollonii, Athenagoras, qui Tarsiam diligebat ut filiam, deambulabat in littore, viditq; navim Apollonii, & ait: Amici, ecce illa navis mihi placet, quã video paratã. Nautæ ut audiunt suã navim laudari, dicunt: Invitamus te, princeps magnifice, si dignaris. Athenagoras ascendit navim, & libenti animo discubuit, posuitque x. aureos in mensa, & ait: Ecce, ne frustra me invitaveritis. Omnes dixerunt, bene accipis nos Domine. Videns autem Athenagoras omnes unanimiter discumbentes ait: Quis Dominus est navis? Et ait gubernator, Dominus navis in luctu moratur, jacet in tenebris sub sentinâ navis, & mori destinat, in mari conjugem perdidit, & in terris filiam. Athenagoras ait ad unum de servis Ardalium nomine, dabo tibi duos aureos, tantum descende, & dic ei, rogat te Athenagoras princeps civitatis hujus, procede de tenebris

* collatum.
* collatum.
* abest, diem festum.
* celebrat.

tenebris ad lucem. Juvenis ait, non possum aureis mea crura reparare, quære alium, quia jussit, ut quicumque eum appellaverit, crura ejus frangantur. Athenagoras ait, hanc legem vobis constituit, non mihi, quem ignorat, ego ad eum descendam, dicite, quomodo vocatur. Et dixerunt famuli, Apollonius. Athenagoras audito hoc nomine ait intra se, & Tarsia patrem appellavit Apollonium. Tunc pueris demonstrantibus pervenit ad eum. Quem ut vidit barbâ capite squallidum, & in tenebris jacentem, *submissâ voce dixit: Ave Apolloni. Apollonius ut audivit, putans se ab aliquo servorum appellari, turbulento vultu respiciens, vidit ignotum sibi hominem, mœstum & decorum, furorem silentio texit. Athenagoras ait: Scio, te mirari, quod ignotus te appellavi, disce, quia princeps sum hujus civitatis, Athenagoras nomine, descendi in littus ad naves contuendas, inter cæteras vidi navim tuam decenter ornatam, & amavi aspectum ejus, dum aspicio, invitatus sum à nautis tuis, ascendi & libenti animo discubui, inquisivi Dominum navis, quem dixerunt in luctu grandi esse, quod & video. Prodest ergò, quod veni ad te, procede de tenebris ad lucem, discumbe paullisper, spero autem, quia dabit tibi Deus post hunc ingentem luctum amplius gaudium. Apollonius levavit caput & ait: Quisquis es, Domine, vade in pace, ego autem non sum dignus epulari, & amplius vivere nolo. Athenagoras confusus, ascendit in superiora navis & dixit, non potui persuadere Domino vestro, ut vel ad lucē exiret, quid faciam, ut eum revocem à proposito mortis, & ait ad unum de pueris suis: Vade ad lenonem & roga eum, ut mittat ad me Tarsiam, habet enim sapientiam & sermonem suavem, potest eum forsitan exhortari, ne talis taliter moriatur. Leno cum audisset, permisit eam. Venit igitur puella ad navim, ad quam ait Athenagoras, veni ad me Tarsia domina, hic necessaria est ars studiorum tuorum, ut consoleris Dominum navis in tenebris sedentem, atque horteris, provoces eum exire ad lucem, lugentem conjugem & filiam, hæc est caussa pietatis, pro qua Deus propitius est hominibus. Accede ad eum, & suade ei venire ad lucem, forsitan per nos Deus vult eum vivere; si enim poteris facere, dabo tibi xxx. sestertia argenti & totidem auri, & xxx. dies redimam te à lenone. Puella hæc audiens constanter ad hominem descendit, & mira voce salutavit eum dicens: Salve, quicumque es, salve & lætare, non enim ad te consolandum polluta venit, sed innocens virgo, quæ virginitatem suam inter naufragia & castitatem inviolatam *conservavit. Tunc in carminibus cœpit modulatâ voce cantare:

*submira.

*conservavi.

Per sordes gradior, sed sordium conscia non sum,
Sic rosa de spinis nescit violarier ullis.

Corri-

Corripit & raptor gladii ferientis ab ictu:
Tradita lenoni non ſum violata pudore.
Vulnera ceſſaſſent animi, lacrymæque deeſſent,
Nulla etenim melior, ſi noſſem certa parentes,
Unica regalis generis ſum ſtirpe creata:
Ipſa jubente Deo lætari credo aliquando.
Fige modo lacrymas, curam diſſolve moleſtam,
Redde polo faciem, mentemque ad ſydera tolle.
Nam Deus eſt hominum plaſmator, rector & auctor,
Non ſinet has lacrymas caſſo finire labore.

Ad hæc Apollonius levavit oculos, & ut vidit puellam ingemuit, & ait: Heu mihi miſero, contra pietatem quam diu luctabor! Erigens ſe Apollonius reſedit & ait: Gratias ago prudentiæ tuæ, & nobilitati hanc vicem rependo, ut memor tui ſim, ſi quando lætari licet, & regni mei viribus levabo: Forſitan, ut dicis, regio genere orta es, natalibus parentum tuorum repræſentaberis. Nunc accipe centum aureos, & ac ſi me in lucem reduxeris, læta diſcede, noli me appellare, recente enim luctu renovatâ calamitate tabeſco. Puella acceptis aureis abire cœpit: & ait ad eam Athenagoras, quo vadis Tarſia? ſine effectu laboraſti? non potuiſti facere miſericordiam, ac ſubvenire homini interficienti ſe? Et ait Tarſia, omnia, quæcumque potui, feci, & datis mihi centum aureis abire rogavit, & ait renovati ſe luctus dolore cruciari. Athenagoras ait, dabo tibi ducentos, deſcende, redde, quod dedit, & dic: Salutem tuam, non pecuniam quæro. Deſcendens Tarſia ſedit juxta eum & ait: Si in iſto ſqualore & in tenebris permanere deſtinaſti, permitte me tecum ſermonem miſcere: Si ergò parabolarum mearum nodos * ſolveris, vadam, ſin aliàs, refundam tibi pecuniam & abſcedam. Tunc Apollonius, ne reciperet pecuniam, ſed etiam puellæ prudentes ſermones audiret, ait, licet in malis meis nulla mihi cura ſuppetat niſi flendi & lugendi, tamen ne ornamento lætitiæ caream, quod interrogatura es * breviter interroga & abſcede, peto enim ut fletibus meis ſpatium tribuas. Et ait Tarſia:

* abſolveris.

* deeſt breviter interroga &.

Eſt domus in terris, quæ nobis clauſa reſultat,
Ipſa domus reſonat, tacitus ſed non ſonat hoſpes:
Ambo tamen currunt, hoſpes ſimul & domus una.

Et ait, ſi rex es, ut dicis, convenit te nihil eſſe prudentius, ſolve quæſtionem. Et ait Apollonius: Ut ſcias me non eſſe mentitum, domus quæ in terris reſonat, unda eſt, hoſpes tacitus, piſcis eſt, qui cum domo ſuâ currit. Et ait Tarſia:

Longa feror velox formoſæ filia ſylvæ,
Innumerâ pariter comitum ſtipante catervâ:
Curro vias multas, veſtigia nulla relinquo.

Apollo-

Apollonius ait: O si licitum esset, ostenderem tibi, quæ tu ignoras: tamen respondebo quæstionibus tuis, miror te tam tenera ætate mirifica prudentia esse imbutam, namq; arbor stipata catervis, vias multas currens, & vestigia nulla relinquens, navis est. Et

* deest Tarsia. * Tarsia addidit:

Per totas ædes innoxius introit ignis,
Est calor in medio magnus, quem nemo removit:
Non est nuda domus, nudus sed convenit hospes,
Si luctum * ponas, insons * intrabis in ignes.

* poneres. * intrares.

Apollonius ait, intrarem balneum, ubi hinc inde flammæ per tabulas surgunt, nuda domus, in qua nihil intus est, nudus hospes convenit, nudus sudabit. Cum hæc & his similia diceret, puella misit se super Apollonium, & distractis manibus eum amplexabatur dicens: Quid me tantis malis affligis, exaudi vocem deprecantis, respice virginem, talis prudentiæ virum mori nefarium est: Si conjugem desideras, Deus tibi restituet, si filiam, salvam & incolumem invenies. Et tenens eum conabatur trahere. Apollonius in iracundiam versus, surrexit & Tarsiam calce percussit. Impulsa virgo cecidit, & genæ ejus ruptæ sunt, cœpitq; sanguis effluere. Conturbata virgo cœpit flere & dixit: O ardua cœlorum potestas! tu * me tantæ calamitatis angustiis ab ipsis nativitatis meæ exordiis fatigas, nam ut nata sum inter fluctus & procellas, mater mea doloribus constricta periit, & mortuæ sepultura negata est in terra, ornata à patre meo dimissaq; in loculo cum xx. sestertiis auri, Neptuno tradita est. Ego infelix Strangulioni & Dionysiadæ impiissimis hominibus à patre commissa, cum ornamentis & regalibus vestibus, usque ad necem superveni, per invidiam jussa sum puniri à servo eorum ac occîdi. Tandem * cum ferro intra jugulum prope condito, ut Deum testarer, postulassem, piratis supervenientibus sum rapta, & in hunc locum deducta. Deus reddet me Apollonio patri meo. Apollonius audiens hęc signa, exclamavit voce magna & ait: O Domine misericors, qui conspicis cœlum & abyssum, & omnium secreta patefacis! Et hæc dicens, cecidit super amplexus Tarsiæ, & vehementius clamavit dicens: Currite famuli, currite amici, anxietati meę finem imponite. Audito clamore famuli cucurrerunt, cucurrit etiã inter illos Athenagoras princeps, & descendentibus illis in navim, invenerunt flentem super collum filiæ suæ, & dicentem: Ecce filia mea, quam lugeo. Tunc erigens se Apollonius, projectis vestibus lugubribus, indutus est vestibus mundissimis. Cui filia narravit, quomodo à lenone comparata, in lupanari posita est. Audiens hæc Athenagoras, timens ne alii filiam in matrimonium daret, misit statim se ad pedes Apollonii dicens: Adjuro te per Deum vivum, qui te patrem filiæ restituit, ne alii des filiam tuam nisi mihi: sum enim

* me pater tanta.

* ejus. * cum intra jugulum ut.

prin-

princeps hujus civitatis, mea ope virgo permanſit, & me ducente patrem agnovit. Cui Apollonius ait: Ego huic tantæ pietati & bonitati non poſſum eſſe contrarius, imò opto, quia votum vovi, non me depoſiturum luctum, niſi filiam meam nuptum tradidero, hoc enim reſtat, ut filiam meam vindicem à lenone, quem ſuſtinuit inimicum. His auditis Athenagoras citò cucurrit ad curiam, & convocatis civibus dixit: Ne pereat civitas propter unum impium, ſciatis Apollonium regem ad hoc veniſſe, ecce claſſes navium properant grandi cum exercitu, everſurus civitatem lenonis ob impietatem, quia Tarſiam filiam ſuam in lupanari conſtituit. Mox, ut dictum eſt, concurſus factus eſt & tanta commotio populi, ut nec viri nec fœminæ remanerent, quin concurrerent ad Apollonium regem. Et dixit Athenagoras: Ut liberetur civitas, deducatur ad eum leno. Vinctis ergò manibus poſt tergum deducitur leno. Apollonius regiâ veſte indutus, tonſo capite & omni ſquallore depoſito, diadema impoſuit, tribunal aſcendit, civibusq; audientibus ait: Vidiſtis Tarſiam à patre ſuo hodie cognitam, quam cupidiſſimus leno ad vos deſpoliandos uſq; hodie depreſſit. Ut ergò pietati veſtræ plenius gratias referam, filiæ meæ procurate vindictam. Omnes unâ voce dixerunt: Leno vivus ardeat, & divitiæ ejus puellæ dentur. Adducitur leno protinus, & igni traditur arſurus. Tarſia ait villico, dono tibi libertatem, quia beneficio tuo & civium virgo permanſi, & donavit ei ducentos aureos & libertatem: libertatem verò cunctis puellis coram ſe præſentatis * donavit, & dixit, & quidquid de corpore veſtro hactenus ſerviſtis, ex hoc liberæ eſtote. Erigens etiam ſe Apollonius ad populum loquitur dicens: Gratias pietati veſtræ refero venerandi & piiſſimi cives, quibus longa fides pietatem præbuit, & quietis ſalutem exhibuit, nunc ergò tribuo vobis auri pondera quinquaginta. Quod cum in præſenti fieret, fuderunt ei ſtatuam ingentem, & in baſe ſcripſerunt,

* perdonavit.

TYRIO. APOLLONIO
RESTAURATORI
DOMUUM. NOSTRARUM
ET. TARSIAE
SANCTISSIMAE. FILIAE
EJUS. VIRGINI.

Tunc intra paucos dies Apollonius tradidit filiam ſuam in conjugium Athenagoræ, cum ingenti lætitiâ totius civitatis. Et cum eodem navigans inde cum ſuis omnibus, volens per Tarſum proficiſcendo redire ad patriam ſuam, in ſomnis admonitus eſt

per angelum, ut Ephesum descenderet, & intraret templum Ephesiorum cum filiâ & genero suo, ibique omnes casus suos exponeret, quos passus esset, postea veniret Tarsum, & vindicaret innocentem filiam suam. Apollonius expergefactus, indicavit hæc omnia genero & filiæ suæ. Et illi dixerunt, fac, quod tibi videtur. Tunc jussit gubernatori tendere Ephesum. Qui cum descendisset ratem cum suis, templum petiit, ubi conjux sua inter sacerdotes principatum tenebat. Rogavit, ut aperiretur sibi sacrarium; dicitur prius sacerdoti: Venit quidam nescio quis, cum filiâ & genero suo & nimiis donis, & petit sibi aperiri sacrarium. Hoc audito, Alcistratis * regis filia gemmis regalibus ornavit caput, & vestivit se veste purpureâ, venitque stipata catervis, erat enim effigie decora, & ob nimium castitatis amorem, asserebant omnes nullam tam gratam esse virgini. Quam videns Apollonius cum filiâ suâ & genero, misit se ad pedes ejus, tantus enim splendor ejus pulchritudinis imminebat, ut ipsa esse Diana videntibus putaretur. Aperto itaque sacrario, obtulit multa munera pretiosa, & post hæc cœpit Apollonius dicere: Ego ab adolescentia Rex natus, Tyrius Apollonius nominatus, cum ad omnem scientiam pervenissem, regis iniqui Antiochi quæstionem exsolvi, ut ejus filiam acciperem, sed ille fœdissimâ sorde sauciatus est, ita ut * cui pater fuerat constitutus per naturam, ei fieret conjux per impietatem: nam & me conabatur occidere. Quem dum fugio, naufragus ad Cyrenem à rege Alcistrate gratissimè susceptus, in tantum benevolentiam ejus sum expertus, ut filiam ejus mererer accipere. Deinde mortuo Antiocho, cum properarem ad regnum percipiendum, ipsa mecum comitante, hanc filiam meam, quam coram te magna Dea Diana repræsentari jussisti, angeli jussu, postquam in navi peperit, spiritum emisit. Quam ego regio habitu indui, & cum xx. sestertiis auri, in loculo clausam in mare misi, ut inventa dignè sepeliretur. Et hanc filiam meam nutriendam nequissimis hominibus commendavi, & superiores Ægypti partes petii. Quartodecimo autem anno adveniens, ut filiam meam expeterem, dixerunt eam esse defunctam. Et dum credidi, vivo in luctu in lugubribus vestibus, & mori cupiens, mihi filia mea reddita est. Cum hæc & his similia narraret, Alcistratis * filia, uxor ipsius, levavit se, & rapuit eum in amplexum. Apollonius autem repulit eam à se, at illa cum lacrymis dicebat: Ego sum conjux tua, Alcistratis regis filia, & tu es Tyrius Apollonius, tu es meus magister, qui me docuisti, tu es qui me à patre Alcistrate accepisti, tu es, quem naufragum adamavi, non caussa libidinis sed sapientiæ, & ait ad eum, ubi est filia mea? Et ipse ostendens ei Tarsiam dixit,

*deest regis filia.

*deest cui.

*deest filia.

dixit, hæc est filia, quam vides. Tunc resonat in tota Epheso, Tyrium Apollonium regem uxorem * suam in templo offerentem cognovisse, fit lætitia ingens in tota civitate Ephesiorum. Ipse verò ascendit navim cum uxore & genero & filia, revertens ad patriam suam. Veniens igitur Tyrius Apollonius Antiochiam regnum sibi reservatum recepit, & pergens Tyrum constituit in loco suo Athenagoram generum suum. Deinde cum ipso genero & filia sua, & cum exercitu regio veniens Tarsum, jussit comprehendi Dionysiadem & Strangulionem, & duci ante se, & coram omnibus civibus ait: Beatissimi cives Tarsenses, nunquid Apollonius Tyrius alicui vestrum extitit ingratus? Et omnes dixerunt: Te regem & patrem patriæ omnes diximus, pro te mori libenter optamus, hoc statua à nobis facta testatur. Et ait Apollonius, Commendavi * filiam meam Strangulioni & Dionysiadi uxori ejus, & eam mihi reddere noluerunt. Infelix mulier ait: Bone Domine, nunquid non tu ipse titulum monumenti ejus legisti? Apollonius jussit venire Tarsiam in præsentiam civium, & revelata facie Tarsia maledixit mulieri, Dionysiades ave, saluto te Tarsia ab inferis revocata. Infelix mulier toto corpore contremuit, cives mirantur & gaudent: Et jussit Tarsia venire villicum, cui ait, Theophile, ut possit tibi ignosci, clarâ voce responde, quis me tibi interficiendam obligavit? Villicus ait, Dionysiades domina mea. Tunc cives rapuerunt Strangulionem & Dionysiadem, extra civitatem trahentes lapidaverunt, volentes & Theophilum occidere, sed interventu Tarsiæ non tangitur, quæ ait, nisi ad testandum mihi spatium dedisset, modo mea pietas illum non defenderet, quem manu missum abire præcepit. Infelicem filiam occisorum etiam Tarsia depulit. Apollonius dedit munera ad restaurandam civitatem, & moratus est ibi mensibus sex. Navigans inde Pentapolim civitatem, curiam ingreditur ad Alcistratem regem gaudens. In ultimo senectutis rex vidit filiam suam, & neptem cum marito suo, integer annis. Post hæc moritur perfectâ ætate, in manibus eorum dimittens hæreditatem regni sui Apollonio, in medietatem filiæ suæ.

*suam Alcistratem.

*hanc filiam.

Omnibus his peractis, dum ambularet Apollonius juxta mare, vidit piscatorem, à quo naufragus fuerat susceptus, jussitq; eum apprehendere & ad palatium duci. Videns piscator à militibus se comprehendi, putavit occidi. Ingressus Apollonius jussit eum adduci ad se, & ait: Hic est paranymphus meus, qui mihi naufrago opem dedit, & ad civitatem venire ostendit, & dixit ei: Ego sum Apollonius Tyrius, cui dimidium tribuisti tribunarium, & donavit ei CC. sestertia argenti, & servos & ancillas, & fecit

fecit eum Comitem ſuum, uſque dum vixit. Hellanicus verò, qui de Antiocho nunciavit, obtulit ſe Apollonio, & procidens ad pedes ejus ait, Domine, memor eſto Hellanici ſervi tui, Apollonius apprehenſa manu Hellanici, erexit eum, fecitque divitem, & ornavit Comitem. His expletis genuit Apollonius de conjuge ſua filium, quem in loco avi ſui Alciſtratis conſtituit regem. Vixit verò Apollonius cum conjuge ſua annos LXXIV. & tenuit regnum Antiochiæ & Tyri & Cyrenenſium. Quietè vixit & feliciter. Caſus ſuos ipſe deſcripſit, duo volumina perfecit, unum in templo Epheſiorum, alterum in ſuâ bibliothecâ collocavit.

Explicit feliciter.



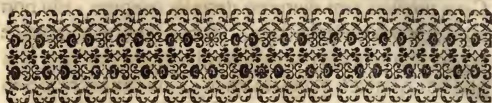
FRAG-

FRAGMENTA
TABULÆ ANTIQUÆ,
IN QUIS
ALIQUOT PER ROM.
Provincias Itinera.

Ex Peutingerorum bibliotheca.

Edente, & explicante

MARCO VELSERO
Matthæi F. Aug. Vind.



VIRO ILL. ET NOBILI

JACOBO CURTIO
A
SENFTENAU,
S. R. I.
PROCANCELLARIO

Marcus Velſerus
S.



T tibi hanc expoſitionem inſcriberem Vir Ill. multa me impulere. Mitto externa. Intra te ſunt: Virtus etiam ignotis non ignota: Prudentia à natura indita, præſtantiſſimarum diſciplinarum doctrina, & maximarum rerum uſu exculta: Auctoritas tanta, quantam neceſſe fuit excellentem virtutem, & eruditam prudentiam conſequi: Amor & ſtudium in elegantiores litteras vehemens adeò, ut profectò in incredibili diverſiſſimorum negotiorum mole planè ſit incredibile. Impulere iſta: Perpulit mirifica humanitas, qua una reliqua illa ita exornas, ut ſingula per ſe magna, maxima & præclariſſima perficias. Hanc omnium ore celebrem, ut ante annos viginti coram cognoſcerem, melior mihi fortuna indulſit. Neque me ejus exinde oblivio cepit, aut erit, ut in poſterum capiat. Fatebor tamen proximis diebus illuſtriorem ſolito ob oculos verſatam:

Cum intellexi tam diuturno decurso tempore, tibi non modo recentem memoriam, sed ex veteri consuetudine propensam adhuc in res nostras voluntatem constare. Cui gratiam referendi quoniam quam aliam rationem ineam non video; Hanc tabellam, AMORIS, OBSERVANTIÆ, GRATITUDINIS MONUMENTUM, tuo nomini dicatam pendere patieris: Ego lætus lubens merito (ut habet vetus formula) consecro. Vale.

Augustæ Vindelic.



PRÆ-



PRÆFATIO IN FRAGMENTA TABULÆ ITINERARIÆ ANTIQUÆ.



Eminit B. Rhenanus in libris rerum Germanicar. aliquoties tabulæ antiquæ, quam apud Chunradum Peutingerum amicum suum Augustæ viderit: Chartam provincialem, itinerariam, militarem, diversis locis appellat: Ait sub ultimis Imperatoribus depictam, à Celte in quadam bibliotheca repertam esse, planè veterem. Ex ea cum testimonia nonnulla produxisset, plerosq; illius videndæ desiderio vehementi incendit. Existimabant homines eruditi, hoc finium regundorum judice, qui omnem exceptionem superaret, multas tantum non immortales geographorum dissensiones componi, multos inextricabiles in historicorum libris nodos solvi posse. Verum Peutingerus, dum vixit, tabulam non emisit; neque illa eo mortuo, quod mihi constet, in cujusquam conspectum venit, quamvis sæpius diligenter quæsita. Inventa sunt autem, inter reliqua litteraria cimelia, schedæ duæ, quas ex tabula ista delineatas appareret: ita ut altera, altroversum plus spatii exprimeret, neutra totum autographum referret, quod certis indiciis liquet. Hæ cum ad manus meas pervenissent, committendum non existimavi, ut publico inviderē. Vulgavi itaq; ea fide, quæ alicui nimia videri poßit (nam maxima minima pari diligentia exprimenda curavi, etiam errores manifestos, in explicationibus, quàm in schedis, corrigere malui.) Sed profecto, reddendis antiquis monumentis nemo satis religiosus est, qui superstitiosus haberi metuit. Editionis consilium non est, cur pluribus commendem: Sive autographum periit, sive delitescit, aliquando lucem visurum (quod ominari placet) interim fragmentis hisce frui, gratiæ apponent docti omnes, certò scio. Explicationem addere visum necessariò. Non quod de illis rebus hariolandum sit, quæ nullis vestigiis indagari possunt, qualia pleraque nomina nunc primum in lucem rediviva, quæ ferè intacta transmitto: sed quod mihi attentè cogitanti nonnulla in mentem venerint, quæ tum in universum, tum per partes monita, lectores eo

labore videbantur levare. Et periculum fuerit, si schedas nudas emitterem, ne permulti, quibus illæ jam usui erunt, vix inspectas abjicerent, tædium non laturi corrigendi, quæ à descriptoribus errata, commodè explicandi, quæ ab auctore inconcinnius posita, confirmandi, quæ in speciem dubia incerta, annotandi denique, si qui ab autographo errores viderentur. Nam aut ego fallor, aut his ipsis salebris impeditus Peutingerus, quo nemo antiquitatis studia promovit cupidius, ab editione abstinuit. Monebo itaque non pauca paucis, sine ostentatione, sine insectatione. Cur enim aut mihi nimis placeam, si his ducibus viam tenuero, aut aliorum elevem diligentiam, si illis destituti, in tam densis antiquitatis tenebris interdum aberravere? Quidquid hujus, profectò neque iis fraudi, neque mihi laudi erit: Quam adeò non capto, ut me uberrimos fructus percepisse existimaturus sim, si commentatione ista schedarum inspectoribus aliquam lucem prætulero. Dicam autem primo loco, quæ de auctore, de tabula, de schedis, de lineis, & numeris mea sententia: Ad singulorum deinde locorum nomina accedam.

Auctorem geographiæ imperitum, mathematicas litteras in universum non doctum fuisse, necessariò fatendum, res enim loquitur: Cum neque provinciarum circumscriptiones, & figuræ, neque littorum extremitates, neque fluviorum decursus, neque locorum intervalla geographicis canonibus respondeant. Inde fit, ut non temere suspicer, hæc in turbido castrensi, potius quam erudito scholarum pulvere nata, manu Metatoris alicujus descripta esse. Metatores sunt Vegetio lib. 2. cap. 7: qui præcedentes locum eligunt castris: *eum deinde mensores militibus ad podismum dimetiuntur. Verum usus obtinuit, ut Metatores dicantur, etiam qui in civitatibus diversoria, & hospitia designant. Ita Cod. lib. 2. tit. 8. l. 3. & 5. lib. 12. tit. 19. l. 9. tit. 41. l. 1. 2. 5. 9. & 11. Domus attributæ Metata, per totum hunc postremum titulum. Metatoribus autem necessaria cognitio Itinerum, Trajectuum, Civitatum, Interstitiorum: Et quæ multa præterea ad id institutum pertinent. Nam mihi dubium nullum est, designandæ itinerum rationi Metatores à ducibus consilio adhibitos. Exempli caussa producamus Lampridii verba ex Alexand. Severo:* Itinerum autem dies publicè proponebantur, ita ut edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset: Illa die, illa hora ab urbe sum exiturus, & si dii voluerint, in prima mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiones, deinde stativæ, deinde ubi annona esset accipienda. *Hujuscemodi edicta non nisi à perito Metatore instrui poterant, qui mansiones, earumq;*

rumq; intervalla, magnitudinem, & annonæ copiam in numerato haberet, quo præscriberet, quanta exercitus pars in unaquaque commodè manere posset. Et ea apud me verisimillima est opinio: Itinerarium provinciarum, quod Ant. Aug. tribuitur, cujus auctoritate persæpe usuri sumus, à Metatoribus originem ducere. Nam id, quod Lampridius edictum appellat, à D. Ambrosio serm. 5. in psalm. 118. Itinerarium dicitur. Placet totum locum exscribere, mirè enim ad institutum nostrum facit. Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse disponit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluptuaria captat compendia, ne recedat à signis: Sed Itinerarium ab imperatore accipit, & custodit illud; præscripto incedit ordine, cum armis suis ambulat, rectaque via conficit iter, ut inveniat commeatuum sibi parata subsidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non invenit; quia Imperator his jubet hæc præparari omnia, qui sequuntur, nec dextra nec sinistra à præscripto itinere declinant. Meritoque non deficit, qui Imperatorem sequitur suum, moderatè enim ambulat, quia Imperator non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile considerat: Ideò & stativas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die, eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies, si aquis abundant, commerciis frequentantur. Et ita sine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perveniatur, quæ quasi Regalis eligitur, in qua fessis exercitibus requies ministretur. Hanc legem esse præscriptam, Christo ducente, sanctis commeantibus, recognoscas velim. Profecti sunt enim & patres nostri de terra Ægypti, per longa spatia terrarum, quorum stativæ omnes, mansionesque descriptæ sunt, donec Cades, id est, ad sanctorum terram perveniretur. *Vides, quis itinerarii usus, qui etiam ab aliis est observatus. Verum enimvero, quoniam*

Segnius irritatnt animum demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis commissa fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

Hinc credibile, libellos itinerarios quandoque delineatis tabulis explicatos; quo nimirum itinerum, & mansionum constitutio in tabulis uno intuitu sub imperatorum oculos veniret. Neque id nulla de caussa, quando hæc in primis Imperatoribus cura curanda. Fuerit exercitus Lugduno Batavorum, Noviomagum movendus, ob magnitudinem, vel alia quavis occasione divi-

dividendus : Multum intererat hanc cognitionem oculis præcipere, binas esse vias, quæ illo ducant, dexteriorem sex mansionibus distinctam, dextro flumine, sinisteriorem novem mansionum, lævo flumine uti, huic ultra alveum hosticum, illi pacatum esse. Et nostram tabulam huic fini paratam, non dubiè innuunt dicta hactenus : Clarius adhuc ostendunt lineæ viarum, numeri spatiorum indices : & quod illæ tantum mansiones expressæ, quæ in vias delineatas incidunt, præteritis aliis non obscuri nominis urbibus. Quorum nihil commisisset auctor, si ipsas provincias, non certa in provinciis itinera describenda sumpsisset. At privatum institutum respexit, Metatorem non geographum præstitit. Idq; vel idcirco animadvertendum, ne antiquitatis nomine decepti, tabulæ auctoritatem, quam auctor non petit, non meretur, tribuamus. Si quis enim hinc eum usum speràt, quẽ ex geographicis pinacibus diligentissimè & scientissimè confectis, fallitur: si quis item hanc delineationem Ant. itinerario, & nudis mansionum nominibus in eo perscriptis, nihil præstare judicat, non minus errat : Commodissimè sentit, qui medium locum tabulæ tribuit: Ejuscemodi sibi descriptionem promittens, cujusmodi ab homine illarum disciplinarum, quas initio diximus, rudi, proficisci potuit.

Magnitudinem ex fragmentis ita æstimo, ut mihi persuadeam, tabulam integram, totius Occidentalis imperii præcipua itinera complexam. Nimis certè in aperto est, perexiguam partem in nostris apographis reliquam, multo maximam desiderari. Rhenanus satis ostendit, Rhenum ab ostiis ad fontem usque descriptum : at ex schedis, illa quæ in hanc partem se longius porrigit, Coloniam Trajanam non excedit. Franciscus Irenicus meminit Itinerarii cujusdam Augustani, quod ab Ant. itinerario differat : ego elenchum ex hac tabula exscriptum significari interpretor : in quo, præter plerasque ad Rhenum urbes, continentur Danubianæ omnes, quascumque antiquitas vidit. Nomina multarum, quæ in Rhætiis, Norico, Pannoniis sitæ, describit, Sirmium usque. In schedis supersunt reliquiæ itinerum per Galliam, Britanniam, Hispaniam, & Africam. Jam ergo : Cum Rhætiæ ad Italiam, Noricum, & Pannoniæ ad Illyricum pertinuerint : Occidentale autem imperium, ex quo Constantius, & Galerius rempublicam divisere (primi inquit Orosius) Italiam, Africam, Hispaniam, Galliam, Britanniam, & Illyrici partem comprehenderit : Fit, ut ex singulis hujus imperii partibus vestigia ad indicinam reliqua sint : Ideoq; non magnopere dubitandum existimem, ea quoque, quæ inter tam miserè discerpta

membra

membra media, in autographo expressa esse. Eo gravior, & acerbior tam insignis monumenti jactura accidit: quod cum Ant. & Notitia provinciarum conjunctum, incredibile quantum ad omnem antiquam historiam illustrandam, & restituendam subsidium afferre poterat.

In ætate conjicienda assentior Rhenano, qui de ultimis Imperatoribus sensit. Sunt plura ei rei argumenta, Unum afferam: Francicum nomen, quod in priori scheda extat, serò Romanis cognitum, ante Trebellium & Vopiscum à nemine in litteris relatum, & falluntur egregiè, qui Ciceronem ejus meminisse asseverant: Uti etiam in errore versantur, qui manifestarium glossema recipiunt in Josepho, ex Hebræo verso, lib. 5. cap. 42. Herodis interfuisse funeri satellites Germanos & Gallos, qui sint Francigenæ. Ultimos autem Imperatores capio, non qui postremi imperatorio nomine in occidente usi, sed qui postremo provinciarum, quarum hic itinera, potiti. Ad quam rationem, dicam obsoleto verbo, postremorum postremissimi censendi Theodosius major, ejusq; filii. Neque fieri potest, ut ista descriptio Theodosio & filiis sit recentior. Theodosio enim mortuo, barbari plerasque provincias mox sub Honorio & Arcadio, alias non multo post in potestatem redegere. Quod certis historiarum testimoniis consignatum. Cum verò nemo suspicaturus sit, Romanos itinera per provincias à barbaris jam occupatas descripsisse, omninò conficitur, quod posuimus.

Ex schedis, ea, quam primo loco damus, venustè & eleganter, altera rudiusculè, & negligenter descripta erat. Atque hac non difficulter caruissemus, si, quæ continet, in priori omnia expressa, & si locorum nomina clara, firma fuissent, neque alterius lectionis collatione eguissent: Verum, præterquam quod quædam Galliæ, Hispaniæ & Africæ itinera in priori non extant: Conferenda etiam in reliquis erat scripturæ ratio. Hæc in plerisque incredibiliter depravata, sive ipsius tabulæ, sive descriptorum, sive utrorumque vitio. Nam in tabula quædam errata esse, cur negemus? Sed alia à descriptoribus vulnera addita, significat in primis schedarum dissensio: Quæ faciliorem veniam meretur, quod originem ducere videatur ex litteris in autographo obscuris & dubiis, vetustate exolescentibus. Nos his explicandis & restituendis, quam fieri poterit, diligentissimam operam navabimus.

Linea-

Linearum ductus, quibus stationes aut mansiones (sunt ea solennia Metatoribus nomina) conjunguntur, Vias publicas exprimunt; quas Consulares, Prætorias & Militares appellabant. Dig. lib. 43. tit. 8. l. 2. Publicas vias dicimus, quas Græci ΒΑΣΙΛΙΚΑΣ, nostri Prætorias, alii Consulares appellant. *Militares dicuntur lib. c. tit. 7. l. 3. Ubi earum usus describitur:* Viæ militares exitum ad mare, aut in urbes, aut ad flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent. *Quas singulas exitus species in nostris schedis observabis. Publicæ autem non omnes his nominibus comprehensæ. Ait Ulpianus lege, quam priorem adduximus:* Quæ post consularem excipiunt, in villas, vel alias colonias ducentes, putem etiam ipsas publicas esse. *Verum ego in schedis nullam non consularem, aut quod idem est, militarem delineatam opinor. Hasce tribus modis munitas reperio: Sive stratis lapidibus, sive intecta glarea, sive congestis terreis aggeribus. Dig. lib. 43. tit. 11. l. 1.* Neque latiorem, neque longiorem, neque altiorem, neque humiliorem viam, sub nomine refectionis, is, qui interdicit, potest facere: vel in viam terrenam glaream injicere, aut sternere viam lapide, quæ terrena sit, vel contra lapide stratam terrenam facere. *Quamquam Isidorus viam terrenam, cum ea, quæ lapidibus strata, videtur conjungere, cum ait, Aggerem esse mediæ stratæ eminentiam, coacervatis lapidibus stratam, ab aggere, id est, coacervatione dictam, quam historici viam militarem dicant. Absolutè autem viæ publicæ, Aggeres. Ammianus Marcell. lib. 19.* tamquam itinerario aggere, vel superposito ponte complanatum spatium. *Et 21. de Juliano,* Morarum impatiens, percursis aggeribus publicis, Succos, nemine auso resistere, præsidiis occupavit.

Curatores porro viæ accipiebant: Quos ab Augusto excogitatos Suetonius innuit cap. 37. At Pomponius l. 2. de Orig. juris, initium longè altius repetit. Illud etiam observavi, interdum singulis viis singulos curatores datos, ut ex multis lapidibus constat: Interdum unum hominem multarum viarum curam gessisse. Fidem facit marmor, quod Auximi superest, in quo C. Oppius CUR. VIAR. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINAE. TRIUM. TRAJANARUM. ET. AMERINÆ. *Per redemptores muniebantur, uti Siculus Flaccus scripsit. Rei quandoque ad has munitiones condemnabantur, quod ex Suetonii Cajo cap. 27. colliges. Lapideis columellis distinguebantur, quibus milliarium numerus adscriptus, unde nomen accepere; in vetusta inscript.* MILLIARES.

LAPI-

LAPIDES. RESTITUTI. *Etiam Imperatorum nomina addita, quod horum jussu munirentur : Nummi Augusti fornicibus, quadrigis, & trophæis insignes,* QUOD. VIAE. MUN. SUNT. *Sidonius in propempt.*

Antiquus tibi nec teratur agger,
Cujus per ſpatium ſatis vetuſtis
Nomen Cæſareum viret columnis.

Multa extant in hanc ſententiam auctorum loca, & certiſsimi testes lapidei cippi, qui reliqui. Ex iis interſtitia locorum itinerariis adnotabantur. Et hoc ipſum ſibi numeri in ſchedis volunt. Quorum tamen nos perrarò rationem inire potuimus, adeò cum Ant. itinerario non coincidunt, cùm quo uno conferre licebat. Cujus rei culpam non omnem in exſcriptorum negligentiam rejicio. Etſi hæc mirum quantum ſibi indulſit, tamen multæ præterea differentiæ cauſſæ accedere potuere. Ipſa dies pleraque immutat : Aliqua itinera contrahuntur novis inventis compendiis. Producuntur alia, neceſſariis de cauſis ambagibus additis. Deinde, numeri Ant. ſemper manſionem, quæ proximè anteceſſit, reſpiciunt, ſchedarum fortaſſis non item : Cum etiam in cippis obſervem aliquando numeros à ſplendida aliqua colonia, per centum paſſuum millia, & eo amplius continuari, neglectis intermediis oppidis minoris nominis; exemplo eſt cippus haud procul Oeniponte, Severo & filiis inſcriptus, in quo numeri ad Auguſtam Vindelicorum, longè diſsitam referuntur. VIAS. ET. PONTES. REST. AB. AUG. MIL. PASS. CX. *Demum, quæ in libello certo ordine perſcripta, ea in tabula tam ad anteriora, quam ad poſteriora referre, quin & dextrorſum aut ſiniſtrorſum trahere nihil vetat, & duplex numerus quibuſdam manſionibus additus, indicio eſt illas diverſa itinera reſpicere. Quibus omnibus rationibus hæc conjectatio valde obſcura atque impedita redditur : Et ſi mihi divinationem rei tam incertæ ſumam, meo merito ridiculus habear. Aliis eam palmam lubens cedo.*

Ne quid prætereàm, moneo in poſteriori ſcheda itinerum lineas omnes, & hæc nomina, CREPSTINI. NAMAVI. Fl. Renus. Fl. Batabus. Oſini. Fl. Riger. ICAMPENSES. *rubrica deſcripta, intervalla numeris Romanis, quæ in priori barbaris characteribus, notata eſſe. An ad autographi fidem, non aſſeveraverim; quamquam de numeris minus ambigo. Quomodo enim barbaros characteres referret autographum, cum*

cum nullus dum tunc temporis eorum usus esset? Verum prioris schedæ descriptor hac in re scribendi compendium sequi maluit: Nos, uti in schedis invenimus, ita reddidimus: Rubricam nonnisi atramento exprimere potuimus. Sed ecce prior scheda in manibus.



SCHE-



PRIORIS SCHEDÆ EXPLICATIO.

PARTITIO ET ORDO. Cap. I.

SCHEDAM *aptè dividimus in partes Britanniæ, Barbarici, Bataviæ, Belgicæ, Lugdunensis & Aquitaniæ. Ordinem interdum ex Ant. mutuamur; cum illo destituimur, normam certam habemus nullam. Itinera etiam nonnulla ob intermedia flumina incidere, & in diversa capita referre coacti fuimus.*

BRITANNICA. Cap. II.

E*Xtrema Britanniæ, quæ Galliæ objecta, describuntur, nomine non expresso. In iis hæc loca,*

AD MUM. 22. *Scheda posterior,* AD MUM. XX. *Nullam lucem præferunt geographi, neque ego hariolus: Quid si* AD MUNICIPIUM. *Cujus nomen proprium vix inveniemus in tanta ignoratione priscorum fœderum, & cujusque urbis privata conditione. Ex Ant. tamen quispiam* Ventam Icinorum *suspicetur. Camdenus vestigia aliquot Romanarum viarum per Britanniam superesse prodit, ex quibus fortassis in re præsenti conjecturam cum hic tum alibi capere liceat.*

SIMOMAGI. 15. *Scheda post.* SINOMAGI. *Ant.* Sitomagi. *Semel dico, me restituendis iis nominibus, quæ cum uno Ant. conferre licuit, operam non lusurum. Cum Ant. codicem nihilo castigatiorem his schedis habeamus, non erat, cur in alterutram partem conjecturis propenderemus. Vetera etiam recentibus conferre abstinuimus: Quod in nominibus jamdudum notis, aliorum labore, qui ante nos scripserunt, & vulgo leguntur, abuti nollemus, certiora, quæ proferremus, non haberemus: In illis verò, quæ ex his primum schedis in lucem prodeunt, periculosum videretur homini peregrino, qui illas provincias præsens nunquam aspexisset, tenuibus conjecturis (cujuscemmodi fere tota ista divinatio)*



nimium confidere. Neque tamen dissimulavimus, si quando in explicationem valde probabilem incidimus.

AD CÕVECIN. 15. *Sch. post.* CONVETRONI. *Ant.* Combretovio, *aut* Combretonio.

AD ANSAM. *Consentit Ant. Sch. post. perperam*, AD ANSANI.

CAMULODUNO. 5. *Ant.* Camoloduno. *Ptolemæo* Camudolanum *in Trinoantibus. Alia à* Camuloduno *Brigantium. Lipsius in Tacitum profert lapidem, qui* Camaloduni *præferat.*

CAUNONIO. 8. *Ant.* Canonio.

BAROMACI. 12. *Descriptorem oculos parum intendisse, B. loco S. accepisse, priores litteras in lituris delitescere, &* CAESAROMACI *pro* Cæsaromagi *restituendum esse contenderim. Suadet Ant. qui præter primam mansionem, reliquum iter iisdem stationibus, numeris diversis describit. Itinere à Venta* Icinorum Londinio, *Ant.*



Ant.	*Scheda.*
A Venta Icinorum,	Ad Mum. 22.
Sitomago M.P.XXXI.	Simomagi. 15.
Combretovio M.P. XXII.	Ad Covecin. 15.
Ad Anſam M.P.XV.	Ad Anſam
Camoloduno M.P. VI.	Camuloduno. 5.
Canonio M.P.IX.	Caunonio. 8.
Cæſaromago M.P. XII.	Baromaci. 12.

Ordinem, quem ſequutus ſum, ab eodem Ant. didici. Nam poſtrema tria nomina in ſcheda ita accipieuda, ac ſi obverſa lineæ, quæ ab Anſa deſcendit (eſt via militaris, exitum habens ad alteram militarem, quæ ad mare ducit) primis litteris in eam inciderent: Qua ratione, Camuloduno Caunonium, & Baromacum, ſive verius Cæſaromagum, poſteriora; quæ aliâs, contra quam res eſt, Camulodunum antecederent.

Fluvius

Fluvius, qui in utraque scheda sine nomine sequitur, Thamesis est. Meminit ejus Cæsar 5. belli Gallici.

MADUS. 17. *Est in Notitia* Adurnum, *littoris Saxonici in Britannia locus: Ubi* Præpositus numeri exploratorum, *Ortelius* Madurnum *in membraneo codice legi annotavit, quod nomen ad nostrum videtur alludere: Sed in Notit. portus adscriptus, nostrum mediterraneum oppidum fuisse apparet. An* Noviomagus *Ant. aut Ptol.* Neomagus, *ut priores litteræ perierint, G in D versa sit?*

ROIBIS. 7. *Scheda post.* RORILUS. *Quid si Ant.* Durobrovis, Dubobrus, aut Durobius? *Nam unum idem nomen variè apud hunc legitur. Et fieri potuit, ut primâ syllabâ extritâ, reliqua contractè scripta descriptorem fefellerint. Itineris ordo convenit.*

DUROLEVO. 7. *Confirmat Ant. Ideo in post. sch.*

BUROLEVO. *erratum videtur.*

DURAVERUS. *S. post.* DUROAVERUS. *Ant.* Duror Verno, & Duraruenno. *Ptolemæi* Daruenum *videtur.*

DUBRIS. *Ita Notitia, à qua* Præpositus militum Tungricanorum *ibi constituitur Ant.* Ad portum Dubris.

RAVIPIS. *S. post.* RATUPIS. *Ant.* Ad portum Ritupis, *vel* ad portum Ritupium. *Ptolemæo* Rutupiæ. *Quæ vera lectio. Sic Ammiano Marcellino 20. & 27. atque aliis multis. Notitiæ* Rutupis & Ruttupis, *ubi* Præpositus legionis secundæ Augustæ. *Sed placet simplex T. plerisque testimoniis, etiam poëtarum. Lucanus 6.*

------- Rutupináve littora fervent. *Auson. parent. 8.*

------- tellus, quem Rutupina tegit. *Item 18.*

Præside lætatus, quò Rutupinus ager. *Et de urbibus 6.*

Punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem.

Quibus locis Rutupinum pro Britannico accipio. Ita apud Juvenalem Sat. 4. --- Rutupinóve edita fundo

Ostrea --- *non nisi in universum Britannica, quæ nunc quoque in deliciis. Poëtæ appellationis caussam nacti, quod qui in Britanniam navigabant, fere Rutupias solebant appellere: Erat enim eò frequens ex Gallia trajectus, qui nunc Dubrim est, uti cognosci potest ex Marcellini locis, quæ indicavimus, & ex itinerario maritimo, in quo à portu Gessoriacensi Rutupias usque* CCCCL. *stadia notantur. Sed jam Ant. conferamus. Itinere à Vallo ad portum Ritupis,*

Ant.	*Scheda.*
Durobrovis M. P. IX.	Roibis. 7.
Durolevo M. P. XVI. Al. XIII.	Durolevo. 7.
Duror Verno M. P. XII.	Duraverus.
	Dubris.

Ad

Ad portum Ritupis M. P. XII.	Ravipis.
Mox alio itinere à Londinio ad portum Dubris.	
Dubobrus M. P. XXVII.	Roibis. 7.
	Durolevo. 7.
Duraruenno M. P. XV. Al. XXV.	Duraverus.
Ad portum Dubris M. P. XIV.	Dubris.

Præteriit hîc Ant. Durolevum. Ne miremur, si quandoque mansiones in schedis interjectæ, quas ille non habet: Ipsemet iisdem itineribus nonnullas aliâs annotavit, aliâs omisit.

LEMAVIO. *Ant.* Lemanis. *Notitiæ* Lemannis, *quo loco* Præpositus numeri Turnacensium. *Ant. huc itidem, ut ad portum Dubrimi, ter designat per Durobrium ; & Duraruennum.* *Est* Novus portus *Ptolemæi , quod acutè observavit Camdenus.*

RIDUMO. 15. *Rectius post.* S. RIDUNO. *Prima syllaba periit, est enim* Muriduno *Ant. quod ille mansioni* Scadum Nunniorum, *aut* Iscadum Nunniorum *(utroque modo corruptè habet) bis proximè anteponit. Lemanis autem portus à Muriduno, & Isca multo plus distat, quam scheda præferat.*

ISCADUMNOMORUM. *S. post.* ISCADUMNONIORUM. *Ant. lectiones indicavimus. Ex nostris, posterior genuina, si nomen diffindimus ,* Isca *enim apud Ptolemæum* Dumnoniorum *urbs.*

Insula, quæ inter Britannicum & Gallicum littus descripta, in S. post. omissa, Vectis aut Vecta est. Cujus meminere Plinius, Suetonius, Ptolemæus, Eutropius. Plinius insigni errore inter Britanniam & Hyberniam collocavit. Noster etiam nonnihil peccavit: Cum mediam statuerit eam, quæ à Gallia maximè dissita, Britanniæ proxima est. Litteras ascriptas,

A. ALLAME. NASENUR. *assequi non potui , neque satis perspectum habeo, an ad insulam omnes pertineant: Si tamen ita est, crediderim certa loca , non ipsum insulæ nomen exprimere, Vectam enim posterioribus seculis nomen non mutasse, indicio est Panegyricus Maximiano dictus.* Medenam *olim in ea emporium fuisse scribit Ortelius ex Nevyllio.*

BARBARICA. Cap. III.

B*Arbari Romanis dicebantur, quicumque Romano imperio non parebant; eorum solum Barbaricum, aut Barbaria : Quam appellationem hîc sequimur.*



SCHEDA POSTERIOR.

Romani autem Imperii limes, inter Gallos & Germanos, Rhenus: quod multis & certis testimoniis liquet. Non sum nescius, Romana arma sæpe ultra Rhenum prolata, castella interdum in hostico statuta: sed fere infelicibus auspiciis, quæ multo conditorum sanguine expiata, neque Rhenus propterea limitis nomen amisit. Et quamdiu solidus, uno alveo labitur, Romanam barbaramq; ripam non dubiè distinguebat. Ex quo divisus (haud procul à mari, inquit Mela, apud principium Batavici agri Tacitus: quod spatium Plinius C. *Cæsar* LXXX. *paßuum millibus definit) non admodum constanter constitui potest, quis distinctis temporibus, ex adversis alveis limitis loco fuerit. Ut Romanorum Barbarorúmve res prævaluere, ita variatum. At nos, cum omnia ad illam ætatem referamus, qua tabulam delineatam diximus, vetustiora excutere nihil opus habemus. Imperante Theodosio, & aliquot ante Theodosium principibus, extrema Romani juris erat Batavia (quamquam possessione à Francis sæpius turbatâ & interruptâ) quidquid ultra Bataviam Barbaris cedebat.*

Rhenum constat ante ductam à Druso fossam (novi & immensi operis vocat Suetonius in principio Claudii) duobus tantum ostiis, quibus Bataviam circumscribebat, in Oceanum fluxisse, postea occasione Drusianæ fossæ tertium additum, orientem solem versus. Illud non minus certum est, medium alveum, cui læva Bataviæ insula, & quem privati Bataviæ scriptores jam dudum obstructum tradunt, Rheni nomen constanter retinuisse, reliquos duos (occidentalem & orientalem Ptolemæi exemplo vocare licebit) aliis atque aliis nominibus appellatos. Id Plinius vidit lib. 4. c. 15. cum descriptis extimis ostiis, subjunxit: Medio inter hæc ore, modicum nomini suo custodiens alveum. *Atque hæc nominum diversitas in causâ fuit, cur plerique auctores, alterutro laterum ostio neglecto (medium omnes retinuere) duplicem Rhenum prodiderint. Mela occidentale ostium, Tacitus Annal. 2. orientale præteriit. Quamquam de Tacito aliter sensit Junius in Batavia, sed non ad Taciti mentem. Asinius etiam Quadratus apud Strabonem lib. 4. duobus tantum ostiis in mare ferri scripsit. Ita Ausonius,*

--- — Dicere Bicornis,

Claudianus,

---- Te Cimbrica Tethys
Divisum bifido consumit Rhene meatu.

& Virgilius,

--- --- Rhenusq; bicornis.

Imò

Imò Æthicus Rhenum absolutè Bicornium vocavit, duobus locis, qui tamen valde luxati: sic panegyrista quidam ad Constantinum: Nostri greges flumine Bicorni mersantur. *Et si rectè ex panegyristis, Ammiano, Zosimo, observo, tertii orientalis ostii non facile post Diocletianum ratio habita: Rheni nomine, aut solus medius alveus, cui in nostris schedis* FL'. RENUS, *pro Fluvius Rhenus ascribitur, expressus: aut cum medio, alter occidentalis, de quo pluribus agemus proximo capite. Non quidem, ut ego sentio, ignoratione tertii orientalis ostii: quomodo enim ad eundem scopulum omnes impingerent? sed sive quod Barbarica negligerent, Romana tantum describerent: sive potius quod tertius alveus in lacus & paludes effundatur, quibus ita absorbetur, ut non tam Rhenus, quam lacus & paludes illæ in Oceanum videantur fluere. Certè Claudianus hoc non ignoravit, cum eodem versu bifidos Rheni tractus, & ora paludibus intermorientia conjunxit, Paneg. I. in Stil. laudes,*

Ad bifidos tractus, & juncta paludibus ora.

Ammianus lib. 28. solùm medium alveum significat de Valentiniano Imp. verba faciens, Rhenum omnem à Rhætiarum exordio, adusque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat. *Nam neque de occidentali, qui inter Gallos & Batavos in pacato, nec de orientali, qui inter barbaros in alieno solo fluebat, capiendus est. Paneg. Maximiano & Constantino dictus, narrat Constantium Chlorum multa Francorum millia, qui Bataviam aliasque cis Rhenum provincias invaserunt, interfecisse. Si ad plura Rheni ostia respicias, Batavia interjecta neque ulterior, neq; citerior rectè dici poterit. Latinus Pacatus ad Theodosium:* Quæ Rhenus aut Vacalis vidit, aggrediar. *Ubi vides Vacalim, quod est occidentale ostium, à Rheno distingui. At Zosimus duos Rheni alveos non obscurè denotat, ut tamen medium & occidentalem intelligat, ad orientalem nequaquam trahendus, lib. 3.* Quam *(Bataviam)* divisus Rhenus insulam efficit. *Neque aliter Maximiani panegyrista,* Divortio sui Rhenus amplectitur. *Et plura sunt in hanc sententiam passim obvia, quæ non colligo.*

Porro orientalem alveum (Plinio etiam septemtrionalis) Mela Flevo, *Plinius* Flevum, *Servius in Virgilium* Jambal *appellat; nisi nomen apud Servium corruptum, ut suspicari lubet, cum ejus nullum alibi extet vestigium. Is per occasionem Drusianæ fossæ natus, incidebat in lacus, quorum Tacitus, Plinius, Mela meminere; distinctè præ reliquis, Mela:* Ad dextram primo angustus & sui similis, post ripis longè ac latè recedentibus, jam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur, ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque

rumque Fluvius emittitur. *Lacus isti à posterioribus scriptoribus, qui Rhenum hactenus non extendere, paludum nomine sæpius appellati: Vidimus in Claudiani versu, & paullò post pluribus docebimus: Hi in supremâ parte nostræ schedæ, nullo adjecto nomine exprimuntur. Haud prorsus ad speciem, quam Mela describit, fateor, sed jam dixi, quid ab auctoris diligentia in hisce rebus sperandum, cum pleraque rudi penicillo adumbrare satis habeat. Accedit, quod post Melæ ætatem tum reliqui Rheni meatus, tum præcipuè hic orientalis, magnopere immutatus: Adeò, ut frequentibus eluvionibus, lacus & paludes omnes, demum in unum maris sinum abierint: Eâ magnitudine, quæ Meridionalis maris nomen hodie sustineat, Lipsius ad Tacitum notavit. Fossam autem Drusianam, quæ in scheda non expressa, Junius scripsit supra Arenacum (quo nomine* Arnheim *intelligit) ductam, appellationemq; manere: Et Ortelius in veteris Belgii typo sic delineavit. Nos fidem habebimus hominibus doctis, locorum peritis.*

Nunc populos consideremus, qui inter orientale & medium Rheni ostium siti. Plinius scriptum reliquit: In Rheno ipso prope C. M. passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula, & Cannunefates, & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatiorumque sternuntur inter Helium ac Flevum. *Jam cum constet, Batavos omne spatium inter medium & occidentale ostium occupasse: Consequens est, reliqua nomina ad interamnium, de quo quærimus, pertinuisse. Verum ista vetera. Posterioribus seculis pleraque mutata, Validissimæ fuere his ipsis locis Francorum res. Video quosdam Frisios inter Francos & Batavos statuisse: quod ego, quamvis permulti aliter sentiant, non abnuo quandoque verum esse potuisse: Sed id perspicuum, post Diocletianum, sive Frisii patrio solo cesserint, sive (quod mihi magis arridet) in Francicum nomen concesserint, Francos Bataviæ proximos fuisse, ut solo Rheno (medium alveum intelligo) distinguerentur. Quod Panegyrici scriptores non semel ostendunt. Ita etiam in scheda* FRANCI *notati. In archetypo Rhenanus* FRANCIA *legit. Quæ unius litterulæ adjectio observationem meretur, ob eam caussam, quam postea aperiam. Et Franci quidem longè lateq; ultra orientalem Rheni alveum, & ultra nostræ schedæ limites imperitabant. Quin multò ante, quam ad Rhenum accederent, in ulterioribus illis regionibus habitasse, docent qui gentis origines investigavere, & ego facile adducor credere Panegyrici verbis:* Quid loquor rursus intimas Franciæ nationes, non jam ab his locis, quæ olim Romani invaserant, sed à propriis ex origine suis sedibus atque ab ultimis Barbariæ littoribus avulsas. *Ac cum lacunosum sive paludosum illum Rheni alveum utrimque attingerent: Non mirum, si paludes nominentur*

TABVLA
ITINERARIA
ex illustri
PEUTINGERORUM
BIBLIOTHECA
Quæ Augustæ Vindelicorum
Beneficio
MARCI VELSERI
Septem-viri Augustani
In Lucem
edita.

tur fere semper, ubicumque Francorum mentio incidit. Vopiscus in Probo: Franci inviis strati plaudibus. *Sidonius de Narb.* Francorum & penitissimas paludes.

Omnium planissime Procopius lib. 1. belli Gothici: In oceanum Rhenus immittit. Paludes præterea hisce in locis non paucæ, ubi primitus Germani, gens barbara, habitabant, nec magni tum primum momenti viri, qui Franci nunc vocitantur. *Hinc denique fabella nata de antiquissimis Francorum sedibus ad Mæotidem paludem. At verò, uti in hoc latus lati porrectiq; Francorum limites, ita etiam secus Rheni ripam Oceanum usque pertingebant.*



gebant. Quâ occasione usi piraticæ incubuere, ut Ammianus & Eutropius significant: & in panegyricis legimus Hispanias & Britannias eorum incursionibus afflictas. Et cum ad hanc rationem Franciæ tribuendum sit, quidquid in nostra scheda ultra Rhenum jacet, liquidò apparet, cur auctor reliquorum populorum, non regionum nomina, Franciæ contra regionis, quæ hos populos omnes comprehenderet, non populi, nomen ascripserit. Atque hæc illa Francia est, quam Nazarius Constantinum alloquens, sub barbariæ nomine his verbis describit: Jacet in latere Galliarum, aut in sinu tuo fusa Barbaria: per se ipsa potens natio, & post Roma-

Romanam magnitudinem in terris ſecunda. *Cujus populos non omnes origine Francos dixerim, plerique jure belli in victorum nomen tranſiere: Quod obiter moneo.*

CHACI. *Rhenanus* CHAUCI. *neque mihi dubium, ita legi in autographo. Quidam auctores* Caucos *aut* Cauchos, *Claudianus* Chaycos, *Lucanus, uti videtur,* Caicos, *nomine triſyllabo appellavere. In ſitu deſcribendo etiam variatum. Spartianus in Didio Juliano ſcripſit, Albim fluvium accoluiſſe. Ptolemæus in duo genera dividit, Majores inter Albim, & Viſurgim, Minores inter Viſurgim & Amaſium poſuit. Plinius cum noſtra ſcheda conſentit, ſedem enim inter Rheni alveos tribuit.*

VAPLIVARII. *Rhenanus legit,* VAPLUARII. *Quam differentiam in nomine barbaro non magni æſtimem. Majoris momenti illud, Prima litera V. omninò rejicienda, ex reliquis una leviter transmutanda, &* APSIVARII, *aut* APSVARII *legendum videtur. Mirè enim affines l & ſ in minutis characteribus. Apſivarii autem ſunt, quos Marcellinus* Anſuarios, Anſibarios *Tacitus,* Amſivarios *Iſidorus vocat, ut ego lego, locus enim corruptus,* Samſi, Variquadi, Tungri, *lectiones variant, mihi liquet reſtituendum,* Amſivari, Quadi, Tungri. *Hos Notitia proximè ad ſchedam accedens* Ampſivarios *appellat. Ab illis hos agros ſub Nerone occupatos diſcimus ex 13. Annal. Taciti. Et quamquam ab Avito iterum exactos, juventutem cæſam, imbellem ætatem in prædam diviſam narret, tamen reliquias gentis, propagando ſemini ſuperfuiſſe Marcellinus argumento eſt, cum pacem à Juliano datam ſcribit Francis, quos Anſuarios vocant; ubi nonnullis Atthuarii placent. Sub imperatoribus inter auxilia Palatina meruiſſe Notitia ſignificat. Anſibarios autem Chaucis proximos fuiſſe, nemo dubitare poteſt, qui Tacitum legit. An iidem cum Angrivariis, variè diſputatum eſt, à me ſententiam ferri nihil opus.*

CRHEPSTINI. *S. poſt.* CREPSTINI. *Rhenanus* CHREPSTINI. *Ut indignemur delineatorum oſcitantiam & temeritatem, in trajiciendis litteris, neque miremur paulò ante* CHACI VAP. *pro* CHAVCI AP. *ſcriptum. Cæterum Chrepſtinorum nomen mihi nunquam auditum, nunquam lectum, cui neque explicando, neque corrigendo ſim. Significavit quidem mihi V. C. Vido Pancirola, quem honoris cauſſa nomino, in Notitia ſub Duce Britanniæ Equites Criſpinianos legi, qui ex his populis videri poſſint; verum meus codex Criſpianos habet: Et neſcio, an credibilius ſit nomen à Criſpo Cæſare duxiſſe: Eo modo quo Conſtantiaci, Honoriani, Valentinianenſes, Gratianenſes.*

CHAMAVI QUI ERPRANCI. *Sch. poſt. malè* NAMAVI. *C. extritâ, N. pro H. ſubſtitutâ. Rhenanus,* CHAMAVI QUI ELPRANCI. *Cujus auctoritas perſuaſit Ortelio, (quem ego non tam*

Regi-

Regium geographum , quam Regem geographorum appellare soleo) ut huic populo in veteris Belgii tabula locum daret. Chamavis quidem rectè: Elprancicum autem monstrum nominis , uti Vaplivarium , facile eliminaturos confido , quibus hæc lucubratio in manus venerit. Tacito & Marcellino Chamavi , *Ausonio* Camaves, *Ptolemæo* Camani, *nisi librarii imponant,* Clamasi *corruptè Panegyrico, quod notat Lipsius & Ortelius. Eos in hac viciniâ habitasse planum fit ex Tacito & Marcellino. Ego ad Francos pertinuisse ajo. Auctorem, qui totidem verbis asseveret, ne fallam, nullum habeo: Verum id ex Franciæ descriptione, quam protulimus, conficitur. Accedit Marcellinus, si rectè capio: Scripserat lib. 17. Francos, quos Salios appellant, à Juliano Cæs. invasos; subjungit,* Chamavos itidem ausos similia adortus, eadem celeritate cecidit. *Aut egregiè fallor, aut Francos Salios, & Francos Chamavos hisce verbis distinctos voluit. Si quis Ausonii ex Mosella versum opponet,*

Accedent vires, quas Francia, quasque Camaves,
Germaniq; tremant ------

Ubi Camaves extra Franciam videtur constituere , frustra erit: Cur enim non eâdem opera, ex iisdem versibus Francos Germanos neget? Deinde, cui unquam dubium fuit, Salios Francos esse? tamen Sidonius alia Franco, alia Salio tribuit,

------ Francusque natatu,
Sauromatæ clypeo Salius, pede ------

In quorum explicatione ad figuratas loquutiones confugimus. Nulla ergò religione præpeditus, Franciæ Chamavos restituo : Et in scheda CHAMAVI QUI ET FRANCI *corrigo.*

BATAVICA. Cap. IV.

B. *P. & consonantem V. litteras affines esse , P. & V. sæpius loco B. scribi, jam olim à grammaticis observatum. Ejus generis in lapidibus,* Pleps. Apsens. Probincia. Serbus. *pro* Plebs, Absens, Provincia. Servus. *Ex eodem capite in schedis* PATAVIA. FL?. PATABUS. *aut* BATABUS. *pro* Batavia. Fluvius Batavus.

Bataviam autem insulam esse, quam duo Rheni alvei, medius & occidentalis circumscribant, antea diximus, & quæ ad medium pertinent, planè explicavimus.

Occidentalis, cum nonnunquam Rhenus appellatus sit, varia etiam præterea nomina accepit. Helium, Vahalim, *aut* Vacalim, *aut* Walim, & Mosam *dictum reperio. A scheda* Batavi *nomen accedit. Helii solus Plinius meminit, neque caussam ejus appellationis, quam tradam, habeo. Vahalis & Mosæ meminere plerique omnes. Mosa ex monte Vogeso profluens, priusquam*



Oceano illabatur, *ait Cæsar*, parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Walis, insulam efficit Batavorum. *Hinc Rheni*, *Vahalis*, *& Mosæ nomina confusa. Mosa autem infra Noviomagum Vahalim recipit: quæ supra sunt, quæq; Vahalis alveo excluduntur, ad reliquam Belgicam spectant, ad Bataviam non spectant. Sed hic Vahalis decursus, & in Mosam illapsus, in scheda non exprimitur. Et nos, quidquid inter Rhenum & Mosam, hoc uno capite absolvemus, ita enim visum commodissimum.*

Batavus fluvius eo modo dicitur, quo Tuscus amnis à Virgilio non semel. Et si mei judicii res sit, *existimem eam appellatio-*

nem



nem à vulgo & militibus potissimum fluxisse, ob trajectum in Bataviam. In libris certè nullibi extat. Ut hac etiam in parte firmetur opinio, quam de tabulæ auctore concepi.

Itinera duo per Bataviam describuntur: Utrumque Lugduno Noviomagum, alterum usque Trajanam coloniam pertingit. Sunt in iis pleraque nomina, quorum cæteroquin nec vestigium superest. Ideò Batavi plurimum his schedis debituri, quarum prælatâ face, non paucas antiquarias insulæ tenebras illustraturi sunt.

LUGDUNO. 2. *Sic Ant. qui Germaniarum caput, hoc est initium, vocat. Primum enim ab Oceani littore oppidum duobus tan-*

tantum passuum millibus dissitum, quod ascriptus numerus significat. Ptolemæo Lugodunum.

PRETOR IV. AGRIPPINE. 3. *Castigatior post.* S. PRAETOR IV. AGRIPPINAE. *Tacitus Annal.* 12. Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppido Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.

Ego eandem ambitionem in coloniæ & hujus Prætorii nomine valuisse sentio: neque enim valde ambigo, Prætorium, etiam ad Agrippinam Germanici F. pertinere. Certo fortassis consilio Bataviam ostentationi delegit, imperiosa & sagax mulier, quo apud illam gentem venerationem augeret, ex qua Augustorum Augustarumq; corporis custodes. Reliquiæ in Romæoburgo superesse videntur. Situs convenit: Et nomen Romanam antiquitatem præfert. Junius c. 18. Batavicæ historiæ ostendit, ante annos LXXX. *refossis fundamentis, varia antiquitatis monumenta id loci esse eruta: præter imbrices litteratos, & figlina opera, etiam ærea signa, atque argentea numismata, quin & prægrandem gemmam: quæ fidem faciunt, aliquid supra militare præsidium ibi stetisse. Adde Corn. Aurelium, is à Romanis scholam addiscendis latinis litteris ibidem constitutam scripsit: Cujus etiam Bonav. Vulcanius meminit. Etsi ego sine gravi, & antiqui auctoris testimonio, nihil hujus meo periculo assertum velim. Ab aliis Telonium Rom. dictum animadverto.*

Ad hoc Prætorium revocanda est cædes virginum Britannicarum, quam ab Hunnis Coloniæ Agrippinæ patratam, famâ ex nominis errore orta, proditum. Id Gaufredi Asaphensis vetusti scriptoris fragmentum suadet, quod Cæsar Baronius, omnis antiquitatis peritissimus, & restituendæ præcipuè ecclesiasticæ historiæ natus, ex Vaticana bibliotheca dedit, nos huc transferemus. Cum Maximus *(qui Gratiano imperium & vitam ademit)* proximas Gallias invasisset, ac vicinos Armoricos sedibus expulisset, vacuam provinciam, uberes glebas, Britannicis militibus novæ coloniæ tribuit ac divisit. Unde & eidem provinciæ comparatum est nomen *(meam fidem hic non interposuerim)* ut minor Britannia diceretur. Quo verò eorum etiam posteritati consuleret, ex magnæ Britanniæ insula singulis uxores quæri jussit: singulis militibus singulæ virgines ex gentilibus suis sunt in matrimonium postulatæ. Erat autem prædictorum militum præcipuus post Maximum, dux Connanus, unus ex Britanniæ regulis, cui paris nobilitatis conjunx designata est, filia Dionoci Regis Cornubiæ, nomine Ursula. Londini itaque cunctis coactis, invitæ licet, patrium solum, charosque suos relinquentes, imponuntur navigiis: dumque regionem Armoricorum cogitant

nautæ,

nautæ, mox sæva procella naves impulit in Germanicum littus. Ubi dum essent Melga Pictorum, & Gaunus (*Sigeberto Gnamus*) Hunnorum piratæ, qui comparata classe, icto fœdere cum Gratiano Imp. adversus Maximum, ut vel hac arte eum à cœptis deturbarent, cum ad infestandam Britanniam tenderent, in has ad littus jactatas virginum naves incidentes, sic in Britannas virgines, ut in hostes grassati sunt, ut vim inferendi illorum pudicitiæ consilium caperent. Quæ omnes hortatu Ursulæ, mortem durissimam potius oppetere, ac gladiis obtruncari, Christiana constantia decreverunt, quam ignominiosum quid pati. Cumque ea persisterent animi firmitate, mox illorum libidine in barbaricum furorem mutatâ, cum aliò properarent, ne longiori mora distinerentur, singulas crudelissimè trucidarunt: Indeque in Britanniam navigarunt, nactamque eam militibus vacuam aggressi: Sed confestim missis illuc à Maximo duabus militum legionibus, inde pulsi solverunt in Hiberniam. *Habes narrationem illustrem, quæ multorum frivolis conjecturis hactenus miserè lancinata est. Nam quod diserti homines dicendo efficiunt, ut res incertas, dubias, falsas etiam & temerè confictas, elegantibus verborum coloribus circumvestitas, pro certis & firmis persuadeant: Ejus in his ipsis, & in multis præterea martyrum actis, quorundam scriptorum infantiâ & inscitiâ contrarium accidit. Cum temporum rationem, hominum, locorum, dignitatum nomina permutent, pleraque inepta ex vulgi rumusculis hausta assuant, fit ut gravissimas historias lectorum ludibrio exponant, & in fabularum opinionem traducant. Non negaverim Virginum historiæ id quoque incommodi accessisse, quod Gratiani reverentia, cui Melga & Gaunus militarunt, diu pressa, serò in litteras relata est. Imperitè autem, quisquis auctor fuit, quod Hunnorum & Agrippinæ nomen inaudisset, ad Athilam & Coloniam Agrippinæ rettulit, magno temporum & locorum errore. Ad tempus quod pertinet, Gratiani & Maximi ævum perspicuè ex Gaufrido intelligimus: Ad locum, Germanicum littus. Lindanus apud Baronium, Aestuaria Germanica ad Rheni ostia, me approbante interpretatur. Sed ea Coloniam usque pertingere cui fidem faciat? Profectò qui schedas nostras semel inspexerit: Prætorium Agrippinæ longè rectius accipi, fateatur necesse est. Et si jam tunc temporis Romæoburgum à provincialibus vocabatur (quod quidem non valde affirmo, verumtamen esse nihil impedit) probabilis erit conjectura, hinc opinionem de Romana peregrinatione natam. Nam Bonna ex Veronæ nomine fluxit: Cum virgines Veronam primum appulisse antiqua historia narret: Et Verona in hoc littore, urbs opulenta & florens steterit. Quod Hadr. Iunius, atque Suffridus lib. primo de Frisiis observavere. An &*



à Prætorio, (*Basileam enim usq; Ursulam adverso Rheno navigasse volunt*) *non affirmatè dixerim. Unum Agrippinensibus libentes largimur, pleraq; Virginum cadavera ad illorum urbem, quæ imprimis ampla & potens, atq; cum reliqua Gallia in Maximi potestate esset, venerationis causa delata.*

MATILONE. 5. *Nullibi legere memini.*

ALBAMANIS. 2. *Ant. ambigue* Albimanis, Albinianis. *Iunius extra controversiæ aleam positum arbitratur castra Romana Albiniana ibi stetisse. Golzius in thesauro habet ex vetusta inscriptione,* Coh. III. Albiniana.

NIGRO



NIGRO PULLO. 5. *Nomen fortassis casu inditum : Uti à gallina alba Cæsarum villa.* Ad gallinas *dicta Plin. lib.15.c.30.*

LAURI. 12. *Si numeros conferas, incidit in Trajectum Ant. Quid si ejus urbis suburbanum, ut Daphne ad Antiochiam Syriæ?*

FLETIONE. 16. *Aut cum Ant. Manaricio convenit, aut non procul abest.*

LEVE FANO. 8. *Nisi fallunt geographicæ tabulæ, hujus fani memoria in* Lee *ad Rhenum, nomine fere nihil mutato superest.*

CARVONE. 13. *Consentit Ant. Rhenanus* CARVO *in recto posuit.*

CASTRA

CASTRA HERCULIS. 8. *Horum meminit Ammianus Marcellinus lib. 18. Cum septem civitates, quæ ad Rhenum sitæ, à Juliano Cæsare receptas narrat, eas adverso flumine hoc ordine enumerat*, Castra Herculis, Quadriburgum, Tricesimæ, Nivesio, Bonna, Antenacum, & Bingio. *Rhenanus rer. germanic. lib. 3. pro Tricesimis Utricesium recipit, atque Utrechtum videri scribit, insigni topographiæ errore. Batavia autem hactenus, quod ante monuimus.*

NOVIOMAGI. 10. *Rhenanus legit* NOVIOMAGUS. *Ortelius Noviomagium Neomagiũ & Numagam scribi annotavit: Cujus nominis permultas Germaniæ, Galliæ, Britanniæ civitates enumerat. Hæc inter primas clara. In qua Notitia* Præf. Letorum Batavorum Contraginensium *constituit. Iunius lapidem laudat, in quo* NEOMA.

ARENACIO. 6. *Ant. hoc itinere* Herenatium, *alio* Aranatio *scripsit, legionis X. alam stativa ibi habuisse annotavit. Tacitus hist. 5.* Arenacum, Batavodurum, Grines, Vadamque *modicos vicos appellat, Arenaci Decimam legionem oppugnatam narrat. Qui Herenatium & Aranatium distinguunt ab invicem, collatione schedæ cum Ant. perspicuè refelluntur. Itidem illi quibus Aranatium aut Arenacum* Arnhem *est. Quo exemplo discamus licet nominum affinitati in explicanda veteri chorographia non temerè fidendum esse.*

BURGINACIO. 5. *Rhenanus*, BURGIANTIUM. *Ant. semel cum scheda consentit, iterum modicè dissentit*, Burcinatium, *& leg.* VI. *alam ibi collocat.*

COLŌ. TRA. *Rhenanus, cui tabulam integram videre contigit*, COLONIA TRAIANA. XI. *non dubio numerorum errore, si ad Burginacium referas. Ant. M. P. V. ascripsit. Assentior Pighio, qui in Hercule Prodicio multis ostendit, præsertim ex Ant. & Ptolemæo, Castra legionis* XXX. *Ulpiæ ibi fuisse: Etsi alii aliter. Diversa est Ptolemæi* Legio Trajana, *ad Rhenum prope Mocontiacum. In autographo Rhenanus significat adverso flumine sequi*, VETERA. XIII. ASCIBURGIUM. XIV. NOVESIUM. XVI. AGRIPPINA. *In Veteribus vereor ne numeri parum correcti, si quidem ad Trajanam Coloniam spectant. Nam certis argumentis mihi verisimile fit, quod Pighius valde contendit, Trajanam aut Ulpia Veteribus fuisse vicina, fere conjuncta. Et conjicio Trajanum in eum locum Coloniam deduxisse, quem Tacitus 4. hist. de Veteribus verba faciens describit:* Vallum murosque firmabant, subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii extructa. *Operæ pretium verò totum hoc iter ab Ant. & auctore nostro conferre. Numeri proximè conveniunt, ut non aliâs: Si in nostris summam colligas, quæ ob plures interpositas mansiones, in minutiores partes secta.*

Ant.

Ant.	*Scheda.*
A Lugduno.	Lugduno. 2.
	Prætorium Agrippinæ. 3.
	Matilone. 5.
Albimanis M. P. X.	Albamanis. 2.
	Nigro pullo. 5.
Trajecto M. P. XVII.	Lauri. 12.
Manaritio M. P. XV.	Fletione. 16.
	Leve fano. 8.
Carvone M. P. XXII.	Carvone. 13.
	Castra Herculis. 8.
	Noviomagi. 10.
Herenatio M. P. XXII.	Arenatio. 6.
Burginacio M. P. VI.	Burginatio. 5.
Colonia Trajana M. P. V.	Colo. Tra.

Altero itinere Lugduno Noviomagum cum Ant. duce destituamur, minus etiam lucis schedis afferre poterimus. Prima à Lugduno mansio,

FORO ADRIANI. 17. *sive ut post. S. habet,* FORUM HADRIANI. XII. *Non exscribam, quæ alii de Foris generatim. Huic Hadrianus nomen indidisse videtur, cum in Galliam & Germaniam profectus (ut Spartianus ait) Britanniam petiit, atque iterum in Galliam regressus est. Homo gloriæ & honoris cupidissimus, quod Dio notavit, plerasque civitates à suo nomine dictas voluit. A Spartiano exempla petas licet. In Batavis privatam forsan caussam spectavit, gentis fortitudinem scilicet. Nam miraculi vice fuit, Batavum equitatum illo imperante Danubium transnatasse armatum, ut barbari obstupefacti pacem peterent. Circumferuntur in hanc sententiam ipsius Hadriani carmina de Sorano Batavo.*

FLENIO. 18. *Cavesis* Flevum *Taciti in Frisiis, aut* Philæum *sive* Phleum *Germaniæ apud Ptolemæum accipere.*

TABLIS. 12. *Nihil, quod ad explicandum afferam, habeo. Nam quod Scaldim Ptolemæus* Tabudam, *nonnulli malè* Tabul, *aut* Tabulam *appellavere, nihil huc pertinere potest.*

CASPINGIO. 18. *An nomen paullò inconcinnius, corruptum videbitur, ut priores tres litteræ sejungendæ, Castellum significent?*

GRIMIBUS. 6. *Num Grinnes Taciti? Nequaquam. Cum Tacitus non obscurè significet, eum vicum extra Batavorum insulam stetisse.*

AD DUODECIMUM. 18. *Nominis ratio in aperto. Ejusmodi apud Ant.* Ad Decimum. Ad Septimum decimum. Ad
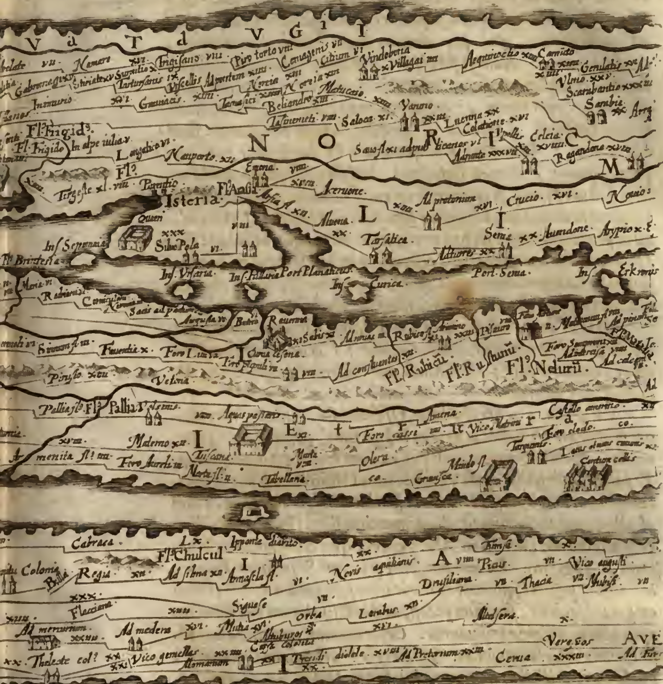


Vigesimum. AdCentesimum. *At quam urbem respiciat, à qua hæc mansio duodecimo lapide dissita, nondum constituere potui.*

Numerus 3. *Noviomago subscriptus fortassis significat eam urbem tot passuum millibus à flumine Mosa, sive Batavo, ut nostræ schedæ habent, distare.*

BELGICA. Cap. V.

BELG. *Belgica à reliqua Gallia distinguitur Sequana, aut Sequana & Matrona. Ita Cæsar, Plinius, & Ptolemæus scriptum reliquere. Neque ejus quidquam sub posterioribus Imperatoribus*



toribus mutatum ; quantum quidem ex Ammiano Marcellino, Notitia provinciarum, Itinerario Ant. ac libello civitatum Galliæ colligere potui. Quorum aliquos auctore noſtro non multo antiquiores, aliquos ejus ipſius ævi eſſe, veriſimilis ſuſpicio. Hinc ſequitur neceſſario, flumen, quod in ſchedis inter Belgicam & Lugdunenſem, nullo annotato nomine delineatum, pro SEQUANA habendum. Neque ſane video, quid ex poſteriori S. ad repugnandum dici queat. In priori, non nego quædam ultra flumen deſcripta (nobis in Belgica conſtitutis ſermo eſt) quæ conſtanti auctorum conſenſu citra Sequanam poſita. Sueſſiones ſive Veſſones, Bel-

Belgicæ populum, eoq; citra Sequanam colere, nemo unquam dubitavit: At in ſcheda Aug. suessor. *ultra fluvium. Quæ cum conſidero, auctorem noſtrum culpa difficulter libero, niſi ad ruditatem, qua per omnem hanc deſcriptionem uſus, confugiamus: Nam ſi fluvium, qui unus continuus expreſſus eſt, ita diſtinguimus, ut partim Sequanam, partim verò Iſaram, aut Oiſam, qui à Sequana paullò infra Pariſiorum urbem recipitur, referat, non inconcinnè Sueſſionum ſitui conveniet: Cum inter Veromanduos & Sueſſiones non quidem Sequana, verùm Oiſa fluat. Sed fortaſſis ſimplicius & rectius facturi ſumus, ſi auctoris errorem fateamur. Montes ad fluvii fontem delineati, Vogeſum ſignificare videntur. Cæterum, quod præterito capite feci, ut explicarem omnia, quæ in Scheda Bataviæ nomine comprehenſa, etiamſi re ipſa ad Bataviam non ſpectarent, eadem ratione in Belgica & Lugdunenſi, atque Aquitania, auctoris diviſionem præ meo ſenſu ſequendam exiſtimo.*
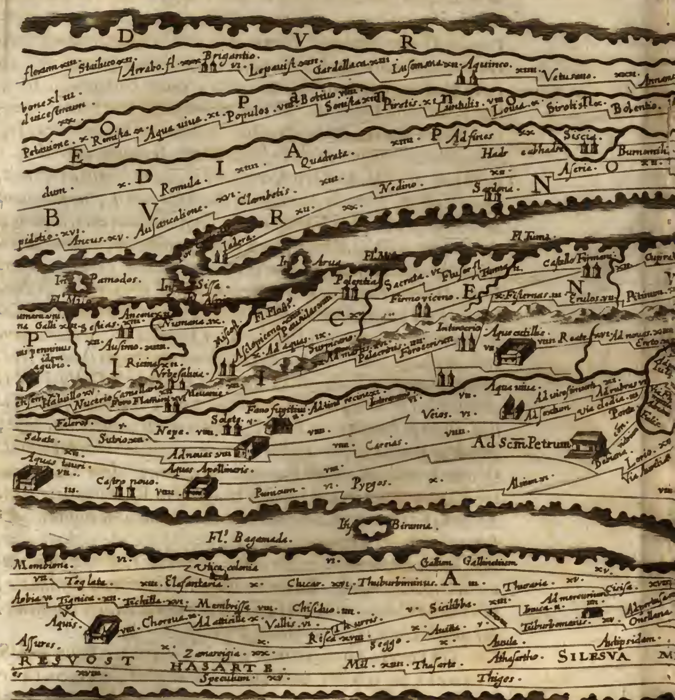
Osisinu. *Poſt.S.* Osini. *Plinius* Oromanſacos *pago, qui Geſſoriacus vocatur, junctos ſcribit; Verùm id nomen nimiopere à noſtro differt; Hic* Oſiſini *aut* Oſiſmii *ſignificantur; De quibus mox dicemus.*

Veneti. 10. *Strabo lib.4. Oſiſmios & Venetos inter Belgas numerat.* Poſt dictas gentes Belgæ ſunt, ad Oceanum pertinentes. De his Veneti navali pugna cum Cæſare congreſſi ſunt. *Et paucis interjectis*, poſt Venetos ſunt Oſiſmii. *At ſciendum, Strabonem longè majus terrarum ſpatium Belgis tribuere, quàm ab alio quoquam factum ſit, ait enim eodem libro:* Primam laudem Belgis tribuunt, diviſis in XV. gentes, quæ habitant inter Rhenum & Ligerim. *Ex illorum ſententia, qui Sequanam Belgicæ terminum poſuere, quorum auctoritatem ſchedarum auctor ſaltem ex parte ſequitur, fieri non poteſt, ut vel Oſiſinorum vel Venetorum gentes Belgicæ tribuantur. Cæſar etenim, ut nemo alius obſtet, nimis diſertè repugnat. Quid ergò? Manſiones quandoq; à præſidiariis militibus nomen accipiebant. Unum aut alterum exemplum pro multis ſit,* Caſtra Germanorum *in Mauritania Cæſarienſi Ptolemæus habet,* Batava *in Rætis Notitia provinc. Ita Venetorum & Oſiſinorum præſidia, extra patrium ſolum, ubi à geographis deſcribuntur, in iſto littore fuiſſe dico. Juvat Notitiæ auctoritas; Quæ ſub diſpoſitione Ducis tractus Armoricani & Nervicani ponit* Præfectum militum Maurorum Venetorum, Venetis: Præfectum militum Maurorum Oſiſmiacorum Oſiſmiis, *hi alio loco corruptè* Mauri Siſmiaci. *Neq; commodè ſenſurus eſt, qui* Venetis & Oſiſmiis, *de utriusq; gentis regione, potius quam de præſidiis ita appellatis interpretabitur. Armoricanum autem & Nervicanum limitem, extendi* per Aquitaniam primam

& ſecun-

& secundam, Senoniam, Secundam Lugdunensem & Tertiam, *ex Notitia quidem cognoscimus: Belgicum littus ad eundem pertinuisse D. Paulinus epist. 2. ad Victricium locuples testis est, utitur enim Morinorum & Nervici littoris nomine promiscue*: In terra Morinorum situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus. *Et non adeò multis interjectis*: In remotissimo Nervici littoris tractu. *Quibus verbis distineor Jos. Scaligero viro magno & docto subscribere. Is Auson. lect. lib. 2. c. 6. & 14. Ebruicanum pro Nervicano tractu in Notitia restituit. Quod scilicet à Nerviis Nervianus dicendus fuerit, nequaquam Nervicanus: & quod Nervii remotissimi ab Aquitania, in Belgis censeantur. At de nomine tenue est argumentum, cum in Notitia derivationes longè ineptiores, pro temporum barbarie supersint. De situ, Remoti quidem Belgæ à priscis Armoricis, sed nescio, an item à posterioribus. Illud interim scio ex Eutropii lib. 9. Carausium apud Bononiam simul tractui Belgicæ & Armoricæ tuendo præfuisse, hoc est, ut ego interpretor, eum Armoricani & Nervicani tractus fuisse ducem. Procopius etiam belli Gothici lib. 1. Arborichos Francis finitimos fuisse ostendit; quo loco Joan. Tilius, cujus permagna apud me est auctoritas, Armoricos intelligit; Abodriti profectò, quos mallet Divæus, accipi nullo modo possunt. Quomodo enim Abodritis Procopii verba conveniant*: Cum cætera Gallia atque item Hispania jampridem Romanis parebant. *Et mox*: Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites. *Arborichi ergò aut Armorici, aut privatus populus existimandus. Neq, valde mirum est (si rectè observavit Tilius, & ante eum nonnulli, Arboricam prisca Gallorum lingua Maritimam significare) id nomen ex Aquitania, ubi Cæsar Armoricas civitates constituit, per omnia Gallici Oceani littora proserpsisse.*

GESOGIACO QUOD NUNC BONONIA. *Pejus post. S.* GESOGIACO QD NC BOVILLA. *Rhenanus*, GESSORIACO QUOD NUNC BONONIA. *Quæ vera lectio. Sequutus eam Jos. Scaliger ex Rhenani fide, Auson. lect. lib. 1. c. 23. Idem nomen in Ant. itinerario inquinatum*: A portu Geforigensi. *Alio loco*, Gesoriaco. *In itinerario maritimo*, A portu Gesorigiagensi. *In Maximiani panegyrico*, Gesorigia. Gesoriacum Morinorum navale *apud Ptolemæum. Id diversum esse à portu Iccio, Icio aut Itio, nondum mihi certis & manifestis argumentis planum fit: Et si quæ plerorumq, sit sententia, video: Immò Cæsare & Strabone potius persuadeor unum eundem locum credere. Cùm primum Cæsar in Britanniam trajicere statuisset, lib. 4 belli. Gall.* Cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam trajectus. *Anno sequenti, cum hanc expeditionem denuo tentaret lib. 5.* Omnes ad portum Iccium convenire jubet.



Quo ex portu commodissimum in Britanniam trajectum esse cognoverat, circiter millium passuum xxx. transmissum à continenti. *At Plinius certè eundem locum significat, cum lib. 4. c. 16. à Gesoriaco, Morinorum gentis littore, proximum in Britanniam trajectum esse scribit (quamquam in passuum numero dissentit à Cæsare nonnihil largius Dion lib. 39.) & posteriores etiā Imperatores fere à Gessoriaco aut Bononia, quæ synonyma esse ex schedis discimus, in Britanniam trajecere. De Claudio narrat Sueton. c. 17. Et Mela, quem sub Claudio scripsisse existimant, Gessoriacum notissimū portum appellat. De Maximiano, panegyricus paullò ante laudatus. De*

Lupi-

Lupicino Duce sub Juliano Cæsare Ammianus lib.20. De Theodosio idem Ammian. lib.27. De Constantino, qui sub Honorio Imperator dictus, & ex Britannia Bononiam trajecit, Zosim. lib.6. atq; Sozomen. lib.9.c.11. quamquam hic corruptè Burboniam habet. Cur ergò Gessoriacum diversum à portu Iccio, unde Cæsar brevissimum & commodissimum trajectum esse scribit (quod ad illorum temporum opinionem referas) existimem ? Maximopere cum Strabo, cujus auctoritate plurimum moveor , prodiderit lib.4. apud Morinos Menapiorum conterminos , esse Itium , quo navali D. Cæsar usus in Britanniam transmittens , atque Ptolemæus

mæus Gessoriacum Morinorum navale appellet. Neq; sane credendum sit, duo Romanorum navalia in Morinis extitisse. Caussam autem diversæ appellationis non difficulter ex Ptolemæo assequimur; Is Itium promontorium Gessoriaco navali propinquum posuit, inde à promontorio, uti fit, portui nomen inditum. Quo tempore Bononiæ nomen acceperit, perspectum non habeo. Eutropius in narratione de Carausio, uti vidimus, panegyrista Constantini in patris Constantii laude ejus meminit. Forsan à bene ominantibus militibus origine ducta nam Leg. XXVI. stativa ibi habuisse Ant. auctor est. Scio, à quibusdam Gessoriacum navale à portu Gessoriaco distingui; Sed næ illi nodum in scirpo quærunt. Ego non hæc tantum, quæ enumeravi, Navale & Portum Gessoriacum, Navale & Portum Iccium, atque Bononiam: Sed prætere a Portum Morinorum Britannicum, cujus meminit Plinius lib. 4. c. 23. in idem recidere existimo, Britannicum enim nomen, à frequenti trajectu ex ea insula, inditum. Quod porrò Scaliger Pagum Gessoriacum satis magnum agri modum interpretatur, non abnuo; Verùm interim idem nomen alicui ejus agri oppido convenire posse quis neget, tot passim hujus generis extantibus exemplis? Maximiani panegyrista de Gessorigia dubitare nos non patitur; Cum obsidionem magni & miri operis, & obsessorum pertinaciam muris confisam explicat. Schedæ itaque verba, GESSORIACO QUOD NUNC BONONIA, simplicissimè accipimus. Et si verò Bononiæ nomen invaluit, quod tot testimoniis productis liquet, Gessoriaci tamen non penitus obsolevisse, ex Ant. colligimus.

CASTELLO MENAPIO ℞. 12. Ita etiam post. S. CASTELLUM MENAPIORUM. Consentit Ant. in nomen, cognomine non addito. Verùm contra quam Schedæ locum inter Gessoriacum & Taruannam, ille inter Taruannam & Bagacum tribuit. Errore librariorum, ut mihi quidem videtur. Quem ex ipso Ant. corrigimus. Habet is in itinere Gessoriaco Bagacum,

A portu Geforigensi
Taruenna M. P. XVIII.
Castello M. P. IX.
Viroviacum M. P. XVI.
Tornacum M. P. XVI.

En inter Castellum & Tornacum bina spatia, singula M. P. XVI. in unum collata M. P. XXXII. Mox alio itinere, Castello per compendium Tornacum,

A Castello
Minariacum M. P. XI.
Tornacum M. P. XXVII.

Quæ conficiunt M. P. XXXVIII. At cum iter per compendium utique altero illo fuerit brevius, non ineptè conjicimus Ant. in priori

Castel-

Castellum Tarvannæ præposuisse, ut summæ M. P. XVIII. *accrescant, & M. P.* L. *colligantur : quæ ratio posterius compendiarium iter M. P.* XII. *excedit : Cum aliâs longius à breviore (quod fieri neutiquam potest) M. P.* VI. *superaretur. Vidit hoc Simlerus, & in compendiario itinere annotavit, quosdam inter Minariacum & Tornacum M. P.* XXVII. *signare, uti nos fecimus, alios M. P.* X. *demere, ut totum iter M. P.* XXVIII. *constet, & longiori (id M. P.* XXXII. *esse vidimus) cedat M. P.* IV. *Verùm hanc correctionem neque priores editiones, quas Divæus sequutus, neque res ipsa admittit. Nam cum Ant. itinere Castello Coloniam, inter Minariacum & Camaracum M. P.* XXXIII. *describat,*

Menariacum.
Nimetacum M. P. XIX.
Camaracum M. P. XIV.

Compertum autem sit Tornacum & Camaracum fere æqualibus spatiis à Tarvanna distare : Consequens fit, etiam interstitia à Tornaco & Camaraco Minariacum, quæ prima post Taravannam mansio, non immensum differre, & si inter Camaracum & Minariacum M. P. XXXIII. *sanè inter Tornacum & Minariacum facilius M. P.* XXVII. *quam M. P.* XVII. *admittimus. Quamquam non est, cur isto argumentorum circuitu valde opus habeamus. Ant. litem disertis verbis dirimit : Eo quod plus spatii à Castello Nimetacum & Camaracum, quam à Tarvanna ascribit. In hoc enim id, de quo quærimus, prorsus recidit. Itinere Castello Coloniam,*

A Castello
Menariacum M. P. XI.
Nemetacum M. P. XIX.
Camaracum M. P. XIV.

Qui numeri collecti M. P. XLIV. *efficiunt. Itinere Tarvanna Durocortorum,*

A Tarvanna
Nemetacum M. P. XXII.
Camaracum M. P. XIV.

Hi conficiunt M. P. XXXVI. *Quæ cum se ita habeant : Quis porrò ambiget, num Ant. Castellum ante Tarvannam, num verò post eam posuerit? Corrumpendo autem Ant. Ptolemæus fuit. Is cum Mosam non suo loco descripserit : Videtur Castellum ad Mosam inter Tarvannam & Baganum collocasse. Meminit Ammianus Marcellinus lib.* 17. *oppidi Castelli, quod fluvius Mosa præterlambit, estq; id ipsum, quod Ptolemæus rettulit. Verùm à nostro & Ant. differre, nemo harum regionum tam ignarus est, quin ex intervallo à Gessoriaco & Tarvanna ad Mosam, possit intelligere. Utrumque ad Menapios pertinuisse, nihil impedit, cum Menapiorum latissimi fuerint fines. Et nescio quid, præter tenues conjecturas, sequuti*



ſint, qui Ant. Caſtellum Morinis tribuère: Nos ex ſchedis Menapiis vindicamus; Quam in rem aptè obſervavit Divæus ex Gandenſium cœnobiorum archivis, etiam poſteriori ſeculo, cum Franci rerum in Gallia potirentur, Menapiſcum pagum à Scaldis ripa, ad Morinorum fines, haud procul Tarvanna extendi ſolitum. Quod ideò moneo, ne miremur, cum Bononia & Tarvanna Morinorum fuerint, qua ratione Caſtellum intermedium Menapiis poſſit tribui, fit enim perſæpe, ut qui in confinio diverſorum populorum iter habet, viciſſim ad utriuſque gentis oppida divertat.



TERVANNA. 22. *Ant.* Tarvenna. *Ptol.* Tarvanna.

VIROVMO. II. *Ant.* Viroviacum.

TURNÆO. 12. *Restitue*, TURNACO. *Ant.* Tornacum. *Videtur in libello provinc. Galliæ*, Civ. Turiacensium, *Belgicæ secundæ. In Notitia est*, Procurat. Cynegii Tornacensis Belgicæ secundæ.

PONTES CALDIS. 10, *Legendum* PONTE SCALDIS. *Ant.* Ponti Scaldis.

BACA CONERVIO. 12. *Facilis correctio*, BAGACO NERVIORUM. *Ita Ant. habet. Ptolemæus* Baganum, *in quibusdam* codi-

codicibus Bajacum, *vel* Bavacum. *Qui hodie Tornacum dici opinantur, schedâ & Ant. itinerario apertè refelluntur; Item illorum solidis argumentis est explosa sententia, qui Cæsaris Belgium interpretati. Id non negaverim, Bagacum in Belgio constitutum esse. De Nerviorum gente mox aliqua. Iam totum hoc iter cum Ant. conferamus.*

Ant.	*Scheda.*
A portu Geforigensi	Gessoriaco, quod nunc Bononia.
	Castello Menapiorum. 12.
Tarvenna M. P. XVIII.	Tervanna. 22.
Castello M. P. IX.	
Viroviacum M. P. XVI.	Viroumo. 11.
Tornacum M. P. XVI.	Turnaco. 12.
Ponti Scaldis M. P. XII.	Pontes caldis. 10.
Bagacum M. P. XII.	Baga conervio. 12.

Reliquias viarum militarium his locis superesse, partim saxis grandibus, partim silice minuto & glarea stratas, intellexi ex Ortelii & Viviani itinerario.

VOGOBOGIACO. 16. *Lege* VOGOBORGIACO.

BEHMICO VICO. 43. *Restitue* GEMINIACO. *Notitia inter legiones Comitatenses*, Geminiacenses.

PERNACO. *Has tres mansiones paullò aliter nominat Ant. itinere à Castello Agrippinam, inter Bagacum & Advacam vel Advaticum Tungrorum,*

Vodgoriacum M. P. XII. *Al.* Vodogoriacum.
Geminiacum M. P. X.
Perniciacum M. P. XXII. *Al.* Perviciacum. *Al.* Perticiacum.

Longè petita, neq; ad meum gustum est conjectura Simleri, de Præsidiensibus, qui in Notitia cum Magistro Equitum Galliarum.

Supra hoc iter, scheda quatuor nomina habet in via, quæ à Noviomagô descendit,

CEUDUM. 22.

BLARIACO. 12.

CATVALIUM. 14.

FERESNE. 16. *Ad quæ, cùm omnia mihi pariter ignota sint, nihil, quod notem, habeo. Cur enim lectorum otio abutar, ut ad* CEUDUM & CATVALIUM, *de Ceutronibus sive Centronibus & Catuacis planissimas nugas congeram?*

Infra Vogoborgiacum iter est, quod Bagaco Durocortum ducit, hisce mansionibus distinctum,

11. DURONUM. 10. *Sic Ant.*

VIRONUM. 13. *Ant.* Verbinum. *Divæus ait ad Veromanduos pertinere.*

NINTICACI. 9. *Ant.* Minaticum.

AUXENA.

AUXENA. 10. *Ant. itinere Durocortoro Divodurum*, Auxuenna *vel* Axuenna. *Itinere Bagaco Durocordorum corruptè* Muenna: *Quod nomen hinc licet corrigere. Meminit Cæsar 2. de bello Gallico fluminis Axonæ, in extremis Rhemorum finibus, ab eo nomen oppido inditum credibile est.*

DUROCORTO. *Ant.* Durocortoro & Durocordoro. *Cæsar lib. 6.* Durocortum Rhemorum. *Ptolemæus* Durocottorum. *Strabo lib. 4.* Inter istas gentes Rhemi nobilissimi sunt; & eorum urbs primaria Duricortora maximè incolitur; & Romanorum præfectis hospitium præbet. *Totum iter ex Ant. subjicimus.*

Ant.	*Scheda.*
A Bagaco Nerviorum	Baca conerio.
Duronum M. P. XII.	Duronum. 10.
Verbinum M. P. X.	Vironum. 13.
Catusiacum M. P. VI.	
Minaticum M. P. VII.	Ninticaci. 9.
Muenna M. P. VIII. *Al.* XVIII.	Auxenna. 10.
Durocordoro M. P. X.	Durocorto.

RERVI *qui in extrema scheda, pro* NERVIIS *positi. Nervios maximè feros inter Belgas haberi Cæsar tradit. Ab iis Attrebates, Veromanduos, Ambianos, Treviros, Senones, Rhemos & Eburones contingi, ex eodem Cæsare & Strabone colligimus. Quæ fidem faciunt, latissimis finibus usos esse. Eo etiam Cæsar pertinet, cum scribit, Centrones, Grudios, Levacos, Pleumosios, Gordunos sub illorum imperio fuisse.*

Jam si Belgicam à capite repetimus, proxime Gessoriacum aut Bononiam, sequuntur in itinere Augustam Suess. nomina septem, quæ à nemine alio, quod sciam, relata.

GRAVINV̄.

LUCCOMAGI. 7. *post S.* LINTOMAGI.

ADULLIA. II. *Numeri barbari undecim significant, in post. S. numeri Roman.* 11. *duo.*

DUROICO REGV̄. 14.

IO. SETUCIS. 10.

RODIUM. 9.

JURA. 16. *Habent Cæsar, Plinius & Ptolemæus Juram aut Jurassum montem, sed qui ad hanc mansionem nihil pertineat.*

NEMETACO. 14. *Ant.* Nemetacum & Nimetacum, *Cum aliis itineribus, tum Tarvenna Tornacum. Videtur* Metacum *Ptolemæi, quod nonnulli codices* Rigiacum & Origiacum *appellant. Divæus pro* Nemetocerna *Cæsaris accipit.*

ERMANACO. 40. }
HERMONACUM. 8. } *Ant. unam tantum mansionem inter Nemetacum & Bagacum habet,* Camaracum *scilicet. An ea in scheda Ermanacum sit, nondum statuo.*



13. TEUCERA. 12. *Istud etiam nomen, uti priora duo, schedæ debemus.*

SAMMAROBRUIA. 31. *Corrige* SAMAROBRINA, *ex Cæsaris aliquot locis, & Cicerone ad Trebatium lib. 7. ep. 11. 12. 16. Ant. promiscuè* Samarobrina, Samarabriva, Samarabriga, *Ptolemæus* Samarobriga.

AUG. VIRO MUDUO R. 25. *Ant.* Augusta Veromanduorum, *Ptolemæo* Rhomanduorum. *Ant. inter Nemetacum & Augustam habet Camaracum, Scheda Ermanacum.*

RATUMAGUS. 8. Latomagus *Ant. Nostro affinitas inter* L. & R. *non semel imposuit.*

RITU-



RITUMAGUS. 12. *Ant.* Rotomago & Ratomago, *Ptolemæo* Rhatomagus *in Subanectis, aut Ubanectis, ut Latini codices præferunt. Græcos Nervios habere monet Ortelius.*

MEDIOLANO AURERCORUM. 12. *Lege* AULERCORUM *ex Ant. cui inter Ratomagum & Mediolanum* Yggade *est, aut* Uggade. *Ptolemæus triplices* Aulercos, *sive* Aulircios *(ut illi vocare usus) numerat:* Aulircios Diaulitas, Aulircios Cenomanos, Aulircios Eburaicos, *omnes in Lugdunensi Gallia, & in Eburaicis* Mediolanum. *Plinius duplices in Lugdunensi* Aulercos, *qui cognominantur* Eburones, *& qui* Cenomanni. *At quidam ex Cæsare*

Cæsare Aulercos in Belgica constituunt : Qua de re mihi (verum fatebor) non admodum liquet. Et incertus feror an de Mediolano litem secundum schedam , an secundum Ptolemæi tabulas dare sit æquius. Eo maximè , quod de Sequanæ delineatione jam antea scrupulum injecerim. Illud ex Ant. itinere, quod inferius dabimus, apparet, Mediolani nomen in scheda, inter Ritumagum & Durocassium, non alieno loco positum. Si quid erratum, in Sequanæ cursu erratum esse. Nisi malumus ad utramq; Sequanæ ripam duplex Mediolanum stetisse. Uti his ipsis locis apud Ptolemæum duplex Rothomagus. Aliâs minimum octo diversas urbes Mediolani nomine apud geographos reperire est.

LUGDUNENSIA. Cap. VI.

Lugdunensis à Belgica iis terminis distinguitur, quibus diximus. Ab Aquitania olim Garumna, uti Cæsar scripsit, & qui eum sequuti Mela atque Plinius. Augustum autem populos, qui inter Ligerim & Garumnam, Aquitaniæ addidisse, Strabo refert, & Ptolemæus ita in tabulas rettulit. Idem posterioribus temporibus obtinuisse, ostendit libellus provinciarum Galliæ, qui Cadurcos, inter Ligerim & Garumnam positos , Aquitaniæ ascribit. Æthicus etiam & Vib. Sequester id apertè confirmant. Hinc apud me oppidò certum, pro eo, quod in utraque scheda FL⁹. RIGER. *substituendum* FL⁹. LIGER. *quo pacto, decurtato nomine Ligerim appellabant. Tibullus lib. 1. eleg. 7.*

Carnoti & flavi cærula lympha Liger. *Auson. edyll. 9.*

Non tibi se Liger anteferet --- *fortassis & Lucanus lib. 1.*

Et nunc tonse Liger --- *Quamvis alii in Lucano* Ligur. *Quod verò auctorem nostrum, in Sequanæ descriptione , dubiè & timidè defendere ausi fuimus , idem quin de Ligeri faciamus , errore ejus manifesto impedimur. Et certè nescio quid caussæ subesse interpreter , cur in fluminum delineatione lapsus sit potissimum : Ne à transcriptoribus erratum existimem , schedarum consensu prohibeor. Illud interdum cogito : An fortassis itinera ab auctore nudè in tabulas relata, ab alio deinde aliquo fluviorum descriptiones additæ sint. Sed quidquid caussæ, error in propatulo est. Eo loco, vel non multum diverso , quo in schedis* Fl. Riger *in mare descendit, Ptolemæus Erium (Cænalis* Ferium *agnoscit) descripsit , prope* Dariorigum *nimirum. Ligeris deinde ostia meridiem versus , post* Brivatem portum , *qui in scheda* Portu namnetu *videtur, unde Strabo scripsit,* Ligeris inter Pictones & Nannetas effluit.

ALAMA. 7. *Post. S.* ALANNA. *Restitue* ALAUNA *ex Ant. In adversa Britannia est Ptolemæo fluvius* Alaunus, Alaunius, *aut* Halænus.

CORU-

CORUCIA CONNV. 21. *Post. S.* CROUCIA CONNUM *Ptolemæi* Crociatonum, *Ant.* Caracotino.

AUGUSTODURO. 24. *S. post.* AUGUSTUDURO. *Diversum ab Augustoduno Æduorum.*

ARÆ GENUE. *Post.S.* ARARGENUE. *fortassis Ptolemæi* Ingena.

NUDIONNU. *Videtur* Noviomagum *Ant. inter Breviodorum & Condate. Cum Novioduno Cæsaris in Suessionum finibus non confundendum.*

JULIO BONA. 18. *Consentiunt Ptolemæus & Ant. Nisi quod Ptolemæus locum alieniorem tribuit.*

BREVODURO. 20. *Ant.* Breviodurum, Breviodorum, *aut* Brigaodorum. *Brevoduro Mediolanum Aulercorum, de quo præterito capite loquuti sumus; Mediolano Condate rectam viam duxisse, schedæ lineæ ostendunt: Sed hoc itinere flumen bis trajiciendum erat, id qui declinare cupiebant, Brevoduro Nudionnum aut Noviomagū, inde Condate pergebant, ut ex Ant. cognoscimus.*

CONDATE. 10. *Ita Ant. Aut Ptolemæus in situ valde errat, aut ejus* Condate *diversum est.*

DUROCASSIO. 13. Durocasis *Ant. Cui in itinere Juliobona Durocasim rectè cum scheda convenit, præterquam quod Mediolani loco Noviomagum habet, ea de caussa quam diximus.*

Ant.	*Scheda.*
A Juliobona,	Juliobona. 18.
Breviodorum M. P. XVII.	Brevoduro. 20.
Noviomagum M. P. XVII.	Mediolano Aurercorum. 12.
Condate M. P. XXIV.	Condate. 10.
Durocasis M. P. X.	Durocassio. 13.

MURICUM. *Mendum suspicor in prima littera, atque* AURICUM *legendum, pro* Autrico *Ptolemæi. Verùm si quorundam evincit opinio, Autricum eandem urbem cum Antissiodoro esse, manum sustineo, cum mihi satis constet, Muricum nostrum Antissiodori locum occupare non posse. Ant. itinere Rotomago Luteciam, habet post Ratomagum, Tggade, Mediolanum Aulercorum, Durocasim, Diudurum, inde Luteciam.*

CASARAMAGO. *Restitue* CÆSAROMAGO. *Etsi in scheda nonnihil dissidet à proxima linea, cui* Petrumuiaco *ascriptum, ad eam tamen pertinet, & quidem ante Petrumviacum occurrere Ant. nos docet, quod scheda non satis fidè exprimit.*

PETRUVIACO. 15. *Petromantalium aut Petromantalum Ant. Is itinere Caracotino Augustobonam sic habet.*

Ant.	*Scheda.*
A Caracotino	Coruci connu. 21.
Juliobona M. P. X.	Juliobona. 18.



Loium M. P. VI.

Latomago M. P. XIV.	Ratumagus. 8.
Rotomago M. P. VIIII.	Ritumagus. 12.
Petromantalum M. P. XVI.	Petrū viaco. 15.

BURUS ARA. 15. *Ant.* Briva Isare, *aut* Isaræ. *Sic autem*

Ant.	*Scheda.*
A Cæsaromago	Casaromago.
Petromantalium M. P. XVII.	Petrū viaco 15.
Briva Isare M. P. XIV.	Burusara, 15.
Luticiam M. P. XV.	

Aug.



Aug. magus. 16. *Ant.* Augustomago.

Aug. suesso R. 21. *Ant.* Augusta Suessonum. *Et absolutè* Suessonas. *Ptolemæo* Augusta Vessonum. *In Notitia inter fabricas,* Suessionensis Scutaria, Balistaria, & Clibanaria. *Ex Ant. discimus hoc nomen in scheda paullò incuriosius, ut multa alia positum, in dextrum latus aliquantum promovendum esse; Nam inter Cæsaromagum & Suessonas, Augustomagus. Cujus culpæ facile transcriptorem reum statuo, qui spatiis tantillum mutatis (quod in geographicis tabulis facillime contingit) symmetriam perturbarit. Iter à Samarabriva Suessonem tale est;*

Ex

Ex Ant.	*Scheda.*
A Samarabrivas	Sammaro bruia. 31.
Carmiliaca M. P. XI.	Setucis. 10. *aut* Rodiū. 9.
Cæsaromago M. P. XIII.	Casaromago.
Litanobrige M. P. XVIII.	
Augustomago M. P. III.	Aūg. mag'. 16.
Suessonas M. P. XII. *al.* XXIII.	Aūg. Suessorum. 21.

Ex itinere Tarovenna Durocortorum has etiam mansiones conferamus, quarum pleræq; priori capite explicatæ.

Ant.	*Scheda.*
A Tarovenna.	Tervanna. 22.
Nemetacum M. P. XXII.	Nemetaco. 14.
Camaracum M. P. XIV.	Ermanaco. 40.
Augusta Veromanduorum M. P. XVIII. *al.* XII.	Aūg. viromuduorum. 25.
Conta Aginnum M. P. XIII.	
Augusta Suessonum M. P. XII.	Aūg. Suessorum. 21.
Fines M. P. XIII.	
Durocortoro M. P. XII.	Durocorto.

Nunc retro redeundum, ad ea quæ in Lugdunensi supersunt. Mari proxima est mansio,

CORIALLE. 29. *post.* S. CORIALLO.

COSEDIA. 9. *post.* S. COSEBIA. *Ant.* Consedie *vel* Cosedia.

LEGEDIA. 48. *post* S. LESEDIA., XLIX.

CONDATE. 16. *Ita Ant. Plura fuere hujus nominis oppida per Galliam & Britanniam.*

SIPIA. *Hujus, & proximè sequentis mansionis nemo præterea meminit.*

REGINEA. 14. *post.* S REGINCA.

FANO MART. 25. *Consentit Ant. Quæ Ortelius de Fano mantis, aut Fano Martis ex Notitia, & Sanctorum historiis collegit, ad hanc mansionem nihil spectant, cum Belgicam respiciant.*

BESOCRIBATE. 45. *S. post.* GESOCRIBATE.

VORGIV. 24. *S. post.* VORGIĀ. *Videtur* Vorganium *aut* Vargonium *Ptolemæi.*

SVLI. 20. *post.* S. SVLIM. *Et quoniam ab Ant. iter Ala una Condate describitur: Id hic cum Scheda conferamus, etsi in schedis hac via linea nulla ducta est.*

Ant.	*Scheda.*
Ab Ala una	Alama. 7.
Consedie M. P. XX.	Cosedia. 19.
Fano Martis M. P. XXXII.	Fano Martis. 25.

Ad

Ad fines M.P. XXVII.

Condate M.P. XIX. Condate. 16.

Ubi non frustra admoneo, illos, qui hæc loca omnia in Belgica constituunt, quod fecerunt viri docti, Ant. non optimos codices sequuti, valde falli: Et quod necessario sequitur, in explicatione nominum ad nostri temporis rationem, mirè errare. Cujus erroris indicationem his schedis debemus.

AQUITANICA. Cap. VII.

A *Quitania ad occidentem solem mare attingit. Reliquos ejus limites, qui in scheda non expressi, nihil persequi necesse. Mare Plinio & Ptolemæo* Oceanus Gallicus, *aut* Aquitanicus: *Æthico & Orosio*, SINUS AQUITANICUS, *uti etiam posterior scheda scribit, nam* AGUITANICUS *in priori, correctionem postulat. De sinus verò specie geographorum pinaces consule, Schedis ne fidem habeas.*

CADURCI. *Hos populos habet Cæsar, Strabo, Ptolemæus. Strabo & Ptolemæus disertè inter Ligerim & Garumnam constituunt.*

CONBARISTUM. 16. *A Condate & Sipia huc iter est. Conbaristi autem meminit nullus.*

JULIOMAGO. 17. *Ptolemæo etiam* Juliomagus.

DARCORTTURA. 20. *post. S.* BARTORITUM. *Ptolemæo* Darioritum *aut* Dariorigum.

DURECIE. 29. *post. S.* DURETIE.

PORTUNAMNETU. 18. *Namnetum portus.* Nannetes *habet Cæsar & Strabo. Ptolemæus* Namnetas *in mediterraneis procul à mari collocat. Si ad hos respexit, falsò. Hic verò portus* Brivatis portus *Ptolemæi videtur, uti dixi.*

SEGORA. 33. *Ptolemæo*, Secor portus.

LEMUNO. *Ptolemæo*, Limunum.

POSTERIORIS SCHEDÆ EXPLICATIO.

PARTITIO. Cap. I.

PLERAQUE *hujus schedæ, quod cum priori convenirent, jam antea sumus exequuti: Britannica nimirum, Barbarica, Belgica, Lugdunensia, & Aquitanica nonnulla: ea hic repetere non est animus. Supersunt Aquitanica alia, Hispanica, & Africana, quæ totidem capitibus absolvemus.*

AQUITANICA. Cap. II.

A *Quitania versus meridiem ad Pyrenæos montes pertinet. Horum perpetua juga in scheda expressa: quidquid ultra ea, ad Hispaniam spectat.*



In illa Aquitaniæ parte, quam nunc describimus; cui etiam Narbonensis Galliæ portio accensa, duo flumina delineata sunt, nullis additis nominibus. Primum, quod sinui Aquitanico in scheda propius, videtur Canentelus *Ptolemæi, Ausonius in Mosella* Carantonum *appellat. Alterum* Garumna *est, cujus Cæsar, Strabo, Mela, Plinius, Ausonius, Sidonius & Ptolemæus meminere, quamvis in quibusdam Ptolemæi codicibus perperam* Garyna *scribitur. At verò cum non modo Carantonus & Garumna, sed etiam Carantonus & Ligeris, quodammodo paralleli sint respectu Pyrenæorum montium, uti Strabo lib. 4. tradit, & certum sit hosce*

tres fluvios ; omnes eodem littore verſus occidentem ſolem in Aquitanicum Oceanum effluere, apparet, quam nulla auctori noſtro cura fuerit, tum in regionum, tum in fluminum deſcriptione veritatem aſſequi : Utpote qui habuerit ſatis, itinerum rationem, manſionum nomina, ordinem atq; interſtitia annotare : Ac in fluviis neq; fontes, neque oſtia, neque in decurſu flexus, verùm id ſpectarit unum, ut oſtenderet, quæ urbes eorum alveis ab invicem diſtinguerentur. Eum ferè in modum quo Notitia Nilum in Ægypto & Thebaide Jordanem in Palæſtina, Tigrim & Euphratem in Meſopotomia, Danubium in Scythia expreſſit. Quamvis noſter hac ipſa

ipsa in re sæpius aberravit ; Nisi in alium quempiam culpam conjicere malumus, uti jam antea innuimus.

BURDIGALO. IX. *Lege* BURDIGALA. *Urbs plurimorum geographorum & historicorum monumentis nota. Quidam* Burdegalam, Burdigalliam, *libellus provinc. Galliæ*, Metrop. civ. Bordegalensium. *Sed in eam, quam probavimus, lectionem fere omnes consentiunt. Ausonius de urbibus 13.*

Burdigala est natale solum ------
Burdigala ancipiti confirmet vertice sedem,
Diligo Burdigalam -----

Et sæpissimè alibi. Est autem caput Biturigum Viviscorum, impositum paludi marinæ, quam Garumnæ ostium efficit, *ut Strabo scribit. Neque in ea Garumnæ ripa, qua nomen scriptum, sed in adversa sita. In qua etiam Ptolemæus constituit. Neque fortassis aliter præferret tabula, si extaret integra : Nam sæpe fit, ut geographi pro chartæ spatio in una fluminis ripa urbem delineent, ex adverso nomen describant.*

BLAVIA. XXII. *Ant.* Blanuto, Blauuto, *aut* Blavio. *Notitia* Blabia, *ubi* præfectus militum Carronensium. *Ausonius epist. 10. ex Scaligeri editione* Militarem Blaviam *vocavit.*

LAMNUM. XIII. *Ant.* Tamnum.

MEDIOLANO SANCON. XVI. *Restitue* SANTON. Mediolanum Santonum *habent Ant. Strabo, Ptolemæus, Ausonius, alii. Libellus provinc.* Civ. Sanctonum.

AVEDONACO. VIII. *Ant.* Aunedonacum. *Videtur* Ducona *Ptolemæi, quibusdam* Doveona.

BRIGIOSUM. XII. *Nihil de hac mansione apud alios invenio.*

RARAUM. XVI. *Ant.* Rauranum. *Ita Paulino epist. 3. ad Ausonium,*

Rauranum Ausonias huc devenisse curules.

ubi quidam Raraunum, *quidam perperam* Romanum. *Conferamus Ant. in itinere Burdigala Augustodunum.*

Ant.	*Scheda.*
A Burdigala,	Burdigalo. IX.
Blanuto M.P. XIX.	Blavia. XXII.
Tamnum M.P. XVI.	Lamnum. XIII.
Novio regum M.P. XII.	
Mediolanum Santonum M.P. XV.	Mediolano Sācon. XVI.
Aunedonacum M.P. XVI.	Avedonaco. VIII.
	Brigiosum. XII.
Rauranum M.P. XX.	Raraum. XVI.

Lomounum M.P. XXI. *deinde in Ant. sequitur, quod in priori S. Lemuno est. Atque hoc loco utraque scheda committitur.*

Alte-

Alterius itineris à Burdigala prima manſio eſt, ARATREDO XVIII. *Videtur* Anderidum *Ptolemæi in Tabulis Aquitanicis.*

CORTERATE. *Hoc nomen non memini præterea legere.*

CONDATE. X. *Non ſatis perſpectum habeo an in hoc itinere cenſendum ſit. Indicavi antea, nomen Condate ſæpius per Britanniam & Galliam occurrere. De portu Condate prope Burdigalam Auſonius epiſt. 5.*

Unus Domnotini te à littore perferet æſtus,
Condatem ad portum, ſi modo deproperes.

Rectius fortaſſe accipimus Condatinum vicum, de quo Paulinus ad Auſon. epiſt. 3.

In Condatino dicêris degere vico.

Niſi portus & vicus idem ſit, quod Eliæ Vineto videtur.

SARRUM. XX. *Iſtud etiam nomen mihi ignotum.*

VESONNA. XIV. *Alia à* Veſuna *Ant. quod ex itineris ratione liquet. Facilius cum Ptolemæi deſcriptione conveniat.*

SERMAMCOMAGO. XII. *Quid ſit, adhuc quæro.*

CASSINOMAGO. XVII. Videtur Caſſinogilum, *cujus Ivo & Floriacenſis in Aquitania meminere, Ortelio teſte: Floriacenſis inter flumina* Droch & Warumnam *conſtituit: prioris nomen mihi obſcurum eſt, poſterius Garumnam ſignificat. Caſſinogili villæ Regiæ bis mentionem facit auctor antiquus, qui vitam Ludovici Pii Imp. ſcripſit, à P. Pithœo emiſſus, & oſtendit haud procul à Garumna abfuiſſe.*

AUSTRITO. XIIII. *Hic quoque mihi tenebræ.*

Tertio itinere ſequitur primo loco poſt Burdigalam.

SERIONE. XX. *Ant.* Sirione.

VESUBIO. *Ant.* Ullubium.

FINES. XV. *Ant. conſentit.*

AGINNUM. VI. *Quamquam mihi non admodum liquet, an hi numeri ad Aginni nomen pertineant. Meminere Aginni Ant. Ptolemæus, Auſonius. In libello provinc. Galliæ eſt* Civ. Agennenſium.

EXCISIUM. *Ant.* Exciſum.

BROLINDV. *Hujus manſionis loco Ant. eſt* Travectus *vel* Trajectus. *Intelligimus Brolindi fuiſſe Trajectum, Garumnæ fortaſſis, etſi ſcheda eum non exprimat, ſed ego conjecturam ex Finei Gallica tabula capio.*

BIBONA. *Huc incidit Ant.* Veſuna *aut* Veſunna. *Num noſter, num verò Ant. rectius ſcripſerit, quî ego divinem? Indicabo tamen, Veſunæ nomen mihi jam antea, conferenti Ant. cum Ptolemæi tabulis, ſuſpectum fuiſſe. Ant. porrò in itinere Burdigala Argantomago ſic habet.*



Ex Ant.	*Scheda.*
A Burdigala	Burdigalo. IX.
Sirione M. P. XV.	Serione. XX.
Usſubium M. P. XX.	Veſubio.
Fines M. P. XXIV.	Fines. XV.
Aginnum M. P. XV. *Al.* XII.	Aginnum. VI.
Exciſum M.P. XIIII.	Exciſium.
Travectus M. P. XXI.	Brolindū.
Veſunna M. P. XVIII.	Bibona.

XV. CLUSA. X. *Videtur* Clauſecia, *cujus meminit Sidonius epiſt.*



epist. lib. 5. *Et si Ortelius pro eo nomine ex antiquo codice* claudus etiam *legit. Puto ad Pyrenæi fauces pertinuisse. Notum est castella faucibus imposita posteriori ævo* Clausas, Clusas, *atque etiam* Clausuras *appellata.*

Besino, xii. *Ant.* Bersino *aut Belsino.*

Cliberre. xv. *Ant.* Clembertum *aut* Climberrum.

Casinomago. xix. Salomaco *Ant. fortassis, in itinere ab Aquis Terrebellicis Burdigalam; Ut prima syllaba apud Ant. perierit, reliquæ luxatæ sint, utrumq, non raro accidit. Fortassis hodie* Causalion. *Si quis etiam quæ de Cassinogilo supra adduximus, huc revocanda judicaverit, non valde contenderim.*

Tolosa.

TOLOSA. *Fateor, diu in hoc nomine hæsitavi. Ne clarissimam Tectosagum urbem interpretarer, locorum ratio impediebat. Suspicatus sum aliquando Losam Ant. esse. Is enim in itinere ab Asturica Burdigalam, inter Summum Pyrenæum & Burdigalam eam mansionẽ habet, quod nostræ convenire vides, & fieri potuit, ut in Ant. priores duæ litteræ exciderint. Sed neque sic quoque itineris ordo satis constabat. Itaq. tandem mihi persuasi necessario, Tolosam nostram ab utraque differre, neque ejus cæteroquin memoriam exstare. Id ne cui incredibile videretur, observavi haud ita procul aliam etiam Tolosam in Cantabris, ad flumen ejusdem nominis, quam nonnullæ geographicæ tabulæ Tolosettam appellant.*

LACTORA. *Ant.* Lactura. *libello princ.* Lastoracium *vel* Lasturacium. Lectorium & Lactorium *Golzio in thes. ex vetustis inscript.* Lactoratium *agnoscit Scaliger, & producit inscriptionem, quæ meminerit* CIVITATIS. LACTORATEN. *Nomen adhuc retinet. Ant. iter ab Agenno Lugdunum Convenarum aut Cuquenorum describit: Et cum Lugdunum à Clusa nostra haud procul abfuerit, fit, ut easdem cum scheda mansiones habeat, eo tantum differens, quod Lacturâ rectâ Climberrum pergit, Tolosa & Cassinomago omissis.*

Ant.	*Scheda.*
Ab Agenno	Aginnum.
Lactura M. P. XV.	Lactora.
	Tolosa.
	Casinomago. XIX.
Clembertum M. P. XV.	Cliberre. XV.
Bersino M. P. X.	Besino. XII.
Lugduno M. P. XXIV.	XV. Clusa. X.

Tolosam inter & Bibonam duæ mansiones describuntur,

FINE. *Et*

COSA. XX. *De quibus nihil compertum habeo, nisi Cosa Ptolemæi & Ausonii* Cossium *sit.*

Reliquæ item à Tolosa mansiones obscuræ sunt,

BUDINO.

BUROMAGI. *An* Bormannici *Plinii lib. 3. c. 4.?*

SARCASSIONE. XII. *Huic lucem dabimus unius litteræ immutatione,* CARCASSIONE, Carcassum, Carcasonem, Carcasionem, *Plinius, Ptolemæus & Procopius variè appellant.*

AQUIS. *Ptolemæo* Aquæ Augustæ *in Tarbellis, Ant.* Aquæ Terrebellicæ.

HISPANICA. Cap. III.

Hispania Pyrenæos montes Septentrionem versus habet; ad ortum mediterraneum mare, quod in scheda, suppresso nomine, expres-

expressum Hinc perspicuum fit, Pirenæos parallelorum rationem ad littus nequaquam habere, uti S. præfert. Verùm auctor ostensum voluit, Pyrenæos Galliam ab Hispania distinguere: Iter, quod describit, ad Mediterraneum sive Balearicum mare pertinere: Quæ inter montes & mare symmetria esset, neutiquam curavit.

VOCONI. XX. *Ant.* Aquæ Voconis. *Dubito an* Aquæ Calidæ *Ptolemæi sint, ut Ortelius sensit.*

GERUNDA. XII. *Consentiunt Ant. Plinius, Ptolemæus.*

SENVIANA. *Ant.* Cinniana.

LUNCURIA. XII. *Ant. & Ptolemæo latinè loquenti* Juncaria. *Ortelius in Græco codice* ἰουγαρία *observavit. Ait urbem mediterraneam esse Hispaniæ Tarraconensis, hodie* Junquera. *Ego in tabulis geographicis* Jonqueras *ad littus reperio.*

BECLANA. IV. *Videtur* Deciana *Ptolemæi.*

IN SUMMO PYRENEO. V. *Sic Ant. Puto plura Pyrenæi juga, & proinde plures etiam mansiones hoc nomen habuisse*

PROMONT. *Promontorium Pyrenæi, à quo Hispaniam incipere Plinius scripsit. Veneris templo insigne, ex Strabone & Ptolemæo. Ant. iter à summo Pyrenæo retro ad Aquas Voconis sic describit.*

Ant.	*Scheda.*
Summo Pyreneo M.P. V.	In summo Pyreneo. V.
	Beclana.
Juncaria M.P. XVI.	Luncuria. XII.
Cinniana M.P. XV.	Senviana.
	Gerunda. XII.
Aquis Voconis M. XIV. *Al.* XXIV.	Voconi. XX.

Gerundæ nomen, quòd Ant. hic omisit, alio itinere, Mediolano ad leg. VII. *geminam, proximè post Juncariam posuit.*

AFRICANA. Cap. IV.

PRimò pars oræ Mauritaniæ Cæsariensis ad mare mediterraneum describitur. Insula sine nomine, una illarum est, quas multas habet hoc pelagus, fortassis Balearis major.

Deinde, iter à Castris Tamaununam, cujus certum locum nondum constituere potui.

Tertiò, est à Præsidio ad oculum marium, Africæ propriæ pars. At hæc tria itinera se in scheda nullò certo ordine respiciunt, sed singula per se consideranda. Nam qui postremum iter valde mediterraneum, & cum primo parallelum esse existimabit, uti scheda præfert, erret necesse est Ego conjicio hæc rectò, & suo ordine in autographo descripta, pro schedarum spatio perturbatè enotata esse.

RUSIBRICARI. *Ant.* Rusubbicari. *Ptolemæo* Rusicibar.

MATIDIE. XXII. *lego* MATIDIÆ. *differt ab Ant.* Pactianis



Matidiæ. *Quam ille mansionem hoc eodem littore inter Igilgilem coloniam & Chulli municipium constituit.* Cognomen Pactianis *fortassis ad differentiæ notam additum. Nostra videtur incidere in* Modungam *Ptolemæi. An* ΜΑΤΤΙΔΙΑΝΟΠΟΛΙΣ, *cujus meminit Golzius in thesauro ex Trajani nummo? Duplicem autem Matidiam fuisse, in notis ad inscriptiones Augustanas primus ostendi. Hæc ad majorem pertinere existimo, quæ Augusta dicta, post mortem in Divas relata est.*

Cissi municipio. xii. *Ant.* Cisi municipium. *Ptolemæo* Cisse *aut* Cissa.

Rusuc-



RUSUCCURŪ COLON. XVIII. *Si tamen numeri huc pertinent, Ant.* Rusuccuro colonia. *Ptolemæi codices non uno modo habent. Ortelius* Rhusuncoræ *agnoscit.* Rusucurium *Plinio, ait civitate honoratum à Claudio.*

LOMIVIO. *Ant.* Lomnium municipium, Jomnium & Jonium *ambiguè. Ptolemæo* Jomnium. *Ant. primo per Africam itinere, mansiones istas hoc ordine posuit.*

Ant.	*Scheda.*
Rusubbicari M.P.XXIV.	Rusibricari.
	Matidie. XXII.

Cisi

Cisi municipium M. P. XII. *Al. XV.* — Cissi municipio. XII.
Rusuccuro colonia M. P. XII. Rusuccuru Colon. XVIII.
Lomnium municipium M. P. XVII. Lomivio.

TIGISI. *Ant. hanc primam mansionem habet itinere Rusuccuro Saldim, & cum M. P. XII. ascribat, suspicor etiam in scheda numeros* XII. *qui non nihil dissident, huc retrahendos. Ptolemæo* Tigis. *Etsi de situ Ptolemæo Ant. & schedæ non convenit.*

MONS. *Cui nullum præterea proprium nomen ascriptum, forsan* Byren *Ptolemæi. Ortelius Græce* Heren *legit.*

ICAMPENSES. *populi mihi nunquam auditi, Quid si prima littera* I, *extrema fuit alicujus nominis quod periit, ut reliqua,* Campenses, *significent gentem, quæ campos coleret, quod fortassis alii ejusdem nominis montani: Latinius,* Campestres.

CASTRA. XX. *Plura per Mauritaniam castra proferre possim ex Ant. Notitia, Ptolemæo: quæ verò hic significentur, constituere non possim.*

GALAXIA. *An* Gala *aut* Cala *Ant.? An* Galapha *Ptolemæi? Nam Galapham à Gala differre certus sum, etsi aliter Simlerus. An* Gales Ammoniæ vicus, *cujus meminit Optatus Milevitanus?*

EQUELRETO. *Aliquot in Africa urbes ab equis dictæ. Et quidem in interiori* Hipponacram, *Equi arcem, Diodorus refert lib. 20.* Hippagretam *quidam appellavere. Ego suspicor in scheda nomen ad latinum sonum flexum, in Equelretum abiisse, corruptè.*

LEMELLI PSIDIU. VI. *Hoc præsidium Optatus Milevitanus lib. 2. Castellum Lemellense appellat, ubi Primosus episcopus.*

TAMASTANI MUNICIPIUM. X. *Golzius meminit* TAMAΞΙΤΩΝ *ex nummo, qui fortasse ad hoc municipium pertinuit.*

TAMAUNUNA MUNICIPIUM ET CASTELLUM. XXV. *fortassis* Tamulluma, *cujus mentio apud Victorem Uticensem lib. 2.*

PRÆSIDIUM. L. *Videtur incidere in* Onellabam *Ant.*

SALINAS. *Orosius* Salinarum lacum *in Africa nominat. Puto Ant. esse ad* Aquas.

NAUBONENS. XVI. *Cogitandum an* N *separanda* Novis *significent, Reliqua corruptè scripta sint pro* Aquilonens. *Ant. his fere locis habet* Novis Aquilonis, *sive* Aquilianis, *sive* Novili Aquilianis: *Scriptura enim vacillat.*

VACCIS. XVII. *Sallustius de bello Jugurth.* Oppidum Numidarum nomine Vacca, forum rerum venalium, totius regni maximè celebratum. *Videtur* Avacaria *vel* Avicaria. *Ant. Ineptè pro* A Vacaria.

XXV. TUBONIS. *Ant.* Tuburbo minus, *ut ego existimo.*

AD OCULUM MARIUM. XI. XVIII. *Ant. inter Tuburbo & Car-*

& Carthaginem Cigisam *posuit. Cæterum itinere ab Hippone Regio Carthaginem sic cum scheda convenit.*

Ant.	*Scheda.*
Onellaba M. P. L.	Præsidium, L.
Ad Aquas M. P. XXV,	Salinas.
Simitu Colonia M. P. V.	
Bulla Regia M. P. VII.	
Novis Aquilonis M. P. XXXIII.	Naubonens. XVI.
Vico Augusti M. P. XVI.	
A Vacaria M. P. XXX.	Vaccis. XVII.
Tuburbo minus M. P. XVI.	XXV. Tubonis.
Cigisa M. P. XXXVIII. *Al.* XXVIII.	Ad oculum marium.
Carthagine M. P. XVIII.	XL. XVIII.

Exposui, quæ ad Schedarum interpretationem pertinere visa. Hoc verò loco mihi testandum existimo, si ipsius tabulæ autographum aliquando in nostras manus pervenerit, cùm ex eo multo certiores & uberiores fructus percipi posse cognitum habeam, me illius vulgandi laborem non invitum subiturum. Interea temporis fragmentis hisce uti frui Reipub. litterariæ per nos liceat, Ut vel hinc cognoscamus, quam multa in his studiis ignorentur.

TESTIMONIA B. RHENANI, GER. NOVIOMAGI, ET FR. IRENICI, QUÆ AD HANC TABULAM PERTINENT.

Beatus Rhenanus Rerum Germanic. lib. 3. de Gessoriaco.

DE hoc variæ sunt conjecturæ, sed tollit omnem nobis ambiguitatem charta militaris, quam apud Chunradum Peutingerum nostrum Augustæ vidimus. In qua sic scriptum, Gessoriaco, quod nunc Bononia. Maritimam autem Bononiam intelligit.

G. G. N. *in hist. Batavica.*

GORCHEMUM, non procul à castris Herculis, una cum pagis aliquot vicinis, vetus nomen hodie retinet. Ager enim Herculis dicitur, Batavicè, Dat landt van Arckel. Horum castrorum fit mentio in charta illa vetustissima, quæ itinera Romanorum militum, ex provinciis nonnullis, depicta continet. Hanc mihi ostendit Clariss. Vir D. Chuonradus Peutingerus U. J. Doctor, Patricius ac Cancellarius nobilis Augustæ Vindelicorum,



qui ſecundus à Celte cognomine ſuo, poëta laureato, patriam ſuam, totamque Germaniam illuſtrare cœpit.

Franciſcus Irenicus Germaniæ Exegeſos lib. 9. c. 6.

Bingum **Bingen**/ Hujus meminit Tacitus, Ptolemæus, Ant. & Itinerarium Auguſtanum. * Sacarbantia **S. Pulten** / hujus loci Ant. ac Itin. Auguſt. fecere mentionem. * Savaria **Stein an der Angern** / non **Gretz** / ut quidam volunt, Ant. Ptolemæo ac Itinerario Auguſtano teſtantibus. *Artobrigam **Lechſgmünd**/ à Ptolemæo ac Itiner. Auguſt. dici perſuaſiſſimum habeo, non Ratiſpo-



Ratiſponam. Teutoburgum Seva, ubi ingreditur fluvius Daros in Danubium, de eo loco Ptolemæus Ant. & Itiner. Auguſtanum. * Sirmium Agria, apud Ant. & Itiner. Auguſtanum,

Libro eodem c. 7.

Pervenit nuper ad nos itinerarium quoddam, ut antiquum, ita feſtiviſſimum, quod Auguſtanum vocabant, ubi repertum fuiſſe dixerunt. In quo civitates Danubianæ continebantur, quaſcumque vetuſtas viderat. Hujus igitur vocabula quædam urbibus Germanicis impoſita, licet obſcuriſſima, habita ratione ac ſup-

ac ſupputatione, ita luci protulimus. Regelſpurg primitus Rhegino ab ipſo dicitur. Patavium verò Caſtellum Bolodurum. Lambach præterea monaſterium non longè à flumine Drao, Ovilia ab eo appellatur, ab Antonini vero itinerario Ovilabis. Carnunto præterea Peternel eſſe juxta Namburgum conjectavimus. Taurinum ſimul ab ipſo Mœſiam ſuperiorem nominari putamus. Vetomanis quoque penes eum Pettau valuit, vel locus non longè à Petavione; licet paulò poſt, ubi Pannoniam ſuperiorem deſcribit, Petavionis meminerit. Vindoniſſam inde Kingsfeld ſignificare videtur. Seleſtadium verò nunc Hellum, nunc Helvetum nuncupavit, cujus vocabuli & Ant. meminit. Pontes præterea Sarbi Sarbruck. Argentaria Colmar: Tabernis Zabern: Matricorum Metz: Argentorace Argentinã: Aventicum Habelſpurg: Juvaviam Saltzburgam: Solidurnum Solodurn conjectura optima ab ipſo dici vidimus: quorum vocabulorum uſus tam apud Ptolemæum quam Ant. frequens eſt. Nomina præterea civitatum collegit, quæ & noſtri ſeculi rigorem ſervant. Veluti ſunt Colonia, Argentorace, Juliacum, Flevio, Noveſum, Bingium, Aſciburgum, Noviomagum, Auguſta Trevirorum, Auguſta Rauricorum, Confluentia, Bonna, Rigomagus, Moguntiacum, Bregetomagum, Auguſta Lyci, Aris Flavis, Lacus Bigrantinus, Sirmium, Murſa, Ponte Druſi, Brigantia, Ulmo: Et reliquarum urbium appellationes, quæ cuilibet privato conſtant. Quæ ideò adduximus, ut earum antiquitatem exigeremus, & has totius Germaniæ vetuſtiſſimas faceremus. Reliqua in illo itinerario ſepoſita, ſucceſſoribus noſtris relinquamus.

Hæc de itinerario Auguſtano ex Irenico enotavi, quod mihi perſuaſum ſit (uti in præfatione indicavi) integrum illud itinerarium ex autographo noſtræ tabulæ eſſe concinnatum.

Congruens credidimus monere, & indicium facere, integras omnes ſequentium tabularum partes, aliquot poſt annos repertas demum, nec temerario editionis honore vulgatas eſſe: Propterea velut quodam nexu continens opus in unum contulimus junximusque, ut, quid interſit, inter has & illas ſchedas, juſtus earundem æſtimator ſuo judicio conjecturæque committeret.

NOBI-

NOBILISSIMO VIRO

MARCO VELSERO,

R·P· AUGUSTANÆ SEPTEMVIRO

JOANNES MORETUS TYPOGRAPHUS ANTVERP.

S. P. D.

HANC TABULAM, Vir Nobiliſſime, non mittimus ad te, ſed remittimus, aquam ſcilicet è tuo fonte. Tu eam ad ORTELIUM noſtrum (heu, nuper cum dolore litteratorum defunctum) deſcriptam miſeras, tuâ curâ inter PEUTINGERI ſchedas repertam & erutam: ideoque jure ad te redit. Ipſe ORTELIUS, haud procul à fato, ita mihi mandaverat: & mea ſanè voluntas & tui cultus eôdem ducebant. Accipies igitur privatam olim tuam, nunc publicam per te omnium TABULAM: & ſi gratum carumque defunctum habuiſti, quæſo, ut etiam hoc poſtremum ab eo munus. ANTVERPIÆ è Typographejo noſtro. KAL. DECEMB. CIↃ. IↃ. XCVIII.

DISSERTATIO ANONYMA.

SPECTATORI S.

TABULAM damus, ex qua MARCUS VELSERUS Auguſtanæ Reip. VII. Vir, perpauca olim, quæ tum comparebant ſchidia, magno eorum applauſu vulgavit, quibus interiores litteræ ſeriò cordi. Integram pollicitus, ſi autographum aliquando in manus veniſſet: latebat enim & periiſſe erat ſuſpicio. Audiit FORTUNA OBSEQUENS, Velſerus voti damnatus eſt. Ad quem nuncium ABRAHAMUS ORTELIUS lætitia exiliens, quod per annos amplius viginti omnibus veſtigiis fruſtra indagaſſet, ſibi editionis provinciam depopoſcit. Et verò æquum bonum viſum, tanto candidato reliquos petitores concedere; primus ſe Welſerus facilem præbuit, fidem quam publico obſtrinxerat, curaſſe interpretatus, ſi per ORTELIUM ſolveret. Cum homo ſeptuagenario major, cui plus animi plusque in rem communem ſtudii, quàm vitæ ſuperfuit, operi ad finem decurrenti immoritur. Moriens--- non ille oblitus amorum, Joanni Moreto Veteri amico teſtamento legat, qui perficiendo, pietatem quam defuncti judicio debuit, præſtitit.

Velserus de tabulæ auctore, ætate, usu, aliis, ad schedas præfatus est, quæ nobis probantur. Addimus: Auctorem Christianum fuisse id vel ex S.Petri nomine, & iis, quæ de Moise Israelitisque tradidit, intelligi. Magnitudinem tabulæ, præter Occidentis imperium tum æstimari non potuisse, nunc constare hoc amplius, complexam orbem universum, quâ illo nimirum ævo cognitus, inter HERCULIS COLUMNAS & ALEXANDRI ARAS, ab extremo Occidente in Orientis ultima. Et apparere sanè omnia, nisi quod initiò Columnas versus, pauxilla quædam Britanniæ, Aquitaniæ, Hispaniæ, Africæ exciderint. Circum circa MARE ire, olim ATLANTICUM nomine. De Itinerariis tabulis, esse apud *Vegetium lib.3.c.6.* quæ legi etiam mereantur, & cogitandum videri, an provinciarum memoria, cujus P.Victor in Basilica Antoniniana regione circi Flaminii meminit, eò pertineat. De Viarum stratura, apud *Galenum* esse, *Methodi lib.9.c.8.*

Explicando, Velserum imitari erat animus, sed vastum sese & longum ostendit negotium, non unius tantùm hominis industriam exercere natum, neque protrahenda per eum colorem doctorum desideria.

Porrò si hæc quoque scire referat: Autographum membranaceum est, pelliculis accuratè conglutinatis, latum pedem Augustanum unum circiter, longum ultra viginti duos: scalptori ad istam mensuram contrahere visum commodius. Litteræ in eo charactere Longobardico, quem cælo difficulter efformes: Scalptor Romanas reddidit. Cætera fidem coluit, sanctè integrè, ut in permultis; quantumvis certis testatisque erroribus corrigendis, sibi nunquam quidquam permiserit, ab exemplari sciens volens nusquam abiverit. Nec scienti nec volenti, quin oculos ingeniumque maximè intendenti, id interdum usu venire potuisse, neque ego dubito, neque quisquam, cui hoc genus mediæ ætatis scriptiones cognitæ, in quibus litteras vi & pronunciatione diversas omninò, figura plerumque non est internoscere. Tu vale, bone Spectator boneque Lector, & fruere monumento, cui utut crebris nævis resperso, nihil par & nihil secundum ex antiquitate reliquum superest.

Instar

Instar additamenti integrum hoc *Cap. XXIII. ex Petri Bertii lib.1. Rer. German.* consultò & de industria adscripsimus; quoniam *sex prope segmenta priora* quam apertissimè planissimeque inibi explicantur.

TAbula Peutingeriana, cujus editioni immortuus est Geographorum nostri ævi Princeps Abrahamus Ortelius, non ad artem Mathematicorum exacta gradibusque accommodata, quales Ptolemaicæ, sed Itineraria tantum, adnotatis ubique locorum intervallis. Tales convolutas habebant olim apud se belli Duces, quibus itinera sua dirigebant: Itaque in his non latitudinum aut longitudinum ratio ex tabularum fundo ac dimensione peti debet, collata cum regionibus, sed ex numeris adscriptis. Confunduntur enim mundi cardines, neque ulla habetur ratio Ortus, Occasus, Septentrionis, Austri: viarum tantum spatia signantur & intervalla. Quod de Itinerariis Tabulis dixi, indicat manifestè Vegetius, libro tertio cap. 6. de re militari. Ejus hæc sunt verba: Ideoque omni cura, omnique diligentia providere debet Dux, ne proficiscens patiatur incursum, sed facile ac sine damno repellat illatum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissimè debet habere perscripta: ita ut locorum intervalla non solum passuum numero, sed etiam viarum qualitate perdiscat: compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem descripta consideret: usque eo, ut solertiores Duces itineraria provinciarum, in quibus necessitas geritur, non tantum adnotata, sed etiam picta habuisse firmentur, ut non solum consilo mentis, verum aspectu oculorum viam profecturis eligerent. Ad hoc à prudentioribus & honoratis ac locorum gnaris, separatim debet universa perquirere, & veritatem colligere de pluribus. Vidit autem Peutingerianam jam olim B. Rhenanus, qui ejus quoque in libris suis rerum Germanicarum mentionem facit, de Francis agens, his verbis. *In charta Provinciali quam apud Conradum Peutingerum amicum nostrum Augustæ vidimus, sub ultimis Impp. depictam, & à Celte in quadam Bibliotheca repertam, planè veterem, sic leguntur hæc oppida ab ostiis Rheni ascendendo, Carvo* XIII. *Castra Herculis* VIII. *Noviomagus* VI. *Burginatium* V. *Colonia Trajana* XL. *Vetera* XIII. *Asciburgum* XIIII. *Novesium* XVI. *Agrippina supra Rhenum fluvium, quem linea protracta designat in dextero latere. Et à parte Germaniæ hoc vocabulum est adscriptum litteris majusculis*

Beatus Rhenanus Rer. Germ. lib. 1.

F R A N C I A.

versus ostia Rheni verò, hæc nomina leguntur, CHAMAVI *QUIELFRANCI. *Item* * CHAUCIVAPLAURII. *Item*

*QUIEL. FRANCI. * CHAUCI. VAPLUARII

bus, vadaque constat, quæ putarunt esse Arnhem/Rhenen/Wageningen/ eo locorum positu, quo nunc cernuntur. Præstat dicere, vel Rheni alveum mutatum esse, vel oppida ista ex ripa Gallica in Germanicam esse translata, Itinera igitur Germaniæ superioris & inferioris, ad lævam Rheni ripam hæc sunt.

I. Itinera ab ostio Rheni usque Noviomagum.

Lugdunum,	Leyden.
Prætorium Agrippinæ,	Roomburgk.
Matilo,	Coudekerck / quod olim

Kirckwerba dictum fuit: Rhenus ei quondam fuit Septentrionalis.

Albamanis, Albiniana,	Alphen.
Niger pullus,	...... ubi nunc Woerden.

Fuit insigne diversorii: Talia in Mœsia, ad scrofulas, ad mulam, & in Sarmatia Caput bubali.

Lauri,	......
Fletio,	Vleuten.
Levæ Fanum,	Leewen.
Carvo,	Grave Simlero, quod non probo: forte Cellern.
Castra Herculis	......
Noviomagus,	Nimwegen.

Hic nulla mentio fit Trajectus, quod nunc est Utrecht/ Ammiano Utricesium.

Alio itinere.

Lugdunum,	Leyden.
Forum Adriani,	Voorburgh.
Flenium,	Delft.
Tabli,	Alblaß.
Caspingium,	Giessen.
Grinnnes,	Non est Rhenen: nisi alveus Rheni probetur transpositus.
Ad Duodecimum,	......
Noviomagus,	Nimwegen.

Sequitur fl. Patabus, qui proculdubio est Mosa. Batavus verò dicitur à Batavis.

A castello Menapiorum ad Baganum Nerviorum.

Castellum Menapiorum,	Kessel.
*Virioviacum,	Werwecke.
Turnacum,	Dornicke.
Pons Scaldis,	*Conde.
Baganum Nerviorum,	Bavay.

* Virovia-cum.
* Conde.

Idem alio itinere.

Castellum Menapiorum,	Kessel.
Tervanna,	Terwanen.
Nemetacum,	Arras.
Camaracum,	Cambray.
Hermomacum,	......
Baganum Nerviorum,	Bavay.

A castello Menapiorum Augustam usq; Suessonum.

Castellum Menapiorum,	Kessel.
Tervanna,	Tervanen.
Temera,	Tieure.
Sammarobrina,	Amiens,
Augusta Veromanduorum,	S. Quintin, vel potius Vermand Abaye.
Augusta Suessonum,	Soisson.

Vel	
Sammarobrina,	Amiens.
Setucis,	. . . . . .
Rodium,	Roye.
Lura,	. . . . . .
Augusta Suessonum,	Soisson.
Vel	
Luttomagi,	Estaple vel Monstreul.
Adlullia,	* Argoules.
Duroicum Regum,	Rue.
Semcis,	. . . . . .
Rodium,	Roye.
Lyra,	. . . . . .
Augusta Suessonum,	Soisson.

* Argoulles.

II. A Noviomago ad Confluentes.

Super Rhenum legitur FRANCIA, ut significetur, veteres Francorum sedes à Lævæ fano ad Asciburgum usque porrectas fuisse, sed in ripa Germanica, tametsi postea ad Mœnum usq; sese extenderint. Vox*Bructuri, indicat Bructerorum regionem. Posteriores eos vocant Boructuarios, exstatq; inter Duisburgium & Werdam oppidum Brouck ejusdem originis. Hæc in Germania magna. In Cisrhenana occurrunt ista.

*Burcburi.

Noviomagum,	Nimwegen.

Arenatium, aliis Arenacum, non est Arnheim: nam hoc est in ripa Germanica: Arenatium in Gallica, nisi Rhenus alveum mutarit.

Burginatium,	Kranenburg.
Colonia Trajana,	Kelle.
Vetera castra,	Zante.
Asciburgium,	Asburg.
Novesium,	Nuys.
Agrippinensis Colonia,	Keulen.
Bonna,	Bonne.
Rigomagus,	Reinnegen.
Confluentes,	Coblentz.

*Santen.

A Noviomago Coloniam per Atuacam.

Noviomagum,	Nieumegen.
Cevelum,	Grave.
* Blatiacum,	Blerick.
* Catavillium,	. . . . . .
Fereſne,	Maseyck.
Atuaca,	Mastricht.
Cortovallium,	Aken.
Juliacum,	Gulick.
Agrippina,	Keulen.

*Blariacum
*Catualliū.

A Colonia Treveros.

Colonia,	Keulen.
Marcomagus,	idē cum Marcoduro, Durē.
Icorigium,	Kuyt.
Ausana,	Pallescheid.
Beda,	Bidburg.
Augusta Trevirorum,	Triers.

* Palle-
scheid.

III. A Confluentibus usque Argentuariam.

In Germania Magna ad ripam Rheni dexteram legitur, SVEVIA, quæ Taciti ævo, nondum exortis Alemannis, longe admodum

dum lateque extensa fuit, sicut ante diximus. Postea verò discrimen inter Suevos & Allemannos fieri cœpit. Etsi enim è Svevis orti sint Allemanni, tamen crescente potentia distincti sunt populis & finibus. Sed cur Svevos Francis viciniores posuit Allemannis ? Crediderim voluisse autorem Tabulæ Suevos Allemannis interiores facere, ut inter ipsos & Rhenum Allemanni interjecti essent, sed exclusum spatio, quod arctissimum esse res indicat, posuisse eos ad latus majusculo tamen charactere; ut significaret ipsos Alemannis etiam majores ac potentiores esse. Hodie Suevi utramque Danubii ripam occupant.

Confluentes,	Coblentz.
Bodobrica,	Boppart.
Vosavia,	Oberwesel.
Bingium,	Bingen.
Moguntiacum,	Mentz.
Boncomica,	Oppenheim.
Borbetomagus,	Worms.
Noviomagus,	Speyer.
Tabernæ,	Rhein-Zabern.
Saletio,	Seltz.
Brocomagus,	Brumat.
Argentoratum,	Straßburg.
Helellum,	Ell.

Vicus est hodie ignobilis, ad Elli fluminis ripã, quem pauculi piscatores, pauciores incolunt agricolæ : sed nullus est in vicinia locus, in quo plus antiquitatum spectetur. Muris templi inserta sunt simulacra Mercurii, Dianæ, & aliorum Deorum. Sæpe etiam agricolæ vomeres suos impingunt in testudines subterraneas. Numismata ærea, argentea, aurea, sæpe erui narrant. Neq; est dubium quin hiberna illic fuerint Romanorum. Si in notitia Imperii recensitæ essent dispositiones Comitis Argentoratensis, qui Duci Moguntiacensi subditus fuit, plusculum lucis huic tractui accederet. Porrò ad Helullum ferunt excitatum à mortuis Maternũ, admoto ipsi scipione B. Petri à Valerio & Euchario, ipsius in diffundendo Evangelio collegis: quum accepissent hæc ab Apostolo mandata : *Hoc scipione defuncti Materni corpus contingite, hæc verba apprecati, ut* IN NOMINE IESU CHRISTI RESURGAT.

Argentuaria.	Horburg.

Vernaculum nomen post eversionem hibernorum Romanorum factum est à Germanis: ac verisimile est initio dictum **Argeburg** / voce semilatina, semigermanica : ex qua postea adjecta adspiratione factum est **Horburg**. Sicut Argentoratum à via decumana, per quam Allemanni cum Attila, profecti sunt, quæq; adhuc nomen servat, **die Straß**/ dictum fuit **Straßburg**.

Ab Augusta Trevirorum Moguntiacum.

Augusta Trevirorum,	Trier.
Noviomagus,	Nymag / pagus circa Bergkastel.
Belgium,	Baldenaw.

Dumnum,	Thaun.
Bingium,	Bingen.
Moguntiacus,	Mentz.

Ab Augusta Trevirorum Argentoratum.

Augusta Trevirorum,	Trier.
Noviomagum,	Numagen.
Decem pagi,	Douse, in Lothar.

Meminit horum Ammianus in actis Juliani.

Pons Saravi,	Sarpruck.
Tabernæ,	Berg-Zabern.
Argentoratum,	Straßburg.

IV. Ab Argentuaria Vemaniam.

Addexteram Rheni ripam legitur.

A L A M A N I A.

angusto admodum inter littus & characteres istos spatio : ut intelligas, Svevos Allemannis Orientem versus oppositos. Inter Allemannos & Rhenum depicti sunt montes cum silvis, additæque litteræ,

S I L V A M A R C I A N A

Hodie Silvam hanc vocant Schwartzwald / vel silvam nigram; est autem Hercyniæ pars: Ptolemæus vocat Helvetiorum eremum, Ἐλουητίων ἔρημος. Suspicor Germanis primis olim dictam, ut & hodie multis locis, Hartzwald. Est autẽ Hartz/ resina, Wald verò silva: in his enim silvis plurimum ex arboribus resinæ colligitur. Ex Germanica voce alii Hartziniam, alii Orciniam teste Cæsare, alii Herciniam, alii Martianam fecere.

Ab Argentorato ad Aras Flavias: qua itur Augustam Vindelicûm.

Hellelum,	Hell.
Argentuaria,	Horburg.
Campete,	Kamps.
Arialbinum,	Pantzenhelm.

Est in Sequanis hodie pagus proxime Othamer. Multa in eo antiquitatis monumenta eruuntur.

Augusta Rauracûm,	Augst.
Vindonissa,	Windisch.

Inde transmisso Rheno,

Tenedo,	. . . . . .
Juliomagus,	Pfüllendorff.
Brigobannis,	. . . . . .
Aræ Flaviæ,	Nordling.

Ptolemæo Βωμοὶ Φλαύιοι.

Ab Augusta Rauracûm ad Vemaniam, qua itur Augustam Vindelicorum.

Augusta Rauracorum,	Augst.
Ad fines,	Pfin.
Arbor felix,	Arbon.
Brigantium,	Bregnitz.
Ad Rhenum,	. . . . . .
Vemania,	Wangen.

Antonino Nemavia. Vide pag. 192.

Viaca,	. . . . . .

Puto esse Ptolemæi Vianam, Græcè ipsi dicitur Ὀυιάνα.

Augusta Vindelicum,	Augspurg.

V. Afon-

V. A fonte Danubii usque ad Germanicum.

In Tabula Peutingeriana ad lævam Danubii ripam legitur

ARMALAUSI

Quorum extra hanc tabulam nusquam terrarum fit mentio. Ego ignorantiam hic ingenuè profiteri malo, quam imprudenter divinare. Bene qui conjiciet, hunc vatem perhibebo optimũ.

Aræ Flaviæ,	Nordling.
Samulocenis,	❋ ❋

Forte ea est quæ Ptolemæo dicitur Alcimoennis ἀλκιμοεννίς. Obstat hoc unicum, quod Ptolemæus eam in Germania Magna ponat, ultra Danubium, noster iste in Rhetia, ad dexteram fluminis ripam. x Rhætia.

Grinario,	Guaringen.
Clarenna,	Rain.
Ad Lunam,	❋ ❋
Aquilea,	❋ ❋

Alia hæc est ab ea, quæ ad mare Hadriaticum sita est.

Opie,	❋ ❋
Septemiacum,	❋ ❋
Losodica,	❋ ❋
Medianæ,	❋ ❋.
Iciniacum,	❋ ❋
Burícianæ,	Burchaym.
* Vitonianæ,	Winten. *Vetoniana
Germanicum,	Foburg/Cluverio.

Ab Arbore Felice per Augustam Vindelicorum usq; ad Oenum.

Arbor Felix,	Arbona,
Brigantium,	Bregnitz.
Ad Rhenum,	. . . . . .
Vemania,	Memmingen.

Vide quæ ad Antonini itinerarium notavimus p. 191.

Viacu,	. . . . . .
Augusta Vindelicorum,	Augspurg.

Hic iter lævorsum per Pomonem deflectit ad Lunam, via quæ ducit Gemimacum.

Rapæ,	Sconge.
Navoris,	. . . . . .
Cambodunum,	Freysing.

Ptolemæo est καμβόδουνον: qui inter Lycum & Ænum illud locat. Quantum igitur à vero aberrant qui Kempten esse putant? cujus situs est haud procul ab Augusta Rauracorum, accenseturq; Algojæ, oppidum imprimis celebre monasterio, quod ibi fieri fecit Hildegardis Caroli Magni uxor. Enimvero ab Augusta sequenti Danubium labentem non occurrit ea, quæ nunc dicitur Campidonia, sed Monachium vel Frisinga: harum igitur est alterutra. Joannes Aventinus putat hodie vocari Bargen. Vide eruditam Vindeliciæ Tabulam ab ipso Landshuti editam.

Escon,	. . . . . .
Abodiacum,	Happing.
Urusa,	. . . . . .
Bratananium,	. . . . . .
Isunisca,	Isen.

Antonino Isirisca est. Vide pag. 192.

Ad Ænum,

Haud dubie ad flumen fuit, etsi nullum tabula habeat depictum.

VI. A Germanico ad Arelate.

Ad lævam Danubii ripam Oceanũ versus leguntur hæc verba,

MAR-

MARCOMANNI Et infra majore littera VANDULI

Marcomannorū meminere Paterculus, Tacitus, Dio, Ptolemęus, Capitolinus, Lampridius, Vopiſcus, Eutropius, Victor, *Marcomannis Quadisq́*, inquit Tacitus, *uſq, ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorū, nobile Marobodui & Tudri genus: jam & externos patiuntur.* Capitolinus autor eſt, eos, cum turbarent in limite Romano, bello petitos fuiſſe à Marco Antonino, Pannoniasq́; ab ipſo victis Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, & Quadis ſervitio liberatas. Hodie Moravos eos vocant. VANDALI, qui & Vindeli & Winili ſupra Bojohæmum & Marcomannos habitarunt, ſedibus ſuis complexi plures populos, Gothones, Herulos, Longobardos, Theuringos, Anglos. Cis Danubium locantur, *Germanicum, Ceſenſum, Aruſena, Reginum.* Liber Notitiæ in Mœſia prima ponit Reginam. Sorviodurum, forte Sorviodunum, ſed diverſum longè ab eo, quod Antoninus in Anglia nominat. *Petrenſes, Caſtellum, Bolodurum*, Ptolemæus βοιόδουρον agnoſcit in Vindelicia ad Danubium: Antoninus Boloderum vocat, Liber Notitiæ Bojodurum, ponitq́; in Pannonia prima vel Norico Ripenſi. Lazius putat poſtea dictum Pataviam à Batavorum cohor-

*Jubarus. te: Tabula noſtra ſitum ejus indicat, qua * Juvarius fluvius, quem Juvanum vocat Antoninus, in Danubium ſe exonerat. Ultra eum ponitur *Ovilia*, quæ eſt ipſiſſima Antonini Ovilabis in itinere, quod Juvaviam ducit. Propius ad Danubium ponitur *Marinianium*, quod Antonin⁹ Marinianas vocat, Liber Notitiæ Mariniana; Marcellinus Caſtra Marciana; ſuntq́; in Pannonia, Lazius hodie vocari ait Margburg. *Blaboriciacum, Elegium, ad pontes Iſes, Arelate:* quorum locorum ſitum fatemur nos neſcire: niſi quod Ptolemæus Aredaten ponat in Noricis. Jam repetito novo itinere ducit nos tabula *à Ponte Æni, Bedajum*, cujus in itinerario Antonini mētio facta eſt: ſequitur vero fluvius *Afeſias*, eoq́; transmiſſo *Artobriga*, Ptolemæo ἀρτόβριγα, qui eam facit Vindeliciæ urbem. Hodie vocatur Veltenburg/ quaſi arx Vindelicorum. Hanc excipit *Juvavia*, de qua diximus, tum *Tarnantonis, Laciacæ, Tergolape*, & ſæpius dicta *Ovilabis*, tum *Ventonianæ, Tutaſtio, Ernolatio*, de quibus divinandum eſt. Porro, quæ in Tabula ſequuntur, non duxi operæ eſſe depingere. Satis fuerit noſſe, in Germania Transdanubiana legi.

QUADI. Et litteris interſparſis LUTUGI

Quados Ptolemæus quoq; & Arrianus & Tacitus ponunt in Germania, vicinos Marcomannis. Utrosq; Auguſtus Danubiū transgreſſos in ſuas ſedes expulit. Zoſimus Bataviam quoq; à Quadis occupatam autor eſt. Lutugi nuſquam gentium leguntur: Ptolemæ⁹ Lingas nominat & Lutos, qui Omani, aliosq́;, qui Buri dicti ſunt. Ac fieri poteſt, ut iidem populi intelligantur. Poſſent videri eſſe Sileſii ob viciniam Marcomannorum & Quadorum. Loca memo-

memorabilia ſunt, *Vindobona, Æquinoctium, Carnuntum, Scarabantia, Sabaria, Arrabo, Brigantium, Aquincum, Vetuſavo, Siſcia,* de quibus ad Antonini itinerarium diximus. Infra Vindobonam legitur NORICO, quo ſignificatur, Norico mediterraneo & Ripenſi priora loca cõtineri, nam poſteriora pleraq; pertinent ad Pannoniam ſuperiorẽ, itaq; diſertè legitur, PANNONIA SUPERIOR. Adduntur autem prioribus Murſa minor & Murſa major, aliaque non magni momenti loca. Conſpicitur quoque, vicinior Iſtriæ, Emona, & fluvius Savo, & * Patavio oppidum. * Petavio.

Supra hæc omnia ultra Danubiũ in Germania magna legitur

D U R

exeſis litteris antecedentibus & conſequentibus, nec dubium eſt, quin ſignificati ſint *Hermun* DURI, quos Tacitus aliiq; vicinos faciunt Marcomannis & Quadis. Infra hæc ſparguntur in longum hæ litteræ, MEDIA PROVI ut intelligatur, PROVINCIA quæ inter Noricum & Pannoniam interjecta eſt, vel quæ inter has ipſas & Liburniam jacet. Supra Pannoniam ſuperiorem inter Danubium & Oceanum in Germania transamnana legitur, SARMATE VAGI

Cis Danubium verò PANNONIA INFERIOR

Oppida ponuntur, *Tuttoburgo,* quod eſt Teutoburgium, *Cornacum, Cuccium, Sirmium, Baſſianæ.* Tum ad Oceanum

SOLITUDINES SARMATARUM

Cis Danubium legitur, MESIA SUPERIOR

Et ponuntur oppida, *Taurunum, Confluentes, Singidunum, Tricornium, Mons Aureus,* de quo ad Antoninum quędã notavimus, ſi modo hic idem eſt cum illo; Ego ſane diverſum puto, neq; aliter pronunciabit, quisquis ſeriem & itinera Antonini cum iſtis contulerit. Sequitur poſtea minore littera

MESIA INFERIOR.

Et ſupra hæc ultra Danubium,

AMAXOBII SARMATÆ

Videntur autem ab hoc inde loco etiam ultra Danubium caſtella fuiſſe & oppida Romanorum: ponuntur enim *Arcidava, Centumputea, Berſovia, Ahibis, Caput bubali, Tiviſco, Tierva, ad medium, Prætorio, ad Pannonios, Gaganis, Maſclianis, Tiviſco, Agnaniæ, Ponte Auguſti, Sarmategte,* quod ego eſſe ſuſpicor, Sarmatæ Getæ, aliæq; ſtationes complures.

MANTISSA.

Andreas Schottus, in præfatione ſua, ad *Hier. Suritæ,* Hiſpani doctiſſimi editionẽ, quæ Coloniæ Agrippinæ a. 1609. adornata, Antonii, ſive Antonini Auguſti Itinerarium complectitur, ſummis extollit laudibus Tabulas haſce Militares, quas Vir ille Celeberrimus, *Marcus Velſerus,* Reip. Auguſtanæ Septem-Vir, ex *Conr. Peutingeri* bibliotheca in lucem protraxit, & ſcholiis notisq; illuſtravit: Easdem verò Geographorum princeps, *Ortelius,* æri curavit incidi, & edi typis *Joh. Moreti.* Cum his, Schotto judice, nihil ex antiquis monumentis, quæ extant, conferri, ne dum præferri poteſt. Quare motus ipſe

Ber-

Bertius, editioni junxit *Ptolemai*, ceu ultimum ac verum venerandæ antiquitatis indicium ; observante ac monente id ipsum Viro Illustri, *Wilh. Burtono*, Legum Baccalaureo, qui admirandæ eruditionis promus condus, perfectissimos sanè in *Antonini Itinerarium*, in Itinera XV. ex editione Aldina, Suritana, & Simleriana diligenter divisum, commentarios, Anglicè scriptos, Londini a. 1658. emisit. Vegetii locum rursus iterumq; repetit, quem integrum dare, ut autumo, haut erit dividiæ: *Primum*, inquit homo Romanus, *itineraria omnium regionum, quibus bellum geritur, plenissimè debet habere perscripta; ita ut locorum intervalla, non solùm passuum numero, sed & viarum qualitate perdiscat: Compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem descripta consideret: Usque eò, ut solertiores duces* Itineraria *provinciarum, in quibus necessitas gerebatur, non tantùm annotata, sed etiam picta habuisse firmentur; ut non solùm consilio mentis, verùm etiam aspectu oculorum viam profecturis eligerent.* Lib. III. de Re Milit. cap. 6. Nec ovum ovo similius, neq; lac lacti, quàm insignis illa Ambrosii, non multò post florentis Episcopi, pericope; quam Burtono etiam, semper meliora monenti, jure ac merito suo debemus. *Miles, qui ingreditur iter*, ait, *viandi ordinem non ipse disponit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluntaria captat compendia, ne recedat à signis; sed* Itinerarium *ab Imperatore accipit, & custodit illud: Præscripto incedit ordine, cum armis suis ambulat, rectaq; via conficit iter, ut inveniat commeatuum parata sibi subsidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non invenit; quia Imperator iis jubet hæc præparari omnia: Qui sequuntur, nec dextra, nec sinistra, à præscripto itinere declinant; meritoq; non deficit, qui Imperatorem suum sequitur. Moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile, considerat: Ideò & stativa ordinat, triduò ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies, si aquis abundant, commerciis frequentantur; & ita sine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perveniatur, quæ quasi regalis eligitur; in qua fessis exercitibus requies ministratur.* Serm. V. in Ps. 118. ex Hilario. Quid multa? Itinerarium *Mansiones*, sive *Stationes* veteribus denotat; unde Ammianus: *Itinerarium sonare lituos jubet.* lib. XXIV. Hist. Quapropter & Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum, de itineribus Israëlitarum ex Ægypto verba faciens, vocat *Catalogum omnium mansionum, per quas de Ægypto egrediens populus, pervenit usq; ad fluenta Jordanis.* Velut ex abundanti id quoq; innuimus, præeunte Burtono, tabulas Peutingerianas nihil aliud continere, nisi descriptionem stationum civitatumq;, ex Antonini & Ptolemæi Geographia collectarũ. Nec illud negligendum autumo, auctorem Itinerarii illius, quod forsan auctoritate Antonini Pii confecerat, iter suum ab ipsis *Britanniis* auspicatum fuisse; uti hoc loco extrema *Britanniæ* statim ab initio describuntur: Quamobrem *Robertus* (qui ab Ortelio, in Synonymis geographicis, perperam *Johannes* nominatur) *Talbot*, Oxoniensis Studiosus, & Norwicensis tandem Canonicus, regnante Henrico VIII. annotationes eruditissimas in id ipsum Britannicæ insulæ Itinerarium, quod Antonini vocant, singulari concinnavit industria; tanquam *Antiquarius præstabilis*, quo eundem nomine dignatur Cajus lib. II. Antiqq. Cantabr.

GERH. JOH. VOSSIUS

Lib. de Scientiis Mathem. Cap. XLIII. §. 9.

NUnc solùm clarissimi & amicissimi olim Viri, *Pauli Merulæ*, judicium apponam, partim de Itinerario *Antonino Cæsari* tributo, quod alii volunt esse *Julii Oratoris*, alii *Æthici Istri*; partim de *Tabula*, quam *Peutingerianam* nuncupant, quia primò ex illustri Peutingerorum familia producta sit in lucem. Verba *Merulæ* sunt ista, præfatione ea, quam Cosmographiæ suæ præmisit: *Nec satis caret mendis Antonini, vel cujuscunq; censendum, Itinerarium; in quo emaculando, suoq; nitori restituendo, egregiam posuerunt operam, cùm alii, tum vel maximè* Abrahamus Ortelius, *vir monstris ex terrarum orbe emoliendis planè natus;* & Hieronymus Surita, Cæsaraugustanus; *quo in hoc argumento Hispania neminem habuit feliciorem. Hinc factum, quod majore cum fructu illud usurparim; commissum cum amplissima tabula itineraria, quæ ductu* Joannis Moreti, *diligentissimi typographi, auspiciis Viri nobi-*
„ *lissimi,* Marci Velseri, *II. Viri Reip. Augustanæ, ex illustri Peutingerorum bibliotheca in lucem*
„ *prodiit. Plus habet illa in recessu, quàm frons pollicetur. Licet infinita ibi sint depravata, & turbatioris ordinis; tamen comparata cum Antoninianis (quibus & hinc medicina non semel per*
„ *me petita) nullo negotio possunt corrigi, & ad sua revocari castra: quod non infeliciter à me fa-*
„ *ctum in Gallia Italiaq; res ipsa docebit. Procurrit hæc tabula ab Occidentali Oceano per Con-*
„ *tinentis totius longitudinem, ad Orientalem usq; singula notans loca, nec non locorum, indu-*
„ *stria stupenda, distantias, & intervalla. Tota complectitur, quantus quantus est, Antoninum;*
„ *alterumq; tantùm, & amplius apponit:* Si civitates, urbes, oppida, pagi, fluvii, aliaq; talia, *dili-*
„ *genter examinantur, digna certè, quæ sedulis doctorum, non magistellulorum, manibus te-*
„ *rantur.*

MARCI

MARCI VELSERI
EPISTOLÆ
AD
VIROS ILLUSTRES.



MARCI VELSERI EPISTOLÆ AD JOSEPHUM SCALIGERUM.

EX BIBLIOTHECA HEINSIANA.

I.



Salve, mi Hœscheli. Præter quod proximè coram monui, salutem meis verbis V. Ill. Josepho Scaligero ascriberes, illiusque ingenium & doctrinam apud me in admiratione esse fidem faceres. Nunc etiam velim, ratione, quæ sibi commodissima videbitur, ex eo intelligas, quibus potissimùm argumentis motus fuerit, ut verba Kalendarii Romani a. d. VI. K. Apr. HOC DIE CÆSAR ALEXANDRIAM RECEPIT, ad Augustum referenda, existimaret; nam ego quidem Cæsari patri semper tribui, quod in ea essem sententia, Alexandriam à patre hoc die, à filio K. Augusti aut sextilibus, ut tum adhuc temporis appellabantur, captam; & meministi, opinor, multa à nobis in hanc rem libro secundo rerum Augustanarum dicta, quibus nunc plura fortasse possim superaddere, sed nihil necesse. Tu, quæso, quod peto, mihi præsta; Veritatem bona fide agnoscere, & si quid prius erratum, retractare paratus sum. Vale.

Jam consignatis literis, hanc à Velsero schedam accepi; qua mittenda non ingratum me A. T. facturum putavi: de quæstione per ocium respondere, vir magne, haud dedignaberis.

II.

Salve Vir Illustris,

LEgi, quæ tibi visum, *de quæstione Alexandrina*, ad communem amicum scribere; aspersa etiam honestissima nominis nostri mentione: Et sentio, me utraque de causa multum debere. Utinam referendæ gratiæ sim aliquando. Interim animo isto tibi satisfieri patieris. Qui quis in te sit, quid dicam? Sciunt, qui me norunt, imò qui semel alloquuti sunt, cujusmodi non nemo ex vestris apud nos oris, redux sermones nostros referre potuit. Eos in os iterare, nihil opinor attinet; & ego à vulgari ista verborum concinnitate natura sum paullò alienior. In quæstione quod erat, seriò affirmo, me, tua primùm auctoritate permotum, nutare incipere; & propè esse, ut defectionem à priori opinione spectem, nisi obstent ea ipsa rationum auctoritatumque momenta, quæ me initio ad illam amplectendam induxerunt, & nunc ferè renitentem retinent. Capita, fusius pertractata libris rerum Augustanarum, quos ex nundinis accipies, hîc enumerabo: Videri *Alexandriam* in Octavii potestatem venisse haud dubiè K. Sextilib. Quod Orosius, quem auctor historiæ miscellæ sequitur, scriptum reliquerit, his K. classem Antonii ad Octavium transiisse; & verò ex Plutarcho manifestum sit, quo die classis defecit, Alexandriam esse captam: Neque contemnendum Orosium, ut solus esset. Sed eodem pertinere S. C. verba de sextili in Augustum mutato apud Macrobium: *Quod Ægyptus hoc mense in potestatem Pop. Rom. redacta:* Et Suetonii, etsi obscurius; *Quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes victoriæ obtigissent.* Alexandrinam Ræticamque interpretabar.

Itaque in fastis municipalibus, quos Petrus Apianus primus vulgavit, BELLUM ALEXANDRINUM, inter K. Jul. & Eid. Septembr. quibus Ciceronis filius Consul suffectus, notatum. Et esse apud Plinium, his Idibus Augustum à Senatu obsidionali corona donatum. Apud Plutarchum, Senatum Antonii statuas Cicerone filio Consule evertisse. Omninò aptè ad istam temporum rationem, haud item ad VI. K. April. Accedere Marianum Scotum & Sigebertum, si iis suffragii jus in hac curia, qui Antonium & Cleopatram K. Aug. victos esse palam profiteantur, Alexandria nimirum capta. Nam neque hunc locum, nec superiores alios, Actiacam pugnam attingere, quæ IV. Non. Septembr. commissa.

Ad Julium ergò patrem Kalendarii verba pertinere esse probabile. Hunc initio Octobris in Ægyptum venisse, mox bellum motum, quod ut quinque sex menses duraverit, Martio finiri potuerit; assentiente Svetonio, gestum esse neque loco neque tempore æquo, sed hyeme anni. Quomodo tam *Capta*, quam *Recepta* rectè dicatur, exemplis explicare conatus sum, certè Alexandriæ

& Ægy-

& Ægypti una ratio eſt; at tum Julii tum Auguſti nummi, ÆGYPTO CAPTA inſcripti, viſuntur.

Et quid ſit, quod Hirtius ſcripſit, *Cæſar Ægypto atq; Alexandria potitus, quam Cæſarem utramque ſive cepiſſe ſive recepiſſe?* Utra victoria clarior & Kalendario dignior, nihil diſputo, neque ii gradus à Kalendarii auctore obſervati, quidquid cauſſæ. Exemplo, Hiſpalim notavit, quam multa contra longè pulcherrima Julii opera præteriens, quorum Hiſpalis nec umbram referat. Hæc ſunt argumenta, Vir Illuſtris, ad quæ hæreo, & quorum te judicem capio. Tu priori beneficio magnum cumulum admetieris, ſi ſententiam de ſingulis diſtinctè perſcripſeris; ut Minerval privatim emerearis, ab homine, qui tibi publicè debere lubens fatetur atq; profitetur. Quod per virtutem humanitatemq; tuam te orans, me exoraturum confido: Patent nimirum Muſarum fores.

Si quid viciſſim, quod in rem tuam, tuorum ſit, ſciero, potero, non ſolùm officio, ſed & ambitioni meæ propemodum, ſatisfacere meminero. Vale. Auguſtæ Vind. v. Id. Sept. A. M. DIIC.

Vide Scalig. Lib. II. ep. 143.

III.

ETſi nihil erat, quod ſcriberem, de nihilo viſum ad te ſcribere; ut conjecturam caperes, quanti tuam de me exiſtimationem faciam. Legi in litteris, quas ad Hœſchelium noſtrum nuper dediſti, te ſuperioribus diebus alias mihi inſcriptas miſiſſe; eæ verò tot jam menſibus nunquam ſunt redditæ, ne me ceſſatorem, reſponſum procraſtinare ſuſpiceris. Tu vide, cui credideris, & quæſo ubi ubi latentes erue; quamquam enim intuta iſtic itinera, & iræ in dies recrudeſcunt, innocentes jugulatas non opinor. Cl. Cluſium ſalvere velim: Et Merulam item, quem reſponſum trahere ſpero, quod de explicanda itineraria tabula cogitet; tu ſi nutantem tua auctoritate eo impellas, rem te imprimis dignam, illi honorificam, publico utilem facias: Si vinci omninò non poteſt, circumſpice, cui porro tanta provincia demandetur. Vale, Vir Illuſtris, & amare perſevera. Auguſtæ Vind. XI. K. Majas Anno ſeſqui milleſimo undecenteſimo.

IV.

JOh. Jacobus Heinzelius, cognatus meus, filios iſtic habet; quibus aditum ad te, me quodammodo ſequeſtro, faciliorem futurum exiſtimat. Cum litteras eo nomine peteret, nihil fallo, titillavit me ambitiunculæ cujusdam ſenſus; placebat hoc credi, me aliquo apud te loco eſſe, itaque ſtatim aſſenſus, calamum arripui. Tuum eſt, adoleſcentes eo vultu complecti, ut commendationem noſtram ſibi profuiſſe ſentiant; quo fiet, ut de opinione, quam ego tantopere affecto, nihil decedat; quin indies accreſcat plu-

plurimum. Id verò te per humanitatem tuam, per amorem mutuum, per & ipsam istam, quam dixi, ambitiunculam, enixè rogo, neq; plura addo, ne verborum prolixitati præ humanitate tua, quam appello, videar confidere.

Scaligerianum nescio quid novum ex proximis nundinis amici promittunt, nescio quam certi: Interim effecere sanè, ut nos desiderio incredibiliter torqueant. Vale, Vir Illustris, & me tui observantissimum amare perge, sic saltem, dum vivimus; nam quod semel innuebas, te effecturum, ut tuæ in me propensionis etiam apud posteros extet memoria, vereor, ne improbiusculum sit exigere. Clarissimi Merula & Clusius salveant; ab utroq; responsum exspectamus, sed ab illo jam ætatem. Augustæ Vind. VII. Kal. Septembr. An. MDIC.

V. a

Litteræ illæ tuæ, mense Januario scriptæ, quas dudum periisse suspicabamur, tandem comparuere; nescio à quo, aut unde redditæ. Hoc scio, diuturnam moram nihil illis dempsisse gratiæ; quin eo chariores visas, quod etiam in amicis solet, quos aliquando pro mortuis luximus, cum superstites intuemur. In posterum si quando placebit scribere, litteræ Antverpiam aut Amsterodamum missæ tutò ad nos perferentur; & si quidem Amsterodamum eliges: eam enim civitatem earundem partium commodiorem futuram opinor, aut Johanni Hungero, aut cuicumque mercatori Germano rectè curandæ tradentur; Antverpiæ sive Matthæo & Davidi Langiis, sive tabellariorum præfecto Carolo Tassio: Nam te à scriptione abstinere, quod non habeas, cui tutò litteras committas, sanè nolim. Quam mihi proba ea, quæ in libris rerum Augustanarum notasti, inde conjecturam facias, quod oræ mei libri omnia ascripsi, & me tibi immensum debere liberrimè profitear; qui tibi ab rebus tuis tantum velis esse otii, ut meis legendis & observandis vaces; Nam quod id libenter à te fieri, ob fructum, quem inde haurias, scribis, nimis ineptè me amem, si à judicio potius proficisci, quam humanitatis tuæ schema esse existimem. Ut *Ausonium de Urbibus* paullò aliter quam tu, & de *Consulatu Romano* propriè caperem, illud etiam in caussa fuit, *sellæ quòd curulis* meminit, quam nescio an minutis istis provincialibus Consulibus rectè tribuamus. De *Catomo*, quæ te fusius disputaturum & testimoniis veterum munituru̅ significas, lubens visurus sum, & perbonam certè naves operam eo modo explicando qui hactenus multorum ingenia exercuit. Cum commentarium *in Afræ passionem* scriberem, me illud inter prima perplexum reddidit, quod eam vocem variè usurpari animadvertebam; tot nimirum modis; *Cathomo*, aut *Catomo, eum suspendi & verberari fecit. Jussit ministris infantem in catomo levari & cædere. A Va-*

leriano

leriano judice catomis cæsus. Jussit eam flagellari & catomis cædi per officium curatoris. Cumq; catomaretur corpus ejus. Catomis te cædi jubeam. In epistola ad Hœschelium de antiquitate tabulæ itinerariæ quærebas: Eam in exemplo, quo nos usi sumus, propter creberrimos & crassissimos errores, summam præstare vix ausim; etsi aspectu talis est. Primum verò autographum concinnatum existimabam Theodosio juniore imperante, Consulatu ejus decimo quinto. Caussam hujus sententiæ cognosces, si ineptissimum & mendosissimum libellum *de mensura orbis terræ*, à *Dicuil* nescio quo *Hiberno*, monacho, opinor, conscriptum; quem Merulæ misimus, legere voles; cui rei animum valde obfirmes oportet. Sed omninò inde est haurire, cujus alibi neque vola neque vestigium extat, ut saltem mea memoria est, Theodosii jussu orbem terrarum descriptum---*ter quinis aperit cum fascibus annum*: De xv. Consulatu accipiebam, quæ ratio hanc gloriam necessàrio Theodosio nepoti tribueret. Nunc inter scribendum in mentem venit, quod & *Dicuil* sensit, ea circumlocutione decimum quintum etiam imperii annum Theodosii majoris potuisse designari, quod multis modis longè est credibilius, ejusq; Merulam, cui de juniore scripsi, velim admoneri. Octavus versus mihi de pictura istius tabulæ planè visus loqui: Quamquam nisi vobis auctoribus, nihil omnium horum velim affirmatum. Quæ amicus quidam meus de *Tolisto-Boiis* commentus an commentatus est, in scheda leges, Casaubono non displicuisse visa; sed tuam omninò sententiam exspectamus, quo judice ea conjectura aut statura aut casura est. Vale Vir Illustris, & me amare perge. Augustæ Vind. Kal. Septembr. An. MDIC.

P.S. Cum ante octo annos *commentarium in nonnullas hujus tabulæ schedas* scriberem, quem nescio an videris, illis Theodosii majoris & filiorum ætatem ascripsi, nullo tunc testimonio, solis conjecturis nixus.

V. b

SEd magna vis hominum, viginti admodum millia, priusquam Brennus Græciæ solum contingeret, seditione in Dardanis orta, à reliquo exercitu abruperant, secessioneq; facta in Thraciam averterant. Ii *Tolistobogii, Trocmi*, & *Tectosages* fuisse memorantur, Lomnorio & Lutario regulis. *Tolistobogiorum* longum contortuplicatumq; nomen est, & cum à ducis appellatione tractum Strabo scriptum reliquerit, etiam, alicubi prodiderit, nullos in tota Gallia citra ultrave Alpes Tolistobogios populos reperiri; unde Asiatici originem duxisse credendi sint; quam tamen hinc manifestè traxerint, prope est, ut liquere pronunciem, primores syllabas ad ducem privatim pertinere, *Bogiorum* & *Bojorum* de cetero tam nullo discrimine, ut unam eam eandem gentem esse, nemo-

ne monendum quidem videatur. Neque longè Appianus atq; Stephanus abeunt, qui *Tolistobios* vocaverunt, aut Ptolemæus, qui *Tolistobogos*, ut Stephanus tamen *Tolistobogios* ab Eratosthene dictos esse annotaverit. Et quando nulla in asserendo eximio gentis ornamento auxilia spernenda, neq; gravissimum testimonium spernendum est, Carolus Sigonius, homo nostræ ætatis inprimis certus & diligens, observavit veteres libros, quorum præcipua debet esse auctoritas, *Tolistobojorum* vocabulum totidem prorsus litteris planè & explicatè exaratum præferre. Quin illud tandem nonnihil est, quod *Bojos* & *Tectosages* conterminos ad Hercyniam coluisse, nos anteriore libro ostendimus; & quod Polybius circa paludem Lychnidiam in Illyrico Bojorum meminit, ad ipsam prope Dardaniam; quos non video, cur non reliquias existimem eorum, qui longius inde profecti, gentile nomen, ascita ducis appellatione, adauxerint. Quamquam & vernacula quoque nominis origo excogitari poterat: cum enim *Doll* sive *Toll* ferocem & prope furentem, *Tollist* & *Tolliste* ferocissimum atq; ferocissimos significet, me verum scribere sermonis periti sciunt; quantum abest, ut ferocissimi Celtarum *Boij*, quod ex Appiano supra attulimus, *Tolliste-Boij*, & paullò inde mollius *Tolisto-Boij* fuerint appellati? Confido, conjecturam amatores reperire posse; nobis tamen calida, illa altera ex Strabone visa potior. Sed utrovis modò, ad Bojos profectò pertinent, nihilominus quam aut Ostro-Gothi aut Veso-Gothi Gothorum nomine censeantur.

Tolisto-Boij ergò sociiq; populi &c.

Tolisto-Boij *Æolida* atq; *Joniam* sortiti sunt: Horum urbes à Ptolemæo referuntur *Germa*, *Pessinus*, *Vindi*, *Andrus*, *Vegistum*, *Tolasta* vicus, ducis credo Tolisti monumentum: à Strabone *Blucium* additur; quod Cicero *Lucejum* appellavit & *Pejum*, à Memnone Tabia.

VI.

ITane ante menses tres copiosè ad me scripsisti? At ego post eas, quas III. Eid. Febr. dederas, præter nunc postremas tuas istas, nullas vidi. Omnium aliarum rerum detrimenta ferre possum, litteris tuis, mi Scaliger, carere non possum. Investiga, ubi lateant: cogita, cui credideris; si tamen planè nobis perierunt, & exemplum apud te superest, ab amanuense descriptum mitte. In Chronicis Eusebianis utinam te juvare possem, ut volenti esset; codicem quidem alienum ms. utendum domi habeo, sed prorsus mendosissimum, quem tamen certis de caussis melioris notæ libri apographum suspicor. Videbo, an eo conferendo operæ pretium fieri possit: Et plagas alibi quoq; per amicos disponam. Quicquid erit, scies. Hoeschelius, si quid præterea ad Photium obser-

vas,

vas, avidè exſpectat, & quidem quam primùm; nam ex nundinis ſerum: cum Photius jamdudum exituriat, & nundinis proſtaturus ſit. Merula (cui, quas ipſi inſcriptas mitto, trades) reſcripſit; ſed longè certè aliter, quàm volebam. Si quid vos, deinde ad nos vultis, ſcis per Hungerum Amſterodamenſem rectè poſſe: Ego nunc feſtinus aliò avocor. Vale, & amare perge; tum quoque nos magneticis obſervationibus, de quibus neſcio quid inaudire videmur, bea: ut iſtud quoque huic ſæculo ornamentum, immortali cum tua gloria, accreſcat. Auguſtæ Vindel. VI. Id. Novembr. An. M. DC.

VIII.

EUſebium, de quo nuper, tua cauſſa diligentius inſpexi: Mendoſum, imò mendoſiſſimum eſſe, ſatis ſciebam. Suſpicabar interim, fieri poſſe, ut ex melioris notæ codice deſcriptus, nos quibusdam aliquando veſtigiis ad veritatis cubilia deduceret. Ut verò oculos admovi propiùs, hæc quoque ſpes fugit. Omni tibi aſſeveratione confirmo, nullam auri micam ex tam magno ſtercoris acervo legi poſſe. Non ergò viſum, operam conferendo ludere. M. Freherus indicem manuſcriptorum ad nos miſit, in quo primo loco, Chronicorum Euſebii duo exempla poſita; quanti pretii, ſanè neſcio: Ab humaniſſimo tamen viro utenda petas, cenſeo. Nam ego, ut id quamprimum ſcires, referre putavi; ea cauſſa fuit, cur ſtatim reſcriberem. Hœſchelius de Photianis gratias habet, quem ultra proximas nundinas tergiverſari non patiemur. Epiſtolæ tuæ, quæ nobis periit, ſi exemplum miſeris, gratum facies. Miror Hungherum, hominem in primis diligentem, adde mercatorem, quorum præcipua in litteris curandis fides eſſe ſolet, hîc nobis defuiſſe. Quid de Merula ad itinerariam tabulam ſperandum, ſcire diſcupio; ægrè enim illud monumentum jacere fero. Interim & Merula & Cluſius & Meurſius amantiſſimè ſalveant. De Scaligeris Boicis Meliſſus nonnulla petit, quæ ad ipſum curabuntur. Vale. Auguſtæ Vind. Idib. Decembr. An. MDC.

IX.

LItteras, quas te nudius ſextus ſcripſiſſe ſcribis, nondum accepi; vide, cui credideris. Alteris VI. Kal. Decembr. datis, reſpondeo, Nihil iſto ambitu opus, mi Scaliger, ego tibi quacumque in re, quandocumque potero, ſemper libens gratificaturus ſum: Tu porrò, quid poſſim, diſpice. *Gregorium monachum*, ex publica bibliotheca ſumptum, domi habeo, & mittendi occaſionem exſpecto, quæ extra nundinarum tempus, infrequens eſſe ſolet, hyeme præſertim, fluminibus gelu conſtrictis: Diligentiæ profectò non parcam, quo voti quam primùm compos fias. Apage autem fidejuſſores: Ut ego ullius fidei præ tua credam? Iti-

nerum me tantum pericula, quæ isto tractu magna, sollicitum habent: sed tanti est. Codex *mediam, imò prope infimam antiquitatem* præfert, chartaceus, quod ex catalogo scire potuisti; alicubi lacunosus, præsertim à principio. Nuper in *rhapsodias* quasdam *rerum Francicarum* incidi, quibus præfigebatur *libellus chronicus, suppresso auctoris nomine*; sed qui se scribere testetur, Anno XIII. Alexandri Severi, post passionem Christi CCVI. cum verò passionem in annum ætatis trigesimum referat, fit ut decimus tertius Alexandri, in annum à Christo nato CCXXXVI. incidat. Librum monstrosè corruptum, vix tibi futurum usui suspicabar; itaq; apographum non visum mittere. Vale Augustæ Vind. XIV. Kal. Jan. Anno MDCI. *Merulæ* quæso insta, ut nundinis *Cosmographorum* specimem omninò mittat.

X.

DUdum puto ad te scripsi, spem à Frehero factam, duorum Eusebii codicum; quorum unus membraneus, melioris ævi & manus: Nescio an adhuc videris, an is fortasse ipse, cujus exspectatione editionem sustineri significas. Utut sit, nolim per hunc colorem desideria nostra protrahi; nam quod in mora nihil detrimenti fore ais, mihi longè secus videtur: & si à luculentissimo & elegantissimo codice quidquam ornamenti laboribus tuis accessurum est, id malim omne in secundas curas rejici, quam nos tot bonis vel horula tardius frui. In *Vulcanii Glossario* nos nundinarum catalogi fefellere; id verò non ultra autumnum differendum suspicor, aut multorum convitio vapulabit. *Procopio* interim quid fit? cui prope est, ut Hœschelius animum adjiciat, Boici codicis fiducia, & subsidiorum, quæ ab amicis, te inprimis sperat; nisi quod veretur, ne falcem in alienam messem. Operæ pretium itaque sit, significare, quo loco Vulcaniani labores? quid de iis sive sperandum sive desperandum? vix enim ferendum, rem litterariam isto auctore diutius carere. *Photium* vidisti haud dubiè. Hœschelius in notis festinationem vehementer excusat. De *Boica gentis Scaligeræ familia*, quædam ad Melissum misi, quæ ad te puto perlata. *Gruteriano operi* Plantinianos typographos frustra opto; incredibiles labores vir optimus affecto corpore, &, ut videtur, animo exhaurit: Nos etiam, quas potuimus, symbolas contulimus. Vale Vir Illustris, & amantem redama. Augustæ Vind. XVII. K. Jun. An. MDCI.

XI.

POst eas, quas tu mense Martio dedisti, nihil vestrum vidi. Alii, quæ nollem, narrant; nec Eusebii tui spem esse nundinis proximis, neque eorum fortasse quæ in *geographicis* molitur *Merula*. At ego incredibili utriusque operis desiderio incensus, fateor, perculsus sum; neque sustinere me potui, quin tibi significarem, simul precarer atque adeò obtestarer, ne nobis salivam frustra

move-

moveritis. Quid enim si eo usque trahendum, quo addi nihil queat, satius fuerat, ne incipere quidem: Id enim fiet nunquam. Secundis nimirum etiam curis relinquendum aliquid. *Hœschelii Phrynichum* videbitis.

Chrysostomi homiliæ adversus Iudæos sequentur, una auctiores. Minutus labor. Ego, ut *Procopio* manum admoveat, urgeo; & animus non abhorret. Sed de Vulcanio adhuc excipit; neque ego profectò vellem meo hortatu & consilio doctissimi viri laboribus injuriam fieri. Sed quid si Vulcanius, quando tot jam annos moratur, hanc cogitationem deposuit, Procopio hoc colore æternum carebimus? Quid ergò nobis hîc quoque sperandum, quid desperandum, fac sciam. Et nos litteris interdum tuis non indignos existima. Vale. Salutem Clariss. Merulæ & Clusio ascribo. Augustæ Vind. Non. Septembr. An. MDCI.

XII.

FReherus mihi bonitatem sui codicis ita commendare est solitus, ut tibi narranti facile fidem habeam; & gratularer sanè, te eum ante editionem nactum, nisi tibi hoc ipso laborem duplicatum viderem. Quod istud, mi Scaliger, tam ardens in rem communem est studium, ut integrum iterum Eusebium tua manu sustinueris describere, & quidem eo tempore, quo molestam & ærumnabilem operam inscriptionum indicibus impendebas? Ita me Deus amet, quod ego sacramentum non temerè soleo adhibere, ut ad utrumque obstupui, & subiit animum cogitatio, quo cæteros exemplum istud vocaret. Sed typographis quàm irascar, non credas. Si nostrorum hîc ea esset elegantia, quam tuæ lucubrationes merentur, certè non dubitarem evocare exemplar, correctionis laborem ipse subiturus; prænimis enim barbarum sit facinus, istos qui præsentario lucro omnia metiuntur, publicam utilitatem diutius morari. Id in Batavia, & quidem Lugduni, fieri omninò posse, præterquam tibi, affirmanti credidissem nemini. *Hœschelius*, quid illi de *Procopio* auctor sis, ad huc exspectat. Etsi ad *Vulcanium* scribo, non visum hoc caput tangere, quod quo animo accepturus esset, non satis scirem; tu nimirum per occasionem exquires, &c, cum commodum erit, significabis: Omnibus enim modis cavebimus, hominem rectissimè de litteris merentem, ulla ratione offendere. Sed si Hœschelius cessat, *Casaubonus* Procopium daturus est. Vale V. Illustris & in amore persta. Litterulas ad amicos, quæso cura; ne enim disparatæ perirent, huic fasciculo inclusi. Augustæ Vind. VII. Id. Novembr. An. MDCI.

XIII.

NUdius tertius verebar, ne difficilis & lenta occasio *Syncelli* mittendi, hoc maximè anni tempore, desideria tua moraretur.

tur. At ea ſe inſperatò obtulit. Tu quæſo fac,quam primum erit redditus,ſciam; incerta enim itinerum, quin me ſollicitum habeant,fieri non poteſt. Tum,ut intra quintum aut ſextum menſem ad nos redeat,cura;in eam enim rem fidem noſtris obligavi,quod per Francofurtenſes nundinas commodè poterit. Si Merulæ perſuadebis,ut ſpecimen operis,quod molitur,conjungat, Syncellus eo ſanè comitatu gratior & acceptior huc redibit.In Euſebio tuo diſputationem de anno & die captæ ab Auguſto Alexandriæ, accuratiſſimè tractatam & enucleatam exſpecto. Vale. Auguſtæ Vind. XII. K. Decembr. An. MDCI.

XIV.

LItteræ XIII. K. Decembr. à te ſcriptæ, via Heidelbergenſi tandem comparuere. Quibus quod reſpondeam unum eſt, occaſionem *Gregorii Monachi* mittendi oblatam, citius quam ſperaſſem. Biduò aut triduò poſtquam ſcripſi,viam iniit,ut ante exitum Februarii,Deo volente, omninò apud vos futurus ſit. Cujus me ſtatim certiorem facias, rogo; tum ut tutò redeat cures: Noſtram enim fidem Reipublicæ oppigneravimus. Quoties Euſebium inſpicio, toties novæ editionis creſcit deſiderium. Douſæ inſcriptas litteras tradas peto; gratias agunt pro honore, quem mihi nec merenti nec exſpectanti in annalibus habuit. Vale. Auguſtæ Vind. Poſtr. K. Jan. Anni MDCII. quem tibi felicem opto.

XV.

ALterum Georgii exemplum ex bibliotheca Bojorum Principis nactus ſum; quod, quoniam Hœſchelio præ noſtro probatur, recta mitterem, ſi per ejus Dominum liceret. Nunc unum reſtat, ſicubi in noſtro in locum aut corruptum,aut ſuſpicioſum,aut mancum incides, ut ejus nos admoneas, conſulturos Boicum iſtum codicem,ſi quid inde auxilii. Vale.Auguſtæ Vind. X. K. Febr. An. MDCII.

XVI.

NIc. Fabricius, elegantis ingenii adoleſcens, ex Narbonenſi Gallia, admiratione virtutis & doctrinæ ductus, tum occaſione nixus,quam ex ipſo intelliges, amicitiam tuam ambit. His ſuffragatoribus, etſi commendatione nulla opus eſſe intelligebam,petenti tamen,tria verba negare non debui. Unum eſt,quod te moneo, hominem mihi nunquam viſum, magnoperè à me amari: Cætera, cauſſam ipſe ſuam aget rectius. Vale. Et cum Gregorium accipies,ſignifica.Auguſtæ Vind. III. K. Feb. An. MDCII.

XVI.

SYngelum te accepiſſe confido. Reverteniti, ſi, quod commodo tuo fiat, hæc enim mihi eſt perpetua in iis quæ ab amicis peto cautio, ſi ergò redeunti comites adjunxeris, *liturgias Gregorii*

gorii, Cyrilli & Ignatii, quas Ægyptiaca lingua conſcriptas, cum Arabica interpretatione apud te eſſe, ex lib. VII. de Emend. temp. didici, mirum quàm mihi gratum facies; quamq; ego tibi eo nomine debiturus ſum. Quod te nunc ſtatim ſcire volui, ne remiſſo in nundinas Syngelo, occaſio periret. Nic. Fabricius, qui te in oculis fert, ut tibi ſalutem aſcriberem, poſtremis ſuis iterum monuit: Tu, quæſo, amicis iſtic meis verbis nuntia. Vale. Auguſtæ Vind. x. K. Mart. An. MDCII.

XVIII.

IX. Kal. Martii & Non. ad me ſcripſiſti; utramque epiſtolam accepi. *Procopius* ex nundinis comparebit, quem Hœſchelius avidè exſpectat. Etſi enim aliud ex *Boica* bibliotheca exemplar nactus eſt, quod *Vulcaniano* præſtare, experimento fragmenti Jornandi adjecti conjicit, utrumque tamen conferre refert. Georgium te accepiſſe, confido; Hungerus enim Amſterodamo dudum curaſſe ſignificat: Nunc quoniam nundinarum tempus exiit, cum eo, quantum voles, uſus fueris, ad Hungerum, ſive Caſparum Quingettum Amſterodamum remittas licet, mihi inſcriptum; utervis cum fide curabit. De indice inſcriptionum, ita me Deus benè amet, miſeret me tui; ita laborem ærumnabilem eſſe ſcio. Sed tanto nimirum magis tibi omnes debebimus, qui boni publici reſpectu, te huc quoque non dedignatus fueris demittere. A Fabricio hoc ipſo temporis momento Scaligeriana iſta ceimelia cum litteris accepi, quæ Francofurtum ad Raphelengios tibi tradenda viſum mittere. Vale, & Clariſſimos Cluſium, Vulcanium & Meurſium ſalvere jube. A Douſa nihil reſponſi accepi. Auguſtæ Vind. IV. Id. April. An. MDCII.

XIX.

PRimum Procopius rectè redditus eſt, de quo Hœſchelium conjectura non fefellit; Boicum enim codicem multis ſpatiis ſequitur: Speramus tamen fore, ubi utriusque collatio uſui eſſe poſſit. Tum Georgium quoque monachum recepi, quem ego ad vos perveniſſe nondum intellexeram; eo magis reducem miratus, nec cauſſam ſatis diſputo, niſi quod exemplar ex Regis Galliarum bibliotheca ad vos allatum, iſtud ſupervacaneum feciſſe videri ſuſpicor. Erat verò cum Georgio liturgiarum libellus, de quo valdè te amo. Sed quænam eſt, quęſo, *Æthiopica illa lingua vetus*, quę Græca tam multa admixta habet? An ita vulgò, an in ſacris tantũ, quod opinor credibilius? Porrò libello nõ invitus aliquamdiu carebis, donec eum ab amico, cui ejus uſum gratificor, recipiam. Quod nec Procopium, nec Georgium & liturgias, ulla à te epiſtola comitaretur, valdè mihi mirum videri; cum præſertim minimum tribus meis reſponſum debeas: Fac corrigas, & ſi aliud nihil, ſaltem ſciam, quo loco Euſebius, quando eum nobis polliceri

ceri debeamus? In nundinas litteras Fabricii ad te, cum nummis aliquot Scaligerianis misi, Christophoro Raphelengio inscriptas, quem jam antea obiisse, postea rescivi: A reliquis tamen Raphelengianis omnia rectè curata confido. Vale, & amicos istic salvere jube. Augustæ Vind. Kal. Maji An. MDCII.

XX.

SErius binis tuis respondeo, nulla mea culpa: sed epistolam excusationibus frustra impleam. De Georgio nihil nunc miri narras. Imò cum petebas, seriò inter nos mirabamur, ego & Hœschelius, quî tibi usui futurus esset scriptor, in quo, *præter simplicissimam ruditatem, nihil* agnosceremus. Venetiis venales prostant *quinquaginta* circiter *codices Græci manuscripti*, reliquiæ, quantum quibusdam indiciis suspicor, *Victorianæ bibliothecæ*; quos mediocri nos pretio præstinaturos spero; Inter eos est, *Georgii Syncelli Chronicon usque ad Diocletiani tempora*, legitimus nimirum germani Syncelli partus, nisi spe decipimur: Verum nihil tibi jam eo opus, qui Regium ex Gallia exemplar habeas. Eusebium te iterum describere, & quidem post ærumnabilem illum indicis laborem, ita me Deus benè amet, ut pænè indignor, *Vix Priamus tanti.*--- Nos tibi tamen eo magis debebimus. *Liturgias à Maronita Latinè redditas*, Roma scribunt, & spem esse, lacunas expleri posse, auxilio codicis integrioris, qui apud nescio quem ibi repertus; interim libellus tuus cum cura asservatur. Quid Merulæ cosmographicis fiat, diu est, quod scire cupio; tum illud præsertim, qua mea noxa ego paginam adhuc nullam videndam exorare potuerim, cum primus tamen tomus ante duos tres totos annos integer sit editus. A quo tempore cum ipsum Merulam, tum te quoque non semel, opinor, appellavi; non tantum frustrà, sed etiam sine responso. At certè nihil decedebat inde operi; si aliquid accessurum fuisse dicam, tumidus videar, & vos rideatis, sed immeritò; nam pumilio quoque in gigantis humeros sublatus, gigante longius prospiciat. *Margunius*, sub finem superioris mensis, Venetiis obiit. Bibliothecam græcam *monachis Cretensibus*, Creta enim illi patria, legavit. Et præsagus instantis fati, paullò ante mortem novem cistas libris oppletas eo misit. Hœschelius de Procopio non mutat, cui cis paucos dies manum admovebit; dum charta moratur, minutum quiddam theologicum dedit, quod ex nundinis videbis. Vale. Augustæ Vind. Prid. K. Aug. An. MDCII.

An *manicare*, quo verbo *Lucæ interpretem* usum esse nosti, Latinitatem antiquiori aliquo testimonio probare posset, amicus quidam meus quærebat; si quod occurrit, ne indicare, quæso, graveris. Clarissimis Clusio, Vulcanio, Meursio multam salutem.

N. Dousæ

N. Dousæ etiam, à quo ad litteras quas, per te ante multos menses misi, nihil unquam accepi.

XXI.

Ego mihi pæne ipsi subirascor, cujus frigore, si verum fatendum, factum est, ut emptio codicum manuscriptorum Græcorum Venetiis adhuc pendeat. Nunc postquam tuas accepi, ut Syncellum tibi cordi esse intellexi, statim ad meos scribo; quamquam illi nuper significarunt, venditorem licitatorem apposuisse, Venetum Patricium, rem quovis pretio quamprimum conficiant, & Syncelli codicem quam celerrimè huc curent. Qui si is erit, quem speramus, siq; te operæ pretium ex eo facturum apparebit, recta istuc ibit: sin aliter, scies tamen. Interim vide, an indicandum censeas, quà parte *Regius* codex *mutilus* sit, quo nobis quantò iste integrior, certius constare possit. Sed si me amas, mi Scaliger, si quid deinceps à nobis voles, ne precatores alios allega; cui enim tandem plus in me meaq; omnia, quam tibi uni licere existimas. Codex liturgicus nondum rediit, verum diligenter asservari scribunt. De *Raderi Martiale*, itanè serio, & ex animi tui sententia? *Magnus liber est*, nosti quod sequitur. Ut ut sit, homo fiducia Scaligeriani judicii se non capit. Ex nundinis Boica mea ad te venient, duplici exemplo, quorum alterum Merulæ, cui litteræ his inclusæ inscriptæ sunt, tradi velim. Miraberis opinor. Cogita, potenter rogare, Principem, potentem, vicinum, amicum. Ego certè tam molli fronte sum, ut negare non sustinuerim.

—— facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita,
Submissa placidè blandiloquens oratio.

Unum moneo, cum Dejotarum, & nescio quos alios, inter Bojos leges, ne prius risu disrumparis, quàm conjecturæ momenta expenderis, quæ Casaubonum patronum habent; sine quo nobis nunquam tantum permisissemus. Vale. Augustæ Vind. Prid. Id. Septembr. An. MDCII.

XXII.

S. Cùm ex Italia missus sit nobis, Heros Illustris, Codex ille Syncelli; ne idem, quod antea, culpa admittatur, visum est illius & principium & finem ad te curare; unde conjicias, utrum ἄνθρακες ἀντὶ θησαυρῶν. Illius igitur hæc est epigraphe, Γεωργίου, εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ συγκέλλου γεγονότος Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, σύνταξις ἤτοι χρονογραφία ἐν ἐπιτόμῳ, ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἰουλίου καίσαρος ῥωμαίων, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ευχδʹ. μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου ἔτους Διοκλητιανοῦ, κόσμου ἔτει εψοζ. Initium, Πομ-

πήϊος

πηιος πολιορκίᾳ λαβὼν τὰ ἱεροσόλυμα, Ἀριστόβουλον μὲν δέσμιον σὺν τοῖς παισὶν Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀντιγόνῳ κατεῖχεν εἰς Ῥώμην ἀπιὼν, * θριαμβεύσων καὶ ἄλλων ἐθνῶν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας. Ὑρκανῷ δὲ τῷ τούτου ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐγχειρίσας, ὑποφόρους ἔταξε Ῥωμαίοις ἰουδαίους. καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ καὶ συγκλητικὸς παρὰ ῥωμαίοις ἤκμαζεν. οὗτος καθεῖλεν * καθ᾽ ἑλλίνα, καὶ Κέθηγον, καὶ Λέντουλλον, συνωμοσαμένους κατὰ τῆς συγκλήτου. Πομπήϊος ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, καὶ θριαμβεύσας ἐπὶ νίκαις πολλαῖς, ἑνοῦται φιλίᾳ Γαΐῳ Ἰουλίῳ Καίσαρι. Finis, τοῦ δὴ οὖν παύλου, σὺν καὶ τῆς πίστεως ὀρθοδοξίᾳ, τῆς ἐπισκοπῆς ἀποπεπτωκότος: Δόμνος ὡς εἴρηται, τὴν λειτουργίαν τῆς κατ᾽ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο. ἀλλὰ γὰρ μηδαμῶς ἐκστῆναι τοῦ παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας οἴκου θελήσαντος: βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς αἰσιώτατα περὶ τούτου τοῦ πρακτέου * διείληφεν, τούτοις νεῖμαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς κατὰ τὴν ἰταλίαν καὶ τὴν ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος ἐπιστέλλοιεν. οὕτω δῆτα ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξελαύνεται τῆς ἐκκλησίας. Hinc sequitur, Θεοφάνους ἁμαρτωλοῦ καὶ ἡγουμένου τοῦ ἀγροῦ καὶ ὁμολογητοῦ χρονογραφία, ἐτῶν φκή. ἀρχομένη ἀπὸ πρώτου ἔτους Διοκλητιανοῦ, ἕως δευτέρου ἔτους Μιχαὴλ καὶ Θεοφυλάκτου υἱοῦ αὐτοῦ. τουτέστιν. ἀπὸ τοῦ εψοζ ἔτους τοῦ κόσμου, ἕως ἔτους ςτέ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρεῖς, κατὰ δὲ ῥωμαίους ςτκά.

* θριαμβεύσας.
* κατιλίναν.
* διείληφε.

Hic *Theophanes* profitetur, sibi hoc oneris sive laboris esse impositum, ut, quæ per fata *Georgius* Monachus *Syncellus* pertexere non potuerit, ipse absolveret. Qui duo Chronographi habentur etiam eodem juncti volumine, Heidelbergæ; ut ex alterutra Bibliotheca tuum possit desiderium expleri. Nam in nostro codice Syncelli numeros alicubi desidero annorum. Cæterùm rectè conjecisti, Eclogas πρεσβειῶν πέρι prelo jam subjectas esse: verùm ex iis codicibus, qui χθὲς καὶ πρώην exarati, pluribus mendis scatent. Corrigo quę possum, cętera tibi, Casaubono, vestrumque similibus castiganda relicturus. Velim mihi significare ne graveris, cum quo codice m. s. prima pagina Procopii tui cœpta sit conferri; colligo enim ex pauculis istis perquam bonum illum esse, certè Bavarico respondentem. Quid porrò fieri cupias, ex proximis tuis facilè cognoscemus. Ex nundinis accipies Isagogen Adriani cum literis. Benè vale, Vir eximie, atq; à magnifico nostro Dn. Velsero pl. salve. 13. Kal. Octobr. A. S. N. 1602. Augustæ Vind. A. T. O.

David Hœschelius.

Quæ

QUæ sit ratio Veneti codicis,ex Hœschelio intelliges. Cum verò ante quam multos menses significaveris, Syncellum, quem quæris, ab Adamo incipere; meritò suspicatus sum, nostrum hunc vel planè alium, vel certè maxima sui parte mutilum esse, in quo quippe omnis *ab Adamo ad Pompejum* historia desideretur. Missionem itaque sustinere visum, cum hac caussa, quod mihi præsertim verisimile fieret te integrando Eusebio antiquissima quæque, quæ hinc absunt,maximè cupere; tum quod simile exemplar in Palatina bibliotheca haberi,ex Frehero intelligam,cujus tibi volenti propior erit copia: Nostrum chartaceum est,à manu non antiquissima,quæ tamen centum annos superare videatur; de Palatino in hoc genere nihil habeo affirmare. Sed si nostrum adhuc omninò desideras, verbo mone; nam ego tibi non in tantilla tantum re, sed in omnibus, quæ unquam potero,ita gratificari cupio; ut,quicquid erit,animo certè meo nunquam satisfacturus sim. Clarissimos,meique amantissimos quæso viros,Clusium,Merulam,Vulcanium,Meursium nostris verbis salvere jube. Merulæ, quæ ille mense Majo misit, nusquam comparent, ut ea periisse, neutiquam videatur dubitabile. Vale. Augustæ Vind. Postrid. Kal. Octobr. nam quid Hœschelio XIII. Kal. scribenti in mentem venerit,nescio. Anno MDCII.

Tuus

MARCUS VELSERUS.

XXIII.

Salve Vir Illustris,

ET persuasum habe, tuum de Syncello desiderium mihi seriò curæ esse,quantum fieri possit maximè,ut profectò monitore non egeam. Pro iis quæ de verbo *manicare* annotasti, gratias habeo. Nunc istas ad Merulam cures velim, cujus Cosmographica, quatenus adhuc edidit, dudum ad me missa, periisse,ægerrimè fero. Vale. Augustæ Vind. XIV. Kal. Octobr. An. MDCII.

XXIV.

JAm omnes mihi Gregorij,omnes Syncelli senio; postquam nos spes iterum destituit. Benè,quod tu benignè & humaniter interpretaris, me nihil eorum denegasse, quæ in nostra potestate fuerint. Sic habet profectò, nec mutabo in posterum. Itaque de libellis Arabicis,me omnem lapidem moturum scito; tantum ut editi sint, eruemus amicorum opera. Interim Eusebium nobis concinnabis, cujus videndi desiderio me acriter torqueri,cum sæpè scripsi,tum tute facilè conjecturam capias. Dispice, an Syncellum quoque in lucem proferre operæ; ne si quis casus Francicum etiam exemplum inter-

vertat, laudatiſſimo auctore omni poſteritati carendum ſit; quæ ſanè mutilum & corruptum legere, quam eo carere malit. Neſcio, an non Euſebio tuo magnum inde momentum; quod ſi probas, lacunam à Valeriano ad Probum ex noſtro codice moniti ſupplebimus. Boica Raphelengiis Francofurti tradita opinor; ut perierint, jactura ſit, propter quam veſtem non mutes. Hoeſchelius Procopio manum nondum admovit: adeò multæ interjectæ remoræ. Poſtremò *Deuxippi, Priſci, Petri, Eunapii, Menandri, Malchi, legationum eclogæ* interceſſere, quæ nundinis comparebunt. Quid vos iſtic de *ſtella in pectore cygni*, ab anni præteriti exitu, obſervata, valdè ſcire cupimus. Ad Clavium, cum eum tanti à te fieri videam, de illa nuper retuli. Vale, Vir Illuſtris, ab homine tui amantiſſimo. Auguſtæ Vind. XVIII. Kal. Decembr. An. MDCII.

Litterulas amicis ſcriptas, quæſo, cures.

XXV.

NEque an ego ſcripſerim, neque an tu reſcripſeris, ſatis memini, quis videatur auctor, quem Ingolſtadienſes *tomo ſecundo antiquæ lectionis* nuper in collectione chronica dederunt, qui ſe anno XIII. Alexandri, poſt Chriſti paſſionem CCVI. (Chriſtum autem ætatis XXX. paſſum aſſeverat) ſcripſiſſe, ſemel atque iterum teſtatur. Quæſo ſi quid vel hariolationis habes, ſignifica. Vellem nomina & numeros librarii tolerabiliter corrupiſſent, libellum ſanè non prorſus contemneremus. Neſcio, an tua ſcire interſit; mihi viſum, poſt proximas ad te datas litteras, catalogum Cæſareæ Viennenſis bibliothecæ, in quo, Georgii Syncelli Syntagma Chronicum *ab Adam ad Alexium Comnenum*. Etſi hujus te Simlerus etiam admonere potuit. Vide quid velis, quid jubeas, quid ego poſſim; aut ſi te negotii lentitudo deterret. Vale. Auguſtæ Vind. XII. Kal. Decembr. An. MDCII.

XXVI.

EX Italia amicus ad me ſcribit, ab *Arnoldo Pontaſo*, Vaſatenſi Epiſcopo, *Chronica Euſebii, Hieronymi, Proſperi*, Burdigalæ edi, emendatione bis mille errorum promiſſa. Quod quanquam tibi iſtic dudum innotuiſſe oportuit, tamen per me quoque ſignificandum exiſtimavi. Prelum jam fervere, primum in Italia folium viſum, amicus addebat. Vale. Auguſtæ Vind. V. Kal. Decembr. An. MDCII.

XXVII.

SErò fuere redditæ litteræ, quas tu Idib. Decembr. dederas. De libellis Arabicis, me dudum ſcripſiſſe, memini, quod nunc præterea addam, non habeo. Certè voluntas tibi gratificandi neque defuit, neque in poſterum deerit; ita de me es meritus. In Boicis bonas horas te malè collocare nolim, ad guſtum duæ

tres

tres pagellæ suffecerint. Ad *Tolisto-Boios* si pervenisti, quid conjecturæ videatur, scire aveam; an meliori saltem loco quam Becanicas habendam censeas: quod profectò velim, ut solicitus parentum in liberos amor est. Syncelli, quod petis, descriptum mitto, manu fideli, si minus eleganti; & additæ notæ iis, quæ vitiata videbantur, ne tu autographi errores librario tribueres. Si ergò Eusebium hæc una remora sustinuit, nunc fausta alite prodeat licet; & vix certè est, ut eum nobis diutius impune debere possis. Schema etiam stellæ, sive novæ, sive nuper certè observatæ, mitto; de qua vos nihil istic inaudisse, impensè miror, cum Batavi nautæ primi ejus observatores apud nos ferantur. Clavius nihil adhuc respondit; itaque nec Romæ adhuc observatam suspicor. Vale. Augustæ Vind. XI. Kal. Jan. An. MDCIII.

XXVIII.

ME officio non defuisse, scheda tibi dicet, quam his litteris inclusi. Sed hîc quoque fortuna noverca; ne, quod unum maximè in votis erat, in tantilla etiam re tibi possem gratificari. Scripserat amicus meus priori epistola, *Colloquium Musulmannicum* decem aureis indicari; neque pretium deterruisset, sed nunc hanc etiam spem, qua nihil videbatur certius, decollasse vides. Cum responsum ad aliquot superiores meas accepero, uberiores à me exspecta. Vale. Augustæ Vind. Kal. Jan. Ineunte An. MDCIII. quem tibi felicem precor.

XXIX.

LAciniam Syncelli, quam misi, te dudum accepisse existimo; ut per eam staturum non sit, quin Eusebius vel proximis nundinis prodeat. Nunc excerpta *Kalendarij veteris* affero, ab homine bonarum litterarum amante communicata. Autographum nondum videre licuit, quod ut quamprimum contingat, omni ope enitar; etsi enim nihil præterea in eo non vulgare, & hæc cum fide enotata esse asseveret; ego tamen meis oculis, quam aliorum verbis malo credere. Interim docebis nos, mi Scaliger, quid monstra sibi pleraque verborum velint, sub quibus mysteria latere neutiquam sanè dubito; sed ut mystagogo, qui ad ea, levato velo introducat, opus habeam. Nam in paucis dilucebat. De Idibus Martiis Ovidius dubitare non patiebatur, *Idibus est Annæ festum geniale Perennæ*. XIII. Kal. April. Pelusia suspicabar, quod Kalendarium vetus rusticum, Isidis navigium mense Martio habet. V. Non. Julij. *Fugato Licinio*, ad Licinij fugam pertinet, quæ in eum diem incidit; quod ex Theod. Cod. l. 1. de Veteranis confirmari potest. Prid. Id. Aug. *Lychnapsia*. Idibus *Natalem Dianæ* Martialis disertè tribuit. Si in his ipsis aberramus, dirige. Reliqua monstra tu unus Her-

cules conficies. Et profectò debes nobis eam, pro indicio, gratiam. Clarissimo Merulæ multam salutem, cujus secundum missum nihilo magis, quàm primum accepi, ut jam spes nulla sit, ejus laboribus ante promiscuum vulgus frui posse, quod utinam ex nundinis fiat. Optimum etiam Clusium salvere jubeo. Vale. Augustæ Vind. xiv. Kal. April. An. MDCIII.

XXX.

Liturgiæ Elkupticæ Roma nondum redierunt, quod tamen brevi futurum spem faciunt; versæ enim jam sunt ab adolescente Maronita, lacunis expletis, ope alterius codicis, quem habet Ægyptius nescio quis in Pontificia familia. Moram, quæso, fer æquo animo, quam ego si tam diuturnam fore animo prævidere potuissem, librum profectò Romam nunquam misissem. *Pselli libellum* ab Hœschelio accipies, *interpretis Xylandri* manu commendatiorem. De stella valdè adhuc hæremus; si nova non est, quî factum, ut eam nemo veterum, ne recentiorum quidem antehac quisquam observaverit; id enim propemodum asseverare posse videmur, cum nemo in litteras retulerit. Itaque mussant adhuc harum rerum peritissimi diligentissimique, neque ego reperi, qui quid in utramvis partem sentiret, liberè auderet promere. Eusebio moram non nocere, facilè persuades; eam verò nobis permolestam esse, tu vicissim credas velim: Si nos itaque amas, manum aliquando, quæso, de tabula. Nunquam tibi pro re satis explicem, quam amicum illum inprimis, à quo Kalendarii excerpta nuper misi, hæc exspectatio torqueat atque adeò cruciet. Vale, & si quis nos istic amat, salvere jube. Augustæ Vind. ix. Kal. Majas Anno MDCIII.

XXXI.

Philippus Gundelius Viennæ Austriæ anno, opinor, MDXIII. *fastos Ovidianos* edidit; quibus *Kalendarium*, quod quærimus, & cujus excerpta ad te misi, adjunxit, descriptum ex Joan. Cuspiniani codice antiquo. Hoc nuper admodum rescivi, editionem nondum nancisci potui; sed omnibus vestigiis inquiro, quod tu item facies. De autographo etiam, quamquam vel nulla vel exigua admodum spes est, curam non depono: Tecum enim prorsus sentio, negotium non negligendum esse. Sed si autographum omninò periit, fieri non potest, quin editionis Gundelianæ exempla alicubi supersint. Interim querimur tot veterum scriptorum monumenta non extare, cum istud intra nonagesimum annum interciderit. *Giraldum* & *Junium* eo usos constat, sive integrum, sive excerpta tantùm habuere. Verùm hæc litterarum pestis est, cum, quæ parum intelligimus, publico prodere veremur; adversus inscitiam ipsi nostram testi-

monium

monium quodammodo dicturi. Amico illi, de quo nuper, Eusebium ad sequentes nundinas exspectare, longum videtur. Vale. Augustæ Vind. Prid. K. Majas. An. MDCIII.

XXXII.

AMicus meus, magni nominis medicus, homo eleganter doctus, cujus rei tibi hæc narratio fidem faciet, cum nescio quid *in Hippocratis epidemicorum libros* dudum moliatur, eum inspiciundi codicis Græci manuscripti cupido incessit: Quem quod nullibi certiùs, quàm aut apud Batavos, aut in Gallia reperiendum crederet, institit, ut ad Scaligerum adque Casaubonum scriberem. Vides publicam caussam agi, cum ejus privata laude, qui librum suppeditaturus est, conjunctam. Itaque plura non addo, ne toties mihi compertam humanitatem tuam in dubium revocare videar. Tantum moneo, nos sive pretio præstinaturos librum, quod tibi cumque pro ejus antiquitate & fide æquum videbitur; sive si domino venalis non est, ut prece etiam usum ad aliquot menses impetremus, magni beneficii loco habituros. Si hujus nihil neque apud te, neque apud Vulcanium, neque inter Byzantinas G. Dousæ reliquias, neque apud quenquam alium amicorum est, id quoq;, quæso, fac sciam. Liturgiæ Roma reduces, salvæ scilicet & incolumes, occasionem tutò istuc commeandi quærunt. Vale. Augustæ Vind. XIII. K. Decembr. MDCIII.

Non si Eusebii nomen omnibus epistolis non ascribimus, nos moram æquo animo ferre interpretêris.

XXXIII.

GRatias tibi de indicio Hippocratei codicis, evangelia, de nuncio Eusebianæ editionis debeo. Si quis dubius in epidemiorum libris amico illi meo locus incidet; Casaubonus, qua est humanitate, collationis laborem non defugiet. Sed in Eusebio, vis me seriò impudentem esse? Postquam lentitudinem typographi & operis molem incusas, suspicor finem autumnales nundinas spectare: Itaque audebo petere, ut his vernalibus folia, quotquot absoluta erunt, non gravatè communices. Dicat aliquis, mi Scaliger, te hoc cum humanitati tuæ, tum amori meo debere, sed tamen negare, per me quidem, liberrimum est; rectè enim vos Galli, quantum memini, vernaculo proverbio audaci flagitatori audacem negatorem opponitis. Liturgias *Elkupticas* per mercatores misi. Hœschelius *Origenem adversus Celsum* absolvit, nunc Latinum interpretem adjicit. *Theophanes* item, & Chronica, quibus *fasti Siculi Græci*, quos Sylburgius dedit, interjecti, interpretem reperiunt. Merulæ Cosmographia quando tandem lucem aspiciet? Vale, Augustæ Vind. XII. K. Febr. An. MDCIV.

XXXIV.

PHilippus *Pigafetta* has Roma *inſcriptiones* mittit, tibi curandas; Ut magno operi, quod à te elaborari inaudiit, neque à Grutero jam editum eſſe reſcivit, inſereretur. Feci lubens, etſi hoc quidem ſine fruſtrà. *Recens inventas* eſſe addit, & cum fide deſcriptas marmorarii erroribus non diſſimulatis. FRUNITA & SCELERATA; peregrino ſenſu, obſervationem merentur: Euſebii tui exſpectatio nos vehementer torquet. Vale. Auguſtæ Vind. Cineralibus, An. MDCIV.

XXXV.

PRæter quas Idib. Junii dediſti, ego nudius ſextus demum accepi; nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum, ſaltem à menſibus octo. Itaque binas illas, ſcriptas ſtatim poſt Liturgias redditas, intercidiſſe dubium non eſt. Sed miror, cui credas; aut cur non via Amſtelrodamenſi, ſive ad Caſparum Quingettam, ſive ad Hanſum Hungerum mittas. Ego binis, quibus te quid de Liturgiarum interpretatione ſentires, aperuiſſe ſignificas, ægrè careo: Nam quod nunc quoque innuis, nullas ex altero codice lacunas expletas eſſe, quin quædam tui omiſſa eſſe, quædam præpoſterè vertiſſe interpretem, mihi & inexſpectatum valdè, & permirum accidit. Si non pigebit diſtinctiùs perſcribere, valdè te amabo. Unum compertò ſcio, Maronitam interpretem crebrò ad *Gabrielem Negib* in Vaticanum commeaſſe, per collationis ſpeciem. Benè de Euſebio nuncias, ſi enim ante Junii initium duplici prælo admotus fuit, facilè conjecturam capio, fieri non poſſe, quin proximis tandem nundinis ſitim noſtram expleat. Feliciter. Burdigalenſis an in ſpongiam? Nos quidem nihil ejus vidimus. Quid Merula, ceſſat in magno illo opere? quod, verè fatendum, melius eſt jacere, quam ab occupato pertexi. Hœſchelius, præter ſalutem, nihil habebat, quod ſcriberet; nuper officio functus. Druſii Syracidem dudum vidit, in quo, quod inter nos ſit, plura ſe Hebraicæ quàm Græcæ litteraturæ veſtigia deprehendiſſe exiſtimat. Vale, Auguſtę Vind. III. Non. Septembr. An. MDCIV.

XXXVI.

MAgnam eſſe exſpectationem Euſebiani operis, ſæpè ex me intellexiſti. Ejus rei teſtem cito caput epiſtolæ, quod viſum ſubſcribere, ex libris amici cujusdam mei, hominis horum ſtudiorum amantis, excerptum. Id verò, ſi ſatis candorem tuum novi, eo animo, quo à me mittitur, accipies; neque ingenua libertate offenderis.

Scaligeri in chronicon Euſebii lucubrationes, non aliter exſpecto, quàm qui longam ſitim avet explere. Utinam vir ille, acri & igneo præditus ingenio, ad duo habuiſſet reſpectum, in vitæ Chriſti annis ritè ordinandis. Unum eſt, declaratio

ratio Apostolicæ sedis,nomine Victoris Papæ, mille super & quadringentos ante annos in Synodo Cæsariensi facta, qua passus dicitur Dominus 23. Martii, & resurrexisse 25. Qua data semel hypothesi, nulla vel ab Archimede,vel ab Euclide afferri magis dilucida potest demonstratio; digito indicans annum Julianum 76. Dionysianum 31. Cyclo Solis XII. & Lunæ XIII. Indict. 4. Tiberio V. & Ælio Sejano Coss. quadragesimo ante excisam Hierosolymam anno, 37. ante cædem Principum Apostolorum, 35. ante initium belli Judaici,trigesimo ante necem Jacobi minoris,anno 7.Neronis. Superstite tum adhuc Sejano,qui eodem illo anno sui Consulatus, XV. Kal. Novemb. in pœnam peccati,quo in Senatu divinitatem Christi, qui jam tum resurrexerat, obstinatissimè impugnaverat,miserabiliter periit. Horum singula, ut alia prætercam innumera, irrefragabili apodixi annum delineant mortis & anastasis Salvatoris. Afferuntur verò à S.Hieronymo plusquam decem in locis, ab Epiphanio in septem, Clemente Alex.Eusebio,Tertulliano,Lactantio, Julio Africano, Apollinari, Cyrillo Alex. Philastrio, Severo Sulpitio, S.Augustino, Irenæo, Joan. Chrysostomo, Paulo Orosio, & aliis; quos si persequar, dabitur infinitum. Quod si aliqui ex istis interdum ab hoc calculo, atque adeò à seipsis & veritate dissideant,non ob id falsa veris fidem derogant. Quare si illam collibitum fuisset insistere viam, quam à suis calcatam majoribus, nostri pariter majores tritam nobis reliquere, per universum Christi hodœporicon ultro citroque, non aliter atque Thesei aut Ariadnæ filo, per gyrum atque ambages Dædalei labyrinthi, liber se usque quaque progressus & regressus obtulisset. Juvisset ad hoc quoque illud alterum, si præter Evangelistas in consilium adhibuisset Josephum, Josippum, Hegesippum, Dionem, Macrobium, aliosque plures, ex quorum certissima testificatione constat vita abiisse Herodem ante Pascha anni 43. Juliani,quo Coss. erant Lentulus & Messalinus, quo itidem anno Cajus Cæsar liti præfuit Archelai & Antipæ,integra tum adhuc fama *Juliæ* filiæ Augusti,in cujus honorem Philippus,initio mox tetrarchiæ, patriam Petri & Andreæ, *Bethsaida*, *Iuliada* nuncupavit.Quo rursus anno,quinto die ante suum excessum, Herodes Antipatrum, & cum illo bimulos occidit Ephratæos, juxta tempus ortus Stellæ & Messiæ; juxta itidem vaticinium Isaiæ cap. 7.& 8. ubi prædicitur Rex ille,cujus erunt spolia Samariæ, & Rex item Damasci, vita & regno exuendi in ætate Christi infantili, antequam per ætatem nomen patris edere possit aut matris. Quod in Herode & Obodam Regibus adimple-

impletum. Obqdam porrò Rex Damaſci, teſte Joſepho, in fata conceſſit paullò ante Herodem ; quando Saturninus cenſus egit, quibus compaginatus eſt verus Emmanuel. Hæc paucis dici poſſunt, ſed paucis defendi non poſſunt ac conſtabiliri. Ego indicare tantum volui, tametſi non ſim neſcius, veritatem paucis comprehenſam, non tueri ſplendorem ſuum ac dignitatem. Utinam iſta Scaliger, & Illuſtriſſimus ſcriptor Annalium conſideraſſent: Nunquam ille Chriſtum dixiſſet paſſum nunc 79. anno Juliano, ut habet prima editio; nunc 78. ut ſecunda: Neque hic Chriſtum mortuum aſſeruiſſet 78. anno Juliano, 34. Dionyſiano; cum annus 34. Dionyſianus, uti probè novit Scaliger, ſit octogeſimus annus Julianus. Denique neuter Chriſti ortum ſignaſſet 43. Juliano, quo tempore jam mortuus erat Herodes. Hæc amicus meus, quæ etſi non magno tibi fortaſſe erunt uſui, libuit tamen communicare; tu in optimam partem interpretaberis. Vale. Auguſtæ Vind. IV. Id. Novembr. An. MDCIV.

XXXVII.

Sitientes fontem petunt : Ut primùm nummum, cujus ectypon vides, nactus ſum, ſtatim ad te ire viſum; quod ejus interpretationem ſive à te exſpectandam, ſive planiſſimè deſperandam eſſe cenſerem. Nos quidem aut Triballorum, aut Bulgarorum, aut neſcio quos alios ejus oræ Crales, qui Conſtantinopolitanos Imperatores hactenus imitati fuerint, pertinere, ſuſpicabamur; ſed ſuſpicabamur tantùm: Quid enim conſtitueremus, qui partis averſæ ne unum quidem apicem agnoſceremus? Adverſa, niſi vehementer fallor, Conſtantinopolitanam viciniam loquitur. De Euſebio quando nos exhilarabis? Ultra nundinas diem produci jam nullâ ratione patiemur. Hœſchelius, chartæ penuria, Procopio manus necdum admovit: Ea eſt litterarum & litteratorum miſeria, ut ad hujusmodi etiam remoras hærere neceſſe habeant. Vale. Auguſtæ Vind. Non. Jan. Anni MDCV. quem tibi felicem precor.

XXXVIII.

Quæ eſt iſta Lugdunum & Amſtelrodamum inter Charybdis, cujus ingluvies tot nobis, ab aliquot jam annis, hauſit litteras? quidquid enim ultrò citroque periit, omne tantillo tractu interceptum eſſe certum habeo ; cùm Amſtelrodamo litteras huc rectè & tutò perferri hebdomadatim experiamur. Neque fefellit Hungerus, cum tibi affirmavit, Liturgias in manus meas perveniſſe; dudum enim, ante menſes minimùm tres opinor, accepi, & ſtatim reſcripſi, actis prolixè gratiis ; quas etſi nunc quoque repeto, ſcio me tamen verbis cum labore à te impenſo, paria facere non poſſe. De re ipſa memini, me ſcripſiſſe, qui ſibi arbitrium

trium ſumat, Arabici ſermonis peritiam neceſſariò profiteri debere; cujus ego ne unum quidem apicem diſtinctè intelligam; ſed eſſe nonnulla inter correctiones, tantæ probabilitatis, imò veritatis ſpecie, ut in quantavis Arabicæ linguæ ignorantia, tamen Latina rectè à te reſtituta eſſe, aſſerere neutiquam dubitem. Hæc litterarum ſumma, quas poſt Kal. Decembr. quibus tuas dediſti, ad te perveniſſe, non deſpero; cum tuarum exemplo fieri potuerit, ut ad tertium menſem in itinere hæſerint: Procopianam cauſſam Hoeſchelius aget, qui, quam nos ſperare jubeat, ex ſcheda etiam intelliges. Quod judicium de Chronologo liberrimè perſcripſeris, amo te; & verum tibi fatebor, hoc ipſo deſiderium Euſebii tui in dies magis acuis; neque ſatis ſcio quomodo ferendo futurus ſim, ſi ultra nundinas, quod abominor, differas. Conjicio, te de Boico Cancellario ſuſpicari: fruſtra; Cancellarius enim à Chronologo iſto fortaſſe magis adhuc, quam tu diſſentit. Non diu eſt, cum hic ſe mihi inſinuavit, & propediem in publicum prodibit, niſi conjectura decipior, Francofurtenſi mercatu: tum certius experiemur quid tanto hiatu dignum laturus ſit. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. K. Mart. An. MDCV.

XXXIX.

MIrum, quam nos deſiderium Euſebii tui exerceat; eò quidem acrius, quò longiorem ſpem poſtremis litteris feciſti. Meminiſſe enim potes, te ſcripſiſſe, fruſtra tam citò exſpectari, nondum ad dimidium perventum eſſe, operas quæſtus ſui cauſſa plerumque alia interjicere. Prope erat, ut ad petitionem ſemel negatam redirem; ſi nundinis toto opere excludereris, ſaltem ne partem in guſtum invideres. Sed vicit pudor, &, ſi verum dicendum eſt, hoc potentior modeſtiæ magiſter, iteratæ repulſæ metus. Itaque, quando in hanc partem te obfirmaſti, & coronis omninò exſpectanda eſt, quod proximè conſequitur, impetrari patieris; ut extra etiam nundinas, librum à prælo adhuc calentem & madentem, Amſtelrodamenſi via ſtatim ad me mittas. Ingenioſum ſcriptum, funebrem Douſæ laudationem, ante aliquot menſes accepi, neſcio an auctoris miſſu; litteræ enim nullæ adjunctæ erant: Eò gratias agere abſtinui, ne ineptè aberrarem. Muſicum iſtic bellum gliſcere, mihi, ſupra quam facile credas, ægrè eſt. Utinam vel pugnantium manus continere, vel certè calamorum loliginem eluere, ego poſſim. Hoeſchelius Origenem abſolvit. Procopio manus admovit, lentas typographi culpa. Vale à tui amante. Aug. Vind. Prid. Non. Jul. An. MDCV.

XL.

NEceſſitas quam pertinax regnum tenet? Huic ergò nos quoque parebimus. Quando ratum, firmum, fixum tibi eſſe video, Euſebii conſpectum per partes non indulgere; id eò nobis

ſanè ægrius, quòd, quæ eſt alterius typographi lentitudo, coronidem ne proximis quidem nundinis ſecuro animo ſperare licet. Sed obdurabimus, & feremus, quod mutare in noſtra manu ſitum non eſt. Tu viciſſim fac fides tibi conſtet, qui me primum omnium Euſebium ex fornace calentem accepturum, fueris pollicitus. Præſtare tantò magis debes, quanto impenſius deſiderium ſingulis litteris acuis. De amphitheatro piget ſcribere, & ſunt omnium judicia in medio; etiam eorum, quos tu minimè ſuſpiceris. Caſaubonus certè nuper in hæc verba ad me ſcripſit, *Fronto Ducæus, vir eruditiſſimus & modeſtiſſimus, cum ſuperioribus diebus ad me veniſſet, librum illum & libri auctorem abominatus, non unius, ſed plurium facinoroſorum hominum opus eſſe confirmabat.* Sed ego nunc temporis anguſtiis, & occupationum multitudine impedior, ne compluſcula, quæ animo in hac cauſſa obverſantur, ſubjungam. Nonnulla in Putſchii ſinum, cum quo multus & ſuavis, per aliquot dies, quos apud nos agit, de te ſermo, effudi. Roſerii ineptiſſimas adverſus me nugas vidiſti? Quas ego, Caſauboni, Thuani, Bongarſii, aliorum conſilia ſequutus, ſilentio ſplendidè contemnendas cenſeo. Vale. Auguſtæ Vind. VII. K. Novembris. An. MDCV.

XLI.

MOnumenta *gentis Scaligeræ* quæ vides, Veronâ à *Cæſare Nicheſola*, homine mei amantiſſimo, tibi transmittenda accepi; neque quî id commodius, quam per nundinas fieri poſſet, reperi. Eæ niſi nobis Euſebium, tantò jam tempore exſpectatum, repræſentabunt, inamœnæ accident: Sed ſperemus, quod juvat. Erant, quæ præterea ſcriberem; ſed me podagra ab aliquot diebus lecto affixit, & decumbens hæc ſcribo; noſti autem opinor pedum manuumq; in hac cauſſa conſenſû, cum illi odiosè otiantur, quam iſtæ longis ſcriptionibus exarandis parum promptæ eſſe ſoleant. Putſchium noſtrum pulchra & præclara minantem, in ætatis flore ſucciſum, quam dolui? ſed hac lege homines naſcimur. Valdè velim exſtare editionem novam auctorum, de limitibus agrorum; quæ niſi apud vos prodeat, ubi codices manuſcriptos eſſe ajunt, quid aliunde ſperem non habeo. Vale. Auguſtæ Vind. VI. Id. April. An. MDCVI.

XLII.

VAndermylius ad me ſcripſit, Euſebium tuum cis paucos dies abſolvendum, fortè ante exitum hujus menſis. Quod ſi ſic eſt, & tu promiſſi memor, in ſententia manes, quæſo, quamprimum ad Caſparum Quingettum mercatorem Amſtelrodamenſem mitte; is cum fide ad me curabit: Et ego aſpectu operis maximè cupiti, ante nundinas fruar. Cujus rei ſpem omnem depoſueram, conſpecto proximo catalogo; ſed Vandermylii litteræ iterum

iterum erexere. Hœschelii Procopius nundinis prostabit. Casaubono me Polybium membranaceum ex Boica bibliotheca impetraturum propè confido; optimæ notæ esse asseverant, qui diligenter inspexere. Pro Vulcanii Cyrillo quorundam fores adhuc frustrà pulsavimus; nec tamen desistimus. Vale. Augustæ Vind. Prid. K. Jun. An. MDCVI.

XLIII.

ORator ad vos venio, ait ille in Comœdia, sinite exorator ut siem. Eusebii multi apud nos cupitores, rara adhuc sunt exemplaria: inde fit, ut meum, quod tu misisti, jam non meum sit; ita crebrò ejus usum amicis cogor concedere. Horum unus, quod in prolegomenis hæc verba legerit: *Disertè extat in parapegmate incerti auctoris, interprete Nic. Leonico, quod fastis Ovidianis prætexi solet: sed falso attribuitur Ptolemæo: Nam aliud Ptolemæi Græcum longè huic dissimile, penes nos habemus.* Cùm hæc, inquam, legerit, & me nihil non apud te posse sibi persuadeat, desiderio Kalendarii Ptolemaici Græci genuini incensus, vehementer institit, ut apographum à te impetrarem. Puto paucarum pagellarum rem esse: Vide itaque, quid tibi faciendum censeas: Etsi enim amico magnopere gratificari cupio, tamen nihil præter commodum tuum volo: Sed magna in humanitate tua spes est. Vale. Augustæ Vind. XV. K. Nov. An. MDCVI.

XLIV.

NIsi tu joco quereris, ego quod seriò mirer, habeo; quid tribus meis epistolis factum sit, quas ab autumnalibus nundinis ad te scribere, & homini expertæ fidei Casparo Quingetto Amstelrodamensi, omnes commendare memini. Itáne fieri potest, ut iis itineribus misellæ periclitatæ fuerint; quibus millenæ aliæ quotidiè tutò commeant? Vandermylij ergo operam experiamur, feliciori spero successu; quod is se ante mensis hujus exitum, ipsum ad vos cogitare scripserit. Francofurto nonnihil litterarij mercimonij allatum vidimus, cetera in dies expectamus; etsi profectò inter ea, quæ allata sunt, jam quæ nollemus, vidimus: sed utinam coram colloquendi facultas esset. Quod Vulcanium strenuè in Procopio laborare significas, beasti Hœschelium; & est sanè auctor dignus, in quo Agathiæ interpres nervos intendat. De patris in animalium historiam curis, tu quidem salivam moves; sed omnis spes intercidit, postquam te vestris Catonibus non contentum esse, alios typographos quærere ostendis. Quid satis est, cui Roma parum? quæ officina satisfaciat, cui Plantiniana sordet? nam de Bassoniana tecum propemodum sentio. Operis de emendatione temporum utriusque editionis ea majestas, ut cui Raphelengij domi sunt, foris typographum circumspicere non debeat. Vale. Aug. Vind. VI. Id. Jun. An. MDCVII.

P. S. *Nichesolæ* velim significes, te monumenta Scaligeriana dudum accepisse, ne fides mea laboret; nuper enim quid iis factum sit, quod litteram nullam unquam à te acceperit, quæsivit. Vandermylio in eo, quod meo nomine à te petet, ne te difficilem præbeas, rogo.

XLV.

QUid Praga de cœli facie ad me perscribatur, in scheda leges; nostri hic Mathematici somniculosiores, nihil hujus adhuc observarunt, sed observabunt, à me moniti: quid vestri sentiant, fac, quæso, sciam. Procopium te ex nundinis accepisse, spero: Mirè adhuc sterilis ille labor Hœschelio, nisi longior mora grandius fœnus coquit. Verum pauci Græca intelligunt, & ut non intelligentes, ament, prope stultum sit petere. Heinsius si ad vos rediijt insta, quantum potes, ut versioni manus admoveat; ne ineptus interpres, quod futurum prævideo, eam stationem occupet. Vale. Augustæ Vind. v. Non. Octobr. An. MDCVII. Vandermylius ante tres quatuor hebdomadas epistolam à te ad Cerutum scriptam misit, ea probè curata est.

XLVI.

BInas à te accepi epistolas, Non. Martij & XIV. Kal. Maji datas; priorem Callipedes, opinor, pertulit: Utrique litteræ ad Cerutum adjunctæ erant, quarum unæ illi jam sunt redditæ, quod ex responso intelliges, alteræ mox reddentur. Eusebium etiam curabo, sed occasio exspectanda est, ob voluminis magnitudinem. Interim Menippea ad Nichesolam missa. De fastorum inconstantia, tu sanè doctè & accuratè; tamen ego nescio quomodo, lapidi meo adhuc faveo, qui Sept. Getam II. & Plautianum II. Consules præfert. Subscriptiones enim legum, numeros Consulatuum Antonini & Getæ æquantes, meo animo palam corruptæ sunt, & digitum ad fontem & originem erroris videor posse intendere. Cum correctores collegia Consulum in fastis sic comparata reperirent,

Severus & Antoninus.
Geta & Plautianus.
Cilo & Libo.
Antoninus & Geta.
Albinus & Æmilianus.
Aper & Maximus.
Antoninus & Geta.

Consulibus, quos asterisco notavi, præcipiti consilio numeros II. & III. ascribendos censuerunt, æque utrisque quod nimirum *Antoninum* primum Consulatum cum patre gessisse scirent, *Getam* cum Plautiano crederent: Sed fefellit homines audaciores quam circumspectiores, *duos* fuisse *Getas Consules*; Severi *fratrem*

fratrem alterum, Plautiani ſcilicet collegam, alterum Severi *filium*, Antonini utroque Conſulatu collegam; itaque numeros inter patruum & fratris filium non rectè continuari. Ejus rei etiam alij lapides admonere poterant, in quibus Antoninus Aug.II.cum Sept. Geta Nob. Cæſ. nullo adſcripto numero, hoc eſt,tum I.Conſule,& Antoninus Aug.III.cum Sept.Geta Cæſ.II. comparantur, numeri nusquam æquantur. Adde tot *nummos*, quibus Geta Aug. Trib. Pot. III. adhuc Coſ. II. *ſcribitur*, Et *inſignem* unum *Philippi Fuggeri*, quo Trib. Pot.IV. Coſ.II. Deſ.III. ſed tertium Conſulatum ne iniret, fratris ſcelere effectum eſt. Getæ patrui Spartianus non ſemel meminit,ex quo *Cuſpinianus primùm diſtinctionem obſervavit.* De priori ejus Conſulatu, quandoquidem lapis *bis Conſulem* fuiſſe oſtendit, nihil præterea habeo, ſed Suffectorum infinitus numerus excidit. De gemma multa me doces,quæ cum primum vacabit, penſiculate examinare eſt animus. Pro Satyra gratias habeo. Judicium aſcriberem, niſi dudum certum & conſtitutum haberem, polemica hæc nulla ex parte attingere. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Majas An.MDCVIII.

XLVII.

EGo verò non unum patris tui panegyricum, ſed & reliqua, orationum atque epiſtolarum avidè evolvi. Sic ſoleo Scaligeriana. Quarum ne qua mihi elabatur pagina,planè cautio eſt. Itaque valde te amo de munere. Verùm carmina, quæ Agrippinates dedere, an agnoſcitis? mone quæſo, ne alienum tollamus pro legitimo. Merulæ quid factum,ne hariolari quidem poſſum,à quo & publicè & privatim tam diu nihil compareat,cum utrumque exſpectaremus. Privatim reſponſum debebat. Publicè geographicum illud grande opus. De quo quotidie quærendo, quidam qui me illo amico uti putant, tantùm non enecant. Ego præter mirari, quod reſpondeam nihil habeo. Quæcunque eum cauſſa moratur,facile ſciamus. Et ſi nulla tabulæ itinerariæ explicandæ hîc ſpes ſupereſt, iſtud quoque ſciamus. Sane meliora omnia & ſpero & voveo! ſed tam diuturnum tamq; obſtinatum ſilentium quî non ſuſpectum ſit? ſaltem ſalutem tu ejus nomine aſcripſiſſes, ne plane ad ſilentes abiiſſe, quod abominor,neceſſe haberemus ſuſpicari. De catomo, nihil,quod contra jam moveam,habeo. In Toliſto-Bojis conjecturæ,quam Caſaubono probari video, non favere non poſſum, ita multa concurrunt, quæ tamen te diſſentiente nunquam ſatis firma exiſtimabo. Quàm ridicula pleraque populorum etyma, nec ipſe ignoro, neque quisquam eſt, qui æquè ad Beccesſelena nauſeet. Sed niſi fallor,alia eſt Toliſto-Bojorum ratio. Multa erant præterea, quæ ad tuas reſcriberem;

berem; ſed tempore excluſus neceſſariò ad proximas rejicio. Hoc unum, quod in ſcheda leges, amicus meus, cetera vir bonus, ſed ex illorum genere, qui, quod volunt, valde volunt, quin ex te quærerem, excuſari non paſſus eſt. Vale V. Illuſtris, & me inter homines tui cultores amatoresq; cenſere perge. Merulæ, ſi apud vos eſt, multam ſalutem. Multam item Meurſio. Cui ne ſcribam, ſatis cauſſæ eſſe exiſtimo, cum munera mea Calvi ad Catullum comparet, ita enim ejus litteræ loquuntur, quas Vandermylio coram oſtendi, ne ſcriptio quidem grata accidere poterat. Ille fortaſſe alio ſcripſit: Interim. Porci illius Patavini quem dicis, nihil unquam ad nos. Et an Verres hic dignus iſto Hercule? nam & te tacente, qui fidem adhibeat; niſi ſui ſimilem reperiat neminem. Auguſtæ Vind. XIX. Kal. Jul. An. MDC.



MARCI



MARCI VELSERI EPISTOLÆ

AD JUSTUM LIPSIUM, EX BIBLIOTHECA HUGENIANA.

I.

Viro Clarissimo & Præstantissimo Justo Lipsio, *Domino & Amico meo observando. Lovanium.*



NEmo bonas litteras amat, qui te non colat. Solus ego cessator. Manu quidem & stilo hactenus, non animo. Quem tui, Vir Charissime, amantem observantem diu habeo, & promere, sæpe fuit impetus. Pudor frænos injecit. Quomodo ignotus ad Virum tantum, præsertim nulla occasione subnixus! Eam nunc deniq; videor probam nactus, ideò lubens arripui. Has schedas inspice, sunt ex antiquo autographo, singulares istius generis superstites reliquiæ, multa hactenus nō visa non audita proferunt, optimam vestræ Belgicæ & Bataviæ partem describunt. Quibus nominibus tibi acceptas futuras, non spero, sed planè scio ex meo sensu. Quam cupidè enim exosculer, si quod simile monumentum Germaniæ, aut Rætiæ & Vindeliciæ nostræ se aperiat! Affectus ergò mei in te indices cape, & eum mihi cum multis hujus oræ communem scito. Nescio enim quomodo, quod ille de virtute dixit, amicis inimicis æquè amabilem esse, geminum ego hic quotidie experior, quidquid à te litteratum prodit, omnes, non litteratos tantum, sed nos illiteratos etiam mirificè tenet,

tenet, in tui amorem & admirationem rapit. Explicationes tibi probari valde velim, ſed ut eas minus, conſilium certè editionis ſchedarum probabis, quas adeò gratioſas apud eruditos futuras auguror, ut nonnihil favoris inde in explicationes ſit dimanaturum. Reliquum, ambitionem meam in primo iſto officii limine fateri, ea perſuaſit, tuas hac ſcriptione poſſe elici. Cogita, an tanti putes, me profecto eximio beneficio devincies, à quo tibi promitte, quidquid ab homine tui ſtudioſiſſimo proficiſci poteſt. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. Kal. Mart. An. MDXCI.

II.

S. Me ante aliquot dies ad te ſcripſiſſe, Vir Clariſſime, ex Viviano cognoſces. Amor & obſervantia, quam tuæ virtuti & doctrinæ debemus omnes, à me impetraverat. Etſi difficulter: Subverebar enim, ne moleſtæ & impudentes viderentur interpellatrices, litteræ ab homine ignoto profectæ. Ac ſuſtinuiſſem me, niſi impuliſſet occaſio, quam tibi probandam ſperabam. Schedæ ſc. itinerariæ, quas ex antiquo autographo, ſingulari hujus generis ſuperſtite monumento, ſi tamen ſuperſtes eſt, deformatas, publicas feci. Hæ cum pleraque inviſa inaudita proferant, multam Belgicæ & Bataviæ veſtræ lucem inferant, quin facile aditum exoraturæ eſſent, dubitare non poteram. Conciliatrices itaque blandiuſculas præmiſi. Sed ecce in manus prædonum incidiſſe audio, quibus vel hoc nomine malè ſit, nec an poſtliminio in libertatem vindicandæ, conſtat. Quid ego facerem? Quando ardor ille tibi innoteſcendi non defervet, ſed --- creſcit in horas, aleam ſemel fruſtra jactam, viſum repetere. Tu ſive conſtantiam, ſive pertinaciam, in tuam amicitiam penetrandi, recti conſules, ſanè ſi doctrinam humanitas æquat, & me ſaltem in extrema tuorum cera ſcribes. Nam ſic omninò accipe, qui de ſcriptorum tuorum præſtantia acutius me uno judicare queant, multos eſſe, qui te plus ament & admirentur, neminem. Vale Vir præſtantisſime. Aug. Vind. Pr. Non. April. MDXCI.

III.

S. Serius reſpondeo, non mea, tabellarii culpâ, cujus negligentia factum, ut tuas, Clariſſime Lipſi, ante non multos dies acceperim. Amorem, quem ſpondes, amplector exoſculor: quando ita à juventute inſtitutus ſum, præcipuum vitæ fructum in eorum benevolentia poſitum exiſtimare, quorum virtutem & doctrinam inprimis mirarer. De Vellejo gratias ago: næ tu in rependendo promptus & largus. Neque cenſuram, neque elogium expectas; ſed verbo dicam, eo loco hic apud nos, quo tua omnia, ſummo. Lazii fragmentum de bello in Suevos, quam rectè divinaſti nugas? Vulgatum tamen aliquoties admiratores invenit. Et verò digladiantur etiam, an Ciſara Auguſta noſtra,

an

an nescio quod in vicina Bajoaria oppidum. Ego multis argumentis conjicio, narrationem totam lusum esse hominis malè feriati, qui Caroli M. aut Othonum tempore scripserit: non multo recentiorem indicio Urspergensis & Frisingensis, qui se famâ jam tunc vetustate inolitâ niti significant: etsi Frisingensis Varianam cladem interpretatus, quod multi imperitè sequuti. Habes in scheda fragmentū, & notas inter exscribendum natas: inspice, si tanti putas, & juva nos qua potes. Debes profectò: quandoquidem Vellejum semel illustrandum sumpsisti, tuâ interest, ne quid illi adulterini assuatur: nostrâ, cum res Vindelicas præ manibus, & hoc ulcus tangere necessum habeamus, sectionem tibi potissimum peritissimo chirurgo committere. Lazius hic deridiculo, non præter morem. Verè & medicè de homine medico medicus scripsit, ingessisse multa, digessisse pauca. Librum in Dialogistam vidimus, & legimus cum voluptate, execrati adversarii impudentiam, dementiam, impietatem. Si vetus de te ad nos rumor, utinam autem verus, erit quod Diodoris acrius doleat, illi ringantur, boni omnes sibi gaudeant, tibi gratulentur. In quo omine desino, tu ratum præsta, ita te æternum salvum salus. Augustæ Vind. XVII. K. Junias. MDXCI.

IV.

Eruditionem in te, Clarissime Lipsi, dudum amavi: humanitatem, ex quo tempore priores tuas accepi: nunc etiam pietatem, cum, quod antea rumor attulerat, animo tuo interiorem quietem & securitatem partam, ex te intellego: Amorem tot accessionibus auctum perpetuum ominor, siquidem Funiculus triplex difficile rumpitur. Tu verò macte hac felicitate, quam tibi non ego unus, sed quotquot hîc tui pietatisque amantes vivunt, gratulantur. Ut enim ille de virtute ait, semper esse amabilem, sed gratiorem in pulchro corpore, sic habet pietas, sibi sola satis, non tamen est, quin litterarum splendore mirificè illustretur, nec omninò ulla rebus humanis utilior potest accidere conjunctio. Utinam tibi Deus mentem injiciat, velis hujus tuæ in rem Christianam voluntatis publicum extare testimonium, magno multorum bono, *non* fallor, fiat: haud sanè quod te fidei nostræ capita aut certius, aut uberius, aut subtilius, quam alii fecerunt, tractaturum existimem, sed quod aliquos, qui ut Theologorum scripta attingant, nunquam persuaderi possent; auctoritas & exemplum, alios orationis tuæ siren, nihil blandior, in rectam viam sint deductura. Ubi tu porrò rectius operam colloces? Nam ut nescio quibus Chronologis & Westphalis, ineptissimis hominibus, respondere inducas animum, eisque vel horulam largiaris, scio non facies. Oratione, quam de B. Virginis Mariæ laudibus à te habitam audivimus, fortasse id argumentum attigisti:

gisti; quicquid est, ne quæso nos cela, qui omnia tua suspicimus, ut etiam litterulas inter cimelia condamus.

De Etrusca conditione rectè deliberabis: multum litteræ & litterati Mediceis debent, fatendum est, At vix scio, an præter unum aut alterum, Mureti inprimis, plura transalpinorum hominum exempla sint obvia, quorum Ingeniis in Italiâ invidia & ambitio Italorum non obstiterit. Pseudo-Velleiana te mecum damnare video, nec præter opinionem.

In Cæsarem, Livium, Florum, & Cæsareos scriptores, hoc est, in omnem Romanam historiam, quæ promittis, utinam quamprimum repræsentes: magni alicujus Medici opem, multos infeliciter experti, diu est quod isti flagitant. In Spartiani Caracallâ quærebam, quid sibi hæc vellent, Circa Rætiam non ,, paucos barbaros interemit: milites q; suos quasi Syllæ milites ,, cohortatus est & donavit. Quæ est ista tam eximia Syllæ co- ,, hortatio & donatio, quam respexit, doce nos; quæ apud Sallustium & Appianum de Sylla legimus, huc vocare, frigidum opinor, peculiare quid voluit Spartianus, Vale, vir præstantissime. Augustæ Vind. x. Kal. Febr. An. MDXCII.

V.

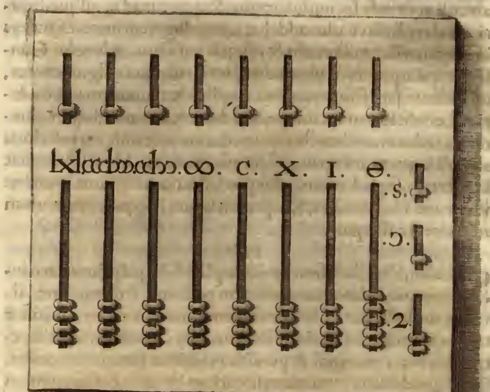
Mitto tibi, Clarissime Lipsi, speciem abaci ænei antiqui chartulâ expressam, quæ se commodum obtulit, cum neque tuarum desiderium jam diutius ferre, neque eas præterquam scriptione possem elicere, & intelligerem esse hominis aut impudentis, aut imprudentis & sanè importuni, inani scriptione cujusquam otium interpellare.

Scis ductis lineis & positis calculis rationes nunc vulgo subduci, eo propemodum abaci usus recidit, sed viâ, uti vides, diversâ, nescio an simpliciori & expeditiori, quam valde velim firmari verbis scriptoris alicujus veteris, probi. Horatius,

Lævo suspensi loculos tabulamq; lacerto,

Parum huc opinor facit. Tu cogitabis, nos docebis, & quod unicè cupio, amare perges: nam ut amicitiæ nostræ memoriam etiam ad posteros propages, etsi inter prima in votis habeo, præ omnibus æris marmorisq; monumentis æstimaturus, vereor tamen ne improbum sit petere. Communis amicus Vivianus nescio quid de face historica indicabat; An id est, quod ad me scripsisti te in Cæsarem, Livium, Florum, Spartianum, & reliquos Augustæ historiæ scriptores meditari? Sive hoc, sive aliud, ne, quæso, differas, sed rem litterariam quamprimum isto quoque splendore illustres. Vale. Augustæ Vind. VI. Id. Mart. An. MDXCIII.

Abacus



Abacus æneus eſt, forma & magnitudine, quam chartula exprimit. Foramina ſcilicet, ordines ſive alveoli, in ſuperiori parte octo, totidem in inferiori parte. In ſuperioribus ſingulis alveolis ſinguli ſunt claviculi umbellati, ſive capitibus latioribus, ita ut hinc inde moveri queant, nec tamen excidant. In alveolis inferioribus ſingulis quaterni ſunt ſimiles claviculi ductiles & umbellati, præterquam in alveolo Θ. ſignato quinque claviculi ſunt: rurſus in tribus alveolis, qui extra reliquorum ordinem, in duobus quidem s. & Ↄ. notatis ſinguli ſunt claviculi, in 2. verò duo ſunt. Claviculi itaque in univerſum XLV. omnes mobiles. Parte adverſa characteres inſcripti, quos dixi Θ. s. Ↄ. 2. Dein numeri I. X. C. ∞. ccIↃↃ. cccIↃↃↃ. IxI. parte averſa nullæ notæ, claviculi tamen, quod neceſſe eſt, hinc quoque in alveolis conſpicui: ad angulos quatuor lunulæ paullo craſſiores, & magis quam claviculi extantes, annexæ ſunt, hæ abacum ſuſtinent, ne claviculorum uſus impediatur.

Uſus videtur fuiſſe hujusmodi, ut in XIV. alveolis, quibus numeri ſub vel ſupra ſcripti claviculi inferiorum alveorum ſinguli tot numeros, puta aſſes aut ſeſtertios notarent, quot character interjectus: ſuperiorum verò claviculi uno amplius quam inferiores claviculi ejus alveoli omnes. Quo poſito facile eſt intelligere, quomodo ductione claviculorum, quibus I. interjecta eſt, exprimerentur inferioribus omnibus quatuor, ſuperiori unico quinque, itaque collectim novem: fuerit addendus decimus, reducebantur hi claviculi, & movebatur primus inferioris

 alveoli

alveoli x. deinde secundus, tertius & quartus ad XL.usque, superioris alveoli claviculus addebat L.ut colligerentur XC.Deinceps in centenariis, millenariis & reliquis par ratio. Alveolus Θ.inferior quinque claviculos habet, totidem uncias significantes, uti videtur. Jam si superior una amplius, sex nimirum uncias denotat, conficientur XI. unciæ, & si duodecimam adjicere voluerimus, reducemus hos claviculos, ducemusq; unicum inferioris alveoli I. quem integrum assem esse diximus. Idem usu veniet in sestertiis, siquidem XII. asses pro sestertio accipimus, nam hic variatum. De alveolis S. Ɔ. Z. parum liquet, neque eorum usum adhuc recte assequor.

VI.

S. Casui, Vir Clarissime, quicunq; ille fuit, qui priores tuas intercepit, admodum irasci non possum. Etsi eas sanè salvas, te molestia iterandi toties eadem caruisse vellem, mirificè tamen amoris constantia delectatus sum, quam tertium repetita scriptio, non nisi deperditis prioribus litteris exercuisset. Quid quod diuturnum etiam silentium excusas, & suspicionem culpæ minus fidè cultæ amicitiæ purgas: ne vivam, si quidquam legi hoc anno suavius, amabilius, ipsa charta, ipsi litterarum characteres benevolentiæ auram redolere videbantur. Reperi tamen in tanta suavitate, quod me morderet, adeò nihil sinceræ voluptatis largitur hominibus Deus. Vidi enim te manifestis amoris & benevolentiç signis in me editis immensum detrahere fidei sententiæ, quam de libris meis rerum Augustanarum tulisti perhonorificam; neque ego profectò, qui mihi malè nimis sum conscius, judicium istud unquam jactare ausim, in quo jus gratia flexum esse omnes intelligant. Romanam militiam ex Polybio avidè expectamus, fila item aliqua facis historicæ, quando te eam per partes daturum significas. Sicubi nostro nomini locus pateat, ut posteris inde constet, me inter Lipsii amicos numeratum, id ex animi mei sententia ambitiosis quorundam titulis longè anteponam.

A Fulvio Ursino duas inscriptiones bene veteres Romæ nuper erutas accepi, quas ad Ortelium mitto, ea lege, ut tecum communes habeat. Vale, mi præstantissime Lipsi. Augustæ Vind. XI. Kal. Jan. An. MDXCIV.

VII.

ANd. Schottus hac transiens me humanissimè complexus est, adeò profectò, ut qui ejus amore jã antea incaluerim, nunc ardeam medullitus: is cum abiens nunquid ad te litterarum interrogaret, se enim recta in Belgium ire, visum piaculum, negare. Et verò commodùm in manibus erat Nicolai Serarii, qui Herbipoli vivit, epistola, & in ea hæc de te verba: In eo ipso Machabæorum

bæorum libro ſunt id genus non pauca, quorum unum vel alterum Domino Lipſio, quem in iſta antiquitate facio plurimi, propoſui. Autumnus erat, hyems abiit, nobile lanigeri ſydus, quod cuncta ſequuntur, exſurgit, necdum tamen à Phœbo illo radiolus. Novi, adeoque, ubi ipſemet minimè ſcit, non ſemel, ſummam hominis humanitatem expertus ſum, ita ut vel ad eum meas non perveniſſe, vel occupatiſſimum eſſe ipſum ſuſpicer. Vales, & merito, apud ipſum auctoritate, tibi enim pæne plures quam Gallico illi Herculi catenæ. Rogo mihi ab eo, ſi qua ipſi fraternitatis & cognationis ejus, quæ lib. 1. Machab. cap. 12. v. 21. ſcribitur, veſtigia uſpiam notata, impetres. Iis quæ habeo non plura, ſed expreſſiora & certiora deſidero, neque quin habeat ambigo. A Prienenſi Mandroryto non eſt quod caveat, ut aliud nihil ſim, ſanctum tamen Hieronymum libenter audio, qui neſcio quem laudat, quod quæ à quibus didiciſſet, ingenuè profiteretur, & hodie meo in Paullo legebam, Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem, honore invicem prævenientes. Sed egone ſatis pudens, qui tibi alieno etiam nomine negotium pergam faceſſere? Sic eſt, mi Lipſi, Serarius me à te amari exiſtimat, & mihi hanc illi demere opinionem cautio eſt, quid facerem? Audaciæ apud te periculum adire eligo, tu ad me deterrendum, vel doctus minus, vel minus humanus ſis oportet. De rerum noſtrarum ſtatu, Schottus fortaſſe aliqua coram; qui tibi adveniet ſpoliis utriusque Heſperiæ onuſtus, nam & nobis theſauros ſuos hîc explicuit. Vale dulce decus meum. Auguſtæ Vind. Prid. Non. Jun. An. MDXCVII.

VIII.

VAletudo tua mirificè me ſollicitum habet. Si jam confirmata, quod Deum omnibus precibus oro, quæſo, fac ſciam, ſaltem per amicos, Schottum aut Ortelium. Admiranda, crede mihi, in deliciis ſunt, omnibus, etiam iis, quos ab his litteris non putes tangi. Sed hic eſt librorum tuorum genius, livor audiat licet, ſine compare exemplo. Auguſtæ Vind. IV. Id. Jan. Anno MDIIC.

IX.

S. Diu eſt, Vir Clariſſime, quod manuum hoc officio inter nos ceſſamus, neutrîus credo culpa, dum tu quidem arbores ſeris alteri profuturas ſæculo, me meæ etiam occupatiunculæ diſtinent: Animis interim utrimque calentibus, nam de meo, ipſe mihi ſum rectè conſcius, tui, ſtricturas in litteris ad amicos vidi. Et caveſis credere, mi Lipſi, me ſuaviorem ullum in hac vita putare fructum, quam amari à tui ſimilibus. Significavit Ortelius, quid de cadavere apud nos nuper invento, deq; conjectura noſtra reſcripſeris, Ea Urſino planiſſimè arriſit. Ego recipio

cautionem, qua tu de antiquissima vetustate excipis, quod tum corpora uri, non humari solita; neque Corneliorum & Marii exemplis, aut si qua sunt priva alia ejus generis, contra pugnem: sed recentius ævum, post desitam demum ustrinam, ultro tribuam, Romanum tamen. Vidi, qui huic mori terminum in Antoninis figerent, nescio quam firmis argumentis nixi, & num non credibilius, quod de cetero fere fit, exoluisse paullatim. Omnia profectò dubia, verum hariolari liceat; cum Aurelianum rem in Vindelicia gessisse Vopiscus scripserit, & Zosimus multa Alemannorum millia iis locis ab eo cæsa indicet, quid vetet militem interpretari, qui eo ipso bello fortiter fecerit, abq; imperatore donatus fuerit? Nisi tibi sanè hæ nugæ sunt, quod vereor. Admirandorum tuorum mirifico tenebar desiderio, ut primùm nomen & argumentum inaudii, id deinde Schottus noster in immensum adhuc auxit, qui illis dilaudandis, legit enim quæ typis hactenus descripta, ad quartum opinor librum, sibi ipsi non satisfacit. Urge, quæso, typographum, ne spem nostram ultra nundinarum tempus trahat. Vale dulce decus nostrum, & me, quod te seriò obtestor, amare perge. Augustæ Vind. XII. K. Februarij Anno MDIIC.

X.

SEriò profectò amas me, Vir Clarissime, qui quantumvis æger, scribere munusq; mittere sustines. Breviores illæ tuæ solito, nihilo insuaviores; quam putas me affecerunt extremæ duæ voculæ, Ama & reminiscere! supervacuæ eæ quidem, si rem spectes, indices sunt, imo testes, affectus in me calentis, quem juxta amo, & ita me Deus juvet, admiror. Librum aspexi, nondum totum legi, neque per tempus potui, saltuatim quædam, quæ ipsa me multum docuerunt. Judicium ne expecta, non à me, non à quoquam hominum, olim de Lipsio, deque iis, quæ ille edidit, quæ edet, judicatum est. Sed nunc vetor plura, nisi quod unum addo, me pro salute tua vota facere nunquam destiturum, donec te confirmatum intellexero. Augustæ Vind. III. Id. Majas Anno MDIIC.

Tantum Lipsii amorem à posteritate etiam sciri, nimis quantum mea interest; ignosce ambitiunculæ, siquidem tribus verbis me tam magno bono donare potes.

XI.

SEgetus ad me Patavio VIII. K. April. Totus præ gaudio extra me sum, ita me beasti evangeliis tuis. Lipsius ad nos? ô diem lætum! ô diem festum! ô diem exoptatum! ô diem! ô diem! Quando ego tibi vicem rependam mi Velsere? Lipsius in Italiã? Bene illi, bene tibi, bene mihi, bene Reip. Quidni enim in tanta lætitia propinare liceat? Dii viales adeste eunti, adestę redeunti,

Antonius Possevinus etiam, à quo hæ litteræ, magnum tui desiderium ostendit. Quod te scire volui, ut expectationem hominum tibi eo minus trahendam existimas. De nostro opinor animo nihil dubitas, certe non debes. Vale. Augusta Vind. Prid. K. April. An. MDIC.

XII.

O Gravem autumnum, qui omnem æstatis spem intercipit. Nam nos quidem te manibus tantum non tenebamus, intuebamur, alloquebamur, complectebamur, ita superiorum mensium litteris persuasi. Et ecce à Schotto, Lipsius de consilio profectionis Italicæ, nutat. Ne quære, quam perculerit, sustentabamur tamen, quod amici Romà nunciarent; amplissimus inprimis Dietrichstenius Cardinalis, certum ibi tuum adventum haberi, esse admotas à viris magnis machinas, à Cardinale præsertim Sfortia, quæ vel invitum pertrahant. Cum alteræ à Schotto, tinniente illa littera, quam tu vocas, in mugientem male saginatâ, Lipsius mutat. Caussa, sive invaletudo, sive quod omnes, etiam ingratiis in Italia retinendum augurentur, sive adventus Principum ex Hispania exspectatio. Quicquid horum, graves te in constituendo caussas sequutum, profectò nullus dubito, illisque etsi ignoratis facile assentior, hactenus ut approbem, ut sine doloris sensu, qui potest? neque tu postules mi Lipsi. Feremus igitur, & nos tuo amore consolabimur, quem, si mihi quidquam credis, multorum Principum magnificis pollicitationibus meritò ante ferimus, quod & hoc ævum & omnem posteritatem scire cupimus, neque non fiet, si mihi pars æqua amoris tecum. Quod commodo tuo velim, interdum vel per Schottum fac intelligam, quid rerum agatur, quid sub manu habeas, quid vetus; quid novum, primum secundum, publico dare pares, mirificè enim, ita me Deus amet, de te loquendo, cogitando, legendo recreor. Tabulæ itinerariæ me interpretem reperisse spero, ne nimirum diutius edita inedita maneat. Vale Augustæ Vind. Kal. Septembr. An. MDIC.

XIII.

BEne Schotto, quo sequestro crebræ inter nos salutationes commeant. Sed num se iis noster sustentet amor? Credo, ut est quotidianorum officiorum usus. Nunc, quoniam grandis caussa incidit, non magis feram vicaria manu tibi gratulari, quam alienum animum meum gaudium gaudere patiar. Ego verò tibi ipsus illum diem seriò gratulor, qui, ut non unus neque ex una Belgicæ civitate litteris ad me perlatum est, tibi pulcherrimus illuxit, quo Sereniss. Principes, ut te orantem audirent, & quidem imparatum, scholæ vestræ tecta subire non dedignati sunt, eo successu, ut recedentes beneficium accepisse non dedisse

vide-

viderentur. Apage Pompejos, apage Posidonios: alia erat illorum temporum ratio: hæc ætas, si omnia circumspicias & expendas, nihil profecto vidit simile. Nos non tuam tantum, sed litterarum vicem lætamur universè, quibus privata virtus hunc tantum honorem publicè exorarit. Perpetuas in Senecam notas eo expectamus animo, quo tua omnia, intendit desiderium Senecæ nomen, quod mihi ab usq; fere pueritia inter charissima, tum etiam expecto, an ego tibi de pilicrepo ineptisse videar. Vale, V. Præstantiss. & hominem tuo amore non indignum, siquidem amorem amor meretur, amare perge. Augustæ Vind. VII. K. Febr. An. MDC.

XIV.

EN fasciculum à Puteano tuo. Ego de facilitate mea quod tibi querar habeo. Dum amicis panegyricum ambitiosius ostendo, & legendum petentibus satis firma fronte negare non sustineo, ipse eo careo, ille per aliorum manus, perq; vicinas etiam urbes vagatur. Interim, quæ legi & intellexi, sunt sanè præclara, haud dubiè item reliqua. Et immortali nos beneficio affeceris, si perpetuam hanc in Seneca operam præstiteris, cum præsertim multa in eo auctore adhuc jaceant, non alio quàm Lipsiano acumine erigenda. Dissertatiunculam, quod te tamen facere video, cave extenues. Quod in illa verbum, judicij & prudentiæ non plenissimum? quæ ego in omnibus tuis scriptis, ita me Deus amet, supra etiam ingenium & eruditionem, quamvis utraque summa, admirari soleo. Me non blandiri, ipse mihi conscius sum; tu si candorem istius pectoris noris, credas. At brevior est, quam pro majestate tantorum Principum. Nimirum expectabant Phormionem aliquem, qui aliquot horas de ipsorum officio, & omni ratione Reipubl. Belgicæ copiosè dissereret. Quod isti vellicant, mihi prima laus habetur. De imagine, gratias habeo. Ea jam in aliquot exempla, hîc, in Italia multiplicata est. A me, quando pro tua modestia cautum voluisti. Artifices etiam nostri publicabunt, addito emblemate, quod quantumvis illustre & magnificum, nemo nisi iniquus abjudicet. Nuncius de clade ad Ostendam, nos nuper mirificè perculit. Erexit rursus Principis incredibilis, etiam ab inimicis, quorum litteras legimus, laudata virtus, & supra fortunam animus. Verissimè elegantissimi poëtæ illi elogium subscribetur,

Fù perdente, e vincente, e nelle averse
Fortune, fù maggior, che quando vinse.

Omnia hoc Duce Belgis sperare licet. Spem Deus firmet. In quo voto finio. Te, præstantissime Lipsi, precatus, ut tuum in me amorem velis esse perpetuum, quod eo vehementer recreer. Vale. Augustæ Vind. XIV. K. Aug. An. MDC.

Schon-

Schondonchus proximè innuebat, forte brevi futurum, ut Delrium, cujus Orientium legimus, complecterer. Quod profectò magnopere cupio, sed si apud vos adhuc est, officiosè salveat.

Photius absolutus est, ipse quidem. Lucem ei appendices adhuc invident. In Geographicis dabit Hœschelius noster ad nundinas, quædam Scylacis, Artemidori, Dicæarchi, Isidori, Marciani.

Et hoc pæne fugerat, quibus ostenderim imaginem, gratulatos esse melioribus literis, Lipsium juvenescere. Sic enim planè visum, cum ea contendentibus, quæ ante annos opinor XIII. publicata est.

XV.

ICONEM nuper promissam habes. In qua artificis affectum probes, præquam quod manus effectum dedit, opinor. Delrium suavissimum hominem his diebus complexi sumus. Visit enim nos de via, & confirmandæ valetudinis caussa aliquantum hîc temporis substitit, etsi videbatur festinare. Multa inter nos confabulatio, de rebus vestris publicis, de tuis item privatis. Unum gratissimum fuit audire, te difficillimis quibusq; Senecæ absolutis, jam ad epistolas emersisse, quæ ut magna, ita planissima & expeditissima sit pars totius operis, neque dubitandum, quin brevi Latinum philosophum, tuo labore multis modis & meliorem & illustriorem, simus habituri. Plinii nuper me locus exercuit, de quo, nisi melioribus occupationibus tuis parcerem. te lubens legam judicem. Est libro XXXVI. cap. XII. de pyramidibus in hæc verba, *Amplissima, octo jugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus intervallis, per octingentos octoginta tres pedes singulorum laterum.* At nisi me omnes rationes fallunt, area quadrati, cujus singula latera sint DCCCLXXXIII. p. erit jugerûm ultra XXVII. Itaque eo fere prolabor, ut Plinium aliquanto plus scripsisse, quàm intellexisse existimem. Quod ne isto loco suspicari temerarium videatur, facit ejus tot aliis incogitantia. Plures in pyramidum historia authores sequutus est, proditis etiam nominibus. Primus Herodotus, maximæ pyramidi octo plethra tribuit; alius eorum qui deinde XI. sequuntur, opinor, DCCCLXXXIII. aut ut quidam codices habent, & quæ meo sensu sanior lectio, DCCLXXXIII. Has ergo sententias Plinium ita confudisse existimo, ut unam ad modum areæ, alteram ad lateris mensuram imperitè conferret. Cum Herodotus plethris certè latus mensus sit. Familiare autem Latinis, etiam optimi sæculi, jugera, quamvis tanto majora, pro plethris reddere. Sic enim Lucretius, Virgilius, Tibullus, Ovidius, Higynus, novem Tityi apud Homerum plethra, totidem

jugera interpretantur. Mela rem propius attigit, *Maxima, tres namque sunt, quatuor fere soli jugera sua sede occupat, totidem in altitudinem erigitur.* Hero quippe Mathematicus, duo plethra unum jugerum conficere scripsit, quod & ipsum tamen rotundè magis quam vere dictum. Sed refert præterea observare, quod Plinius *octo jugera obtinet soli*, Melam eadem phrasi scripsisse, *quatuor fere soli jugera sua sede occupat.* Cum interim ex comparatione ad altitudinem constare possit, Melam longitudinem lateris haud quaquam soli superficiem intellexisse. Verum, ego longius, quàm constitueram, progredior. Vale Vir Præstantiss. & ama amantes. Augustæ Vind. Idib. Septembr. An. MDC. Litterulas Saſſenati inscriptas Pinellus Patavio misit.

XVI.

EN ineptias, quod dolenter addo, Italicas. O nationem, cui ego judicii laudem attribuere solitus! Sed hoc nimirum est, quod vulgari monemur proverbio, generosissima vina in mordacissimum acetum corrumpi. Nisi quod isti fæces quàm acetum verius. Neque enim obscurum qui coituri sint. Si tamen tam stultum consilium ullo unquam tempore successum habiturum. Utut erit, te hæc quamprimum scire, tua interesse censui. De Seneca, omnes qui istinc scribunt, bene nos sperare jubent. Ego verò quoties rei molem cogito, fidem quantumvis volens, illis accommodare vix possum. Interim promissam epistolarum chiliadem, quod vel nullo, vel exiguo tuo labore fieri possit, expleri desideramus. Vestam vidimus; in tantillo libello tantam bonarum rerum mirati copiam. Itali, si viri sunt, nodum quem tu in eo nectis, solvant. Vale. Et me etiam silentem amare perge, nam quod nuper ad Schottum scripsi, inanes litteras, nisi quid incidat, quod vel tua vel mea intersit, mittere non placet. Augustæ Vind. Prid. Id. Novembr. An. MDCIII.

Robertus Titius Bononia XIV. K. Novembr. MDCIII.

AUdio esse nonnullos Italos, qui de compacto Lipsium adoriri meditentur: scriptumque adversus eum valde acerbum edere cogitent. Ego sane hominem unicè admiror, nihilq; dici posse persuasum habeo, quo ipsius gloriæ vel minimum officiatur: itaque me longissimè ab hac conspiratione abesse volo, ac doleo vehementer has turbas excitari adversum eruditissimum ac modestissimum virum, cujus ego scriptiones magno cum meo profectu assiduè in manibus habeo, quemque omni invidia longè majorem esse autumo, nec is fortasse alienum animum à me sui studiosissimo gerit, cujus etiam rei opinione ipsum ego vicissim unicè diligo,

diligo, inque oculis assiduè fero. Denique ita censeo, neminem à multis annis extitisse, cui nostræ litteræ magis debeant, ut omnis labor in ejus gloria deterenda prorsus inanis futurus sit. Imo verò plurimum inde viri laus adaugebitur, quem totæ propemodum nationes aggredi necesse habent, si de ejus laude quidquam deminutum velint. Invidentiæ non obscuræ indicia sunt hæc; at ea, ut fulmen, non nisi summa afflat. Hoc te scire volui, ne me hujus consilii participem esse unquam suspicari possis.

XVII.

QUandoquidem me seriò & pro amico jubes dicere, Ego tibi valde affirmo, scriptionem Hallensem, tot ingenii luminibus distinctam, omne, omne inquam sine exceptione, punctum tulisse, non unum pietatis; sed à piis. Quæ aliorum sit ratio, ignorare non potes, quos illo spiritu agi, cujus Nicæna secunda Synodus actione quarta, ex Sophronii limonario meminit, si verum volumus, manifestum est, nihil enim æquè invitis auribus ac Virginis laudes admittunt. Tu contra audentior ito, Et quoniam ad Sichemensem non à me uno vocaris, neque tibi hæ scriptiones graves, ut ais, hanc occasionem bene de coelestibus merendi, perire non patere. At materies non tam uber. Scriptio sit pro materie, vel epistola, vel commentariolus, quod si Saginare placet, promptum theses ipsas libare, de miraculis, quod in Hallensi obiter fecisti, de sacris peregrinationibus, de divæ Virginis, & generatim imaginum cultu. Decorè & utiliter à te fiat, lecturis iis, qui omnes aliorum sacras commentationes fastidiunt, Lipsii verò nihil negligunt. Historiam Gallicanam aliquo schemate tangas censeo, cujus aliquando testimonium ad posteros extet, quod de carmine in Jesuitas, cent. epist. ad Germanos & Gallos epist. XLIX. aptè fecisti. Refert enim publicè intelligi Lipsio displicuisse. Vale. Augustæ Vindel. Postrid. Id. Decembr. An. MDCIV.

XVIII.

DIvam Sichemensem accepi, & legi, quam avidè, quanto cum suavitatis gustu, nihil attinet dicere. At tu jejunitatem & maciem argumenti excusas, mihi contra videtur; Hallensi nulla re, nisi temporis longinquitate, & pro ea historiæ modo, cedere. Quam illustre, quam certum, quod nec impudentia factum negare ausit, postremum in Johanne Clemente miraculum? Itaque eo se convertunt, dæmonis esse præstigias, nimirum, *si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domesticos ejus*, & quidem insignitè matrem. Nihil amabilius rejectiuncula ad finem, opposità Sannioni Batavo, quam cordatè, graviter simul & argutè, ita me Deus bene amet, exequutus es. Sed facere

non potes, quin eundem honorem adversitori Spirensi, ita ajunt, paullò uberiùs habeas: meretur labor tanta cura exantlatus, non vulgarem aliquam coronam. Scaligerum se tibi de carminibus purgasse, P.Schottus significat, gaudeo. Ut mirè contra doleo, ob ea,quæ in Serarium & Delrium, nihil impotentius dudum vidi, non in iis ipsis,quorum convitiari professio est. Ut fallitur quisquis,impetu ablatus,his artibus famam sive quærit, sive retentat, sive etiam tuetur? Frater an istuc ante abitum ex Belgia excurrerit,subdubito, ita in arctum cogebat tempus reditui præscriptum, aulæ lentitudine vehementer præcisum: hanc qui curtam primus appellare ausus est, supra omnes sycophantas hominibus imposuit. A Mercuriali & Bonciario salutem ascribere jubeor. Bonciarius judicium de scriptis suis à te expectare ajebat, sed nimis misera sit Lipsii conditio; si se omnibus præbere cogatur. An nosti in Italia repertos, qui dentes in Politica tua acuerent, sic,ut rem ad *Inquisitores* etiam deferrent, duobus præcipuè capitibus nixi, ob ea,quæ de Judæis,& quæ de Savanarola scripsisti utrobiq; una aut altera vocula notabatur. Verum amicis facile fuit calumniæ istam nubeculam veritatis luce dissipare. Ut primùm ad me indicium, incalui, & ad hominem magnæ opinionis,qui jam in partes transierat,tanta animi & verborum contentione scripsi, ut jam omnes omnium offensiones pro Lipsio ipse ultrò suscepturus videatur. Vale. Augustæ Vind. x. Kal. Jul. An. MDCV.

XIX.

IGnosce, de Lampugnano, indici tuo nondum fidem habeo. Quam enim tenuis Titiani nominis conjectura? magis est, ut quidam contra interpretentur: qui latere velit, nunquam se tam disertè prodat. Adde, quod tam illiberalis perfidiæ flagitium, in homine bonas litteras profitente, mihi sanè nunquam fiet verisimile. Rectè meministi, quæ ego olim Titianis verbis ad te non semel perscripsi, nunc alterius epistolæ autographum accipe, quod commodùm in manus venit. Si certiora argumenta amicus tuus contra habet, manus invitus dabo,neque abstinebo,saltem si tu pateris, quin homini tam impurum facinus in os quodammodo exprobrem, & amicitiam in omnem reliquam vitam renunciem. LOVANIUM tuum noli tenuare,& delicias facere. Satis novimus Lipsianum Genium: quod tu negas, nundinæ non invidebunt. Sed quid fit Hallensi antagonistæ? quem ego sic impune triumphare non posse ferre videor, neque capio,quodnam altius consilium calamum contineat. Epistolam Photianæ editioni ornamento futuram,nuper accepi. Et Schotti prudentiam magnopere commendo, qui hanc unam facem, quam innumeras encomiasticorum carminum scintillas prælucere maluit.

luit. Vale. Et fac quod facis, hoc est, perge amare. Augustæ Vind. VIII. K. Febr. An. MDCVI.

XX.

POstquam de Titio scripsi, nihil litterarum à te accepi. Nunc mihi Bonciarium, imò Sebastianum Maccium istum vide: quid id nominis, quid hominis, mihi adhuc, tecum opinor, ignorare licuit: insigniter litteratum Bonciarius ait. Sed planè ejus in te amor, atque adeò, si dicendum, pietas, non tam exempla aliorum, quàm etiam fidem superat. Nam qui maxima tibi quæque coram in os polliceantur, affatim reperias, raros qui parem cineribus affectum præstent, post omnem consumtam ambitionis ostentationem, quod Maccio equidem facere fuit animus. Cujus nisi te, transmissa epistola autographa, certiorem facerem, bis peccare videbar. Vale. Augustæ Vind. XIII. K. April. An. MDCVI.

MARCI VELSERI EPISTOLÆ DUÆ AD PAULUM MERULAM.

XXI.

Salve Vir Clarissime.

CUm te primum geographica meditari intellexi, animo linguaque statim favi, ita me omnia Ennii tui, eruditio, diligentia, judicium pariter delectaverant. Favi autem eo impensius, ne quid dissimulem, quod te antiquitatem spectare animo nescio quomodo conceperam. Itaque Schoppio, me per id tempus forte visenti, auctor fui, de nobili tabula itineraria, tum opportunè manu quodammodo ex diuturna servitute missa, te admoneret, futuram quippe egregio operi magno ad omnia tum subsidio, tum ornamento. Qua de re scripsi ad Ortelium quoque, cujus manibus bene sit. Is respondit, alio te campo decurrere, nostri ævi argumentum esse. Mihi verò in mentem venit, id cujus in ipso intuebar exemplum, fieri posse, ut animo ad geographiam semel inclinato defixoque, plus quam initio proposuisses complectereris, à nuperis ad vetera gradum faceres, & utramque ætatem sumeres illustrandam. In quâ sententia, Ortelio nunc vita functo, confirmor quotidie magis, qui tibi hanc ab illo veluti lampadem traditam, certè relictam ominer. Ne quære quanto cum bono publico, quantaque cum nominis tui dignitate & gloria, horum enim nihil non in aperto est. Ego, ut me tibi totum

aperiam, ſerius & vehemens hortator accederem, niſi quod nonnihil vereor, ne tu, magno ſcilicet tuo jure, hominem peregrinum & ignotum ſubimpudenter officioſum, averſere, resque ſibi ſuas curare, de tuis æſtimandis tibi conſilium relinquere jubeas.

Vice ergò ſaltem indicis fungar, & quod excitando homini laudis occaſionem captanti ſatis ſit, digitum intendam, ubi ejus meſſis multo uberrima. Joannes Moretus tabulæ exemplum his litteris adjunget, juſſi enim ſimul ac abſoluta eſſet ad te mitteret. Ejus te primus aſpectus docebit, quam incredibiles, inde utilitates antiquitati geographicæ, hiſtoriis, & omni demum elegantiori litteraturæ proventuræ ſint, ſi peritus interpres acceſſerit, ſine quo in vulgus neglecta & contempta jaceat neceſſe eſt. Cæterum an tu tibi eam gratiam demerendam cenſeas, jam tui judicii eſt, ego nihil addo. Nam quanti à me fias, à quo tibi tam gravis tamq; luculenta provincia ultrò defertur, tute facile intelligis. Quam tuâ cauſſâ omnia cupiam, tum demum intelliges, ſi quâ in re voluntatis meæ periculum feceris. Ill. Scaligero quæſo multam à me ſalutem, à quo reſponſum exſpecto. Clariſſimus item Cluſius ſalveat, cui ego debeo. Tu ſi reſcribere voles, ad Moretum litteras mittes, vel ad Carolum Taſſis tabellariorum Antverpiæ præfectum, aut ad Matthæum & Davidem Langios mercatores, omnes rectè curabunt. Vale. Auguſtæ Vind. XIV. Kal. Decembr. An. MDIIC.

Veronæ ad Amphitheatrum ante paucos dies ſaxum grande effoſſum eſt, eâdem inſcriptione ex duobus lateribus bis inſcriptum,

NOMINE
Q. DOMITII. ALPINI
LICINIA. MATER
SIGNUM. DIANÆ. ET. VENATIO
NEM. ET. SALIENTES.
T. F. I.

Fide Federici Ceruti, qui miſit.

XXII.

O Svaves tuas litteras, quæ poſt ſeptimum etiam nunc menſem amorem ſpirant. Kal. enim Februarii datis nunc demum reſpondeo. Male illis ſit, qui nos iis tam diu carere voluere, ut ſuſpiciones interim commearent viciſſim, dum litteræ debebant & officia. Certè & ego ſubdubitabam, in quam partem immodicum tuum ſilentium, ſic mihi videbatur, interpretarer, & tu quin ſequius de me non reſcribente ſenſeris, fieri vix poteſt. Bene quod redditæ tandem, utrumque abſolverunt. Iſtas Antverpiam mitto, tu eâdem via, ſive Amſterodamenſi mavis, reſpondebis,

bis, cum ex utraque civitate quot hebdomadis tabellarii ad nos commeent. Verum ad tuas redeo. Quæ ut nimis de me magnificè, de te demissè scriptæ sint, fero hanc blandiloquentiam in amicitiæ isto limine & primo quodammodo congressu, utcunque, in posterum quæso abstineamus. Cui enim bono? Ad populum phaleras, mi Merula, quod ego tam frequens usurpare soleo, ut mihi jam propè symboli vice sit. Tabulam itinerariam visam tibi, quod profectò est, veris pretiis à te æstimari, gaudeo: illud multò magis, statim ac reddita, usui fuisse & commodo, sed maximè omnium, quod de ea illustranda seriò videris cogitare, utinam singulari opere, quod & ipsum innuis, quotidie magis experturus argumentum dignum esse, in quo excolendo ingenii nervos contendas, multum inde boni publicè, gloriæ privatim hausturus. Nisi tamen opus, quod sub manu habes, eâ forma est, ut illi commodè totius tabulæ explicatio possit inseri; nam ego ejus speciem, nisi forte specimen ex nundinis mittis, animo non penitus capio, etsi ab eo, quod Ortelius scripsit, longè abesse facile intelligo. Sed quicquid futurum est, te tanto jam tempore decrevisse verisimile fit, neque ego ut mutes peto; illud peto, nos consilii tui participes facias, quo saltem votis prosequamur. Quod suppetias petis, utinam par voluntati facultas esset. Interim libellum mitto, cum fide descriptum, hoc est repræsentatis autographi etiam vitiis, ex vetusto codice membraneo, quo Notitia utriusque imperii, Itinerarium Antonini, & quædam alia, quæ plerumque conjungi solent, continebantur. Hunc tu valido stomacho concoquas velim, & id cogites, quod Virgilium in Ennio tuo fecisse narrant. Nam aut ego valde fallor, aut XII. de Theodosio versus ad tabulam nostram pertinent, & si in septimo illud scribendi compendium ꝗ *quinis*, quod ex autographo est, *terquinis* significat, nihil dubitem barbarum poëtam decimum quintum Theodosii consulatum, quo Valentinianum quartùm collegam habuit, notare. Quamquam tu hæc expendes rectius, ego animum tibi probare satis habeo. De historia Batavica significabis tuo commodò explicatius, an res nostri ævi, an ab omni antiquitate aggrediaris: nos inaudieramus Dusam Junio in eo munere, successisse. Vale V. CL. & Clarissimo Clusio multam salutem nuncia. August. Vind. Kal. Septembr. Anno MDIC.

Autographum tabulam membraneam esse, quod in epistola ad spectatorem moneri debebat, nescio an prioribus ad te perscripserim.

MARCI

MARCI VELSERI EPISTOLÆ,

AD

BON. VULCANIUM, CAR. CLUSIUM, JOH. MEURSIUM, DAVID. HOESHELIUM.

EX

BIBLIOTHECA LUGDUNO-BATAVA ET GRONOVIANA.

XXIII.

Salve, Vir Clarissime,

ET macte hac virtute, hoc animo, atque publ cum juvandi propensione, nam me aspectus Cyrilli tui vehementer exhilaravit: tùm planè præfatio pectus incredibili lætitia perfudit. O te felicem, qui tantos thesauros nactus, eos spargere quam condere prius ducas. Utinam hanc Deus mentem multis injiciat. Ego, ne nescias, inter primos Cyrilli amatores, nomen profiteor: cujus rei hinc conjecturam capias licet, quod amico cuidam meo, homini Græcè & Latinè apprimè docto, author fui, commentarium in XII. Prophetas vertendi, is verò totum jam pensum absolvit, & nunc maximè editionem adornat, cujus te certiorem facere, tua interesse putavi, ne actum ageres, cum præsertim industriæ latus adhuc extra istum campus pateat, Ezechiele maximè interpretando, quem facile æstimare est, ingens volumen conficere. Prophetas minores X. ex Boica bibliotheca habuimus, reliquos duos ex Vaticana. Ezechielem etiam amicus ille meus aggredi parabat, sed monitus ultrò desistet, tui reverentiâ. Illi Scaligero, qui nos Eusebii exspectatione cruciare pergit, multam salutem. Multam item Clarissimo Merulæ, qui mihi responsum debet. Tu si rescribere voles, quod mihi pergratum accidet, litteras ei, à quo has accipies, rectè trades. Vale. Augustæ Vind. XVII. Kal. Junias An. MDCI.

XXIV.

IN hac typographorum vestrorum lentitudine, nihil verendum video, ne editionem Cyrilli, ut versionem maximè matures, præcipites: Nam si in media Batavia, quæ omnis elegantiæ & politioris litteraturæ sedes habetur ac domicilium, vinum istud hederam poscit, & ne cum hedera quidem emptorem reperit, quid futurum censes alibi? itaque nuperis litteris, quas ante octiduum ad te dedi, scribendis supersedere poteram. Vix discesserat tabellarius, cum tuas XV. Aprilis die datas accepi. Ne quære, indignissima visa Musarum conditio, quarum tristissimam sortem,

tem, & fœdam sæculi fatuitatem una miseratus sum. Eóne spes omnes recidisse, ut cum bono publico tot vigilias impenderis, prælum tibi tandem fere ostiatim emendicandum sit? Ego quod certò promittam non habeo, in magnâ præsertim hîc typographorum tenuitate, sed omnes nervos contendam, & Hœschelium quoque in consilium advocabo, si votis tuis ullâ ratione satisfieri queat. Quicquid autem exsculpemus scies, tum ratio mittendi per nundinas sit promptissima & certissima. Procopii dodrans absolutus est. Vos quid istic, vicissim significa, etsi omnium industriam in tanto litterarum neglectu, mirè flaccescere necesse. Vale. Augustæ Vindel. IX. K. Jun. An. MDCVI.

XXV.

Salve Vir Clarissime. *Ad Clusium.*

QUam suaves mihi tuæ litteræ, quam multis nominibus acciderint, nolim quæras: Ejus enim ex prioribus meis, etiam ante quam scriberes, potuisti conjecturam capere. Hoc tibi omni asseveratione confirmo, humanitatis & benevolentiæ adversus me visas plenissimas; neque hujus ullum certius testatiusque dari potuisse indicium, quam quod de rebus tuis tam familiariter visum perscribere. Quo profectò nomine amo te plurimum. Feres vicissim hominem tui amantissimum te de quibusdam hortantem paullò liberius. Ut incertis nimirum casuum connitaris te tuaque, quantum humanitus fieri potest, subducere, & tot vigiliarum lucubrationes in tuto collocare. Invitus dico, sed ætatem tuam vides, corporis constitutionem item, & quid post fatalem horam posterûm curæ credendum sit, nimis quotidie experimur. Quid sit igitur, cur non tute potissimùm matures extrudere bono publico, quæ editioni dudum parata habes? Moretus tergiversatur. Eo acrius urgendus est, & sanè vinci se patietur, Sin tamen, ambienda istic altera apud vos officina Plantiniana, quod omninò harum alterutram huic fœtui Levanam exoptem. Tu tibi modo negotium seriò cordi esse patere. Pinellus noster diu est quod nihil respondet. Id in homine alias officioso & perdiligente nescio in quam partem accipiam, & prope est, ut gravius quiddam suspicer. Horto meo quod tam prolixè cupis, gratias habeo, Si tuo commodo fieri possit, velim tibi debere de surculis rosarum, quas istic magnitudine spectabiles haberi audio, de Anemones item una aut altera rariore specie, quas in Hispanicis retulisti; & seminibus aliquibus exoticis, ejus generis, quæ cœlum nostrum ferre existimabis. Via Antverpiensi rectè curabuntur. Et delectatio quidem ad nos, honor omnis ad te rediturus est. Sed ego nimis fortasse impudens flagi-

tator. Tu amoris fiduciam interpretare, & si qua in re opera mea tibi vicissim usui esse potest, cupienti impera. V. Ill. Jos. Scaligerum & Paullum Merulam meis verbis quæso salvere jube. Augustæ Vind. III. K. Jan. An. MDIIC.

XXVI.

SAlve, Vir Clarissime, ab homine ignoto. Cum Joanne Vincentio Pinello, quem splendor familiæ, virtus, doctrina juxta ornant, magna mihi intercedit, officiorum & benevolentiæ conjunctio: Is mihi his diebus proximis duos libellos de Theriaca ad te curandos transmisit, quod ego duplex beneficium interpretor. Intellexi enim ex altero de herbariis tuis studiis quæ prius nesciebam, quæque intellecta magno mihi fuere gaudio, haud dubiè futura etiam utilitati publicæ, nisi quis casus adversus spem ludat, quod omen abominor. Visa præterea occasio te salutandi, quæ mihi ne periret, fuit omninò cautio. Diu est enim Vir Clarissime, nihil blandior, neque soleo, quod meus mirificus in te tuaque amor, qui auxit ab uno aut altero anno, postquam in hortos satis amplos migravi, ubi nunc habito, ea mihi videlicet occasio sæpius de te cogitandi, tuos libros in manus sumendi, & verò avidè expetendi atque expectandi magni illius operis quod te nunc maximè elucubrare intelligo, cuique Pomonam & Floram propitias precor. Si quid de cætero in rem tuam scio, possum, mone tantum, experiere quam omnia tua caussa cupiam. Vale. Augustæ Vind. Non. Aprilis An. MDIIC.

XXVII.

S. Amo te, Vir præstantissime, de surculis rosaceis, & quidem merito tuo multùm, qui obiter interpellatus, rem tanta cura, tantaque circumspectione temporis, tibi volueris cordi esse. Utinam humanitatem istam retaliare liceat, sed tuum erit circumspicere, an tibi opera mea alicubi usui esse possit, ego recipio, me omni conatu annisurum ne in ingratum beneficia congessisse querare. Surculi bene habiti redditi, & terræ statim commissi, ut videbantur recentes & egregiè radicati, vitales fore nihil dubito. De Americanorum etiam tuberibus gratiam habeo, quorum historiam quod in plantarum historia à te descriptam significas, est cur hanc ardentiùs desideremus. Omninò tricones isti interdum typographi, & in posterum omnia impeditiora vereor, clausis inter vestros & Antverpienses itineribus, ut quidem hìc audimus. Mihi quoque interdum ad Moretum scriptio; & monebo hominem per occasionem, excitantur enim si libros à pluribus expeti intelligant. Quod si tergiversatur adhuc, sanè jus & æquum postulas, remittat saltem librum & icones, tua enim vel istic vel alibi typographum non difficulter reperient.

A Merula nihil dum vidi, an nostram ille audaciam, nisi tenui-

tatem etiam, ſpernit, qui rem tantam ab ignoto auſi ſumus petere? At humanitatis erat reſpondere ſaltem, nihil enim prohibebat negare. An in illam potius partem moram interpretabimur, illum de explicanda tabula cogitare, & in eo ipſo nunc maximè verſari? Quæſo, quicquid eſt, quoniam litteras daturum ſemel pollicitus, inſta, ut promiſſa appareant. Interim à me amantisſimè ſalveat. Vir Ill. item Joſ. Scaliger, de quo ſine amore & cultu nunquam cogito. Quod in prioribus tuis extremis erat, de Anemones aliquot generibus atque bulbaceis plantis non vulgaribus, menſe Julio & Auguſto mittendis, ſi in tempore non exciderit, multum tibi debebo. Si Antverpienſi minus poterunt, aut Agrippinenſi, aut Hamburgenſi etiam viâ licebit mittere. Vale V. Clariſſime. Auguſtæ Vind. Prid. K. April. An. MDIC.

XXVIII.

ROſæ centifoliæ quas tuo munere habeo, egregiè virent, ut de floribus etiam bene ſperandum ſit. Quod te nimirum ſcire oportere exiſtimavi, ut quoniam gratiæ referendæ nunc quidem rationem nullam ineo, te ſaltem apud memorem beneficium collocaſſe experireris, id enim etiam animus ingenuus interdum gratiarum loco æſtimare ſolet. De mittendis bulbaceis quibusdam rarioribus, hoc ipſo menſe, quo iſtas accepturus es, aut Auguſto proximè inſequenti, quam ſpem feciſti, ejus ſi te commoneam impudens videar, fortaſſe aliis, non tibi, cujus nota humanitas, & bene de omnibus promerendi ſtudium. Ego verò eſſem in hac cauſſa paullò audacior, ſi tu viciſſim meâ hic operâ in ulla re animum induceres. Quod Moretus ſignificat, ſub prælo eſſe tuas lucubrationes, noli quæſo quærere quam gratum non mihi uni, ſed omnibus qui honeſtiſſimam hanc animi remiſſionem in deliciis habent, accidat. Vale Vir Præſtantiſſ. & Ill. Scaligero quæſo multam ſalutem, cujus litteras mihi inſcriptas periiſſe ægerrimè fero. Clariſſ. item Merulæ, qui quod me reſponſo nondum dignatur, velim ſaltem ſcire, quid de interpretanda tabula itineraria conſtituerit. Auguſtæ Vind. Prid. K. Jul. An. MDC.

XXIX.

ET bulbi, & varia Anemones genera rectè reddita. Pro quibus ſingulares gratias ago: Quod minus refero, nonnulla fortaſſe tua culpa ſit; nam tu quidem indicare debebas, quâ tibi viciſſim gratificari poſſem, quod vel in poſterum facias rogo, tum omni ope & conatu annitar, ne te officiis priorem certaſſe pœniteat. Interim nemo in hortô meô pedem ponit, quin Cluſianam illi liberalitatem prædicem. De opere tuo grandi, bene ſpero, poſtquam Moretus manum ſemel admovit, nam perſequi ſuâ etiam intereſt, & ſi compoſitoris quem vocant, morbus pertinacior, alter ſubſtitui poterit, tu tantum urge hominem iden-

fidem, opportunè, importunè, quâ ratione nonnihil interdum profici, & ipſe expertus ſum: Neque ſanè mirum egere his ſtimulis, in negotiorum & occupationum illa ſtrue. Tu tibi ne deſis, vide. Litteræ à Scaligero & Merula tandem redditæ, ſexto aut ſeptimo menſe poſtquam datæ, itaque te cura eos ſubmonendi libero. Utrique reſcripſi ante perpaucos dies. Vale V. Præſtantiſſ. & me tui tuô meritô amantiſſimum eſſe omninò perſuaſum habe. Auguſtæ Vind. VI. Id. Septembr. An. MDIC.

Siquidem procraſtinat Moretus, delibera, an ſi quid rarioris aromatis ex Java allatum, illud ſingulario iſtic libello ſtatim publicare conſultius, mirum enim quam hoc genus hiſtorias omnibus fortunæ caſibus, qui in lenta editione multi eſſe poſſunt, ſubtractas cupiam.

XXX.

CUm apud Penam de hyſſopo Anglica legerem, illam dimidia ſui parte ita candicare, ut nivem & calcem provocet, ejus plantæ videndæ deſiderium inceſſit. Quod itaque tuo commodo fiat, pauxillum ſeminis ad me mittas rogo. Hui tam audacter, inquies, qui neque de præterito paria feceris? Sic eſt, mi Cluſi, me audacem in petendo prolixa iſta tua humanitas facit, tum conſcientia, quam ego tuâ cauſsâ omnia cupiam, & illud denique multò maximè, quod amicorum viciſſim beneficia nec appendenda neque annumeranda cenſeo. Si tibi tamen improbiuſcula petitio videtur; Etiam negare potes, nihil ea res de meo in te amore demet. Plantinus, ut video, ſeriò in opere tuo pergit. Ut mihi quidem perſuadeam, primum ſaltem tomum ad proximas nundinas proſtaturum, cui ſi commentarius de plantis & fructibus exoticis conjungetur, quod omninò enitêris, feremus deſiderium ſecundi tomi, in quem alienos libellos latino ſermone à te donatos, congeſſiſſe ſcribis, feremus, inquam, quocunque tandem modo. Illuſtri Scaligero nunciabis, me quotidie multa ex ejus Manilio diſcere. Clariſſ. Merulæ, me quid in tabulam itinerariam meditetur exſpectare. Libelli de menſura orbis terræ, quem ad illum miſi, meminiſſe Beatum Rhenanum, præfatione in Procopium ad Bonifacium Amerbachium, quæ in poſtrema etiam Leunclaviana editione recuſa eſt. Uterque à me ſalveat. Monerem de reſponſo ad meas, niſi quod eos antequam hæc ad te perferentur reſcripturos exiſtimo. Vale, Auguſtæ Vind. VI. Id. Decembr. An. MDIC.

David Hœſchelius, qui ſcribenti aſtat, ut Scaligero ſalutem ipſius nomine aſcriberem, voluit.

Clariſſ. etiam quæſo Meurſius per te ſciat, ſe ſuo merito valde à me amari.

XXXI.

NAm hocquidem propemodum eſt, quod, nunc quidem, ad te ſcribam. Tu ſi mihi, Valere, reſponderis, officium feceris. Verùm ſeriò cùm ad complures iſtic amicos ſcriberem, te, quem inter primos, merito tuo numero, præterire non potui: Certè non debui. Quo loco reliqua botanica & exotica tua ſint, ſcire cupio. Niſi enim nos nimiopere amamus, non bene craſtino credimus, præſertim ſenes. Pinellum nuper ſeptuagenarium, mors inteſtatum oppreſſit, cum ea ipſa luce, quæ illi ſuprema fuit, teſtamentum dictare meditaretur. Sic nimirum ſumus homines. Ego te, mi Cluſi, ſi fas ſit, immortalem optem, ſed quoniam id nec per naturam, nec per naturæ dominum licet, poſteritati ſaltem immortalem te illa qua potes parte præſta. Quod ita fiet, ſi edendis tuis lucubrationibus, quas tibi inimitabili labore conſtitiſſe ex illis, quæ lucem aſpiciunt, planè apparet, ipſe præſis. Quo animo hæc ſcribo, eodem te accipere confido. Vale. Auguſtæ Vind. VII. Id. Novembr. MDCI.

XXXII.

ANnus abiit, ex quo ſecundi tomi plantarii operis edendi propinquam ſpem oſtendebas. In quem quoniam te exotica pleraque conjeciſſe ſcimus, non facile credas, quam acri & intenſo ejus deſiderio teneamur. Itaque in mentem venit, quem tandem expectationi modum figas, inquirere. Suſpicor quidem, unum typographum moræ culpam ſuſtinere. Sed aut is perpetuis monitionibus expugnari queat, aut ſi obduruit, quid non ad alium aliquem abeamus, in tanta horum copia? Profectò Wechelios non negaturos exiſtimem: Quibus ut Plantinianos nemo non præferat, ſatius tamen ſit ab iis edi, quam ab his premi. Quæſo te, ne tibi, ne famæ tuæ, ne bono denique publico in hac cauſſa deſis. Hortum meum quoties ſuperioribus menſibus aſpexi, toties Cluſianæ liberalitatis recordatio ſubiit, cui ſi gratiam ulla ex parte retuliſſem, non vererer nova, ſi minus plantarum, radicum, bulborum, certè ſeminum ſubſidia petere, nunc me conſcientia gratiæ, veteri beneficio non relatæ, modeſtiorem reddit. Vale. Aug. Vind. XVIII. K. Decembr. An. MDCII.

XXXIII.

Salve, Vir Clariſſime, *Ad Meurſium.*

LIbrum ſingularem *de luxu Romanorum* accepi. Qui me multa opinor docebit: necdum enim vacavit pellegere. Gratias interim habeo: Referam, ſi facultas ſit: Nunc mirum quàm noſtræ hîc Muſæ Acanthiis ſiccatis magis mutæ ſileſcunt. De codicibus Græcis, vellem ut vis. Sed ſpes nulla eſt, evectionem in tam longinquas & impacatas oras, iſto præſertim rerum ſtatu, impetrari poſſe. Unus ad Scaligerum Georgius Syncellus ante

annos aliquot missus est, quod isti in exemplum trahi nolunt: Et sanè alia tum erat temporum facies: Nunc intuta itinerum scimus, utroque metante ad Rhenum exercitu, ut de libris incolumibus restituendis, quod bibliothecæ præscriptio habet, si in hoc periculum semel mittantur, nemo satis cavere possit: Si quid conferri aut excerpi cupies, Hœschelius rogatus operam lubentem & diligentem puto navabit. Savilius, qui Chrysostomum quantum fieri potest integrum dare cogitat, quod nec ipse codicum in Britanniam transvectionem se exoraturum speraret, librarium huc destinavit, qui cùm hîc, tum Monachii, pleraque Chrysostomiana descripsit. Vale. Augustæ Vind. XIV. Kal. Novembr. An. MDCV.

XXXIV.

Salve, mi Hœscheli. *Ad Hœschelium.*

PAraphrases inscriptionis Græcæ accepi, & gratias habeo. Baremium miror, & ceteros fortassis etiam, Casaubono de Herode Rege sic subscribere, ut de Sophista ne suspicio quidem subeat: Quem Bongarsius monitus, ultrò prætulit. Sed suavis Baremius, ambigit, an Herodes honorem uxori, an verò Palladi virgini habuerit: scimus enim ex Josepho lib. I. cap. 18. de Bello, inter uxores Herodis fuisse Palladem matrem Phasaëli. Fallor, an & nuptæ potiùs quàm Palladi honorem Hunc statuit? nam cum multis & Pallada habebat Castus Idumæus. — Risi fateor simplicissimam conjecturam. Sequentium verò versiculorum blasphemiam abominatus sum, — Nec sæclo monstra priori Talia defuerant, fastisq; haud pauca sacratis Intrusa est meretrix effrons pro virgine sacra. Sancti, mi Hœscheli, sunt exercitus DEI viventis, & Philistæus quisquis illis audet maledicere, DEUM aliquando ultorem sentiet. Scilicet convicium in Virgines Sanctorum catalogo ab Ecclesia ascriptas impunè jaciat, quod si vel uxori vel filiæ aliquis objiciat, cœlum terræ miscendum censeat? En quos paullatim progressus priscæ pietatis contemptus facit. Scio nec tibi probari hæc talia, ideò bilem effudi liberiùs. Vale.

XXXV.

CLarissimo Casaubono Sirmondianum apographum, cum interpretatione tua mittas censeo: In eo enim præ ceteris videor fidem, atque adeò religionem agnoscere. Sirmondus asseverat, unum à se mutatum esse, quod in lapide vocabula perpetuo tenore, æqualibus literarum spatiis, nullo distinctionis vestigio, descripta sunt: — Versum, de quo Cardinalis Barberinus rectè monuit ---- nonnulla observabit, in quibus quorundam apographa vacillare video. Sed & quæ Pignorius Roma ad me scripsit, ipsum scire refert: Inventam unà cum inscriptione ar-

cam

cam lapideam, plenam aquæ, medicatæ odore aromatico: Eam ego ex unguento degenerasse suspicor, odorem autem tot centenis annis servasse, inprimis mirandum censeo: In aqua pannum laneum mollissimum: De quo minus distinctè sciri potuit, quod maximam ejus partem aqua corruperat: Apparebat coloris fere prasini, virgatus purpura admodum vegeta. Reperti præterea annuli duo aurei magni ponderis, unus pulcherrimo Smaragdo, alter jaspide sculpta insignis: Bulla ærea, & in ea Scylla extans, qualis à Virgilio describitur. Hermæ cum Themistoclis & Socratis capitibus. Statuæ elegantissimæ Veneris & Adonidis, sive quod Pignorio in mentem venit, Meleagri atque Æthiopis ex nigro marmore: Tum columnæ ex alabastro & nobilissimorum marmorum fragmenta. Vis verum ex me audire? hæc tanta, digna sunt secundis Casauboni curis. Saltem ne inscriptio uno versu manca ad posteros transeat. Præterquam quod compertum habeo, si totum triduum iis impendere inducat animum, procusurum libellum, cujus elegantia omnium politiorum ingeniorum amorem mereatur. De Herode neque te celem, ego in Atticum semper magis inclino. Meminisse potes, quæ nuper Palæstino argumenta objeci: Nunc, quid illi quæso rei sit cum Themistocle & Socrate? quos ab homine Attico, & quidem Sophista, ornatos nemo mirabitur. Nam si Triopium extaret integrum, Miltiadem quoque & Cimonem, quos Herodes in majoribus numerabat, opinor conspiceremus. Statuam, quam isti Adonidis seu Meleagri esse existimant, ego sive Pollucis, sive Achillis, sive Memnonis interpretor. Disertè enim Philostratus scribit, Herodem his alumnis - - - - *imagines venantium, & venatione functorum, & ad venandum paratorum*, erexisse, *partim in quercetis, partim in agris, partim super fontibus, partim sub umbris platanorum*; uti Morellus vertit, & quam prope hæc ad Triopium? fateor equidem, Philostratum de Græcia loqui, sed idem Herodem consilium Romæ sequutum esse, nihil impedit. Quin animadverte etiam in precationibus, quas Philostratus Herodem adversus illos, qui statuas læderent, edere ait solitum, nempe eæ in inscriptione, imò in inscriptionibus, consentit enim hac in parte columna Farnesiana, clarissimè comparent, Æthiopem, Indus Callistrati referre alicubi fortasse videatur, sed eò usque non abeo. Et si Casaubonus de Herode Judæo pertendat, ego ad illius castra potius transfugiam, quàm ut me in suis literis quidquam quod ipsum lateat, pervidere posse existimem.

Vale.

MARCI

MARCI VELSERI EPISTOLÆ

AD

JOACH. CAMERARIUM, CONR. RITTERSHUSIUM, MELCH. GOLDASTUM, &c.

XXXVI.

Viro Excellentissimo Joachimo Camerario, &c. Domino & Amico observandissimo. Norimbergam.

S. Legi tuas litteras, Vir Excellentissime, haud ita pridem ad Thalmannum scriptas, in quibus de me pleraque amica, nonnulla perhonorifica. Utraq; nullo meo merito, scio. Amorem tamen tuum mihi gratissimum accidere tibi persuadeas velim, cùm præstantissimorum virorum benevolentiam inter præcipua vitæ bona, numerare soleam: Daturúmq; operam spondeo, ut te quoque, quantum excellens ista humanitas meretur, à me amari & coli intelligas. Laudem si agnoscam, improbus sim: Illud sine magna fortassis imprudentiæ nota fatebor, me nulla re alia tam suaviter falli, quam ferendis laudibus, quæ à laudatis viris. Judicium tuum de chartis Itinerariis magnopere avebam cognoscere, verùm quoniam statutum habes explicationem meam expectare, transmittetur tibi illa quidem, quamprimum exempla huc perferentur; sed vereor, ne opinionem, quam præcepisti, egregiè sit delusura. Interim, si pateris, altera tibi petitione litterariam molestiam exhibebo. Legisti opinor, apud Lazium fragmentum historicum, cujus ille Augustum interdum, nonnunquam Paterculum auctorem laudat: Ad neutrum pertinere mihi planè constat. Neq; etiam Plinii xx. libros de bellis Germanicis (quo amicus meus inclinabat) suspicor: Ad quem verò pertineat, cujus ætatis sit, quorum temporum historiam narret, quæ falsa veris admisceat, non ita constat: Nam totum fragmentum ante non multa secula confictum esse, ne persuadear, certa argumenta obstant. Et cum ad Augustanam historiam omnia distinctè cognosci aliquantulum intersit, nam ex hoc uno fonte mirum quam multi fabularum rivuli profluxerint, maximum apud me beneficium collocabis, si obscurissimas tenebras tuis judicii & doctrinæ facibus illustraveris. Descripsi ex nescio quibus Commentariis hujus argumenti nonnulla, quæ animum minus explent; à te certiora ac firmiora expecto. Ne enim hanc provinciam defugias, neu excusatione minimè probabili, quod in chartis Itinerariis fecisti, effugias, per fidem

coale-

coalescentis amicitiæ te rogo. An etiam amicos, quos tibi permultos homines doctos esse cognitum habeo, in consilium vocandos censeas, tui arbitrii facio. Vale Vir Excellentissime, & me inter tuos numera. Datæ Augustæ III. Kal. Decembr. Anno MDXC.

XXXVII.

QUod proximè pollicitus sum, Vir Excellentissime, jam repræsento. Mitto exempla commentarioli nostri in fragmenta tabulæ antiquæ, quæ his ipsis diebus Venetiis accepi. Si otium legendi erit, peto judicium & censuram, amicè, liberè. Neque enim in hoc genere amicum quidquam, quod non liberum; Et ut cordati patres, qui liberorum peccata corrigunt, eos proculdubio impensè amant, præ mollibus aliis, qui ad omnia connivent, sic etiam amicorum animos ex libertatis conscientia, non ex plausu judico. Ab Albino sententiam de Laziano fragmento expecto, si adhuc cessat, quæso, ne monere grave sit: Communicabis etiam, si quid ex aliis de hoc argumento intellexeris. Vale Vir Clarissime, & me tui amantem redama. Augustæ Vindelicorum VI. Kal. Martias Anno MDXCI.

XXXVIII.

HAbeo tibi gratias Vir Clarissime, de libello quem Thalmannus tuo nomine reddidit. Amo in te mei memoriam, laudo pietatem in patriam, atque profecto editionis consilium, quando in ea jam tempora incidimus, quæ periculi magnitudine omnium auxilia manu, stylo, voce, ut se quisque maximè valere sentit, expetant: Quanto tu rectiùs, quam quos non obscuris ad nos rumoribus perlatum est; præterito autumno, in illâ ipsâ, quæ hostibus proxima, eorum furori tota exposita est, provinciâ, ausos de superiore loco deprædicare, subsidia à Catholicis Principibus submissa, haud quidem missa, ut barbaris obviam irent, quod prætenderetur, sed ut splendorem Evangelii effulgentis opprimerent, & Pontificiam tyrannidem stabilirent.

En quo discordia cives
Perduxit miseros — Num nos vel salus animis inter nosmet ita affectis servare queat! Non velle certò scio. Sed hæc nos deflere possumus, corrigere non possumus. Accipies his adjuncta exempla duo pavimenti tessellati, eximii operis, apud nos inventi, sed eorum incuriâ, in quorum potestate est valde vitiati; quatuor coloribus variegatum, lapillis candidis, luteis, rubris & nigricantibus constat, specie de cætero quam pictor expressit. Agnosces metas, quadrigas, tyronem ad palum, gladiatorum paria, plura ascriptis nominibus, & quædam alia emblemata, de quibus in Commentariis rerum Augustanarum quam accuratissimè fieri poterit dicturi sumus; gratum erit interim si nos in

gladiatorum præcipuè nominibus juvare queas, apud Suetonium in Claudio c. 21. eſt Palumbus quidam, in Nerone c. 30. Specillus mirmillo, quod nomen à ſpecio fortaſſe ductum, nam ſuſpicor in pavimento fuiſſe SPECIUS non SPICIUS. Sic eſt apud Juvenalem Sergius gladiator per blandiloquentiam etiam Sergiolus, plura quæ ſcriptorum teſtimonio confirmem, nondum reperio. Vale Auguſtæ Vindelicorum III. Idus Maji MDXCIII.

XXXIX.

S. De Symbolorũ & Emblematum libro V. C. gratias habeo, cœpi legere, nondum perlegi, ſed multa placuêre ex iis, quæ legi, neque deteriora cætera futura ſpero: placuit etiam filii elegia, quam præfixiſti, & gratulor tibi hunc gloriæ tuæ ſuccreſcentem ſurculum. Noſtri rerum Auguſtanarum libri ad umbilicum perducti jam ſunt, & typographo propediem tradentur, ſed vereor, non fallo, mi Camerari, ut expectationem tuam, quam nonnullam eſſe video, ſuſtinere poſſint; nam argumentum ipſum antiquitate perobſcurum eſt, neque nobis aut ingenii aut doctrinæ fiducia aliqua; diligentiam non diſſimulamus; & eo nos nomine æquiores lectores experturos ſperamus, quod amore & pietate in patriam, nullâ ambitionis aurâ impulſi, ad ſcriptionem acceſſimus. Mitto tibi ſpeciem abaci ænei antiqui, quam neſcio an jam antea videris, ſunt in eo foramina ſive alveoli XIX. & in iis claviculi, aut calculi, ut quibusdam appellandi videntur, umbellati ductiles: Quorum uſum fuiſſe exiſtimant, ut in XIV. alveolis quibus numeri interjecti, claviculi inferiorum alveolorum ſinguli tot numeros, aſſes aut ſeſtertios notarent, quot character interjectus, puta aut ſingulos, aut denos, aut centenos &c. ſuperiores uno amplius, quinos ſcilicet, quinquagenos, quingenos, &c. itaque unus, duo, tres, quatuor calculi ſub charactere I. ducebantur, ſi totidem aſſes repræſentandi, ſuperior addebat quinque, ut novem ſimul colligerent, ſi verò X. repræſentandi, reducebantur hi omnes, & unus in proximo alveolo ſub charactere X. movebatur, quâ ratione ad decies usque centena millia procedebatur. Claviculi ſub Θ ſinguli ſingulos, hoc eſt omnes ſimul quinque, ſuperior autem ſex uncias referebant, ſi addenda duodecima, ut integer aſſis expleretur, his omnibus reductis, ducebatur unus ſub I. in reliquis tribus alveolis minoribus unciæ fortaſſe partes, S. ſemuncia, Ɔ. Sicilicus, id eſt quarta unciæ pars, 2. ſextulæ duæ, tertiam ſimul unciæ partem conſtituentes. Tu has nugas, quando nunc aliud quod mittam ad manus non eſt, boni conſules, Vale Vir Præſtantiſſime, Auguſtæ Vind. XIV. K. Septembr. An. MDXCIII.

XL.

EN tibi Clariſſime Camerari, libros rerum Auguſtanarum Vindelicarum noſtros, his ipſis diebus Venetiis allatos, quos quoniam

niam te cupere antehac ostendisti, curę fuit, ut inter primos haberes, profectò ante eos, quibus inscripti sunt: Quam miserè vereor, ut expectationi, quã inscriptio præteritis nundinis me invito edita, apud quosdam, uti audio, concitavit, pares esse possint: sustento me tamen consilii mei conscientiã; hoc enim probandum, rerum exitum neutiquam præstandum esse scio, multò minus hominũ rumores. Consilium autem nemo spero improbet, qui pietatẽ in patriam probandam existimet. Aventinũ interdum acerbius tetigisse videri possum, sed id, certus sum, magno suo merito. Nomẽ ejus si dissimulare licuisset, fecissem omninò lubens; hanc quippe moderationem in reliquis à quibus dissentiendum fuit, tenui, in hoc non licuit; cum enim is Vindelicum nobis cognomen abstulerit; & cum hoc cognomine ornamenta ex antiqua historia propemodum omnia, quomodo non prẹvaricator haberer, si tectè & leviter pupugisse satis habens, abire permisissem, cum præsertim in ejus sententiã jam multi adeò pedibus irent; In totã tamẽ caussã modestiæ lineam me nõ prætergressum spero, quod tui judicii facio. Nunc ignosce, admodũ festinanti, & Vale. Aug. Vind. VII. Id. April. An. MDXCIV.

XLI.

Librum de Aucupio, Vir Clarissime, accepi, per otium, quo hactenus nullo usus sum, inspecturus diligenter: Helluanti illum quodammodo, & transcurrenti visus à Friderico scriptus, haudquaquam ad Fridericum, etsi scio Albertum magnum libro 23. de Animalibus niti aliquoties auctoritate falconariorum Friderici Imp. à quibus scriptus videri possit, sed aut ego fallor, aut Albertus de hoc libro non sensit. Dignus profectò typis videretur, si maximè ad manus alter integrior codex esset, ex quo lacunæ istius explerentur; sed nihil hujus sine tuo consilio, saltem consensu fiet, de quo obiter admonere poteris. Principem, apud quem hoc munus rectè colloces, neminem scio, nisi si fortè Mauritium Hassiæ Landgravium, quem seriò litteras amare audio, is opinor rem suis momentis æstimare possit: De paterno libro nuper edito magnas habeo gratias, etsi nolim me tam iratis Musis natum existimes, ut is non jam antea apud me fuerit.

Ab Ursino his diebus litteras accepi, & inscriptiones simul duas, haud ita dudum Romę repertas, quas tecũ communes facio. Prior sic habet,

MARTEI
M. CLAUDIUS. M. F.
CONSOL DEDIT

Quam observat antiquissimam esse, antiquiorem nimirum illa C. Duilii, quæ in Capitolio extat, fuit enim M. Claudius Cos. An. V. C. CDLXVI. Pater Anno CDXXII. Nepos An. DXXXI. is spolia opima retulit. Monet apparere in lapide scriptum fuisse DOVIT pro DEDIT. antiquè, nimirum DONUM. DOVIT. Inventa est extra portam Capenam, ubi templum Martis. Altera hæc est,

 VIA.

VIA. QUÆ. DUCIT
PER. AGRUM
NONIANUM
A. M. XX. DEVERTIC
SINISTROSUS
PER. COMPITUM
SECUS. PISCINAM
IN. FUNDO
DECIMIANO
THALAMIANO
JUNCTIS. DEBETUR
ITA. UTI. HODIE
IN. USO. EST

Cum hac ait conjungendum Festum in, Mutini Titini sacellum, ubi diverticuli meminit. Vale, Vir Præstantissime, & hominem tui amantem redama. Augustæ Vind. Idibus Novembr. Anno Chr. MDXCIV.

XLII.

EGo me parum amicè facere existimem, Vir Clarissime, si qua in re amici mihi opera nullo illius incommodo commodare possit, ea uti negligam. Cum itaque Werdensteinius proximis diebus Friderici II. Imp. libros duos de aucupio ad me miserit, eosque eo autographo, quod beneficio Hieronymi Baumgartneri amplissimi apud vos II. Viri & tuo habuerit, descriptos significaverit, mihi verò ii, ut ut barbarè scripti, lectione non indigni viderentur, visum de autographo inspiciendo cogitare, cum id præsertim nescio quibus figuris exornatum esse intelligam. Si ergo apud te est, rogo pro amicitia nostra & humanitate tua, mihi ejus usum per aliquot dies concedas, sartum tectum me restituturum, hoc ipso chirographo spondeo. Sin verò apud Baumgartnerum, aut alium quemvis est, nolo te hujus gratiâ molestiam ullam capere, cum Werdensteinii apographum eo casu mihi sit suffecturum. Ab Ortelio heri litteras accepi, misit una typum navigationis Æneæ, ad priores sex libros Æneidos Virgilii nuper à se concinnatum; sub prælo habet novam editionem Thesauri Geographici, & quintum Theatri additamentum brevi promittit. Lipsium scribit totum esse in coemptis nuper ædibus instaurandis, & iis, quæ de Militia Romana collegit, perpoliendis. Vale Vir Præstantissime & tibi de me omnia, quæ ab homine tui amantissimo proficisci possunt, promitte. Augustæ Vind. VI. K. Novembr. An. MDXCIV.

XLIII.

SVereor, Vir Clarissime, ne me officii prorsus & pudoris omnis oblitum existimes, qui codicem tuum de aucupio manuscri-

nuscriptum, tot jam mensibus detineam; Cum tu me præsertim ante aliquot dies, misso Onosandro, pro quo tibi gratias retulit, puto, Hoeschelius noster, nam id se meo rogatu facturum recepit, non obscurè submonueris. Excusationi varios colores prætendere possem, sed uno contentus ero, verissimo simul & honestissimo, Me, si quid peccatum hîc est, fiduciâ facilitatis & humanitatis tuæ peccavisse, eo liberiùs, quod mihi potestatem ipse feceris, libro quam diu vellem utendi. Nunc is quidem per me redire possit, quoniam tamen jam diu cogito, futurum operæ pretium, illum, quantumvis lacerum, dum de meliori nulla spes est, typis vulgandi, cupio ex te scire, quod me antea quoque scripsisse opinor, nec responsum accepisse memini, num id te volente fieri possit, nam ut invito fiat, neque ego auctor sim, neque porrò profectò sit æquum. Rogo, me ejus quamprimùm certiorem facias, Codicem statim recepturus, nisi fine edendi hîc diutius hærere malueris. Vale, Vir Clarissime, Et si amicitiam litterarum frequentia minus diligenter colere videor, id occupationibus meis tribuas, quæ plures sunt, & alieniores à Musis quàm vellem. Augustæ Vind. VI. K. Maji An. MDXCV.

XLIV.

GRatias tibi pro insigni munere, secundo tuo symbolorum tomo, diu est quod debeo, Eas nunc demum ago maximas; moram confido in meliorem partem interpretaberis, & occupationibus nostris nonnihil condonabis; hæ qua privatæ qua publicæ, sunt plures quam vellem, & ingenium meum natura tardiusculum, ita retundunt, ut de litteratis litteris vix cogitare liceat. Quo te retaliem, nunc nihil apud me est, nisi hæc mystica etiam, quibus me Hoeschelius per hosce dies honestare voluit; Cui cavesis de me scribenti fidem accommodes, homo nimium blandus est, qui facilè in errorem ducat conditionis rerúmque mearum minus peritos, sive ille irridere ludum habet, sive amore fallitur, quod malo existimare. De Basilicis quæ tu edi cupis, scribit ad te quod res est: Scire quoque refert, an eclogæ ex iis tantum Basilii libris, qui vulgò habentur, an præterea ex aliis qui perierint, excerptæ sint. De posteriore Friderici Imp. libro apographo, valde te amo; nondum mihi tantum otii fuit, ex quo accepi, ut cum autographo conferre, & deliberare potuerim, quomodo maximè editio instituenda, itaque autographum aliquot adhuc dies apud me esse patieris, ego vicissim promitto, incolume ad te rediturum, meritò enim magni à te fieri video. Quod Ortelius in orchestra theatri sui tibi mihiq; locum dederit, gratulor nobis, & an ille casu proximos voluit, an ita amicis convenire putavit? Thesaurum geographicum ad proximas nundinas non absolvet, spem mihi tamen fecit

transmittendi quicquid ejus absolutum erit. Lipsium de militia Romana edidisse, & Philippi Regis filio inscripsisse, te scire credo, nunc audio totum esse in bellicis antiquorum machinis, quod videtur futurum spissum opus & difficile. Joan. Lævineius Lævini Torrentii, qui proximè obiit, nepos ex sorore, novam panegyricorum editionem adornat, cum aliqua doctorum expectatione. Vale, Vir Præstantissime, & quoniam me à te amari non solum ex litteris tuis, sed etiam ex sermone quorundam, qui Noribergâ huc veniunt, intelligo, quæso in eo affectu perge, à tui enim similibus amari, felicitatis partem non vanè statuo: Si quid contra à me proficisci potest, quod tibi & tuis ornamento aut commodo, mone audacter, experieris hominem non minus promptum operâ, quam linguâ aut calamo. Augustæ Vind. XIII. K. Septemb. An. MDVC.

XLV.

EGo mihi faciendum existimo quod debitores non pessimi solent; si sortem minus possunt, saltem fœnus solvunt; tu te, spero, pro creditore non morosissimo geres, & cum tibi de sorte cautum sit, fœnore te aliquantisper sustentabis, Typographus noster in edendo Friderico adhuc moras nectit, neque ego autographum tuum nisi absoluta editione possum è manibus dimittere, nisi tanto editionis malo, ut prorsus non edere consultius existimem, Rogo te itaque per humanitatem tuam, ut hoc beneficium integrum apud me ponere, libro tuo aliquot adhuc dies carere velis. Interim usuram, quam dixi, mitto, Publilii Optatiani Porphyrii panegyricum operosissimo carmine scriptum, quem ex Paulli fratris codice ut exprimendum curarem, antiquitas impetravit, & inenarrabiles ab auctore impensi labores: Utilitatem vix audeo in partes vocare, ego tamen scio, magnum virum scripsisse, nullum librum esse tam malum, ex quo non aliquis fructus capi possit, & id in vetustis præsertim, multo verissimum esse experior. Ut non sit, tot quotidie inutiles libri exeunt, ut iste tantillus Rempublicam litterariam nihilo magis prægravaturus videatur, Vale, Vir Clarissime, & persuasum habe, me humanitatem & eruditionem tuam mirificè colere. Iterum atque iterum Vale. Aug. Vind. VII. Id. Decembr. An. MDVC.

XLVI.

PErculere me extremæ tuæ litteræ, quibus te valetudine minus prospera uti significas, meliorem, imò optimam tibi à Deo precor. Interim tibi gratulor de prudentia & constantia tua, quarum auxilio te istud onus bene ferendo levius reddere ostendis; nullam ego præterea prudentiam in rebus humanis novi, quæ cum hac conferri mereatur. Liber tuus sub prælo est,

lo est, & ante proximas nundinas absolvetur, interim liberalitate tua utendo autographo fruemur, nam apographum nimis quam multis locis corruptum, Werdensteinii dico, tuum à secundo tantum libro incipit, neque id adhuc conferri cœptum. Cur de auctore dubites, velim quod tuo commodo fiat, aliquando doceri, nunc per invaletudinem non est, cur te hæc res exerceat. Mihi planè videtur à Friderico secundo conceptus, à Manfredo ejus filio editus. Cum autem à Friderico scriptum conceptumque dico, ejus saltem nomen huic rei prætensum intelligo, alias satis scimus magnates, si quos libros scribant, sua laude aliorum opera scribere, quamquam Fridericum egregiè litteratum fuisse, historicorum consensus est. Vide in ipso operis prologo, an hæc verba cuiquam præterquam Friderico convenire possint, Quamvis arduis & inexplicabilibus fere negotiis præpediti essemus, circa regnorum & imperii regimina &c. Quid quod paullo post disertè scriptum, auctorem esse Divum Augustum Fredericum secundum Romanorum Imperatorem, Jerusalem & Siciliæ Regem. Et mox Libri titulus talis est, Liber Divi Augusti Friderici Secundi Rom. Imp. &c. In his tamen duobus locis; Divi nomen me aliquamdiu suspensum habuit, vix enim credibile id sibi Fridericum ipsi tribuisse: Sed facilis est conjectura, id adjectum à Manfredo filio, cujus esse additiones illas, quibus Regis nomen præscriptum, omnino manifestum est; nam capite VIII. (numerum capitibus distinctionis & memoriæ caussa addendum duxi) sic scriptum est: Sunt & aliæ rationes, quas Manfredus „ Rex Siciliæ, quondam Divi Augusti Imperatoris hujus libri „ auctoris filius, addendas curavit, cum librum ipsum coram se „ legi mandavit. Item libro II. cap. XIII. ubi tamen Manfredi no- „ men non est additum. REX. Cum sæpe legeremus & relege- „ remus hunc librum, ut fructum scientiæ caperemus, & ne vitio „ scriptoris aliquid remanserit corrigendum, finito procemio in- „ venimus, quod dominus pater noster subsequenter, &c. Auctor „ etiam libro primo psittacum album sibi à Soldano Babyloniæ dono missum scribit, quod homini fortunæ privatæ vix conveniat, multo minus id, quod libro secundo scribit, Nos quando „ transivimus mare, vidimus, quod ipsi Arabes utebantur capello „ in hac arte. Reges namque Arabum mittebant ad nos falco- „ narios suos peritiores in hac arte, cum multis modis falconum „ præterea non negleximus ad nos vocare expertos hujus rei, „ tam de Arabia, quam de regionibus undecumque, ab eo tem- „ pore scilicet, in quo primitus proposuimus redigere in librum „ ea quæ sunt hujus artis, &c. Hierosolomitanam prorsus expedi- „ tionem denotat. Albertus Magnus lib. XXIII. de animalibus cap. XX. de falconibus, citat experta Friderici Imperatoris, &

cap.

cap. priori XIX. dicta Falconariorum Friderici Imperatoris, neque pro uno eodem aliquo libro accepisse videtur. Verum ego jam nimis diu patientia tua abutor, nec morbi quidem habita ratione. Ignosce. Et valetudinem tuam cura diligenter. Augustæ Vind. IX. K. Jan. An. MDXCVI. Quem tibi, tuis, faustum & felicem opto.

XLVII.

Redit ad te tandem, Vir Clarissime, diuturnus emansor, Fridericus tuus. Pro quo ego tibi, & privatim & publicè, magnas gratias habeo, quod usuram, mihi uni gratificatus, omnibus communem feceris. Neque unquam erit, sat scio, ut animum istum tuum benevolum, beneficum, humanum denique, ejus pœniteat. De inscriptione quid constituerim, vides. Placuit deligere Principem aliquem juvenem, cujus splendor operi commendationem adderet, & qui cum argumento delectaretur, tum de scriptione judicare posset. Omnia in Ferdinando visa concurrere; jam tunc, cum illi præterito anno, hîc aliquot dies agenti, Reipublicæ caussa affui. Nominis tui etiam meritò ratio habita. Parcius quam pro re, dicat aliquis: Sed me modestiæ tuæ recordatio repressit: Verum tamen elogium expressi, quod omnes boni magni æstiment, adulatoriis præterea calamistris inurere, neque te, neque me profectò dignum. Habes consilii mei rationes, quas tibi probari cupio. Sin minus, hoc tamen scito, optimo omnia animo, tibi tuis æternùm devoto, cogitata, acta, peracta esse. Vale. Augustæ Vind. VI. Non. Marc. An. MDXCVI. Quo loco tertia symbolorum tuorum centuria sit, scire cupio.

XLVIII.

Augusta Noribergâ tridui opinor itinere abest, & ego tamen tuas litteras XXVI. Februarii die scriptas, post mensem demum & eo amplius, quàm scriptæ fuere, accepi, quod ideo dico, ne me tam seræ responsionis reum agas. Pro rusticis opusculis, tu cave nugas dixeris, gratias habeo, & si chartaceis tibi satisfieri pateris, refero quoque; ecce enim Daciæ vicinarúmque regionum descriptionem geographicam, in quâ visum per occasionem ornare Principem Bathoreum, qui se murum pro domo Domini opposuit; adjecta ea maximè Tartariæ pars, unde ii Tartari prodiere, qui altero abhinc anno Pannoniam infestam habuere, ut vulgus etiam harum rerum posset gustum capere. Ajunt apud vos ejusdem prope argumenti tabulam publicatam, verùm interest Reipublicæ Christianæ, hæc variis etiam modis in hominum oculos incurrere. Redeo ad libellos, quos misisti; unum sibi bibliotheca mea vindicavit, duos, uti volebas, Hœschelio, quartum, etsi injussus, Adolpho Occoni doctissimo &

huma-

humanissimo seni, tuo nomine tradidi; neque enim invitus patieris veterem amicum in hujus elogii communionem tecum venire. Tertium symbolorum tuorum tomum gaudeo jam lucem spectare, puto de avibus futurum, si ita est, videsis an aquilæ geminæ draconi insultantes, & Dacica tabula eô quoque transferendæ, intelligis enim Cæsarem & Bathoreum in Mahometem pugnantes ea specie designari. De filio tuo Ludovico nihil dum inaudivi, neque hac transiisse puto, quamprimum ejus adventum resciero, complectar eum peramanter, cum tua caussa, nihil enim humanitati tuæ non debeo, tum etiam sua, quippe qui egregia doctrinæ specimina, quæ libris tuis præfixit, dudum observaverim. Cl. V. Conradum Rittershusium amicum tibi esse intelligo, Eum in veteri rerum Germanicarum historia cum cura & judicio versari dicunt: Valde itaque velim, quod tuo commodo fiat, ex eo quæras, an à Tacito ad Jornandem usque, quenquam unquam scriptorem legerit, qui Bojorum in Germania meminerit, (nam Ausonius in Gallia meminit) atque id quidem suæ ipsius ætatis respectu; Orosius namque, & qui ejus præterea classis sunt, vetustiorum exscriptores, nihil nos juvant. Sin nullus est, gratiam ei magnam debebo, si conjecturam saltem aliquam probabilem protulerit, ubi terrarum Bojos per tot annos latuisse existimet, adeo quidem ut illis nihil unquam cum Romanis negotii fuerit, vix enim alia Germanicarum gentium ulla est, cujus in Romanis historiis nulla extet mentio. An credibile est Bojos sub alieno nomine delituisse? facile id sanè dictu, sed quodnam fuit, & quæ ejus rei argumenta supersunt? Juvet nos quæso, te intercessore, vir, cujus politæ Jurisprudentiæ me favere, norunt omnes, qui me norunt. Sed ego nimis fortasse impudens, qui tibi hoc oneris imponam, ut epistolam, quam à gratiarum actione coepi, excusatione finire necesse habeam. Si quid me contra quod in rem tuam sit, scire, posse existimas, etsi utraque in me tenuia, impera audacter, homini qui tua caussa omnia cupit. Vale Vir Præstantiss. Augustæ Vind. VII. Id. April. An. MDXCV.

Gratum etiam sit scire ex Rittershusio, qui fuerint Agilolfingi, & reliquæ illustres familiæ, quarum in Bojorum legibus nomina extant.

XLIX.

S. Gratias habeo, Vir Clarissime, pro geographica tabula & libellis, quos misisti: nunc quod rependam nihil est, cum erit, experieris memorem debitorem, interea temporis moram æquo animo feres, spero. Vetus est fabula, ex tribus gratiis ire unam, redire duas, eam tu mihi in rem conferre videris, ita nihil unquam à me ad te proficiscitur, quod non altero tanto auctius

 redeat.

redeat. Filius tuus Ludovicus ex Italia reversus heri me convenit, quid impedimenti fuerit, quo minus humanitatis illi officia, pro tua in me benevolentia, mea in te obſervantia, exhibere potuerim, ex ipſo intelliges; ſcio vulgarem eſſe occupationum excuſationem, & proinde non ſatis probabilem; ſed profectò quibus rationes meæ notæ ſunt, illi nimis ſciunt me hoc colore non abuti. Ægrè fuit, quod neque confabulari paullò liberius potuimus, cum me ejus ſermo mirificè delectaret, & jucundiſſimam Italiæ memoriam revocaret; ille verò, qui me ſub ipſum fere cœnæ tempus conveniſſet, non condicere vellet roganti, quod Hopferos adhuc ſibi adeundos, & Laubium ad cœnam vocatum diceret. Nihil tibi blandior, neque enim ſoleo, ex guſtu quem cœpi viſus eſt docto patre digna propago, Et plane tibi illum filium gratulor. Si quid in utriusque veſtrum gratiam poſſum, monete tantum, ego polliceor me facturum quæ potero omnia. Vale Vir Præſtantiſſ. Auguſtæ Vind. x. Kal. Maji An. MDXCVI.

L.

S. Quæ de rebus Svecicis alienâ manu ſcripta miſiſti, remitto, quæ tuâ, retineo, quando ita vis, Et pro omnibus meo fratrúmque nomine gratias habeo. Quod ſi nos hoc in poſterum humanitatis genere perges proſequi, magno beneficio devincies, ita tamen ut tu deſcriptionis laborem ne ſubeas, mitte potius autographa aliquanto ſerius. Rittershuſii judicium de linteis Pontificum libris exſpectabimus. Ego planè tecum ſentio, hæc fragmenta neque coloris neque ſucci eſſe pro ætate, quum affectant. Occo noſter nummos tuos domum miſit, nullum eſt meum in his talibus judicium, ſed vereor neutrum antiquam eſſe. Commodus niſi valde fallor, omninò novitius, Alter minutus litteris Arabicis, credo, notatus, paullo quidem antiquior, & genuinus quidem, ſed qui rem Romanam nulla ex parte attingat. Occo cenſebit rectius. Ego hæc raptim ſcribebam, uti vides. Vale. Auguſtæ Vind. Prid. K. Jan. An. MDXCVII, Ineuntem annum tibi, tuis, filio præſertim Ludovico, ſalutarem precor.

LI.

S. Mi ſuaviſſime Camerari, quid ineptimus titulorum iſtis inanibus, ſaltem cum apud nos, cum ſoli ſumus, hoc eſt in litteris, nam extra, nihil veto cùm vulgò & ſentire & ſcribere, ad populum ſcilicet phaleras, intus, quæ amore & candore utriusque noſtrûm digna ſint. Vides quam tibi præeo viam, eâ ſi placet ſequere, & quid ni placeat? niſi ſanè iſta tibi ſubruſtica videtur ſimplicitas; in quam partem ſi me interpretaris, ſed ſpero non facies, ſupereſt, ut culpam deprecer. Suecica lubens vidi, & pro iis gra-

iis gratias habeo, quæ ad fratrem Frisingam misi, te non nolente credo, recepturus cis paucos dies, inde cum fide restituam, & quæso, ne nos celes quicquid præterea ab Arctoo orbe ad vos, nam nos profectò propemodum citius quæ apud Antarctoos, quam quæ in extrema Germania geruntur cognoscimus. Pithæano quoque elogio, quod Hœschelius communicavit, valdè delectatus sum. Quî te nunc quidem retaliem non invenio. Interim excerpta ex linteis Pontificum libris, Ortelii, aut Vivis, aut cujusvis potius fide mitto, fide, ut ego, vereor non optima: scis quam vani Hispani, præter alias omnes gentes, in confingendis inscriptionibus quas antiquas credi volunt. Hoc quoque fragmentum illum opinor genium sapit, sed tu judicabis rectius, & lectum aut descriptum Joan. Hermanno procuratori istic nostro remittendum restitues. Quis credat Pontifices in fastos retulisse exempli caussâ.IV.Kal.Aprileis, rixam ad Janum infimum in caupona, & cauponem ad Ursum galeatum graviter sauciatum; aut si retulere hoc genus nænias, fuerit scilicet hæc una illa die rixa, quam magna Roma! Plura sunt ad hunc modum, sed & alia parum credibilia, certè ut meus sensus est. Fulvius Ursinus inscriptionem hanc bene veterem nuper ex urbe misit, interpretandam,

M. CLAUDIUS. M. F.
CONSOL
HINNAD. CEPIT

Amicus quidam meus acutè conjectat, HINNAD. esse ENNAM Siciliæ, quam Frontinus HENNAM, quidam Ptolemæi codices HINNAM nominent, HINNAD. pro HINNA, D. otiosè adjectâ esse, more prisco, cujus multa exempla in Duilii rostrata supersunt. Sed ego non video, quis ad hunc modum unquam loquutus sit; Hinna cepit, pro Hinnam cepit, quandoquidem Hinnad pro Hinna accipimus. Judicabis una cum Rittershusio nostro. Vale mi Camerari, & quod enixè facis, nos amare perge: filio Ludovico multam salutem precor. Augustæ Vind. XVI.K.Jan. An.MDXCVII.

LII.

LOngum inter nos videbamur silere, Vir Clarissime, cum ab And. Schotto Roma hanc schedam accepi, descriptam uti vides ex tabula lapidea antiqua anno proximè præterito erutâ. Hoc ego condimento meas tibi non omninò insipidas videri posse existimabam, est enim profectò egregium monumentum, quo Consulares fasti multipliciter juvari queant, qua supplendo qua corrigendo. Schottus cum fide descriptum affirmat, mihi tamen unus aut alter locus suspectus est, imò nec suspectus, quin erroris manifestus. Tu interim doce, cujus collegii aut corporis istæ adlectiones & cooptationes, quod me nescire fateor. Ami-

cus quidam meus, homo eruditus, de Consulibus suffectis cogitabat, quod non placet; quis enim credat inter suffectos & Cæsares fuisse relatos? Alter magis ad meum sensum de Sacerdotibus aut Flaminibus Augustalibus, & quid si Saliis, in quorum numerum primores civitatis aspirasse scimus; Saliatum Antonini Philosophi Capitolinus, puto, commemorat: sed hos in decurias tributos fuisse, nullibi memini legere. Ut ergò simplicissimè dicam, veteri formula, N. L. si tibi lucet, viam nobis quoque quæso ostende, sin minus, Rittershusium etiam & Schoppium in consilium voca, & quicquid exsculpseritis communicate, ego vobis Minerval lubens debebo. A Bonavent. Vulcanio ex proximis nundinis Jornandem exspectamus, & commentarium de litteris Gothicis. Lipsius opus magnum politicum præ manibus habet, eo absoluto ad facem historicam reversurus. Vale, Vir Clarissime. Augustæ Vind. Non. Martii An. MDXCVII.

Ex prioribus meis ædibus in hortos satis amplos migro, eo diligentius posthac Botanicos tuos labores perlecturus, quod si ex divitiis herbariis, quas tibi ingentes esse audio, granis aliquot rarioris alicujus seminis hoc tirocinium nostrum ornare voles, inprimis gratum erit.

LIII.

JOan. Vincentius Pinellus Patavio duplex apographum vitæ Pythagoræ ad me misit, ut tibi curarem alterum, quam fidem ecce nunc exsolvo. Auctorem ille Porphyrium existimat, quem Malchum appellatum fuisse ex Plotino scimus & Eunapio. Lacunas ex antiquo exemplari imitatas ait, in quo ii versus erasi erant; sed cum in sententia nihil desideretur, videri factum descriptoris oscitantia, qui eadem verba temerè repetita coactus fuerit eradere. Quas tu præterea conjecturas habebis redintegrando & illustrando huic thesauro, quæso, ne nos celes: significa etiam, num quis vestrum versionem & editionem cogitet, ne quis fortasse hic imprudens falcem in alienam messem. Jamblichi Pythagorica quæ Franekera proximè præteritis nundinis promisit, hîc nondum vidimus, si ad vos perlata sunt, ne grave sit ad aliquot saltem dies communicare. Vale, Vir Clarissime, & lectissimo juveni, filio tuo Ludovico, multam à me salutem. Augustæ Vind. Non. Junii An. MDXCVII.

LIV.

JAm profectò nimia est ista tua humanitas, qui in morbo etiam cubans, non de commodis, quod ipsum magnum esset, sed de oblectationibus meis cogitas. Quas gratias agam? Vota ad Deum sospitatorem pro salute tua fundam, rata utinam, uti sperare atq; ominari juvat. Verum sic habe, mi Camerari, omnes à te litteras mihi jucundas accidere, istas verò tanti in me amoris tam illustres

ſtres indices, fuiſſe jucundiſſimas; interim nolle quidquam tuo incommodo fieri: cura, quæſo, valetudinem tuam, in iſta ætate, in iſta corporis imbecillitate diligenter, quo enim te cautiorem reddam, nec ſenectutis nec imbecillitatis admonere verear. Arctoa remitto. Poloni valde turgere videntur, mirum ni malo aliquo magno gravidi. Deus bone, quæ fera, qui baculus huic diademati invideat! Stephano illis, non adoleſcente hoc Rege opus ſit, in chamo & fræno ſcilicet maxillas eorum. De navigatione Batavorum ad Indos, valde amo te, ſed ita, ſi pretium indicaveris, nam tibi detrimento eſſe nolim, nec ſanè æquum ſit. Italicam ſcriptionem de fœdere Polonico, remittes, cum erit commodum, res ea feſtinationem non habet. Vidiſti Evangeliſtam Quatramium Alfonſi Ducis ſimpliciſtam, ut ſe vocat, de Theriaca, Ferrariæ ſuperiore anno editum? Is meminit magni operis, quod de herbis Clar. Cluſius brevi editurus ſit; Auctoris nomen quin exſpectationem excitet, fieri non poteſt; ſignifica, ſi quid inaudiſti. Monumentum Schwarzenbergicæ victoriæ chartaceum mitto, quod ex ære aut marmore ſtare debebat, ſi ſuus virtuti honos eſſet. Vale, Vir Præſtantiſſ. Et filium meo nomine ſalvere jube. Auguſtæ Vind. x. K. Maij An. MDIIC.

LV.

UT video unum idem perpetuò litterarum mearum ad te argumentum eſt, Gratias agere. Et quoniam tibi, quæ tua humanitas, verbis tam facile ſatisfieri pateris, audaciorem ad petendum, niſi ſubimpudentem etiam, reddis in poſterum. Amicus quidam meus, vir magnus, Conſilium de bello Turcico, cujus inſcriptionem in ſcheda leges, magnopere videre cupit, quod cum iſtic aut editum eſſe, aut certè haberi nobis renunciatum ſit, te per amicitiam noſtram oro, ut ſi quidem venale extat, ſex exempla quam primum huc mittas, pretium à Joanne Hermanno noſtro recepturus, ſin aliter, ſaltem unum vel prece vel quocunque modo undecunque eruas; nihil mihi nunc temporis poterit accidere gratius, verum ita, ut magna gratiæ pars in celeritate ſit poſita; ſcis ipſe quam impatienter hoc genus deſideria feramus. Arctoæ nubes magnam tempeſtatem minantur, niſi quod ſunt lenti illius plagæ motus. Reponam ſpero brevi aliquid ex Italia, ſic enim ſpes facta eſt. Vale mi Chariſſime Camerari. Auguſtæ Vind. Prid. Id. Febr. Anno MDIIC. Hœſchelius Maximi myſtagogiam edere cogitat.

LVI.

LIbelli de rebus Turcicis exempla, quæ promittis, quamprimum iſtic comparebunt, exſpecto, noſtri pretium liberaliter perſolvent: Interim ſi unum ſaltem ab amico aliquo, vel uſuarium impetrare potes, gratia erit cumulatior. Quod utilia quæ-

dam in eo contineri ſcribis, nullus dubito, nota eſt Plinii ſententia de omnibus omninò libris. Alterum quoque fit veriſimile, pleraque illius Platonicis ideis aſſimilari, ita ſanè peripateticis ut audio abſurda videntur, & eo lectionis deſiderium apud me creſcit. Quorum proximè ex Italia ſpes facta, non adeò magni momenti ſunt, mitto tamen, ut tibi vel voluntatem meam approbem, ipſa Italia planè pacata, aliquo Pannoniæ bono ſpero. Vale vir Præſtantiſſime, & ſalve, meo fratrumque nomine, qui te in oculis ferimus, ſeriò dico. Auguſtæ Vind. VIII. Kal. Mart. Anno MDIIC.

LVII.

Binæ tuæ me magnopere delectarunt, humanæ nimirum & ſuaviloquentes, ſed poſterior cum morſu. Cura, quæſo, valetudinem quantum potes, in iſto ætatis provectu, & conſtitutionis imbecillitatate. Etſi fortaſſe impudens monere medicum hæc talia, velim te tamen vires recolligere lenibus amicorum confabulationibus, non lectione aut ſcriptione, quæ meo ſenſu medicinæ paullò robuſtiores, præſertim ab incauto ægro largius ſumptæ, quod de te ſuſpicor. Pro Arctois ſcriptis gratias habeo, & valde rogo, ne hoc beneficii genus velis intermittere, etſi quid reponam vix invenio. Byzantina iſta fortaſſe legiſſe non nolis, quamquam neque nova, & imperitiſſima manu deſcripta, ut lectoris interdum acumen exerceant, ſed habent omninò quędam, obſervationem merentia. Ortelium noſtrum, cujus memoriæ benè precemur, deſiiſſe vivere, dudum intellexiſti, opinor. Lipſius jam aliquot menſes in languore eſt, poſtremis ſuis ad me ſcribit, ſe editionem epiſtolarum aliquot adornare, ſi vires erunt, ad alia iturum, & ſtatim quidem ad ADMIRANDORUM partem II. Faſciculum, quem miſiſti, Occoni tradidi. Hœſchelius totus in Photio eſt. Lentum opus, ſed quod ætatem feret. Nos in litteris, vix quod canes in Nilo, ita interturbamur. Miſeremini ſaltem vos amici. Vale V. Clariſſ. Auguſtæ Vind. a. d. Prid. Id. Aug. An. MDIIC.

Pro carminibus de Javarino ecce pictum antidoridion.

LVIII.

Salve Vir Clariſsime. *Conrado Rittershuſio.*

Paraphraſim Cynegeticorum Oppiani in bibliotheca Monachienſi extare, falsò opinor ad te relatum eſt. Certè Cancellarius, ad quem ſuper hac re ſcripſi, nihil illic ineditum Oppiani præter hæc ſcholia apparere reſcribit, quod etiam Catalogus ejus bibliothecæ, qui apud me eſt, confirmat, tu vide cui de cynegeticis credideris. Interim, quamquam te ſcholia in Halieutica jam vulgaſſe video, hæc quoque mitto, ſi uſui eſſe poſſint. Ea quamprimum contuleris, quæſo remitte, ita enim futurum, Cancella-

rio

rio fidem meam obſtrinxi. Et de acceptis etiam, tribus verbis mone. Schoppius noſter ubi vivit, quid rerum agit? Ne me neſcire patere. Servium & Variantes Tertulliani lectiones nondum vidi, ſed omnia ſalva confido. Vale mi Rittershuſi. Auguſtæ Vind. Prid. Non. Febr. An. MDIIC.

LIX.

CUm jam haſce notas ad Typographum miſiſſem, venit ad me Epiſtola humaniſſima, à Marco Velſero, Exconſule, & Septem-Viro Auguſtano, quem Virum ſumma humanitate, in ſumma dignitate præditum, etiam alibi horum Commentariorum laudavi. Ea incluſum habebat Diploma Karoli Imperatoris, nuper in vetuſtiſſimo Libro repertum: quo non fruſtrà putavit egregius ille antiquitatis indagator ac vindex, hanc editionem Guntheri noſtri ornatiorem prodire poſſe, cùm ex ea ſumi poſſint non pauca, quæ ad illuſtrandam deſcriptionem *Roncaliarum*, quæ extat initio *Lib. 2. Guntheri* conducant. Id igitur ſup. omiſſum, hic ſubjiciendum putavi. *Epiſtola Domini Velſeri* hæc eſt: Ligurinum tuum, mi Rittershuſi, lucem nondum aſpicere exiſtimo. Ei itaque exornando, quo gratior in publicum prodeat, Karolinum hoc Diploma, in veteri manuſcripto libro nuper inventum, mitto. Tu animum iſtum, tibi in omnibus rebus gratificandi, boni nimirum conſules. Vale Auguſtæ Vind. XII. K. Octob. An. Chriſti. 1597.

Conr. Rittershuſ. in notis ad Güntherum p. 203.

LX.

P. JACOBO GRETSERO.

EGo cum de Fortunati mente ambigerem, conſului, *more meo* ampliſſimum Dominum Marcum Velſerum Reipubl. Auguſtanæ II. Virum: qui *in hæc verba* reſcripſit: In quo tu, & P. Browerus conſentitis, de eo ne mihi quidem dubium eſt, Gregorium nimirum templum in honorem S. Crucis condidiſſe. Etſi lectio, *hæc templa Gregorius*, retineatur, nemo opinor contrà hiſcere audeat. Sed ſequens verſus in controverſia eſt. In eo ut verum tibi fatear, *cuperit*, ægrè admitto, cùm præſertim Browerus veterum Codicum conſenſum in *coperit* teſtetur, & criminatio potius, quam laus videatur, objicere Gregorio cupiditatem veſtis Epiſcopalis, hoc eſt, per circuitionem, ipſius Epiſcopalis muneris. Sed licet retineamus, *dum pallas coperit* non tamen aſſentior Browero, interpretanti de pallis, quibus palla illa Hieroſolymitana, cujus *Gregorius* meminit, *lib. 1. cap. 6.* de Martyribus, involuta fuerit; quin exiſtimo Fortunatum id voluiſſe, Gregorium condito Templo, cui ſacram eam pallam intulerit, illum hoc ipſo cooperuiſſe. *Signa gerendo Crucis* Fortunati Atticiſmus eſt, cujuſmodi plures, puto, licet obſervare, ſive ad dedicationem, ſive aliò referamus. Templum verò ante Epiſcopa-

Lib. IV. Tom. III. de Cruce fol. 544. & 550.

ſcopatum poſitū eſſe, ſequentia ſatis oſtēdunt; quem *Voti pii*, hoc eſt, affectus, ſive veriùs, operis pii cauſſam appellat, cum in animo haberet dicere, votum piam cauſſam fuiſſe Epiſcopatus: Sed iſtiusmodi inverſiones frequentes ſunt in Fortunato. Reliqua, quæ ſequuntur, manifeſtè ad Pallium Epiſcopale pertinent. Et, ut rem in pauca contraham: Ego tuæ ſententiæ, cum una exceptione, cupiditatis Epiſcopatus ſubſcribo.

LXI.

Salve, Vir Clariſſime, Melch. Haiminsfeldio Goldaſto.

MEmini ab Alexandro Platonico olim proditum, nec crebrò, niſi neceſſariò, cuiquam ſive dicendum ſive ſcribendum, nos eſſe occupatos. Credo quod totum hoc excuſationis genus plerumque putidum, vacuis & otioſis hominibus parum etiam veriſimile videatur. Ego me alterum moniti caput religiosè adhuc ſervaſſe probè ſcio. In prius ſi coactus impingo, ipſe credo Alexander noxa eximat. Inter tot enim curas & negotia, quæ per caput & circa ſaliunt latus, cum amicorum officiis ſæpe deeſſe cogar, quidni quod res eſt, ſi uſus veniat, etiam centies iterem? Certè reſponſum ad ſuaviſſimas tuas literas aliunde auſpicari non licet. Eas VI. K. Decemb. datas his demum diebus neſcio quis Callippides attulit, tempore quo ego occupationum mole tantum non obruebar. Eo paucis tibi nunc quidem ſatisfieri patieris. Affectum, quem offers, obviis ulnis amplector, & redamantem à te amari tibi perſuadeas, quod factis quam verbis credas malo, ſi quid unquam erit, quod in rem tuam, tuorum, à me præſtari poſſit. De Geroldo abunde admetitus es, & quidem in tempore, quod omnium gratiſſimum; Geroldus enim tum maximè in hiſtoria Boica ſub ſtyli acumine erat. Et Theganus de geſtis Ludovici Pii, quem à Pithœo editum non neſcis, Hiltegardis matrem diſertè Immam appellat, tu Rhegardem Immæ filiam, ut Imma Hiltegardis fuerit avia. De theſauro illo Germanicæ antiquitatis, vellem ſcripſiſſes diſtinctius, nam ego quidem argumentum libri non ſatis capio, neque ſcriptionis genus, an CXLV. auctores, quorum ad XXXV. nomina poſuiſti, ſinguli partem aliquam ſcripsêre? cui fini, & quo collectore? quæſo fac ſciam explicatè. De Turone & Fridebrando nihil nunc in mentem venit. Neq; in Winsbekiis te juvo. Winsbekiorum familia nuper apud Bojos intercidit, quæ an huc quidquam faciat, cogitabis. Zappes Stifft & Oggewedel mihi cum ignotiſſimis ignota ſunt. P. Gretſerus oſtendebat, hac tranſciens, catalogum collectaneorum antiquorum, quæ in duos Tomos digeſta, te Moguntiaci brevi editurum ajebat; Te dignum erit, promiſſa repræſentare: tum alias prætereaopes, quas ingentes apud te & apud Clariſſimum Schobingerum, cui amantiſſimam ſalutem reſcribo, condi

video,

video, bono reipublicæ litterariæ promere. Vale & deproperatæ scriptioni ignosce; nam profectò hoc ipsum semihorium vix aliis negotiis suffuratus sum. Aliàs prolixiores expecta. Interim meam brevitatem atque jejunitatem imitari noli, neque enim dubitare debes, literas Tuas, quò longiores, eò mihi chariores futuras. Augustæ Vind. Prid. Non. Febr. An. MDCIV.

LXII.

QUo tu Schobingeri memoriam cumulatius dilaudas, ego eo impensius de ejus abitu doleo. Et debeo sanè, siquidem ille me vivus amavit, ut narras, neq; visum, neq; de illo quidquam unquam meritum. Sed mi Goldaste, semel hæc omnibus via terenda est. XXXVIII. annos exegit, quid si altero tanto conduplicâsset? curricula quidem plura absolvisset in circo, favente & plaudente opinor spectatore; huc tamen tandem deveniendum fuit, hanc metam nemo mortalium effugit, nemo effugiet, omnium nostrûm ad eam fracti currus impingunt. Et bene si currus tantum, nec auriga anima excidit, alliditur, trahitur. Intelligis, quid velim, & quoniam intelligis, fac tibi quæso seriò cordi esse. De Paræneticis amo vos, etsi rubore perfusus: nam si ærea frons sit, non duret ad postremam dedicationis pagellam. At ego affectum, non rem, specto, & quo longius à vero in hac causa abis, eo me tibi plus debere sentio. Utinam aliquando reponere liceat; occasioni, quæ se offeret, non deero, dices te beneficium apud memorem collocâsse. Egi cum Willero diligenter, statim annuit, se æquo pretio centum exemplaria redempturum. Ut verò intellexit heredes omnia simul velle divendere exemplaria, ad mille quingenta esse, pedem retulit, neque, ut tibi simplicissimè quod res est dicam, spem video vel Willerum vel nostratem ullum bibliopolam omnia empturum, nisi vilissimo pretio. Valde vellem exempla aliquot, ducenta trecenta puta, ad Francofordienses nundinas misissetis. Historicorum duplex volumen in Moguntinensis typographi manibus dudum esse opinabar, & illam quercum adhuc excutiendam esse censeam. Ingolstadienses Canisii sequentibus tomis antiquæ lectionis sumptus negant, sextus nunc nundinis prodibit, opinor, sed jam ad septimum, imò octavum etiam, materia parata erat. Libros longi fori esse causantur, perpaucos capi hoc antiquario studio, quod ideò moneo, ne in illis spem ponas. Augustani typographi tenuiores sunt, quàm ut propriis sumptibus paulò grandioris molis librum aggrediantur. Tyrole & Winsbekio imprimis delectatus sum, & quam vellem totum illud carminum volumen ab homine docto & diligente, qui tua vestigia secutus eruditas notas adderet, in vulgus dari? Principe aliquo viro ea cogitatio digna sit, aut certè homine, qui animum Principe dignum gerat. Vale. Aug. Vind. VI. Id. Septembr. An. MDCIV.

Nunc literas à Frehero accipio, qui Nolgeri tertii Abbatis S.Galli verſionem barbaricam (ita inſcripſit) id eſt Germanicam Pſalterii totius, paraphraſi Willeramianæ ſimilem, apud ſe eſſe ait, & publico offert, ſi typographum reperiat.

LXIII.

TAbula Peutingeriana neq; meis ſumptibus eſt edita, neq; ejus apud me ſunt exemplaria, quæ apud Plantinianos iſtic reperiri poſſe nullus dubito. Rerum autem Auguſtanarum volumen in nundinas lubens mittam, neq; ſanè res tanti, ut vicem, quod tu innuis, repoſcat; ea te itaq; curâ levo. Nihil jam avidius, quam Caſaubonianum Polybium, ſive expeto ſive exſpecto: utinam det mercatus proximus, quod vix futurum vereor. Vale. Auguſtæ Vind. XI. Kal. Octobr. MDCVII.

LXIV.

HIeroclis facetias ex codice Auguſtano auctas P. Pontanus jam pridem convertit, & edendi occaſionem expectat, quam brevi obventuram confidit: adjunget autem neſcio quæ alia etiam opuſcula, ex Græco à ſe converſa. Tu quod Germanicarum legum vetera monumenta promittis, valde te amo; quin quoq; conſilium laudo, quod quæ religionis mutationem reſpiciunt, odii nimirum & invidiæ ſeminaria, excludis. Utinam idem in Alamannicis ſequutus eſſes. In quibus quod tomo ſecundo p.196. vitæ Notingi Epiſcopi à S. Udalrico ſcriptæ meminiſti, ſi ejus apographum per te conſequi licebit, magno me beneficio auctum putabo. Vale. Auguſtæ Vind.

MARCI VELSERI
LATINÆ ET ITALICÆ
EPISTOLÆ,
AD
ROBERTUM TITIUM, ALIOSQUE ITALIÆ SEMONES CELEBERRIMOS.

LXV.

Salve, *Vir Clariſſime*,

BEnè de amicitia inter nos auguror, quos ſimili genio inter hæc ipſa initia ſcribere video. Summas tu temporis anguſtias excuſas, à Bindonio inopinatò deprehenſus: Et mihi ſanè negotia centum per caput, & circa ſaliunt latus, ita ut Bindonium in reditu nec alloquendi, nec omninò aſpiciendi fuerit copia. Tribus tibi ergo verſibus ſatisfieri patieris nunc quidem; erit cum utrique ſe effundere liceat. Amo amorem & affectum iſtum tam prolixum tuum, cujus ſignificatio, non fallo, quo minus ex-

nus exſpectata, eo mihi gratior accidit. Quid reponam? Verborum poſſim fortaſsè aliquid, rei pro tempore nihil. Tum verbis etiam abſtinere ſit ſatius. Interim ſic habe, me ſiquid unquam usquam, quod in rem tuam, tuorum, ſit, ſi verò potero, non commiſſurum, ut officium hominis tui amantiſſimi deſideres. Laudibus, quas neque more, neque modo, qui utrumque noſtrum deceat, immerenti ingeris, porrò ſi me amas, quæſo abſtine. Nam ego ſi harum ullam partem agnoſcam, tum non tantum tua, ſed verò bonorum omnium amicitia indignus ſim. Ad populum phaleras, mi Titi. Nos litteraria potius quæſtiuncula capiamur. Qualem ex Plinio ad te affero, qui libro XXXVI. cap. XII. de maxima Pyramide ſubobſcurè ſcripſiſſe viſus. *Ampliſſima octo jugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus intervallis per octingentos octoginta trespedes.* Pedes enim DCCCLXXIII. aut etiam DCCLXXIII. in ſe ducti immane quantum aream octo jugerum ſuperant. Eſt in mente neſcio quid ad hujus loci interpretationem, quod pedarius ſenator, niſi majorum auctoritate confirmatus, proferre verecundor. Bindonius in itu dixit te in Cæſarem ſub incude habere: Tum alia quædam; quicquid eſt fac diſtinctè ſciam. Nam ne Italia, Urſino & Pinello clariſſimis hominibus extinctis, ſe orbam queratur, in te, & tui ſimilibus, ſi qui ſunt, ſitum eſt. Clariſſ. Aldrovando & Velio multam à me ſalutem Vale. Auguſtæ Vind. VII. Id. Octobr. An. MDCI.

LXVI.

HOmo Italus domo, - - - - - - - profeſſione Juriſconſultus, nomine Joannes Caſelius, ut tum præ ſe ferebat, ante quatuor opinor menſes hic fuit, hinc ad Palatinum Comitem Neoburgenſem, inde ad Electorem Saxoniæ abiit, quod Italia ſe ob Catholicam Religionem deſertam profugiſſe profiteretur; deſertionis cauſas ſe ex Lutheri adverſus Eraſmum libro de ſervo arbitrio, qui eſt ſanè longè peſtilentiſſimus, ut ejus ipſos Lutheranos pudeat, hauſiſſe ajebat. Poſtquam verò hinc abiit, audio ſpargere Caſelii nomen ideò à ſe fictum, quia cum Cardinalem Baronium à me amari & coli ſciret, periculum ſibi imminere vereretur, ſi, quod res ſit, ſe Cardinalis fratre natum genuino Brocardi Baronii nomine fateretur. Habes fabulam, ut mihi quidem videtur, planè enim ſuſpicor hominem ſceleſtiſſimum ob grande aliquod crimen extorrem, Baroniano nomine ad fucum faciendum & eo magis commendandam Apoſtaſiam abuti, quòd à Germanis etiam adverſariis Cardinalis virtutem & eruditionem maximi fieri ſciat. Ex te ergo magnoperè ſcire cupio, an quis apud vos unquam vel Joan. Caſelius vel Broc. Baronius Juris Doctor fuerit; qua exiſtimatione, quando & quas ob cauſas diſceſſerit. Vides

enim Religionis causam hic agi, ut istiusmodi pestibus existimatio, quam sibi mendaciis peperere, veritatis luce detrahatur. Vale. Præstantiss. & Clariss. Mercurialem salvere jube. Augustæ Vind. x. Kal. Jan. MDCII.

LXVII.

IN Plinii loco *Amplissima octo jugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus intervallis per octingentos octoginta tres pedes singulorum laterum:* Numeri, mea quidem sententia sive integri, sive modici corrupti sunt; nam non displicet, quod Dalechampius septingentos pedes, se in quibusdam Codicibus reperisse significat. Sed tantulum discrimen scrupulum non eximat: Fac latera fuisse pedum DCCLXXXIII. area supra viginti adhuc jugera conficiet. Si igitur pateris, alium huic nodo quæremus cuneum, malum planè, sed malo. Plinium ipsum plura scripsisse, quàm intellexisse suspicor, quod & alii tibi in illo observarunt, nec mirum in tanta tot rerum farragine. Cum ergo Herodotum pyramidi octo plethra rotundo numero, deindè alium ex iis, quos permultos nominat, pedes DCCLXXXIII. aut DCCCLXXXIII. exacto tribuentem reperisset, utrumque exscripsit. Verùm Herodotum duplici errore, plethra primum jugera interpretatus, quod optimi & antiquissimi item Latinorum fecerunt, tum deinde de area capiens, quod ad latus referendum erat. Hujus rei Mela me admonuit, cujus verba sequuntur. *Quarum maxima, tres namque sunt, quatuor ferè soli jugera sua sede occupat, totidem in altitudinem erigitur.* Ubi ex comparatione ad altitudinem liquidò apparet, jugera non pro area & superficie, sed pro longitudinis mensura posita esse. Porrò Mela, quatuor jugera pro octo plethris vertens, rei veritatem propius consectatus, non tamen attigit. Sed nimis jam multa de hoc loco, quæ nisi tibi probabuntur, meo quoque calculo damnata pronuncio. Bellonii nullam rationem habendam censeo, perquam rudem enim metiendi rationem sequitur, quod & alii nostra ætate in Ægyptum peregrinati fecere; itaque nullis duobus convenit. Tum mirum non sit à Plinio ad Bellonium, mensuras, aggesta humo mutatas & contractas esse, id enim pyramidalis figuræ fert ratio. Quæ te sub incude perpolienda habere significas, fac, matures edere bono publico; seriò enim tibi affirmo me magno eorum desiderio teneri. Interim amare perge, & quod de solvendis amoribus meditaris, cavebis in me experiaris. Vale. Augustæ Vind. Kal. Febr. An. MDCII.

LXVIII.

DUm Bindoniū ex nundinis expecto, dies plures abeūt, donec eum nunc maximè versoriam per Galliam cepisse; Nos hic proximis quinque sex mensibus non visurum audio. Tuas Jacobo Pon-

bo Pontano communicavi: cujus manum in ſcheda vides ſatisfacientem, deprecantemque, ſi quid adhuc ab homine mitiſſimi ingenii,& cui quomodo verba ea,quibus te tactum, offenſumq; ſignificas,exciderint,planè miror, ſed ſi quid adhuc deſideras, fac ſciam. Nam ego ſimultates, imò etiam offenſiunculas inter earundem litterarum Conſectaneos longius procedere nolim. Diſſentire liceat,ut ſanè licuit ſemper,licebitque & id publicè teſtari, tantum ne cum alterius nota,etiam in manifeſto lapſu. Vetus cogitemus illud:

Cuivis poteſt accidere,quod cuiquam poteſt. Sed quis eſt quæſo Pompejus Lampugnanus, ille, qui ita acriter in Lipſium? Nos ne nomen quidem antehac audieramus,& vix tamen credibile, ejus commendationem ab hoc opuſculo auſpicari voluiſſe, quod Bergomi editum,ut titulus præfert,charta fidem non facit: poſteriores locorum controverſorum libros avidè expectamus. In quibus vide an hic quoque ſcrupus,qui me exercet, quemque ad te defero,locum inveniat.Plutarchus M. Antonio diſertè ſcribit Cleopatram à Cæſare, & Gnei Pompeii filio puellam adamatam fuiſſe.De Cæſare omnes ſcimus, de Gneo quis præterea prodidit, aut quomodo omninò fieri potuit, ſi hiſtorias paullò diligentius excutimus? Mihi planè aqua hæret,nam nec illud fortasſe probabiliter dici poſſit memoriale peccatum in Plutarcho videri; quî enim hoc? cum non appareat in nomine,ſed tota narratione aberratum eſſe. Explica,& Minerval à nobis emerere. Bindonio ſalutem aſcribo. Vale Vir Præſtantiſſime Auguſtæ Vind. VI. Kal. Maij An. MDCII.

LXIX.

POntani ſchedam, quæ nuper feſtinantis manus neſcio quomodo fugit, nunc mitto: quo tibi nimirum fidem faciam, mihi ſeriò cordi eſſe, omnes inter nos offenſionum occaſiones tolli,ſemen ipſum extingui. Optimo ſeni Velio, qui in litteris ad Occonem mei ſæpè amantiſſimè meminit,ſalutem tuo commodo *nunciari* velim, Vale Auguſtæ Vind.v.Non.Maij An.MDCII.

Legi perlibenter, quod Robertus Titius pollicetur, & librum avidè expecto, ſperoque doctiſſimi Viri labores etiam in Symbolis Ovidianis, quæ meditor, & quæ mihi quidam eruditi Viri ſuaſerunt, quibus Virgiliana placuerunt, multum adjumenti allaturos.Doleo meam uno, & altero loco ab ipſo diſſenſionem, non tam apertam,quàm inſinuatam viſam contumeliam. Conſentire & diſſentire inter doctos (modeſtè tamen) res antiqua eſt,& cum ipſis nata litteris. Si quæ eidem in Symbolis Virgilianis non probantur,expecta quæſo dum iterum prodeant,& confido, ſecundas curas fieri meliores.

LXX.

CUm tibi Pontanus ipſe per Epiſtolam ſatisfaciat, mihi eo labore ſuperſedendum eſt. Locorum tuorum ſpem nuper tam certam feceras, ut eam animo jam devoraverimus, quo nunc durius dilationem accipimus:ſi me itaque amas, editionem quantum potes matura,ſive Venetiis,ſive etiam Florentiæ. De illo,quisquis eſt,qui Lampugnani nomine adverſus Lipſium abuſus, quis non tecum ſentiat? Ego verò inter primas Lipſii laudes cenſeo, adverſariis ſic terrori eſſe, ut non niſi ex inſidiis appetant. Si quid deinde compertius habebis, ſive de codice Mirandulano,ſive de ipſo ſcriptore,fac quæſo ſciam. Ad Suetonii Correctionem, *petiiſſe ſe* pro *periiſſe* aſſenſum ſuſtineo: quod mihi neſcio quo modo inſolens illud ſe petere: nec tamen Pſyllos mortuæ Cleopatræ admotos exiſtimo, neque hoc voluiſſe Suetonium, etſi ſanè eò verba ducere, non nego, ſed commodè interpretanda opinor. Ad Plutarchi locum malo Caſaubonum audias,qui mihi ſuperioribus diebus Lutetia in hæc verba reſcripſit. Quod quæris de Pompeji & Cleopatræ amoribus,cui potiſſimum tempori Plutarchi verba ſint accommodanda: de ea re ſic nobis videtur. Gn. Pompejus Magn. F. cujus ἐρωτικὰ συμβόλαια magno illi ſcriptori narrantur, Claſſi Ægyptiacæ præfuit bello civili Pompejano, quod ſcriptum eſt diſertè in tertia hiſtoria ejus belli Latina. Hanc Claſſem Pompejus à Rege puero,& Cleopatra per Legatos impetraverat, ut non obſcurè ſignificat libro II. Appianus. Nos autem putamus Legationem hanc non alium obiiſſe quàm Gn. Pompejum, Magn. F. Tunc igitur in Ægyptum venit, & eam cum Cleopatra conſuetudinem habuit, de qua loquitur, ὁχαμωνον. Tibi ſi aliter videbitur,non præter opinionem acciderit, meram enim, ut vides, conjecturam afferimus. Quare ſi quid ſuper hoc habes exploratius, quæſo te benignus imperti. Nunc hoc etiam me velim doceas, quis ille Bojus ſit, cujus ſcriptor Rhetoricorum ad Herennium non longè à principio libri quarti meminit, *quomodo Ladas aut Bojus cum Sicyoniis curſitarint*. Quæ verba quo pertineant aut quam hiſtoriam tangant nondum reperi, qui ſe ſcire profiteretur. Vale Auguſtæ Vindel. III. Non. Jul. An. MDCII. Mercurialem & Angelium, illuſtria Italiæ veſtræ Lumina, quin hac peregrinatione convenias non erit, utriq; ergò per occaſionem rogo fidem facias, me virtutem & doctrinam ipſorum vehementer amare, admirari, colere.

LXXI.

EGo me ſententiam Caſauboni de Plutarchi loco non ſatis planè & dilucidè propoſuiſſe video. Cleopatram à Gneo Pompejo Filio eo tempore adamatam ſuſpicatur, quo is Ægy-

Ægyptiis Navibus bello Civili præfuit, ut tertio libro illorum Commentariorum proditum, Cleopatra adhuc planè puella; ut de ætate profecto huic opinioni controversia ex Plutarcho moveri non possit. Illud me magis sollicitum habet, quod hæc mera conjectura est, & si de cætero vero non absimilis, inde tamen suspecta, quod cum Cleopatræ tot veterum meminerint, Pompejanos amores nullus præter Plutarchum tangat. Sed hoc vide, mihi certè valdè arridet — ibi fas, ubi maxima merces. Codex membraneus ambiguus Monasterii S. Udalrici hujus Urbis, legit — ibi fas, ubi proxima merces. Prorsus volente sententia statim enim consequitur. Aere merent parvo — quod quomodo locum habeat, si maxima merces priori versu maneat non intelligo. Lipsii responsum ad Lampugnanianas notas legistis, opinor. Ego Boica in gratiam vicini Principis dedi, cui petenti, qua negarem, frontem non habui. Mittam, si sit occasio, & si scriptum istius cœli elegantiæ parum respondens, in quo Dejotarum Bojum miraturi estis. Verum ego rem magnorum hominum auctoritate comprobatam proponere non sum veritus. Salus à præstantissimo Mercuriale ascripta, supra quam facile tibi persuadeas, grata fuit, quippe qui virum inter paucos hujus ævi veneror; itaq; enixè te rogo, ut illi officia quæcunque à me proficisci possunt prolixè deferas, neque expectationem fallam, si experiri libeat. Vale V. Clariss. Ego serius respondeo quod te nunc demum Bononiam reversum conjecturam capiam. Augustæ Vind. v. Id. Octobris. An. MDCII.

LXXII.

HEri sub vesperam litteras Bindonius reddidit, quas tu III. Id. Mart. scripseras, statim ad Raderum misi, qui querelam tuam de Martialis loco deferret, quid homo candidissimus responderit, in scheda leges quo commotiunculam illam totam tolli cupio. Animum peccandi abfuisse res loquitur, & tu sanè iratus etiam si sis, quod tamen non es, opinor, fateri necesse habeas gravissimum negligentiæ & oscitantiæ crimen esse. Ut benedictis isti, Raderum & Pontanum intelligo, maledicta, quæ imprudentibus exciderunt, posthac corrigant, mihi quoque curare cordi erit. Epigrammata legi, & te valdè de illis amo, sunt enim egregia, itaq; de concerpendis, quod innuis, non audio. Boica mittantur: postquam te hæc pica gravidarum more exercet. Bindonius ut commendationem tuam apud me valuisse intelligat, efficiam. Has præstantissimo Mercuriali cures rogo — Plura alias, hæc nunc occupatissimus deproperabam. Vale Augustæ Vind. Prid. Non. April. An. MDCIII.

LXXIII.

LXXIII.

BIndonium à Nundinis non vidi, neque eum ſanè Pragam & ad Sarmatas abiiſſe intellexeram. Nolim hoc ejus conſilium editioni lucubrationum tuarum fraudi eſſe. Wottonius Prid. Id. Majas Venetiis ad Hœſchelium ſcripſit, ſe huc feſtinare, quo magis, ubi tamdiu hæreat, miramur. Schoppii ſuſpectæ apud bibliopolas noſtros non amplius proſtant, meum itaque exemplum, quod tibi rem cordi eſſe videam mitto. Ad priores tuas dudum reſpondi incluſis literis præſtantiſſimo Mercuriali inſcriptis, quem amiciſſimè iterum ſalutari cupio. Quod proximè de Caſelio ſive is Baronius eſt quærebam, quæſo fac quamprimum commodo tuo fieri poterit diſtinctè ſciam. Et ſi quid præterea eſt, quod tibi in his oris gratificari queam, mone. Excell. etiam Ulyſſem Aldrovandum, ſi quando conveneris, meo nomine ſalvere jube. Vale. Auguſtæ Vind. VIII. Id. Junias An. MDCIII.

LXXIV.

POſtremas quoq; tuas literas Radero oſtendi; quid cenſes? homo gaudio exſiliit, ſanè meritò, ſi quid eſt à laudato laudari, ſi quid ab eo, quem paullò ante ſuboffenderis. Tum caſtigationes quidem expetit, atque ſi pateris promiſſas efflagitat. Cum quibusdam locis jam ipſe poſt editionem ſententiam mutaverit, plerisq; nec ſibi antehac ſatisfecerit, nec adhuc ſatisfaciat, ſed brevi opinor Raderi Pontanique copioſas litteras accipies, uterq; enim Titium in oculis fert, & ſingularem in magna doctrinæ copia humanitatem admirabundi prædicant, publicè aliquando effecturi, ne te officio certaſſe priorem pœniteat. Ego mihi ſerio gratulor, quod conciliandæ inter vos benevolentiæ ſequeſter interceſſerim. Bindonium à Nundinis non vidi. Sed Boica, via Veneta jam dudum miſi, quæ te accepiſſe velim: tum ſi tanti putabis inſpicere judicium perſcribas rogo. Cum enim Princeps nullam excuſationem quo minus in incepto curſu pergam, admittat; ſi quid pro noſtra amicitia, pro tuo candore monueris magnus ejus uſus erit. Catalogum Nundinarium librarium vides, quem perlectum ad præſtantiſſimum Mercurialem cum literis ipſi inſcriptis cures quæſo. Lipſius pæne fuit à Medicis depoſitus, tamen vivit. Syntagma de Veſta & Veſtalibus primo miſſu daturus: Sequentur, quæ in Senecam Philoſophum molitur, tribus libris manuductionis in Philoſophiam Stoicam, & primo Phyſices ejusdem Sectæ jam abſolutis. Tu ſpem quam nobis nuper faciebas, caveſis ne in longum ducas & me tui amantiſſimum redamare perge. Vale. Auguſtæ Vind. XVI. Kal. Junias An. MDCIII.

LXXV.

WOttonius necdum comparuit, quid ergò litteris tuis fieri velis significa. Occo vivit, & salutem à te dictam gratam acceptamq; habuit, quod sanè scriptione testaretur, nisi senectus eum ab omni officii genere adversus Amicos plenissimè excusaret. De Boicis nostris quæso parcius, ista enim & judicii tui existimationem, & frontis nostræ pudorem verberant. Bindonius saltem scribere debebat, quid spei, quid rei Francofurti: hic sanè nihil video, ea typographorum nostrorum tenuitate, ut propriis sumptibus vix quidquam unquam evulgent. *Libyca testa* in Martiali apud me dubitationem nullam habet, sed si libertatem meam ferre potes in horas, ingeniosius, quam verius excogitatum, nescio quomodo frigere videtur. Ita meus gustus est; alii aliter fortassè sentiant; nosti enim in hoc genere *quot capita* — ita ut quod uni insipidum, aliis plerumque palmarium videatur. Raderus rescribet, opinor. De Caselio, an Baronio, quæso, res cordi sit, & si quidem Caselius, quem suspicaris, fugit, jam tenemus hominem, quo verò certioribus, non indiciis, sed testimoniis, unam omninò epistolam ejus manu scriptam, cum plures apud te esse significes, mitte. Baronius Cardinalis, inquam, cum rescripsit, se unicum parentibus fuisse, ita ut quisquis se aut fratre aut sorore ipsius natum profitetur, hoc ipso impostor sit oporteat. Vale & festinationi, rogo, ignosce: Tum has ad Mercurialem cura. Augustæ Vind. v. Kal. Jul. An. MDCIII.

LXXVI.

SUspectas Schoppii nihil redire opus, non ad hunc finem missas. Schoppium ipsum Romæ in magna principum virorum gratia agere, non nescis opinor; si tamen nescias, visum monere. Quicquid inter homines eruditos offensiunculæ suboritur, ut sanè quisq; suos patimur manes, amica disceptatione componi, quàm convitiorum acerbitate in immensum augeri profectò malim. Wottonium an aliquando visurus sim nescio, adhuc non vidi. De Caselio, an Baronio, fac curam non deponas. Nihil præterèa est quod te ex me scire nunc quidem oporteat. Vale Augustæ Vind. v. Id. Jul. An. MDCIII.

LXXVII.

CAtellinus, an Castellinus tuus, ne dubita, uti extra culpam, ita extra omnem etiam culpæ suspicionē est, quin ego eum quē à te amari intelligam, jam hoc ipso diligere incipio quantumvis ignotum. Alterum illum mores sui brevi, opinor, prodent: nam ut tantum scelus diutius lateat, fieri certè non potest. Ego de toto negotio diligenter ad Cardinalem Baronium scripsi. Wottonius nunquam apparuit, & alia via in Patriam regressum esse pro certo habeo, itaque Epistolam tuam dudum in Angliam misi. De tertio versu primi Martialis epigrammatis,

nisi tibi aliud videtur, adhuc ampliemus, *ficu Libyca nihil* compertius: tu verò de Radero cavesis sequius suspicari, eùm monitiunculam non in optimam partem accepisse: quis ille homo sit, si ob beneficium irascatur, quid adversus injuriam faciat? Perge ergò libertate, quæ utrumque decet, communicare reliqua. Nos pari ingenuitate, ubi usus erit, respondebimus. Lipsium post Lampugnanum alium ex Italia adversarium reperisse ajunt, quem ego nondum vidi, neque nomen quidem satis liquidò intelligere potui, tibi de re tota constare arbitror, itaque distinctè fac quæso sciam. Pontanus tuas accepit. Occo officio tuo admodum delectatus, te amantissimè salvere jubet. Tu vicissim optimo Seni Aldrovando, & cum ad præstantissimum Mercurialem scriptio erit, huic quoque multam salutem meis verbis nunciabis. Vale, Augustæ Vind. Prid. Id. Septembr. An. MDCIII.

LXXXIII.

WOttonius Lipsiæ visus est, ut eum in Patriam nobis insalutatis rediisse jam dubitationem nullam habeat. Pichenam ex paucis, quæ in Tacitum edidit, æstimo. Itaque valdè velim Marmor Pisanum ab ipso prius diligenter inspici, quam de Inscriptionis antiquitate quidquam constituamus. Tum magnopere referat, & si Pichena aliter existimet, eam majoribus litteris summa religione, atque adeò superstitione non tantum syllabatim, sed litteratim & apicatim etiam, si has vocum ineptias ferre potes, vides enim quid velim, describi: Ut nunc est, habet sanè nonnulla ad quæ hæreamus, quæ priusquam oculatus aliquis testis fidem firmet, nihil necesse enumerare. Occo visam sine responso remisit, si quid majoris momenti observaverit, scies cum primum me convenerit, quod sæpè solet. Pichena quid post Tacitum, fac sciam, hominem enim qui hæc vestigia semel feliciter pressit, alacriter progredi publicè interest. Caselii, cujus Schoppius meminit, crebrã mentionẽ in Petri Victorii epistolis Rostochii editis reperies. Est verò lõge alius à pseudo-Baronio. Salineri hypercriticum tam non vidimus, ut ne nomen quidem audierimus ante hac, sed alicunde eruere curæ erit. Lipsius de Vesta & Vestalibus dedit perbreve scriptum, ut audio, nec ipsum nobis adhuc visum, sed in horas ex Nundinis expectamus. Quas an Bindonius vester inviserit nescio, certè hic quod sciam non comparuit. Sed lucubrationibus tuis moram Bindonii obesse nolim, invenies alium, si te hic fastidit. Raderus secundam Martialis editionem, distractis primæ exemplaribus, quod brevi futurum videtur, statim adornaturus est: quod ideò moneo, ut de observationibus tuis, quod videbitur, statuas. Percharas Radero futuras cùm verborum honore commentario inserendas ego tibi

polli-

polliceor. Vale V. Clarissime & me amare, literasque simul juvare perge. Augustæ Vind. v.Id. Octob. An. MDCIII.

LXXIX.

PIchenæ litteras per otium ruminabor, tum remittam, nunc enim mirificè sum occupatus, ita ut veteris Poëtæ versibus verissimè uti liceat:

At nos congeries obnubit turbida rerum
Ferratæque premunt milleno milite curæ
Legicrepi tundunt, latrant fora -- *An Pichiena, an is saltem, à quo Pichiena accepit, lapidem ipsum viderit, & de ejus antiquitate fidem faciat, nondum mihi constat, vellem factum. Nam superioribus quoque litteris quæsivi, si satis memini.* Lucubrationes tuas tuo ære apud nos edendi, nunquam tibi auctor sim. Ante omnia certum habe minoris constaturos Venetos Typos, quorũ tamen elegantiæ nostros concedere vel cæco apparet, eadem est multo magis chartæ ratio. Ego certè in rerum Augustanarum libris, quem mihi carissimum fœtum fuisse facilè intelligis, quantovis meo incommodo Venetos prætuli, neque ejus pœnitet: Adde quod si quidẽ editio tuis sumptibus procurabitur, exempla tibi omnia distrahenda erunt, damnosa profectò Mercatura in tanta locorum longinquitate, sed tu correctionis fide captus es. Ne fallaris, nostræ operæ vestris vel inscitia vel negligentia vel deniq; ignavia, nulla ex parte cedunt. Si quid emendatius aut Pontani, aut Hœschelii aut nostrum denique prodiit, id præsentibus auctoribus omne debetur, ii si in Venetis, vel etiam Bononiensibus Typographiis eundem laborem extantlare volent, par erit ratio. Ego Venetiis Fabium Paulinum exoravi, de quo, quod querar, non habeo. Verùm Tu cum Bindonio de toto negotio rectius constitues: hunc nos in reditu nulli vidimus. De correctione liberè liceat, nunquam vidi stultius consilium: insunt cum ea, quæ tu accuratè enumeras, tum etiam omnia indigna nomine Italico, quam putas risurum illum, qui petitur, quam alios populares ejus! sed quorum res agitur, iis hęc curę sint. Præstantissimum Mercurialem à quo responsum expecto salvere jubeo. Vale Augustæ Vind. XVIII. K. Decemb. A. MDCIII.

LXXX.

Epistolæ II. R. Titii; prior ad Ad. Occonem, altera ad M. Velserum.

LIberè tecum loquor mi Occo, ita enim natura mea fert ac studia, quæ uterq; nostrum profitetur, exposcunt. Jamdiu est, quod te ex tuis literarum monumentis amare cœpi, ita ut vehementer optarem particulam aliquam tui amoris vicissim adipisci: nesciebam tamen rationem invenire huic meo desiderio aut potius cupiditati satisfaciendi. Rogavi non semel Julium Cæsarem Velium, ut se mihi aliquantulum daret ad hoc negocium,

 transi-

transigendum, quod cum spissum esse viderem, ac lentè admodum procedere, tam diuturnæ moræ impatiens converti me ad Clarissimum Velserum timidè, fateor, & non sine aliqua hæsitatione, propterea quod vererer, ne arrogantiæ nomine tacitè insimularer, qui prorsus obscurus, & ignotus in amicitiam tuam obrepere conarer. Nunc postquam Velseri opera compos factus sum mei voti, fruor hac, vel facilitate Viri humanissimi, vel benignitate tua, vel utriusque errore, qui me aliquid esse existimatis; certè ita occasione hac utar, ut in eo, quod Dei benignitate semel adeptus sum, retinendo mihi defuisse, videri non possim; quod nisi re quicquam effecero, cur amorem tuum promerear: certe animo & voluntate nemini unquam cedam in te colendo bonaque omnia à Deo Optimo Maximo tibi precando. Nec interim tamen negligens ero in captanda aliqua occasione, qua hunc animi mei affectum ac studium erga te re ipsa patefaciam. Erit etiam tuæ benignitatis hanc meam voluntatem juvare, & eam ipsam occasionem, quam sedulo perquiro, mihi præbere. Cognosces profectò hominem tui valdè amantem ac perstudiosum. Verum quoniam hæc tralaticia tibi fortè videri possunt, abrumpo libens sermonem, tantumque addo, me amicitiam tuam plurimi facere, & in te diligendo nemini omninò concedere: puto his pauculis verbis, quæ, ita me Deus respiciat! sine fuco & fallacia more majorũ è candido pectore proferuntur, omnia contineri, quæ quantumvis longo sermone vix exprimi possent. Vale Vir præstantissime, & quod te jam facere cœpisse cognovi, me amare perge. Bononia Kal. Jan. 1602.

LXXXI.

POstquam fores ad amicitiam tuam tam liberaliter mihi patere voluisti, audebo etiam in magis abdita loca me penetrare fretus præsertim conscientia mea, quæ idem jus apud me tibi vicissim tribuit. Nec verò delicias facere tibi videri debeo; nam nisi tu is esses, quem prioribus meis litteris innui, nulla profectò caussa fuisset cur benevolentiam tuam tantopere expeterem, siquidem, cum Urbs ista præstantibus ubique viris maximè abundet, eorum ego amicitiam non ambivi. Tui unius benevolentiæ desiderio correptus fui, nulla certè alia de caussa, nisi quod te virum præ cæteris tum nobilem ac primarium esse audivi, tum verò, quod apud me plurimum valet, omni doctrinę genere perpolitum ex tuis scriptis ipsemet abundè cognovi. Ac quoniam hic sermo tuam modestiam non mediocriter offendit, ne tibi molestus sim, ad alia me convertam. Quod mendis adhuc scateant Pliniani Codices etiam post egregie ipsis navatam operam à Barbaro, Rhenano, Gelenio, Pinciano, Dalechampio, aliis, potest quilibet nullo negocio intelligere, & ego quoq; brevi pla-

num

num me facturum ſpero; quod ſi mendæ usq; irrepſerunt, certè in numerorum notis præter modum eæ graſſatæ ſunt, ut facilè adducar ad ſuſpicandum inſinceram eſſe ſcripturam loci à te propoſiti; niſi fortè non de ſingulis lateribus loquatur Plinius, ſed de Univerſo Ambitu Areæ, qui ex quatuor illis frontibus in ſe ductis exurgit. Facit huc quod ſcriptum reliquit Petrus Bellonius libro 2. ſuar. obſerv. cap.42. ubi affirmat ſe ejus pyramidis baſin dimenſum eſſe. Eas, inquit, quatuor angulorum paribus intervallis cum ſit trecentos viginti quatuor paſſus habet in ſingula latera paululum extenſis cruribus, gradiendo ſingulos paſſus numerantes & reliqua. Paſſus itaque CCCXIV. computando conſtituunt nobis pedes CCMX. in ſingula latera, in ambitu verò MMMCCXL. quæ computatio, ſi cum Plinii vulgata lectione conferatur, non quadrabit, ait enim pedes fuiſſe CCMLXXXIII. Ex qua computatione exurgent pedes MMMDXXXII. Si verò ſeptingentos legatur, decem quidem pedes LXVIII. ſed tamen veritati magis accedunt: Fieri enim potuit, ut qui olim Pyramidem metitus fuit, paſſibus uteretur paulo brevioribus, ipſa fortaſſe ſtatura corporis etiam breviori. Nec longè hinc abiit, quod ſcribit Herodotus in Euterpe, unde ſuam deſcriptionem hauſiſſe Plinius videri poteſt. Locus certè difficultate non caret, quam vel tu, vel nemo ſatis extricabit. Equidem, quid aliud in præſentia dicam, non habeo; ſi quid præterea mihi ſuccurret, ſtatim ad te perſcribam: Tu interim tuam ſententiam ne me celaveris. Habeo quædam affecta, quædam etiam quotidiè perpolio, ſed hic typographum idoneum non reperio, cui ea imprimenda committam. Cogito Venetias, cum primum gymnaſium conticeſcet, illic fortaſſe tolerabilibus conditionibus tranſigam. Quæ nunc edere cogito ſunt decem poſteriores libri locor. Controv. longè quidem meliores, ſi quid judico, iis, qui mihi admodum adoleſcenti exciderunt. Habeo item commentarium de ſolvendis Amoribus, Coſmi Mileſii exemplo conſcriptum, certè eodem titulo, &, ut arbitror, argumento: pòſt ſequentur perpetui atq; uberes Commentarii ad Commentarios Cæſaris: Deinde Scholia in univerſa Problemata Ariſtotelis. Tu ſi quid conatum noſtrum juvare potes, benignè ſubveni, nunquam celabo, per quem profècerim, & hoc ſaltem grati animi indicium à me feres, ut me abs te adjutum eſſe ingenuè profitear. Vale. Kal. Januarii 1602. Bononia.

LXXXII.

Molt' Illre & Eccte Sigr.

RENdo grazie à V. S. per la lettera del Sigr. Mercuriale inviatami; al quale mandarò duplicate quelle mie baie, poiche la prima mano hà havuto poca ventura. Dubito che coloro che

formando invettiva contro il Lipsio, le danno nome d' Apologia, troveranno duro inciampo, e se non forse mai altro, mi par cosa difficile levar la riputatione ad uno che si sia segnalato con l' armi in mano mille volte per via d' un semplice Cartello; fatti, fatti ci vorrebbero e non parole, come V.S. prudētemente accenna; mà di questo ne lascieremo il pensiero à chi si hà d' havere, potendo stare che ancora noi ci inganniamo, e che questo discorso non si fermi nella sola vanità delle parole. Se V. S. non m' imputasse à presonzione ch' io le parlassi delle cose di Roma, à lei tanto più vicina, le metterei in consideratione l' iscrizzione appresso scoperta nuovamente in quella Città, e communicatami da un mio amico à punto come stà con qualche errore dello scarpellino.

TI. CLAUDIO. NICIATI
VIX. ANN. XII. M. X. D. XX. ET
CLAVDIÆ. NICE.
VIX. ANN. II. M. XI. D. XXIII.
CLAUDIA. AGAPOMENE
FILIIS
SUIS. INFELICISSIMIS. QUI. ETATE
SUA. NON. SUNT. FRUNITI. TECIT
MATER. SCELERATA. ET. SIBI. ET
LIBERT. LIBERTAB. Q. POST. Q. EORUM.

E raro *frunisci aetates* pro frui aut fruisci, poiche di questo frunisci non si trovano salvo alcuni pochi, & antichissimi essempi. Et nuova è la frase di *Mater scelerata* pro mesta, o ver' altra parola simile, benche pare che in questo vi vada una energia di più, volendo inferire à mio giudizio; se scelus admisisse quadantenus, quæ filiis supervenerit. Et osservo che tutto al contrario di questo Epitafio, che si serve della parola *scelerata* in vece di dolente, la lingua Italiana usurpa il vocabolo *tristo* in luogo di *scelerato* M. à V. S. già debbe essere sazia di leggere queste ciancie. Resto con bacciar la mano à lei & al Sig. Aldourandi. Iddio la colmi di benedizzione, e le faccia grazia di communicarci in breve le fatiche, che parmi, sono gia pronte & apparecchiate per la stampa. d'Agosta à 5. di Marzo 1604.

Desidero che V.S. faccia al Sig. Mercuriale parte di questa iscrizzione, caso nō l' havesse ancora vista, ricordandomegli Servitore.

LXXXIII.

POiche V. S. concorre meco à concludere, che non ci sia ripugnanza per la quale si debba dire quella iscrizzione non essere antica, nō mi pare, che sopra tal particolare accada trattar' altro. Il suo pensiero poi, che quell' Ursus, sia stato veramente Orso, e non huomo è vaghissimo, e non le saprei esprimere quanto mi

quadrò

quadrò subito à prima vista; considerando che maggiori miracoli si sono visti ne' spettacoli di Roma, in particolare quello di sei paia d' Elefanti à tempi di Tiberio raccontato da Eliano nel 2. lib. cap. 11. dove dice espressamente, che li maschi erano vestiti da huomo, e le femmine da donna, si che si potevano dire senza alcun scrupulo *Elephantes togati, & stolatæ.* Molte altre convenienze mi andavano per la mente. Mà per dire il tutto à V. S. sendomi poi messo à leggere, e considerar di nuovo la iscrizzione, vi trovai alcuni passi che à mio giudizio più ad huomo che ad Orso si convengono; Sopra tutto mi fanno passare à questa parte gli tre ultimi versi, ne quali confessa essere stato vinto, da Vero ter-Consòle nō mi si facendo verisimile, che un Consòle s' habbia messo à combattere con una bestia, ò che l' Autore dell' iscrizzione ne havesse voluto conservar memoria. E vero ch' io non mi ricordo haver letto di questo *giuoco* della palla di vetro *totidem verbis*, salvo che à tempi bassi in Niceforo Gregor. à lib. 11. mà che anticamente fosse in uso si comprende da passi di Seneca e Statio, quali conferendo coll' iscrizzione, non credo se ne possa dubitar gran fatto, anzi l' iscrizzione istessa lo dimostra parlando di *Pilicrepi* in numero Plurale; e *dicendo* di più *Ursum rogatum fuisse primum* Il che se bene si riferisce all' eccellenza, e non al' ordine, come V. S. bene dice, e però cosa certa, che non hà luogo, se non dove si trovano più di quella professione. Gusto assai le sue osservationi, sopra *Unguento marcido, & Unco, ac Videnti.* Mà sopra l' *Exordiarius* non accade trattare, perche chi hà visto il marmo m' afferma, che dice *Exodiarius*. Se V. S. auvertirà il P. Radero di qualche inciampo del suo Martiale, l' assicuro, che se lo riputerà à favore. La prego d' inviare al Sigr. Mercuriale l' inclusa letterina insieme col disegno d' un marmo che si ritrova in Roma, glielo mandò per occasione di quel giuoco di palle, da me à dire il vero non inteso. Se V. S. vi troverà che discorrere, la prego di farne parte così ad esso Sigr. Mercuriale, come ancora à me. gli miei Nipoti dovran poi haver baciato la mano à V. S. essendo loro così stato commandato dal padre; farò l' imbasciata al Sigr. Eschelio quale so se ne pregiarà. Mi piace che V. S. per suo gusto visiti tal volta le Muse Toscane, e se mi farà degno di qualche sua compositione, mi stringerà di tanto maggior obligo; mà non vorrei che perciò facesse questo torto alle Latine di dar loro bando, che sicuramente essendo lei stata da lor favorita in tanti modi, meritamente si lamentarebbero di così grand' ingiuria; à me giova credere, che V. S. lo dica per vezzo, non mi parendo possibile, che mai vi fermi l' animo. Resto con baciarle la mano; Iddio la feliciti. D' Agostà à 13. d' Agosto 1604.

LXXXIV.

LXXXIV.

Hò tardato di rispondere alla lettera di V. S. di 6. Settembre per haver communicato quel passo di Frontino à due miei Amici, che fanno professione di Mathematica. Viene alligato quanto vi hanno discorso sopra, mà in fine *Aqua hæret* per essere il passo troncato, & costoro confessano di non poterlo supplire. Prego V. S. sia servita d' inviare al Sigr. Mercuriale la sua lettera insieme col Catalogo de' libri nuovi della fiera di Francoforto, quale hò voluto mandare così aperto, presupponendo che lei gustarebbe à dargli un' occhiata, prima che passi oltre. E con tale resto baciandole le mani & offerendomele di tutto cuore. Iddio la feliciti. D' Agosta à 8. d' Ottobre 1604.

LXXXV.

IN questo punto ricevo un grosso invoglio dal Sigr. Ambasciad. Wottonio inviatogli secondo mi dice da V. S. per farmelo tenere, e giudico siino l' Osservationi del Sigr. Pompilio Amaseo sopra Polibio, alle quali darò un poco di scorsa communicandole poi al Sigr. Casaubono. Et hò voluto dar subito auviso à V. S. della ricevuta, rendendole infinite gratie di questa sua ingenua liberalità di tanto raro essempio à nostri giorni. Aspetto che mi dica con suo commodo gli discorsi di cotesti Signori Filosofi & Astrologi sopra la stella nuova. E con bacciarle le mani le prego aumento di veri beni. D' Agosta a x. di Decembre 1604.

LXXXVI.

APerto l' invoglio che accusai ultimamente à V. S. posso affermare d' havervi trovato un prezioso tesoro. Mà perche in iscontrando vengono à mancare parecchi fogli, anzi ternioni m' hà parso doverlene dare subito auviso à fine che se sono ancora in essere visi metta la mano subito à ricuperarli, prima che per negligenza vadino totalmente smarriti: Che certo la cosa merita d' usarci diligenza. In caso del contrario, e che non ci sia speranza da rivenire altro, *hoc Catone contenti erimus*. Però aspetto, che V. S. me ne dica il fermo. Di più perche trovo in certi Catalogi che il Sigr. Pompilio fece stampare in Bologna l' Anno 1543. *Fragmenta dico, e sexto libro Historiarum Polybii, de diversis Rerum publicarum formis, deq; Romana præstantia*, sono entrato in sospetto che ò prima, ò poi potrebbe ancora haver publicato in coteste bande parte di questi scritti, & ne desidero essere assicurato da V. S. per non far errore. Publicandogli hora per cosa prima non vista, con vergogna e risa di chi sapesse il contrario. Resto con baciar la mano à V. S. Iddio la custodisca. Di Agosta à 17. di Decembre 1604.

P. S. Il Sigr. Casaubono accetta l' offerta delle osservationi

del

del Sig. Pompilio Amaſeo B. M. e ne rende ſomme grazie. Se pare à V.S. le potrà inviare al Sig. Wottonio Ambaſciad. del Re d' Inghilterra à Venetia; che in tal modo mi perverranno ſicure.

LXXXVII.

D' Havere ricevuto parte delle fatiche del Sig. Pompilio Amaſeo ſopra Polibio, ho auviſato V.S. già due volte, e credo d' haverle ancora detto, che vennero ſenza ſue lettere, sì che in queſto propoſito non le poſſo ſoggiongere altro, ſalvo ricordarle di nuovo ſi degni d' haver cura, che li fogli, quali noi troviamo manchi non ſi ſmarriſcano caſo foſſero ancora in eſſere. Sopra il luogo gramatico sò d' haverle mandati due pareri, meſi fa, e vorrei poterla ſervire ancora della parafraſe ſopra le Morali d' Ariſtotile che hora mi richiede, mà non mi ricordo d' haverne viſta alcuna, tale quale me la dipinge; di non haverla io ſono certo, pure ne farò alcuna diligenza con qualche Amico. E V.S. mi favorirà à dirmi il nome di quel ſuo Amico, che mi honora, ſperando di poter ottenere col mio mezzo le coſe, che per altra via ſe gli rendono difficili. Che sò certo ſe in me foſſe il poter pari al volere, non viverebbe ingannato. Baccio à V.S. la mano con pregarle felice capo d' Anno. D' Agoſta à 31. di Decembre 1604.

LXXXVIII.

Hò ſentito la morte del Sig. Aldovrando con quel dolore, che la virtù del Soggetto merita. Iddio faccia bene all' anima. Coteſti Sig. per termine di gratitudine non douran mancare di ſpingere fuora in luce tutto quello di ſuo che ſarà trovato meritevole. Dal Sig. Lipſio paſſa due meſi non hò havuto lettere, mà per relatione d' Amici credo ſtia aſſai bene. Perche gli Vecheli di Francoforte habbian laſciato fuori nell' Editione delle opere del Sigonio la Vita del Cardinale Campeggio, & le Efemeridi del Robortello, non ſaprei accertar à V.S. mà le dirò mia opinione. Che forſe della vita del Cardinale non havevano notitia, il che mi par tanto più credibile, quanto ne ancora à me non venne mai viſta. Et le Efemeridi furono laſciate come opera di altro autore. E vero che con queſta conſideratione potevano reſtare ancora le coſe del Chruchio. Circa la raccolta de' Poeti Italiani, ſono totalmente del parere di V.S. che ſimili farragini poco mi guſtano, tramezandoviſi ordinariamente molte coſe deboli per broglio, come ſi dice in Venezia. Nè vale l' argumentar' dal Florilegio Greco, il quale non tiene altra maggior commendatione, che l' eſſere periti gl' Autori, dal quale fù cavato. In ogni modo il Sig. Grutero è debitore d' aſſai alla corteſia di V.S. che ſe gl' offeriſce con tanta prontezza di far copiar il libro, quando ſi veniſſe à queſto, credo ſi potrebbe laſciare il penſiero allo ſtampatore; che volendone cavar l' utile, ragion vuole, faccia la ſpeſa egli. Aſpettaremo quello riſolverà e riſponderà il Sig. Pichena, al quale ſcriſſi con occaſione di mandare la lettera del Sig. Grutero, ſenza ſaperne il contenuto, & megli dedicai per ſervitore; mà m' accorgo, che mercé delle tenebre del mio nome, e per la ſtravaganza del carattere di mia mano, non mi ſeppi far conoſcere. Però ſarà bene, che V.S. ſupplichi per me col Sig. Curzio come la ne prego. Et reſto bacciandole le mani di tutto cuore. Iddio la feliciti. D' Agoſta à 20. di Maggio 1605.

P.S. Si ricorderà à tempo della promeſſa fatta, caſo che il Sig. Magino ſcriveſſe ſopra la Stella.

LXXXIX.

SE à V. S. piace leggere di passaggio questo catalogo di libri nuovi, la prego d' inviarlo poi insieme con l' allegata lettera al Sig. Mercuriale à buon ricapito. Poiche ne suole essere molto desideroso. Pochi giorni sono che di quà habbiamo l' Ezechiele del P. Villalpando, quale formando paradossi circa le ricchezze di David, e Salomone, & altri, dà qualche occasione di discorrere, Mi sarà molto favore sentire quello che in Italia sene parla. Credo che proceda sempre con buoni fondamenti, mà le persone difficilmente restano capaci di cose tanto discoste dalla loro opinione. Bacio la mano à V. S. Iddio la feliciti. D' Agosta à 7. d' Ottobre 1605.

P. S. Non so, se il Bindoni tornò mai à casa, mà siasi questo come si voglia, non vorrei che perciò V. S. restasse di dar fuora le sue fatiche, che parmi già due anni erano pronte per entrar sotto il torchio; di grazia mene dica una parola.

XC.

RIsponderò con brevità, che così mi commanda la strettezza del tempo ad una ben longa di V.S. senza tralasciare però capo alcuno. Quanto al Catalogo di Francoforte, V.S. sappia, che vi vengon messi molti Libri non mai usciti in stampa, anticipando gl' Autori à mandar gli titoli de' Libri, l' editione de' quali resta poi ò ritardata ò totalmente impedita per varie occorrenze. E si può dubitare che ancora alcuni gli facciano mettere per mera vanità, senza haver mai havuto intentione di scriver in tal materia. Et io dubito, che il più de' Libri che non arrivano costì, siano non mai stampati. Sopra il quesito Matematico scrissi e riscrissi al Sig. Scaligero, senza haver havuto risposta, ilche fù causa senza altro mistero, che io non ne potei mai dir nulla à V. S. E comprendendo da questo procedere, ch' egli ò non può ò non vuole scriverci, non mi pare à proposito affaticar me, & importunar lui senza frutto. Spero che V.S. mi farà buona questa ragione. Nell' Editione di Catullo Parigiano non è dubbio, che sele hà fatto notabil torto. Mà queste sono saccenterie di persone, che presumono di correggere quello che non intendono. Già ne hò avisato qualche mio Amico, che ne resta maravigliato molto. Non credo, che tal opera si debba ristampare in breve in Germania, mà se notitia mene perverrà, non mancarò di quello, che V. S. desidera si faccia. Al Sig. Grutero scriverò circa gli Poeti Italiani. Che il Bindoni vada à Roma in negozi gravi del Duca di Baviera con me, hà pochissimo del verisimile; mà questo poco importa. Le fatiche di V. S. mi assicuro che in Venetia troverebbon luogo s' ella si risolvesse da senno. Io ci hò fatto stampare qualche cosa per il passato, e resto mediocremente satisfatto della correzzione.

Se il

Se il Sigr. Paolini è passato all' altra vita, altro successore ci debbe essere. Baccio per fine la mano à V. S. & al. Sigr. Mercuriale. Iddio gli custodisca, e benedica, d' Agosta à 4. di Novembre 1605.

XCI.

L' Auviso della morte del Sigr. Mercuriale mi riesce tanto piu doloroso, quanto più fù inaspettato, poiche havendo havute sue lettere pochi giorni sono, scritte con quella franchezza, che farebbe un giovane di trent' anni, mi pare d' haverlo tuttavia inanzi, e sentitolo ragionare senza quasi poter dar fede alla sua morte. Non è dubbio che l' Italia hà perso un gran lume, & io un Sigr. che si compiaceva d' amarmi senza mio merito. Mà di grazia V. S. si guardi di far torto à se & ad altri, dicendo che con questa morte sieno estinte in Italia affatto le belle lettere. Anzi ad imitatione de' valorosi Soldati, che veggiono per terra un gran Capitano, che li conduceva, pigli tanto maggior animo, à sostener l' honor della patria, & ad aumētare quella del morto, che sarà facendo buona cōserva de' suoi scritti, che restano à dietro, & ajutando che venganoin luce. Diedi buon ricapito alla lettera del Sigr. Persio, & haverò cura di sollecitar la risposta. E per fine resto prontissimo à servigi di V. S. Iddio la feliciti. D' Agosta à 13. di Gennaro 1606.

XCII.

Ringrazio V. S. d' haver sanata la ferita fatta di sua mano, e spero, che Iddio benedetto aggiongerà molti anni di vita, al Sigr. Mercuriale à confusione della malignità, che, spargendo queste voci false, fà conoscere il veleno de' suoi desiderii. Al Sigr. Eschelio terrò ricordata la risposta per il Sigr. Persio, al quale frà tanto posso affermare, che questi giorni à dietro esso Eschelio mi commandò à bocca quello scritto della santiss. Vergine se V. S. mai fosse in venuta notizia del Lampugnano, antagonista del Sigr. Lipsio e del Titiano del quale si fa mentione nella prefatione, molto caro mi sarebbe saperlo. Bacciandole in tanto le mani. Iddio la feliciti. D' Agosta à 3. Febr. 1606.

XCIII.

Per ubbedire à V. S. le rispondo subito, poiche così mi commanda, e per non toglier sua ragione, questo giorno sacro lo faccio con brevità. Di quello V. S. dice, che il libretto stampato sotto il nome del Lampugnano sia manifattura Italiana, resto totalmente persuaso; mà non già che possa esser fatica del Mureto buona memoria. Anzi questo sarebbe un contradirsi, poiche V. S. sà che il Mureto fù di nazione Francese, oltre molte altre ragioni che potrei addurre. Di suoi Auditori non voglio parlare, perche furono per maniera di dire infiniti,

 si che

ſi che queſta congiettura ſarrebe troppo nel generale. Gli penſieri del Sigr. Mercuriale e di V.S. ſopra quel paſſo di Seneca, confeſſo & atteſto, che ſono ingegnoſi: ſed ſi verum ingenuè dicendum eſt, vulgata Lectio, tam commodum ſenſum habet, ut mihi nullo modo ſollicitanda videatur. Nè ſi può dire, che li Cinghiali non foſſero in gran credito appreſſo i goloſi di Roma, poiche cene ſono Teſtimoni innumerabili, come il Sigr. Mercuriale c' inſegna nelle ſue *varie* lib. 2. cap. 22. Et il Lipſio copioſamente nel principio del 4. libro Poliorceticon. E vero, che erano aſſai communi, mà Seneca per ſegnalarle v' aggionſe il *milliarios*, come fece ancora Varrone, della qual ſorte ſi può credere che pochi s' incontraſſero, e che foſſero di gran ſpeſa, come pare Varrone addita. E queſto ſia detto ſenza pregiudicare à chi che ſia. Il Catalogo non mancarà di venire à tempo debito. Bacio la mano à V.S. Iddio le conceda felice Paſqua. D' Agoſta à 24. di Marzo 1606.

XCIV.

RESto maravigliato, che V.S. il giorno della data dell' ultima ſua non haueſſe ancora notizia della morte del Sig. Lipſio buona memoria. Poiche ſono paſſate tante ſettimane che io ne diedi auviſo al Sigr. Mercuriale pregandolo di communicarla con V.S. Et inſieme le mandai una lettera havuta di Fiandra in queſto propoſito, quale feci ſtampare in queſta Città e credo ſia ſtata riſtampata in Italia. Mà con queſta occaſione mi occorre di confidare in V.S. una coſa, che non haverei fatto in vita del Sigr. Lipſio, per non eſſere ſeminatore di Zizanie; hora paſſato il pericolo, le dico che egli era ſtato auviſato da perſonaggio di molto credito nelle lettere, che il Lampugnano era veramente la perſona di V.S. di che s' adduceua per qualche indizio l' alluſione del nome Titiano, e moſtrò coſtui meravigliarſi della ſcempiezza del Sigr. Lipſio, che moſtrandoſi tanto ſagace in molte altre coſe non ſi foſſe accortò di queſto tratto. E perche il perſonaggio detto affermava di ſapere queſta coſa fondatamente pareva che il Sigr. Lipſio cominciaſſe à vacillare circa il credere, dandomene parte. Jo gli replicai quello mi parve à propoſito, & à che credetti eſſere tenuto per carico di coſcienza, ſe bene non voglio ſpiegarlo in queſta carta, per non parere d' adulare V.S. Hora mentre aſpetto la riſpoſta, per ſapere ſe le mie ragioni & argomenti haveranno fatto preſa. Ecco viene la nuova della morte, e poco appreſſo una letteta diretta à me ſcritta non molti giorni inanzi, quale ſi trovò tra le ſue ſcritture. Et in eſſa dice. *Ego libens tibi accredam innoxium eſſe illum à Bononia & pro urbe ſua bonum. Tamen qui indicium mihi fecit, & ſeriò affirmavit, is eſt è prima claſſe Teſtis. Libens tamen*

men inquam tibi annutanti accredam , quia ingenio ad mitiora inclino , & sperno alios esse , qualem me nolim. Hanc in homine malitiam? Abdico : & præsertim quos vel levi oculo Musa ista melior adspexit. Quid etiam si fecerit? ne irasci id me cense & veniæ promptiorem esse, quam alios culpæ. Illud magis doleo, videre me , & hucusq; animam ducere, ut brevi omnis litteratura ludibrium sit , & spissiores tenebræ quam in Ercinia vestra olim oriantur. Apud nos quidem tibi affirmo : si vos meliore fato, gaudebo. Da tutta questa Historia V. S. conoscerà, che la malignità di qualch' uno non dorme. E per non uscir del Lipsio, io le dirò liberamente, come mi ricerca, che quel passo di Diodoro intorno lo stile di Burgia si confà più à certi inetti imitatori e Discepoli del Lipsio che à lui proprio. Se bene hò confessato, e confessato più volte, che al poco mio giudizio, con tutto sia stato Scrittore eccellente, anzi vaglia il vero, eccellentissimo: non hà però scritto in eccellentissimo Genere e con questa distinzione credo si potrebbon accomodare le principali differenze, che vertono tra suoi seguaci & Adversarii, che tal volta d'ambe le parti eccedono li termini del ragionevole. E perche trovai un motto degli indiscreti imitatori del Lipsio, aggiongerò, che molto si confà quello scrive Seneca di Cassio Severo, grand amatore di Publio Scio : *Ajebat non illius hoc vitium esse , sed illorum qui illum ex parte , qua transire deberent, imitarentur : quæ apud eum melius erant dicta , quam apud quemquam Comicum Tragicumq; aut Romanum aut Græcum transeunt*, se bene quest ultima parola manca nel testo di Seneca. Circa il *miliarios* mi accordo al parere di V.S che respiciat pondus, e non la pastura di miglio, nè' importa che la l. si sia messà semplice. Con che me l' offro. Iddio la feliciti. D' Agosta à 2. di Giugno 1606. in fretta.

XCV.

SE il Catalogo di Franc. non pervenne à V.S. la colpa non fù mia, perche lo mandai al Sigr. Mercuriale secondo il solito, pregandolo di farne communicatione à Lei. Potrebbe essersi smarrito con gli tempi che corrono, mà mi giova sperar meglio , e che con un poco di tardanza finalmente sarà comparso. In cautela non mi gravarebbe inviarlo di bel nuovo , se non mi paresse hormai merce troppo fuor di stagione. Poi hò ricevuto la cara sua di 13. del Corr. quale si diffonde molto in purgare l' imputazione datale appresso il Sigr. Lipsio buona memoria intorno il libretto del Lampugnano. Credo che per quanto gia le scrissi & per l' ufficio fatto col Sigr. Lipsio in vita , e per la risposta capitatami doppo sua morte, V.S. resti assai ben capace della mia opinione in questo particolare, si che crederei di perder

carta & inchiostro fuor di proposito, se mi mettessi à discorrerne copiosamente. Il Lipsio fù, quale sà e confessa il mondo, e la fama ne durerà con sua gloria. Mà come errano à mio giudizio certi che lo idolatrano, per modo di dire, e lo fanno totalmente impeccabile. Così non è dubbio, che sono assai più intolerabili coloro, che per qualche difettuccio, e qualche neo che pare loro di trovar ne' suoi scritti, gli vogliono far il maestro addosso, & lo vogliono spedire per ignorante. E pur vero, che queste sono colpe humane e colpe usate. E difficil cosa è, che chi corre l' arringo di questi studi, si possa vantare di non havere inciampato mai. V. S. farà cosa degna di se, à crepacuore dell' invidia, se, come mostra di voler fare, honorerà la gloria di questo huomo doppo la morte, quanto hà fatto in vita, senza mettersi per questo in obligo, di seguitare tutte le sue opinioni alla cieca. Che conviene pur dire, non sarebbe risolutione di persona ragionevole. Mi dispiace che tiene tuttavia difficoltà, quale dubito si aumentarà con gli presenti disturbi di Venetia nello spinger fuora le sue fatiche come dice. Egli è pur vergogna e vaglia il vero che frà Roma, Firenze, Bologna, e tante altre Città principalissime d' Italia non si trovi persona che si pigli cura, o habbia gusto di simil politezze. Vedo che il Sigr. Alberico Gentile in Inghilterra, fratello del Sigr. Scipione, che si trova in queste nostre bande, cita V. S. ne' suoi scritti con titolo d' Amico. Desidero havere informatione da lei, che lo debbe sapere, di che parte d' Italia sono nativi, con che occasione sene sono partiti loro, ò vero il Padre Matteo, se attengono nulla à Valentino Gentile, contro il quale sà che il Cardinale Bellarmino, e molti altri hanno scritto. E con far fine le baccio le mani. Iddio le dia ogni bene. D' Agosta à 30. di Giugno 1606.

XCVI.

V. S. hà potuto conoscer per le mie anteriori, e per quanto hò operato col Sigr. Lipsio buona memoria, che quel sinistro sospetto in me non prese mai radice. E se pur fatto l' havesse, le tante ragioni da lei allegate bastavano à sbarbicarlo intierissimamente. Si che la prego se ne dia hormai pace. Di quanto mi dice in questo proposito, che gli libri *de Immortalitate animorum*, non furono mai scritti dal Paleario, restai ammirato, essendomi ciò cosa molto nuova, e se la ne sà altro particolare, mi sarà molto caro intenderlo insieme col nome del vero Autore. Circa la voce *Pilicrepus* difficilmente mi posso hormai discostare dall' interpretatione che lei sà. Il Capaccio non mi pare habbia fatto altro in quel passo, che confonder forse inavvedutamente due opinioni già prima ben note al mondo, ciò è quella del Rodigino accettata da Erasmo delle balle impegolate,

late, ſerventi ad accendere ò mantener' il fuoco, e l' altra del Pinciano de pelicavati. Se il Sigr. Mercuriale è in Roma, che io non lo ſapeva, ſi potrà informare, ſe l' inſcrittione d' *Urſo togato* hà viſta d' eſſere contrafatta, come moſtrava dubitare. Il mio libretto, che dice V. S. eſſere allegato dal Pignorio, fù ſtampato in Venezia l' Anno 1591. preſſo Aldo. con queſto titolo: *Fragmenta Tabulæ antiquæ, in queis aliquot per Rom. Provincias itinera, edente & explicante M. Velſero.* Con che reſto à bacciar le mani à V. S. Iddio la conſervi. di Agoſta à 28. di Luglio. 1606.

XCVII.

V. S. ſà che lo ſcriver delle lettere *inter abſentes*, è l' iſteſſo, che il parlare *inter præſentes*, onde io ſoglio dire, che ſe mala creanza ſi chiama, che l' huomo venendo ſalutato da un Amico non riſponda parola per inſaccendato che ſia; mi pare, che l' iſteſſa ragion vaglia nello ſcrivere, e me l' hò ficcata tanto in teſta, che mai non mi ſcuſo ſopra l' occupationi per non ſcrivere, mà ſi bene per eſſer breve, e ſecco nello ſcrivere, come occorre ora in riſpoſta della grata ſua di ult. Settembr. E ſpero che mi farà buona queſta ſcuſa. De' Marmi di Piſa reſto ſincerato, e parmi che ci ſia ancora l' atteſtatione del Sigr. Lipſio in queſte ſue ultime epiſtole poſtume. Al Sigr. Pichena bacio le mani, e V. S. non manchi di tenerlo ricordato di quanto gli ſcriſſi intorno la Bibliotheca di coteſta A. S. Perche eſſequendo quel penſiero, ſono ſicuro, che ne' riſalterà beneficio al publico, & honore à S. A. La ringrazio dell Informatione delle lettere Eztruſche, e mi confermo col ſuo parere, che l' applicatione dell' Alfabeto ſia fatto à capriccio, e le parole meſſe inſieme mi pare habbiano un gran tuffo delle inventioni di quel buon Frate da Viterbo. Non dico che ſiano totalmente fattura ſua, ma certo vanno à quella ſtrada: Mi fù detto che in Piſa in certa Torre ſi vedevano figure hieroglifiche, delle quali mi ſarebbe gran favore havere un ritratto ben fedele. Ma dubito che chi melo diſſe, non ſapeſſe quello ſi ſiano hieroglifici. Aſpetto l' occaſione, e verſi di V. S. con ogni ſuo commodo. A' queſti Padri Gieſuiti, & al Sigr. Eſchelio farò le ſue raccomandazioni. Pregandola di bacciar la mano à mio nome all Ecc. Facchineo come faccio io à lei, deſiderandole ogni bene. Di Agoſta à 19. Ott. 1607.

Dicami per corteſia, ſe non ſi vedrà altro in iſtampa delle fatiche filologiche della buona mem. del Sig. Mercuriale.

XCVIII.

MI trovo con più lettere di V. S. alle quali hò tralaſciato di riſponder' ordinatamente, dubitando che per cauſa del ſuo moto le lettere ſi poteſſero ſmarrire. Hora perche mi dice dover partire di Bologna fra pochi giorni, ſi che la giudico in Piſa

avanti

avanti quest' hora, vengo à rallegrarmi seco di tutto cuore di cotesta honorevolissima condotta, pregando Iddio le conceda grazia di goderla molti e molti anni con ogni intiera sodisfazzione. Jo ne sento particolare contento, oltre il commodo che ne risulta à V. S. quale stimo quanto il proprio, considerando, che questa mutanza non le darà solo occasione di far' uscire in Firenze le sue fatiche, come lei dice, mà la metterà, per modo di dire in necessità di farlo, perche ogni termine di creanza vorrà che la si mostri grata, & à S. A. S. e forse à qualche altro Sig. che haverà havuto parte in questo negozio. Lodo poi infinitamente la modestia, che si propone d' usare verso la memoria del Sig. Lipsio. Il dissentire in materia di queste lettere è stato sempre lecito, anzi lodato, quando sia con buon fondamento, & à maggior lume della verità. Mà l' acerbità sà ben lei, quanto offende, tanto più, quando s' usa verso gl' amici, come V. S. professa esserle stato il Lipsio, che certo non fù impeccabile, come molti mostrano di credere, mà però grand' huomo. V. S. sà da quanti & in quanti modi è stato ripreso il Vittorio, quasi sempre *cum præfatione* honoris, il che non sò, perche non si debba imitare in trattando delle cose di Lipsio. Di quell' altro poi, il quale V. S. sfida à guerra aperta, non intercedo. *Unum rogo*, che non si facci troppo desiderare le sue fatiche, che parmi scrivesse altre volte erano già in procinto da potersi stampare. Il Sig. Scioppio non credo si distaccarà facilmente da Roma. Del Pinelli non hò mai sentito nulla, dicami V. S. dove si ritrova. E se qualche cosa di suo è in luce - - - - - - - -

Il Sig. Wottonio, mi scrive che in Venezia corre voce, che nel Regno di Napoli si siano ritrovati alcuni libri di Tacito non mai più visti. Jo la tengo per una baja, parendo, che in Roma lo saprebbero. Alligato viene il Catalogo di Francoforte, quale V. S. letto che habbia, communicarà al Sig. Mercuriale, poiche gli sono tenuto di questo tributo due volte l' anno. Il nostro Occone è passato all' altra vita, non molti giorni sono, in età di 82. anni. Finisco per la strettezza del tempo, con offerirmi di tutto cuore à V. S. Iddio la feliciti. d' Agosta à 20. d' Ottobre 1606.

XCIX.

COl presupposito di mia ultima vengo ad accusare la ricevuta della gratissima lettera di V. S. de 27. Ottobre. Et à ringratiarla dell' oratione mandata, quale leggerò curiosamente sicuro di doverla trovare molto diversa, da quello che la sua modestia mela dipinge. Per contracambio le mando l' incluso foglio per sentire con ogni commodo il suo parere. A molti da fastidio quella forma d' Elmi, che per quanto io sappia, non s' incontra nè in Marmi nè in Medaglie antiche. Ben par credibile, che

che gli Andabati tali gli usassero & Andabate credo siano questi due gladiatori, che possono haver combattuto à piede, se ben l'ordine loro era di farlo à Cavallo. Nè fà forza l'opposizione se ciò vero fosse, sene trovarebbe pur qualche altra traccia. Perche sappiamo, che Retiarii & Laquearii combattevano con la rete e col laccio, nè per questo sene vede alcun vestigio in tante scolture antiche. Bacciò à V. S. la mano, e le desidero ogni verò bene. D'Agosta à 9. di Novembre 1607.

C.

IL libro, che accennai, non è la vita d'Anna Comnena, se non in quel modo, che si dicono le Vite di Plutarco, per esserne egli l'Autore. Così scrisse Anna Comnena la Vita ò Historia d'Alessio suo Padre. E perche sono informato da più d'uno testimonio di veduta, che il libro si trova nella Libraria di S. Lorenzo, non ne posso dubitare. Mà per questo non voglio, che sene dia altro fastidio al Sig. Pietrena, poiche non gusto d'incommodare gli Amici della libraria nostra: Si vede un buon pezzo di questa Istoria con titolo *Annæ Alexii Comneni* F. *Syntagma historiarum*, *Alexias ab ea nuncupatum*, mà perche si trova diffettoso in molte parti, il disegno era di ordinare la stampa, e forse versione coll' aiuto del libro Fiorentino: e l'honore sarebbe stato del Sereniss. G. D. poiche in fronte s'haverebbe messo l'elogio: *Ex Bibliotheca Medicea*, o cosa simile, come più havesse piaciuto. Il Catalogo tengo per cosa disperata, se Iddio non ci fà nascere un altro Pietro Vittori. Passò di quà questi giorni, chi mi affermò trovarsi in Firenze in mano del Sig. Riccardo Riccardi intiero tutto Diodoro Sicolo, che senza altro sarebbe grandissimo Tesoro da stimar più, che tutta la preda portata da Bertoni di S. A. quest' Anno. Mà per dirlo ingenuamente, non ne credo nulla, la fama potrebbe essere nata da Fragmenti, che si vedono in stampa, cavati dal libro del Sig. Ludovico Alemanni. Ne hò voluto dar' auviso à V. S. se le paresse di farci qualche diligenza. Poiche questa è impresa, stò per dire, che merita l'huomo vi si affatichi etiandio indarno. Ebbi ultimamēte l'orazione, la ringraziai: come faccio ora del suo Nereo che m'è parso vago; e non accadeva che l'età facesse sua scusa. Mà quest'è modestia di V. S. Al Sig. Fachinei mille ribaciamani. Mi assicuro, che il suo Sig. Suocero, oltre le fatiche mediche, haveva frà mano qualche Galanteria filologica & antiquaria, perche molte sue lettere che tengo, ne dāno indicio. Potrebbe essere, che non fosse in termine di stampare. Mà V. S. farebbe gran carità, se visitando il residuo delle sue scritture, mettesse insieme li pezzi di questo Ippolito, quāto sarà possibile, à beneficio publico, & honor del defunto. Perche sò, che haveva parecchie belle considerationi in simil proposito. Aspettarò di vedere li Commentarii del Sig. Guastanini questa fiera prossima,

poiche lei mene da intentione. E con augurarle le buone feste, resto tutto suo. Iddio la feliciti. D'Agosta à 21. Decemb. 1607.

CI.

SE bene sò assai meno della lingua Italiana di quello che V.S. mostra credere, non manco però di sentir gusto della vaghezza di Componimenti poetici, onde le resto con molto obligo per gli Sonetti mandatimi le ne rendo grazie. Circa *Andabatas* altro non m' occorre. Non hà dubbio che *Andabatarum more pugnare*, denota combattere alla cieca. Mà questo non impedisce, che gli veri *Andabatæ* non lo portassero tale. Anzi lo conferma parendo poco verisimile, che venissero nell' arena, simplicemente ad occhi chiusi senz' altro ordegno. Sono di parere, che V. S. non si debba più affaticare per l' Istoria d' Anna Comnena, se non lo facesse per suo particolar gusto. Poiche stimo assai meglio lasciar imperfetti certi desiderii non necessarii, che incommodar gl' Amici. Le bacio per fine la mano. Iddio la custodisca. d' Agosta à 22. di Febr. 1608.

Trà le lettere del Padre Abbate

DON ANGELO GRILLO

Benedettino Cassinense, vi sono le seguenti scritte

Al Sig. MARCO VELSERO.

CII.

A carte 130. & 131. del primo volume dell'Edizione di Venetia del 1608. in 4.

LA lettera di vostra Signoria di 13. di Giugno, è tutta sua solita gentilezza, e mia nuova obligazzione: e massime dove scusandomi, o compatendomi delle mie molte sollecitudini, mi vien quasi obligando più efficacemente à compiacerla de' componimenti, che desidera in lodi di cotesti Santi. Veramente il far versi, è opera di mente vacua; mà perche il petto non è vacuo d' amore, nè di desiderio di servirla in così santa occupazione, posso e voglio sperare un giorno, da poterle dar qualche sodisfazzione. E se io non facessi mai altro, farò come il Medico, che poiche non può dar la sanità, la pronostica. Mà s'un lume accende l' altro, qual lume può meglio accendermi, che la lezzione della nobilissima Istoria di vostra Signoria? Sò ben'io il valore e 'l merito delle singolari opere sue: ch' ella non può tanto ricoprirle sotto il velo di un modesto silenzio, che la fama non le riveli à tutti con infinite lingue. Parliamo dunq; di queste, e lasciamo le mie. Troverolle io in Roma? ne farò diligenza particolare. Sò che piacciono, e 'l piacere è il condimento di tutte le cose, l' esca dell' amore, l' incitamento dell' ingegno, il cibo della volontà, & un rinfrancamento, e forza della memoria. Così parmi d' haver letto. Mà à V.S. non bisogna dirlo. A me basterà provarlo, si come

me spero. Che sarà il fine di questa, con pregarle quella perpetuità di contentezze, che più desidera. Di Roma.

CIII.

LE ambasciate Celesti, (che tali stimo io le lettere di Vostra Signoria) non deono esser portate da altri, che da gl' Angioli, perciò l' Angioletto Nipote di Vostra Signoria m' hà reso la sua de 4. acciò che in un tempo medesimo leggendo l'una, e rimirando l' altro, venissi conseguentemente à vedere, e udire V.S. in un punto istesso; ond' io fossi in questa guisa col beneficio di sì grata presenza ristorato del danno di sì discara lontananza. O come l'uno è stato angelico di volto, e l' altro celeste di lingua. Queste sono tutte grazie, che mi fà Vostra Signoria, delle quali poiche io non son bastante à ringratiarnela se non con l' animo grato, la sua medesima liberalità e gentilezza ne la ringrazierà pienamente per me. Jo mi sono offerto al giovinetto generalmente in quel ch' io vaglio, mà se in particolare occorresse à Vostra Signoria impiegarmi in cosa, che gli potesse giovare, eccomi prontissimo. Col mezzo di lui invio la seconda, e l' ultima parte de' miei Pietosi Affetti: che questo è l' ultimo e forse anco il final canto della mia Musa. E vorrei volentieri, che fosse come quello del Cigno, che soavissimamente risuona nell' estremo di sua vita. Che se bene io sono ancora nell' età consistente, la mia Poesia però resta sù l' occaso, e tramonta l' Apollo mio che le gravi cure e i governi, non ammettono i soliti spiriti Pierii, anzi sono un efficacissimo essorcismo per discacciargli. Mà qualunque io mi sia, per parerle ò Cigno o Grillo, son suo, e mele dedico per sempre divotissimo. Così potess' io dire altrettanto eccellente di affetto, quanto ella è eccellente di merito, mà non posso dare in alcuno eccesso di amarla, e di osservarla, dove infinito stimo io il merito della bontà e del valore di Vostra Signoria. Alla quale per fine prego da Dio il colmo di ogni più desiderata contentezza. Di Roma. A carte 993

CIV.

IL nome di Vostra Signoria non è nuovo in Italia, nè incognito all' orecchie mie; nuova è ben sempre la singolar virtù, e la rara gentilezza sua, perche sempre acquista nuovi meriti, e nuovi servitori: e massime quando viene expressa in sì cortesi lettere, & in sì graziose maniere: come appunto è seguito in questa prima sua. La quale è di tanto valore, che se non mi fà essere frà gl' altri, mi fà almeno parere à me stesso il primo degli Uomini favoriti. Onde à raggione posso io chiamare, e fortunate insieme, e felici peregrine, quelle umili creature mie, che vanno attorno: poiche da' ghiacci di cotesto lungo verno, anno potuto A carte 332 e 333.

portarmi ſi gentil primavera di vaghi fiori, nel bel ſeno dell' umaniſſima lettera di Voſtra Signoria; e ſi ricco Autunno di frutti, nel pretioſo dono della ſua degniſſima amicizia. E 'n verità che io non mi ſono mai compiacciuto tanto delle debolezze mie, quanto al preſente, ch'io ne vengo à raccogliere meſſe ſi degna. E non ſolamente nella nobiliſſima perſona ſua mà nel corteſe amore di molti di coteſti Signori; ſi come piace à Voſtra Signoria di farmi ſapere. E di tutto queſto vengo io à reſtarlene con maggiore obligo; e tanto più, quanto in paeſe di così vario clima, e di ſi diverſo Idioma, ſarà ella ſtata per auventura benigno interprete, e della mente dell' Autore, e della favella iſteſſa dell' Opera, la quale in coteſte parti ſarebbe ò rimaſta muta frà gl' aſcoltanti, ò loquace frà ſordi, ſe Voſtra Signoria non aveſſe ſervito à lei di lingua, e à gl' altri d' orecchia. Così mi giova di credere, e credo di credere bene. Onde il Padre Don Arnoldo, mezzano di queſto virtuoſo contratto, non averà à meritar la pena del ſuo errore, mà il premio della ſua corteſia e della ſolita bontà ſua, ed io la grazia de' commandamenti di Voſtra Signoria. La quale non deve meno eſſer pronta à comandarmi per gratificarmi, di quel che s' è dimoſtrata umile per honorarmi: ch'io altrimenti direi, che ſaria ſtato per confondermi. Et in queſto caſo certo non ne laſcerei paſſare ſenza penitenza il Padre Don Arnoldo, col mezzo del quale invio queſta, e con queſta tutta quella parte di me ſteſſo, che già impreſſa dal vivo carattere dell' amor ſuo, può farle più certa fede dell' affezzionata divozione mia, con la quale reſto, pregandole da Dio felice fine di tutti i ſuoi ſanti proponimenti. Di Roma.

CV.

Nel ſecondo Volume à carte 258.

TArdo, mà fruttuoſo riſpondo alla lettera di V.S. Illuſt. perche ſtimo di corriſpondere in parte al ſuo deſiderio. Senta dunque l' amico Apelle naſcoſto doppo la Tavola, ciò che nel quì incluſo foglio dice delle ſue Oſſervazioni ſolari un valoroſo Protogene, e Principale Patricio di queſta Città, che può giudicare *ultra crepidam*. Naſcoſto anch' egli, mà ſotto 'l manto della ſua modeſtia. L' oſſervazione hà certo in ſe ſteſſa del pellegrino, e ſi come piace in univerſale, così e per dar materia à belliſſimi diſcorſi, & occaſione ad altre oſſervazioni, come ſuole auvenire aſſai ſpeſſo, che una invenzione naſce dall' altra. Il Sig. Andrea Chiocco, nel mio paſſaggio per Verona, m' haueva detto, come V.S. Illuſt. l' aveva favorito di queſta nobil curioſità, e che mene aurebbe fatto partecipe; mà ella hà voluto in ciò prevenir lui, perche ſempre previene me nelle grazie e ne' favori. Conoſco il mio debito; mà lo conoſco ſolamente, perche non

poſſo

posso di vantaggio. Potrà la mia affezzione e la mia osservanza per me, e potrà molto, perche è fondata in suoi meriti, e sarà felice, se potrà esserle di corrispondente servigio, massime in questa mia nuova stanza di Venezzia; La quale si come mi potrebbe render più atto à servirla, così mi fà più pronto à pregarla de' suoi comandamenti, che mi valeranno per care e necessarie lettere. E Dio benedetto benedica sempre V.S.Ill. e la colmi d' ogni maggior bene. Di Venezia.

CVI.

SE V.S. non dubita del mio giuditio, dee restar certa della mia fede, e creder, che amando e honorando io tanto la sua Virtù, non possa dare alle sue nobilissime azzioni diverso senso dà quel che si conviene. E veramente le sue richieste fattemi, e fattemi fare gl' anni à dietro, in materia diversi, per la gloriosa Santa Afra, sono state tanto modeste, e limitate, che m' an più tosto obligato col non obligarmi, che se m' avessero stretto & angustiato ben bene. E però molte volte son rimaso mal sodisfatto di me stesso, pensando al mio mancamento, e alla benignità e liberalità di V.S. la quale chiedendomi all' honore di sì venerabil Santa, non mi chiese, mà mi donò, e donò in grosso, onorandomi con titoli di pietoso e singolare ingegno. Li quali titoli, hò stimati io tanto, quanta è la stima, che si fà universalmente de' Sigri. Velseri, il qual non men nella Toscana, che nella Latina favella scrive sì giudiciosamente, che non può lasciarmi dubbioso, se spiando e comprendendo ottimamente come egli fà, le vaghezze e bellezze delle Poesie Toscane, ne viene consequentemente à prender molto gusto, e che di più esso solo, quãdo tutto mancasse, non fosse atto à farne capace gl' altri gentili ingegni d' Oltramonti, e però non hà V.S. à cavare altra cõclusione dal mio modo di scrivere, se non ch' io volessi più tosto inferire, come in effetto voleva, che le Poesie ordinarie, come le mie, e quelle di molt' altri Italiani, non erano tali, che dovessero in coteste parti togliere il pregio alle Latine. Comunq; si sia, io stimerò sempre ben impiegato quel tempo, e quell' opera, ch' io spenderò in lode della gloriosa santa Afra; e se bene con gli anni sono cresciute, e precipitate le cure, & ora massime, ch' io mi trovo il peso * Generale della mia Religione; non mancherò con tutto ciò di rubar tant' ozio dalla prolissità di questi giorni estivi, ch' io possa mandarle in questo proposito, se non Poesie perfette, almeno qualche tentativo poetico, o qualche nobile impazienza, o generoso sdegno di me medesimo. Che perciò rileggerò di nuovo quel che V. S. scrive di questa Santa, e potra ancor esser, ch' un fuoco accendesse l' altro, e che io al lume della sua gran face accendessi una piccioletta facella: onde

Nell' istesso secondo Volume à carte 300. e 301.

* Era allora l'Abbate D. Angelo Grillo Presidente Generale della sua Religione.

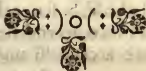
onde più tosto venissi à renderle il suo, che à donarle il mio. E Dio benedetto, donator d' ogni bene, à V.S.Ill. conceda il colmo d' ogni più vera e stabile contentezza. Di St. Benedetto di Mantova.

CVII.

Nel terzo Volume, dell'istesso Abbate D. Angelo Grillo, à carte 51.

A Ristorarmi del pericoloso travaglio provato nel mio ritorno di Genova à Venezia per li pessimi tempi, che sono passati, e passano di quà tuttavia, niuno altro rimedio era più valoroso, che la cortese lettera di V.S. Ill. co i secondi discorsi del nostro sconosciuto Apelle. Sì conosciuto nondimeno ormai in questo suo già tanto famoso sconoscimento, che mi par più tosto un Apollo, che uno Apelle, cioè un Apollo per avvētura più visibile, e più caro, sotto l' velo d' una sottil neuuoletta di modestia, che non è l' altro, qualora totalmente scoperto, e ignudo, per la sua soverchia visibilità, si rende quasi invisibile, intrattabile e ingrato à gl' occhi nostri. Se ben non invisibile e non intrattabile alla pellegrina industria di cotesto valoroso Apelle, che anco Apelle mi giova di nominarlo, perche si come da quell' antico pareva solo che permettesse il Grande Alessandro di esser dipinto e rappresentato, così pare, che dà questo nostro moderno solo, consenta il Sole d' esser vivamente espresso à questo presente secolo, si che lo veggia tale, quale non fù dagli antichi forse veduto già mai, così per le congiunzioni de' Pianeti, li quali quasi suo Re lo corteggiano, come per le vere macchie ò nuvole, che come nuove à noi, danno così bella occasione di filosofare a gli Astronomici. Ora di questa nobil fatica darò parte quanto prima al nostro Veneziano Protogene, e quanto prima ne invierò il suo parere; ringraziando in tanto il cortese Apelle, che con la meritevol lode, si mostra ossequente à questo nobilissimo e dottissimo spirito molto più, che perche abbia voluto numerare un ombra qual son io, trà i chiari Lumi dell' età nostra, massime in questa Professione; E ringraziando sopra tutto Dio benedetto, che abbia voluto col mezzo d' alcuni singolari ingegni de' nostri tempi, farne vedere, come oggi, con l' umile trasparente d' un picciol vetro ci vien dimostrato il Sole assai meglio del solito, la dove per mottegiare alcuno di soverchia e ridicola diligenza, pur sogliam dire; Tenta costui con una facella di dimostrarne il sole. E'l vero e sempiterno Sole ci illumini nelle tenebre di questa nostra cieca umanità, ed à V. S. Ill. ed al suo dotto Apelle, conceda ogni maggior contentezza.

Di Venezia.



SAULI

SAULI MERCERI
Augustani Vindelici

VIRGILIUS PROTEUS

Helmæstadii Anno 1600. inter Centones Virgilianos sub finem posterioris Tomi

ab

HENRICO MEIBOMIO

exhibitus,

Nunc, justis de causis, hoc loco, comparere jussus.

Illustri

Illustri & Generoso Viro

MARCO VELSERO,

Reipublicæ Augustanæ Ex-Consuli & Septemviro &c.

PATRONO ET MÆCENATI MEO,

S. D.

HENRICUS MEIBOMIUS.



Nte triennium, Vir Illustris, cum propter magistratum, quem in Julia Academia gerebam, ordinariis laboribus vacare non possem, & nihilominus juventuti nostræ prodesse cuperem, de operibus meis poëticis recensendis edendisq; cogitare cœpi. Hortabantur amici, ut id facerem, neq; deerant aliæ causæ nonnullæ, quibus magis impellerer, & inflammarer. Initium autem feci à Centonibus Virgilianis, tum quod primi ingenii mei fœtus essent: tum quòd minus laboris requirere viderentur. Ne verò soli exirent illi, utq; ostenderem, quos secutus essem magistros, placuit meis præmittere Probæ Falconiæ & Ausonii Centones ingeniosissimos. His addidi ex recentioribus duos Capilupos Italos, Lælium dico & Julium: quorum hic, ut pio affectu decus familiæ suæ hereditarium conservare voluit, ita nequaquam illius venustatem assecutus est. Minimè verò tum dubitabam, quin plura utriusq; in hoc genere extarent monumenta, sed quantalibet rem agerem cura & diligentia, ulterius indagare nihil potui. Cum autem nostri labores prodiissent, à nobiliss. & consultissimo viro Dn. JACOBO MONAVIO, amico meo, admonitus sum, Capiluporum Centones Romæ anno supra sesqui millesimum nonagesimo, uno volumine excusos esse. Ibi continuò cœpi ardere incredibili desiderio videndi hoc opus: omnemq; movi lapidem, ut in manus meas deveniret, sed frustra. Recurrendum itaq; fuit ad Monavium: à quo tandem Centones istos amanuensium manu descriptos impetravi. Qua autem aviditate oblatos percurrerim, explicare non possum: hoc maximoperè dolui, non genuinos me habere fœtus Lælii, sed à Julio præpostera cura emendatos & interpolatos. Magnam sibi sumpsisse eum licentiam testis est Cento de Monachis omnium lepidissimus & ingeniosissimus, quem truncatum mutatumque de Ætate aurea & ferrea inscripsit. In cæteris quid factum sit, ignoramus; conjecturam facimus, optimo felicissimi Poëtæ genio vim & injuriam factam non exiguam: sed acquiescendum nobis erat in eo, quod fortuna obtulerat. Nolui autem studiosis invidere hunc thesaurum, quod animadvertissem priores nostros labores magna aviditate exceptos fuisse. Dum itaque editionem molior, commodùm accidit, Vir generose, ut internuncio CL. viro CUNRADO RITTERSHUSIO, Antecessore Altorfiano, amico meo veteri, Centones novos, per occasionem edendos, ad me mitti curares. Hic exilui gaudio, gratulatus mihi de accessione ista, equidem, si molem spectem, non magna, si artificium intuear, longè pulcerrima. Non autem hîc de auctore disputabo: facilè enim quivis odorari poterit, cujus hæc sint, cui excellens tuum ingenium & admiranda doctrina cognita est. Tantum tibi communi Reipubl. literariæ nomine pro communicatis istis deliciis gratias ago. Cumq; pro singulari benevolentia, quam literis humanissimè scriptis, simulque insigni opere historico ad me misso, erga me declarasti, plurimum tibi debeam, totum hoc Centonum opus, in Germania nunc primum excusum, tuo nomini inscribere volui. Erant tuæ partes, hospites hosce, non ignotos, neq; benevolentia indignos hilari fronte excipere & patrocinio liberali complecti. Quo officio & istos ipsos Triumviros, omnesq;, quibus hi magni sunt, magis tibi devincies, famamque nominis, quam adeptus es magnam, incredibili cumulo augebis. Vale augustissimum Augustæ tuæ sydus. Helmæstadi in Julia Academia anno Christi 1599. 4. Decembr.

EPIGRAM-



EPIGRAMMA
CONRADI RITTERSHUSII
Brunſvic. JCti.
In laudem
CL. V. HENRICI MEIBOMII,
Poëtæ Cæſarii, & Hiſtoriar. Profeſſoris in illuſtri acad. JULIA, quæ eſt Helmæſtadii,
&
SAULI MERCERI
Auguſtani.



Rotea dum cecinit converſum in mille figuras,
Deſcripſit ſortem neſcius ipſe ſuam
VIRGILIUS: nam quæ non transformatus in ora eſt,
Aptatus rerum caſibus innumeris?
CENTONES varios divino è carmine cernis
Conſutos docta diſpoſitosque manu?
Ars ea MEIBOMIO ad ſummum ſubvecta cacumen
Permittet nunquam nomina clara mori.
AUSONIO par fama viri conſurgit ad aſtra,
Illuſtri congrex FALCONIÆQUE PROBÆ eſt.
Incluta MERCERI jam nunc ſe his nomina jungunt,
Fœcunda ingeniis ſeclaq; noſtra probant.
Creſcite CENTONES, & ſolo nomine veſti
Cedite, purpureo murice fulgiduli.

IN CENTONUM VIRGILIANORUM A CL. MEIBOMIO EDITORUM PARTEM II.

QUi primus hocce carminum pulchrum genus
Muſasque repperit Poëta ſutileis,
Felicioris ille prorſus ingenI
Limatioris prorſus idem judicI,
Exemplar edidit, modeſtiæ magis
Diis Camenis ſpecimen olim debitæ.
Non ille ſeris cogitata poſteris
GenI feracis tradier molimina
Forma venuſtiore prudens cenſuit
Poteſſe, quam Maronis auguſta, enthea,

Auroq; contra & aurichalco carmina
Si nexuiſſet aureis catenulis,
Ab officina Lemmia catenulis,
Queis haut Gradivus mœchus importunior
Solummodò queat volens- nolens capi.
Sed ipſe fallendi Magiſter admodum
Et artifex, ſalace cum nata Jovis,
Potiſſit impediri, & impotens volet,
Quid ſic ligatis aptius centonibus?
Non illi adornaſſint opus lectum magis
Ac eligantes haſce, Lector, paginas,
Bellis coloratas figuris paginas,
Quas jam ſecundas, & ſecundo Apolline,
Noſter Poëta dat, Poëta JULIUS,
Vatum ille ductor atq; cenſor optumus,
Quoi tot Poëtarum labores inclutos
Debes, amice lector, atque induſtriæ
Mirabile exemplum, & probum in FALCONIA,
LUPISQUE cæteris, honoratis LUPIS,
Hujusce magnis carminum parentibus.
Sed arbitrum omnium Poëtarum unicum,
Illum optimatem, *principem* illum denique
VELSERUM ab AUGUSTA, *poëtam nobilem*,
Manet ſuum à Phœbo ſuo palmarium,
Auctarium beat perennis gloriæ;
Qui dum Poëtas jure proſcribit malos,
Bonis Poëtas verſibus damnat malos,
Suopte vates ornat exemplo bonos.
Proinde honore par vel amplior cluet,
Centoniamque Lauream olli ſurripit,
Qui primus hocce carminum pulchrum genus
Muſasq; repperit Poëta ſutileis.

Gaſpar Arnoldius, Phil. & Med. D.
apud illuſtrem Juliam Phyſ. Pr. Ord.

----- Quamquam & melioribus actis
Quæritur æternum nomen, multoq; licebat
Clarius ingenium venturæ tradere famæ,
Attamen ad laudem quæcunque oblata facultas,
Egregium hanc rapere, & ſumma ad faſtigia niti.

CÆSARES.	VOTUM.
CORYDON.	DIDO.
ARGUMENTA,	PSALMUS.
NUPTIÆ.	DIRÆ.

VIRGI-

VIRGILIUS PROTEUS
SAULI MERCERI Augustani Vindel.

CÆSARES AUSTRIACI.

Aen. 7. Pandite nunc Helicona Deæ, cantusque movete,
Aen. 7. Majus opus, major rerũ mihi nascitur ordo,
Aen. 10. Audentes fortuna juvat. Ab origine Reges *Aen. 7.*
Geor. 2. Austrinos, veterum effigies ex ordine avorũ *Aen. 7.*
Aen. 6. Fataq; fortunasq; virûm moresq; manusq;
Geo. 4. Expediam, sed summa sequar fastigia rerum. *Aen. 1.*
Eclo. 5. Nam neq; cuncta meis amplecti versibus opto, *Geor. 2*
Aen. 6. Nec mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Aen. 12 Sufficiant vires per tot discrimina rerum. *Aen. 1.*
Aen. 5. Ore favete omnes, atque hæc exempla sequuti, *Geo. 4.*
Aen. 6. Discite Justitiam moniti, verumq; laborem. *Aen. 12*

RUDOLPHUS ALBERTI F.

Aen. 8. Salve vera Jovis proles, Tu cujus & annis *Aen. 8.*
Aen. 8. Et generi fatum indulget. Tu maximus ille es, *Aen. 6.*
Aen. 8. Flos veterum virtusque virûm, qui paupere terra *Aen. 6.*
Aen. 6. Missus in imperium magnum justissimus unus, *Aen. 7.*
Eclo. 8. A te principium sceptrumq; sacerq; tiaras. *Aen. 7.*

ALBERTUS RUDOLPHI F.

Aen. 12 Nomine avum referens, animo manibusq; parentem
Aen. 5. Proximus ingreditur, subito ferrumque retractat, *Aen. 7.*
Geo. 1. Non torpere gravi passus sua regna veterno.
Aen. 4. Mortem animus meminisse horret luctuq; refugit. *Aen. 2.*
Eclo. 9. Heu cadit in quenquam dominorum fallere dextras! *Aen. 6.*

FRIDERICUS ALBERTI F. PULCHER.

Aen. 7. Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Aen. 6. Infelix, ut cumque ferent ea fata minores.
Aen. 8. Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum
Aen. 6. His mersere malis. Manibus date Lilia plenis, *Aen. 6.*
Aen. 11. Exigua ingentis misero solatia luctus.

ALBERTUS ALBERTI F.

Aen. 6. OStendunt terris hunc tantum fata, neque ultra
Aen. 9. Indulgent, duræ rapit inclementia mortis *Geo. 3.*
Aen. 6. Egregium forma juvenem, nova regna petentem, *Aen. 1.*
Aen. 1. Ante diem. Magnorum haud unquam indignus avorum *Aen. 11.*
Aen. 12 Ille quidem, nec vana fides, genus esse Deorum. *Aen. 4.*

FRIDERICUS ERNESTI F.

Aen. 3. CEntum urbes, tonsæ foliis ornatus olivæ *Geo. 3.*
Aen. 7. Jam senior longa placidas in pace regebat.
Aen. 9. Quin etiam bis tum Tiberini ad fluminis undam *Aen. 10.*
Aen. 3. Cœlicolûm Regi votum immortale sacrabat. *Aen. 8.*
Aen. 11. Hic amor, hoc studium, quo non præstantius ullum. *Aen 12*

MAXIMILIANUS FRIDERICI F.

Aen. 7. JAm pridem resides populos, desuetaque rursus
Aen. 7. Agmina in arma vocat. Validam vi corripit hastam, *Aen. 12*
Aen. 12 Circumdat loricam humeris, quatit oppida bello. *Aen. 9*
Aen. 9. Omne ævum ferro teritur, nec tarda senectus *Aen. 9.*
Aen. 9. Debilitat vires, tantæ est victoria curæ. *Geo. 3.*

CAROLUS PHILIPPI F.

Aen. 6. HUc geminas nunc flecte acies. Hic inclytus armis,
Geo. 4. Magnanimosque duces, atque altæ mœnia Romæ, *Aen. 1.*
Aen. 8. Tum Reges ipsos, primum capita alta ferentes, *Geo. 1.*
Aen. 1. Imperio premit ac vinclis. Garamantas & Indos *Aen. 6.*
Aen. 8. Composuit, legesque dedit, ritusque sacrorum. *Aen. 12*

FERDINANDUS PHILIPPI F.

Aen. 11. ARduus insurgens reddi sibi poscit honorem, *Aen. 5.*
Aen. 11. Et sellam regni, quæsitas sanguine dotes, *Aen. 7.*
Geo. 1. Ecce inimicus atrox, flammantia lumina torquens, *Geo. 3.*
Aen. 9. Improvisus adest; urbem obsidione premebat, *Aen. 8.*
Aen. 4. Germani in ferrum pro libertate ruebant. *Aen. 8.*

MAXIMILIANUS FERDINANDI F.

HIc bello audacis populi vexatus & armis *Aen. 4.*
Geo. 2. Principio, placida compostus pace quiescit *Aen. 1.*
Aen. 2. Ex illo, haud ulli veterum virtute secundus. *Aen. 11.*
Aen. 6. Felix prole virûm, quæ viribus occupet orbem, *Aen. 7.*
Quam pater ipse suo Superûm jam signat honore. *Aen. 6.*

RUDOL-

RUDOLPHUS MAXIMILIANI F.

Aen. 10. QUod votis optâſtis, adeſt: Labentibus annis *Aen.* 2.
Aen. 6. Auguſtus Cæſar divûm genus, aurea condet
Aen. 6. Sæcula qui rurſus; divini ſigna decoris, *Aen.* 5.
Aen. 5. Ardentesque notate oculos, qui ſpiritus illi,
Aen. 1. Os humerosq; Deo ſimilis, vel greſſus eunti. *Aen.* 5.

CORYDON.

Eclo. 7. FOrtè ſub arguta conſederat ilice paſtor *Eclo.* 6.
Eclo. 8. Propter aquæ rivum foliis ornatus olivæ: *Geo.* 3.
Aen. 9. Dum canit & mœſtum Muſa ſolatur amorem,
Aen. 6. Threicia fretus cithara, hæc incondita ſolus *Eclo.* 2.
Eclo. 2. Montibus & ſylvis ſtudio jactabat inani,
Aen. 5. Multa gemens; pulſæ referunt ad ſydera valles, *Eclo.* 6.
Eclo. 5. Ipſa ſonant arbuſta, ipſæ jam carmina rupes. *Eclo.* 5.
Aen. 8. Nunc ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Aen. 7. Quandoquidem noſtros in longum ducis amores, *Eclo.* 9.
Eclo. 8. Dumq; tibi eſt odio mea fiſtula, dumq; capellæ,
Geo. 2. Mugitusq; boum mollesq; ſub arbore ſomni,
Aen. 2. Atque humiles habitare caſas miſerosque penates. *Geo.* 2.
Eclo. 8. Præceps aërii ſpecula de montis in undas
Eclo. 8. Deferar, extrema moriens tamen alloquor hora. *ORA.*
Aen. 4. Ire iterum in lacrymas, iterum tentare jubebis *Geo.* 2.
Geo. 4. Orando humanis precibus manſueſcere corda *Geo.* 4.
Aen. 10 Neſcia, tanquam hæc ſit noſtri medicina furoris. IS. *Ecl.* 10.
Eclo. 6. Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit, *Eclo.* 2.
Aen. 4. Solane perpetua mœrens carpere juventa!
Eclo. 6. Ah virgo infelix, Veneris nec præmia nôris, *Aen.* 4.
Aen. 4. Nec dulces natos: quæ te dementia cepit! *Eclo.* 6.
Aen. 4. Eſto, ægram nulli quondam flexere Hymenæi, *Geo.* 4.
Geo. 4. Nulla Venus: placitóne etiam pugnabis amori? *Aen.* 4.
Aen. 6. Vincet amor, ſi quod non æquo fœdere amantes *Aen.* 4.
Aen. 4. Curæ numen habet, juſtumq; memorq; doloris. *Aen.* 9.
Eclo. 9. Huc ades ô Galatea, habitarunt DI quoq; ſylvas, *Eclo.* 2.
Eclo. 5. Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Eclo. 5. Sive antro potius, non adverſata petenti. *Aen.* 4.
Geo. 2. Hîc ver aſſiduum, varios hîc flumina circum *Eclo.* 9.
Eclo. 9. Fundit humus flores, Zephyriq; tepentibus auris *Geo.* 2.
Geo. 2. Laxant arva ſinus, hîc candida populus antro *Eclo.* 9.
Eclo. 9. Imminet, omnis ager, nunc omnis parturit arbos. *Eclo.* 3.
Aen. 2. Huc ades, hac mecum poteris requieſcere nocte, *Eclo.* 1.
Eclo. 1. Fronde ſuper viridi, ramorum protegat umbra. *Geo.* 2.
Eclo. 7. Huc ades, ô nobis placeant ante omnia ſylvæ; *Eclo.* 2.

Geo. 2. Speluncæ, viviq; lacus ac lustra ferarum, Geo. 2.
Geo. 2. Et secura quies, & nescia fallere vita. ITA.
Aen. 2. Tu modò promissis maneas, tua numina posco, Aen. 1.
Aen. 12 Victus amore tui, dubiis ne defice rebus, Acn. 6.
Aen. 6. Siste gradum, teque amplexu ne subtrahe nostro.
Eclo. 9. Aspice, ventosi ceciderunt murmuris auræ,
Aen. 2. Intonuit lævum, & de cœlo lapsa, bonum sit, Eclo. 8.
Aen. 1. Nî frustra augurium vani docuere parentes,
Aen. 2. Stella facem ducens multa cum luce cucurrit,
Eclo. 5. Nescio quid certè est, Dî nostra incepta secundent, Aen. 7.
Aen. 2. Visus adesse pedum sonitus, vox fertur ad auras, Aen. 3.
Eclo. 8. Credimus, an qui amant ipsi sibi somnia fingunt? FIN-
Eclo. 2. Eheu quid volui? crudelis tu quoq; falsis (GUNT. Aen. 1.
Aen. 1. Ludis imaginibus? de te nil tale verebar, Aen. 9.
Aen. 5. Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla,
Aen. 3. Et quæ vel cœlo possunt deducere lunam, Eclo. 8.
Aen. 4. Sistere aquam fluviis & vertere carmina rupes. Eclo. 5.
Eclo. 2. Me tamen urit amor, quis enim modus adsit amori? MORI.
Aen. 9. Ergo tot incassum fusos patiere labores, Aen. 7.
Aen. 12 O præstans animi, sola contenta Diana! Aen. 11.
Aen. 4. Egregiam verò laudem & spolia ampla puellæ? Eclo. 1.
Aen. 4. Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Aen. 4. Nec te noster amor, nec te data dextera quondam;
Aen. 3. Eloquar, an sileam? genuit te cautibus horrens Aen. 4.
Aen. 4. Caucasus, Hyrcanæq; admorunt ubera tygres.
Aen. 4. Quin potiùs per ego has lacrymas, dextramq; tuam te, Aen. 4.
Aen. 4. Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Aen. 4. Dulce meum, miserere animi non digna ferentis, Aen. 2.
Aen. 6. Alma precor miserere, potes namq; omnia, & istam
Aen. 4. Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Aen. 6. Quem fugis? Extremum fato quod te alloquor hoc est,
Aen. 12 Utere sorte tua, noctem non amplius unam, Aen. 1.
Eclo. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
Aen. 4. Talibus orabat, spe multum captus inani, Aen. 11.
Aen. 1. Infelix puer, ac respondent omnia sylvæ, Eclo. 9.
Geo. 4. Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

ARGUMENTA ÆNEIDIS

PRIMO LIBRO.

Aen. 1. DEfessi Æneadæ Libyæ vertuntur ad oras.

SECUNDO.

Aen. 2. Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troja.

TER-

TERTIO.

Aen. 3. Dardanidæ duri feriunt mare & æquora verrunt.

QUARTO.

Aen. 4. Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.

QUINTO.

Aen. 5. Mox tuba commissos medio canit aggere ludos.

SEXTO.

Aen. 6. Troius Æneas Erebi descendit ad umbras.

SEPTIMO.

Aen. 7. Æneadæ optato conduntur Tibridis alveo.

OCTAVO.

Aen. 8. Conjurat trepido Latium simul omne tumultu.

NONO.

Aen. 9. Turnus in arma viros, acies in prælia cogit.

DECIMO.

Aen. 10. Concurrunt Trojanæ acies, aciesque Latinæ.

UNDECIMO.

Aen. 11. Venatrix graditur bellum ad crudele Camilla.

DUODECIMO.

Aen. 12 Concurrunt Tros Æneas & Daunius heros.

NUPTIÆ

PAULI VELSERI, MATTHÆI F. ET ANNÆ VEHLINÆ, JOANNIS F.

Quod post Ausonium Centonem nuptialem scribat.

Livor crescentem parcas mordere Poëtam.
Et post Mæonidem legimus Iliadas.

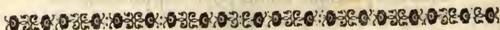
Aen. 9. Vos ô Calliope, Paullo majora canamus. *Eclo.* 4.
Geor. 3 Cetera quæ vacuas tenuissent carmina mentes,
Geo. 3. Omnia jam fama totum vulgata per orbem. *Aen.* 1.
Geo. 3. Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos,

Et

Aen. 6.	Et quos durus amor crudeli tabe peredit.	*Aen. 6.*
Aen. 4.	Quin potius pacem æternam pactosq; Hymenæos,	
Aen. 10.	Fatidicæ Mantûs cithara fidibusque canoris	*Aen. 6.*
Geo. 1.	Hinc canere incipiam; precor, aspirate canenti	*Aen. 9.*
Eclo. 7.	Nymphæ noster amor, & Trojæ Cynthius auctor:	*Geo. 3.*
Geo. 1.	Tuque adeo famæ meritò pars maxima nostræ,	*Geo. 3.*
Eclo. 1.	Fortunate senex, magnam cui mentem animumq;	*Aen. 6.*
Aen. 6.	Delius inspirat, divino pectore vates,	
Eclo. 1.	Bis senos cui nostra dies altaria fumant.	
Aen. 12	O præstans animi, tua dum vestigia lustro,	*Eclo. 2.*
Geo. 1.	Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis.	
Aen. 9.	Ergò aderat promissa dies: longo ordine matres,	*Aen. 2.*
Aen. 6.	Matres atque viri, pueri, innuptæque puellæ	*Aen. 2.*
Aen. 5.	Undique conveniunt per limina læta frequentes.	*Aen. 1.*
Aen. 4.	Principio delubra adeunt delecta juventus,	*Aen. 3.*
Aen. 7.	Implorantque Deos incensa altaria circum.	*Aen. 8.*
Aen. 7.	Primus init ipse ante alios pulcherrimus omnes	*Aen. 4.*
Aen. 9.	Ora puer prima signans intonsa juventa.	
Eclo. 8.	Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda	
Aen. 7.	Extulit os sacrum; sed cunctis altior ibat,	*Aen. 8.*
Aen. 7.	Intentos volvens oculos, mollique fluentem	*Aen. 4.*
Aen. 4.	Fronde premit crinem fingens, it pectore summo	*Aen. 5.*
Aen. 5.	Flexilis obtorti per collum circulus auri.	
Aen. 11.	Succedunt matres. Veneris justissima cura	*Aen. 10.*
Aen. 7.	Ipsa inter medias, magna comitante caterva	*Aen. 2.*
Aen. 10	(Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,	
Aen. 10	Aut collo decus aut capiti) se læta ferebat,	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Ardentes dare visa faces, mirabile visu,	*Aen. 12*
Aen. 5.	Aera dimovit tenebrosum, lactea colla	*Aen. 8.*
Aen. 8.	Auro innectuntur, demissa monilia pendent,	*Aen. 7.*
Aen. 1.	Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem	
Aen. 1.	Spiravere, ima verrit vestigia cauda.	*Geo. 3.*
Aen. 7.	Illam omnis tectis agrisque effusa juventus,	
Aen. 7.	Attonitis inhians animis prospectat euntem.	
Geo. 7.	Hunc decus egregium formæ movet atq; juventæ,	
Aen. 7.	Hunc atavi, & pulchro veniens in corpore virtus,	*Aen. 5.*
Aen. 6.	Nec vidisse semel satis est; juvat usq; morari.	
Aen. 6.	Ventum erat ad limen, cum virgo immania templa	*Aen. 6.*
Aen. 4.	Ingreditur, tacitum pertentant gaudia pectus.	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Tum lecti juvenes media testudine templi	*Aen. 1.*
Geo. 4.	Circumstant, alii fontemque ignemque ferebant,	*Aen. 12*
Aen. 9.	Ardentes tædas alii, nec sacra morantur.	*Aen. 6.*
Aen. 12	Primus ibi ante omnes longa cum veste sacerdos,	*Aen. 6.*
Aen. 10.	Totus collucens, oculos ad sidera lætus	*Aen. 2.*

Aen. 2. Extulit & cœlo palmas cum voce tetendit,
Aen. 9. Multa Deos orans, oneravitque ætherea votis.
Aen. 1. Nate patris summi, cui vincla jugalia curæ, Aen. 4.
Æn. 12 Respice nos, si quid pietas antiqua labores Aen. 5.
Aen. 5. Respicit humanos, da dextræ jungere dextram, Aen. 1.
Geo. 2. O fortunatos nimium, æquo fœdere amantes. Aen. 4.
Aen. 4. Adsis ô placidus, & si pietate meremur, Aen. 2.
Aen. 8. Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.
Aen. 2. Talia perstabat memorans dextrasque tenebat Aen. 6.
Aen. 9. Amborum, magna medius comitante caterva.
Geo. 4. Illi inter sese jungebant fœdera dictis.
Aen. 5. Et juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem, Geo. 3.
Geo. 3. Durus amor, tacitum vivit sub pectore vulnus, Aen. 3.
Aen. 12 Ut primum fari potuit, sic incipit ore;
Aen. 2. O dulcis conjux, mea sola & sera voluptas, Aen. 8.
Aen. 6. Da dextram; comitem casus complector in omnes.
Aen. 5. Vix hæc ediderat, veluti violaverit ostro Aen. 12
Aen. 12 Si quis ebur, tales virgo dabat ore colores, Aen. 12
Aen. 12 Flagrantes perfusa genas, dextraque prehensum
Aen. 2. Continuit, roseoque hæc insuper addidit ore:
Eclo. 4. Teque adeò venerande puer, jam pectore toto Aen. 9.
Aen. 8. Accipio agnoscoque libens, mea maxima cura. Aen. 1.
Aen. 8. Talibus inter se dictis sacrisque litatis, Aen. 4.
Aen. 8. Una omnes juvenum primi, populusque patresq;, Aen. 9.
Aen. 12 Tum studio effusæ matres ad tecta subibant. Aen. 8.
Aen. 1. At domus interior regali splendida luxu
Aen. 1. Instruitur, intus famulæ, quibus ordine longo Aen. 1.
Æn. 1. Cura penum struere, & flammis adolere penates.
Aen. 3. Aulai in medio læti convivia curant Geor. 1.
Aen. 11 Matronæ puerique omnes populusq; patresq;. Æn. 9.
Aen. 1. Postquam prima quies, libabant pocula Bacchi, Aen. 3.
Aen. 1. Crateras magnos statuunt, paterasq; tenebant Aen. 1.
Aen. 7. Teutonico ritu, ferit aurea sydera clamor Aen. 2.
Aen. 3. Lætitia, vocisque offensa resultat imago. Geo. 4.
Aen. 5. Jamq; exempta fames, & amor compressus edendi, Aen. 8.
Aen. 8. Consurgunt mensis, biforem dat tibia cantum, Aen. 9.
Aen. 1. Fit strepitus tectis, juvat indulgere choreis. Aen. 9.
Geo. 2. Non absunt illis præstanti corpore Nymphæ; Æn. 1.
Aen. 9. Ante omnes, magna juvenum stipante caterva, Aen. 1.
Aen. 1. Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Aen. 1. Exercet Diana choros, sic ora ferebat Aen. 3.
Aen. 4. Anna, trahens varios adverso sole colores, Aen. 5.
Aen. 12 Et nunc huc, inde huc, incertos implicat orbes,
Aen. 8. Devexo interea propior fit vesper Olympo,

Æn. 8. Nox ruit & fuſcis tellurem amplectitur alis,
Aen. 1. Involvens umbra magna terramque polumque.
Aen. 7. Certatim inſtaurant epulas, luſtrantq; choreis Aen. 10
Aen. 1. Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Aen. 5. Ardentes, noctem flammis funalia vincunt. Aen. 1.
Geo. 2. Nec minus interea magno inflammatus amore, Aen. 3.
Aen. 7. Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Aen. 12 Haud aliter juvenis ſubita ſpe fervidus ardet, Aen. 12
Geo. 3. Stare loco neſcit, eſt mollis flamma medullas, Aen. 4.
Aen 12 Præcipitatque moras omnes, cum virgine victor Æn. 11
Aen. 4. Ingreditur, curſúq; amens ad limina tendit. Aen. 6.
Aen. 9. Primorum manus ad portas comitatur euntem. Aen. 7.
Geo. 4. At chorus æqualis, primævo flore juventus, Aen. 7.
Geo. 2. Verſibus incomptis ludunt & carmina dicunt. Aen. 6.
Eclo. 8. Sparge marite nuces, tibi deſerit Heſperus Oetam,
Eclo. 2. Atque novas incide faces, tibi ducitur uxor Eclo. 8.
Aen. 12 Cui genus à proavis ingens, gratiſſima conjux, Aen. 10
Aen. 5. Ore favete omnes, non hæc ſine lumine divûm Aen. 2.
Aen. 1. Eveniunt, cuncti læti celebremus honorem. Aen. 5.
Eclo. 5. Fortunate puer, quæ te tam læta tulerunt Aen. 1.
Aen. 1. Secula, qui tanti talem genuere parentes?
Eclo. 5. Fortunate puer, fugit irreparabile tempus, Geo. 3.
Æn. 9. Rumpe moras omnes, quid non ſperemus amantes? Eclo. 8.
Æn. 1. Jam dabit amplexus, atq; oſcula dulcia figet,
Æn. 1. Spemq; metumq; inter, flammantia lumina torquens, Geo. 2.
Eclo. 2. Huc ades ò formoſe puer, nunc tempus agi res. Aen. 5.
Aen. 8. Talia carminibus celebrant, colleſque reſultant; Aen. 5.
Geo. 3. Illi alternantes linguis vibrantibus ora Aen. 2.
Geo. 4. Ore legunt, licito tandem ſermone fruuntur. Aen. 8.



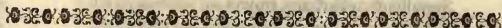
VOTUM JOLÆ,

Cui reſpondet oraculum per initia verſuum.

Geo. 1. Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum
Geo. 2. Æternum, veſtros colui ſi ſemper honores, Æn. 12
Geo. 2. Bacchus & alma Ceres, veſtro ſi munere tellus Geo. 1.
Æn. 3. Obſcœnam pingui glandem mutavit ariſta, Geo. 2.
Æn. 11 Rettulit in melius & plenæ pocula menſæ, Aen. 1.
Æn. 1. Oramus (redit agricolis labor actus in orbem,) Geo. 2.
Geo. 1. Multum adeo officiant lætis ne frugibus herbæ, Geo. 1.
Geo. 1. Neu tenues pluviæ, rapidive potentia Solis,

Infe-

Aen. 4. Infelixque inopi metuens formica ſenectæ, *Geor. 1.*
Geo. 4. Æſtatem pecori defendite, jam venit æſtas, *Eclo. 7.*
Aen. 2. Ultro jam læto turgent in palmite gemmæ, *Eclo. 7.*
Geo. 2. Jam vinctæ vites. Pomis exuberet annus. *Geo. 2.*
Geo. 2. Nec minus interea plenis vindemia labris, *Geo. 2.*
Geo. 2. Colaque prælorum. Fugiant examina taxos. *Eclo. 9.*
Geo. 3. Ingentes paſtæ diſtentent ubera vaccæ. *Eclo. 9.*
Eclo. 6. Tum verò Cererem pubes agreſtis adoret, *Geo. 1.*
Eclo. 1. Ipſi rite ſuum Baccho dicemus honorem. *Geo. 2.*
Geo. 2. Mox ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Geo. 1. Poculaque in fluctus & vina liquentia fundam, *Aen. 5.*
Geo. 8. Religione patrum. Divino carmine paſtor *Eclo. 6.*
Aen. 7. Ore refert, placidi ſtraverunt æquora venti, *Aen. 5.*
Geo. 3. Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
Aen. 11. Vicinæque ſonant ripæ colleſq; ſupini *Geo. 3.*
Geo. 2. Sylvarum, & longè ſaltus lateque vacantes. *Geo. 3.*



DIDO.

Aen. 6. ERrabat ſylva in magna, per opaca viarum *Aen. 6.*
Aen. 6. Fortunatorum nemorum ſedeſque beatas
Aen. 4. Infelix Dido, conjux ubi priſtinus illi *Aen. 6.*
Aen. 6. Reſpondet curis, æquatque Sichæus amorem.
Aen. 6. Ecce autem primi ſub lumina ſolis & ortus,
Aen. 6. Per tacitum nemus ire, pedemque advertere magnum
Geo. 4. Illo Virgilium, medium nam plurima turba *Aen. 6.*
Aen. 6. Hunc habet, atq; humeris extantem ſuſpicit altis,
Aen. 6. Aut videt aut vidiſſe putat; diverberat auras, *Aen. 6.*
Geo. 4. Haud mora, continuo pernicibus ignea plantis, *Aen. 11.*
Aen. 1. Atque illi media ſeſe tulit obvia ſylva. *Aen. 1.*
Aen. 6. Ut primum juxta ſtetit, agnovitque per umbras
Aen. 4. Huc illuc volvens oculos adverſa tuetur
Aen. 4. Luminibus tacitis, acriq; incenſa dolore, *Aen. 11.*
Aen. 9. Sciſſa comam, mœſtis latè loca queſtibus implet. *Geo. 4.*
Aen. 4. Heu vatum ignaræ mentes! quid vivida virtus,
Geo. 3. Quid labor aut benefacta juvant? ſors omnia verſat.
Aen. 4. Quid primum deſerta querar: nil linquere inauſum
Aen. 7. Quæ potui, ne noſter honos infractavè cedat *Aen. 7.*
Aen. 7. Fama loco, medias acies medioſque per ignes *Aen. 7.*
Aen. 7. Quæ potui infelix crudelem abrumpere vitam? *Aen. 8.*
Aen. 4. Heu furiis incenſa feror tentare precando *Aen. 4.*
Aen. 5. Æneam, & ſupplex animos ſubmittere amori. *Aen. 4.*
Geo. 4. Ah miſeram, ſcis ipſe, nec eſt te fallere cuiquam, *Geo. 4.*

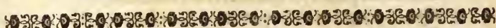
Aen. 4.	Poſtquam primus amor deceptam morte feſellit,	
Aen. 2.	Vos æterni ignes, terram, mare, ſydera juro,	*Aen. 12*
Æn. 12	Vimq; Deûm infernam, & duri ſacraria Ditis,	
Geo. 4.	Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi,	
Aen. 4.	Non Libyæ, non ante Tyro deſpectus Iarbas,	
Eclo. 9.	Nec tuus Æneas, quem Dardanio Anchiſæ	*Aen. 1.*
Aen. 1.	Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undas.	
Aen. 6.	Sed me fata mea, & ſcelus exitiale tyranni	*Aen. 7.*
Aen. 6.	His merſere malis, cuncti ſe ſcire fatentur.	*Aen. 11.*
Aen. 6.	Namque ut ſupremam falſa inter gaudia noctem	
Aen. 6.	Infelix habuit thalamus, preſſitque jacentem	
Aen. 6.	Dulcis & alta quies, per amica ſilentia Lunæ,	
Aen. 7.	Tunc exaudiri voces & verba vocantis	*Aen. 4.*
Aen. 4.	Viſa viri, in ſomnis inhumati venit imago,	*Aen. 1.*
Aen. 2.	Horreſco, ora modis attollens pallida miris.	*Aen. 1.*
Aen. 2.	Hei mihi qualis erat, concretos ſanguine crines,	*Aen. 2.*
Aen. 2.	Squallentem barbam, trajectaq; pectora ferro	*Aen. 1.*
Aen. 5.	Oſtentans, nec me quærentem vana moratur:	*Aen. 2.*
Aen. 4.	Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas,	
Aen. 4.	Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis!	
Aen. 3.	Heu fuge crudeles terras, gratiſſima conjux,	*Aen. 10*
Aen. 9.	Rumpe moras omnes, dum præcipitare poteſtas,	*Aen. 4.*
Æn. 12	Parcarumq; dies & vis inimica propinquat	
Aen. 3.	Surge age: Sic fatus nocti ſe immiſcuit atræ.	*Aen. 4.*
Aen. 3.	Nec ſopor illud erat, ſed coram agnoſcere vultus,	
Aen. 8.	Horrendum dictu, præſentiaque ora videbar.	*Aen. 3.*
Aen. 3.	Jamque rubeſcebat ſtellis aurora fugatis.	
Aen. 1.	Tum celerare fugam, ſcelerata excedere terra,	*Aen. 3.*
Aen. 3.	Linquere pollutũ hoſpitium, dare claſſibus auſtros	
Aen. 4.	Mens immota manet, rebus jam rite paratis.	*Aen. 4.*
Aen. 9.	Interea præmiſſi equites ex urbe Tyranni	*Aen. 7.*
Aen. 7.	Improviſi adſunt, ſeſe ad divortia nota	*Aen. 9.*
Aen. 9.	Objiciunt, omnemq; aditum cuſtode coronant,	*Aen. 9.*
Æn. 11	Compoſiti numero in turmas; ipſe ardua montis	*Aen. 11.*
Aen. 11.	Per deſerta jugo properans adventat ad urbem,	
Æn. 12	Quantus Athos, aut quantus Eryx, Gætulus Iarbas.	*Aen. 4.*
Aen. 6.	Hinc circum innumeræ gentes populiq; vagantur,	*Geo. 3.*
Aen. 4.	Et Numidæ infræni cingunt, lateque furentes	
Aen. 4.	Barcæi, pulſuq; pedum tremit excita tellus.	*Aen. 7.*
Aen. 2.	Ipſe inter primos mediiſque in millibus ardet	*Aen. 1.*
Aen. 7.	Horridus, Herculeoq; humeros innixus amictu.	*Aen. 11.*
Æn. 11	Jamq; propinquabant, fundunt ſimul undiq; tela	*Aen. 12*
Æn. 11	Crebra nivis ritu, ſumma nituntur opum vi	*Aen. 10.*
Aen. 5.	Pro ſe, quiſque viri, certatur limine in ipſo,	*Aen. 12*

Jam-

Aen. 1. Jamq; faces & ſaxa volant, primosq; trucidant.
Aen. 12 Exoritur trepidos inter diſcordia cives,
Aen. 12 Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrũ
Aen. 12 Corripiunt cœci & pergunt defendere muros: Aen. 12
Aen. 12 Urbem alii reſerare jubent & pandere portas.
Geo. 3. Nec mora, nec requies, campo ſeſe arduus infert, Aen. 9.
Geo. 1. Ecce inimicus atrox, horrendumq; intonat armis, Aen. 12
Aen. 9. Igneſcunt iræ, & duris dolor oſſibus ardet,
Aen. 9. Qua tentet ratione aditus, ſummasq; minatur Aen. 12
Aen. 12 Dejecturum arces. Pugnæ conterrita ſorte, Aen. 12
Aen. 2. Eripui, fateor, letho ſine crimine vitam, Aen. 4.
Aen. 12 Eſto nunc Sol teſtis, & iſtius inſcia culpæ Aen 12
Aen. 4. Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi.
Geo. 2. Quin etiam infixum ſtridet ſub pectore vulnus Aen. 4.
Aen. 2. Infelix, conditque natantia lumina ſomnus Geo. 4.
Æn. 11 Extrema jam in morte. Geo. 4.
Aen. 2. Non tamen abſtinui, vox ipſa & frigida lingua Aen. 1.
Æn. 11 Conjugium optatum, magnum & memorabile nomen, Geo. 4.
Aen. 4. Lamentis gemituq; anima fugiente vocabat. Aen. 4.
Æn. 11 Hæc mea magna fides cineri promiſſa Sichæo, Aen. 4.
Æn. 11 Hic amor, hanc vocem extremam cum ſanguine fundo, Aen. 12
Aen. 4. Te propter preſſa eſt inſignis gloria facti,
Aen. 4. Heu furiis incenſa feror, te propter eundem,
Aen. 4. Te propter ſupplex animos ſubmittere amori:
Aen. 4. Quæ quibus anteferam? jam jam te propter eundem Aen. 4.
Aen. 4. Extinctus pudor, & qua ſola ſydera adibam,
Æn. 12 Quam propter tantos potui perferre labores,
Aen. 4. Fama prior, virtus, animusq; in pectore præſens. Aen. 5.
Æn. 10 Cœlicolæ magni, memores fandi atq; nefandi, Aen. 1.
Aen. 7. Si qua piis animis manet infelicis Eliſæ Aen. 5.
Aen. 5. Gratia, ſi eſt coelo pietas, quæ talia curet, Aen. 2.
Aen. 2. Perſolvant grates dignas & præmia reddant,
Aen. 8. Regina ante omnes cui, vincla jugalia curæ, Aen. 4.
Æn. 9. Alma oro ſolare inopem & miſerere relictæ. Aen. 9.
Æn. 4. Spero equidem, hæc manes veniet mihi fama ſub imos.
Æn. 4. Talibus orabat, totoque ardentis ab ore Aen. 12
Æn. 12 Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis,
Æn. 1. Obſtupuit primo aſpectu, & vox faucibus hæſit, Aen. 2.
Æn. 3. Infelix vates, quæ prima exordia ſumat, Aen. 4.
Æn. 12 Aut quid agat, quo nunc Reginam ambire furentem Aen. 4.
Æn. 4. Audeat affatu, curam ſub corde premebat. Aen. 4.
Æn. 6. Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Æn. 9. Tum quoq; proripuit ſeſe, atq; inimica refugit, Aen. 6.
Æn. 4. Linquens multa metu cunctantem & multa parantem.

PSALMUS DAVIDIS TERTIUS.

Aen. 5. SUmme Pater, glomerati hostes hinc cominus atq; hinc Aen. 9.
Aen. 9. Proturbant, instant, varia cinxere corona. Aen. 11
Aen. 10 2. Cernis ut insultent? digna atq; indigna relatu Aen. 9.
Aen. 1. Ingeminant plausu, Nostrasne evadere demens Aen. 9.
Aen. 9. Sperasti te posse manus, moriturus & ipse Aen. 11
Geo. 1. Nequicquam ducente Deo, flammam inter & hostes! Aen. 2.
Aen. 9. 3. At tu, oro, solare inopem, & succurre relicto
Aen. 10 Omnipotens genitor, spes & solatia nostri. Aen. 8.
Aen. 11 4. Nil moror, en supplex venio, tendoque supinas Aen. 3.
Aen. 3. Ad cœlum cum voce manus, de montibus altis Geo. 4.
Eclo. 5. Sis bonus ò felixque tuis, in vota precesque. Aen. 6.
Aen. 5. 5. Vix primos inopina quies laxaverat artus,
Aen. 2. Excutior somno subitis exterritus umbris, Aen. 4.
Aen. 12 Dextera caussa tua est, summi regnator Olympi. Aen. 7.
Geo. 2. 6. Præcipuè hinc animusq; feroxque patiensq; pericli, Aen. 10
Geo. 3. Nec vanos horret strepitus, turbante tumultu, Aen. 9.
Aen. 1. Millibus in mediis, media inter prælia belli. Æn. 11
Aen. 10 7. Tu mihi nunc pugnæ princeps 8. Te janitor orci Aen. 7.
Aen. 8. Te Stygii tremuere lacus, Titania pubes Aen. 6.
Eclo. 4. Te duce dejecti fundo volvuntur in imo. Aen. 6.
Aen. 4. 9. Eja in te suprema salus, miserere tuorum, Æn. 12
Aen. 6. Da populum antiqua sub relligione tueri. Aen. 2.



DIRÆ
IN MALOS POETAS.

Summos, mediocres, tangere non est animus, nunquam fuit.

Aen. 4. ACcipite hæc, meritumq; malis advertite numẽ, Aen. 6.
Geo. 3. Pallida Tisiphone,
Aen. 4. Et diræ ultrices, variarum monstra ferarum, Aen. 10.
Aen. 6. Et Chaos & Phlegethon.
Eclo. 8. En erit, ut liceat calamos armare veneno? Aen. 10.
Eclo. 8. En erit ut liceat?
Aen. 4. Nam quid dissimulo, sceleratas sumere pœnas Aen. 2.
Aen. 9. Quando aliter nequeo.
Geo. 3. Gens effræna virûm, magnum quæ sparsa per orbẽ Aen. 1.
Aen. 3. Prima hominis facie,
Geor. 1. Scilicet & truncis, & duro robore nata, Aen. 8.
Geo. 2. (Tale dabit specimen

In

Geo. 2. In quaſcunque voces artes) inviſa Minervæ, Geo. 4.
Aen. 1. Gens inimica mihi,
Aen. 8. Queis neque mos, neque cultus, non innoxia verba, Geo. 3.
Aen. 8. Pectora ſemiferi,
Aen. 6. Ferrea vox, omnes nil magnæ laudis egentes, Aen. 5.
Aen. 3. Peſtis & ira Deûm,
Aen. 8. Illa quidem in lucem Stygiis emiſſa tenebris, Geo. 3.
Æn. 10 Acta furore gravi,
Aen. 7. Per medias urbes, atque inter tuta domorum Aen. 11.
Aen. 8. Omnia pervolitat.
Aen. 3. Fas omne abrumpit, magnoq; ululante tumultu Æn. 11
Aen. 10 Dat ſine mente ſonum.
Aen. 7. Tartaream intendit vocem, nec viribus æquis Aen. 5.
Aen. 6. Obloquitur numeris.
Aen. 2. Qualis ubi ſeros exercet noctua cantus Geo. 1.
Geo. 4. Rupe ſub aërea:
Eclo. 7. Aut ſi culminibus ferali carmine bubo Aen. 4.
Aen. 7. Aſſiduò reſonat.
Geo. 4. Haud aliter, ſi parva licet componere, fœdant Aen. 3.
Eclo. 9. Omnia carminibus,
Aen. 7. Contra fata Deûm, foliiſq; ſub omnibus hærent, Aen. 6.
Aen. 4. Omnibus umbra locis.
Geo. 3. Non tam creber agens Autumni frigore primo Aen. 6.
Aen. 9. Verberat imber humum,
Geo. 4. Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis
Geo. 2. (Avia tum reſonant)
Geo. 3. Quam multæ pecudũ peſtes, juvenumq; ſenumq;,
Aen. 6. Quiſque ſuos patimur.
Aen. 5. Undiq; conveniunt, quoniã quæ maxima turba eſt, Aen. 6.
Aen. 4. Sævit inops animi,
Aen. 4. Sævit inops, ignotum argenti pondus & auri Aen. 1.
Aen. 8. Vipereo generi.
Geo. 4. Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis,
Aen. 8. Aſpice qui coëant,
Aen. 7. Paſtorum ex acie numerus, ſibi ſomnia fingunt Eclo. 9.
Eclo. 1. (Non equidem invideo)
Aen. 9. Sceptra. Palatini comites: qui ſigna ſequuti Aen. 8.
Aen. 11. Magna, trophæa ferunt
Aen. 6. Et levibus ventis volucrique ſimillima ſomno. Aen. 2.
Geo. 2. Nec minus interea,
Aen. 7. Heu ſtirpem inviſam! nodo dependet amictus Aen. 6.
Aen. 6. Sordidus ex humeris,
Geo. 4. Deformat macies, immundus olentia ſudor Geo. 3.
Aen. 5. Membra quatit gelidus.

Æn. 9.	Quin etiam tentat rabies, ubi frigidus imber	*Geor. 3*
Æn. ſ.	Colligere arma jubet.	
Geo. 1.	Contemplator item, domini cum divitis ædes	*Aen. 12*
Geo. 3.	(Omnibus idem animus)	
Geo. 4.	Circumſtant fremitu denſo, ſtipantq; frequentes	
Æn. ſ.	Nec mora, continuò	
Æn. 1.	Suppliciter penetrant aulas & limina Regum,	*Geo. 2.*
Æn. 1.	Quà data porta ruunt,	
Æn. 10	Argenti tantum notas odor attigit auras.	*Geo. 3.*
Æn. 11	Hic amor, hoc ſtudium,	
Æn. 7.	Convectare juvat prædas & vivere rapto.	
Æn. 7.	Hæc erat illa fames,	
Geo. 4.	Hæc omnis morbi cauſa, hinc miſerabile vulgus	*Aen. 2.*
Æn. 7.	Deſeruere domos.	
Geo. 1.	Scilicet exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,	*Aen. 1.*
Geo. 3.	(Dii meliora piis)	
Æn. 7.	Extremo veniens penuria adegit edendi	*Aen. 7.*
Æn. 4.	Degeneres animos,	
Æn. 8.	Ignotas tentare vias terraque marique,	*Aen. 10.*
Geo. 3.	Saxa per & ſcopulos.	
Eclo. 1.	Et penitus miſerum ſtipula diſperdere carmen	*Eclo. 3.*
Æn. 10	Viribus imparibus.	
Ecl. 10.	Nam neque Parnaſſi percepit pectore flammam	*Aen. 7.*
Geo. 2.	Ferrea progenies,	
Geo. 4.	Nec verò ſtimulos ſub pectore vertit Apollo	*Aen. 6.*
Æn 6.	Monte ſub aëreo,	
Eclo. 1.	Non fontes ſacros inventaq; flumina monſtrat,	*Aen. 6.*
Geo. 3.	Flumina, muſcus ubi	
Geo. 3.	Speluncæque tegant, & ſaxea procubet umbra,	
Aen. 11	Ordine cuncta ſuo.	
Geo. 2.	Vi propria nituntur opis, non arte magiſtra,	*Aen. 8.*
Geo. 2.	Sponte ſua veniunt.	
Æn. 10	Non ulli ſomnos abrumpit cura ſalubres,	*Geo. 3.*
Geo. 4.	Omnibus una quies,	
Æn. 8.	Inſtaurant epulas, atque inter pocula læti,	*Geo. 2.*
Geo. 1.	Carmina læta canunt.	
Eclo. 10	Carmina lucifugis congeſta cubilia blattis.	*Geo. 4.*
Æn. ſ.	Proh ſcelus! Ecce etiam	
Æn. 4.	Ne quid inexpertum ſcelerisvè dolive fuiſſet,	*Aen. 8.*
Æn. 7.	Majus adorta nefas,	
Eclo. 9.	Quod nunquam veriti, terræ Titania pubes,	*Aen. 6.*
Æn. 3.	(Eloquar an ſileam?)	
Eclo. 2.	Jam pridem cingit viridanti tempora lauro.	*Aen. ſ.*
Æn. 3.	Dii prohibete minas,	

Et

Aen. 3. Et placidi servate pios, avertite casum! Aen. 3.
Aen. 5. Quis furor iste novus?
Aen. 7. Heu miseri, quæ tanta animum dementia cepit? Aen. 5.
Eclo. 2. Nonne fuit satius
Geo. 3. Lanigeros agitare greges in montibus altis, Aen. 3.
Aen. 9. Et fluvium petere,
Geo. 3. Et campum horrentem fractis invertere glebis?
Eclo. 2. Nonne fuit satius
Aen. 4. Saltem pauperiem, & duros perferre labores, Aen. 6.
Aen. 4. Multaq; præterea?
Aen. 7. Laurus erat, non hos quæsitum munus in usus, Aen. 4.
Aen. 2. Relligione patrum
Aen. 7. Sacra comam, multosque metu servata per annos,
Aen. 9. Fertilis Ausoniæ
Aen. 3. Dum fortuna fuit: pauci quos æquus amavit Aen. 6.
Aen. 2. Juppiter omnipotens:
Geo. 2. Aut si quos haud ulla viros vigilantia fugit, Aen. 5.
Aen. 2. Palladis auxiliis,
Aen. 6. Diis geniti potuere exortem ducere honorem. Aen. 5.
Eclo. 2. Nunc etiam pecudes
Aen. 3. (Horrendum & dictu video mirabile) Laurum Eclo. 8.
Aen. 2. Corripuere sacram.
Aen. 4. Aspicis hæc sancti custos Soractis Apollo Aen. 11.
Aen. 5. Tantane tam patiens?
Aen. 10. Cernis ut insultent? Quo cura antiqua tuorum, Aen. 7.
Aen. 7. Quo tua sancta fides?
Aen. 4. Aspicis. Obtestor pro majestate tuorum, Æn. 12
Aen. 4. Eja age rumpe moras.
Aen. 11 Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis,
Aen. 4. Eja age rumpe moras.
Aen. 11 Quod si alios fines, aliamque capessere gentem, Aen. 11
Aen. 2. Exiliumque pati
Aen. 11 Est animus, possuntque solo decedere nostro,
Aen. 12 Utere sorte tua,
Aen. 11 Da pater in Rhodopen, atque in deserta Getarum, Geo. 3.
Eclo. 10 Sithoniasque nives
Aen. 7. Flectere iter sociis, da, non indebita posco, Aen. 6.
Aen. 3. Da pater augurium,
Aen. 2. Da deinde auxilium. Cessas in vota precesque? Aen. 6.
Aen. 3. Fata viam invenient.
Aen. 4. Ipse Deûm dubitem haud equidem implorare quod us- Aen. 7.
Aen. 7. quam est,
Aen. 6. Flectere si nequeo
Aen. 6. Omnes cœlicolas superos, Acheronta movebo, Aen. 7.
Cœlicolæ valeant.

Tuque

Geo. 2. Tuque ades Alecto dirarum ab sede sororum, Aen. 7.
Eclo. 9. Incipe si quid habes,
Aen. 6. Intentans angues, virgo sata nocte laborem Aen. 7.
Aen. 7. Hunc mihi da proprium,
Aen. 6. Tisiphoneque sedens palla succincta cruenta,
Aen. 8. Præcipitate moras,
Aen. 8. Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra,
Aen. 2. Ferte faces properè:
Aen. 12 Nî frænum accipere, & victi parere fatentur,
Geo. 3. Verbera lenta pati,
Geo. 3. Immanemque rotam, tortosque Ixionis angues, Geo. 3.
Geo. 3. Nec mora, nec requies,
Geo. 2. Assuescat. Dum ferre moror, cinis ipse, bonum sit, Eclo. 8.
Eclo. 8. Aspice corripuit,
Eclo. 8. Nescio quid certè est, tremulis altaria flammis. Eclo. 8.
Aen. 8. Audiit illa Deus.

MANTISSA TRIPLEX.

I.

MARCI VELSERI DEDICATORIA,

Reliquis librorum Friderici II. Imperatoris, de arte venandi cum avibus, præfixa.

MAXIMO PRINCIPI

FERDINANDO, CAROLI F.

AUSTRIÆ ARCHIDUCI,

GERMANIÆ SPEI.


Unus, Ferdinande Serenissime, inexspectatum credo, magnitudine tamen tua dignum affero. Audacter: si fortunam cogito, sive tuam, sive meam etiam. Verum ordine & ratione, si muneris intueor sive materiam, sive artificem. Materia venatio est, quam Deorum munus appellavit Xenophon, Chironi propter justitiam dono concessam, ab eo inde heroibus traditã: heroibus inquam, quorum ex isto potissimùm tirocinio virtute patria defensa, miseri ubique terrarum, calamitatibus levati servati sint. Atq; hoc pulcherrimum est venatoriæ elogium. Sed ejus genera terrâ, mariq; quodammodo, multa jam olim, quorum hîc nullum damus. Aërium damus, nec usurpatum veteribus, nec cognitum, nec omninò cogitatum: adeò sibi non omnia vindicat antiquitas. Miraculi isthæc planissimè species, nisi frequentior usus, quod amat fieri, admirationem minueret. Illud interim omnium consensione convenit, hanc præstare venationes reliquas tanto intervallo, ut inter viros principes nulla habeatur prior, tenuioribus ad eam nec aditus pateat. Argumentum igitur te profectò dignum. Auctor, multò deinde magis. Fridericus Henrici F. Ahenobarbi N. maximus Imperator: quem virtutibus magnis, vitiis itẽ magnis præditum fuisse, nemo tam amicus, nemo tantus hostis est, qui neget. Nunc cum eruditionis & ingenii monumentũ ad illas pertineat, vitia hoc quidem loco prætereamus. Delectat in B. Antonino legere, magnanimum, liberalem, magnificum, judicio acrem, rerum civilium gnarum inter primos, prophanas litteras doctum, plerarumq; linguarum peritum fuisse, Latinæ puta, Græcæ, Italicæ, Gallicæ,

MAN. Ara-

Arabicæ: Germanica vernacula erat. Si quæ sequuntur postea, ad laudē non æquè faciunt, ea commemorare nihil necesse. Adversus litterarum sane studia qualē se præbuerit, verba, quæ pluscula præscripsimus, ostendunt: sunt autem ex Epistola ad Bononiensem Academiam scriptâ, cum Aristotelis, & aliorum præterea philosophorū libros, ex Græcis & Arabicis Latinos suo jussu factos, eo examinandos mitteret. Commentariū etiam, quem Gregorius Nyssenus de hominis natura scripsit, ejus hortatu Latinè redditum comperio. At quod ipse elucubraverit, nihil superesse opinor, præter hasce reliquias, incredibili diligentia & accuratione elaboratas, ita ut eas cum cæteris rerum naturalium scriptoribus omnibus, contendere non verear. Quapropter, Ferdinande Princeps, rem clementiâ illâ, quæ gentis vestræ fastigio propria est, dignam feceris, cum mediocres aliorum in litteris conatus benignè fovere soleas, si fortissimi Imperatoris fœtum posthumum (Manfredus enim filius, post patris demum mortem, obstetricis in eo munere functus est) placido serenoq; vultu tuendum susceperis. Illo videlicet, quo te præterito anno, cum huc animi gratia excurrisses, per urbem vehi, atq; omnibus in te defixis oculis, intuentium pectora veneratione & amore juxta perfundere meminimus: Idq; cum tua indole, tum, ne quid dissimulem, majorum etiam tuorum recordatione. Nam innumera sunt vestra in nos beneficia, quorum memoriâ nos magnopere commoveri necesse est, neq; erit ulla tam sera posteritas, cujus situs illa oblivione possit tegere. Si contra hujus quoq; urbis aliquod in vos extare meritum pronunciem, levis multorū opinione habear: Si Augustam Austriaci nominis patriam nominare pergam (in vestra quidem gente) pudorē funditus periisse propemodum omnes conclament. Sed prudentiam tuam appello. Patriæ non nullum meritum: Patria est quæ uniuscujusq; rei origo. Jam vos Habsburgii eratis, cum Rudolphus ille, invidia fatente Magnus, salutares Orbi Christiano regendo manus admovit. Is anno post Christum natum MCC. LXXXII. aut LXXXVI. (video scriptoribus parum convenire) Augustæ Albertum filium, qui postea imperavit, Austriæ principatu donavit: exinde quoniam Austriaci appellari cœpistis, quo nominis principium referendum sit, nimirum apparet. Sed hæc frustra pluribus ad te, omnis externæ, nedum domesticæ historiæ scientem. Vale ingens spes patriæ laborantis, id enim nulla blanditia itero. Augustæ Vindel. Kal. intercalaribus, Anno MDXCVI.

II.

MERICUS CASAUBONUS, IS. F.

In Pietate, contra maledicos Patrii nominis hostes, Part. III. De Vita Illius & moribus, pag. 87. seqq.

POssem multorum literas in medium afferre, quæ vel solæ sufficerent ad os maledicis, & malignis occludendum. Sed in re non necessaria nolo Lectoris patientia abuti. Unus mihi erit instar omnium Vir Illustrissimus, & propter summam eruditionem merito suo omnibus venerabilis, Marcus Velserus; tum quia nullam puto fieri illi injuriam, si quod ultro detulit vivo testimonium (ut testatur in literis) mortuo nunc mea opera dicat; tum etiam quia ipsum video tanti fieri ab adversariis maledicentissimis Eudæmone & Schoppio (quorum, hujus *Symmachus* est illi nuncupatus, illius autem *Thomæ Brigthmanni Castigatio*) ut ejus authoritatem elevare, aut repudiare nulla ratione queant. Is igitur hunc in modum ad Patrem scripsit: *Salve Vir Clarissime; Male sit, sive tabellariorum tarditati, sive eorum, qui literas per tabellarios curant, negligentiæ, horum enim potius culpa fieri suspicor, quod literis quas tu Kal. Aug. in villa ad flumen Eliam dedisti, nunc demum respondeā, cum me tibi quamprimum quam diligentissimè purgari permultum interesset; etsi hoc ne nunc quidē curis & occupationibus prorsus obrutus, ut vellem, præstare possum Egone ut quicquam ad Savilium scripserim, quo Casaubonus, qui quo loco apud me sit, non tam ego ipse mihi testis sum, quam omnes præter eà norunt, æqui iniqui, neq; enim ad amicos tantum provocare libet, quod eorum suspectum plerumq; testimonium, meritò offendi debeat? ego ut eum parum sinceris coloribus pinxerim? Ita me Deus bene amet, ut nulla hujus criminis conscientia tangor, nec omninò in memoriam eorum, quæ scripsi, redire, nec etiam conjectando possum assequi. Nisi quid joco forte, quod inter amicos tum solet, tum licet, liberius aspersi. Memini Senecam scribere, quasdam interpretando fieri injurias. Quæso literas in manus resume, & posito offensi animi præjudicio, vide, an malè auspicata illa verba, quæcunq; sunt, leniorem interpretationem admittant: tum enim facile de*

æquitate

æquitate tua mihi polliceor te asperiorem, si maximè quoq; locum invenire possit, non prælaturũ. Sin contra perseveres, quid ego possum? arbitratu tuo jusjurandum dabo, indignum esse te injuria hac, me nolle dicta aut scripta quæ scripsi. Scis mi Casaubone, quod in te desiderem, unum esse; id neq; dissimulavi unquam, neq; dissimulaturus sum, neq; nisi te tantopere amarem, valde desiderarem; de eo autem cur ad Savilium scriberem, facile intelligis nihil fuisse: de cætero, observantiam, cultum, atq; admirationem, quæ virtute & doctrina summis nostræ ætatis viris debetur, omnem tibi defero. Si fallo: sed nolo plura, nam te quantumvis iratum, rectè de candore meo judicare arbitror. Erant præterea, quæ adderem sed nunc temporis angustiis excludor. Ut te placatum sciam, rescribe; literas Savilius facilè curabit, aut tu ad quemcunq; amicorum Antverpiam mitte. Vale 26. die Octob. Anno 1611.

Tuus

Marcus Velserus.

III.

MARQUARDUS FREHERUS,

De statura (& barba) Caroli Magni, sub finem.

ET hac etiam parte non possum dissentire à summo viro, neque solum in Augustana Republica, sed in omni regno literario summo & eminentissimo (quod elogium pro nomine esse potest) qui de hac re ita ad me nuper scripsit: *Ego plurimorum præjudicia non veritus, in ea sum hæresi, Carolum Barbam non pavisse; saltem prolixam illam, qua plerunq; exornatur, ad eum nihil pertinere. Certè Eginhardus ejus non meminit: & est apud me moneta Carolina, vetus, nisi fallor, cujus ectypon mitto, puro mento. Non nego fieri potuisse, ut interdum tonsoris negligentia mentum, & labra pili nonnihil inumbrarent: hac enim specie Romæ in musivo opere illius ætatis conspicitur. Sed prolixam & squallidam barbam abominor, &c.*



IN-



INDEX
RERUM ET VERBORUM,
IN
MARCI VELSERI
OPERIBUS MEMORABILIUM.

C. Appius,

B.

E.

F.

G.

Galati-

H.

I.

Cenoma-

Maxi-

N.

Nomina

O.

c Orte-

Plinius

Q.

R.

Rudol-

Humane Lector,

Errata quædam, sensum fortassis impedientia, sic lege: fol. 15. lin. 35. insidias. 23,6. reciperent. 45,19. perniciem. 134, 13. circiter. 14, cohiberi. 185,32. quisquis. 188,43. corruptus. 200,3. sic. 215, ult. certè. 236, 27. aliquâ. 528, 19. aceolo. 673. bis. 675, 27. plura. Ægyptiaca. 797, 37. Ægyptiaca. *Commatum minutias nec prætor nec lector curant.*

F I N I S.



PVBLILII
OPTATIANI PORPHYRII
PANEGYRICVS
DICTVS CONSTANTINO
AVGVSTO.

Ex codice manuscripto

PAVLLI VELSERI

Patricii Aug. Vind.

D. Hieronymus in Chron. An. 23. Constantini M.

Porphyrius misso ad Constantinum insigni volumine, exilio liberatur.

Fulgentius lib. 11. mytholog. de Venere.

Hanc etiam in mari natantem pingunt, quod omnis libido rerum patiatur naufragia. Unde & Porphyrius in Epigrammate.

Nudus, egens, Veneris naufragus in pelago.

Fulgentius de expositione Virgilianæ continentiæ.

Exaltatus quis in superbiam, duplum eliditur. Unde & Porphyrius in Epigrammate ait,

* Scalig. lib. 1. Cat. vet. poet. legit. Pauxillo & fronte.

** Pauxillum Fortuna tibi, res perfide, Quinte,*
*Extulit in * frontem grande supercilium.*
Nam, ne aliud credam, puteum puto te quoque Quinte,
Quanto altus magis es, tam mage despiceris.

Beda de arte metrica.

Præterea sunt metra alia perplura, quæ in libris centimetrorum simplicibus monstrata exemplis, quisque cupiet, inveniet. Reperiuntur quædam & in insigni illo volumine Porphyrii Poetæ, quo ad Constantinum Augustum misso, meruit de exilio liberari. Quæ quia pagana erant, nos tangere non libuit.

Magnentius Hrabanus Maurus de laudibus Sanctæ Crucis, in prologo.

Non recordor alicubi me fecisse in ipsis versibus punctos, nisi ubi QVÆ pronomen, vel QVE conjunctio fuit, vel VS finalis syllaba dictionis, quod idem & Porphyrius fecit, secundum cujus exemplar litteras spargere didici.

Joan. Cuspinianus in Constantini vita.

Cum Porphyrius insigne volumen Constantino misisset, exilio est liberatus.

Subscriptum carmini quod Viennæ editum, in adventum Imp. Maximiliani primi.

Joan. Stabius ad imitationem Publilii Optatiani Porphyrii, nuper à se reperti contexuit.

Lilius Greg. Giraldus de poet. hist. Dial. 4.

Constantini ætate Porphyrius Poëta quidam Latinus fuisse perhibetur, qui variis de rebus poëmata scripsit: Inter quæ librum Constantino ipsi Cæsari dedit, quo munere ipsum relegatum ab exilio revocavit, ut est ab Hieronymo & Beda in Chronicis observatum. Meminit hujus & Fulgentius, qui ejus Epigrammata citat, ex quibus est hic versiculus,

Nudus, egens, Veneris naufragus in tabula.

Citat item Rhabanus in mirabilium carminum prologo, eum enim ait punctis quibusdam versus notare solitum, & propterea illius se exemplo versus facturum pollicetur.

Inter fragmenta Petronii Arbitri, ad illud, *Crede ratem ventis &c.* nescio quis annotavit.

Nisi sit potius Porphyrii Poëtæ sub Constantino in Exilium missi, cujus pleraque video Petronio nostro vel à Criticis tribui.

VIRO ILLVSTRI ET NOBILI,

HENRICO RANZOVIO,

REGIS DANIÆ IN CIMBRICA CHERSONESO PRODVCI.

AMavit credo Vlysses Ithacam, quam per tot annorum, terra mariq; exantlatas ærumnas, sustinuit repetere, patria enim erat. Sed ludus ille tamen merus & nugæ, præ his quæ patriæ desiderio Porphyrius iste molitus est. Carmina dico, patientiæ miserrimæ, temeritatis pæne incredibilis, certè, quod constet, nullius ante se exempli: quibus quod reditum impetravit exul, satis eo superq; pœnarum expendisse, nec inimicis quidem invidiam ultra debere videtur. Nam nulla crux unquam conferenda cum hac cruce, præ quâ cordatus aliquis validè inclamet, Exilium, ut Philoxenus ille olim latumias, ne Dionysii versibus aures præbere cogeretur: O mora, ô pœna, iteret, quisquis à limine inspiciat. Indignum verò visum, tam improbi laboris opus latere diutius, & auctori tantarum vigiliarum lucubrationem, posterûm incuria perire. Itaque unico freti codice, eoq; sat multis locis corrupto, editionem tamen adornavimus, nævos, qui tutò poterant, sustulimus, mala alia ulcera, quæ tractari respuerent, non attigimus. De auctore, quicquid ex Hieronymo & aliis observatum, præscripsimus; Hieronymum enim, & Poëtam & librum hunc respexisse apparet, an Fulgentii itidem loca eo quoq; pertineant, etiam nunc ambigimus. Addimus præterea ex VI. Carmine, videri exilio fuisse mulctatum vel injuria, vel levi de causa, his enim Constantinum alloquitur,

Respice me falso de crimine maxime Rector
Exulis afflictum pœna: nam cetera causæ,
Nunc objecta mihi, venia venerabile numen
Vince pia, & solito superans fatalia nutu,
Sancte tui vatis Cæsar miserere serenus.

Librum ante cædem Crispi Cæs. quæ in annum Christi CCCXXIV. Constantini XIX. incidit, scripsisse, Carmen XX. ostendit; Etsi Hieronymus XXIII. Constantini demum ab exilio revocatum fuisse annotavit; sed multa in Hieronymiano chronico esse perperam transposita, omnes vident; Crispi enim sic meminit,

Crispe avis melior ————————

Inde multa in ejus & fratris Constantini laudem sequuntur. Cur paganus adeò visus Bedæ, ut ejus attactum illo nomine refugerit, non admodum scio: fabulæ intermixtæ sunt, sed & Christianæ pietatis argumenta permulta, inprimis, irrisa Juliano in Misopogone Chi littera, & crux Constantiniana omninò integra, ea prorsus forma, quam Eusebius descripsit, repetitæ sunt toties, ut impietatis profectò notam deprecari debuerint, sine etiam carmine IX. & quæ alia sunt ejus generis non pauca, fuisset. De reliquo, Judicium ferre, lectoris potissimùm partes: ausim tamen pronunciare & ego, Ausonianis propemodum verbis, esse hic, quod mireris (id nemo iniquus adeò negaturus,) verum multò magis etiam esse, paucis litteris additis, cujus miserearis, neq; æmulari velis: nam hoc postremum, omnes Musarum pueros per spem studiorum suorum, oratos volo enixè. Præsens & certa pestis ingeniorum, imitari velle ista talia, quæ recti specie, & ipsa difficultatis illecebra, queant incautis lenocinari, non illis, qui veram Poëseos pulchritudinem animo unquam conceperint. Porrò cum patronum Porphyrius quæreret, qui insuetæ audaciæ conatum tueri, tum posset, tum vellet, & longè illi Constantinus Aug. longè Crispus & Constantinus Cæss. essent, in tuam, Vir Illustris, sibi clientelam putavit concedendum; quod in tua maximè virtute, humanitate, doctrina, satis sibi præsidii ex utroq; capite esse intelligeret. Tuum jam erit, supplicem non negligere, qui scias, quanti hoc genus homines Plato faciundum censuerit, natura præterea ita sis informatus, perpetuo benè omnibus faciendi usu confirmatus, ut nemo quisquam tuam opem unquam frustra imploraverit, eis qui Apollinis sacris operati, manus etiam adjutrices ultro semper porrexeris. Vale.

Epistola



Epistola Porphyrii ad Constantinum.

DOMINO CONSTANTINO MAXIMO PIO INVICTO ET VENERABILI SEMPER AVGVSTO.

Fateor Domine Constantine, Maxime Invicte, & non minus pietate quam virtute præcipue, quamvis avara, atque ultra meritum cupida parvitatis meæ vota, infatigabili clementiæ tuæ dignatione superata. Quippe cui satis abundeq; suffecerat, carmen quod arctioribus Musarum ligaveram vinculis, quo plus mihi sinceræ devotionis studium, quam ingenii mei parvitas præstitit, in tuas Augustissime Imperator manus venisse victrices, legendum oculis tuis. In quo mihi [a] pro Heliconis verticis nemore, pro Castalii fontis haustu versifico, pro Apollinis lyra Musarum concinentibus choris, ceterisq; quæ Poëtis mos est carmen pangentibus invocare, tui mihi nominis æterna felicitas, & ejus multiformis cum sua veneratione præfatio, incentivum tecinit ad [b] audendum, & ad expediendum pariter ingenium tribuit & effectum. Romanæ Musæ antistes nobilis Mantuanus, serena lux vatum, & fons puri nectaris, vela fœcundus in carmina [c] exaltat, ac se plurimum jactat, & iterum ac sæpius Mecœnatis testimonio gloriatur. Quid ego faciam tenui pauper ingenio, meriti nunc usq; perparvi? Cœlestis judicii dignatione immensum mihi pondus impositum est, ejus Imperatoris testimonio, qui inter belli pacisq; virtutes, inter triumphos & laureas, inter legum sanctiones & jura, etiam Musis tibi familiaribus [d] adeò vacas, ut inter tot Divinæ Majestatis

[a] per Heliconis, & sic deinceps.
[b] audiendum.
[c] exultat.
[d] laudi vacas.

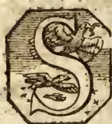
 insignia,

insignia, quibus invictus semper in primis es, hujus etiam studii in te micet splendor egregius. Nimirum agere gratias audebo, [e] cum exili sermone ne perminimis quidem referri digne [f] possint, & tu pie Imperator tanta præstiteris, ut istud pro benefactis tuis ne facundissimis quidem possit impleri? Etenim si ita, ut sapientibus placuit, Maxime Imperator, æstimanda sunt, non numeranda judicia, qui hujusmodi testimonium consecutus sum pietatis tuæ dignatione cælesti, jam licet Parnassi juga securus ingrediar, & ab ipsis Aonii verticis adytis deducere audeam Musas, tutus quocumque mens ibit in carmina, & divina judiciorum tuorum auctoritate munitus, atque in mea blandimenta plus credulus, universo me orbi placuisse contendam, qui placere potui totius orbis Imperatori. Denique oratus Augustissime Domine, temeritati meæ da veniam, & quæ nunc quoque pietatis tuæ favore ausus sum illigare, dignanter admitte: Audaciæ meæ fomitem auctoritatis tuæ clementia suscitavit. Vale.

[e] cujus ex illius sermone permin.
[f] possit.

Epistola Constantini ad Porphyrium.

INVICTUS CONSTANTINUS AUGUSTUS MAXIMUS.



SI tantum pondus & gravitas spectarentur in carmine, & Græca post Chium Mæoniumve vatem, & Latina post rusticum Mantuanum eloquentia siluisset, nec frustra culpabiles forent, qui sibi materias pro ingeniorum qualitate sumentes, inani opere sudassent, cum penes primos facundiæ conditores gloria tota resideret, Frater charissime. Sed quoniam semper in propatulo usus istius fuit, nec ulli negatum est, id ex ea indicere, quod possit illos etiam quos posterius ævum tulit delectare, non penitus à fructu favoris excludit, qui relictis gravioribus sonis, modos ad leviora flexere: Illigavit alter cothurnis, & prope quotidianis ac moralibus verbis affectus hominum, Comœdiis locutus est quidam, inæquali pede elegia cantata est, multorum digitos semiloquacibus chordis amor

lyra

lyræ jucundus inservit pro æqualitate modulaminis. [a] *At* a An circa.
non circa singulos quosq; expetitæ laudis gratia redundavit. Defuit quorundam ingeniis Imperatorum favor, qui non secus doctrinæ deditas mentes irrigare atq; alere consuevit, quasi clivosi tramitis supercilio rivus elicitus, scaturientibus venis arva arentia temperavit. Sæculo meo scribentes dicentesq́; non aliter benignus auditus, quam lenis aura prosequitur, Deniq; etiam studiis meritum à me testimonium non negatur. Liber aßiduè cursus oratoribus fuit, eos verò qui versibus dicerent, certis finibus lex metris statuta continuit: quare non immeritò illud usus invenit, ut hoc genere dicturis, Heliconis aut Parnassi juga peterentur, cum mortalis ingenii deficiente substantia, necessaria viderentur auxilia divina. [b] *Gra-* b Grata.
tum mihi est studiorum tuorum facilitatem in illud exisse, ut in pangendis versibus dum antiqua servaret, etiam nova nova lyra sibi conderet. Vix hoc custoditum pluribus fuit, [c] *qui modis quibusdam arctis innexi litterarum, di-* c cui.
stinctionibus versuum (qui ita medium corpus propositi [d] *occultè intermeant, ut oculorum sensus interstincta* d occulte.
[e] *colorum pigmenta delectent) hoc tenuere propositum, ut* e oculorum.
hæsitantiam carmini multiplex legis observantia non repararet. Gratum igitur hoc mihi dicationis tuæ munus fuit: Exercitatio mentis & naturæ facilitas comprobata est. Tu cum tibi videas operis tui gratiam, quam ex meis petiveras auribus non perisse, & proventu præsentis temporis exultare debebis, & non indebitam laudem ingenii exercitatione captare.

PVBLILII
OPTATIANI PORPHYRII
PANEGYRICVS,
DICTVS CONSTANTINO
AVGVSTO,
INCIPIT FELICITER.

I.

QVæ quondam fueras pulchro decorata libello,
Carmen in Augusti ferto Thalia manus.
Ostro * aditura nitens, argento auroq; coruscis *aditum.
Scripta notis, picto limite dicta notans,
Scriptoris bene compta manu, meritoq; renidens,
Gratifici domini visibus apta sacris:
Pallida nunc atro chartam suffusa colore,
Paupere vix minio carmina dissocians,
Hinc trepido pede tecta petis venerabilis aulæ,
Horrida quod nimium * sit tua nunc facies. *fit.
Quos habitus vatis præsentia fata merentur,
Vix locus hoc saltem præbuit unde venis.
Suppliciter tamen ire potes, dominumq; precari,
Squalor & hæ sordes conveniunt miseris.
Cum dederit clemens veniam, natumq; laremq;
Reddiderit, comptis ibis & ipsa comis,
Purpureo fulgens habitu, radiantibus intus,
Ut quondam, scriptis ambitiosa tuis.

B

II.

1\. VIDESVTARASTEMDICATAPYTHIO
FABREPOLITAVATISARTEMVSICA
2\. SICPVLCHRASACRATISSIMAGENSPHOEBODECENS
HISAPTATEMPLISQVISLITANTVATVMCHORI
TOTCOMPTASERTISETCAMENAEFLORIBVS
HELICONIISLOCANDALVCISCARMINVM
NONCAVTEDVRAMEPOLIVITARTIFEX
EXCISANONSVMRVPEMONTISALBIDI
3\. LVNAENITENTENECPARIDEVERTICE
NONCAESADVRONECCOACTASPICVLO
ARTAREPRIMOSEMINENTESANGVLOS
ETMOXSECVNDOSPROPAGARELATIVS
EOSQVECAVTESINGVLOSSVBDVCERE
GRADVMINVTOPERRECVRVASLINEAS
4\. NORMATAVBIQVESICDEINDEREGVLA
VTORAQVADRAESITRIGENTELIMITE
VELINDEADIMVMFVSARVRSVMLINEA
TENDATVRARTELATIORPERORDINEM
MEMETRAPANGVNTDECAMENARVMMODIS
MVTATONVNQVAMNVMERODVNTAXATPEDVM
QVAEDOCTASERVATDVMPRAECEPTISREGVLA
ELEMENTACRESCVNTETDECRESCVNTCARMINVM
HASPHOEBESVPPLEXDANSMETRORVMIMAGINES
TEMPLISCHORISQVELAETVSINTERSITSACRIS

1\. *Stendicata.* 2. *Quos litant.* 3. *Coacta spicula.* 4. *Vt hora quadrae.*

III.

ALME DECVS MVNDI SVMMVM, RECTOR PIVS ORBIS
AVGVSTE, INVICTA POPVLOS VIRTVTE GVBERNANS,
IVSTITIA IMPERIVM, NATIONVM CONSTANTINE
EFFRAENATARVM MODERAMINE PACIFICATOR,
QVEM DIVVS GENVIT CONSTANTIVS INDVPERATOR,
AVREA ROMANIS PROPAGANS SAECVLA NATO;
HEV NIMIS AD CAELVM PROPERANS, NI LIQVERIT ILLE
AETERNVM AVXILIVM INVICTVM IVSTVMQVE PIVMQVE,
ALME PATER PATRIAE NOBIS TE MAXIME CAESAR,
AVSONIAE DECVS, * O LVX PIA ROMVLIDVM. ** ô lux ô pia.*
EST PLACIDVM SVPERIS TVNC, HAEC IN GAVDIA MVNDI
PERPETVIS BENE SIC PARTIRI MVNERA SAECLIS,
SIDERA DANT PATRI, ET PATRIS IMPERIVM
SANCTE TIBI, MAGNAE DATA TV LVX AVREA ROMAE,
ISTA CANIT RVRIS TIBI VATIS ARDVA MVSA.

In hac pagina primus verſus ex diſſyllabis partibus orationis conſtat. Secundus ex triſyllabis. Tertius ex tetraſyllabis. Quartus ex pentaſyllabis. Quintus ex una, duabus, tribus, quatuor, quinque ſyllabis conſtat, qui dicitur Torpalius ſive Symphalicus. Sextus ex quinque partibus orationis conſtat, quarum manente ultima, ceteræ quatuor ordinem ſuum per vices mutant. Septimus de octo partibus orationis ſolus conſtat, nec bis ullam partem habet, nec minus aliquam. Octavus per omnes caſus declinatur. Nonus & ad directum heroicus, & reciprocus heroicus eſt. Decimus & ad directum pentameter eſt, & reciprocus æque. Undecimus & ad directum hexameter eſt, & reciprocus nulla exempta littera vel ſyllaba fit idem pentameter. Duodecimus heroicus eſt. Tertius decimus pentameter, fit heroicus, & heroicus pentameter. Quartus decimus & Quintus decimus ad directum heroici ſunt, dum redeunt Sotadici.

In hac pagina ſequenti à monogrammo Jeſu oritur principium lectionis, ut pectore levetur obſcuritas. In qua duo verſus græce ſunt, incipientes à læva parte monogrammi, ex quibus unus ejuſdem ſigni reliquis partibus functus, media littera N terminatur,

Τὴν ναῦν ἀεὶ, κοσμον κὶ δι αρμιτον ἐπιοικίζειν

Alter inde deſcendens ad alveum navis, ſpeciem gubernaculi partis ſuæ fine concludit. Qui eſt talis,

Οὔροις τεινόμενον ἐπὶς ἀρετῆς ἀνέμοις.

Verſus verò qui aut à prora incipiunt, aut à roſtro, aut à remis, aut ſub prora, extremo puppis acumine terminati, texta vicere, alii vota circumcludunt. Qui ſunt tales,

Navita nunc tutus contemnat ſumme procellas,

Nigras nunc tutus contemnat ſumme procellas,

Tutus contemnat ſummis cumulata tropæis.

Pulſa mente mala contemnat ſumme procellas.

Spe quoq; Roma boni contemnat ſumme procellas.

Roma felix floret ſemper votis tuis.

IV.

PRODENTVRMINIOCAELESTIASIGNALEGENTI
GONSTANTINEDECVSMVNDILVXAVREASAECLI
1. QVISTVAMIXTACANATMIRAPIETATETROPAEA
EXVLTANSDVXSVMMENOVISMEAPAGINAVOTIS
2. AEMVLAQVAMCLARIIGENITORISCALLIOPEAE
COMPOSVITTALINVNCMENSPERFVSALIQVORE
VERSIFICASHELICONINGAVDIAPROLVATVNDAS
3. CLEMENTIQVENOVVMNVMENDEPECTOREVERSET
NAMQVEEGOMAGNANIMIDICAMNVMEROSACANENDO
SCEPTRADVCISGARZAENOBISDATGRAECIADONA
SAECLAQVEBLEMMYICOSOCIALILIMITEFIRMAS
ROMVLALVXCONDIGNANOVISFLORENTIAVOTIS
VOTOSCRIPTACANOΘALIMARSCARDINETECTO
IAMBELLISTOTVMMYSEVMPERPLECTERECIVEM
VTPATEATRVBICONPARILIPETITAETHERAIVRE
NVNCFELIXPROPRIOSPACISMESCRVPEAVISVS
IAMSTIMVLATSIGNISEXVLTANSMVSANOTARE
GAVDIALAETVSNVNCPERMENOTATAVIAPHOEBVS
RETITOQVOQVETEXTANOVOCANELAVREAPLECTRO
ARTENOTISPICTAFELICIASAECVLAPLAVDENS.
SICAESTVSVATISFIDODVCEPITHIECARPENS
NVNCTVTVSCONTEMNATSVMMEPROCAXEGOVERO
NVNCMARESIGAEVMVALEAMBENEFRANGEREREMO
CARBASANOCTIGERVMTOTVMSISCRVPEOTENDO
PVLPITADEPORTANSVISAMCONTEXERENAVEM
MVSASINITCONIVNCTATVOSPESINCLITAVOTO
MENTEMPERTORTVMFESSAMNONFRANGATHIVLCO
4. LAVSMEAFICTAPEDESTANSMAGNAMOLEDOCENDI
5. SIGNAPALAMDICAMLAETISSIMAFLVMINESANCTO
MENTEBONACONTEMNATSVMMISCVMSIBIAGONEM
VOTISPOSTFRVCTVMMARTEMCLEMENTIAREDDET
SICNOBISLECTOQVOCRESCVNTAVREASAECLA
6. MOXLATIOVINCENSIAMBISVICENNIAREDDES
CARMINAQVAEPICTASMIRODENOMINEFORMET
FLORENOTANSVOTVMVARIODATPAGINAFELIX
AVGVSTAESOBOLISMEMORANSINSIGNIAFATA
IVDICETEVELTESTEPIOCONDIGNAPARENTVR
IVNGENTVRTITVLISFELICIAFACTANEPOTVM

1. Trophaa. 2. Clara. 3. Verso. 4. Laus mea ficta. 5. Flumina. 6. Vince--fiam.

Iſta ſequens pagina tricenas quinas litteras per omnes verſus habet. Et eſt primus verſus minio per amfractum, à prima littera usque ad ultimam litteram primi verſus,

Fingere Muſa queat tali ſi carmine vultus,

Simili amfractu per acroſtichidem in deorſum verſum à ſecunda littera usque ad penultimam,

Auguſti, & metri & verſus lege manente,

Item ſimili amfractu ultimus verſus à prima littera usque ad ultimam ſui,

Picta elementorum vario per muſica textu,

Adæquè iterum pari amfractu in teloſtichide à ſecunda littera ac deorſum verſum usque ad penultimam,

Vincere Apelleas ardebit pagina ceras.

Item ab octava decima primi verſus littera, ad directum per medium deorſum verſum deſcendens,

Grandia quærentur ſi vatis læta Camena

Item ad octavam decimam acroſtichidis per medium ad directum verſus,

Orſa juvet, verſu conſignans aurea ſæcla.

In hac pagina quatuor hexagona ſunt pari numero litterarum, & octo orthogona adæquè pari numero litterarum per ſingulas litteras creſcentia & decreſcentia.

V.

FINGEREMVSARVMFRAGRAREMNVMINEVVLTVS *Fraglarem.
ALMEPARENSORBISPERFECTAINMVNIAVERSV
VOTAQVESIRATIONONABNVATORDINEPHOEBI
GESTACANVNTQVOSAONIVMPLACABILENVMEN
VATISSORTEFRVIDATDONISCARMINISEXHOC
SVSTOLLENSETVERSVINSTIGANSORASONARE
TVMENTEMINSPIRASVATISTVGAVDIASEMPER
INTESANCTEVOCASTVQVIVISDOCTACAMENAE
EDEREDICTAFAVENSTVLAETVSVOTASECVNDA
VTRATASINTAVDISTVAMITISRECTOROLYMPI
TEMPORAPRAECIPVASERVATPIETATESERENA
AVREAIAMTOTOVICTORTVASAECVLAPOLLENT
CONSTANTINEPOLOHAECNEXVSLEGESOLVTIS *Solutis.
DICTVRVSMETRISMAGNOMOVETAGMINEMVSAS
ATMEAVIXPICTISDVMTEXITCARMINAPHOEBI
CALLIOPEMODVLISGAVDETSIVOTASECVNDET
DELIVSINTEXTAVTPARILISVBTRAMITEMVSA
ORSAIVVETVERSVCONSIGNANSAVREASAECLA
SEDTIBIDEVOTAMRAPIVNTADGAVDIAMENTEM
AVDENTERQVELOQVISVADENTPERDEVIAVOTA
AONIDESFRETAEETQVANTISSVAVERBATVERI *Frate.
LEGIBVSADSTRICTAETETOTAMENTEFIDEQVE
VATISVOCETVITVAPRINCEPSINCLITETANTA
BELLACANVNTETPEGASEONOVACARMINAPOTV
EXERCENTNEXVQVEVOLVNTNVNCRITESONARE
EGREGIVMIMPERIVMTANTOCVIMVNEREFVNGI *Cur munere.
ETPRAECELSAIVVATVERSVPERSCRVPEAFARI
MENTISOPVSMIRVMMETRISINTEXERECARMEN
ADVARIOSCVRSVSVIXARTOINLIMITECLAVSA
NODOSOSVISVSARTISCITOPERFERATEX HOC
ETTAMENAVSALOQVITANTOMENSAESTVATORE
NECDIGNVMVOTISCARMENSICREDDEREDETVR
TALILEGECANENSQVAENOSTRVMPAGINASOLA
EXHELICONELICETCONPLEBITMVNVSAMORIS
PICTAELEMENTORVMVARIOPERMVSICATEXTV

In hac pagina omnes versus tricenarum quinarum litterarum sunt, & primi versus littera S communis est cum acrostichide; ultima littera primi versus, id est S communis est cum telostichide; Ultima littera acrostichidis, id est S communis est cum ultimo versu: Primi versus media littera, id est decima octava S, caput est medii versus deorsum descendentis per medium ultimi versus: Acrostichidis media littera, quæ est decima octava, S, caput est medii versus ad directum: qui medii versus vel ad directum ire possunt, vel à medio flecti, idem sonantes. Est autem versus qui per omnes partes has sonat,

Sancte tui vatis Cæsar miserere serenus.

Quadræ quatuor eodem versu clausæ, habent per omnes partes senas denas litteras, in quibus quadris mediis octonæ litteræ ad directum minio scriptum faciunt versum,

Aurea sic mundo disponas sæcula toto.

VI.

SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS
AVGVSTEOMNIPOTENSALMOMORTALIACVNCTA
NVMINELAETIFICANSNOBISDAGAVDIANOMEN
CONSTANTINETVVMFECVNDICARMINISEXHOC
TEDVCEDETMVSASNAMTRISTISCVRARECVSAT
EGREGIOSACTVSIAMSEDENTCRIMINAPARCAE
TVNCMELIVSDOMINVMTEVOXSECVRASONABIT
VIRTVTVMRECTORPOTVITVIXPANGEREVERSV
ISTAMODOETMOESTOSICSALTEMDICEREVATI
VIXMIHICALLIOPEPAVITANTICONSCIANVTV
ANNVITAVSAPRECEMVATISQVEEDICEREFATA
TRISTIASIGNATOPARTESVTLIMITECLAVDAT
IVREPARICARMENMEDIISVTCONSONAINOMNI
SITNOTAPRIMASVIETSITPARSEXTIMATALIS * Sit nota
CEVMEDIAEPRIMISOCCVRRENSAPTIVSISTIC prim-
ADLATERVMFINESETPARSQVAEDIVIDITORSA usui.
EMEDIOCAPVTESSEQVEATVERSVQVEREFERRE
SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS
ALMESALVSORBISROMAEDECVSINCLITEFAMA
REMELIORPIETATEPARENSADMARTIAVICTOR
MITIORADVENIAMPERMVLCENSASPERALEGVM
IVSTITIAAETERNAEVIRESETGLORIASAECLI
SPESDATAPLENABONISETFELIXCOPIAREBVS
EXIMIVMCOLVMENVETERVMVIRTVTEFIDEQVE
ROMAEMAGNEPARENSARMISCIVILIBVSVLTOR
ETSVMMILAVSGRATADEIMENSCLARASVPERNE
REBVSMISSASALVSPERTEPAXOPTIMEDVCTOR
ETBELLISSECVRAQVIESSANCTAOMNIAPERTE
SOLISIVRASVISFIDISSIMADEXTRAMARITIS
ETSOCIALEIVGVMPRAEBETCONSORTIAVITAE
RESPICEMEFALSODECRIMINEMAXIMERECTOR
EXVLISAFFLICTVMPOENANAMCETERACAVSAE
NVNCOBIECTAMIHIVENIAVENERABILENVMEN
VINCEPIAETSOLITOSVPERANSFATALIANVTV
SANCTETVIVATISCAESARMISERERESERENVS

C

In iſta pagina tricenæ quinæ litteræ ſunt. Sed acroſtichis cum teloſtichide juncta facit verſum,

Certa ſalus rerum, proles invicta tonantis.

In qua ſecunda littera noni verſus deſignat,

Orbi tu renovas felicis tempora ſæcli.

Item à ſecunda decimi verſus littera, ad penultimam ejusdem bis aſcendens & bis deſcendens rubrica, continet verſum hunc,

Aurea juſtitiæ terris inſignia donas.

VII.

CONSTANTINEPATERTVMVNDIGLORIACONSVL
ECCETVORENOVATADABISTOTAPERTALABORE
REGNAPERINNVMERASGENTESMOXCARVSEOIS
TOTPOPVLISPIAIVRAFERESETSOLVSINOMNI
AVGVSTVSMVNDOSPARGESETINVLTIMANOMEN
SOLTIBIFELICESFACIETSPESPERPETENVTV
ARSBONAIVSTITIAEETDIVVMVICINADECORI * Iuſtitia &dijuum.
LARGIDONABONICAELOCAPITINFLVITILLVC
VOTAQVODOPTARINTPIETATISCANASVBIBIT
SANCTACERESTELLVSREDDITBACHEIALAPSA
RIVISDONASVISNONEVRIEFLAMINETVRBANT
ENORMESPELAGVSSTATMITISPRINCIPENOTO
RESPERIVSTAVIGENSORISSVASIGNABOOTEN
VLTIMACONSOCIATOLLVNTINSIDERADEXTRA
MAXIMEIVSTITIAELVMENCONCORDIAINOMEN
PACIFICVMTETOTACVPITIAMSAVCIAETORAT
RESFESSASCITOPACELEVESTVIVNGESERENI
ORBISVOTATVIGENTESSIBIIVNGEVOLENTES

In hac pagina acroſtichis habet ſcriptum,

Fortisſimus Imperator,

Quartæ decimæ litteræ,

Clementisſimus Rector,

Vltimæ,

Conſtantinus invictus.

VIII.

FORTIAFACTADVCISTOTODOMINANTIAIAMNVNC
ORBECANAMQVISLAETASVOSVBPRINCIPETANTO
RVRSVMROMATENETMVNDICAPVTINCLITACARMEN
TVVATEMTVDIVAMONELACERATACRVENTIS
IMPERIISPARSFESSAPOLODIVVLSAGEMEBAT
SCEPTRAETAVSONIAEMOEREBATPERDITAIVRA
SIQVAFIDESTANTISROMANVMGLORIANOMEN
INSIGNITTITVLISDOMINOSEDLIBERAQVAERVNT
MOESTAQVEIVRESVOTREPIDATPLAGAMAXIMAMVNDI
1. VNDEIVBARLVCISPRIMVMRADIANSHYPERION
SIDERIBVSPVLSISRVTILODIFFVNDITABORTV
INDETVVMNOMENMVLTVMVENERABILECVNCTIS
MAXIMEBELLANTVMDOMITORLVXVNICAMVNDI
PERPETVISVOTISCVPIVNTMEMORABILENVMEN
EXOPTANTSERVIREVOLVNTMIRABILEDICTV
REMQVELAREMQVESVVMTANTAESTTIBIGLORIAIVSTI
2. AVGVSTOIVVATECCETVOSVBFOEDEREIAMNVNC
TOTVMORBEMPOSTTOTCAEDESQVASFESSAGEMEBANT
OMNIANVNCNVLLOTANDEMTREPIDANTIAMOTV
ROMVLEISSERVIREPIISPATERINCLITEIVSSIS

1. Hyperion. *2. Auguste.*

Omnipotens genitor, tuq; ô divisio mixtá,

Filius atque Pater, & sanctus Spiritus, unum:

Faveas votis.

IX.

OQVITARTAREASPEDEFAVCESPROTERISALMO
OMISERATETVOSQVISIGNEATEMPLASVPREMI
ANNVISESSEPOLIPIALVCISREGNASVPERNAE
TVVIRTVSAETERNADEITECVMOMNIACHRISTE *Æternacij tecum.*
TVNCPATEREXORSVSCVMMOLESOBSITAPIGRO
SQVALOREEMERSITPOSITOQ;ADRISITOPERTO *Positoque adri si operto.*
ANTEORTVSHOMINVMSANCTOTVDIVETONANTI
SECRETAEVIRESQVEMTVDVMMENSGENITORIS
SOLATENENSPRVDENSQ;DEIDEVSINTERIORIS
PRINCIPIISOBOLEMNVLLIVSVASTACKVENTO
QVODMORSREGNABATLETORATAGAVDIAFVDIT
OREMEDVLLIFERONECPOENAPERPETEFRANGI *Medilli, fero.*
DEPVLSOSHOMINESPLACVITNATALIBVSATRI
TVMTVPROSTRATISVITAEVIASEDTAMENOLIM
PRAESAGOADMONITVTEVATVMFATACANEBANT
TVQVIAFACVNDVSPORROORTVSERRORAGEBAT
CONSILIIVTSVMMAMRERVMSATOREDIDITORE
OVEREPATRISSAPIENTIACHRISTEOPVLENTO
EXERTVSVERBODETRVSVMINVINCVLAMORTIS
MOXHOMINEMSVMISQVAEQ;ESTVISVNASALVTI
INFIMADIGNAREQVODNATVRAEORDINERECTO
VTPERCVLSAIVVESINCLINEREIPSEIACENTI
NONETERRENOCORPVSTIBIPONDERETRACTVM *Pondere trantum.*
PRAECELSOSEDVIRGOVTERVMDESEMINEFETA
NECSEGNICOITVNATVSSEDCONIVGECAELOES *Nec signi.*
CORPOREVSVVLTVDEVSACTVCASVSVTRVMQVE
INVITANSIVSSAEXEMPLISHOMINIQ;DICATVS
AEQVALISDOMINVSQVIALISONEROSACADVCO
DICTASITHVMANOSPEREMVTDIVINAIMITATV
IPSEHOMINISTITVLOINCEDISTEQ;PROFANIS *Incedit.*
MAXIMEIVDAEISPLECTENDVMPOSTPIAMILLE
MVNIAPERMITTISLETVMQVESALVBRELVISTI
MOXNECATHVMANASINSECAROPENDVLANOXAS
ATPATERINSEDESNATVMRECIPITQVEVEHITQ; *Recipitque Genitque.*
AETERNVMSALVISSIGNVMDATMACHINASACRA

In hac pagina acroſtichis habet ſcriptum,

Domino noſtro Conſtantino Perpetuo Auguſto.

Decimæ omnium verſuum litteræ, & nonæ decimæ, & viceſimæ octavæ, deſcendentes per directum, litteris græcis tres verſus habent. Et eſt in decimis omnium verſuum hic verſus,

Μεῖμεν σοι βασιλεῖ χριστὸς, καὶ σοῖς τεκέεσσι,

In nonis decimis hic,

Τίμιον εὐσεβίης κρατέειν ἀρετῆς τε, βραβεῖον:

In viceſimis octavis autem verſus hic,

Εὐνομίης ἄρχειν τε καὶ αὐσονίοισιν ἀνάσσειν.

Sed cum deorſum verſum hoc ordine græcè legantur, eædem litteræ per diverſum ordinem legentibus, verſibus latinis obſequium ſuum latinarum litterarum officio præbent: Ut ſit hæc diverſitas, ut cum græcè ſignificatus ſuos, tum exprimant & latinè.

X.

DISSONACONEXISAVDETCOMPONEREVERBIS
OMINEMENSELATABONOIVVATINCLYTALINGVAE
MVNERAGRAIORVMMVSAMODVLANTENOVARE
INQVEVICEMVERSVCECINITQVAEFORTELATINO
1. NVNCALIOTEXTVGRAECORVMINCARMINADVCI
ORDINEVTINDVPLICEMNECTATVRLITTERAVOCEM
2. NVNCAGEFECVNDAERESECENTPVLCHERRIMAMVSAE
ORESONETDOCILICHELYSINCLYTACARMINAPHOEBI
SPEMRERVMIVSTVMQVECANAMSVMMAMQVESALVTIS
TEDOMINVMBONADONADEITEMAGNEPARENTEM
ROMANVMGRAIVMQVEORBEMTIBIMAXIMERECTOR
OMNIAQVODCERTARESPIRANTMENTEQVIETEM
CONPLACIDISPECTENTHOSTILESMILLETRIVMPHOS
OMNIAPLENABONISTVACONSTANTINEQVIRITES
NILSIBICREDIDERINTKARVMMAGETEDECVSORBIS
SERVATOSTIRRISESEMPERVINDICEDEXTRA
TEDOMINOEXVLTANTTRANQVILLISCARIORVRBI
AFRICATEMPORIBVSPOTITVRSERVATAQVIETIS
3. NVNCSEFELICEMNVNCSESVBNVMINISARCE
TVTAMQVODCARTHAGODECVSVENERABILEGESTAT
IVREPVTATTANTVMFATISLVXINCLYTAPRAESTAT
NOBILETEDOMINONOMENSPESETDECVSALMVMEST
OMNISABARCTOISPLAGAFINIBVSHORRIDATAVRO
PACISAMATKANAETCOMPERTAPERENIAIVRA
ETTIBIFIDATVISSEMPERBENEMILITATARMIS
RESQVEGERITVIRTVTETVASPORVLOSQ;FEROCES
PROPELLITCAEDITQVEHABENSTIBIDEBITACARA
ETTVAVICTORESSORSACCIPITHINCTIBIFORTES
TEQVEDVCEINVICTAEATTOLLVNTSIGNACOORTES
VNDIQVETECOMITATADEIPIANVMINASVMMI
OMNIBVSVLTOREMPRAEBENTETIVRAFIDEMQVE
ALMETVISPECTANTRESPONDENTOMNIAVOTIS
VNDIQVEPACATISSALVATORMAXIMAREBVS
GAVDIAPRAESTABISDABISOTIAVICTORINORBE
4. VIRTVTVMMERITISVICENNIAPRAECIPEVOTA
SAECLORVMCREVITGEMINOSPESCAESARECERTA
TVQVEOSANCTEPARENSOLIMPOSTMILLETROPHAEA
OLVXAVSONIDVMDISPONESCEPTRANEPOTVM

1. R·ſekent. *2. Juſtumque ea nam.* *3. Me felicem.* *4. Vicennia.*

In hac pagina à prima littera primi versus rubrica descendens usque ad octavam octavi, & per amfractum ascendens usque ad penultimam octavi ejusdem versus habet minio scriptum,

Publilius Optatianus Porfirius hac lusi.

Item à prima novissimi versus usque ad octavam noni, per amfractum ascendens & descendens, usque ad penultimam noni versus, habet scriptum heroicum versum, qui dum redit fit Sotadicus, & est hic,

Omne genus metri tibi pangens optime Basse.

Item à prima littera sexti versus ad tertiam octavi tres litteræ *Hic*, & à tertia decima octavi ad quintam decimam sexti, *Ver*, & inde ad decimam septimam octavi, *Su*, & inde à XXVII. octavi ad vicesimam nonam sexti *Sua*, & inde ad tricesimam primam octavi *Ri*, & inde à XXXI. noni ad XXVIIII. undecimi, *Oco*, & inde ad XXVII. noni *Lo*, & inde à XVII. noni ad XV. undecimi *Red*, & inde ad XIII. noni *Is*, & inde à XIII. noni usque ad primam undecimi *Par*, facit hendecasyllabum,

Hic versus vario colore dispar.

XI.

PAVCAQVIDEMCECINI FORSFRIVOLAHI SQVOQI VNGAM
LVDICRASICNOSTRAPANGETTVAIVS SACAMOENA
AMBIITHAECPLAVDENSFELICISNVMINEPHOEBI
CALLIOPEPARTITANOVISSIBIVINCVLACVRIS
FLEXIBVSVTPRIMISDISCORDIREGVLACVLTV
HINCALIASONETARTESVPERPITHOIAFLEXVS
SICFACIESTOTIENSCVMCONFIRMAVERITAESTVS
SICANIMVSNECVICTVSINERSSEDSAVCIVSIRIM
IMPLERIVARIASMETRICAEGRAVIORISOBARTES
TANDEMNOSSEDEIMEDITANTEMVIXLICETAESTVS
RITEVELITMEDIODVMINAGMINECOLOCATASTRI
EFFIGIEMTREPIDOQVEPARANSSERMONELATENTER
DICERENECMETVENSVINCTOSICOMNIAABORTV
PANGERESEDRVRSVMBASSVSNVNCPRODERECARMEN
IMPERATHICDOCILISMVSAEDEFONTEMEABVNT
ORDINECASTALIOTEXTIPERNOMINAVERSVS:

Hæc fiſtula eſt verſuum heroicorum quindecim, à primo verſu usque ad ultimum per ſingulas litteras decreſcens.

XII.

PRAECELSAEQVERCVSFRONDENTIINVERTICEPENDENS
TESTORTEMPLALOCIFAVNOSCELEBRAREFREQVENTES
DISPARIBVSCOMPACTAMODISTOTIDEMQVECICVTIS
DVLCISONOPANVMOBLECTANSMODVLAMINESILVAS
1. NAIADVMDRYADVMQVECHOROSARCANAQVEBACCHI
2. ORGIAETHEVVANTESSATYROSPERMVSICATEMPE.
3. MEPANADTHYASOSDOCVITMODVLAMINECANTVS
ETVARIATASONISVINXITCONSORTIAPRIMVS
ATTISALMVSAMANSTVAMAXIMACVRACYBELE
EROSEOTERITOREDEVSMOLLIQVELABELLO
ACCENDITQVETVOSIDAEOSMATERAMORES
INMEFELICESANIMAVITCARMINAMVSAS
MEIVDEXFORMAEALTAGESTAVITINIDA
MELAETISOCIAMVOTIVICINAMARITO
EOOLVCISCANITINVITATASVBORTV

1. Naidum Driadumque choros archanaque. 2. Hevvantis satiros. 3. Thiasos.

XIII.

P rinceps beate placido sub axe jam nun C
I ustis serene populis favente mund O
V ictor triumpha tribuens salubre nume N
S aclis amore dominans perenne fausti S
A uctor salutis oriens quietus ibi T
V otis favente dominis supernè dextr A
G audet subire placidum regentis ome N
V irtus vigore radians serena præsta T
S anctis videre superis remota mund I
T otum sub orbe moderans salubre nume N
* *V inces ubique superos favente nut V* — * Vincere.
* *S æclum per omne dominans beate solu S* — * Sæculum.

Jam nunc sub axe placido beate princeps,
Mundo favente populis serene justis,
Numen salubre tribuens triumpha victor,
Faustis perenne dominans amore sæclis,
Ibit quietus oriens salutis auctor,
Dextra supernè dominis favente votis,
Omen regentis placidum subire gaudet.
Præstat serena radians vigore virtus
Mundi remota superis videre sanctis,
Numen salubre moderans sub orbe totum,
Nutu favente superos ubique vinces,
*Solus beate dominans * per omne sæclum.* — * Omne per sæculum.

XIV.

INGEMVIGRAVITERGRAECVMMISERATVSAMICVM
CVIMEAMENSADMISSADOLENSCVPITOMNIAFARI
1\. SOLVSVTHAECOCCVLTALEGENSSECONCITETIRA
VNDIQVEADFLIXVMVINCLISSONTEMQVETENERI
2\. SEDVITANSMVLTOSQVOSFOEDAADIVRGIACOIVX
VOLVERITTESTESNEVCANDIDAFEMINAGRAECVM
3\. MOXKARISHEBETETTELISNIHILIMPROBACYGNI
DEPOSVISSEVIDENSHELENAMCVIGRATIABINIS
MAIORADVLTERIISDONOMINACVNCTALIBENTER
4\. MVSASONATGRECISFRIXCONIVXCREDECANENTI

1. Haec occulta legens se concitat ira. 2. Conjunx. 3. Telis nihil. 4. Conjunx.

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ per omnes versus sunt, & de minio scriptum est in medio corpore paginæ *AVG. XX. CAES. X.* Sed in lineis litterarum trium *AVG*, percurrit versus,

Cum sic scripta placent, audent sibi devia Musae

In duarum sequentium, quæ sunt, *XX*,

Per varios signare modos, devotaque mentis

Item trium litterarum, quæ sunt, *CAE*,

Gaudia, quæ pingens loquitur mea Phoebe Camena.

In duarum quæ sunt quarto loco, *S. X*,

Summe parens da voce pia tricennia fari.

XV.

VICTORSIDEREISPOLLENSVIRTVTIBVSIBIS
PERSICACVMNATISLATIOCONFINIAREDDENS
IAMNILIPRINCEPSLAETISORIENTERECEPTO
QVOSTIBIFIDADICATCONCORDIADIVESEOIS
IAMPOPVLISPARTHISMEDISVNIQVEDICATIS
AVGVSTOETNATISTVMAGNAADGAVDIASANCTE
CONSTANTINEFAVETETANTOINCARMINEMVSA
ETTVADESCRIPTISPINGITVICENNIAMETRIS
ATTVSVPPLICIBVSOLIMDVXCLARVSINARMIS
DAPIETATEFIDEMMAIORMOXGLORIAHONORVM
SITOTOSSERVAREQVEASPOSTVOTATROPAEIS
PARCEREIAMVERSISVIRTVSDENVNCIATALMA
INDVSARABSIAMVOTAFERVNTETMEDIADIVES
AETHIOPESGNARIRAPIDOCVMLVMINESVRGIT
TETHIOSEXGREMIOTITANSEDETOMNIALAETA
CONSTANTINEBONONVNCLVDENTOTIASAECLO
FELIXMVSATVISPOSCITQVAEDIGNAREFERRE
PRAEMIAVIRTVTVMMERITISVELVOCESONARE
QVIDVAGAPIERIOSVERSVSSVBVALLISOPACA
ILICECOMPONISLAVROQVIDCARMINACARPIS
CASTALIOSTOTARESPONDETVOCETRIVMPHOS
QVAMDATFONTESVOCLARIOTVCARMINAPROME
VATEDEODIGNAAVTSIQVODPERFERETAVDENS
MAIVSOPVSNECTENSMENSTOTAMOLESVBIBIT
SPEPINGETCARMENPANGATSICOEPTACAMENA
COMPLEATETVERSVVARIATADECENNIAPICTO
ORESECVNDAVOVENSSVBCERTOLIMITEMETRI
OTIACAESARIBVSPACISDEDITAVREASAECLA
INDVLGENSNATISPATRIAEPIETATISHONORE
MITISIVREDEVSSEDCRISTIINFORTIAVIRES
NONDVBIAERIPARHENVMRHODANVMQVETVERI * Rhoda-
VLTERIOREPARANTETFRANCISTRISTIAIVRA numque.
IAMTVSANCTEPVERSPESTANTAERITEQVIETI
MISSAPOLOSAECLISDACONSTANTINESERENA
TEMPORASVMMEPIOTRICENNIASVSCIPEVOTO

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ sunt: In qua Christi monogrammum rubrica depictum est, per quam à primi versus littera prima ad ultimam novissimi linea decurrens continet,

Summi Dei auxilio nutuq; perpetuo tutus,

Et à prima ultimi versus littera ad novissimam primi per obliquum ascendit scriptura hæc,

Orbem totum pacavit trucidatis tyrannis,

A media littera primi versus usque ad mediam ultimi per directum descendit rubrica continens,

Constantinus pius & æternus Imperator,

Inflexio quæ græcam litteram facit scriptum habet,

Reparator orbis.

XVI.

SANCTEDECVSMVNDIACRERVMSVMMASALVTIS
LVXPIATERRARVMTESOLOPRINCIPESAECLIS
IMMENSVMGAVDEREBONISDATVRAVREAVENIT
SVMMOMISSADEOFVSISPATERALMETYRANNIS
IVSTITIAINTERRASETGLORIACANDIDAVERI
TEQVEDVCEMAGEGRATAFIDESETIVRARENATA
TOTAQVEPERCVLSISINGENTIMOLETYRANNIS *Tirannis.
ASPERAVISPOSITAESTBELLIRESITALAIVRE
SCEPTRADABITPOPVLISVOTOPIVSORBISEOI
AVGVSTEINVICTASMVNDITRANSIBISINORAS
TEQVESVPLEXTOTISDVCIBVSSTIPATASYENE *Siene.
ORATIVRACVPITLVCISSIBIGAVDIANOSTRAE
OPTATAMATFALLAXENPERFIDATELAFVGARVM
PARTHVSDEPOSVITRVITORISVNDIQVERVBRI
LITORISAETHERIOENVTVCERTAMINEAMORIS
MEDVSARABSMOXOMNISOVATLAVDARESERENI *Orbi, sed apparebant vestigia prius scriptum fuisse oris.
ORISLVSTRATVIDATVERISSANCTETROPAEIS
HAECMAGEFELICESTITVLOSVINCASVTAMORE
AVREAPERPETVORESTAVRANSSAECVLAMVNDO
INDVSETAVRORAEMILESQVOSFLVMINENILVS
TANGITFECVNDISVENTVRVSFRVGIFERVNDIS
ORANTESPIAIVRAPETENTGENSNOBILISORTV
AETHIOPESCVNCTIPARENTOPTATAQVEMVNDI
TEMPORALAETADEDITNOBISFELICIVSAEVVM *Felicitas aevi.
ENSVPLICESPERSAEIVRASIBIREGIANOLVNT
TEDOMINVMMALVNTFVSITVASEMPERADORANT *Sibi cedere.
ORASVISCVPIVNTTOTISTIBICEDEREREGNIS
TVPIVSETIVSTIVEREMEMORINCLYTELAETIS *Sibi cedere.
DARESPONSABONASEMPERMITISSIMVSORBIS
IMPERTIRETVVMCLEMENTERETADDITONVMEN
SINTMAGEFELICESPARITERQVOSALMETVERE
ETREPARATAIVGANSMAESTIDIVORTIAMVNDI *Et reparta iuganis.
ORBESIVNGEPARESDETLEGESROMAVOLENTES
PRINCIPETEINPOPVLOSMITIFELICIVSAEVO
OMNIALAETENTVRFLORENTIBVSAVREAREBVS

In hac pagina omnium verſuum litteræ tricenæ quinæ ſunt, & per omnes partes laterum totidem. In qua à prima littera primi verſus ad noviſſimam ultimi verſus per obliquum deſcendit verſus,

Alme ſalutari nunc hæc tibi pagina ſigno.

Et rurſus à prima littera ultimi verſus usque ad noviſſimam primi verſus per obliquum aſcendit hic verſus,

Scripta micat, reſonans nominibus domini.

Rurſus prope medietatem hic acroſtichidis illic teloſtichidis, ſcriptæ litteræ utrimque ſeptenæ ad directum minio in duabus litteris *I* & *E*, & in medio, acroſtichide & teloſtichide in *S* litteræ lineam deformata, exprimitur per has tres partes verſus heroicus,

Nate Deo ſolus Salvator ſancte bonorum,

Rurſum in linea *V* litteræ, quæ eſt ad medietatem ultimi verſus, ſcriptus eſt,

Tu Deus es juſti, gratia tu fidei.

Rurſum per mediam græcam *X* litteram ad directum virgula deſcendens, quæ habet inflexuram quaſi *P* litteram græcam, habet ſcriptam proſam,

Sit victoria comes Aug. & natis ejus.

Quæ omnis pictura habet monogrammum Chriſti, & litteras ſcriptas, *IESVS.*

XVII.

ACCIPEPICTANOVISELEGISLVXAVREAMVNDI
CLEMENTISPIASIGNADEIVOTVMQVEPERENNE *Elementis.
SVMMEFAVETETOTAROGATPLEBSGAVDIARITE
ETMERITAMCREDITCVMSERVATIVSSATIMORE
AVGVSTOETFIDEICHRISTISVBLEGEPROBATA
GLORIAIAMSAECLOPROCESSITCANDIDAMITI
ADCVMVLANSCOETVSETTOTAORNATASERENIS
MVNERIBVSPRAESTANSNATISVTLAVREAVOTA
VIRTVTVMTITVLOSPRIMISIAMDEBEATANNIS
PROGENIETALIGENVITQVOSNOBILESAECLVM *Nobile ſæculum.
HISDECVSAPROAVOETVERAECONSCIAPROLIS
ROMAFLVITPRINCEPSINVICTIMILITISALMA *Roma eluit.
OTIAPACISAMANSHAECSVNTMITISSIMADONA
HOCATAVIMERITVMVOTISPOSTEDITVSORBIS
ERVMPENSDOCVITNENORINTFRANGEREFIDEI
OPTIMAIVRAPARESCVRISSVBMARTISINIQVI
NVLLISLAESAFIDESHINCIVGISTAMINEFATA
VOBISFILALEGVNTPLACIDAPIETATESECVTA
ETRESCONSTANTINVNCEXERITINCLYTAFAMA
AVCTASTIRPEPIAVOTOACCVMVLATAPERENNI
SANCTATVASSEDESADMENTISGAVDIAMIGRAT
AETHERIORESIDENSFELIXINCARDINEMVNDI
IAMPATRIAEVIRTVTISOPESBELLINELABORE
ANIVSTIMERITISDICAMMENTISQVESERENAE *Dicam entiis ſa-rene.
ETPIADONACANAMFECVNDAQVEPECTORANOTO
RITEDEOSICMENTEVIGENTCVIGAVDIACASTA
CLAVDIVSINVICTVSBELLISINSIGNIAMAGNA
VIRTVTVMTVLERITGOTHICODEMILITEPARTA
FILIÆTATEPOTENSCONSTANTIVSOMNIAPACE *Pilietate potens Constantinus onta.
ACIVSTISAVCTVSCOMPLERITSAECVLADONIS
HAECPOTIOREFIDEMERITISMAIORIBVSORTA
ORBIDONATVOPRAESTASSVPERASQVEPRIORA
PERQVETVOSNATOSVINCISPRAECONIAMAGNA
ACTIBILEGEDEIIVSSISQVEPERENNIAFIENT
SAECLAPIISCEPTRITECONSTANTINESERENO *Serena.

I. *Mixta per amfractus diducunt carmina Musæ,*

II. *Seu cancellatos ſpatia in contraria flexus.*

III. *Seriem paramus ordinare acrius,*

IV. *Amor poeſis ſpiſſa gaudet exigi.*

V. *Poſſit coire docta rerum limite.*

VI. *Opus tuetur non negata parcitas.*

VII. *Specioſa ſancta cultu.*

VIII. *Bene picta Muſa metris,*

IX. *Breviter fluas ut iſto*

X. *Opus eſt per arta cœtu.*

XI. *Audeo plenas*

XII. *Edere formas:*

XIII. *Picta notabo*

XIV. *Jura Camenis.*

XIIX.

I. III. VII. XII.

MIRVMOPVSESTCVNCTOSETTALESEDEREVERSVS
SICQVELOCAREHEDERISPAVLVMTVDIEROGATVS
MOXADESENQVORSVMRAPIESQVIPRAEBEOFIXAS
SVMTVVSETPRIMISTVADISCIMVSVTTRIAFELIX
NECFALLAXTRIBVENSAVDACIINMVNERECLARVM
AEQVIPARESANIMVMNVNCCLIOCARMINAFIRMET
QVÆPOTERVNTPANGIPONAMCEVSTAMINANORMAS
QVAEVERRANTSESEQVAEVINCVLAMITIACVRENT
TVDABISHASVIRESTVARVRSVMCOSEREPRAEMIA
XI. IV. AVSIBVSINMAGNISLAETAADCONTRARIACVRRAS
AONIDVMNAMFONTEGRAVIMICATARSNOVAVENIS
IMMANESTPRORSVMAMPLEXVAVTTOTOCIVSONAS *
PROSPICEREPLANTAREMODOSINMITTATVTLTEM *
ETPROIIECTANECETCONSVMTOINGLORIALIBRO
SISAPIVNTETNOSTRACVISVCCRESCEREACVMEN
PRAESOLIDVMDENSVMQVEANIMIDEDVCEREVIVA
CONGRVERECERNANTSTVDIOSEQVIBONACALLES
VIII. LEGIB.ABSTRVSISQVODCARMINACONSPICORATI
IX. BLANDEANIMIIVDEXQVIMORIB.OMNIACISAVCTV *
PRAEMIROOSTENDISSTVDIAINRECTOREPOLITA * Premi-
TREVSICOLASQ.TVOSAVCTVSLAETABILESVMENS ro
INTVITVMQVOPROSPERAFACTAACGAVDIADONES * o osten: dis
PVBLICANILPRIVSESTQVODVLETNOMINECVRAS * Nil
FASSITSIDONIISENSVMINPENETRALEPATRONI * prius
NOSCEREQVAEPOSSISILLICNITOROCITEREIVS
V CONDITVRABSTRVSAGENEROSVMCOGERECENSVM
XIII. PAVPERIEFLAGRANTGEMINISNOVAGAVDIAVOTIS * Divers
DIVESAPOLLINEISDEAVRATFOEDERAPLECTRIS pol lineis
HICNOVITLAVDESDOCTVSQVAEQVEOMINETANTO
SVNTPRAEVISABONISTVDEXTERPROTINVSESTO
CVMSANCTISINSISTEFIDEFESTINVSINAMPLVM
CLEMENTIHAECNVTVAVGVSTVSTIBIDONABEATA
LAVDATOTRIBVETTECONSVLEPRAEMIACOMPLET
HINCTVATVNCFESTISNOTISEXNOMINAPLAVSVS
PLVRIMVSACPRVDENSRERVMQVISTORPEATVSVS
DEGENERIABSPEMOLITAPLVSINGRVITHINCIAM
SVSCIPEVOTOALACRIHOCMVNVSVIRBONECLARE

II. VI. X. XIV.

Alme tuas laurus ætas ſuſtollet in aſtra.

Aurea lux vatum ſilvæ mihi præmia ſerva.

Aucta Deo virtus Muſas magis ornat aperta.

Aurea victorem pietas ſonat ubere lingva.

Aonios latices pietas juvat armaque diva.

Auguſti florem pietas juvat arma tropæa.

Aonii frutices pietas juvat ubere glæba.

XIX.

ALMETVASLAVRVSAETASSVSTOLLETINASTRA
LVCETVASIGNESFASTVSSINELIMITECONSVL
MARTESERENVSHABESREIECTOMVNIAGRAIVM
ETMEDIPRAESTASINCENSVMSCEPTRAREDIRE
TORVAGETASCAMPOCLARVSVTLVMINAPERDIT
VVLTCVRVOTVRMAEFELIXSVACOMMINVSICTV
ARMENIIDVXFERRELEVISSOLTEQVOQVEPILA
SICETVICTNRÆFERTEXORTOSDACIAFRANCOS
LEGETVVSTONSORHENVSTIBIGERMINATEXVL
AGMINATELORVMSVBEANTQVIMVRMVREBELLA
VINCEREFLORENTILATIALESSARMATADVCTV
REXTIBIPOSSEGETASVISODETLIMITEVLTOR
VIDITTESVMMVMCOLVMENQVAVERIFERAESTV
SERVSINOCEANIPRESSITIVGANYSIAPONLVS
ATQVERVDISRADIISCITLVXEXORTATROPAEA * Trophea.
ENGAVDENTPIETATEALTISPARSPERPEREAGE
TVVATEMFIRMESDICTVSTENVNCLYRACANTET *
AVCTADEOVIRTVSMVSASMAGISORNATAPERTA
SOLVMVOTANOTISLATESVAROMVLADATPLEBS
SANCTATVISCLIOPERMISCETVOTATROPAEIS * Trophęis.
VISITVRETCRESCITPICTORVMGRATIACANTV
SITVISVICENISPERTHILENGRATIAPOLLENS
TALISFAXASVISSIGNISLYRAMVNERAGESTAT
ORSAPARIVATESQVAEPERFERTDELIERITHMO
LVMINEMVRICEOVENERANDVSDVXERITVTSOL
LEGIBVSVTIANITENEASAVVSORBETRIBVNAL
EGREGLOSTITVLOSPIETATISHABEBISAMORE
TOTFRETAPACISAPEXMVTARIMVNEREGAVDET
INDIACLAVIGERILATIVMVVLTTANGERENAVI
NILEVSMESSORSVATRADITCASTRAVELAGMEN
ARCTOSQVAMCARPINOSCETVIXHACMVSINORA
SICISTOSCVLTVSINTERCVRVANTIBVSENSES * Sic istu cultus in
TENIVEAIVVATARCEFRVIPONTIDECVSAVGET vrcuur-
ROMASORORVETERESTVSCOSQVOSORETVEMVR santibus
ALMETVASLAVRVSAETASSVSTOLLETINASTRA ensis.

In hac pagina per omnes partes tricenæ ſeptenæ litteræ ſunt, & de minio ſcripta ſpecies palmæ, in qua palma duo primi rami quia breves videbantur, nec verſum poterant implere, adjuncta eſt linea per directum & per obliquum,

Caſtalides verſu docili concludite palmam.

Eadem littera prima communi manente, & M littera ultima primi verſus communi manente, ſecundus ramus per obliquum deſcendens & aſcendens, facit verſum,

Conſtantine fave, te nunc in carmina Phœbum

Per tertium ramum adæquè per obliquum deſcendit & aſcendit hic verſus,

Mens vocat, auſa novas metris indicere leges,

Per quartum ramum adæquè per obliquum deſcendit & aſcendit hic verſus,

Limite ſub parili creſcentis undique ramos,

Per medium truncum deſcendit à media littera primi verſus ad mediam ultimi hic verſus,

Reddat ut intextus Muſarum carmine verſus.

XX.

CASTALIDESDOMINOVIRTVTVMTRADITEPALMAM
CONSTANTINVSHABETBELLORVMIVRETROPAEVM * Trophe-
VINDICESVBDEXTRAREDDENSFELICITERORBEM um.
CONSILIISITERVMSVADENSETCVNCTAREFERRE
ROMATIBIBELLISCVMSAEVAINNECTEREPOSSIT
VINCLAIVGIVIRTVSMITESNONARMATINHOSTEM
SICMAGNOPATIENSDOCVITCERTAMINEPARCENS
QVIDPIETASDONETPOSTDIRAPIAMINACLEMENS
NVNCMIHIIAMTOTODOCILESHELICONACAMOENÆ
MITTITECONPOSITASINTEMPORAMITIAPALMAS
NECTITEDEMETRISVIRTVTVMCARMINAETOMNES
CONCINITEVTFRVCTVFELIXETPRINCIPEDIGNA
DETSTIRPESGRATASTEXENSQVASPAGINAVERSV * Stirpe
HINCVOVEATTITVLOVOTORVMCARMINAPOLLENS grata.
PIERIOSMIHIPHOEBETVODENVMINEPRAESTENT
FONTESCASTALIAETVASILICETIREPERAGRANS
MENSIVGACELSAPETETMECVMSIPANGEREVERSV
MVSAVELITTANTOIAMNVNCSVBPRINCIPELAETA
LAVDISDONAFERENSRESONANSINSIGNIARAMIS
VINCENTVMIVSSOSAVDAXMIHIFIDATRIVMPHOS
ETMERITVMIVSSOSTOTREDDERENOBILEPALMAS
AONIDVMQVASVALLEFLVENSALITVNDARIGATAS
SANCTESALVSMVNDIARMISINSIGNIBVSARDENS
CRISPEAVISMELIORTECARMINELAETASECVNDO
CLIOMVSASONANSTVAFATVRPVLCHRAIVVENTAE
NOBILETVDECVSESPATRITVQVEALMEQVIRITVM
ETSPESVRBISERISHOSMENTISCARMINECAESAR
TVVINCENSPACISGRATISSIMAFOEDERASEMPER
INDVLGEETFACILISGENTESADIVNGEROGANTES
FACQVETVIIVRISGAVDENSVIRTVTIBVSAVCTIS
CONSTANTINVSITEMLAVSORBISGLORIASAECLI
ROMVLEVMSIDVSLVXCLEMENSINCLITAFRATRVM
NOBILITASPROAVISVERVMETMEMORABILEFAMA
RESTITVITVICTORCAESARNOMENQVEDECVSQVE
SANCTEPATERRECTORSVPERVMVICENNIALAETA
AVGVSTOETDECIESCRESCANTSOLLENNIANATIS * Solēnia.

In hac pagina triginta quinque litteræ per omnes partes ſunt. In qua à prima littera primi verſus ad ultimam noviſſimi, rubrica per obliquum deſcendens, habet ſcriptum,

Conſtantine Maxime Imperator & invicte.

Item à prima ultimi verſus per obliquum rubrica aſcendens, usque ad ultimam primi verſus, adæquè habet ſcriptum,

Æternæ pacis providentiſſimus cuſtos.

A ſeptima primi verſus ad ſeptimam à fine ejusdem verſus per anfractum aſcendens,

Pater imperas, avus imperes.

Item à ſeptima ultimi verſus, ad ſeptimam à fine ejusdem verſus, hoc idem habet. A tertia decima primi verſus ad tertiam decimam à fine ejusdem verſus, habet ſcriptum,

Pius & felix.

Eadem ratione & in ultimo verſu hoc idem ſcriptum eſt. A ſeptima acroſtichidis ad ſeptimam à fine acroſtichidis, habet ſcriptum,

Aurei ſæculi reſtaurator.

Hoc idem habet ſcriptum identidem à ſeptima teloſtichidis, ad ſeptimam à fine ejusdem teloſtichidis. A XIII. Acroſtichidis ad XIII. à fine ejusdem acroſtichidis habet ſcriptum,

Omnia magnus.

Teloſtichis hoc habet ſcriptum identidem à tertia decima teloſtichidis ad tertiam decimam ejusdem.

XXI.

CALLIOPECANEPLVRAPROCAXENORESERENVS
FONTESCASTALIIDEVSAVDIETINDECANOROS
MENSFVRITINNEXVSETFELIXCVRREREVOTIS
IAMSECREDETOVANSLIBETIREPERAVIASOLA
IMPETEQVOGRESSVSETFANDIOPTATACVPIDO
INVITATATVLITMENSTANTVMMAXIMECAESAR *Inclitis-
AONIAENODOSAMPLECTITVRINCITVSAETHRA fachra.
FVNDEPATERCAEPTISMVSASADMVTVAVERSVS
SCRVPEAFINGENTEMTAMDVROCARMINAVERSV
LVDEREFASNOBISPRAESVMEREDICEREMETRA
GAVDIAVELTENVIMEAPANDERESITMIHIMVSA
TANTVSHONORMEIVRESVOPERSIDERASAECLO
ODECVSAVSONIAETVLERITSICPARVALOCVTO
AMPLIVSENIVDEXDOMINVSTOTMVNERASVMMA
TANTAQVECONCEDISTVMENTEMDICEREDONIS
INVITASLAVDISCVMMVNERESICVAGAPRIMIS
HAVDAVDITALEGASNECDICTISLAESACAMENA
AVDETMAGNANIMOVOTINOVAVINCVLAMENTIS
IVSSADARECREVITQVEMEOCORREPTAFAVORE
ENAGEIAMREDDITVOTISPIAPRAEMIAMAGNVM
CONCORDISAECLOROMAEDECVSETSIBIMVNDI
IVRASVITOTLVXPOPVLISORBIQVETROPAEVM *Trophe-
SICDATASVNTISTOMAIORTVAGLORIATERRIS um.
ENAVGVSTETVISPRAESENSETTANTVSVBIQVE
IMPERIISFECVNDEPARASNVNCOMINECRISTI
OCEANIINTACTASORASQVIBVSERVTAFRANGI
DATREGIOPROCVLECCEDEVMCVIDEVIALATIS
TOTAPATENTCAMPISVTCAESOLIMITEVICTOR
RITEATAVOSVMMOMELIORCVICLAVDIVSACER
MAGNANIMVMSIDVSDATCLARVMENVMINEDIVO
IMPERIVMVIRTVSQVEMFELIXOPTATALVMNVM
AVGESFLORETVONOSTRAETIBIDEBITAVITAE
ORTAMICATFRATRVMFATALISGLORIASAECLO
RESLATIAVTVOTICOMPOSSICGAVDEATAVCTA
ASPICEPACATOPARTAESTLVXLAETASVBORBE

In hac pagina per omnes versus tricenæ quinæ litteræ sunt: per quam paginam discurrunt duo versus de minio scripti, utrique quinarum partium orationis, quæ singulæ septenas litteras habent, quarum ultima manente, quatuor inter se vices mutant, ita ut prima si velis sit quarta, & quarta rursum prima, secunda cum velis sit tertia, tertia cum velis sit secunda, & manente ultima, fiat reciprocus multifariam versus, non solum ipse se mutans, sed cum alio versu eandem varietatis obtinens rationem, ordine servato partium, quem mutari velis, ut possis quam vis inde partem orationis per ordinem suarum partium mutare. Sunt autem versus duo hi,

Dissona Musarum vinciri stamine gaudens,
Grandia conabor Phœbeo carmina plectro.

Idem versus per anfractus varios sursum & deorsum discurrit. In hac eadem pagina quatuor quadrata in angulis sunt senarum litterarum, duo trigona, & duo orthogona majora dimidiata, & unum hexagonum in medio, & scalena per angulos quatuor, omnia pari numero litterarum, & pari ordine crescentia vel decrescentia, id est omnia similia, trigona trigonis, orthogona orthogonis, quadrata quadratis, scalena scalenis.

XXII.

MARTIAGESTAMODISAVDAXIMITATASONORIS
MVSAPEREFFIGIEMTVRMARVMCARMINATEXIT
ETNVNCAGMENAGITQVINOSVBLIMINERECTVM
MVSIGENOSPATIVMSEPTENOLIMITEDISTANS
NVNCEADEMVERSVRELEGENSVTCVMQVEMEATV
MITTITINAMFRACTVSNONVNALEGECATERVAS
DISSONACOMPONIDIVERSOCARMINEGAVDENS
GRATANIMISFLEXVDOCILIDEPERPETEMETRO
ORTAITERVMFINISOCIANSCONFINIACONTRA
PRAEPONENSORSISNVLLODISCRIMINEMETRI
QVINETIAMPARTESMEDIAESVAMVNIADOCTAE
EXPEDIVNTVERSISVICIBVSNAMFINESEDVNO
QVAMVISAMBIGVOSCVRSVSETDEVIACLAVDIT
OSTENTANSARTEMVINCIRISCRVPEAPRAEBET
SARMATICASVSVMSTRAGESSEDTOTAPERACTA
VOTAPRECORFAVEASSVBCERTOCONDITAVISV
FACTORVMGNARVMTAMGRANDIADICEREVATEM
IAMTOTIENSAVGVSTELICETCAMPONACRVORE
HOSTILIPOSTBELLAMADENSARTISSIMATOTO
CORPORAFVSASOLOSVBMERSASAMNEREPLETO
VICTRIXMIRETVRTVRBASACIEMQVEFEROCEM
PLVRIMACONABORPHOEBEOCARMINEGAVDENS
MARGENSISMEMORAREBONICAELESTIAFACTA
INTROITVSETBELLALOQVIPERCVLSARVINIS
QVISDEVICTAIACETGENSDVROMARTECADVCA
TESTISMAGNORVMVICINABONONIAPRAESENS
SITVOTICOMPOSEXCISAQVEAGMINACERNENS
DETIVGACAPTIVISETDVCARCETERAPRAEDAS
GRANDIAVICTORIMOLIMVRPRAELIAPLECTRO
DICERENECSATISESTVOTVMSICOMPLEATORE
MVSASVOQVAECVNQVEPARATSVBLEGESONARE * Quecunque parat
SCRVPOSISINNEXAMODISPERFECTACAMENIS sub legee.
VVLTRESONAREMEISETTESTISNOTATROPAEA * Trophea
DEPICTISSIGNAREMETRISCVMMVNERESACRO
MENTISDEVOTAEPLACARIINFATAPROCELLAS

In hac pagina tricenæ quinæ litteræ per omnes partes sunt, in qua à prima littera primi versus rubrica descendens usque ad quadraturam mediam, & de quadratura per obliquum ad ultimam primi versus ascendens, facit versum,

Ausonium columen, lux alma, & gloria Romæ.

Rursum ab Acrostichidis tertia decima littera, quæ est V, per obliquum ascendens usque ad primum versum prope medietatem, & inde per obliquum descendens ad Telostichidis tertiam decimam litteram, quæ est I, facit versum,

Virtutum specimen, mitis clementia mundi,

Novissimæ autem partes orationum his duobus versibus alternis utraque utrique versui serviunt. Deinde per Acrostichidem à quarta decima littera novem litteræ ad directum descendentes, & contra se pari ordine prope in media pagina aliæ novem, & item ultra mediam paginam pari ordine aliæ novem, & item in telostichide aliæ novem, faciunt versum,

Justitiæq; parens, spes felix, otia rerum.

Rursus à vicesima tertia littera Acrostichidis, per obliquum ad ultimum versum descendens, & inde paululum directa, & ascendens per obliquum ad XXIII. telostichidis, facit versum,

Ætherium munus nobis per sæcula missum,

Litteræ ab ultima littera Acrostichidis, à prima novissimi versus per obliquum ascendentes ad mediam quadraturam, & paululum directæ, & per obliquum descendentes, usque ad ultimam novissimi versus litteram, faciunt versum,

Rectorisque Dei per te præsentia pollet.

In ista pagina sunt hexagona pari numero quatuor, trigona isopleura numero litterarum octo, quadratum medium, omni parte pari numero litterarum, unum.

XXIII.

AVGVSTVMSPECIMENMITISCLEMENTIAMAGNE
AVSONIDVMVICTORTVAMAXIMEFORTIAMVSAE
CASTALIAEDEFONTECANVNTTVMVNERASVMMA
VOTORVMDAPHOEBEMIHINVNCPLENAFAVORIS
DAMENTEMSENSVSQVEPIOSINSIGNESERENVS
IMPERIVMNATISQVEPOTENSADMARTIAFELIX
PERPETVVMSAECLISPICTOSVBCARMINEFARI
AVDENTEMPRECORIPSEIVVAMEGLORIAVATVM * Ipse ju-va.
DICTVRVMCARMENQVAMVISNVNCCOPIAMVSAE
NONTALISPOSSITQVEMINVSSVBLEGEIVVARI
VERSOALIVDLIMOALIVDQVOPAGINAINOMNES
SIGNATVRMODVLOSDISCERNATSEMINAFANDI
VELLEIVVATNVMENLVXALMAETGAVDIAMVNDI
INSTITVVNTSEQVITVRCVRASINMVSICAVOTO
VIRTVTESQVETVASETMORESPANDEREGESTIT * Virtutes ob tuas.
SANCTETVOSCREVITNOSTRAEFIDVCIAMENTI
TEDVCENAMQVEPIOGAVDENSSVBMVNERENOTA
INIVGAFESTINATMVSISVBIFRONDEASEMPER
TECTACANVNTARTESETNOTAEVATIBVSVNDAE
INDOMITOSREGESSEVPACISLVBRICAVICTOR
AVTBELLOSTERNENSAVTMITISFOEDERANVTV
ESSETVOSFACISAGROSQVEEXERCERETVORVM
AVCTIORALMADEIPERTEPRAESENTIAMVNDVM
RESPEXITREDDENSMOXAVREASAECVLAREBVS
OSTENDITQVEDEVSRECTORISTEMPORAIVSTI
AETHERIONVTVPLACIDISCLEMENTIAIVSTIS
PERTEPERQVETVOSSVNTOMNIAMITIAVICTOR
NATOSRESPOPVLIFLORENTADGAVDIAMENTIS
CAESARIBVSQVETVISTOTOVICTORIAINORBE * Cæsari-bus.
SEMPERIVRECOMESFELIXINSAECVLAPOLLET
TANTORVMMERITASTATVESCAPTIVATROPAEA * Trophea.
VICTORSARMATIAETOTIENSENACCIPECLARI
DVCTORVBIQVETVISVOTORVMREDDITAFELIX
DEBITAIAMCONPOSGAVDETTVAROMVLEPVBES
RECTORRITESVVSNOBISPERSAECVLAFLORET

XXIV.

POSTMARTIOSLABORES
ETCAESARVMPERENNES
VIRTVTIBVSPERORBEM
TOTLAVREASVIRENTES
Trophea. ETPRINCIPISTROPAEA
FELICIBVSTRIVMPHIS
AVGVSTARITESAECLIS
Exultat. EXSVLTATOMNISAETAS
VRBESQVEFLOREGRATO
ETFRONDIBVSDECORIS
TOTISVIRENTPLATEIS
HACORDOVESTECLARVS
CVMPVRPVRISHONORVM
FAVSTOPRECANTVRORE
FERVNTQVEDONALAETI
IAMALMACVLMENORBIS
DATMVNERAETCORONAS
AVROFERENSCORVSCAS
VICTORIASTRIVMPHIS
VOTAQVEIAMTHEATRIS
REDDVNTVRETCHOREIS
Tutis. MESORSINIQVATANTIS
SOLLENNIBVSREMOTVM
VIXHAECSONARESIVIT
TOTVOTAFONTEPHOEBI
VERSVQVECOMPTASOLO

Augusto victore juvat rata reddere vota.

OSIDIVISOMETIRIL
VNALEGESVIVNOMAN
AONIOVERSVSHEROI
AVSVRODONETMETRI
AVGERILONGOPATIE
EXIGVOCVRSVPARVO
VLTIMAPOSTREMODO
ASCENSVIVGICVMVL
VNOBISSPATIOVERS
DINVMERANSCOGENS
PARVANIMISLONGIS
TEMPORESVBPARILI
DIMIDIVMNVMEROMVS
HAECERITINVARIOSS
PERQVEMODOSGRADIE
AERECAVOETTERETIC
QVISBENESVPPOSITI
ARTIFICISMANVSINN
SPIRAMENTAPROBANS
SVBQVIBVSVNDALATE
QVOSVICIBVSCREBRI
HINCATQVEHINCANIM
COMPOSITVMADNVMER
QVODQVEQVEATMINIM
PLECTRAADAPERTAS
IAMQVEMETROETRITH

Hi versus habent numerum Jambicum dimetrum catalecticum, omnes litterarum decemoctorum.

I
superi
xxv. I
larum
est ulti
cum fi
est ve

XXV.

RILIMITECLIO
MANANTIAFONTE
ROIIVREMANENTE
TRIFELICIATEXTA
TIENSEXORDIAFINE
RVOCRESCENTIAMOTV
DDONECFASTIGIATOTA
MVLATOLIMITECLAVDAT
ERSVSELEMENTAPRIORIS
ENSAEQVARILEGERETENTA
GISETVISVDISSONAMVLTVM
LIMETRIRATIONIBVSISDEM
OMVSISTAMENAEQVIPARANTEM
OSSPECIESAPTISSIMACANTVS
ADIBVSSVRGETFECVNDACANORIS
CTICALAMISCRESCENTIBVSAVCTA
ITISQVADRATISORDINEPLECTRIS
INNVMEROSCLAVDITQVEAPERITQVE
ANSPLACIDISBENECONSONARITHMIS
LATENSPROPERANTIBVSINCITAVENTIS
EBRISIVVENVMLABORHAVDSIBIDISCORS
NIMATQVEAGITANSAVGETQVERELVCTANS
MEROSPROPRIVMQVEADCARMINAPRAESTAT
NIMVMADMOTVMINTREMEFACTAFREQVENTIA
ASEQVIAVTPLACIDOSBENECLAVDERECANTVS
ITHMISPRAESTRINGEREQVIDQVIDVBIQVEEST

In hac pagina organi species est XXVI. versibus depicta, in qua superior pars omnis heroico metro scripta est, cujus primus versus XXV. litterarum est, & inde singuli per ordinem, incrementis singularum litterarum, ad quinquaginta usque perveniunt, cujus numeri est ultimus versus, qui primum versum numero duplicat litterarum, cum sit pari metro. Deinde per medium diversa rubrica scriptus est versus,

Augusto victore juvat rata reddere vota.

Quæ quasi regulam organi designant.

XXVI.

ARDVA COMPONVNT FELICES CARMINA MVSAE,
DISSONA CONNECTVNT DIVERSIS VINCVLA METRIS,
SCRVPEA PANGENTES TORQVENTES PECTORA VATES,
VNDIQVE CONFVSIS CONSTABVNT SINGVLA VERBIS.

Hi quatuor versus omnes pari ratione conscripti sunt: Ita ut manente ultima parte orationis, ceteras partes omnes versuum ordinibus tantum invicem mutatis, vel ad directum, vel ad reciprocum modum variare possis, ita duntaxat, ut primæ partes cum primis vel quartis vices mutent, secundæ cum secundis vel tertiis, & possis si velis, nulla parte orationis addita, ex his IIII. versibus LXXII. facere, ita ut nullus sui similis sit.

Ardua componunt felices carmina Musæ,
Dissona connectunt diversis vincula metris,
Scrupea pangentes torquentes pectora vates,
Undique confusis constabunt singula verbis.

Carmina felices componunt ardua Musæ,
Vincula diversis connectunt dissona metris,
Pectora torquentes pangentes scrupea vates,
Singula constabunt confusis undique verbis.

Ardua constabunt torquentes carmina Musæ,
Dissona componunt connectunt vincula metris,
Scrupea confusis diversis pectora vates,
Undique felices pangentes singula verbis.

Carmina torquentes constabunt ardua Musæ,
Vincula connectunt componunt dissona metris,
Pectora diversis confusis scrupea vates,
Singula pangentes felices undique verbis.

Undique connectunt constabunt singula Musis,
Scrupea torquentes componunt pectora metris,
Dissona confusis felices vincula vates,
Ardua pangentes diversis carmina verbis.

Singula constabunt connectunt undique Musæ,
Pectora componunt torquentes scrupea metris,
Vincula felices confusis dissona vates,
Carmina diversis pangentes ardua verbis.

Carmi-

Carmina diversis felices ardua Musæ,
Vincula pangentes connectunt dissona metris,
Pectora torquentes componunt scrupea vates,
Singula confusis constabunt undique verbis,

Ardua felices diversis carmina Musæ,
Dissona connectunt pangentes vincula metris,
Scrupea componunt torquentes pectora vates,
Undique constabunt confusis singula verbis.

Singula confusis pangentes undique Musæ,
Pectora diversis felices ardua metris,
Vincula connectunt constabunt scrupea vates,
Carmina componunt torquentes dissona verbis.

Undique pangentes confusis singula Musis,
Ardua felices diversis pectora metris,
Scrupea constabunt connectunt vincula vates,
Dissona torquentes componunt carmina verbis.

Dissona torquentes constabunt vincula Musæ,
Undique connectunt componunt singula metris,
Ardua diversis confusis carmina vates,
Scrupea pangentes felices pectora verbis.

Pectora connectunt pangentes scrupea Musæ,
Carmina confusis diversis ardua metris,
Singula felices componunt undique vates,
Vincula constabunt torquentes ardua verbis.

Scrupea felices diversis pectora Musæ,
Ardua connectunt pangentes carmina metris,
Undique componunt torquentes singula vates,
Dissona constabunt confusis vincula verbis.

Vincula confusis constabunt dissona Musæ,
Singula torquentes componunt undique metris,
Carmina pangentes connectunt ardua vates,
Pectora diversis felices scrupea verbis.

Vincula componunt connectunt dissona Musæ,
Singula constabunt torquentes undique metris,
Carmina felices confusis ardua vates,
Pectora pangentes diversis scrupea verbis.

Scrupea diversis pangentes pectora Musæ,
Ardua confusis felices carmina metris,
Undique torquentes constabunt singula vates,
Dissona connectunt componunt vincula verbis.

Pectora pangentes confusis scrupea Musæ,
Carmina felices diversis ardua metris,
Singula constabunt connectunt undique vates,
Vincula torquentes componunt dissona verbis.

Dissona componunt torquentes vincula Musæ,
Undique connectunt constabunt singula metris,
Ardua diversis felices carmina vates,
Scrupea confusis pangentes pectora verbis.

PANEGYRICUS PUBLILII OPTATIANI PORPHYRII DICTUS CONSTANTINO AUGUSTO,

FINIT FELICITER.



V. C.

CHRISTIANI DAUMII SPICILEGIUM CRITICUM.

AD EPISTOLAM PORPHYRII.



Axime Invicte] Petri Pithœi Editio inter Veterum Epigrammata & Poëmatia, procurata Lugduni 1596. pag. 379. omittit *Maxime*.

Infatigabili clem.] Pith. *infatigabilis*.

Suffecerat] Pith. *fuffecerit*.

Ligaveram] P. *illigaveram*.

Quo plus mihi] P. *quod prius mihi*.

Pro Heliconis] P. *pro Heliconii*, quod Barthius mavult, col. 1107.

Apollinis lyræ] P. *Apoll. lyra*.

Tui mihi nominis] P. *tui mihi * nom.* Barthius legebat *tui divini nominis*.

Cum sua veneratione præfatio] P. *cum sua venerabili * * prælatio*.

Audendum, & exp.] τὸ & à P. abest.

Antistes nobilis Mant.] P. *nobis*. Malè.

Nectaris, vela fœcundus] P. *nectaris fœcundus*. Malè omittit vocem.

In carmina exaltat] P. *in carmine exultat*.

Tenui pauper ingenio] P. *tenuis pauper ingenii*.

Immensum mihi pondus] P. omittit *mihi*.

Etiam Musis tibi familiaribus adeò vacas] P. *hæc à Musis tibi familiaribus laudas*.

Quibus invictus semper in primis es] P. *quibus & invictus semper & primus es*.

Cum exili sermone] P. *cujus exili serm.*

Ne per minimis q. r. d. possint] P. *pro minimis q. r. d. possit*.

Ne facundissimis q. p. impleri?] P. *ne à facund. q. p. impleri*. Absque interrogandi signo.

Jam licet Parnassi] P. *jam* omittit.

Quocunque mens ibit in carmina] P. *quacunque mens ibit, carmine*.

Ausus sum illigare] P. *ausus sum versibus illigare*.

Vale] abest à Pith.

Barthius adscripserat:

Non ideò dubitandum de ingenuitate hujus Epistolæ, quod multi Constantiniano ævo melius Latine scripserunt: Nam & alios licet notare, & sic & pejus etiam, locutos; ut sint exemplo, chorographia à Jacobo Gothofredo, Itinerarium Hierosolymitanum à Petro Pithœo, promulgata Opuscula. Nos in scriptis libris & plura talia superesse novimus, & vel omnium loco ponamus Commentaria in Psalmos Arnobii alicujus, ætate certè minimè recentioris istis huc positis, titulum præferentia, &c.

AD EPISTOLAM CONSTANTINI.

AUgustus Maximus] P. *maximus Augustus*.

Spectarentur in] P. *expectarentur*.

Et Græca post] P. omittit τὸ *&*.
Eloquentia siluisset] P. *eloq. vilesceret.*
Gloria tota residerat] P. *resederit.*
Id ex ea indicere] P. *dicere.*
Ævum tulit delectare] P. τὸ *delectare* omisit.
Favoris excludit] P. *fav. exclusit.*
Flexere] P. *flexerunt.*
Cothurnis, & prope quotid.] P. *cothurnos. Alter prope cotid.*
Verbis affectus] P. *verbis allectus.*
Locutus est quidam, inæq.] P. *locutus est: quibusdam inæquali.*
Elegia cantata est] P. *elegiaca cantata sunt.*
Inseruit pro æqu. modulaminis * *At non circa sing.*] P. *inseruit. Pro qualitate modulaminis ad singulos q.*
Ingeniis Imperatorum fav.] P. *ing. temporum favor.*
Irrigare] P. *rigare.*
Quasi clivosi] P. *quàm si clivo.*
Temperavit] P. *temperaverit.*
Non aliter ben.] P. *haud aliter b.*
Oratoribus fuit] P. *orationibus fuit.*
Ut hoc genere dict.] P. *ut in hoc g. d.*
Parn. juga] P. *Parnassi sacra.*
Etiam nova nova lyra sibi] P. *etiam nova jura sibi.*
Qui modis quibusdã arctis innexi litterarum, distinctionibus versuum] P. *ut nodis quibusdam artis innexi citra interventum vitii inculpatum carmen effunderent. Tibi nominum difficultate proposita, numero litterarum, distinctionibus versuum:*
Propositi occultè intermeant] P. *propositi operis intermeant.* Fortè: *propositi operis occultè int.*
Oculorum sensus] P. *ocul. sensibus.*
Hoc tenuère] P. *hoc tenere.*
Hæsitantiam carmini] P. *hæsitantia carmina.*
Non repararet] P. *non separaret.*
Dicationis] P. *dictationis.*
Comprobata est] P. *comprobata* *
Si tu cum videas] P. *Tu cum tibi videas.*
Auribus non perisse, & prov.] P. *auribus* *, *non petis, sed prov.*

CARMINE I.

v. 3. *Ostro aditura nit.*] Pith. pag. 347. *Ostro tota nitens.*

v. 10. *Quod nimium sit tua nunc facies*] P. *quo nimium sit tua mundicies.*

v. 11. *Quos habitus*] P. *Hos habitus.*

v. 17. *Radiantibus intus*] Sic & Pithæi Editio. Barthius tamen legere imbibit pro *intus*, *uncis*, per quos intelligit umbilicos, quos *Menides* vocat Ausonius Prof. XXVI. Vide eum l. XXII. Advers. cap. XIIX.

CARMEN II.

Abest à Pithæana Editione.

v. 10. *Spiculo*] Genus ferramenti marmorarii. *Barth.*

v. 15. *Normata ubique*] Exacta ad normam. *Barth.*

AD CARMEN III.

v. 2. *Auguste*] Pith. p. 378. *Augusti.*

v. 3. *Imperium*] P. *Imperii.*

v. 7. *Ni liquerit ille*] P. *ne linqueret illi.*

v. 9. *Nobis te*] P. *nobis tu.*

v. 10. *Decus o lux*] P. *decus & lux.*

v. 13. *Dant Patri*] P. *dant Patriæ.*

v. ult. *Vatis*] P. *Vates.*

Syllabis constat, qui dicitur Torp. s. Stymphalicus] Hæc non habentur in Pithœana.

Torpalius] Ropalicus. *Barth.*

Partibus orationis constat] P. omisit τὸ *tonstat.*

Ordinem suum per vices] Pith. *per vices ord. suum.*

Nonus & ad dir.] τὸ & omittit Pith.

Heroicus est] P. τὸ *est* omittit.

Decimus & ad dir. pent. est, & reciprocus æquè] P. *Decimus ad dir. pentameter, & reciprocus nulla adempta littera vel syllaba, fit idem Pentameter.*

Undecimus & ad dir. hexameter est, & reciprocus nulla exempta littera vel syllaba fit idem Pentameter] P. *Undecimus ad dir. exameter & reciprocus* *

Tertius decimus pentameter, fit heroic. & her. pentameter] P. *Et Tertius decimus pentameter: suntque recurrentes.*

Sotadici] P. *Sotadicis.*

CARMEN IV.

Non est in Pith.

AD CARM. V. LEMMA.

Ista sequens pagin.] Pith. p. 350. *Et seq. pag.*

Tali se carmine] P. *tuli si carm.* Malè.

Penultimam] P. *paene ultimam.*

Ad ultimam sui] P. *ad ult. sic.*

Penultimam] P. *paene ultim.*

Item ad octavam decim] P. *Iterum ab octava decima.*

Orthogona] P. *octogona.*

Et decrescentia] P. *vel discrescentia.*

AD CARMEN V.

v. 1. *Fragrarem*] Pith. p. 351. *flagrarem.*

v. 9. *Latus*] P. *saetus.* Malè.

v. 20. *Devia vota*] P *d. voto.*

v. 26. *Tanto cui munere*] P. *t. cur mun.*

v. 30. *Cito perferat*] P. *cata perf.*

v. 32. *Reddere detur*] P. *r. retur.*

AD CARM. VI. LEMMA.

In hac pagina] P. pag. 348. *In sequenti pag.*

Tricenarum] P. *trigenarum.*

Cum acrostichide; ultima littera primi versus, id est S communis est cum telostichide: ultima littera acrostichidis, id est S communis est c. u. v.] P. *cum acrostichidis prima littera, id est, S cum telestichidis ultima littera, communis est, id est, S communis est c. u. v.*

Decima octava] P. *octava decima.*

Deorsum desc. p. m. ult. versus] omittit P.

Decima octava S caput est medii versus ad directum: q. m. v.] P. *octava decima in capitalium medium versum, q. m. v.*

 Partes

Partes has] P. *has partes.*
Clausæ] P. *inclusæ.*
Scriptum fac.] P. *scriptæf.*
Disponas] P. *disponis.*

AD CARMEN VI.

v. 3. *Nobis da gaudia*] P. pag. 349. *nobis ad gaudia.*
v. 9. *Mæsto sic saltem*] P. *mœstos hic saltim.*
v. 11. *Annuit*] P. *Adnuit.*
v. 16. *Ad laterum*] P. *Ac lat.*
v. 22. *Æternæ, vires &c*] P. *æterna, cui res &c.*
v. 26. *Et summi laus, grata*] P. *E. s. jus, grata.*
v. 29. *Dextra salutis*] P. *dextra maritis.*

AD LEMMA CARM. VII.

In ista pag.] P. p. 363. *In hac pag.*
Litteræ sunt] P. *Litteræ omnes sunt.*
Noni versus designat] P. *noni versus per obliquum bis ascendens & descendens lubrica* (l. rubrica) *ad penultimam ejusdem versus, designat*, Orbi tu ren.
Rubrica., continet versum hunc] P. *lubrica continet hunc versum.*

AD CARM. VII.

v. 2. *Dabis*] Pith. ibid. *dabit.*
v. 3. *Mox carus*] P. *Mox rarus.*
v. 5. *Mundo*] P. *mundi.*
ibid. *Nomen*] P. *numen.*
v. 13. *Sua signa*] P. *qua signa.*
v. 15. *Concordia in omen*] P. *concordiæ omen.*
v. ult. *Sibi junge*] P. *tibi junge.*

AD CARMEN VIII.

v. 4. *Tu vatem*] Vide *Valesium* ad Euseb. H. E. pag. 169.
v. 5. *Polo divulsa*] P. p. 362 *polo divisa.*
v. 8. *Libera quærunt*] P *liber* quærunt.*
v. 13. *Res*] i. e. *Respublica.* Sic v. 17.
v. 14. *Memorabile numen*] P. *memorabile dictu.* Malè.
v. 16. *Laremque*] P. *Laremve.* Malè.
v. 17. *Augusto*] P. *Augusti.*

CARMEN IX.

Abest à Pith.

AD CARM. X. LEMMA.

In hac pag.] P. p. 368. *In sequenti pagina.*
Descend. per directum] P. *per diversum descendentes per ordinem directum.*
Omnium versuum hic versus.] P. *omnium versuum litteris versus hic Græcus.*
In nonis decimis hic] P. *In nonis decimis versus est hic.*
In v. octavis autem] P. *In v. septimis versus est hic.*
Sed cum deorsum &c.] Pith. *Sed cum hoc ordine deorsum versum Græca legantur, eadem litteræ per diversum ordinem in legentibus rectum*

rectum dum in eadem pagina loquuntur versibus Latinis, *obsequium suum Latinarum litterarum officio præbent*, *ut sit diversitas*, *cum hac Græce.*

AD CARM. X.

v. 7. *Fecundæ resecent*] P. pag. 369. *fec. referent.*

v. 10. *Te dominum bona &c.*] P. *Te dominam, bona dona Dei, te magne parentem.*

v. 11. *Grajûmque orb. t. maxime Rector*] P. *gratumque orbem, sibi maxima semper.*

v. 13. *Conplacidi sp. hostiles*] P. *Cum placidi spectent nos tales.*

v. 14. *Tua Const.*] P. *tui Const.*

v. 16. *Servatores Tirri*] P. *Serv. Tyrii.*

v. 17. *Carior orbi*] P. *Karior orbi.* Sic versu 15. in utraque Edit. Ergo & hîc ita scribendum erat.

v. 18. *Quietis*] P. *quiete.*

v. 19. *Numinis*] P. *nominis.*

v. 23. *Tauro*] P. *Cauro.*

v. 27. *Cara*] P. *rata.* Malè.

v. 28. *Sors*] P. *Fors.*

v. 29. *Invictæ attollunt s. coortes*] P. *invictas attollant signa cohortes.*

v. 31. *Jura fidemque*] P. *Plura fidemque.*

v. 32. *Alme tui spectant*] P. *Alma tua spectant.*

AD CARM. XI. LEMMATE.

In hac pagina] P. p. 370. *In sequenti pag.*

Rubrica] P. *Lubrica.* Malè.

Ascendens usque ad p. octavi ejusdem versus] P. *Ascendens & descendens usque ad pæne ultimam ejusdem octavi versus.*

Optime Basse] Sic & Pith. Sed scribendum est *optume.*

Decimam septimam octavi] P. *septimam decimam oct.*

Ad tricesimam primam] P. *ad vicesimam prim.* Malè.

Et inde à XVII. noni] P. *& inde ad septimam decimam noni.*

Is, & inde à XIII. noni] P. *Is & inde ad tertiam decimam noni usque.*

Hendecasyllabum] P. *hendecasyllabum hunc.*

AD CARMEN XI.

3. *Ambiit*] Pith. p. 371. *ambigit hæc claudens felicis nomine.*

6. *Pythola*] Rectè Pithœus *Pithoia.*

8. *Sed saucius.*] P. *sit saucius.*

11. *Velit medio*] P. *velit metro.*

ib. *Dum in agmine*] τὸ *M* non eliditur, ut apud alios ejus ævi & sequentium passim.

ib. *Colocat*] P. *collocat.*

CARMEN XII.

Abest à Pith.

Edidit *Comelinus* ex *Velseri* Editione sub finem Notarum *Jos. Scaligeri* ad Theocritum p. 29. Edit. 1596. in 8.

AD LEMMA CARM. XIII

Pithœi Editio p. 364. præponit hæc in Velseriana omissa: *In pagina sequenti versus est ex dimidio jambico & dimidio trochaico con-*

ſtans: trochaicam partem in jambicam vertit, & jambicam in trochaicam. Eadem pagina in acroſtichide habet,

Pius Auguſtus:

In teleſtichide,

Conſtantinus.

Verſus in Pithœana ſic collocantur pag. 365.

Princeps beate placide (l. placido) *ſub axe jam nunC.*

Jam nunc ſub axe placido beate princeps. Juſtis ſerene &c.

Mundo favente &c. Et ſic porro.

v. 6. *Dominis*] P. *domini.* Sic & v. 18.

v. 11. *Superos*] P. *ſupero.* Sic & v. 23.

CARMEN XIV.

Non eſt in Pith.

CARM. XV. LEMMATE.

In hac pagina] P. pag. 352. *Et in ſequenti pag.*

Item trium litterarum] P. *In tertiarum, quæ ſunt CAE.*

IN CARMINE.

v. 1. *Sidereis*] P. pag. 353. *ſideriis.*

v. 12. *Verſis*] P. *verſus.*

v. 15. *Sedet*] P. *ſedit.* Barthius legit *dedit.*

v. 17. *Poſcit*] P. *poſſit.*

v. 30. *Criſti in*] P. *Criſpi in.*

LEMMATE CARM. XVI.

In hac pagina] P. *In ſequenti pagina.*

In qua Chriſti] P. *In qua Chriſti.*

Rubrica dep.] P. *lubrica dep.*

Per quam &c.] P. *per quem à prima primi verſus.*

Ultimi verſus littera ad nov.] P. *ult. verſus ad nov.*

Usque ad med.] in P. τὸ *usque* abeſt.

Rubrica] P. *lubrica.*

Litteram facit ſcriptum habet.] P. *litteram facit, habet ſcriptum per lubricum, Repar.*

CARM. XVI.

v. 5. *Verſus Juſtitia in terras*] hic verſus abeſt à Pith. pag. 367.

v. 7. *Itala*] Malè Pith. *Italia.*

v. 10. *Invictas*] P. *Invictus.*

v. 11. *Teque ſuplex*] Peſſimè Pith. *ſupplex* contra Metrum. Porphyrius imitatione Veterum longam poſitione Syllabam, omiſsâ unâ Conſonantium corripit, ut fecerunt in *ŏmitto*, pro *ommitto*, vel *obmitto*, *dĭſertus* pro *diſſertus*, *mămilla* à *mamma*, *ŏfella* ab *offa*. Et ſic uſi ſunt Damaſus Hymno Agathæ: *Pro miſero ſuplica Damaſo.* Sic Vett. Edd. ubi qui ignorarunt hoc, *rogita* ſubſtituerunt. Nec attendit id Operum Damaſi recenſitor Martius Mileſius Sarazanus. Sic Galterus Alexandreide lib. 1. v. 280. & lib. 8. v. 7. *Gul. Brito* l. 1. v. 1. v. 197. 428. 799. lib. 6, 64. lib. 7. v. 587. lib. 9, 121. 326. l. 11, 523. &c. Noſter *Optatianus* iterum hoc Carmine, v. 25.

v. 16. *Serens*] Pith. *Serene.*

v. 18. *Vincas ut amore*] P. *ut vincat amore.* Fortè; *ut vincas amore.* Sic infra v. 24 hoc Carmine. *Tertullian.* l. 2. contra Marcion. v. 186. *Hilarius* Geneſi, v. 2. 95. 184. Ad quem videndus *Weitzius.* Sic pag. 109. Epigr. veter. Pith.

V. 23.

v. 23. *Optataque mundi*] P. *Opt. mundo.*

v. 24. *Felicius ævum*] P. *felicitas aevi.* Et sic Vess. MS. habuit, quod ex Nota ad oram vides. Vide jam ad 18. dicta.

v. 25. *En suplices*] P. *supplices*, quod neque metrum, neque Optatiani artificium tolerat. Vide supra hoc Carmine v. 11.

v. 27. *Tibi cedere*] P. *sibi cedere.*

v. 29. *Da responsa bona*] P. *Da resp. bono.*

v. 32. *Mœsti divortia mundi*] V. *Valesium* ad Euseb. p. 169.

v. antepen. *Volentes*] P. *volentis.* V. *Nic. Heinsii* Præfat. ad nuperrimam Virgilii Editionem.

v. penult. *mihi felicius*] P. *mitis felic.*

AD LEMMA CARM. XVII.

In hac pag.] Pith. p. 358. *Et in sequenti pag.*

Tricenæ quinæ sunt] P. *tric. quinæ litteræ sunt.*

Laterum totidem. In qua] P. *laterum, in qua.*

Et rursus à primâ l. u. v. u. ad n. p. v. p. obl. asc. hic versus, Scripta micat, resonans nominibus Domini.] Hæc desunt in Pith.

Rursus prope mediet] Pith. *Et rursus à primo versu prope medietatem utrinque septenæ litteræ ad directum minio duabus litteris, quæ sunt IE, & in media acrostichide in S litteram linea deformata: exp. p. h. t. p. h.*

Ad mediet. ultimi versus scriptus est] P. *ad mediet. u. versus, & in linea litteræ S, quæ est in telestichidis medietate, Pentameter versus scriptus est hic.*

Rursus per med.] P. *Rursum p. m.*

Habet scriptam prosam] P. *habet Scrituram prosa.*

Et literas scriptas JESUS] P. *& in imo litteras JESUS.*

AD CARM. XVII.

v. 2. *Perenne*] P. *perenni.*

v. 3. *Summe fave*] P. *Summa fave.*

v. 12. *Roma fluit*] P. *Roma cluit.*

v. 16. *Curis sub*] P. *Curiis sub.*

v. 18. *Pietate secuta*] P. *Pietate secura*, male.

v. 21. *Tuas sedes*] P. *suas sedes.*

v. 23. *Opes*] P. *Opus.*

v. 27. *Claudius*] unde oriundus Constantinus. Infra Carm. XXI. v. 27. Vid. Trebell. Pollio.

v. 29. *Fili ætate potens*] P. *& pietate potens.* Bene.

v. ult. *Sæcla pii sceptri te Const.*] P. *Saecla piis cepi rite C.*

C. XVIII. } XIX. } Absunt à Pith.

C. XX. LEMMATE.

In hac pagina per] P. *In sequenti p. p.*

Et de minio scripta species palmæ] P. *& de minio scriptæ, & sunt species palmae.*

Duo primi rami] P. *primi duo rami.*

Eadem littera pr.] P. *Eadem C littera pr.*

Facit versum] P. *facit versum hunc.*

Adaque per obliquum desc.] Pith. *per obliquum* omittit.

Crescentis undique] P. *crescentes u.* Sed auctor scripsit *crescentis.*

Versus ad mediam] P. *versus usque ad med.*

CARM. XX.

v. 6. *Mites non arm.*] P. *mitis non ar.*
v. 7. *Sic magno*] P. *Sit magno.*
v. 8. *Donet post dira pia mina*] P. *donec post pia minacia clemens.* Barth. legebat: *post pila minacia.*
v. 9. *Helicona*] P. *Helicone.*
v. 10. *Conpositas*] Recte. Pith. malè *compositas.*
v. 13. *Texexs*] P. *texens.*
v. 14. *Carmina*] P. *carmine.*
v. 20. *Virtutum jussos audax*] Pith. *Virtutum ju* ax.*
v. 21. *Jussos tot*] P. *justis tot.*
v. 27. *Hos mentis carmina*] P. *nos mentis è.*
v. ult. *Sollennia*] P. *solemnia.*

C. XXI. LEMMATE.

In hac pagina] Pith. p. 376. *In sequente pagina.*
Rubrica] P. *lubrica.*
Ad septimam à fine] P. omittit *à.*
Per anfractum ascendens] P. *per amfractum ascendens & descendens habet scriptum, Pater i. A. t.*
Ad septimam à fine ej.] P. *ad septimam fine ejusd.*
Tertiam decimam; à fine] P. τὸ *a* omittit iterum.
Eadem ratione & in ult.] Pith. omittit *&.*
A fine Acrost.] P. *fine Acrost.*
Hoc idem habet] P. Sic ordinat: *Identidem à sept. telestichidis ad septimam fine ej. telestichidis; hoc idem habet scriptum.*
A fine ejusd.] P. *fine ejusd.*
Telostichis hoc habet scr.] P. *Identidem tertia decima telestichidis in tertia decima ejusdem telestichidis hoc habet scriptum.*

CARMINE.

v. 2. *Fontes*] Pith. p. 377. *Fontis.*
v. 4. *Libet*] P. *licet.*
v. 9. *Tam duro*] P. *jam duro.*
v. 13. *Tulerit*] P. *tuleris.*
v. 14. *Amplius en*] P. *Amplius &.*
v. 15. *Tu mentem dicere*] P. *tu menti edicere.*
v. 17. *Legas nec dictis læsa*] P. *ligas nec dictis læta.*
v. 18. *Voti*] P. *vati.*
v. 20. *Magnum*] P. *magnus.*
v. 23. *Major tua gloria*] *Barth.* ad Claudian. p. 507. 2. Edit.
v. 25. *Cristi*] P. *Crispi.*
v. 27. *Deum*] P. *divum.*
v. 28. *Campis ut cæso*] P. *campi sub cæso.*

C. XXII. LEMMATE.

In hac pagina per] Pith. p. 354. *In sequenti adaque pagina per.*
Utrique] P. *uterque.*
Sit tertia, tertia cum velis, sit] P. *fit tertia & tertia c. v. f.*
Per ordinem] P. *pro ordine.*
Vinciri stam.] P. *vincire stam.* Malè.
Idem versus per anfractus varios sursum & d.] P. *Idem versus & per varios amfractus sursum ac d.*
In hac eadem pag.] P. *In eadem pag.*
Orthogona] P. *octogona.*
Dimidiata] P. *dimidiatu.*

CAR-

CARMINE XXII.

V. 4. *Limite*] Pith. p. 355. *milite.*
V. 5. *Versu*] P. *verso.*
V. 14. *Vinciri*] P. *vincire.* Malè.
V. 15. *Sarmaticas usum str.*] P. *Sarmaticas summas str.*
V. 19. *Artissima*] P. *arcissima.*
V. 22. *Conabor Phœbeo*] P. *conarer Phœbæo.*
V. 24. *Ruinis*] P. *Ruinas.*
V. 25. *Duro Marte*] P. *dura Morte.*
V. 28. *Cetera*] P. *cætera.*
V. 31. *Quæcunque*] P. *quæcunque.*
V. ult. *Placari in fata pr.*] P. *placarint fata.*

CARM. XXIII. LEMMATE.

In hac pagina hic] P. p. 356. *Et in sequenti pag.*

In qua à prima littera pr. v. rubrica descendens] P. *in qua prima littera primi v. per obliquum lubrica descend.*

Ad primum versum prope medietatem] P. *ad primi versus prope medietatem.*

Telostichidis] P. *Telestichidis.*

Alternis utraque utrique] *Utraque* abest à Pith.

Pagina aliæ novem] Post hæc inseruntur in Pith. *& item ultra mediam paginam pari ordine aliæ novem, & item in telestichide aliæ novem fac. vers.*

Ad XXIII. telostichidis f. v] Pith. *à vicesima tertia telestichidis littera faciunt versum.*

Litteræ ab ultima littera Acrostichidis] P. *Item ab ultima littera acrostichidis.*

Ascendentes] P. *ascendens.*

Directa] P. *directa.*

Descendentes] P. *descendens.*

In ista pagina] P. *In hac pagina.*

CARMINE XXIII.

V. 2. *Victor*] P. p. 357. *ductor.*
V. 7. *Picto sub carmine*] P. *pictor su Carmine.*
V. 8. *Vatum*] P. *vatem.*
V. 9. *Copia Musæ*] P. *cœta Musæ.*
V. 11. *Verso aliud limo a. q. p. i. omnes*] P. *Versu aliuo limo aliud quo pagina in omnis.*
V. 12. *Semina fandi*] P. *semita fandi.*
V. 13. *Juvat numen*] P *jubet num.*
V. 21. *fœdera nutu*] P. *fœdere nutu.*
V. 25. *Deus*] P. *Deos.*
ibid. *Justi*] P. *justa.*
V. 28. *Mentis*] P. *mentes.*
V. penult. *Conpos*] Recte. Pith. malè *compos.*

CARM. XXIV. Pith. p. 375.

V. 7. *Augusta rite sæclis*] omittit hîc Pith. & ultimo loco ponit.
V. 12. *Hac ordo veste clarus*] P. *Hinc ordo veste clara.*
V. 16. *Tam Alma culmen Orbis*] P. *Jam Roma cul. Orbis.*
V. 22. *Iniqua tantis*] P. *iniqua lætis.*

v. 23. *Sollennibus*] P. *sollemnibus*.

Hi versus habent &c.] Omittit ista Pithœus hîc, & ponit p. 374. sed aliter ad finem Carminis 25. vide mox.

CARM. XXV.

v. 8. *Ascensu j. c. l. claudat*] P. ibid. *Ascensus j. c. l. cludat*.

v. 12. *Isdem*] P. *iisdem*.

v. 15. *Canoris*] P. *sonoris*.

v. 17. *Suppositis*] P. *subpositis*.

v. 19. *Placidis*] P. *placitis*.

v. 22. *Animatque agitans*] P. *animæque agitant*.

v. 24. *Frequentia*] P. *frequenter*.

v. ult. *Quidquid*] P. *quicquid*.

In hac pagina organi] Pith. p. 374. *In sequente pagina org.*

Qui primum versum numero duplicat litterarum cum sit pari metro] Pith. *qui duplicat numerum litterarum primi versus, cum primus versus sit pari metro.*

Quæ quasi r. o. designant] P. *Qui q. r. o. designat*.

Mox addit Pithœana Editio, quæ Velserus subjecerat 24. Carmini:

*Incedunt versus * qui * longuo cum labore positi sunt, & habent metrum Jambicum diametrum catalecticum; omnes litterarum octonum denum.*

Ad hæc duo Carmina adhibe *Buchnerum* ad Hymnum Venantii Fortunati de Resurr. Christi pag. 27. & *Barthium* ad Claudian. 2. Edit. p. 179.

CARM. XXVI.

v. 3. *Pangentes*] Pith. p. 372. *pangentis*.

ibid. *Vates*] P. *Vatis*.

Omnes versuum ordinibus tant.] P. *omnium versuum ordines t.*

LXXII. facere] P. *octaginta quattuor facere*.

Ardua componunt] Absunt hæc omnia à Pithœana Editione.

TANTUM EST.



